

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΒΑΛΛΩΡΙΤΟΥ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΚΥΡΑ ΦΡΟΣΥΝΗ, ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ,
ΦΩΤΕΙΝΟΣ

ΑΘΗΝΗΣΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ
1891

28884

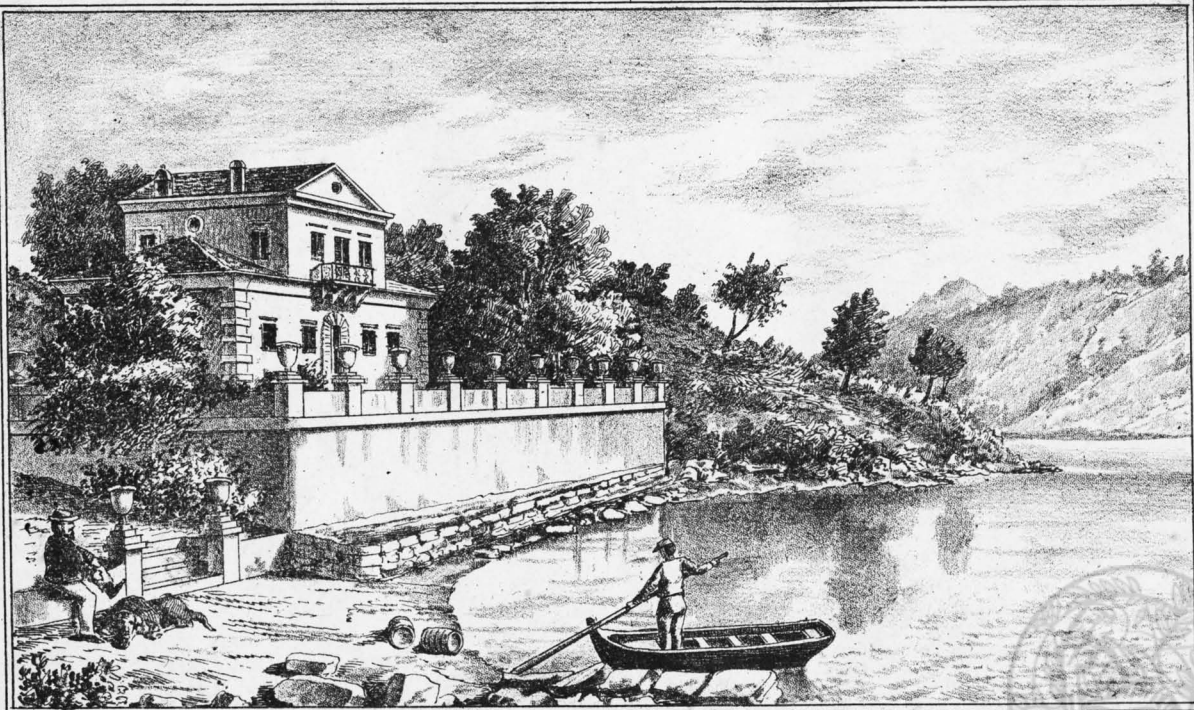

ΠΑΡΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΚΡΗΤΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

49386

Αιδ. Κ. Γροβύρας

Η ΜΑΔΟΥΡΗ

Η ΚΥΡΑ ΦΡΟΣΥΝΗ

1199

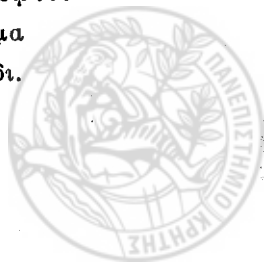

ΕΛΟΪΣΙΑΙ ΒΑΛΛΩΡΙΤΙΑΙ

ΤΗ ΦΙΛΗ ΣΥΝΕΥΝΩ

Ἄν μὲς 'ς τὸ λόγγο τὰ πουλιά τὴν ἀνοιξὴ λαλοῦνε,
Ἄν τὰ νεράκια τρέχουνε, ἂν τὰ λουλούδια ἀνθίζουν,
Γιατί κ' ἐγὼ τὸ θλιβερό; γιατί νὰ μὴ λαλήσω;

Θυμᾶσ' ἐκείνη τὴ βραδειά; ... Γιατί νὰ σὲ πικράνω; ...
Θυμᾶσ' ἐκείνη τὴ βραδειά, ποῦ ἐκάθισα σιμά σου
Καὶ μοῦπες καὶ μ' ἐρώτησες 'ς τὴν ἐκκλησιὰ ἂν ἐπῆγα; ...
Κι' ἂν μὲς 'ς τὴ γῆ τῆς ἔστρωσα νὰ κοιμηθῆ, νὰ πέση;
— Δὲ νοιώθεις, σ' ἀποκριθῆκα, τὰ χέρια μου μυρίζουν
Ἄκόμη ρόδα καὶ μυρτιαῖς καὶ κρίνους καὶ δαφνούλαις.
Τὴν ἀπλωσα γλυκὰ γλυκὰ 'ς τοῦ τάφου τὸ κρεββάτι ...
Ψυχὴ μου, τώρα ἐπέρασε χρόνος πολὺς κι' ἀκόμα
Μοῦ φαίνεται πῶς τὴν θωρῶ. Ἀνάμεσ' ἀπὸ τάνθη
Σὰν ἄνθος, ἔλεγα κ' ἐγὼ, μὰ μέρα θὰ βλαστήσῃ ...
Χίλιαις φοραῖς ἐπέρασα κ' ἐκύτταξα 'ς τὸ χῶμα
Μὴν ἐξεψύτρωσε γιὰ μέ, γιὰ σέν' ἓνα λουλούδι.

Σὰ σήμερα ἐγεννήθηκε . . . ἐπῆγα νὰ φιλήσω . . .
Τὸ χόρτο ἐμοσχοδόλαε . . . Κυττάζ' ὀλόγυρά μου
Καὶ νοιώθω ποῦ ἀνασπάσθηκα . . . ὦ! πόσο σὲ ἀγαποῦσε!
Ἔνα μικρό, πανόρφανο, ὀλόλευκο ἀγιουλάκι.
Τὸ μάζωξα, τὸ φύλαξα βαθειὰ βαθειὰ 'ς τὸν κόρφο,
Εἶναι δικό σου, πάρε το. Ἄπὸ τὸν κάτω κόσμο
Σοῦ τῶστειλε μ' ἕνα φιλί. Κρῦψέ το, μὴ τὸ χάσης,
Κι' ἀντὶ γι' ἀγιοῦλι τὸ φτωχὸ πές το Κυρὰ Φροσύνη.

Ἐν Λευκάδι, τῆ 21 Μαρτίου 1859.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Η ΚΥΡΑ ΦΡΟΣΥΝΗ

Φυσάει Βορειᾶς, φυσάει Θρακιᾶς· τ' εἶν' τὸ κακὸ ποῦ ἐγίνη
 Ὡς τὰ Γιάννινα ἔς τὴ λῆμνη;

Ἄετε, κυράδες, θάλασσαις, τ' εἶν' τὸ κακὸ ποῦ ἐγίνη!

Ἐπνίξανε ταῖς Δεκαφτὰ μὲ τὴν Κυρὰ Φροσύνη.

Ἄχ! χαλασμὸς ποῦ ἐγίνη!

Ἄγρια πουλάκια κ' ἡμέρα ὄλα νὰ μαζωχτῆτε,

Ψηλὰ ψηλὰ ἀναιδῆτε,

Καὶ τινάχτε τὰ φτερά σας

Γιὰ νὰ πέση ἡ ὠμορφιά σας,

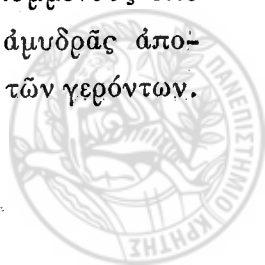

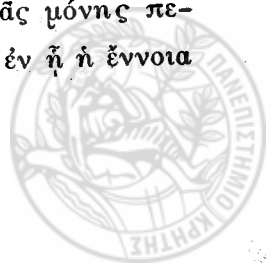

Ἡ ἐποχὴ αὕτη δύναται εὐλόγως νὰ ὀνομασθῆ ἥρωϊκὴ, ὡς ἐποχὴ, ἐν ἧ συλλαμβάνεται καὶ κυφορεῖται ἡ μεγάλη περὶ ἐθνότητος ἰδέα, ἀποχωριζομένη τοῦ βυζαντινοῦ κυκεῶνος καὶ θέλουσα νὰ ὑπάρξῃ ἀφ' ἑαυτῆς, ἐνδυομένη νέαν ἀτομικότητα, νέαν ζωὴν, νέον κάλλος. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης διατυποῦται ὁ χαρακτὴρ τοῦ νέου Ἑλλήνου, ἀρχεται ἡ βαθμιαία ἀνάπτυξις καὶ προκύπτει σαφῶς ὁ προορισμὸς καὶ τὸ μέλλον αὐτοῦ.

Ἐντὸς τῶν ὁρίων τούτων πρέπει ν' ἀνιχνεύσωμεν καὶ τὴν ἀληθῆ πηγὴν τῆς ἡμετέρας ποιήσεως, ἥτις, πρὶν ἢ μεταβληθῆ εἰς λυρικὴν ἢ δραματικὴν, ὀφείλει γὰ λάβῃ ἥρωϊκὴν, τουτέστιν ἐπικὴν μορφήν. Λέγων δὲ ἐπικὴν, ἐννοῶ τὴν ποίησιν, ἥτις, ἀνεξαρτήτως ἰδιαιτέρων τινῶν κανόνων, στηρίζεται κυρίως εἰς τὴν ἱστορίαν, προτίθεται δὲ σκοπὸν αὐτῆς τὴν ἐξύμνησιν σημαντικοῦ τινος γεγονότος, ἀναγομένου εἰς ἥρωϊκοὺς χρόνους, μυστηριωδῶς περικεκαλυμμένους ὑπὸ τῆς νεφελώδους παραδόσεως καὶ τῆς ἀμυδρᾶς ἀπομνημονεύσεως τῶν χρονογράφων καὶ τῶν γερόντων.

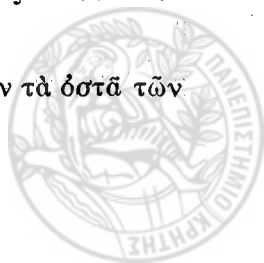
Διατρέχων τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀποκαταστάσεως, παρετήρησα ὅτι αἱ ἐποχαὶ ἅπασαι συγχωνεύονται, ὅτι τὰ διαστήματα ἐκλείπουσι καὶ ὅτι ἡ χρονολογία ἀποβαίνει περιττή. Αἱ ἡμέραι πολλάκις παρέρχονται βραδύτεραι τῶν αἰῶνων, οἱ δὲ αἰῶνες ἐνίοτε τελευτῶσιν ὡς αἱ στιγμαὶ ἐν τῷ χρόνῳ. — Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρουσίας ἑκατονταετηρίδος ὑπῆρχον περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ οἱ αὐτοὶ φόβοι ὡς ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ δευτέρου, ἐνῶ περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ὑπῆρχον αἱ αὐταὶ ἐλπίδες ὡς ἐν τῇ παραμονῇ τῆς εἰκοστῆς πέμπτῃς Μαρτίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ πρώτου ἔτους. — Γεώργιος ὁ Καστριώτης φαίνεται σύγχρονος Εὐθυμίου τοῦ Βλαχάβα, καθὼς Ἀλῆς ὁ Τεβελενλῆς φαίνεται συνεκστρατεύων καὶ ἐκπορθῶν τὴν Ἥπειρον μετὰ τοῦ Βαγιαζίτου. — Ἡ σελίς αὕτη τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, ἡ περιλαμβάνουσα τετρακοσίων ἐτῶν παθήματα καὶ ἐλπίδας, σύγκειται ἐκ μιᾶς μόνῃς περιόδου, βουστροφιδῶν γεγραμμένης, ἐν ἧ ἡ ἔννοια

ἀρχεται ἀπὸ τοῦ τέλους πάσης γραμμῆς, ἀναπτύσσεται βαίνουσα πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς χωρεῖ πάλιν πρὸς τὸ τέλος. Ἐπομένως, κατ' ἐμέ, εἶναι πάντα ἀδιάφορον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως, ἂν τὸ θέμα αὐτῆς ἀνάγεται χρονολογικῶς εἰς τὴν δεκάτην ἕκτην ἢ δεκάτην ἐνάτην ἑκατονταετηρίδα, ἀρκεῖ μόνον ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ νὰ ᾔηται τοιοῦτος, ὥστε νὰ δύναται νὰ περιληφθῇ εἰς τὴν ἠρωϊκὴν ἡμῶν ἐποχὴν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἥπειρος, εἴτε ἔνεκεν τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως εἴτε ἔνεκεν τῆς φύσεως τῶν τέκνων αὐτῆς, ὑπῆρξεν ἡ ἀκρόπολις, τὸ ἱερὸν βῆμα, ἔνθα ὁ νέος Ἕλληνας ἠδυνήθη νὰ προφυλάξῃ ὡς ἄρτον προθέσεως τὴν ιδέαν τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντος, τὸ κατ' ἐμέ ἔκρινα εὐλογον πρὸς τὸ παρὸν ἐκεῖ νὰ ἀνασκάψω πρὸς ἀνεύρεσιν νέων ποιητικῶν ἐμπνεύσεων καὶ θέματος παρέχοντος στοιχεῖα ἱκανὰ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, ὃν προεθέμην.

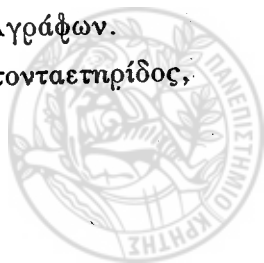
Ἴσως μὲ ἔλκουσι πρὸς τὴν Ἥπειρον τὰ ὀστᾶ τῶν

προγόνων, ἴσως συνείθισα ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας νὰ βλέπω ὑψούμενον ἐνώπιόν μου τὸν γηραιὸν Πίνδον ὡς προσφιλῆ σκιὰν τείνουσαν πρὸς ἐμὲ τὴν χεῖρα· ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ ἀρνηθῶ ὅτι, καὶ ἂν εἶς μόνος παλμὸς ἀπομείνῃ ἐν τῇ καρδίᾳ μου, θέλω ἀφιερῶσθαι αὐτὸν εἰς τὴν Ἑπειρον.

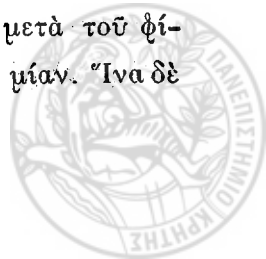
Ἐκεῖ πεντήκοντα ἔτη πρὸ τῆς ἐποχῆς, εἰς ἣν ἀνάγεται ἡ ὑπόθεσις τοῦ παρόντος στιχουργήματος, ἐκεῖ εἶχον συρρέουσα οἱ ἀνδρειότεροι ὄπλαρχηγοὶ Ἀκαρνανεῖς, Θεσσαλοὶ, Μακεδόνες· ἐκεῖ παρεσκευάζετο ἡ ἀνήκουστος πάλιν τῆς Σελλείδος· ἐκεῖ ἤρξατο διατυπούμενον τὸ πρῶτον περὶ ἀναστάσεως σύνθημα· ἐκεῖ ἔλαβον χώραν τὰ δεινότερα μαρτύρια, αἱ φρικωδέστεραι προδοσίαι, τὰ τολμηρότερα κατορθώματα· ἐκεῖ ἐγείρονται ὡς ἄλλη Βαβυλῶν τὰ Ἰωάννινα, μυστηριῶδες σπύλαιον, ἐξ οὗ ὀρμώμενοι οἱ μωαμεθανοὶ λύκοι ἐπιπτον κατὰ τῶν γενναίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπερμάχων, στρατοπεδεύοντων ἐπὶ τῶν μετεώρων τοῦ Πίνδου καὶ τῶν Ἀγρᾶφων.

Περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος,

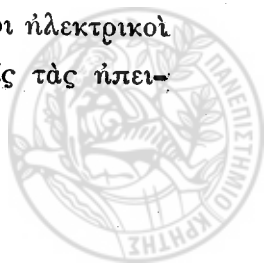
ἐν ᾧ τὰ πάντα ἠρέμουν, ἐν ᾧ οὐδὲν σημεῖον οὔτε τῶν δεσμῶν τὴν ῥῆξιν οὔτε τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὴν ἀνέγερσιν προεμίνυεν, ἀκούεται φωνὴ μεγάλη βοῶσα ἐκ τῆς Ἄρκτου καὶ λέγουσα « Ἐγέρθητε! » Ἦρξαντο τότε καὶ ψευδοπροφηταὶ νὰ λαμβάνωσιν ἀνά χειρας τοὺς χρησμοὺς τοῦ Ἀγαθαγγέλου καὶ τὰς προφητείας τοῦ Λέοντος καὶ ἐπειρῶντο παντοίῳ τρόπῳ νὰ πείσωσι τοὺς τλήμονας ἐκείνους, οἵτινες ἔνοπλοι ἐγρηγόρουν καὶ προσεδόκων πάντοτε τῆς ἀναστάσεως τὴν ὥραν, ὅτι ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ὅτι τὸ προαγγελλόμενον ξανθὸν γένος ἐβάδιζεν ἤδη εἰς ἀπελευθέρωσιν τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς.

Αἰκατερίνη ἡ δευτέρα ἐκάθητο τότε ἐπὶ τοῦ ῥωσικοῦ θρόνου, γυνὴ μεγαλεπήβολος, ἐγκυμονοῦσα ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῆς τὴν μεγάλην τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἰδέαν. Ἔστρεφεν αὐτὴ ἐρωτόληπτον βλέμμα πρὸς τὸ Βυζάντιον καί, χήρα πλήρης εὐρωστίας καὶ νεότητος, ὠρέχθη τῆς σκιᾶς τῶν Παλαιολόγων καὶ ἐπίστευσεν ὅτι ἠδύνατο νὰ συζευχθῆ μετὰ τοῦ φίλου νυμφίου εἰς πνεῦμα ἓν καὶ σάρκα μίαν. Ἴνα δὲ

νόμιμον καὶ τέλειον καταστῆ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, ἡ συνέργεια καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦτο ἀναπόφευκτος. Ἐπρεπεν εἰς τὴν συνομολόγησιν τοῦ προικοσυμφώνου νὰ ὑπογραφῶσι μάρτυρες ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐδύναντο νὰ ἔχωσιν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ κλήρου, ἵνα τοιοῦτῳ τρόπῳ προκύψῃ ποτὲ ἡ ἐκουσία παραίτησις ἢ παραχώρησις ἀναντιρρήτων δικαιωμάτων. Προξενηταὶ ἐγνωσμένης ἰκανότητος ἤρξαντο μετρημφιεσμένοι νὰ ἐπισκέπτωνται τὰ ὄρη, τὰς κοιλάδας, τὰς μονὰς τῆς Ἡπείρου. Θρησκεία καὶ Πατρίς, τὰ δύο ταῦτα παντοδύναμα ἐλατήρια πάσης ἑλληνικῆς καρδίας, ἦσαν καὶ τότε οἱ ἄμοχλοί, δι' ὧν ἐπειράτο ὁ κόμης Ὀρλώφ καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι αὐτοῦ ἴν' ἀποκυλίσῃ τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ μεγάλου μνημείου, ἔνθα νήδνυμον ὕπνον καθυῦδεν ἡ πελασγικὴ ψυχὴ. — Πατρίς καὶ Θρησκεία ἐπέπρωτο καὶ μετὰ παρέλευσιν μιᾶς περιῖπου ἑκατονταετηρίδος νὰ ἀντηχήσωσι πάλιν ἀπὸ περάτων τῆς Ἄρκτου μέχρι τῶν θεσσαλικῶν Μετεώρων καὶ ὡς ἄλλοι ἠλεκτρικοὶ σπινθῆρες νὰ διοχετεύσωσι τὸ πῦρ εἰς τὰς ἡπει-

ρωτικὰς καρδίας, αἵτινες κατεφλέχθησαν εὐθύς, ἵνα ταφῶσιν ὑπὸ τὸν σωρὸν τῶν ἔρειπίων τῆς ἰδίας ἐαυτῶν ἐκπυρσοκροτήσεως, ὡς ἐὰν εἶχομεν ἀνάγκην νέων μαρτύρων καὶ νέων περιφρονήσεων.

Τίς ἐξ ἐκείνων, ὅσοι ἔνοπλοι διῆγον τότε τὸν βίον ἐλεύθερον μὲν, ἀλλὰ καὶ καταδεδικασμένον εἰς διπνεκεῖς καὶ ἀκάρπους κακουχίας, ἐδύνατο νὰ μὴ πιστεύσῃ ὅτι ἡ διαγελῶσα ἐκείνη ἠὼς ἦτο φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ μέλλον νὰ λαμπρύνῃ τοὺς οὐρανίους θόλους τῆς Ἀγίας Σοφίας;

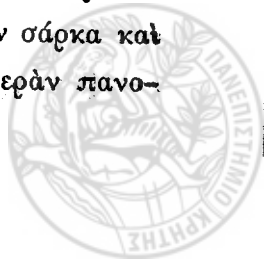
Καὶ ὅμως ἠπατήθησαν οἱ γενναῖοι, διότι δὲν ἐνεθυμήθησαν ὅτι ἀπὸ τῆς Ἄρκτου δὲν ἠδύνατο ν' ἀνατεῖλῃ εἰμὴ ἐσπέριον καὶ ἀμυδρὸν σέλας, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ φαεινὸς φοῖβος τῆς ἐθνικῆς πανηγύρεως. Καὶ ὅμως ἐπίστευσαν. Οἱ διασημότεροι ὄπλαρχηγοὶ τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Αἰτωλίας, τῆς Ἑλλάδος ἀπάσης ἠγέρθησαν πλήρεις θάρρους καὶ ἐλπίδων ἀτενίζοντες τὸ βλέμμα πρὸς τὴν θάλασσαν, ἥτις ἔμελλεν ἐπὶ τῶν νώτων αὐτῆς νὰ φέρῃ τοὺς προσδοκωμένους συμμάχους. Ἐβλεπον ἤδη ἐλευθέραν τὴν

πατρικὴν αὐτῶν γῆν, ἐπανερχόμενον τὸ ἀρχαῖον μεγαλεῖον· καὶ ἐν ᾧ πάντα ταῦτα μεθύοντες ἐκ τῆς χαρᾶς ἐθεώρουν τετελεσμένα, ἄγνωστος ἔχιδνα, ἡ Χάμκω, συνελάμβανεν ἐν τῇ ἐπαράτῳ αὐτῆς κοιλίᾳ τὸν ὄφιν, ὅστις ἐπὶ πεντήκοντα περίπου ἔτη ἔμελλε νὰ βασανίσῃ τὸ ὑγιέστερον μέλος τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος.

Ἐντὸς τοῦ εὐτελοῦς καὶ πτωχοῦ Τεβελὲν ἐβλάστανε τότε Ἄλβανός τις νεανίσκος, ὁ Ἄλῆς, ἀληθῆς ἐνσάρκωσις τοῦ κακοῦ, ἀνταγωνισμὸς θανάσιμος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καινοφανὲς καὶ παράδοξον τέρας, συγκεφαλαιοῦν ἐν ἑαυτῷ πάντα τὰ ἀνοσιουργήματα. Ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, ἵνα σφαγιάσῃ πᾶν ἱερὸν καὶ ὄσιον. Νόσος πανώλης, ἥτις ὀλίγον ἔλειψε νὰ καταφάγῃ ἅπασαν τὴν ἑλληνικὴν καρδίαν.

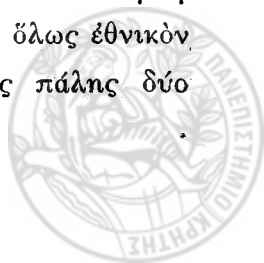
Ἄκατανόητος σύμπτωσις! Ἐν ᾧ ἀφ' ἐνός τὰ μικρὰ ἐρείπια τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐγείρονται ἐκ τῆς κόνεως πλήρη ἐλπίδος καὶ μέλλοντος, ἀφ' ἑτέρου ὁ Μωαμεθανισμὸς περιβάλλεται τὴν σάρκα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ θηρίου τούτου ὡς φοβερὰν πανο-

πλίαν, ἵνα ἐν μιᾷ τελευταίᾳ καὶ αἵματηρᾷ συμπλοκῇ καταπνίξῃ τὸν γίγαντα καὶ λύσῃ τὸ ἀπὸ τοσοῦτου χρόνου διαμένον πάντοτε μετέωρον ζήτημα.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ἀλῆ τούτου ἐν Ἠπειρῷ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἄλλος καταστρεπτικὸς κατακλυσμὸς, ἀφανίζων μὲν καὶ πνίγων τὰ πάντα, ἀλλὰ καὶ πλύνων καὶ καθαίρων τὴν ἡμετέραν φυλὴν παντὸς ῥύπου. Ἡ κιβωτὸς τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἐπέπλευσεν ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῆς ἀβύσσου ἐκείνης καὶ θαυμασίως διεσώθη, διότι Θεοῦ δάκτυλος ὠδήγει αὐτήν.

Τὴν μακρὰν σατραπείαν τοῦ μεγάλου τούτου ἑλληνομάχου ἐμελέτησα ἐπιμελῶς, ἀκροώμενος πάντων, ὅσοι ἐπέζησαν, καὶ ἰχνηλατῶν ἐν μέσῳ τῶν διασωθεισῶν παραδόσεων, ὅπως μορφώσω περὶ αὐτοῦ ἀκριβῆ καὶ καθαρὰν ἰδέαν. Ἄν δὲν ἀπατώμαι, νομίζω ὅτι ἔτυχον τοῦ σκοποῦ. Καὶ ἐπειδὴ πρεσβεύω ὅτι ὁ τύραννος οὗτος δύναται νὰ γίνῃ θέμα ποιήματος, ἔχοντος χαρακτῆρα ὅλως ἔθνικόν καὶ βασιζομένου ἐπὶ τῆς διπνεκοῦς πάλης δύο

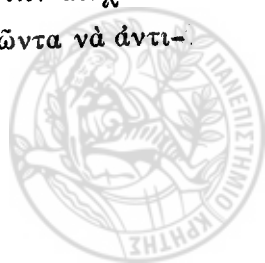
ἀσπόνδων καὶ ἀντιθέτων στοιχείων, εἰς ἃ πρέπει νὰ στηρίζεται ἡ νέα ἑλληνικὴ ποίησις, οὔτε στιγμὴν ἐδίστασα νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν μου εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὅπως δυνηθῶ νὰ δράξω τὴν καταλληλοτέραν ὥραν ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς ἐξεικόνισιν τοῦ δαίμονος, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς ἐξύμνησιν γεγονότος ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ φύσεως ἀναγομένου εἰς τὴν ὑψηλὴν τῆς ποιήσεως περιωπὴν.

Κατὰ τὸ χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν πρῶτον ἔτος ἐπὶ τῆς ἤδη καθημαγμένης σκηνῆς τῶν Ἰωαννίνων παριστάνετο ἀνήκουστον δράμα, ἐπιγραφόμενον ἐν τοῖς ἡπειρωτικοῖς χρονικοῖς Ἡ δεκαφτὰ μὲ τὴν Κυρὰ Φροσύνη. Καίτοι μὴ παντάπασι μηδὲ πρὸς πάντας ἀγνώστων τῶν αἰτίων τῆς θυσίας ταύτης, ἐπιτραπήτω μοι ὅμως, χάριν πλείονος σαφηνείας, ἡ διὰ βραχέων ἐξιστόρησις τῆς δεινῆς ταύτης καταστροφῆς.

Ἦκμαζεν ἐν Ἰωαννίνοις κόρη θαυμασίου κάλλους καὶ περιφανοῦς γένους, ἡ Εὐφροσύνη. Δὲν ἐδύνατο ἐπομένως νὰ μείνη ἄγνωστος τῷ Ἀλλῆ, θη-

ρεύοντι ἀπανταχοῦ νέα θύματα πρὸς κόρον τῆς ἀσελγείας αὐτοῦ. Ὑπάρχουσιν ὑποψίαι ὅτι ὁ Ἄλῆς ἐπειράθη νὰ διαφθείρῃ τὴν κόρην, ἀλλὰ φοβηθεὶς ἴσως τὴν κοινωνικὴν αὐτῆς θέσιν ἀπέστη πρὸς καιρὸν τοῦ ἀνοσίου ἔργου. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ Γαβριὴλ ὁ Γκάγκας, τότε μητροπολίτης Λαρίσσης καὶ θεῖος τῆς Εὐφροσύνης, συνέζευξεν αὐτὴν εἰς γάμον μετὰ Δημητρίου τινός, πλουσίου ἐμποροῦ, καὶ οὕτως ἐνόμισαν ἅπαντες ὅτι ἡ περιστερὰ διέφυγε τοὺς ὀνυχας τοῦ ἀδδνηφάγου ὀρνέου. Δύο τέκνα ἄρρενα ὑπῆρξαν ὁ καρπὸς τοῦ γάμου τούτου, ὅτε ὁ Δημήτριος χάριν ἐμπορίου μετέβη εἰς Βενετίαν.

Συνέπεσε τότε ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Βιζήρου Ἄλῆ, ὁ Μουχτάρ, νὰ ἴδῃ τὴν Εὐφροσύνην καί, τρωθεὶς ὑπὸ φλογεροῦ ἔρωτος, ἐπεχείρησε διὰ μυρίων τεχνασμάτων καὶ προσφορῶν νὰ δελεάσῃ τὴν σωφροσύνην αὐτῆς. Ἐτυχε τέλος τοῦ σατανικοῦ σκοποῦ καὶ ἔντρομα τὰ Ἰωάννινα ἔμαθον τὴν αἰσχύνην τῆς Ἑλληνίδος καὶ ἐσιώπων, μὴ τολμῶντα νὰ ἀντι-

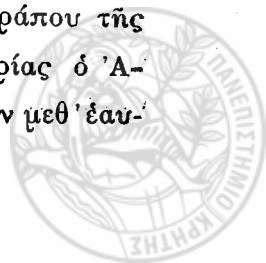

δράσωσι πρὸς τὰς βουλὰς τῆς ἐπαράτου ἐκείνης οἰκογενείας.

Τοιοιυτοτρόπως ἐν τῷ βορβόρῳ τῆς ἀμαρτίας ἐκυλίετο ἡ Εὐφροσύνη, τυφλωθεῖσα οὐ μόνον ἐκ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ Μουχτάρ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἔρωτος αὐτοῦ, ὃν ἠσθάνετο ὁμολογουμένως.

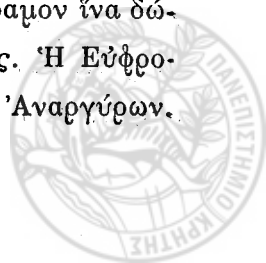
Ὁ Ἄλῆς, ὅστις ἤγγιζε πρὸς τὸ γῆρας, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦγε τὸ ἐξηκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἐγίνωσκε τὰ πάντα καί, ἀντραστικῆς τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως ἀπολαύσῃ τὴν Εὐφροσύνην, ἀποσπῶν αὐτὴν ἀπὸ τῆς καρδίας τοῦ Μουχτάρ. Ἡ δὲ ἀπέκρουσεν ἐπιμόνως τὸν πατέρα καὶ οὕτως ἐρρύψεν ἀφ' ἐαυτῆς τὸν πρῶτον σπόρον τῆς μετὰ ταῦτα παρὰ τοῦ Ἄλῆ τελεσθείσης ἐκδικήσεως.

Αἰφνης ὁ ἡγεμονεύων τότε Σελίμ αἰτεῖ παρὰ τοῦ Βιζήρου τῶν Ἰωαννίνων στρατιωτικὴν βοήθειαν πρὸς κατατρόπωσιν ἀντάρτου τινὸς σατράπου τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐπελάβετο τῆς εὐκαιρίας ὁ Ἄλῆς, ἵν' ἀπολέμῃ τὸν Μουχτάρ, καί, ἔχων μεθ' ἐαυ-

τοῦ τὸν πιστὸν καὶ ἀρχαῖον φίλον Ταχίρ, νύκτωρ εἰσέρχεται εἰς τὸν θάλαμον τῆς Εὐφροσύνης. Ἐκεῖ δέ, ἀφ' οὗ ἔμεινε μόνος, προσπίπτει καὶ αἰτεῖ παρ' αὐτῆς ὡς ἔλεημοσύνην τὸν ἔρωτα, ὃν τοσάκις τῷ εἶχεν ἀρνηθῆ, καὶ ματαιῶς ἐξαντλήσας πάνθ' ὅσα ἠδύνατο νὰ πείσῃ τὴν γυναῖκα, ἀποσύρεται καὶ καταδικάζει αὐτὴν εἰς θάνατον, ἐπὶ προφάσει ὅτι δῆθεν εἶχε διαφθείρη τὴν ἀρετὴν τοῦ Μουχτάρ. Οὐδὲ εἰς τοῦτο ἀρκούμενος, συμπεριέλαβεν εἰς τὴν αὐτὴν καταδίκην δεκαεξ ἄλλας νέας Ἑλληνίδας ἐκ τῶν διασημοτέρων οἰκογενειῶν καὶ φίλας τῆς Εὐφροσύνης.

Ἄπασαι ἐπνίγησαν ἐν τῇ λίμνῃ. Ἡ Εὐφροσύνη, λιποθυμήσασα καθ' ὁδόν, ἐξέπνευσεν· ἀλλὰ καὶ νεκρὰ ἐβυθίσθη εἰς τὰ ὕδατα. Τρικυμίας δὲ ἐπελθούσης, πολλὰ τῶν πτωμάτων, ἐν οἷς καὶ τὸ τῆς Εὐφροσύνης, ἐξεβράσθησαν ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐπὶ τὴν ἀκτὴν καὶ τότε συγγενεῖς καὶ φίλοι ἔδραμον ἵνα δώσωσι ταφὴν εἰς τὰς μάρτυρας ἐκεῖνας. Ἡ Εὐφροσύνη ἐτάφη ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων.

Ἐπὶ πολλὰ δὲ ἔτη ἐπεσκίαζον τὸν τάφον αὐτῆς ἀγριελαία καὶ κρίνοι εὐωδέστατοι.

Ἐπανελθὼν ὁ Μουχτάρ ἔμαθε τὸν θάνατον τῆς Εὐφροσύνης καὶ ἐν τῇ μανίᾳ του ὤμοσεν ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ πατρός. Ἀλλὰ τὸν Ἀλῆν δὲν κατέπληττον τὰ τοιαῦτα, καὶ μετ' ὀλίγον νέαι ἀσέλγειαί, νέα κακουργήματα ἀπέσβεσαν ἐκ τῆς καρδίας τοῦ Μουχτάρ τὴν μνήμην τῆς Εὐφροσύνης.

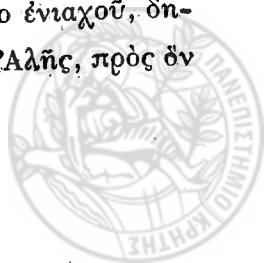
Αὕτη εἶναι ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος, καί, ἂν δὲν ἀπατώμαι, παρέχει ὕλην ἱκανὴν εἰς ἐποποιίαν.

Καὶ πρῶτον μὲν μετ' ἐπιστασίας μελετῶντες τὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εὐρίσκομεν ὅτι ὁ Ἀλῆς εἶχε φθάση εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Εἶχεν ἐξολοθρεύσῃ διὰ μαχαίρας ἢ δηλητηρίου πάντας τοὺς ἐπιφόβους συγγενεῖς ἢ φίλους αὐτοῦ. Εἶχεν ἐπισωρεύσῃ θησαυροὺς ἀνεξαντλήτους καὶ ἤδη συνελάμβανε τὴν ιδέαν τῆς ἑαυτοῦ ἀνεξαρτησίας. Εἶχε καταστρέψῃ μέγα μέρος τῶν διασημοτέρων ὀπλοαρχηγῶν τῆς Ἡλείρου καὶ ἐν τῇ ὑπεροψίᾳ αὐτοῦ ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ἀκαταδάμαστον καὶ ἱκανὸν νὰ

τολμήση ἀποινεῖ τὰ πάντα. Θρασύφρονος καὶ πονηρᾶς ψυχῆς πρότυπον παρίσταται κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Ἄλῆς, κεκτημένος πᾶσαν τὴν σατανικὴν τελειότητα. Ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ βλέπει τις ἐσκιαγραφημένην τὴν εἰκόνα τῆς δορικτησίας, τὸν Μωαμεθανισμόν, γηράσαντα μὲν, ἀλλὰ διατηροῦντα εἰσέτι πάντα τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ τὰ συνθετικὰ στοιχεῖα. Ἦτο ὁ τελευταῖος ἥλος τῆς ἑλληνικῆς σταυρώσεως.

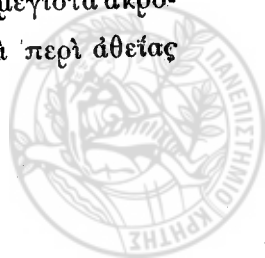
Εἶχε σχεδιάσῃ τελειότεραν τοῦ Γένους ἡμῶν ὑποδούλωσιν, ἵνα εὐκολώτερον δυνηθῇ μετὰ ταῦτα νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὸ ὡς τυφλὸν καὶ παθητικὸν ὄργανον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἰδίου σκοποῦ. Κατὰ τοῦτο δὲ τὸ σχέδιον ἐργαζόμενος, τοὺς μὲν προκριωτέρους παραλαμβάνει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, τοὺς δὲ πολεμικωτέρους διώκει μέχρι περάτων τῆς γῆς. Βλέπων τὴν Σελλεῖδα ὡς στήλην πυρὸς ὀδηγοῦσαν τοὺς ἐν τῇ σκοτίᾳ πορευομένους, ὀμνύει τὸν ὄλεθρον αὐτῆς. Πολίχναι τινὲς ἐσώζοντο ἐνιαχοῦ, δημοκρατικώτερον πολιτευόμενοι καὶ ὁ Ἄλῆς, πρὸς ὃν

ἀκατανόητον ἐφαίνετο πῶς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐδύ-
ναντο νὰ ὑπάρχωσιν ἄτομα μὴ κλίνοντα τὸν αὐχένα
εἰς τὴν μάχαιραν αὐτοῦ, κατέσκαπτεν αὐτὰς ἐκ συ-
στήματος.

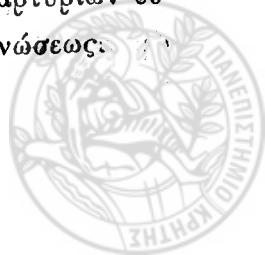
Πρὸς μείζονα δὲ ἐπὶ τὸ στυγερώτερον διαστροφὴν
τοῦ τέρατος τούτου συνέτεινεν οὐ μικρὸν καὶ ἡ ἔμ-
φυτος αὐτοῦ περιφρόνησις πρὸς τὰ θεῖα. Πολλάκις
μαινόμενος ἐν τῇ ὑπεροψίᾳ αὐτοῦ ἐξύβριζε τὴν θεό-
τητα καὶ ἠγωνίζετο νὰ πείσῃ καὶ τοὺς ἄλλους ὅτι
πέραν τοῦ μνήματος οὔτε κρίσις ὑπῆρχεν οὔτε ἀντα-
πόδοσις. Τοιαῦτά τινα διαλεγόμενος ἐξέφραζε μᾶ-
τῶν ἡμερῶν καὶ πρὸς τὸν Καναβόν, ὑπόπτον ἤδη
καὶ ἐν κρυπτῷ καταδεδικασμένον εἰς θάνατον.

Αἱ ιδέαι, αἵτινες ἐβλάστησαν ἐν μέσῳ τῶν αἱμά-
των τῆς μεγάλης τῶν ὀγδοήκοντα ἐννέα ἐπαναστά-
σεως, φερόμεναι ἐπὶ τῆς δορικτητικῆς τῶν Γάλλων
αἰχμῆς, εἰσεχώρησαν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σατραπεῖον
τοῦ Ἀλῆ καὶ συνέτειναν εἰς ἐπισχυρισμὸν ὧσων περὶ
θεότητος ἐπρέσβευεν. Ἠρέσκετο δὲ τὰ μέγιστα ἀκρο-
ώμενος τῶν ξένων τούτων καὶ πολλὰ περὶ ἀθείας

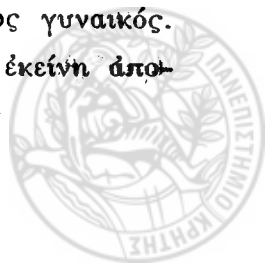

διδασκόμενος, εἴτε διότι πραγματικῶς ἠσθάνετο τὴν ἀνάγκην τοιοῦτου δόγματος, εἴτε διότι καὶ ὑπὸ τινων αἰρετικῶν Ὀθωμανῶν, οὐχὶ ἄλλως δοξαζόντων, εἶχεν ἤδη μυηθῆ τὰ τοιαῦτα.

Καὶ ὅμως ὁσάκις μέγα τι καὶ ἀπροσδόκητον δυστύχημα ἐνέσκηπτεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἔντρομος ὑπὸ παντοίων δεισιδαιμονιῶν ἠσθάνετο ἐπὶ τοῦ αὐχένος βαρῦν τὸν πιέζοντα τῆς θείας δυνάμεως δάκτυλον καὶ τότε μόνον κατέφευγεν εἰς τὴν προσευχὴν. Ἀπορῶν δὲ τίνα Θεὸν νὰ ἐπικαλεσθῆ, ποτὲ μὲν γονυπετῆς ἔτυπτε τὰ στήθη καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τῆς Θεομήτορος, ποτὲ δὲ ἐδάκρυε, στενάζων ἐνώπιον τοῦ Ψευδοπροφήτου. Προσεκάλει μάγους, χειρομάντις, ὄνειροκρίτας, συνεβουλεύετο μετ' αὐτῶν καὶ δὲν ἠσχύνετο φέρων περὶ τὸν τράχηλον καὶ ἐπὶ τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἐγκόλπια καὶ μαγικὰ φυλακτήρια. — Αἱ στιγμαὶ αὗται ἦσαν ὅμως σπανιώταται καὶ συνήθως ἐν τῇ ὁσμῇ τοῦ αἵματος καὶ τῇ ἐπινοήσει νέων μαρτυριῶν εὐρισκὲ τὴν θεραπείαν τῆς ἑαυτοῦ ἀπογνώσεως.

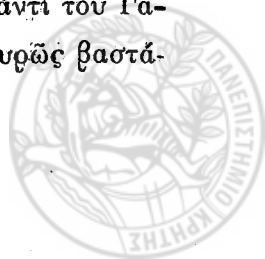
Ἐνώπιον τοῦ Ἀλῆ τούτου παρίσταται ἡ Εὐφροσύνη ἀληθὲς καὶ πιστὸν σύμβολον τῆς τότε ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ἀμίαντος καὶ καθαρὰ ἔνεκεν τῆς καταγωγῆς αὐτῆς δὲν ἠδυνήθη νὰ τηρήσῃ ἀνεπαφῶν τὴν παρθενικὴν αὐτῆς ἀγνότητα, ἀλλὰ τυφλωθεῖσα πρὸς μικρὸν ἐκ τοῦ ψευδοῦς μεγαλείου καὶ τοῦ σατανικοῦ φέγγους τοῦ διαυγάζοντος τότε ἐν Ἰωαννίνοις, παρέδωκε τὴν ψυχὴν καὶ τὴν σάρκα εἰς χεῖρας τῶν μαρῶν δαιμόνων. Ἡ τερατώδης αὐτὴ καὶ συμβολικὴ μῆξις, ἐξ ἧς ἐδύναντο νὰ προκύψωσι δεινὰ ἀθεράπευτα, ἔτεινε πρὸς ταχύτεραν πραγματοποίησιν τῶν καταχθονίων σκοπῶν τοῦ τυράννου. Διὸ καὶ μετὰ φρίκης παρατηροῦμεν ὑπηρετοῦντας τότε καὶ μετὰ ταῦτα, εἴτε ὡς συμβούλους εἴτε ὡς ὀπλαρχηγούς, πολλοὺς τῶν διασημοτέρων Ἑλλήνων. Τοιαύτη ἡ Εὐφροσύνη δὲν ἠθέλεν εἶσθαι βεβαίως ἀξία τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως. Ἄλλ' ἡ μετάνοια, ἡ ῥυομένη ψυχὴν ἐκ θανάτου, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ πρὸς ἀνάπλασιν τῆς ἑλληνίδος γυναικός. Μόλις ὁ ἔραστής ἀπέρχεται καὶ μόλις ἐκείνη ἀπο-

μονούται, εὐθύς ἀναλαμβάνει τὸν ἀληθῆ αὐτῆς χαρακτῆρα. Ἀποκρούει τὸν Ἀλῆν, ἀποποιεῖται τὰ δῶρα αὐτοῦ, ἀδακρυτὴ δέχεται τὸν θάνατον ὡς μόνον μέσον ἐξιλεώσεως, καὶ τοιοῦτῳ τρόπῳ καθίσταται ἀξία τοῦ μαρτυρικοῦ στεφάνου, ὃν ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῆς ἔθεσε πενθηφοροῦσα ἢ ταλαίπωρος Ἡπειρος.

Ὑπὸ ταύτην τὴν ἐποψὴν ἐθεώρησα τὴν Εὐφροσύνην. Ἡ πάλιν εἶναι προφανής. Λείπεται δὲ εἰς τὴν ποίησιν νὰ δείξη τὴν νίκην τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας κατὰ τοῦ ἐξολοθρευτικοῦ στοιχείου τῆς Κατακτίσεως. Πρὸς ἔργον τοσοῦτῳ δυσχερὲς ἦσαν ἀνεπαρκεῖς αἱ δυνάμεις μου. Ἡ μόνη ἐλπίς ὅτι, πραγματευόμενος τὸ θέμα τοῦτο ἠδυνάμην νὰ ἰχνογραφήσω ποίημα ἀληθῶς ἑλληνικόν, ἀνεξάρτητον τοῦ νέου ῥωμαντισμοῦ καὶ ἐπωφελὲς ἅμα, καθ' ὅσον διεφώτιζεν ἐποχὴν, μεθ' ἧς συνάπτεται ἡ πρώτη σελις τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ιστορίας, ἡ ἐλπίς αὕτη μὲ ἐνεθάρρυνε μέχρι τέλους.

Ἐκρῖνα εὐλογον ν' ἀντικαταστήσω ἀντὶ τοῦ Γαβριήλ, θείου τῆς Εὐφροσύνης, οὐχὶ ἰσχυρῶς βαστά-

σαντος τὴν ποιμαντικὴν ράβδον, τὸν Ἄρτης ἀείμνηστον Ἰγνάτιον, ἀρχιερατεύοντα ἀπὸ τοῦ 1798 καὶ γνωστὸν ἐν πάσῃ τῇ ἑλληνικῇ γῆ διὰ τε τὴν ἀγνότητα τῶν ἠθῶν καὶ τὴν καρτερίαν, ἣν ἔδειξε διώκων τὴν μεγάλην περὶ ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως ιδέαν. Ὁ μέγας οὔτος συνωμότης, ὁ θαυμασίως διαφυγὼν μετὰ ταῦτα τοὺς ὄνυχας τοῦ Ἄλῃ, δύναται δικαίως νὰ ἀπαιτήσῃ θέσιν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ποιήσει. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἠσθάνθην ἐξ ἀρχῆς, φοβοῦμαι δὲ μὴ τὰ ἄνθη, ὅσα ἔρρόνα ἐπὶ τὸ ἱερὸν χῶμα, τὸ καλύπτον τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ, δὲν εἶναι οὔτε τόσον εὐώδη οὔτε τόσον εὐθαλῆ, ὅσον ἡ καρδιά μου ἐπέθύμει.— Αἰωνία αὐτοῦ ἡ μνήμη!

Ἄλλους τινὰς ἀσημάντους ἀναχρονισμοὺς παρεδέχθην ἐκουσίως, ἵνα μὴ παραλείψω γεγονότα δυνάμενα καὶ ἀκτινα φωτὸς νὰ ἐπιπέμψωσιν εἰς τὴν ζοφώδη ἐκείνην ἐποχὴν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἡ ἱστορικὴ παράδοσις ὑπῆρξεν ἡ πυξίς, ἥτις μὲ ὠδήγησεν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους.

. . . . .

Τοῦ δὲ περὶ γλώσσης πολυθρυλήτου ζητήματος,
ἐπόμενος εἰς τὴν ἐμὴν καὶ σεβόμενος τὴν τῶν ἄλ-
λων πεποίθησιν, οὔτε ἀναλαμβάνω οὔτ' ἤθελον ἀνα-
λάβῃ ποτὲ τὴν εὐθύνην τῆς ἐπιλύσεως.

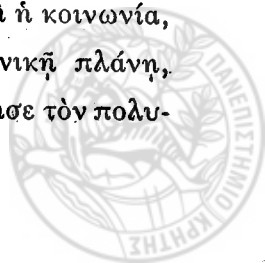

ΙΔΙΑΙΤΕΡΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Α΄

Τὸ ἐν ἀρχῇ τῶν Προλεγομένων δημοτικὸν ἄσμα ὀφείλω εἰς τὰς ἐρεῦνας τοῦ πολυμαθοῦς φίλου μου Παύλου Κατσαΐτου, οὔτινος ἡ ἐμπειρία ἀνεσκάλευσεν αὐτό, ἡ δὲ φιλοφροσύνη ἐπέτρεψε πρὸς ἐμὲ τὴν δημοσίευσιν. Ἡ ἀνακολουθία τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τὸ ἐνιαχοῦ τῶν ἰδεῶν ἀσυνάρτητον ἰκανῶς ἀποδεικνύουσιν ὅτι οὐ μικρὰς ὑπέστη ἐκ τοῦ χρόνου φθοράς, ἀπὸ στόματος εἰς στόμα μεταβαῖνον καὶ πολυτρόπως διασκευαζόμενον. Ὅπως δὲ εἶναι, κατ' ἐμὴν γνώμην, περιφανὲς τῶν ἡμερῶν ἐκείνων μαρτύριον, ὅτι καὶ ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ ἡ κοινωνία, ἔνθα ἡ Εὐφροσύνη πρῶτον μὲν ἐν νεανικῇ πλάνῃ, ἔπειτα δὲ ἐν σωτηρίῳ μετανοίᾳ ἐξήντηλσε τὸν πολυ-

τάραχον βίον, ἐδικαίωσαν τέλος αὐτὴν μετὰ θάνατον καὶ περιεκόσμησαν διὰ μαρτυρικοῦ στεφάνου τὴν κεφαλὴν. Ὁ ἀγνισμὸς οὗτος τῆς ἑλληνίδος γυναικός, εἰς ὃν μάλιστα στηρίζεται ὁ κατὰ τοῦ δορικτητικοῦ στοιχείου δραματιζόμενος τοῦ Ἑλληνισμοῦ θρίαμβος, δὲν ἤθελεν ἴσως διεγείρῃ τὴν δικαίαν τοῦ κοινοῦ πρὸς τὴν Εὐφροσύνην συμπάθειαν, ἐὰν ἦτο ἀπλοῦν ποιητικῆς φαντασίας ἀποκύημα. Εὐτυχῶς δὲ τὸν φόβον τοῦτον διασκεδάζει ἢ διὰ τοῦ εἰρημέ-νου ἄσματος ἱστορικὴν ἀλήθειαν περιβεβλημένη παράδοσις

Γιὰ σταυρὸ δὲν ἔχει χρεῖα,
Γιατὶ ἐσταύρωσε τὰ χέρια·
Εἶναι ἡδύχη καὶ κρύα,
Δὲν τὴν ἔφαγαν μαχαίρια.

Τὰ στῆθια τὰ χιονᾶτά της γῆλιος δὲ θὰ μαυρίσῃ.

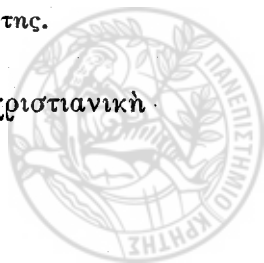
Πλυμμένα μὲ τὴ θάλασσα καὶ μὲ τὰ δάκρμά της,

Ὀλόλευκα καὶ ἀσπρότερα θὰ νὰ φανοῦν 'ς τὴν κρίση.

Τὸ κύμα πλένει τὸ κορμί, τὰ δάκρυα τὴν καρδιά της,

Ἡ βαρυστέναχτη ψυχὴ θὰ λάβῃ τὴν γατριά της.

Ἡ ἐκ τῶν στίχων τούτων πηγέουσα χριστιανικὴ

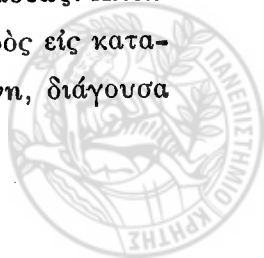

εὐσέβεια φαίνεται ἀδιστακτως ἀποδεχομένη ὅτι διὰ τοῦ διπλοῦ βαπτίσματος, τοῦ ὕδατος καὶ τῶν δακρύων, καθαρὰ καὶ ἄσπιλος ἔμελλεν ἦδη ἡ Εὐφροσύνη νὰ παρασταθῇ ἐνώπιον τοῦ ὑπερτάτου τῆς ἀνθρωπότητος Κριτοῦ, καθ' ὅσον ἐν μὲν τῇ λίμνῃ, ὡσπερ ἐν καινῇ κολυμβήθρᾳ, ἠγιάσθη ἡ σὰρξ, διὰ δὲ τοῦ μύρου τῆς μετανοίας τὸ πνεῦμα.

Β'

Δὲν μὲ λανθάνει ὅτι ἄλλως διηγοῦνται τὰ κατὰ τὴν Εὐφροσύνην· ἀλλ' ἐγὼ προέκρινα ὅσα περὶ τοῦ μαρτυρίου αὐτῆς ἔγραψεν ὁ Πουκενίλλος, διότι εὐρον τὴν διήγησιν δραματικωτέραν. Κατὰ τινος, ὁ Ἄλῆς ἠράσθη τῆς Ἑλληνίδος ταύτης, ἀλλὰ κατεδίκασεν εἰς θάνατον ὑπὸ μόνης τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς γυναῖκας τοῦ Μουχτάρ διὰ τὴν ἄνομον σχέσιν, ἣτις, ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἀποσπάσασα τὸν ἄνδρα αὐτῶν ἀπὸ τοῦ γυναικωνίτου, ἐγνώσθη τελευταῖον ἐκ τῆς ἐξῆς τυχαίας περιστάσεως. Ἀπελθόντος τοῦ Μουχτάρ ἐπιταγῇ τοῦ πατρὸς εἰς κατάδιωξιν τοῦ Γιωργῆμ πασᾶ, ἡ Εὐφροσύνη, διάγουσα

μεμονωμένη ἐν Ἰωαννίνοις, περιεθλίβετο ἤδη ὑπὸ παντοίων στερήσεων. Ἡ δὲ πενία, προελθοῦσα μέχρις ἀπορίας τῶν πρὸς τὸν βίον, ἠνάγκασε τέλος αὐτὴν νὰ προσκαλέσῃ γραϊάν τινα, ἵνα πωλήσῃ δι' αὐτῆς πολύτιμον δακτύλιον. Ἡ γραῖα ἐπορεύθη καὶ πρὸς τὰς γυναῖκας τοῦ Μουχτάρ, αἵτινες, ἀναγνωρίσασαι τὸν δακτύλιον καὶ μαθοῦσαι παρ' αὐτῆς ὅσα περὶ τῆς Εὐφροσύνης ἔτι ἠγνόουν, ἔδραμον παραχρῆμα πρὸς τὸν Ἀλῆν καὶ θρηνοῦσαι καὶ ὀδυρόμεναι ἠξίουν παρ' ἐκείνου ἐκδίκησιν. Ὁ δὲ προθύμως ἐξετέλεσεν αὐτὴν, συμπεριλαβὼν καὶ δεκαεὶς ἄλλας ἀθῶας γυναῖκας, φίλας τῆς Εὐφροσύνης.

Ἴσως ἡ διήγησις αὕτη ἐκυκλοφόρει τότε ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἴσως αὐτὸς ὁ τύραννος ἐπίτηδες ἐπλασε καὶ διέσπειρε τὸν μῦθον. Ἀλλ' ἄπιστον φαίνεται εἰς ἐμὲ ὅτι πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν παλλακίδων τοῦ υἱοῦ ἐτιμώρησεν ὁ Ἀλῆς τοσοῦτον ὠμῶς τὰς γυναῖκας ἐκείνας καὶ ἀσυμβίβαστον ὄλωσ πρὸς τοὺς λίαν περιπαθεῖς τοῦ δημοτικοῦ ἄσματος λόγους περὶ μιᾶς μόνης τούτων, καὶ ταύτης παραιτίου τοῦ ὀλέθρου

τοσούτων ἄλλων ἀθῶων, ἐὰν μηδεμία προηγῆθῃ
ἠθικὴ πάλιν μηδὲ κατωρθώθῃ δι' αὐτῆς, ὑπὸ τῆς
μῆς ἐκείνης, ἐπίσημός τις τῆς θρησκείας καὶ τῆς
ἐθνικότητος θρίαμβος. Ὁμολογῶ δὲ ὅτι καὶ ἐλάχι-
στος περὶ τούτου δισταγμὸς ἤθελεν ἀναδείξῃ τὴν
ὑπόθεσιν καὶ τοῦ μάλιστα πεζοῦ καλάμου ἀναξίαν.

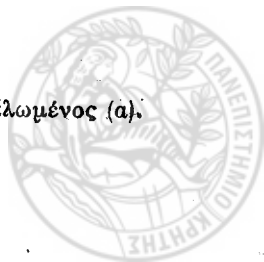
Η ΚΥΡΑ ΦΡΟΣΥΝΗ

ΑΙΣΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ

Ξεπέσανε τὰ Γιάννινα σιγὰ νὰ κοιμηθοῦνε,
Ἐσβύσανε τὰ φῶτά τους, ἐκλείσανε τὰ μάτια.
Ἡ μάνα σφίγγει τὸ παιδί βαθεῖα ἔς τὴν ἀγκαλιά της,
Γιατ' εἶναι χρόνοι δύστυχοι καὶ τρέμει μὴ τὸ χάση.
Τραγοῦδι δὲν ἀκούεται, ψυχὴ δὲν ἀνασαίνει.
Ὁ ὕπνος εἶναι θάνατος, καὶ μνήμα τὸ κρεβάτι,
Κ' ἡ χώρα κοιμητήριο, κ' ἡ νύχτα ῥημοκκλήσι.

*Αγρυπνος ὁ Ἀλήπασας ἀκόμη δὲ νυστάζει
Κ' εἰς ἓνα δῆγμα λειονταριοῦ βρίσκεται ξαπλωμένος (α).

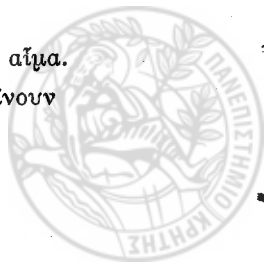
Τὸ μέτωπό του εἶναι βαρύ, θολό, συγνεφιασμένο
 Καὶ τῶβαλεν ἀντίστυλο τὸ χέρι του, μὴ πέση,
 Χαϊδεύει μὲ τὰ δάχτυλα τὰ κάτασπρά του γένεια
 Ποῦ σέρονονται ἔς τοῦ λειονταριοῦ τῆ φοβερῆ τῆ χήτη.
 Ἄγκαλιασμένα τὰ θεριά, σοῦ φαίνεται πῶς ἔχουν
 Ἐνα κορμὶ δικέφαλο· τὸ μάτι δὲ γνωρίζει
 Ποιὸ τάχα νῆν τὸ ζωντανὸ καὶ ποιὸ τὸ σκοτωμένο.
 Ἐς τὴν ἄκρη ἔς τὸ παράθυρο σιωπηλὸς προσμένει
 Καὶ τρομασμένος τὸν θωρεῖ ὁ φίλος του ὁ Ταχῆρης.
 Μέσα ἔς τὴ μαύρη τὴν ἔρμιὰ τοῦ κόσμου, ποῦ χαλοῦσαν
 Ἡ προδοσιαῖς, οἱ σκοτωμοί, ἀπόκρυφαις ἐλπίδες
 Βαστοῦν ἐκείναις ταῖς καρδιαῖς ἀκόμη ἀλυσσωμέναις.
 Ἀπόψε τί στοχάζονται; . . . Τί μυστικὸ τὸν ὕπνο
 Ἐς τὰ μάτια τους νὰ καταιδῆ ἀπόψε δὲν ἀφίνει; . . .

ΑΛΗΣ

Ταχῆρ, Ταχῆρ! ἐκύτταξες νὰ ιδῆς ἂν τὸ φεγγάρι
 Ἐφάνηκε ἔς τὸν οὐρανό; Δυὸ ὥραις τὸ προσμένω.
 Εἶναι σχεδὸν μεσάνυχτα, γιατί νὰ μὴ προβαῖνη;

TACHHP

Ἐπρόβαλεν . . . εἶναι θολὸ καὶ κόκκινο σὰν αἷμα.
 Σύγνεφα μαύρα καὶ βαρεῖὰ ἀναιδοκαταιδαίνουν

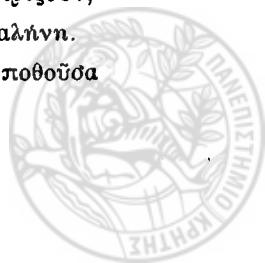

Και φεύγουν σὰ φαντάσματα. Ὁ ἄνεμος τὰ σπρώχνει
 Και τὰ σωρεύει ἐπάνω του μὲ λύσσα, μὲ μανία.
 Ὡσὰν ἀέρια κύματα, τὸ δέρνουν, τὸ χτυποῦνε,
 Και λὲς πῶς θὰ τὸ πνίξουνε, καὶ λὲς πῶς θὰ τὸ δύσουν.
 Πυκνὴ θολοῦρ' ἀπ' τὰ βουνά, Βιζήρη μου, τοῦ Πίνδου
 Ἀπλόνεται 'ς τὸν οὐρανό, κ' ἐσκέπασε τὰστέρια.
 Τί σάβανο κατάμαυρο! τί νύχτα! τί τρομάρα!

ΑΛΗΣ

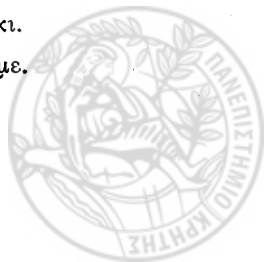
Σὲ σκιάζουνε τὰ σύγνεφα, σὲ σκιάζει τὸ φεγγάρι,
 Γιατὶ τὸ βλέπεις κόκκινο, τὸ βλέπεις ματωμένο;
 Τόσον καιρὸ μὲ τὸν Ἀλῆ ἀπ' τὰ μικρά σου νειῶτα,
 Κι' ἀκόμη δὲ συνειθίδες τέτοια βαφὴ νὰ βλέπης;
 Ἐπίστεψες πῶς ἤθελα νὰ μάθω καὶ ν' ἀκούσω
 Πῶς τὸ φεγγάρ' εἶναι χλωμὸ καὶ πῶς ἐρωτευμένο
 Ἐπρόβαλε τὴ λάμψη του νὰ χύσῃ ὀλόγυρά μου;
 Ἐπίστεψες πῶς ἤθελα τὴ δροσερὴ του ἀχτίδα
 Ὡσὰν παρθενικὸ φιλὶ 'ς τὰ χεῖλῃ μου νὰ νοιώσω;
 Ἀκόμη δὲ μ' ἐγνώρισες! δὲν ἔμαθες ἀκόμη
 Πῶς πάντα μαῦρα σύγνεφα, πάντα βαρὺς χειμῶνας,
 Πάντα σκοτάδι μ' ἀστραπαῖς ἐστάθηκε ἡ ζωὴ μου.
 Τὸ μέτωπό μου ἐγέρασε, ἢ τρίχες μου ἀσπρίζουν,
 Κι' ἀκόμη δὲν ἐγνώρισα τοῦ κόσμου τὴ γαλήνη.
 Κι' ἀπόψε, ἀπόψε, ποῦθελ α, ἀπόψε, ποῦ ποθοῦσα

Νά καταλάβουν τὰ στοιχεῖα τί μαύρη τρικυμία
 Μουγκρίζει μὲς ἔς τὰ στήθη μου καὶ πόσ' ἀστροπελέκια
 Μοῦ κατασχίζουν τὴν καρδιά, ἀπόψε σὺ φοβεῖσαι;
 Φοβεῖσαι λίγα σύγγνεφα θολά, ποῦ ἀνεμοδέρουν,
 Καὶ τὴ μαυρίλα τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς βροντῆς τὸν κρότο;
 Σῦρε, δειλέ. Τί στέκεσαι, Ταχήρ, ἐδῶ σιμά μου;
 Σῦρε νὰ γίνῃς σύντροφος τοῦ υἱοῦ μου τοῦ Μουχτάρη.

ΤΑΧΗΡ

Βιζήρη μου, πατέρα μου, γιατί, γιατί μὲ διώχνεις;
 Τόσον καιρὸ μ' ἀγάπησες σὰν νάμουνα παιδί σου,
 Κι' ἀπόψε μ' ἀπαρνήθηκες; μὲ διώχνεις, μ' ἀτιμάζεις;
 Βιζήρη, πότε' ἐδείλιασα, ἢ πότε αὐτὸ τὸ χέρι
 Πιστὰ δὲ σ' ὑπηρετῆσε; μὴ μὲ καταφρονέσῃς.
 Πές μου, τί θέλεις ἀπὸ μέ; Οἱ δύο μας ἐνωμένοι
 Μποροῦμε νὰ χαλάσωμε τὴν ὠμορφιὰ τοῦ κόσμου·
 Μποροῦμε, ἂν τὸ θελήσωμε, τὰ δένδρα νὰ μᾶς βλέπουν·
 Κι' ἀμέσως νὰ μαραίνωνται, τὰ φύλλα τους νὰ ρίχνουν.
 Ὅθε διαδαίνομε μαζί ν' ἀχνίζουνε τὰ ῥόδα,
 Καὶ νὰ διψοῦνε γιὰ δροσιὰ τὰ χόρτα, τὰ λουλούδια,
 Βιζήρη, ὅπου πατήσωμε. Ἡ μάνα ν' ἀπορρίχνη,
 Ὅταν ἰδῇ τὸν ἴσκιό μας· ἔς τὰ στήθη της τὸ γάλα
 Νὰ γίνεται πικρὴ χολή, περίδρομος, φαρμάκι.
 Πές μου, τί θέλεις ἀπὸ μέ; Ἄλῃ, δοκίμασέ με.

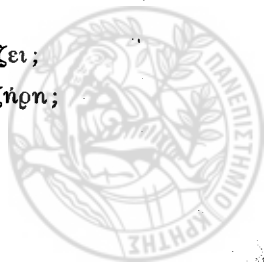

ΑΛΗΣ

Ταχίρ, παιδί μου, σιώπησε· φθάνει, συχώρεσέ με·
 Τόσην αισθάνομαι για σέ αγάπη και φιλία,
 Που σκιάχτηκα μην ήθελες απόψε να μ' αφήσης.
 Νάξερεις πόσαις κόλασαι, πόσα σκληρά μαχαίρια
 Μου κόβουνε τὰ σωθικά! Ταχίρ, παρακαλέσου
 Για τὸ Βιζήρη τὸν Ἄλῃ. Πρόσταξε τὰ στοιχεῖα
 Νὰ με βοηθήσουνε, Ταχίρ, καὶ πὲς 'ς τὰ καταθόνια
 Πῶς γιὰ μιὰν ὥρα, μιὰ στιγμή, κορμί, ψυχὴ, τὸ βιό μου,
 Ὅλα τὰ δίνω, μιὰ στιγμή νὰ μοῦ χαρίσουν μόνον.
 Καὶ σύ, ψυχὴ τῆς μάνας μου, πῶρχεσαι κάθε βράδυ
 Καὶ πέφτεις καὶ σωριάζεσαι σιμά μου 'ς τὸ κρεβάτι,
 Καὶ μοῦ ἐνθυμίζεις με φιλιά, με δάκρυα, τὸ Γαρδίκι (β),
 Ὅχι! ἔλα, παντοδύναμη, λησμόνησε μιὰν ὥρα
 Τὴ φοβερὴ σου ἐκδίκηση. Μάνα μου, βόηθησέ με,
 Ἄν μ' ἀγαπᾷς, ἂν πιθυμῆς κ' ἐγὼ νὰ σοῦ πλερώσω
 Τὸ χάρισμα ποῦ δῶταξα, μάνα μου, βοήθησέ με.

ΤΑΧΗΡ

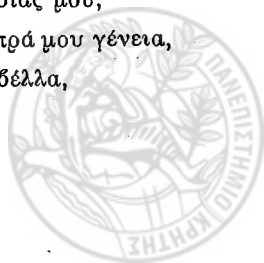
Βιζήρη μου, τί μυστικό, τί πόνος σὲ σπαράζει;
 Δὲν εἶμ' ἐγ' ὁ πνευματικός, ὁ φίλος σου, Βιζήρη;

Πές μου, τί θέλεις τὰ στοιχειά, τὸν ἄδν τί τὸν θέλεις;
 Τὰ κόκκαλα τῆς μάνας σου γιατί νὰ τὰ ξυπνήσης;
 Ἐγὼ καὶ σὺ δὲν εἶπαμε πῶς φθάνομε μονάχοι;
 Ἄλλη βοήθεια τί ζητεῖς; Εἶν' ἐντροπὴ δική μας
 Οἱ ζωντανοὶ νὰ κράζουμε βοήθεια πεθαμμένους.
 Πές μου, τί θέλεις; τί ποθεῖς; Ποτέ, ποτέ δὲν σ' εἶδα,
 Βιζήρη μου, σὰ σήμερον ἀχνὸν καὶ ταραγμένον.
 Ἐσύ, ἐσύ, ὅπου βαστᾶς τόσαις ζωαῖς 'ς τὸ χέρι,
 Ποῦ σὲ μιὰ μόνη σου ματιὰ τὰ Γιάννινα βυθίζουν,
 Καὶ Ἀρβανιτιὰ καὶ Ρούμελην ἐμπρός σου γονατίζουν,
 Καὶ 'ς τὴ φωνή σου τ' Ἀγραφα ῥαγίζονται καὶ τρέμουν,
 Ἐσύ, ἀπόψ' ἐδείλιασες; Βιζήρη μου, θυμίσου
 Τὴ φοβερὴν σου δύναμν. Σ' ἐκράξαμε λειοντάρι.

ΑΛΗΣ

Ταχὴρ, δὲ θέλω ἐκδίκησας, αἷμα, Ταχὴρ, δὲ θέλω·
 Ἄν ἦτανε γιὰ φονικά, δὲ σ' ἐκραζα βοήθεια.
 Λησμόνησα τὰ πάθν μου, λησμόνησα ταῖς ἔχθραις·
 Ὅλα μοῦ φύγαν ἀπ' τὸ νοῦ. Μπορῶ νὰ σοῦ τῶρκίσω,
 Ταχὴρ, ὅτ' ἐλησμόνησα ἀπόψε καὶ τὸ Σοῦλι,
 Τὸ Σοῦλι, ποῦ μ' ἐθέρισε, ποῦ μ' ἄδειασε τὴ φλέβα
 Ῥοφῶντας ἀκατάπαυστα τὸ αἷμα τῆς καρδιάς μου,
 Τὸ Σοῦλι, ποῦ μοῦ ἐντροπίασε τὰ κατάσπρά μου γένεα,
 Ἀπόψε τὸ λησμόνησα. Τὸ Λάμπρο τὸ Τζαβέλλα,

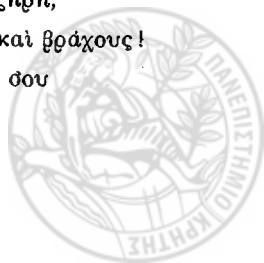
Μοῦ φαίνεται ἂν τὸν ἔδλεπα 'ς τὰ πόδια μου σφραμμένον,
 Κι' ἂν ἠμποροῦσε ἀνθρώπινη δύναμις νὰ τοῦ δώσῃ
 Πάλαι τὴν πρώτη του ζωή, γιὰ νὰ μὲ μαρτυρέῃ,
 Μὰ τὴν ψυχὴ τῆς μάνας μου, ἤθελα τοῦ τῆ δώσῃ,
 Ἄν ἠμποροῦσα μιὰ στιγμή, Ταχῆρ, κ' ἐγὼ νὰ ἐλπίσω.
 Ἄν μῶλεγαν νὰ γύριζα 'ς τὴν πρώτη μου τὴ φτώχεια,
 Νὰ τρέχω ἐπάνω 'ς τὰ βουνὰ καὶ νὰ καταφρονιῶμαι,
 Ταχῆρ, δὲ λέγω ψέμματα, τῶκανα, 'ς τὴν ψυχὴ μου,
 Ἄν ἠμποροῦσα μιὰ στιγμή νὰ λάβαιν' ἀπ' τὴ φύση
 Τῆς ἀνοιχῆς τὴν ὠμορφιά, τὴ μυρωδιὰ τοῦ ῥόδου,
 Τοῦ φεγγαριοῦ τὸ φῶρεμα, καὶ τῆς κιτριᾶς τὰ νειῶτα,
 Ἄν ἠμποροῦσα μιὰ στιγμή, Ταχῆρ, νὰ ξανανειῶσω.
 Βλέπεις, παιδί μου, τί ζητῶ; Βλέπεις, ἡ δύναμή μου
 Δὲ φθάνει. Τὰ γεράματα μ' ἐπλάκωσαν, μὲ γέρονουν·
 Ἄσπρισε τὸ κεφάλι μου, τὰ χεῖλη μου ἀχνίσαν,
 Ἐθόλωσαν τὰ μάτια μου, δὲ λάμπουνε σὰν πρῶτα.
 Κ' ἐν ᾧ, κ' ἐν ᾧ τὰ κόκκαλα ἀρχίζουν νὰ κουφόνουν,
 Ταχῆρ, φέρε τὸ χέρι σου, θέσε το 'ς τὴν καρδιά μου,
 Ν' ἀκούσῃς πῶς οἱ χτύποι της, πῶς εἶναι ἀνδρειωμένοι.
 Βράζει τὸ αἷμά μου, Ταχῆρ, καὶ τώρα, ποῦ μ' ἀκούεις,
 Αἰσθάνομαι πῶς δύναμαι ἀκόμη ν' ἀγαπήσω.
 Ἄλλά, μὲ βλέπουν γέροντα, μὲ σκιάζονται, μὲ τρέμουν,
 Πέφτουν, φιλοῦν τὰ πόδια μου, τὰ μάτια δὲ σκόνουν
 Ποτὲ νὰ μὲ κυττάξουνε. Ἡ μάνα κι' ὁ πατέρας
 Εὐτυχισμένοι στέλλουνε σ' ἐμὲ τὴ θυγατέρα,

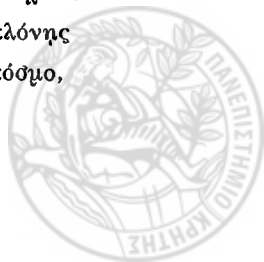
Γιὰ νὰ γλυτώσουν τὸ παιδί, μονάκριδ' ὅταν τῶχουν,
 Κ' ἐγὼ γυρεύω τὸ φιλι ὡσὰν ἐλεημοσύνη,
 Καὶ μοῦ τὸ δίνουνε ψυχρὸ, σκληρὰ συντροφευμένο,
 Ποιὸς ξεύρει μὲ τί ἄσπλαχνη καὶ μυστικὴ κατάρα.
 Ταχῆρ, ἂν μ' ἐκατάλαβες, ἂν ἔμαθες τί θέλω,
 Θεράπεισέ με· τὸ ζητῶ γιὰ χάρη, γιὰ ἐσπλαχνία.

ΤΑΧΗΡ

Βιζήρη μου, τῶμολογῶ, δὲν ἤλπιζα ποτέ μου
 Ν' ἀκούσω τῆς Ἀρβανιτιᾶς τὸ φοβερὸ λειοντάρι
 Ν' ἀναστενάξῃ, νὰ θρηνηῖ σὰν ἔρημη τρυγώνα.
 Πρόσταξε τὸ κεφάλι μου ἔς τὰ πόδια σου νὰ πέσῃ,
 Ἄλλ' ἀκουσε, πατέρα μου, τὸ γέρο σου τὸ φίλο.
 Ἡ μάνα σου σ' ἐγέννησε καὶ σ' ἐδῶριψε ἔς τὸν κόσμο
 Τὴν ὥρα, ποῦ κ' ἡ μάνα μου ἐγέννησε κ' ἐμένα.
 Ἄντι νὰ γίνῃ ἕνας σεισμὸς, ἀντὶς ἡ γῆ ν' ἀνοιξῇ,
 Ἄντι νὰ ληθῇ θανατικὸ, πλημμύρα, πεῖνα, φτώχεια,
 Μιὰ δύναμις ἀνώτερη μᾶς ἔστειλ' ἐδῶ κάτω.
 Ἐσὺ ἐδιωρίστηκες νᾶσαι σπαθὶ κ' αἰθέρας,
 Κ' ἐμένανε μ' εὐχήθηκε, Βιζήρη, νᾶμαι πάντα
 Τοῦ φοβεροῦ σου τοῦ σπαθιοῦ πιστὴ φωλειὰ καὶ θήκη.
 Σαράντα χρόνους τρέχομε· γιὰ κύτταξε, Βιζήρη,
 Πόσα βουνὰ διαβήκαμε, πόσους κρημνοὺς καὶ βράχους!
 Ἔριξε τὰ μάτια ὀπίσω σου, πέρασε μὲ τὸ νοῦ σου

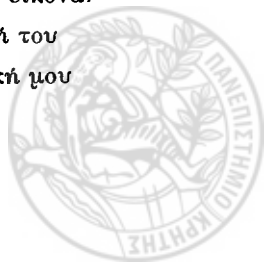
"Όλα μας τὰ πατήματα καὶ μέτρησε τοὺς τάφους . . .
 Τί κρῖμα ποῦ δὲ φαίνονται! Καὶ ποιὸς θυμᾶται τώρα;
 Τὰ κόκκαλα καὶ τὰ κορμιὰ ἐλυώσανε, Βιζήρη.
 Τὸ χῶμα, ποῦ ὀλοφούσκωτο τὰ μνήματα πλακόνει,
 'Ολίγ' ὀλίγο χάνεται, γλυκὰ κατακαθίζει.
 "Υστερα φθάνει ἡ ἀνοιξη μὲ τὰ πολλὰ λουλουδία,
 Μὲ τὰ χορτάρια τὰ χλωρά, μὲ γέλια, μὲ παιγνίδια,
 Καὶ ἐκεῖ, ποῦ μαῦρο κ' ἔρημο τὸ φονικὸ κοιμᾶται,
 Παιζοῦν, χορεύουν τὰ παιδιὰ, λαλοῦνε τὰ πουλάκια.
 Τὰ αἵματα, ποῦ ἐχύσαμε, τὰ ρούφηξε τὸ χῶμα,
 Τὰ ξέπλυνε τὸ σύγγεφο, τᾶσδυσεν ἡ δροσοῦλα,
 Καὶ τώρα ἐλπισμονήσαμε. Κάμμιὰ φορὰ τῆ νύχτα
 Τὰ βλέπομε 'ς τὸν ὕπνο μας, ἀλλὰ ποιὸς τὰ φοβεῖται;
 Τὸ πρῶτο γλυκοχάραγμα τὰ σβεῖ, τὰ συνεπαίρνει.
 "Ω! μὴ φοβεῖσαι τοὺς νεκρούς, εἶν' ἦσυχιοι οἱ καυμένοι.
 "Ἐχουν τὸν ὕπνο τους βαθύ, κοιμῶνται σὰν παιδάκια.
 Βιζήρη, τώρα σ' ἐρωτῶ, ἂν εἶπα τὴν ἀλήθεια.
 Γιὰ νὰ μπορέσης τοῦ Θεοῦ τὴ δύναμιν ν' ἀρπάξης,
 Κι' ἀντίπαλός του ἄσπονδος νὰ τόνε πολεμήσης,
 'Ἐκειὸς νὰ δίνῃ τὴ ζωὴ καὶ σὺ νὰ τήνε παίρνῃς,
 Πῶς ἔπρεπε νὰ πορευθῆς; Μ' ἐκείνη τὴν ἀγάπην,
 Ποῦ νειὸς δὲν ἐπεθύμηδες καὶ . . . σήμερα γυρεύεις,
 "Ἦθελ' ἀκόμην δέρνεσαι 'ς τοῦ Τεμπελὲν τὴ φτώχεια.
 Θὰ κάθῃσο 'ς τὴ θύρα σου, τὸ χέρι σου ν' ἀπλόνης
 Εἰς τὸ διαδάτῃ, ποῦ περνᾷ. Ἐμίσηδες τὸν κόσμον,

Και νά ποῦ τὸν ἐνίκησες. Ἄλλὰ μὴ λησμονήσῃς,
 Τὸ Σοῦλι μένει ζωντανό, κι' ὁ Λάμπρος ὁ Τζαβέλλας.
 Θυμῆσου πῶς ἡ μάνα σου βαθεῖα μέσα 'ς τὸ χῶμα
 Ἄνάπαυση δὲ θὰ ναύρῃ καὶ ὕπνο κ' ἡσυχία,
 Ἄνίσως καὶ 'ς τὸ μνήμα της δὲ σφάξης τὸ Γαρδίκι.
 Βιζήρη, πές μου, τί ποθεῖς; ποιά κόρη, ποιά γυναῖκα
 Δὲ σ' εἶδε, δὲ σ' ἐζήλεψε, δὲν ἤλθε 'ς τὸ πλευρό σου;
 Ποιά μάνα μὲς 'ς τὰ Γιάννινα καὶ ποιός, καὶ ποιός πατέρας
 Τοῦ μᾶ 'ς ἐσένα ν' ἀρνηθῇ τὰ κάλλη τοῦ παιδιοῦ του;
 Οἱ χρόνοι δὲ σ' ἐγέρασαν, τὸ χέρι σου δὲν τρέμει·
 Εἶναι φωτιὰ τὰ χεῖλη σου καὶ κεραυνὸς τὸ μάτι.
 Ποιὸς εἶν' ἐκεῖνος, ποῦ θωρεῖ τὴν κάτασπρη τῆ χήτη
 Τοῦ Πίνδου τοῦ περήφανου καὶ γέροντα τὸν κράζει;
 Πές μου, τί θέλεις, πρόσταξε· τὸ χέρι μου, ἡ ψυχὴ μου
 Εἶναι δικά σου. Ἄνοιξε 'ς τὸ φίλο τὴν καρδιά σου.

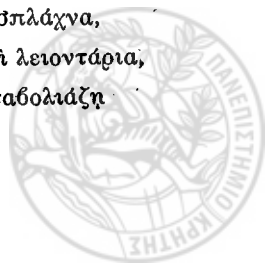
ΑΛΗΣ

Ταχῆρ, Ταχῆρ, μοῦ θύμηδες τὰ περασμένα χρόνια,
 Τὸ δρόμο, ποῦ περάσαμε, τὰ μνήματα, τὸ αἷμα,
 Καὶ σὰν καὶ νὰ ξανάνειωσα, ἐχάρηκε ἡ καρδιά μου.
 Ταχῆρ, ἐσὺ μ' ἐγνώρισες. Δὲν ἤλθα ἐδῶ 'ς τὸν κόσμο,
 Γιὰ ν' ἀγαπήσω τοῦ Θεοῦ τὸ πλάσμα, τὴν εἰκόνα.
 Ἄλλος Θεὸς μ' ἐγέννησε, μᾶδωκε τὴν ψυχὴ του
 Καὶ μοῦπε καὶ μὲ δίδαξε πῶς ἡ ζωὴ ἡ δική μου

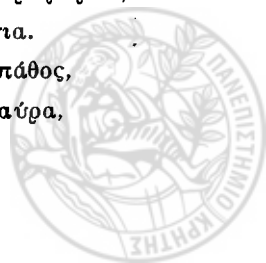

Θὰ νᾶναι μαῦρος θάνατος καὶ κόλαση ἐδῶ κάτω.
 Θυμοῦμαι ἀκόμη τῆ στιγμῆ, ποῦ ἡ μάνα μου μ' ἐπῆρε
 Κρυφὰ κρυφ' ἀπ' τὰ ἀδέρφια μου τὸ βράδυ 'ς ἓνα μέρος,
 Ὅπου ἦσαν μνήματα πολλὰ κι' ἀσπρίζαν 'ς τὸ φεγγάρι.
 Ἀνάμεσά του ἔστεκε διωπηλό, μονάχο,
 Ἐνα ψηλό, θεόρατο καὶ μαῦρο κυπαρίσσι.
 Ἡ νύχτα ἦτον ἡσυχῆ, ἔλαμπε τὸ φεγγάρι,
 Καὶ κάπου κάπου ἀκούετο τὸ ρύασιμο τοῦ λύκου.
 «Μάνα μου, λέγω, κύτταξε, τὰ γόνατά μου τρέμουν.
 Τί μ' ἔφερες ἐδῶ νὰ ἰδῶ, πᾶμε· φοβοῦμαι, μάνα».
 Κ' ἐκείνη, ποῦ τὴν ἔτρεμεν ὁ οὐρανὸς κι' ὁ ἄδης,
 «Ἀλλῆ, μοῦ λέγει, μὴ φοβοῦ σὰν ἦσαι μὲ τὴ Χάμκω.
 Οἱ πεθαμμένοι δὲν ξυπνοῦν· κι' ἀνίσως καὶ τὸ μνημα
 Ξεράση ἀπὸ τὰ στήθη του κάνεναν κολασμένον,
 Φθάνει νὰ ἰδῆ πῶς εἴμ' ἐδῶ, τὸ χινῶτό μου νὰ νοιώσῃ,
 Γίνεται στάκτη καὶ καπνὸς καὶ δυὸ φοραῖς πεθαίνει.
 Ἀλλῆ, παιδί μου, μὴ φοβοῦ, μὴ σκιάζεσαι τοὺς τάφους.
 Τὰ κόκκαλα μέσα 'ς τὴ γῆ καὶ τᾶψυχο τὸ κρέας
 Δὲν εἶναι παρ' ὁ ἄνθρωπος 'ς τῆς μάνας του τὴ μήτρα.
 Τὸ σάβανο εἶναι σπάργανο, τὸ ξύλινο κιβοῦρι
 Εἶναι κουνιὰ μικροῦ παιδιοῦ, ὅπου ποτὲ δὲν κλαίει·
 Χαρὰ 'ς ἐκεῖνον, ποῦ μπορεῖ, ἄλλος Θεὸς πατέρας,
 Ἀντὶ νὰ φτεῦρῃ τὴ ζωὴ 'ς τῆς γυναικὸς τὰ σπλάχνα,
 Γιὰ νὰ γεννῶνται δράκοντες καὶ φεΐδια καὶ λειοντάρια,
 Βαθεῖα νὰ σκάφτῃ μὲς 'ς τὴ γῆ καὶ νὰ καταβολιάζῃ

Τὴ σάρκα τὴν ἀνθρώπινη, πῶσο κακὴ κ' ἂν ἦναι,
 Θὰ δώσῃ ῥόδα γιὰ καρπούς, λουλούδια καὶ χορτάρια·
 Παιδί μου, ἂν θέλῃς τὴν εὐχὴ τῆς μάνας σου νὰ πάρῃς,
 Θυμῆσου νᾶσαι ἐσπλαχνος καὶ σὰν καλὸς πατέρας
 Ἐὰν τὰ δύστυχα τὰ τέκνα σου νὰ στρώνῃς γιὰ κρεβάτι
 Τὸ χῶμα, ποῦναι δροσερό, καὶ νὰ τ' ἀποκοιμίζῃς.
 Ἄλῃ, παιδί μου, κύτταξε τὸ μαῦρο κυπαρίσσι,
 Κύτταξε καὶ τὰ μνήματα, ποῦ ἀσπροβολοῦν τριγύρω.
 Βλέπεις, ὁ ἴσκιος του περνᾷ σὰν ἄλλος ὠροδείχτης
 Ἐπάνω ἀπὸ τὰ μάρμαρα, λὲς καὶ μετροῦ ταῖς ὥραις.
 Ἐὰν τὸν κόσμον τώρα ποῦ θὰ ἐμδῆς, νὰ γίνῃς κυπαρίσσι
 Καὶ νὰ μετροῦς ταῖς ὥραις σου, τοὺς χρόνους, τὴ ζωὴ σου,
 Ἀπλόνοντας τὸν ἴσκιο σου ἔς τὰ μνήματα τὰ κρύα.
 Καὶ κύτταξε, γλυκέ μου Ἄλῃ, ποτὲ μὴ λησμονήσῃς.
 Ἄν ἔλθῃ μέρα καὶ στιγμὴ, ποῦ ὁ μαῦρός σου ὠροδείχτης
 Δὲν εὔρῃ πλάκα νὰ σταθῇ τὴν ὥρα νὰ σοῦ δείξῃ,
 Θυμῆσου, Ἄλῃ, τὰ λόγια μου, ἢ μοῖρα θὰ σὲ πάρῃ.
 Ἄλλο δὲν ἔχω νὰ σοῦ εἰπῶ. Ζώσου σπαθί, μαχαῖρι,
 Καὶ τρέχα, ἀναίδα τὰ βουνά. Ἐχε σιμὰ σου πάντα
 Τὴ μητρικὴ μου τὴν εὐχὴ καὶ δὲ θὰ ν' ἀποστάσῃς ».

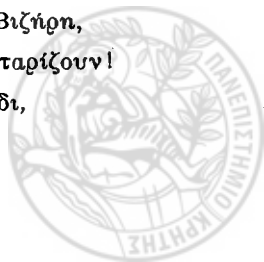
Ταχῆρ, ἐκεῖνη τὴ βραδεῖα ἐνίκησα τὸν κόσμον.
 Κ' ἐσύ τὸ ξεύρεις, φίλε μου, τὸ ξεύρεις, σύντροφέ μου,
 Ἄν ἐλησμονήσα ποτὲ τῆς μάνας μου τὰ λόγια.
 Τώρα γιὰ πρώτη μου φορὰ αἰσθάνομαι ἓνα πάθος,
 Μιὰ δίψα ἀκατανόητη, Ταχῆρ, μιὰ τέτοια λαύρα.

Ποῦ ἂν ἤξευρα πῶς ἐφθανε γιὰ νὰ μοῦ τήνε σδύση
 Τὸ αἷμα τῆς Ἀρβανιτιάς, τὸ αἷμα . . . τὸ δικό σου,
 Ὅλο μὲ μιᾶς θὰ τῶπινα, Ταχῆρ, νὰ ἠσυχάσω.
 Τὸ μυστικό μου θὰ σοῦ εἰπῶ· ἀλλοίμονον σ' ἐσένα,
 Ἄν ἴσως κι' ἀπ' τὰ χεῖλη σου πέση ποτὲ ἓνας λόγος.
 Ταχῆρ, Ταχῆρ, 'ς τὸ πρόσωπο, Ταχῆρ, μὴ μὲ κυττάξεις·
 Τὸ λύκο τὸν ἀνήμερο, τὸ τρομερὸ λειοντάρι,
 Τὸν ἄγριο τὸν Ἀλήπασα, τὸν κατατρώγει ἡ ζήλεια.
 Ἡ ζήλεια! τῶμολόγησα, σ' ἀνοιξα τὴν καρδιά μου.
 Φέρε μου ἐδῶ τὸ δάχτυλο, μέτρησε τὴν πληγὴ μου.
 Ἀπόψε ὁ κόσμος νὰ χαθῆ, ὁ οὐρανὸς νὰ πέση,
 Ν' ἀνοίξη ἡ γῆ νὰ καταπιῆ κ' ἐμένανε κ' ἐσένα,
 Ἀπόψε θέλω ἰατρικό! . . . Κάνενανε δὲν ἔχω·
 Ἐσὺ λυπήσου με, Ταχῆρ, ἐσύ, πιστέ μου φίλε.

TAXHP

Βιζήρη μου, Βιζήρη μου, ἄφες με νὰ φιλήσω
 Τὸ δυνατὸ τὸ πόδι σου, τὴ γῆ, ποῦ σὲ βαστάει·
 Ζήλεια σοῦ καίει τὴν καρδιά, ζήλεια γλυκειὰ κι' ἀγάπη!
 Καὶ λὲς ὅτ' εἶσαι γέροντας! Καὶ λὲς ὅτι τὰ χρόνια
 Σ' ἀσπρίσανε, σ' ἐγείρανε! Εὐλογημένη ἡ ὥρα,
 Ποῦ μ' ἀνοίξεις τὰ στήθη σου καὶ μῶδειξες, Βιζήρη,
 Τάνδρειωμένα σπλάχνα σου, ποῦ ἀκόμη λαχταρίζουν!
 Ζήλεια! τοῦ ἔρωτος πικρὸ, φαρμακερὸ στολίδι,

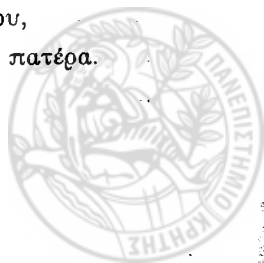
Ἐσέ, Βιζήρη, θὰ γενῆ αἷμα, ψυχὴ καὶ νειότη,
 Ἄποψε ὁ κόσμος νὰ χαθῆ, ὁ οὐρανὸς νὰ πέσῃ,
 Ν' ἀνοίξ' ἡ γῆ νὰ καταπιῆ κ' ἐμὲ καὶ τὰ παιδιὰ σου . . .

ΑΛΗΣ

Παιδιά μου ;... Ποιὸς σ' ἐρώτησε; πῶς σοῦλθανε 'ς τὴ μνήμη;
 Ἐγώ, ποῦμαι πατέρας τους, ἐγὼ δὲν τὰ θυμοῦμαι,
 Καὶ σὺ πῶς τὰ μελέτησες; Τόση μεγάλη ἀγάπη
 Αἰσθάνεσαι γιὰ μένανε, ὀποῦ, χωρὶς νὰ θέλῃς,
 Βλέπεις ἐμπρός σου τὸ Μουχτὰρ καὶ τὸ Βελῆ, σὰν νᾶταν
 Τοῦ δένδρου, ποῦ σ' ἐσκέπασε, Ταχίρη, τὰ κλωνάρια ;
 Καὶ 'ς τῶνομά τους ὄρκισες κ' ἐφώναξες ν' ἀνοίξῃ
 Ἄποψε ἡ γῆ νὰ καταπιῆ καὶ σὲ καὶ τὰ παιδιὰ μου . . .
 Ποιὸς ξεύρει;... ἂν σ' ἐπρόσταζα... ἂν ἤξευρες πῶς τώρα
 Ὅλη ἡ ζωὴ μου κρέμεται 'ς τὰ χέρια . . . τὰ δικά σου.
 Κ' ἂν σῶλεγαν πῶς γιὰ νὰ ἰδῆς τὸν ἀδελφοποιτό σου
 Το γέρο τὸ Βιζήρη σου, Ταχίρη, τὸν Ἀλῆ σου
 Ν' ἀναστῆθῆ νὰ ἰατρευθῆ μ' ἓνα ποτῆρι αἷμα . . .

ΤΑΧΗΡ

Ἐκοβα τὸ λαρύγγι μου, ἔσφαζα τὸ παιδί μου,
 Γιὰ νὰ σ' τὸ φέρω νὰ τὸ πιῆς, Βιζήρη μου, πατέρα.

ΑΛΗΣ

Ἐ τὴν ἀγκαλιά μου ἔλα ἐδῶ· ἐσ' εἶσαι τὸ παιδί μου.

Ἄκουσε τώρα τί θὰ εἰπῶ, μάθε ἀπὸ σὲ τί θέλω...

Καθὼς ἀνθίζ' ἡ μυγδαλιὰ μὲ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια,

Ἀνθίζε μὲς ἔς τὰ Γιάννινα καὶ ἡ Κυρὰ Φροσύνη,

Χρυσῆ ἀχτίδα φεγγαριοῦ ἔς τὰ σύγνεφα κρυμμένη·

Μία μέρα τὴν ἀπάντησα. Ἐδιάβηκε σιμά μου

Κ' ἐθάμβωσαν τὰ μάτια μου. Κρυφῆ ἀνατριχίλα

Μ' ἐσφάξε μὲς ἔς τὰ κόκκαλα. Τὸ ἄτι μου τὴν εἶδε,

Ἐστύλωσε τὰ πόδια του, ἐτέντωσε τὸ μάτι

Κι' ἀπλόνει, ἀπλόνει τὸ λαιμὸ γιὰ νὰ τὴ χαιρετήσῃ.

Ὀλόγυρά της ἔστεκαν σὰν ἀνθη, σὰν ἀστέρια,

Σὰν ταῖς ῥανίδες τῆς δροσιᾶς ἔς τῆς κιτριᾶς τὸ φύλλο,

Κόραις πολλαῖς. Ἐπαίζανε κ' ἐμάζοναν λουλούδια·

Ἐσκιάχτηκάνε τᾶλογο, σὰν ἄγρια περιστέρια

Ἐπέταξαν, ἐκρύφτηκαν μὲς ἔς τῶν δενδρῶν τὸν ἴσκιο.

Τὸ ἄτι μου ἐχλημήτισε, ἀστροπελέκι ἐχάθη.

Ἐπέρασε πολὺς καιρὸς καὶ πάντα ἔς τῶνειρό μου

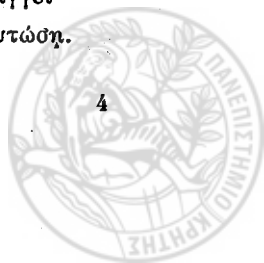
Τὴν ἐβλεπα· τῆς ἄπλονα τὰ χέρια νὰ τὴν πιάσω

Καὶ μῶφευγε σὰν τὸν ἀφρὸ ἔς τὰ δάχτυλα τοῦ ναύτη,

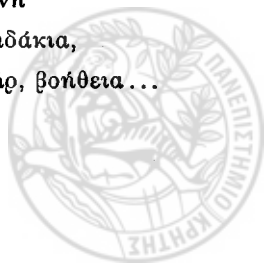
Ποῦ κινδυνεύει νὰ πνιγῆ πιστεύοντας πῶς σφίγγει

Τὴν ἄσπρη πέτρα τοῦ γιαιοῦ, ποῦ θὰ τότε γλυτώσῃ.

Ἦλθε φωτιά καὶ πόλεμος· τὸ Σοῦλι φοβερίζει

Νὰ καταπιῆ τὰ Γιάννινα· τὰ κλέφτικα τὰ βόλια
 Ἐσύριζαν μὲς ἔς τ' Ἀγραφα· τοῦ Πίνδου τὰ τουφέκια
 Ἀστράφτουνε καὶ τὸν καπνὸ ἔς τὰ γένεια μου σκορποῦνε·
 Τὸ αἷμα, ἡ ἐκδίκηση, ὁ φόβος, ἡ ἐλπίδες
 Μ' ἔκαμαν κ' ἐλπισμόνησα. Δὲν ἔδλεπα ἔς τὸν ὕπνο
 Τὸ ὄνειρό μου τὸ γλυκό. Ἐχάθηκε ἡ Φροσύνη.
 Εἶναι τρεῖς νύχτες ποῦ ἀγρυπνος τὴ βλέπω πάλ' ἐμπρός μου.
 Ἡ σπιθα μου ἔγινε φωτιά, μὲ καίει, μὲ φλογίζει.
 Δὲν εἶμαι Ἀλῆς Τεπελενλῆς, δὲν εἶμαι υἱὸς τῆς Χάμκως.
 Ἀνίσως ἔς τὸ κρεβάτι μου δὲν τὴν ἰδῶ νὰ πέρη.
 Ἐς τὸν ὕπνο μου γιὰ τρεῖς φοραῖς τὴν εἶδα τὴν Φροσύνη,
 Θὰ ν' ἀληθέψη τῶναιρο, κί' ἀπόψε θ' ἀληθέψη.
 Ὁ πόλεμος ἠσύχασεν, ἔπαψε τὸ τουφέκι,
 Ἐγύρισα ἔς τὰ Γιάννινα . . . τὸν ξεύρεις τὸ Δεσπότη;
 Κάποιος θὰ τοῦ μαρτύρησε τὴ μυστικὴ μου ἀγάπη,
 Κ' ἐκεῖνος τήνε πάντρεψεν. Ἐπίστρεψε, τοῦ ἐφάνη
 Μὲ τρεῖς εὐχαῖς, ποῦ διάβασε, καὶ μὲ τὰ δυὸ στεφάνια,
 Μὲ τὸν καπνὸ τοῦ θυματοῦ καὶ μὲ τὰ δαχτυλίδια
 Πῶς ἄρπαξε ἀπ' τὰ νύχια μου τὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ του.
 Παπᾶ, μέσα ἔς τὰ Γιάννινα ἄλλος θεὸς δὲν εἶναι
 Παρ' ὁ Βιζήρης ὁ Ἀλῆς καὶ θὰ τὸ ἰδῆς μιὰ μέρα.
 Τρεῖς χρόνοι τώρα ἐπέρασαν . . . κί' ὁ Βάγιας ὁ Θανάσης
 Ἦλθε καὶ μοῦπε μυστικὰ πῶς ἡ κυρὰ Φροσύνη
 Παραίτησε τὸν ἄνδρα της, τὰ δυὸ της τὰ παιδάκια,
 Καὶ . . . κάποιον ἄλλον ἀγαπᾶ . . . Ταχῆρ. Ταχῆρ, βοήθεια . . .

TAXHP

Ποιόνε, Βιζήρη; πές μου τον . . . ν' άκούσω τώνομά του.

ΑΛΗΣ

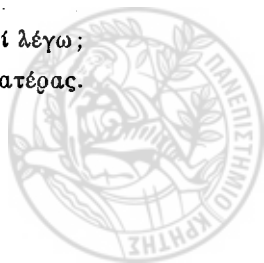
Ταχίρ, μη τρέμεις σάν έμέ . . . Ταχίρ, μη πρασινίζεις . . .
 Είμεθα μόνοι . . . Τò Μουχτάρ . . . Καί πώς; άνατριχιάζεις;
 Έσκιιάχτικες μη θά σοῦ πῶ νά τρέξης νά μου φέρης
 Τò αίμα, ποῦ προτιτέρα μῶταξες νά μου δώσης;
 Έσύ, τὸ ξεύρω, μ' άγαπᾶς . . . δέν έχεις άλλο φίλο,
 Βλέπεις, κ' έγώ, σάν νάσουνε πνευματικός, θεός μου,
 Τὸ μυστικό μου σῶδωκα. Τί τρέμεις; τί φοβεῖσαι; . . .

TAXHP

Βιζήρη μου, δέ σκιάζομαι. Τί θέλεις; . . . τὸ παιδί σου . . .

ΑΛΗΣ

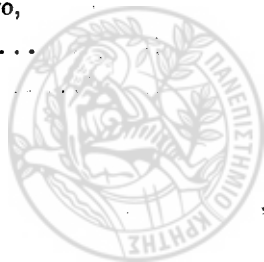
Νά ἦν' ἡ ὕστερη φορά π' άκούω τέτοιο λόγο .
 Νά βγαίνῃ από τὸ στόμα σου. Ταχίρ, άκούς τί λέγω;
 Παιδί! . . . Δέν έχω έγώ παιδιά, δέν εἶμ' έγώ πατέρας.

Ἡ θάλασσα τὰ κύματα παιδιά της θά τὰ κράξη,
 Γιατί τήνε ξεσχίζουνε καὶ τήνε μαρτυρεῖουν;
 Καὶ τούρανοῦ τὰ σύγνεφα μποροῦνε ν' ἀγαπήσουν
 Τὸν κεραυνό, τὴν ἀστραπή, τὰ δίδυμα τὰδέρφια,
 Τὰ σπλάχνα, ποῦ τὰ ἐγέννησαν, Ταχῆρ, γιατί φλογίζουν;
 Παιδιά! Δὲν ἔχω ἐγὼ παιδιά. Ταχῆρ, ὅταν θυμοῦμαι
 Πῶς γὰρ νὰ δώσω τὴ ζωὴ, τὸ αἷμα καὶ τὴ σάρκα
 Εἰς τὸ Μουχτάρ καὶ τὸ Βελῆ, τὸ λύκο καὶ τὸ φεῖδι,
 Ἐπῆρ' ἀπὸ τὴ νειότη μου, ἐπῆρ' ἀπ' τὴν ψυχὴ μου
 Καὶ τὰ στεροῦμαι τώρα ἐγὼ, τὰ χαίρονται οἱ δύο τους·
 Ὅταν θυμοῦμαι ὅτ' ἐκλεψαν, Ταχῆρ, τὴ δύναμή μου
 Καὶ τὴ φοροῦν αὐτοὶ γιὰ μέ, κ' ἐγὼ τήνε γυρεύω...
 Παιδιά! Δὲν ἔχω ἐγὼ παιδιά. Δὲν ἤλθα ἐδῶ ἔς τὸν κόσμο
 Νὰ πλάσω νέαις γενεαῖς, μ' ἔστειλαν νὰ χαλάσω.
 Ἐσὺ τὸ ξεύρεις καὶ γιατί σὲ σκιάζουν τὰ παιδιά μου;
 Τὸ μυστικὸ μου τῶμαθες, γνωρίζεις τὸν ἐχθρό μου...
 Καὶ τώρα, ποῦμαι γέροντας, τώρα καὶ σὺ ποῦ βλέπεις
 Ὅτ' ἴσως ὑστερὰ φορὰ θὰ λάβω ἔς τὴ ζωὴ μου
 Εὐτυχισμένη μιὰ στιγμὴ, τώρα καὶ σὺ μ' ἀφίνεις;...

TACHHP

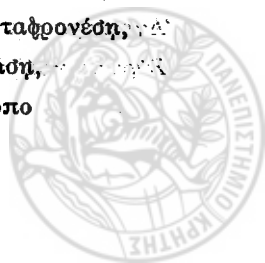
Βιζήρη, δὲν ἐφοβήθηκα... Ἄν ἄχνισα γιὰ λίγο,
 Ἦτανε... ἢ ἐκδίκηση. Πρόσταξε, θέλεις τώρα...

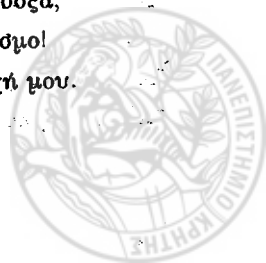
ΑΛΗΣ

"Οχι, Ταχίρ, μὴ βιάζεσαι. Τὸ ξεύρεις, δὲ μ' ἀρέσει
 "Αδικοῦ καὶ παράλογα νὰ . . . πέφτω 'ς ἀμαρτία.
 Θὰ δώσω λόγο καὶ ψυχὴ σ' ἕνα Θεὸ μὰ μέρα.
 "Ακουσε. Τώρα θάλλθῃ ἐδῶ, νὰ πάρῃ τὴν εὐχὴ μου
 "Ο υἱὸς μου ὁ Μουχτάρπασας. Αὔριο τόνε στέλλω
 Νὰ πάῃ μακρὰ 'ς τὸν πόλεμο, π' ἀνάφτει 'ς τὰ Μπαλκάμια (γ).
 Δέκα χιλιάδες τῶδωσα. Θ' ἀφήσῃ πρὶν χαράξῃ
 Τὴ Φρόσω καὶ τὰ Γιάννινα. Τοῦ δίδω καὶ γιὰ φίλο,
 Νὰ τοῦναι πάντα 'ς τὸ πλευρὸ σὰν ἄλλος τοῦ πατέρας,
 Τὸν τρίτό μας τὸν ἀδελφὸ, τὸ Βάγια τὸ Θανάση.
 Τόνε γνωρίζω ἀπὸ παιδί, τὸ χέρι του δὲν τρέμει.
 "Εγὼ καὶ σὺ θὰ μείνωμε. Αὔριο τὸ φεγγάρι
 Πρὶν ἔδῃ ἐπάνω ἀπ' τὰ βουνά, Ταχίρῃ μου, θὰ πάμε
 Οἱ δύο μας ἥσυχα, κρυφὰ ναύροῦμε τὴ Φροσύνη.
 Θὰ πάγω ἐκεῖ, 'ς τὰ πόδια της νὰ πέσω καὶ νὰ κλάψω,
 Νὰ τῆς ζητήσω ἕνα φιλὶ, ἀγάπῃ κ' ἐσπλαχνία,
 Τὰ πλούτη μου, τὴ δόξα μου, 'ς τὰ χέρια της θ' ἀφήσω.
 Βασίλισσα, Σουλτάνα μου, Ταχίρ, θὰ τῆνε κάμω,
 Νὰ τῆνε βλέπ' ἢ ἀνοιξῇ καὶ νὰ τῆνε ζηλεύῃ.
 Καὶ ἂν ἄσπλαχνῇ τὰ δάκρυα μου, Ταχίρ, καταφρονέσῃ,
 "Αν δὲ θελήσῃ τὸ Μουχτάρ γιὰ μὲ νὰ ἀπομονώσῃ,
 "Ω! τότε, φίλε μου πιστέ, θαῦρης ἐσὺ τὸν τρόπο

Νά πλύνης τὴν αἰσχύνη μου. Βρίσκεις νερὸ 'ς τὴ λίμνη,
 Σὰν τὴ δροσοῦλα καθαρὸ . . . Εἶναι βουδὸ τὸ κῦμα,
 Καὶ ὅταν μουγκρίζη 'ς τὸ γιαλό, ὁ κόσμος δὲ γνωρίζει
 Ἄν ἦναι θρηῖνος ἢ βοή, ἂν ἦναι μοιρολόγι . . .

Σύρε νὰ κράξης τὸ Μουχτάρ. Ἐδῶ σὰν ἔλθῃ ἐμπρὸς μου,
 Σταδου 'ς τὴ θύρα ἀκίνητος. Κι' ἀνίσως καταλάδης
 Ἄπο μιὰ μόνη του ματιά, ἀπο μιὰ μόνη λέξη
 Ὅτι ἔμαθε τὸ μυστικὸ . . . Ταχῆρ, ἐσὺ τὸ ξεύρεις,
 Δὲν εἶν' ὁ Ἄλῆς ἀχάριστος . . . Ἄν μοῦτανε γραμμένο
 Ἄποψ' ἐδῶ νὰ στερῆθῶ, ἓνα παιδί νὰ κλάψω . . .
 Ἐσὲ θὰ πάρω γιὰ παιδί, ἐσένα θ' ἀγκαλιάσω.
 Σύρε, Ταχῆρ, 'ς τὰ χέρια σου εἶν' ὄλαις μου ἢ ἐλπίδες . . .
 Ταχῆρ, Ταχῆρ, λησμόνισα . . . Πῶς δὲ φορεῖς ἀπόψε
 Οὔτε μαχαῖρι οὔτε σπαθί; Χίλιαις φοραῖς σοῦ τῶπα
 Νὰ τάχης πάντα συντροφιά . . . Εἶναι κακὸς ὁ κόσμος.
 Ἐπειτα τῶχῳ 'ς ἐντροπή νὰ βλέπω τὸ λειοντάρι,
 Ποῦ πάντα στέκει ἀγρυπνο σιμά μου, 'ς τὸ πλευρὸ μου,
 Νὰ μὴ δείχνῃ τὰ δόντια του, τὰ φοβερά του νύχια . . .
 Πάρε, Ταχῆρ, γι' ἀγάπη μου, πάρε νὰ μὲ θυμᾶσαι.
 Εἶναι μικρὸ τὸ χάρισμα . . . Ποιὸς ξεύρει, τὸ μαχαῖρι,
 Ποῦ τώρα ἀπὸ τὴ μέση μου βγαίνει, γιὰ νὰ στολίσῃ
 Τάνδρειωμένα στήθη σου, ποιὸς ξεύρει πόση δόξα,
 Ἄγῃπηνέμεξμου Ταχῆρ, τὸ καρτερεῖ 'ς τὸν κόσμῳ!
 Σύρε νὰ κράξης τὸ Μουχτάρ, σύρε μὲ τὴν εὐχή μου.

Σκύφτει ὁ Ταχῆρ τὸ μέτωπο, ἀχνὸς δὲ πεθαμμένος,
Φιλεῖ τὸ χέρι τοῦ Ἀλῆ καὶ παίρνει τὸ μαχαῖρι.

Ἐμεινε μόνος ὁ φονεϊᾶς. Πικρὰ χαμογελώντας
Ἐκύτταξε τὸ φίλο του, ποῦ φεύγοντας γυρίζει
Νὰ προσκυνήσῃ τρεῖς φοραῖς τὸν ἀδελφοποιτό του (δ).

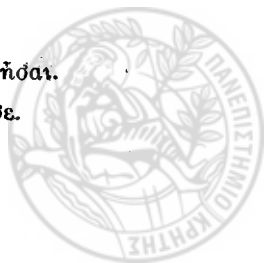
. . . . .

Ἐπάνω κάτω ἀνήσυχος δὲν τίγρις πεινασμένη,
Ποῦ καρτερεῖ τὸ θυμὰ της, πατεῖ καὶ παραδέρνει.
Ῥίχνει ἔς τὸ χέρι τάρματα. Τὰ δυό του τὰ πιστόλια
Ἦσαν γεμᾶτα, ἔτοιμα. Τραβᾷ τὸ γιαταγάνι,
Γλιστρᾷ δὲ φεῖδι, ἀνέμποδα προβαίνει ἀπὸ τῆ θήκη.
Τὸ πάθος, ἡ ἐκδίκηση, τὸν πνίγει, τὸν τυφλώνει.
Ἄνοιξε τὸ παράθυρο, λαίμαργα καταπίνει
Τὸ ἀγεράκι τῆς νυχτός, ποῦ, ἀθῶο, δὲ γνωρίζει
Πῶς τέτοια στήθη τῶμελλε, τὸ μαῦρο, νὰ δροσίσῃ.
Ἐσῆκωσε τὸ μέτωπο. Τὸν οὐρανὸ σκεπάζουν
Βαρειά, πυκνὰ τὰ σύγνεφα. Λὲς κ' ἔκλεισε τὰ μάτια
Νὰ μὴ τὸν δῆ ἔς τὸ πρόσωπο καὶ νὰ μὴ τὸν ἀκούσῃ . . .

. . . . .

ΑΛΗΣ (μόνος) (ε)

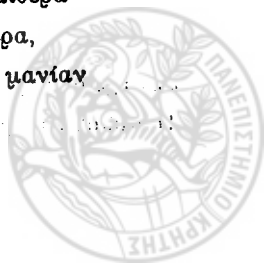
Δὲν ἔχεις θάρρος νὰ μὲ ἰδῆς ἐσύ, ὅποιος κι' ἂν ᾦσαι.
Τὰ γαλανὰ τὰ μάτια σου σκέπασε, κρύψε, κλειδε.

Πάρε τὰ μαῦρα σύγνεφα, κάμε τὰ βλέφαρά σου.
 Τὸν κεραυνό, τὴν ἀστραπὴ δεῖξέ μου 'ς τὰ πλευρά σου.
 Ὅμιλνσέ μου μὲ βρονταῖς, σεισμούςς, ἀνεμοζάλη.
 Τὸ βλέπεις, δὲ σὲ σκιάζομαι, δὲ γέρνω τὸ κεφάλι.
 Σ' ἔκραξα, σ' ἐβλασφήμησα. Ἄν ἦσαι σὺ Θεός μου,
 Ἐλα μιὰ νύχτα ἐμπρός μου.

Τὴ δύναμή μου δὲ χρωστῶ 'ς τὴ μοῖρα, σὲ κάνένα.
 Μὲ πλάσανε τὰ χέρια μου. Δὲν εἶμαι σὰν ἐσένα,
 Ποῦ εὐρέθηκες μονάχος σου χωρὶς ἐχθρούς 'ς τὴ φύση.
 Κ' ἓνα παιδάκι ἐδύνατο εὐκόλα νὰ νικήσῃ
 Τὸ χάος καὶ τὴν ἀψυχὴ τὴν ὕλη, ποῦ ἐκοιμᾶτο,
 Καὶ πεθαμμένη κι' ἀνεργὴ ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐπλανᾶτο.
 Ἄν ἦσαι ἀλήθεια δυνατός, χάλασε αὐτὴν τὴν πλάση,
 Γιατί θὰ σὲ χαλάσῃ.

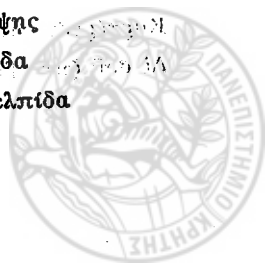
Καταίβα ἐδῶ, σὲ καρτερῶ. Πάρε γιὰ σύμμαχόν σου,
 Ἄν θέλῃς, τὸ μονάκριβο τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν σου,
 Τὸ θάνατο, τὸ τέκνο σου, τὸ μόνο καύχημά σου,
 Καὶ τρέξ' ἐδῶ 'ς τὰ Γιάννινα, δεῖξέ μου τὴν ἀνδρεία σου.
 Γιατί, γιατί μὲ πολεμεῖς κρυμμένος 'ς τὸν αἰθέρα
 Καὶ λίγο λίγο τὴ ζωὴ μου κλέφτεις κάθε μέρα,
 Καὶ τρῶς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τρέφεις μὲ μανιάν
 Δειλὴν ἀθανασίαν ;

"Αν ἴσαι παντοδύναμος, γιατί νὰ μὴ θελήσης
 Τὸ σπόρο, ποῦ μ' ἐγέννησε, 'ς τὴ μήτρα ν' ἀφανίσης;
 Γιατί τὴ σπίθα, πῶμελλε τὸν κόσμο σου νὰ κάψῃ,
 Ἄκομῃ δὲν τὴν ἐσθυσες; Γιατί, προτοῦ ν' ἀνάψῃ,
 Μ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν πνοή, ποῦ δῶφυγε ἀπ' τὰ χεῖλῃ
 Τὴν ὥρα, ποῦ ἐζωντάνεψες 'ς τὰ χέρια σου τὴν ὕλη,
 Γιατί δὲν τὴν ἐφύσπες; Πές μού το, τί σοῦ φταίω,
 "Αν τώρα ἐγὼ σὲ καίω;

Πολλοὶ δὲ σὲ πιστεύουνε, τὴν ὑπαρξή σου ἀρνοῦνται,
 Γιὰ νὰ μὴ σ' ἔχουν ἔμποδο, δειλοί, νὰ μὴ φοβοῦνται.
 Ἐγὼ ὁ Ἄλῃς σ' ἐπίστεψα, γιὰ νὰ σὲ πολεμήσω.
 Τὸ βλέπεις πόσους σάρπαξα! Τὸ βλέφαρο νὰ κλείσω,
 Χιλιάδες πέφτουνε 'ς τὴ γῆ ἔμπρὸς 'ς τὴ δύναμή μου,
 Κ' ἐσένα σ' ἐλπισμόνησαν, λατρεύουν τὸ σπαθὶ μου.
 Πάρε μου τὰ γεράματα, δῶσέ μου τὴ ζωὴ σου
 Κ' ἔλα μ' ἐμὲ μετρήσου.

Μέσα 'ς τὸ μνήμα καρτερεῖς νάλθης νὰ μὲ παιδέψῃς!
 Δὲ σὲ φοβοῦμαι οὔτ' ἐκεῖ τὴ φύση ν' ἀνατρέψῃς
 Γιὰ τὸν Ἄλῃ δὲ δύνασαι. Τὴ γῆ γιὰ παλλακίδα
 Θὰ πάρω 'ς τὸ κρεβάτι μου· κι' ἀπόκρυφῃ ἐλπίδα

Μοῦ λέγει ἀπὸ τῆ σάρκα μου πῶς θάδῃ, θά φυτρώσῃ
 Πικρὴ χολὴ τὸν κόσμον σου κ' ἐκεῖ νὰ φαρμακώσῃ,
 Κι' ἀθάνατος θά νὰ γενῶ, θά μ' ἔχῃς πάντα ἐμπρὸς σου
 Σκοτάδι μὲς 'ς τὸ φῶς σου.

Κ' ἐκεῖ, ποῦ ἢ ἀχτίδαις σου ἀπὸ ψηλὰ θά βρέχουν
 Ζωὴ κι' ἀγάπη 'ς τὰ φυτὰ, πάντα μαζί θά μ' ἔχουν.
 Κρυφός, αἰώνιος ἐχθρός, μαύρη φθορὰ καὶ σῆψις
 Καὶ θάνατος παράκαιρος ἐκεῖ, ποῦ θά μὲ κρύψῃς.
 Τὰ ῥόδα, πρὶν ν' ἀνθίζουνε, θά φθείρω, θά μαραίνω,
 Τὴν εὐμορφιά, τὴ δύναμιν θά τρώγω νὰ χορταίνω.
 Τὸ βλέπεις ἂν σὲ σκιαζῶμαι. Καὶ ζῶν καὶ πεθαμμένος
 Θά νάμαι ἀνδρειωμένος.

Ἄπόψε, τὸ ἀπεφάσισα, ἀπόψε θά σοῦ δείξω
 Πῶς κάθε ἀγάπη ἀνθρώπινη ἔμπορῶ νὰ καταπνίξω.
 Πατέρας σὺν ἐσένανε ἐπλασα τὰ παιδιά μου,
 Καὶ τώρα, ποῦ τὸ θέλησα, θά φάω τὰ σωθικά μου.
 Ἄν μῶδωκες τὸν ἔρωτα γιὰ νὰ μὲ μαρτυρέῃς,
 Καρτέρεσε καὶ θά μὲ ἰδῆς καὶ τότε θά πιστέῃς.
 Δὲ σοῦ ζητῶ βοήθεια, δὲ θέλω ἐλεημοσύνη,
 Θάρσάζω τὴ Φροσύνη! . . .

ΜΟΥΧΤΑΡ

Φροσύνη! . . . "Αχ! τί όνομα! Πατέρα μου, Βιζήρη! . . .

ΑΛΗΣ

Καλώς το τó παιδάκι μου. Πώς άργησες, Μουχτάρη; . . .

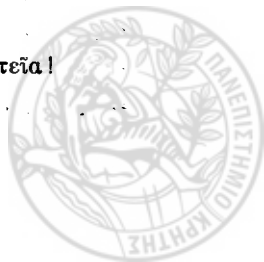
. . . . .

Και πράσινος σαν την όχιά ό άθεος εκείνος
 Με μιá βλασφήμια, πώμεινε κρυμμένη 'ς τó λαρύγγι,
 Έφτυσε κατά πρόσωπο τόν ούρανó και τάστρα.
 Άκούμωθε τó χέρι του σιγά 'ς τó γιαταγάνι
 Κι' άτάραχος ξαπλώθηκε 'ς τού λειονταριού τó δέρμα.
 Έπρός του στέκετ' ό Μουχτάρ και καρτερεί ν' άκούση
 Σά λείψανο, σα μάρμαρο τά λόγια τού Βιζήρη.

. . . . .

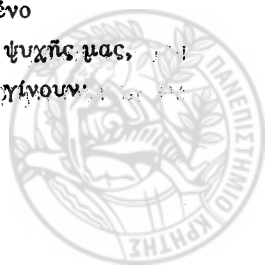
ΑΛΗΣ

Βλέπεις πώς με κατάντησαν, Μουχτάρ, τά γερατεία!
 Μή με ξεσυνερίζεται. Τά φύλλ' από τó δένδρο,

Ποῦ ἐσκέπαζε τὴ Ῥούμελη μὲ τὸν πλατὺ τὸν ἴσκιο,
 Τὰ βλέπεις, ἐκιτρίνισαν, πρῶτος βορειᾶς τὰ ῥίχνει.
 Ἐσὺ εἶσαι τὸ βλαστάρι μου. Ὅση ζωὴ κι' ἂν εἶχα,
 Τὴν ἐρρίξα 'ς τὰ στήθη σου. Ὁ Πλάστις μ' ἐσπλαχνίσθη.
 Καὶ μῶδωκε τὴ χάρη του καὶ μ' ἄφηκε νὰ ζήσω,
 Νὰ ἰδῶ καλὰ γεράματα. Εὐχαριστῶ σε, Θεέ μου!
 Πάρε, παιδί μου, τὴν εὐχή, ποῦ κλαίοντας σοῦ δίνω,
 Καὶ τρέξε, τρέξε γρήγορα, Μουχτάρ, νὰ πολεμήσης.
 Θυμῆσου τὸν πατέρα σου καὶ τᾶσπρα του τὰ γένηια.
 Νᾶρχωντ' ἀπὸ τὸ Δούναδι πουλιά νὰ τραγουδοῦνε
 Τοῦ υἱοῦ μου τὴν παλληκαριά, κ' ἐγὼ νὰ ξαναιόνω.
 Ν' ἀκούω πάντα τὸ Μουχτάρ μὲς 'ς τὴ φωτιά σὰ Χάρος,
 Σπαθί, μαχαῖρι δίστομο ν' ἀστράφτη, νὰ θερίζη.
 Σῦρε, Μουχτάρ, καὶ γύρισε ἐδῶ 'ς τὴν ἀγκαλιά μου.
 Καὶ μὴ μ' ἀφήσης ἔρημο 'ς τὴν ὥρα τὴ στερνὴ μου.
 Θέλω μ' αὐτὰ τὰ χέρια σου τὸ λάκκο νὰ μοῦ σκάψης...
 Καὶ γράφε μου συχνά, συχνά, καὶ μὴ μὲ λησμονήσης.
 Παιδί μου, πές μου ἐλεύθερα, τί θέλεις ἀπὸ μένα;

Κ' ἐκλαιγε ὁ ἀλιτήριος, γιὰτ' ἦτανε γραμμένο
 Κι' αὐτά, κι' αὐτὰ τὰ δάκρυα, τὸ αἷμα τῆς ψυχῆς μας,
 Πικρὸς 'ς τὰ μάτια τοῦ Ἀλῆ περιγέλως νὰ γίνουμ'.

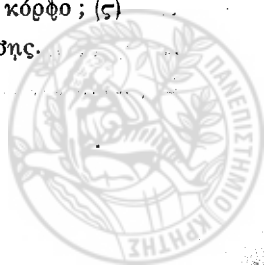
Καὶ τὰ βλεπεὶς νὰ στάζουνε ἀπ' τὰ λευκά του γένεια
Καὶ νὰ κυλοῦν, νὰ κρῦβονται 'ς τοῦ μαχαιριοῦ τῆ θήκη.

ΜΟΥΧΤΑΡ

Βιζήρη μου, πατέρα μου, μὴν κλαῖς καὶ μὴ δειλιάζεις.
Ἐσὺ τὸ ξεύρεις ἂν ποτὲ ἐπέστρεψα ἀπ' τῆ μάχη
Κ' ἐντράπηκα 'ς τὸ πρόσωπο νάλθῶ νὰ σὲ κυττάξω.
Πατέρα μου, εἶσαι γέροντας, ἄφες με 'ς τὸ πλευρό σου,
Πιστὸς νὰ μείνω σύντροφος. Στείλε τὸν ἀδελφὸ μου.

ΑΛΗΣ

Γέροντας! ... Ποιόνε τὸ Βελῆ; ... Ἀνάθεμα τὴν ὥρα,
Ποῦ ἡ μάνα σου τὸν ἔκαμε! ... Θεέ μου, σχώρεσέ την!
Θέλεις, Μουχτάρ, νὰ ἐντροπιασθῶ, νὰρχωνται νὰ μοῦ λένε
Πῶς τὸ παιδί τ' Ἀλήπασα, σὺν ἄκουσε τὸν κρότο
Καὶ τῆ φωτιά τοῦ τουφεκιοῦ, ἀχνὸ καὶ λιγωμένο
Ἐκρούφηκε γιὰ νὰ σωθῆ 'ς τοῦ χαρεμιοῦ τὸν κόρφο; (5)
Ἄν μ' ἀγαπᾶς, λυπήσου με. Μὴ τότε μελετήσης.

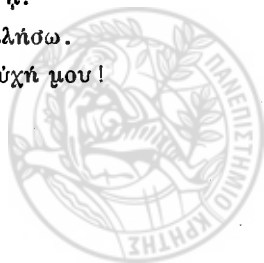

ΜΟΥΧΤΑΡ

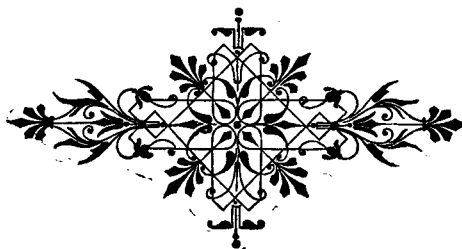
Τὸ θέλημά σου ἄς γενῆ, πατέρα μου, πηγαίνω.
 Μιὰ χάρη μόνον ἀπὸ σέ, μιὰ μόνη χάρη θέλω.
 Ἄφίνω ἐδῶ ἔς τὰ Γιάννινα, πατέρα, τὴν καρδιά μου.
 Μὴ πικραθῆς, ἂν σῶκρυσα τὸ μυστικό μου ὡς τώρα.
 Πατέρα μου, ἂν μ' ἀγαπᾷς, σὰν νᾶταν θυγατέρα,
 Ἐπὶ τὴν ἀγκαλιά σου φύλαξε τὴ μαύρῃ τὴ Φροσύνη . . .

ΑΛΗΣ

Μουχτάρ, τῶχα παράπονο ποτὲ νὰ μὴ σ' ἀκούσω,
 Οὐτ' ἓνα λόγο νὰ μοῦ πῆς γιὰ αὐτὴ σου τὴν ἀγάπην.
 Σύρε, παιδί μου, ἔς τὸ καλό, βαρύνωμο δὲ σῶχω.
 Μὰ τὰ σκληρὰ μεσάνυχτα, ὅπου μᾶς παραστέκουν,
 Ὅρκίζω ἐδῶ ἔς τὰ σπλάχνα μου, ἐδῶ μὲς ἔς τὴν καρδιά μου
 Σὰν νᾶτανε σταλαμματα, Μουχτάρ, τοῦ αἱματός μου,
 Γι' ἀγάπην σου πιστὰ πιστὰ νὰ σοῦ τήνε φυλάξω.
 Ὅρκίζω μὲς ἔς τὰ μάτια μου, παιδί μου, νὰ τὴν κρύψω
 Σὰν ἓνα δάκρυ μυστικό, νὰ μὴ τὴ δῆ κανένας.
 Κι' ὅποια κι' ἂν μ' εὔρη δυστυχία, ποτὲ μου δὲ θὰ κλάψω,
 Μὴ τύχη καὶ τὸ δάκρυ μου ἄθελα μοῦ ξεφύγη.
 Σύρε, παιδί μου, κ' εἶν' ἀργά! Ἐλα νὰ σὲ φιλήσω.
 Θυμήσου τὸν πατέρα σου . . . Σύρε μὲ τὴν εὐχή μου!

Έσμίξαμε τὰ χεῖλη τους οἱ ἄπιστ' οἱ φονειάδες,
 Καὶ τὸ φίλι τ' Ἀλήπασα ἔς τὸ στόμα τοῦ παιδιοῦ του
 εἶναι μιὰ μύτη μαχαιριοῦ καὶ μιᾶς ὀχιάς τὸ δόντι.
 Φεύγ' ὁ Ταχίρης κι' ὁ Μουχτάρ, μένει ὁ Βιζήρης μόνος.
 Χαρούμενος, ποῦ ἐνίκησεν, ἀπλόνεται ἔς τὸ στρώμα
 Καὶ γιὰ νὰ δώσῃ μιὰ στερνὴ βλασφήμια τοῦ Χριστοῦ μας,
 Χαμογελῶντας τρεῖς φοραῖς ἔκαμε τὸ σταυρό του
 Καὶ βγάνει ἀπὸ τὸν κόρφο του μ' ἀγάπη καὶ μὲ φόβο
 Ἕνα πιστό του φυλαχτὸ καὶ τὸ φιλεῖ καὶ πέφτει (ζ).
 Σὲ λίγο ἀποκοιμήθηκε. Ἀνάσανε κι' ὁ κόσμος,
 Ἐχάθηκαν τὰ σύγνεφα, ἔλαμψε τὸ φεγγάρι . . .
 Λὲς καὶ γιορτάζει ὁ οὐρανὸς τὸν ὕπνο τοῦ ἐχθροῦ του.

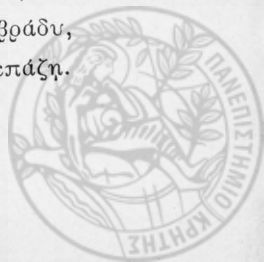

ΑΙΣΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΜΕΤΑΝΟΙΑ

Κρυφὰ τὸ γλυκοχάραγμα προβαίνει ἀπὸ τὸν Πίνδο
Ὶραντίζοντας μὲ τὴ δροσιὰ τὸ κάθε πάτημά του.
Κοιμᾶται ἡ λίμνη ἀτάραχη, καὶ ἔς τοῦ γιαιοῦ τὴν ἄκρη
Ὶκούεται γλυκὰ γλυκὰ λίγος ἀφρὸς νὰ παίζη,
Σὰν ἡσυχος ἀνασασμὸς μικροῦ παιδιοῦ ἔς τὸν ὕπνο.
Κάποτ' ἐδιάβαινε τρελλό, χαρούμενο τ' ἀγέρι
Καὶ μὲ τ' ἀθῶά του ἤτερα γλιστρᾶ ἔς τὴ λίμνη ἐπάνω
Καὶ παίζει καὶ δροσίζεται κ' ἓνα φιλι τῆς παίρνει.
Κ' ἐκείνη, ποῦναι ἐντροπαλή, τὸ μέτωπο ζαρόνει
Καὶ σκυθρωπάζει μιὰ στιγμή καὶ τ' ἀγεράκι φεύγει.
Σπκόνεται, σπκόνεται, λευκὴ λευκὴ δὲ χιόνι,
Ὶκαταχνιά, ποῦ ἐπάνω τῆς ἀπλόνηται τὸ βράδυ,
Τὰ μυστικά τὰ κάλλη τῆς νὰ κρύβη, νὰ σκεπάζη.

Σπκόνεται, σπκόνεται, ψηλά ψηλ' αναιθαίνει
 Σάν ιερὸ θυμίαμα μὲ χίλιας εὐωδίας,
 Ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὴν Ἑπειρο σάν ἀπὸ ῥημοκκλῆσι,
 Καὶ ἔς τὰ ποδάρια τοῦ Θεοῦ τρέχει πιστὰ νὰ φέρη
 Τῆς κόρης τὸ παράπονο, τὰ δάκρυα τῆς σκλάβας.

. . . . .

Πόσαις φοραῖς ἀπὸ μακρὰν, ἀνήλικο παιδάκι
 Μὲ δακρυσμένο βλέφαρο, μ' ἀπόκρυφν ἐλπίδα,
 Ὁ δύστυχος ἐκύτταξα τὴν καταχνιὰ τοῦ Πίνδου !
 Μοῦ ἐφαίνετο πῶς ἦτανε καπνὸς ἀπὸ τουφέκι
 Κ' ἐπρόσμενα σιωπηλὸς ν' ἀκούσω τὴ βοή του.
 Καὶ μιὰν ἡμέρα, πᾶστραψε τὸ σύγνεφο κι' ἀκούσθη
 Σὰ μιὰ βροντὴ θανάσιμος, πόσαις φοραῖς τὴ νύχτα
 Ἐτέντωσα τὰ μάτια μου, ἀνοιξα τὴν καρδιά μου
 Γιὰ νὰ χορτάσω τὴ βοή, τὴ λάμψη τοῦ πολέμου !
 Μὴν ἦτον ὄνειρο σκληρό, μὴν ἦτο ψεῦτρα ἐλπίδα ;
 Ἄν ἦτον ὄνειρο σκληρό, ἂν ἦτο ψεῦτρα ἐλπίδα,
 Εἰσάκουσόν με, Πλάστη μου, καὶ δώσέ μου τὴ χάρη
 Τὸν ὕπνον τὸν αἰώνιον νὰ κοιμηθῶ ἔς τὸ μνήμα,
 Καὶ τῶνειρό μου τὸ γλυκὸ γιὰ συντροφιά μου νάχω.

. . . . .

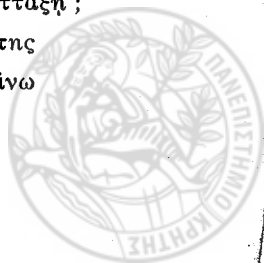
Ποιός εἶδε τὸ φθινόπωρο μίαν εὐμορφὴν αὐγοῦλα,
 Κρύο, πικρὸ χαιρετίσμα τῆς νειότης, ποῦ γηράζει,
 Καὶ τῆς ζωῆς, ποῦ σδύνεται, καὶ ποιός δὲν ἐνθυμήθη
 Τὴν ὥρα του τὴν ὕστερη, τὸ ψυχομάχημά του!

. . . . .

Ἐξύπνησε πρῶτ' ἠδὲ πρῶτ' ἡ δύστηχη ἡ Φροσύνη
 Καὶ τῶρ' ἀκόμην ξέπλεγν ἔμπροσς 'ς τὸ παραθύρι
 Ἐκάθισε περίλυπη καὶ κλαίει μοναχὴ της.
 Τὰ μάτια της, ποῦ ἐλάμπανε πνιγμένα μὲς 'ς τὸ δάκρυ,
 Ἀπαντηθῆκανε κρυφὰ μὲ τῆς αὐγῆς τὰ μάτια,
 Κ' ἡ μιὰ τὴν ἄλλη ἐκύτταζε σὰν νᾶταν ἀδελφάδαις.
 Τὰστέρια, ποῦ ταῖς ἔβλεπαν, ἀγάλια ἀγάλια σβυῶνται
 Χωρὶς νὰ ξεύρουνε κι' αὐτὰ ποῖα λάμψη τὰ θαμβόνει.

. . . . .

Ἡ κιτριὰ χαροῖμενη τὰ φύλλα της ἀνοίγει
 Ἐρωτευμένη τῆ θωρεῖ, καὶ μὲ τὴ μυρωδιά της
 Τῆς ῥίχνει χαιρετίσματα καὶ τὴν καλημερίζει.
 Γιατὶ τέτοιο παράπονο, γιατί μιὰ τέτοια πίκρα;
 Τί νᾶχη καὶ τὰ δένδρα της δὲ γέρνει νὰ κυττάξῃ;
 Ἐκεῖ τὸ δάκρυ, πῶφυγεν ἀπὸ τὰ βλέφαρά της
 Κ' ἐπῆγε κ' ἐσταμάτησε ἡ τὰ χεῖλη της ἐπάνω

Σὰ μιὰ ρανίδα ἀπὸ δροσιά, ποῦ κρέμεται 'ς τὸ ρόδο,
 Ποιὸς πόνος τὸ φανερόνε, πῶς κλαῖνε τέτοια μάτια;

. . . . .

Ἐκλαιγε, πάντοτ' ἔκλαιγε χωρὶς ν' ἀναστενάξη,
 Λὲς καὶ δὲν ἔχει πλεῖο φωνή, λὲς κι' ὄλη ἡ εὐμορφία της
 Θὰ λυώσῃ μὲς 'ς τὰ δάκρυα. Φροσύνη, πῶς δὲν κρένεις;
 Στάζουν τὰ μάτια της βροχή, τὴν τραχηλιά της βρέχουν
 Καὶ διαπεροῦν τὰ στῆθη της, τ' ἀγγελικά της στῆθη.
 Ἐσπάραξεν ἡ δύστυχη σὰν ἔνοιωσε τὸ κρῦο,
 Ποῦ ἐδάγκανε τὴ σάρκα της καὶ μιὰν ἀνατριχίλα
 Ἄκουσε μέσα 'ς τὴν καρδιὰ σκληρὰ νὰ τῆνε σφάζῃ.

. . . . .

Μαραίνεται ἀπ' τὸ φόβο της, τὸ χέρι της ἀπλόνει
 Κι' ἀρπάζει, σφίγγει λαίμαργα τὸν ἔρμο της τὸν κόρφο.
 Γιατὶ θυμᾶται ἡ δύστυχη, θυμᾶται πῶς μιὰ μέρα,
 Ἄθῳά μ' ἄνα καὶ γλυκειά, τῆς ἔβρεχε τὴ ρόγα
 Εὐλογημένο κι' ἄφθονο τὸ μπτρικό της γάλα.
 Ὡ τί σκληρὸ μαρτύριο! Ἄρνήθη τὰ παιδιὰ της,
 Ἄρνήθη τ' ἀγγελούδια της γιὰ τὸ Μουχτάο, ποῦ φεύγει!

. . . . .

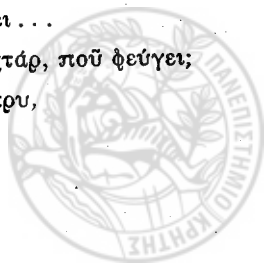
Ἄλλοίμονον ἔς τὴν ἄσπλαχνη καὶ τὴν κακὴ τῆ μάνα,
 Ποῦ τὰ παιδιὰ, τὸ γάλα τῆς, προδώσῃ, λησμονήσῃ!
 Δὲν ξέρεῖ ὅτι τὰ στήθη τῆς ἐνὸς Θεοῦ τὸ χέρι
 Τάπλασε παντοδύναμα. Εἶδε τὴν εὐμορφιά τους
 Κ' ἐχάρη καὶ ταυλόγησε καὶ μυστικά ταυχήθη,
 Καὶ μέσα τους ἐφύλαξε, φιλόστοργος πατέρας,
 Τὴν πλαστουργό του δύναμη καὶ τὴν ἀθανασία.
 Ἄλλοίμονον! Ἄλλοίμονον! ἔς τὴν ἄσπλαχνη τῆ μάνα,
 Ποῦ καθαρὸ κι' ἀμίαντο τὸ γάλα δὲ φυλάξῃ!

. . . . .

Τοῦ φθινοπώρου τὰ πουλιὰ ἀρχίζουν νὰ ξυπνοῦνε
 Καὶ τὰ βρεμμένα τους φτερὰ τινάζουνε, στεγνόνουν.
 Τί καρτερεῖς σύ, δύστυχη, τί καρτερεῖς ν' ἀκούσῃς;
 Δὲ βλέπεις, τᾶστρα ἐφύγανε, Φρόσω, καὶ σύ δὲ φεύγεις;
 Θέλεις ὁ ἥλιος νὰ σὲ ἰδῇ, νὰ σὲ ξαφνίσῃ ἡ μέρα;
 Ἄν σὲ ῥωτήσουν γιατί κλαῖς, τί θὰ τοὺς πῆς, Φροσύνη;

. . . . .

Ἄπο μακρὰ τρεῖς πιστολιαῖς ἐλάμψαν, ἐβροντῆσαν,
 Ἄκούει ἓνα χλημήτισμα καὶ τᾶλογο γνωρίζει . . .
 Νᾶναι ὁ Μουχτάρ, ὁποῦ περνᾷ, νᾶν' ὁ Μουχτάρ, ποῦ φεύγει;
 Ἐξύπνησε γιὰ μιὰ στιγμή, ἐσφόγγισε τὸ δάκρυ,

Γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ τὸν 'δῇ. Ἀκόμῃ θαμποφέγγει,
 Καὶ τότε κρύβει ἡ καταχνιά. Φθάνει, Φροσύνη, φθάνει.
 Θυμίδου τὰ παιδάκια σου, φθάνει, λησμόνησέ τον.
 Κ' ἐν ᾧ γιὰ ἕσπερη φορά σπρώχνει μακρὰ τὸ βλέμμα,
 Γιὰ νάμῃ μὲς 'ς τὸ σύγνεφο νὰ τόνε χαιρετήσῃ,
 Γλυκεῖα φωνὴ τὴν ἔκραζε, γλυκὸ τραγοῦδι ἀκούει

. . . . .

Σὰ φύλλο κίτρινο καὶ μαραμμένο
 Μὲ παίρνει ὁ ἀνεμος μὲ τὰ φτερᾶ
 Μακρὸν ἀπὸ σέβανε, παραδαρμένο,
 Φροσύνη, ἀγάπα με ἔς τὴν ξενιτειά.

Τὸ κύμ' ἀτάραχο ἔς τὸ περιγιάλι
 Γλυκὰ ἐκοιμώτουνε ὕπνο βαθύ·
 Βορειᾶς ἐφύσησε κι' ἀνεμοζάλη,
 Ἐς τὸ βράχο τῶρριξε νὰ συντριφθῆ.

Φροσύνη, μ' ἔστειλαν, νὰ πάω ἔς τὰ ξένα,
 Νὰ πάω ἔς τὸν πόλεμο, μὲς ἔς τὴ φωτιά.
 Βγάλε ἀπ' τὰ χεῖλη σου τ' ἀγαπημένα,
 Δός μου γιὰ σύντροφο χίλια φιλιὰ.

Ἄν ἦλθ' ἡ μέρα μου, ψυχῆ, καρδιά μου,
 Τὰ ξένα χρώματα, ξένα πουλιά
 Νὰ πιοῦν τὸ αἷμά μου, τὰ σωθικά μου
 Νὰ φᾶνε λαίμαργα ἔς τὴν ἐρημιά,

Ποῦς ξεύρει, ἀγάπη μου, μὴ τὰ φιλιὰ σου
 Ψυχῆ μου δώσουνε κι' ἀναστηθῶ
 Κ' ἔλθω σὰν ὄνειρο ἔς τὴν ἀγκαλιά σου,
 Φροσύνη, ὁ δύστυχος νὰ κοιμηθῶ.

Χειμῶνας ἔρχεται, σύγνεφα, χιόνια,
 Τάνθη ἐπετάξανε κ' ἡ μυρωδιαῖς·
 Πᾶνε, Φροσύνη μου, τὰ χειλιδόνια,
 Φυλάξου, ἐπλάκωσαν μαύραις νυχτῆαῖς.

Γεράκι άχόρταγο, σκληρό ξιφτέρι
Θ' άρχιση όλόγουρα νά κυνηγά.
Ψυχή μου, άλλοίμονον 'ς τ'ό περιστέρι,
"Αν τωύρη μόνο του μέσ 'ς τή φωλιά.

Φροσύνη, μ' έστειλαν νά πάω 'ς τ'ά ξένα,
Νά πάω 'ς τόν πόλεμο, μέσ 'ς τή φωτιά.
Ποιός ξεύρ' ή μοϊρά μου τ' έχει γραμμένα·
Ψυχή μου, Φρόσω μου, σ' άφίνω γειά.

. . . . .

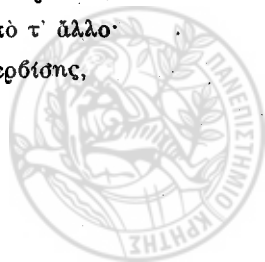
Παύει ἡ φωνὴ τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τὰ στερνὰ τὰ λόγια
 Μὲ τῆς Φροσύνης τῶνομα, ὅπου ἀντηχοῦσε ἀκόμη,
 Μέσα 'ς τὸ φλοῖσδο τοῦ νεροῦ ἐκρύφτηκαν, χωνεύουν·
 Κι' ὁ ξένος, ὅπου ἐδιάβαινε εἰς τοῦ γιालοῦ τὴν ἄκρη,
 Ἔακουσε, λίμνη, μυστικά τὸ γαλανὸ σου κύμα
 Νὰ ψιθυρίζῃ παίζοντας μὲ τὸν ἀφρό σου — Φρόσω.

. . . . .

Κεντᾶ τὸ ἄτι του ὁ Μουχτάρ, κ' ἐκεῖνο, πρὶν πετάξῃ.
 Ὀλόρθο μὲ τὰ πόδια του τὸ σύγνεφο χτυπάει.
 Λὲς καὶ τὸ μαῦρο προσπαθεῖ τὴν καταχνιὰ νὰ διώξῃ
 Καὶ τὴν κυρά του ἀπὸ μακρὰ νὰ χαιρετήσῃ ἀκόμη.
 Τὸ πάτημά του ἀκούεται, φαίνονται ἀκόμ' ἡ σπιθαίς,
 Ὅπου πετοῦν τὰ πέταλα χτυπῶντας τὸ στουρνάρι.
 Λάμπει γιὰ ὕστερη φορὰ μιὰ πιστολιὰ καὶ σβύεται,
 Στερνὸ φιλί, ποῦ φεύγοντας ῥίχν' ὁ Μουχτάρ 'ς τὴ Φρόσω.

. . . . .

Σιγὴ, σιγὴ 'ς τὸν οὐρανό, σιγὴ, σιγὴ 'ς τὴ λίμνη,
 Ὁ κόσμος δὲν πικραίνεται γιὰ μιὰ δυστυχισμένη.
 Λάμπει ὁ ἥλιος καθαρός, τὰ φύλλ' ἀπὸ τὰ δένδρα
 Πέφτουν σὰν πρῶτα κατὰ γῆς τῶνα σιμὰ ἀπὸ τ' ἄλλο·
 Λαλοῦν τοῦ βάλτου τὰ πουλιά, ἀκούετ' ὁ δερβίσις,

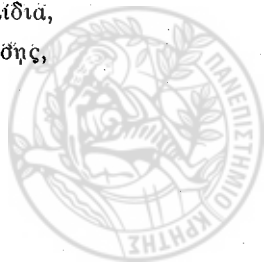

Ἄρχισε πάλιν ἡ ζωὴ, τὰ Γιάννινα ξυπνήσαν,
 Παίζουν ἔς τὰ χόρτια τὰ παιδιά καὶ ἔς τὴν τρελλὴν χαρὰ τους
 Δὲν ἀκούσαν τὸ σήμαντρο, ποῦ θλιβερὰ ἀντήχουσε
 Σημαίνοντάς λυπητικά, καὶ δὲν ἐκαταλάβαν
 Ἐνα σταυρό, ποῦ ἐπέρασε, καὶ τέσσαρους, ποῦ ἐφέρναν
 Ἐνὸς παιδιοῦ τὸ λείψανο, ποῦ χθὲς ἦτο μαζί τους.

. . . . .

Ἀκίνητη, σιωπηλὴ, ἐκεῖ ἔς τὸ παραθύρι,
 Χωρὶς ποτε τὰ χεῖλα της μιὰ λέξι νὰ προφέρουν,
 Ἐμεινε πάντα ἡ δύστυχη. Εἶναι βουβὸς ὁ πόνος.
 Προβαίνει ὁ ἥλιος ἔς τὰ βουνά, καὶ μιὰ θερμὴ του ἀχτίδα
 Φιλεῖ γλύκα ἔς τὸ μέτωπο τῆ μαύρη τῆ Φροσύνη.
 Εἶδε τὸ μάτι τοῦ Θεοῦ τὸ δάκρυ της, τῆ λύπη
 Καὶ μὲ τὸ φῶς τὸ μυστικὸ τῆ βρέχει, τῆ ῥαντίζει.
 Τῆς δίδει νέο βάφτισμα, τῆ λούει, τῆνε πλένει
 Μὲ τὰ χραντα τὰ χέρια του ἀπὸ τὴν ἁμαρτία
 Καὶ τώρα βγαίνει καθαρὴ, βγαίνει μ' οὐράνια κάλλη
 Ἄπ' τῆ μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ τῆ θεῖα κολυμβήθρα

Ἄμαρτωλὴ, λησμόνησε τοῦ κόσμου τὰ στολιδία,
 Ἄλλος νυμφίος δ' ἀγάπῃ. Φροσύνη, μὴ δειλιάσῃς,
 Ἐτοίμασε τὰ χεῖρά σου νὰ λάβουν ἀρραβῶνα

Τὰ σίδερα καὶ τὰ σχοινιά, ποῦ ἀπόψε θὰ σὲ δέσουν.
 Στολίδου, κόρη, ὁ οὐρανὸς σοῦ δίνει, σοῦ χαρίζει
 Τὴν πρώτην σου τὴν παρθενιά. Φροσύνη, μὴ δειλιάσης
 Τὴν ὥρα, ποῦ τοῦ γάμου σου θ' ἀνάψουνε τὰ φῶτα.

Εἶν' ἱερὸ μυστήριον,
 Φροσύνη, τὸ μαρτύριον !

Ἐνύχτωσε. Γονατιστὴ ἔμπρὸς σὲ μίαν εἰκόνα
 Ὀλημερὶς ἐδάκρυσεν ἢ δύστυχ' ἢ Φροσύνη.
 Ποῦ ταῦραν τόσα δάκρυα τὰ μαρτωλά της μάτια !
 Πάντα βουβή, τὰ χέρια της 'ς τὰ στήθη σταυρωμένα,
 Τὸ βλέμμα δὲν ἐσήκωσε ποτὲ της νὰ κυττάξῃ
 Τὸ πρόσωπο τ' ἀγγελικὸ τῆς Δέσποινας τοῦ κόσμου
 Ἄκόμην μὴν ἐντρέπεται, μὴ δὲν τολμᾷ ἢ καυμένη
 Νὰ ἰδῇ τὴ μάνα τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ παιδί 'ς τὰ χέρια
 Κ' ἐνθυμηθῇ ποῦ ἐδάσταξε κ' ἐκείνη μίαν ἡμέρα
 Ἐνα παιδί 'ς τὸν κόρφο της καὶ τᾶφηκε κ' ἐχάθη;

Νοιώθει βαρεια τὰ βλέφαρα, τὴν ἐλυπήθη ὁ ὕπνος
 Κι' ἀνέλπιστη παρηγοριὰ ἐρχεται νὰ τῆς δώσῃ.
 Ἄποσταμένη σκώνεται, τὰ γόνατά της τρέμουν
 Καὶ πέφτει ν' ἀποκοιμηθῆ ἔς τὸ μαῦρό της κρεβάτι.
 Κράζει σιμὰ της τῆ Χρυσῆ, πιστὴ της παραμάνα,
 Καὶ σὺν πουλί, ποῦ σκιάζεται καὶ χώνει τὸ κεφάλι
 Μὲς ἔς τὰπαλά του τὰ φτερά καὶ πέφτει νὰ κορνιασθῇ,
 Τὸ δακρυσμένο πρόσωπο ἔς τὴν ἀγκαλιά της κρύβει.

ΦΡΟΣΥΝΗ

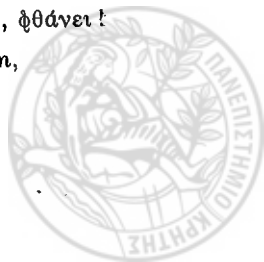
Χρυσῆ μου, παραμάνα μου, κρυόνω, σκέπασέ με.
 Ἄκόμπ δὲ σ' ἐφίλησα, σκύψε, συχώρεσέ με.
 Μὴ μὲ μαλλώσῃς, μάνα μου, καὶ μὴ μοῦ βαργομήσῃς,
 Ἐς τὴν ἀγκαλιά σου κρύψε με μήπως μ' ἀποκοιμήσῃς.
 Ἄπόστασαν τὰ μάτια μου, ῥαγίστηκε ἡ καρδιά μου·
 Ἄν μῶμεινάνε δάκρυα, τάχω γιὰ τὰ παιδιὰ μου.
 Φέρε μου ἐδῶ τὸ χέρι σου, βάλ' το ἔς τὸ μέτωπό μου,
 Χάιδεψε τὰ μαλλάκια μου καὶ ἔς τὸ προσκέφαλό μου
 Γύρε καὶ σὺ τὸ πρόσωπο νὰ κοιμηθῶ μαζί σου·
 Δὲν εἶμαι ἐγὼ παιδί σου;

Χρυσῆ μου, ἀπόψε σκιάζομαι. Ἄναψε τὸ κανδιῆλι,
 Τὸ φῶς δροσίζει τὴν καρδιά, σὰν τὸ νερὸ τὰ χεῖλη.
 Ξεφτύλισέ το μὴ σδυσθῆ, μὴ μείνω ἔς τὸ σκοτάδι
 Καὶ μοῦ φανῆ πῶς ζωντανὴ κατέβηκα ἔς τὸν ἄδν.
 Θυμιάτισε τὸ κόνισμα, τῆ μοναχῆ μου ἐλπίδα . . .
 Μάνα μου, κάτι ἐπέταξε! . . . Μὴν ἦτο νυχτερίδα;
 Κρῦψε με, μάνα· μιὰ φωνὴ μοῦ ἐφάνη πῶς μὲ κράζει . . .
 Γιὰ ἰδῆς τί κρύος ἴδρωτας! ἡ σάρκα μου σπαράζει.
 Παρθένε μου, ἂν ἁμάρτησα, ἔκλαψα, σχώρεσέ με,
 Ἐλα καὶ βόνησέ με.

Ἄρνήθηκα τὴ νειότη μου, τὰ πλούτη, Δέσποινά μου,
 Ἐπλυνα μὲ τὰ δάκρυα τὰ τόσα τὰ κακὰ μου.
 Σπλαχνίσου με! σπλαχνίσου με, θυμῆσου πῶς μητέρα
 Ἄθῳ στόμα μ' ἐκραξε κ' ἐμέ, Κυρά, μιὰ μέρα.
 Σπλαχνίσου με τὴν ὀρφανή, σὲ κρᾶζω μὲ λαχτᾶρα.
 Μὲ συνεπῆρε ἡ μοῖρά μου, μ' ἐπαίδειψε ἡ κατᾶρα
 Τοῦ κόσμου, ποῦ μ' ἐμίσησε, μ' ἔκαψε τὸ στεφάνι,
 Ποῦ μῶδαλαν ἔς τὸ μέτωπο. Φθάνει, Κυρά μου, φθάνει!
 Ἀγάπη δὲ σοῦ ἐζήτησεν ἡ δύστυχη ἡ Φροσύνη,
 Γυρεύω ἐλεημοσύνη.

Ἄποψε ποῦ σ' ἐκύτταζα, μοῦ φάνηκε πῶς εἶδα
 Ἐν τὰ χεῖλν σου νὰ ἐπέρασε σὰν ἄστρο, σὰν ἀχτίδα,
 Ἐνα γλυκὸ χαμόγελο κι' ἀνάζησα ἡ καὺμένη.
 Ὅχι! μὴ μ' ἀφήσης, Δέσποινα, τὴν καταφρονεμένη.
 Ἐρημν κι' ὀλομόναχν, ἀπόψε ἔς τὸ κρεβάτι
 Προφύλαξέ με, σκέπασε μὲ τὸ γλυκὸ σου μάτι.
 Χρυσῆ μου, μάνα μου, μὴν κλαῖς, μὲ κάνεις καὶ τρομάζω.
 Πές μου γιὰ τὰ παιδάκια μου . . . ἐδειλίασα . . . νυστάζω.
 Μελέτα μοῦ τα, μάνα μου, ν' ἀκούω ἔς τῶνειρό μου
 Πῶς τάχω ἔς τὸ πλευρό μου.

. . . . .

Καθὼς κρύβεται ἔς τὰ φύλλα τὸ χειμῶνα τὸ πουλί,
 Γιὰ νὰ μὴ τωύρη τὸ χιόνι, τὸ νερὸ κ' ἡ ἀστραπή·
 Καθὼς κρύβεται ἔς τοῦ ῥόδου τὴ μυρόβλητη ἀγκαλιὰ
 Ἡ ἀθήα ἡ πεταλοῦδα γιὰ νὰ φύγη τὴ δροσιά·
 Ἐτσι κρύβεται ἡ Φροσύνη μὲς ἔς τὸν κόρφο τὸν πιστὸ
 Τῆς Χρυσῆς, ποῦ τὴν κυττάζει μὲ κρυφόνε στεναγμό.
 Κλεῖ τὰ βλέφαρα τὰ μαῦρα, δὲν ἀκούεται ἡ καρδιά
 Μὲς ἔς τὰ στήθη της σὰν πρῶτα τρομασμένη νὰ χτυπᾷ.
 Ἡ Παρθένοσ τὴν λυπήθη,
 Τί γλυκὰ π' ἀπεκοιμήθη.

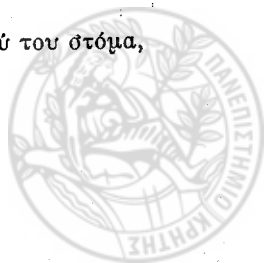
. . . . .

Εύπνα, ξύπνα καὶ χτυποῦνε. Ὕπνος, θάνατος, ζωή,
 ἰὰ στιγμὴ τὰ συνενόνει, τὰ χωρίζει μιὰ στιγμὴ.
 Εὐπνα, δύστυχη, τὸν ὕπνο ζωντανὴ μὴν καρτερεῖς
 Ὅσον τὸ κρεβάτι σου τὸ μαῦρο νὰ χορτάσης, νὰ χαρῆς,
 Εὐπνα κι' αὔριο θὰ λάβης ἄλλο στρώμα δροσερὸ
 Καὶ προσκέφαλο τὸ κῦμα καὶ σεντόνι τὸν ἀφρὸ.
 Εὐπνα, δύστυχη Φροσύνη, ὁ φονιάς σου σὲ ζητεῖ,
 Ἄνοιξέ του, μὴ φοβεῖσαι, ἡ Παρθένο σὲ θωρεῖ.
     Τρίζει ἡ θύρα, τρέμει, πέφτει
 Ὅσον τὰ χτυπήματα τοῦ κλέφτη.

. . . . .

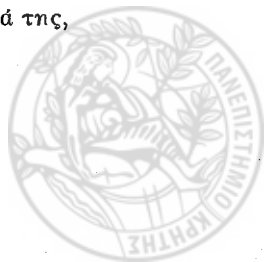
Ξαφνίζεται ἔς τὸν ὕπνο της . . . Τὰ μάτια της ἀνοίγει,
     Ὁ φόβος τήνε πνίγει.
 Στέκετ' ἐμπρὸς της ἀφῶνος ὁ γέρος ὁ Βιζήρης
     Καὶ πίσω του ὁ Ταχίρης.
 Τὸ πρόσωπό του εἶναι φωτιά, τὰ μάτια του γυαλίζουν
     Κι' ἀνήσυχα γυρίζουν.
 Μισόγυμνη τὴν ἔβλεπε, μονάχην ἔς τὸ κρεβάτι,
     Τὴν τρώγει μὲ τὸ μάτι.
 Ποιὸς ἄδης τὸν ἐγέννησε, ποιά γῆ τότε βασταί;
     Γιὰ ἰδές, χαμογελάει,
 Κι' ἀσπρίζουνε τὰ δόντια του μὲς ἔς τὸ πλατὺ του στόμα,
     Λαιμαργοὺς ὄν τὸ χῶμα.

Ποτέ της δὲν ἐχτύπησε καθὼς χτυπᾷ ἡ καρδιά του,
 Θὰ σπάσῃ τὰ πλευρά του.
 Σὰ φλόγ' ἀπὸ τὸ λάρυγγα φυσάει ὁ ἀνασασμὸς του,
 Καμίν' εἶν' ὁ λαιμὸς του.
 Καὶ τὰ πλατεῖα τὰ στήθη του π' ἀναιδοκαταβαίνουν
 Λὲς καὶ τὴ φλόγα του φυσοῦν κι' ἀγέρα τὴ χορταίνουν.

. . . . .

Σιγά, σιγά τὸ χέρι του μὲ τρόμο ἀνασηκώνει
 Κ' ἐπάνω της τὰ πλύνει.
 Τὰ δάχτυλά του φέγγουνε, ζωσμένα δαχτυλίδια (α),
 Λὲς κ' εἶναι τόσα φεΐδια,
 Ὅπου 'ς τὸν ἥλιο λάμπουνε φαρμακοστολισμένα,
 Μὲς 'ς τ' ἄνθη ξαπλωμένα.
 Καὶ δὲν τολμοῦσε ὁ δαίμονας τὴ δύστυχη νάγγισῃ,
 Μήπως καὶ τὴν ξυπνήσῃ.
 Ἐμείν' ἐκεῖ κρεμᾶμενο τοῦ Ἀλήπασα τὸ χέρι
 Σὰν νᾶτανε μαχαῖρι.
 Βαρύ, βαρὺ σὰ σίδερο, σιγά τὸ καταιδάξει,
 Τὰ στήθη της κυττάζει.
 Κ' ἐκείνη, πῶνειρεύεται τὴν πρώτην παρθενιά της,
 Τὰ κρύβει σὰν παιδιὰ της.

Καὶ τὰ κρατεῖ σφιχτὰ σφιχτὰ, φοβεῖται μὴν τὰ χάσρ,

Μὴ κάποιος τῆς τάρπασρ.

Τὸ χέρι ὡστόσο τοῦ φονεῖᾶ εἶναι σιμὰ κ' ἐγγίζει.

Σὰ σπῖθα ἢ Φρόσω ἐπέταξε, κ' ἐμπρός του γονατίζει.

. . . . .

ΦΡΟΣΥΝΗ

Βιζήρρ, μὴν καταδεχθῆς μιὰν ἄχαρρ γυναικα,

Ποῦ σέρνεται 'ς τὰ πόδια σου, νὰ τὴν καταφρονέσρ.

Τρέμουν ἢ πέτραιρ, ποῦ πατεῖρ, ραγίζονται κ' οἱ βράχοι,

Τὸ πάτημά σου σὰν ἀκοῦν, Βιζήρρ, νὰ διαβαῖνρ.

Κονιορτός, ποῦ σδύνομαι κ' ὀποῦ μὲ παίρνει ὁ ἀγέρας,

Λυπήσου με, κ' ἐπάνω μου, Βιζήρρ, μὴ πατήσρ.

Λησμόνησε μιὰν ὀρφανὴ καὶ μιὰ δυστυχισμένη,

ἽΟποῦ ἔχει χρεια ἀπὸ ζωὴ γιὰ νὰ δακρύσρ ἀκόμη.

Τὸ πτώμα, σὰν τὸ θάψουνε καὶ τὸ πλακῶσ' ἢ πέτρα,

Τ' ἀφίνουνε, τὸ λησμονοῦν, δὲν τὸ ξυπνᾶ κανέναρ.

Πτώμα κ' ἐγῶ, Βιζήρρ μου, ἄφες με νὰ μὲ φάγουν

Σὰν ἄλλο χῶμα ζωντανή, τὰ δάκρυα κι' ὁ πόνος.

Μὲ βλέπειρ, ἐμαράθηκα. Λυπήσου με, ἐσπλαχνία!

. . . . .

Ἐκύτταζε ὁ Ἀλήπασας ἔς τὰ πόδια του ἀπλωμένο
 Τὸ ζωντανὸ τὸ λείψανο νὰ κλαίῃ, νὰ στεναζῇ,
 Κι' ἀνατριχίλα μυστικὴ καὶ μυστικὴ τρομάρα
 Τοῦ πέρασε τὰ κόκκαλα καὶ τοῦ δαγκᾶ τὰ σπλάχνα.
 Τὸ τρομερὸ τὰμάρτημα, ποῦ μέσα του φωλιάζει,
 Τρώγει, ξεσχίζει τὴν καρδιά, ποῦ τῶπλασε ἔς τὸν κόσμον,
 Καθὼς τὰ τέκνα τῆς ὀχιᾶς ξεσχίζουσε καὶ τρώγουν
 Τὴ μήτρα, ποῦ τανάθρευσε, καὶ πρὶν νὰ γεννηθοῦνε
 Τὸ πρῶτο τὸ φαρμάκι τους ἔς τὴ μάνα τους χαρίζουν.

Τὰ μάτια του ἐρόριξε ὁ Ἀλῆς ἔς τὰ μάτια τοῦ Ταχίσην,
 Καὶ τὸν προστάζει σιωπηλὰ νὰ τραθηχθῆ, νὰ φύγῃ.
 Ὁ δοῦλος τὸν ὑπήκουσε, καὶ φεύγοντας μαζί του
 Σύρει καὶ παίρνει τὴ Χρυσῆ, ποῦ ἐστέκετο ἔς τὴν ἄκρη.

ΑΛΗΣ

Σήκου, Φροσύνη, ἀπὸ τὴ γῆ, σήκου καὶ κύτταξέ με.
 Τὰ τρυφερὰ σου γόνατα δὲν τᾶπλασεν ἡ φύσις
 Ἐμπρὸς ἔς ἐμὲ νὰ σέρνονται, ἔς τὴ γῆ νὰ γονατίζουν.
 Μὴ μὲ φοβεῖσαι. Σ' ἀγαπῶ σὰν νᾶμουνα . . . πατέρας.
 Σήκου, παιδάκι μου, μὴν κλαῖς, ἔλα ἔς τὴν ἀγκαλιά μου,
 Ν' ἀκούσω ποιὸς ὁ πόνος σου, νὰ σὲ παρηγορήσω.
 Ἄλλοίμονον ἔς ἐκείνονε, ποῦ σ' ἔκαμε νὰ κλάψῃς!

ΦΡΟΣΥΝΗ

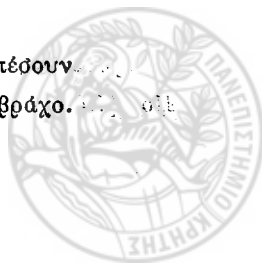
Ὅχι, Βιζήρη μου, κάνεις δὲ μῶφταιξε ἔς τὸν κόσμον·
 Ἡ μοῖρα μὲ κατάρτεξε, τοῦ γάμου μου ἢ κατάρα.
 Σ' εὐχαριστῶ, πατέρα μου . . . Πῶς; ἔφυγε ἡ Χρυσῆ μου;

ΑΛΗΣ

Μὴ σκιάζεσαι. Τὴν ἔστειλα λίγο νερὸ νὰ φέρῃ,
 Σὰν εἶδα ποῦσουν ἄφωνη, ἀχνὴ καὶ λιγωμένη.
 Τ' ἀγγελικὸ σου πρόσωπο, Φροσύνη, νὰ ῥαντίσω.
 Τῶρ' ἔρχεται, παιδάκι μου, δὲν εἴμ' ἐγὼ σιμὰ σου;
 Ἀκούμβησε τὸ μέτωπο ἔς τὰ πατρικά μου στῆθη,
 Παρηγορήσου μιὰ στιγμή, ἡσύχασε, μὴ τρέμεις.
 Πῶς εἶναι τὰ μαλλάρια σου βρεγγμέν' ἀπὸ τὸ δάκρυ !
 Ἄφησε μὲ τὰ χέρια μου γλυκὰ νὰ τὰ σφογγίσω.

. . . . .

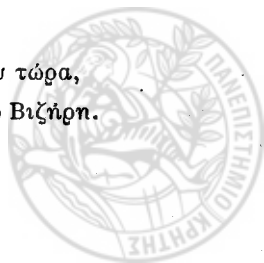
Ἐπίστεψε τὰ λόγια του, ἐπίστεψε ἡ Φροσύνη,
 Ἐ τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Ἀλήπασα ἀνάπαυση πῶς θαῦρη,
 Κ' ἐφίλησε τὰ χέρια του κ' ἐπάνω ἔς τὴν καρδιά του
 Τὸ λυπημένο μέτωπο τὸ ῥίχνει νὰ ἡσυχάσῃ.
 Τὰ γένεια του ἐκυμάτιζαν καὶ κρέμονταν νὰ πέσουν.
 Σὰν καταράχτης ποταμοῦ ἀπ' τοῦ βουνοῦ τὸ βράχο.

Ὡστόσο τὴν ἐχάιδεψε, ἔς τὰ δάχτυλά του νοιώθει
 Τὸ τρεμουλιὸ τοῦ ἔρωτος καὶ λίγο λίγο σφίγγει
 Τὸ πρόσωπο ἔς τὸν κόρφο του, ποῦναι φωτιὰ καὶ φλόγα.
 Ἡ Φρόσω ἀκόμην ἐπίστευε. Τὸ φεῖδι πάγκαλιάζει
 Γλυκὰ τὴν ἀπεκοίμιζε καὶ τήνε φαρμακώνει.
 Κ' ἐκεῖ, ποῦ ἐκείνη ἡ δύστυχη ἐπάνω του ἀκουμποῦσε,
 Ἀκούει μὲς ἔς τὰ στήθη του τὸ αἷμά του νὰ βράζῃ
 Καὶ τὴν καρδιά του νὰ χτυπᾷ σὰν νάθελε ν' ἀνοίξῃ.
 Τρομάζει, διαλογίζεται, θυμᾶται, ἀνατριχιάζει.
 Θέλει νὰ φύγῃ, δὲν μπορεῖ, τὰ χεῖλην τοῦ Βιζήρη
 Ἐγγίζουνε ταῖς τρίχες της, κολλοῦνε ἔς τὰ μαλλιά της.
 Ὁ δράκοντας τὴν ἄρπαξε, τὴν ἔχει μὲς ἔς τὸ στόμα
 Καὶ τῆς βυζαίνει τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ῥοφᾷ μὲ λύσσα.
 Ἐσύ, ποῦ παραστέκεσαι, Παρθένο, βόνηθσέ την!
 Σὰν ἔλαφος, σὰν λύκαινα, ποῦ νοιώθει ἔς τὰ πλευρά της
 Τὸ βόλι, ποῦ τῆς ἔρριξεν ὁ κυνηγὸς ἔς τὸ λόγγο,
 Ταράζετ', ἀνδρειεύεται, πηδᾷ μακρὰ καὶ λυέται
 Ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Ἀλῆ, ποῦ τὴν ἀλυσσοδέουν.
 Ἀγρίεψε τὸ μάτι της, ὀλόρθη τὸν κυττάζει,
 Τὴν εἶδ' ὁ Ἀλῆς κ' ἐσδύστηκε, δειλιάζει, γονατίζει.

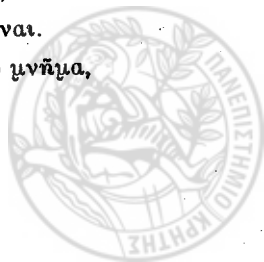
ΑΛΗΣ

Φροσύνη, γιατί μώφυγες! Εὐχαριστήσου τώρα,
 Ποῦ βλέπεις ἔς τὰ ποδάρια σου τὸ φοβερὸ Βιζήρη.

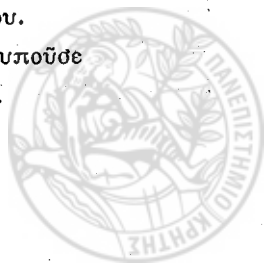
Ποτέ, ποτέ τὰ γόνατα δὲν ἔκλινε 'ς τὸν κόσμον,
 Καὶ τώρα, ιδέες, ἔμπρὸς 'ς ἐσὲ τὸ μέτωπό μου σκύφτει.
 Τὸ μυστικό μου τῶμαθες, μ' ἐπρόδωκ' ἡ καρδιά μου.
 Ἄν ἠμποροῦσα μόνος μου, μ' αὐτά, μ' αὐτὰ τὰ χέρια
 Σκλήρᾳ θὰ τὴν ξερρίζωνα, γιὰ νὰ σοῦ τήνε δείξω.
 Φροσύνη, ναί, σ' ἀγάπησα, δὲ ντρέπομαι, τὸ λέγω.
 Ἄν ἄσπρισ', ἂν ἐγέρασα, γιὰ σὲ θὰ ξανανειώσω.
 Ἄκουσες μὲς 'ς τὰ στήθη μου τὸ αἷμά μου πῶς βράζει.
 Εἶναι κι' ὁ Πίνδος κατάσπρος καὶ γέρος σὰν ἐμένα,
 Φροσύνη, ιδέες τὸν Πίνδο σου μὲ τὰ παλῆὰ του χιόνια
 Ἐμπρὸς σου γέρνει τὴν κορφή, σ' ἀπλόνει νὰ πατήσης
 Τὰ δροσερά του σύγνεφα, τὰ κρύα τὰ νερά του.
 Μὴ μὲ κυττάξεις ἄγρια· τὰ πλούτη μου, ἡ ζωὴ μου
 Εἶναι δικά σου, πάρε τα, γιὰ ἓνα γλυκό σου λόγο.
 Γιὰ μιὰ ματιὰ σου ἐσπλαχνικὴ σοῦ δίδω ὅ τι κι' ἂν ἔχω·
 Κάθισ' ἐσὺ 'ς τὸ θρόνο μου, ζώσου τὴ δύναμή μου.
 Δὲ θέλω τίποτε γιὰ μέ, δὲ σοῦ γυρεύω, Φρόσω,
 Παρὰ τὸ γέρο τὸν Ἀλῆ κίμμιὰ φορὰ ν' ἀφίνης
 Ἐσὶ τὸν ἴσκιό σου, δαφνοῦλά μου, νὰ παίρῃ λίγον ὕπνο.
 Ἐπέρασαν χρόνοι πολλοί, ποῦ δὲ σφραγίζω μάτι,
 Βαρέθηκα τὴ δόξα μου, ἔφαγα τὴ ζωὴ μου
 Κι' ἀκόμη δὲν ἐγνώρισα 'ς τὸν κόσμον τὴν ἀγάπη·
 Φροσύνη, ἀγάπησέ με σύ, σὲ λίγο θὰ πεθάνω,
 Δικά σου εἶναι τὰ Γιάννινα, ὅλα δικά σου νᾶναι.
 Δὲν παίρνω τίποτε μ' ἐμὲ βαθεῖα 'ς τὸ μαῦρο μνήμα,

Τίποτε, Φρόσω, τίποτε μὴ στερηθῆς γιὰ μένα,
 Παρὰ δυὸ πῆχαις σάβανο κ' ἓνα στερνὸ φίλι σου.
 Σπλαχνίδου με, σπλαχνίδου με, εἶσαι Θεὸς γιὰ μένα.
 Ὡς τώρα δὲν ἐπίστεψα καὶ τώρα τὸν πιστεύω.
 Πιστεύω τὴν εἰκόνα σου, πιστεύω τὴν Παρθένο,
 Τὸ βάφτισμα, τὸ μύρο σου, πιστεύω πῶς ὑπάρχει
 Μιὰ δύναμις ἀνώτερη, πῶπλασ' ἐσέ, Φροσύνη.
 Ἄρνούμαι τὸν προφήτη μου γιὰ νὰ μπορέσω νάλθω
 Μαζὶ μὲ σὲ ἔς τὸν οὐρανό, καὶ τὴ στερνὴ τὴν ὥρα
 Νὰ νοιώσω τὰ χεράκια σου νὰ δένουν τὰ δικά μου.
 Πές μου, τί ἄλλο μοῦ ζητεῖς; πές μου, τί ἄλλο θέλεις;
 Φροσύνη, ἰδὲς τὰ μάτια μου . . . Εὐλογημένη νάσαι,
 Ποῦ τὰκαμες κ' ἐδάκρυσαν. Παιδί μου, μὴ μ' ἀφήσης.
 Παιδιά δὲν ἔχω, ἐφύγανε, ποῖος ξέρει ἂν θὰ γυρίσουν!
 Σπλαχνίδου με τὸ δύστυχο, ἔχε με σὸν . . . πατέρα.
 Ἐλα, Φροσύνη μου, ἔσπλαχνη νὰ μὲ γεροκομήσης.
 Λυπήσου με, λυπήσου με, μὴ μ' ἀγριοκυττάξεις.

. . . . .

Κ' ἐδάκρυζεν ὁ δαίμονας, ἔδερνε τὰ μαλλιά του,
 Κ' ἔδερνε τὰ πλευρά του.
 Τὸν πνίγει τὸ παράπονο, τὸ μέτωπο ἐχτυποῦσε
 Καὶ μέσα του ἐγελοῦσε.

Μέν' ἡ Φροσύν' ἀκλόνητη, τὰ χέρια σταυρωμένα,
Δὲ σκιάζεται κάνένα.

Ἐκύτταζε τὸ κόνισμα, τὴ μόνη τῆς ἐλπίδα,
Καὶ βλέπει μίαν ἀχτίδα,

Ποῦ βγαίνει ἀπὸ τῆ Δέσποινα κ' ἔρχεται, τὴ φωτίζει.
Τὴν εἶδε κι' ὁ Ἀλήπασας καὶ τρέμει καὶ μουγκρίζει.

ΦΡΟΣΥΝΗ

Σήκου, Βιζήρη, κι' εἶν' ἀργά! Δὲν ἔχω ἐδῶ σιμὰ μου
Οὔτε πατέρα, οὔτ' ἀδερφό, οὔτε παιδιά, οὔτ' ἄνδρα,
Τὸν κόσμον τὸν ἀρνήθηκα. Χάρου τὴ δύναμή σου,
Τὴ δόξα σου, τὰ πλούτη σου, κι' ἄφες με νὰ πεθάνω
Ἐν τῇ σκοτεινιά μου ἥσυχν. Ἄλλο καλὸ δὲ θέλω.
Τραδήξου τώρα, κύτταξε, Βιζήρη, τὴν Παρθένο·
Δὲ σὲ φοβίζει τοῦ Θεοῦ τὸ φοβερὸ τὸ μάτι;

ΑΛΗΣ

Δὲ μὲ φοβίζ' ἡ κόλαση, ποῦ μ' ἀναψες ἔς τὰ στῆθη,
Καὶ θὰ φοβίσουν τὸν Ἀλῆ τὰ ξύλα κ' ἡ ἀχτίδαις;
Φροσύνη, ἐπαρακάλεσα, ἔκλαιψα τόσην ὥραν.
Θυμῆσου πῶς τὰ δάκρυα τᾶσῶσα, δὲν ἔχ' ἄλλα...

. . . . .

Ὅρθος μὲ μιᾶς σπκόνεται, τὸ πάτημά του παίρνει.

Τί λύσσα τότε δέρνει!

Τὰ χεῖλην του ἐκοκκίνησαν, λὲς κ' εἶναι ματωμένα

Καὶ τρέμουνε κλεισμένα.

Ἐγρύλλωσε τὰ μάτια του, βογγᾶ, φυσομανάει

Σὰ λύκος, ποῦ διψάει.

Ἐτρίξανε τὰ δόντια του καὶ τᾶκουσε ἡ Φροσύνη.

Ἄρχίζει πόλεμος σκληρός. Παρθέν', ἐλεημοσύνη!

. . . . .

ΦΡΟΣΥΝΗ

Ἄλιπασα, μὴ βλασφημᾶς, θυμήσου πῶς ὑπάρχει

Ἐνας Θεὸς καὶ τῶδωκα σήμερα τὴν ψυχὴ μου.

ΑΛΗΣ

Καὶ τὸ Θεό σου τὸ Μουχτάρ, Φροσύνη, τὸν ἀρνήθης;

Εἶναι νωπὰ τὰ χεῖλην σου ἀκόμη ἀπ' τὰ φιλιὰ του

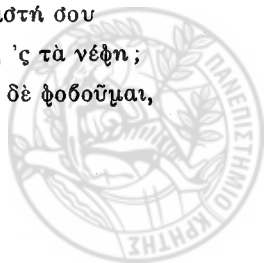
Τὰ δάχτυλα, ποῦ ἐσφίξανε τὸν κόρφο, τὸ λαιμό σου,

Ἄφῃκαν τὰ σημάδια τους· τὰ βλέπω, τὰ χωρίζω.

Καὶ σὺ τὸν ἐλνισμόνηδες καὶ παίρνεις ἐραστή σου

Τὸ φάντασμα, ποῦ κάθεται 'ς τὸν οὐρανό, 'ς τὰ νέφη;

Ἄνατριχιάζεις ποῦ μ' ἀκοῦς; Τὸ βλέπεις, δὲ φοδοῦμαι,

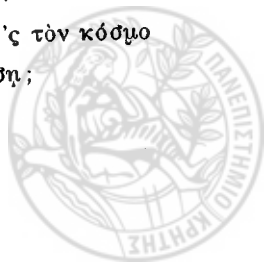
Φροσύνη, τὴν εἰκόνα σου. Ἴσως ἔς τὸν ἄλλον κόσμον
 Νᾶν' ὁ Θεός σου δυνατός, ἐδῶ κἀνένας ἄλλος
 Μπρὸς ἔς τὸ Βιζήρη τὸν Ἀλῆ δὲ ζῆ καὶ δὲν ὀρίζει.
 Εἶσαι δική μου, θὰ τὸ ἰδῆς. Ἐταξα τῆς καρδιάς μου
 Ἀπόψε ἔς τὸ κρεβάτι μου χάρισμα νὰ σὲ δώσω.
 Μάθε καὶ σὺ πῶς ὁ Ἀλῆς τὸ τάζει καὶ τὸ κάνει.
 Φροσύνη, ἐπαρακάλεσα, ἐφίλησα τὸ χῶμα,
 Ποῦ ἐπάτησε τὸ πόδι σου. Δυστυχισμένη ποῦσαι!
 Τώρα θὰ ἰδοῦμε ποιὸς Θεὸς καὶ ποιά Κυρὰ Παρθένο
 Θὰ μ' ἐμποδίσῃ τὰ φτερά σὰν ἀετὸς ν' ἀπλώσω,
 Νὰ καταπέσω ἐπάνω σου ἔς τὰ νύχια νὰ σὲ πάρω!
 Φροσύνη, ἔφυγε ὁ Μουχτάρ καὶ φεύγοντας δὲ μοῦπε
 Παρ' ὄλη τὴν ἀγάπη μου σ' ἐσέ, σ' ἐσέ νὰ δώσω.
 Σοῦ τῆνε δίδω, τὴν πατεῖς . . . τί μένει ἔς τὸν πατέρα ; . . .

ΦΡΟΣΥΝΗ

Δάγκασε, δάγκασε, σκορπιέ, τὴ δίψα σου νὰ σβύσῃς,
 Βύζαξ' ἀπὸ τὴ φλέβα μου, ῥόφηξε τὸ φαρμάκι,
 Ποῦ ἐπότισες τὸ αἷμά μου, γενειὰ καταραμένη.
 Ἀπόψε δὲ σὲ σκιάζομαι. Φονεῖᾶ, τί μὲ κυττάζεις ;

ΑΛΗΣ

Φροσύνη, δὲ μὲ σκιάζεσαι ; Ποιὸς ἄνθρωπος ἔς τὸν κόσμον
 Τέτοιονε λόγο ἐπρόφερε κ' ἠμπόρεσε νὰ ζήσει ;

Και σὺ θὰ ζήσης, δύστυχη, θὰ ζήσης ἔς τὸ πλευρό μου.
 Μὴ μὲ σκληραίνεις, ἄκουσε τὰ λόγια τὰ στερνά μου.
 Ἀγάπνδέ με, δῶσέ μου ἓνα φιλί, Φροσύνη,
 Ἄλλο γι' ἀπόψε δὲ ζητῶ φιλοῦν τοὺς πεθαμμένους,
 Καὶ σὺ δὲν καταδέχεσαι νὰ ῥίξης, νὰ πετάξης
 Ἐμένα, ποῦμαι ζωντανός, ἓνα φιλί γιὰ χάρι;

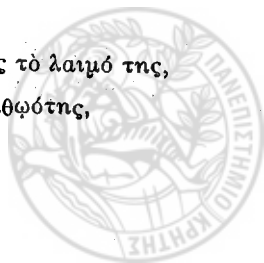
ΦΡΟΣΥΝΗ

Ἄν μ' ἔκαμνεν ἡ μάνα μου ὀχιά, μονομερίδα,
 Θὰ σ' ἐφιλοῦσα, πίστεψε, Βιζήρη, μὲς ἔς τὸ στόμα.

ΑΛΗΣ

Ἄν ἐφταιξεν ἡ μάνα σου, Φροσύνη, τί σοῦ φταίω;
 Τὴ χάρη, ποῦ ἐπιθύμηδες, τὴν ἔχω ἐγὼ γιὰ σένα.
 Μ' ἔκαμ' ἡ Χάμκω δράκοντα, ἀστρίτη κι' ἀκονάκι.
 Ἄς σμιξῶμε τὰ χεῖλη μας, ἔλα νὰ μοιρασθοῦμε
 Τὸ χάρισμα τῆς μάνας μου. Τὸ μαῦρό μου φαρμάκι,
 Σὰ μυστικόνε θησαυρό, τὸ φύλαξα ὡς τὰ τώρα
 Κρυφὰ μέσα ἔς τὴ γλῶσσά μου. Τὸ θέλεις; Σοῦ τὸ δίδω...

Ὅρμῃ καὶ πέφτει ἐπάνω της, κρεμιέται ἔς τὸ λαιμό της,
 Παλαίβουνε τὰ δυὸ στοιχεῖά, ἐγκλήμα κ' ἀθώοτης,

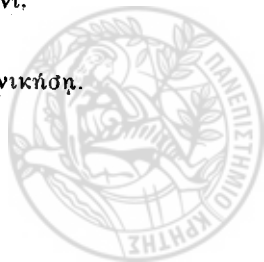
Καὶ μάχονται καὶ πολεμοῦν ποιοὶ τᾶλλο νὰ χαλάσῃ.
 Μὲ καρδιοχτύπι τρομερὸ τὰ κύτταζεν ἡ πλάσῃ.
 Κρυφῆ ἀχτίδα φεγγαριοῦ, ἀχνὴ καὶ φοβισμένῃ
 Διαδαίνει τὸ παράθυρο καὶ τρέμοντας προσμένει
 Νὰ ἰδῆ τὴ μάχην τὴ φριχτῆ, τὴ μαύρην ἀνεμοζάλη,
 Νὰ μάθῃ ἂν πρέπη νὰ σδυσθῆ, ποτὲ νὰ μὴ προβάλλῃ,
 Ἦ ἄγγελος ἔς τὸν οὐρανὸ χρυσᾶ φτερά ν' ἀπλώσῃ,
 Τῆς νίκης τῆς ἀνέλπιστης τὴν εἰδηση νὰ δώσῃ.
 Τὰ νυχτοπούλια γρούζουνε, χτυποῦνε τὰ φτερά τους
 Καὶ δείχνουν τὴ χαρὰ τους.

Χαμογελοῦν τὰ ῥοδαρὰ τῆς Δέσποινας τὰ χεῖλην,
 Σπιθοβολεῖ καὶ χαίρεται τὸ φῶς μὲς ἔς τὸ κανδῆλι,
 Καὶ ζωντανεῖει ἡ φλόγα του καὶ λὲς πῶς θὰ ν' ἀστράψῃ,
 Πῶς θὰ νὰ γένη κεραυνὸς τὸ δαίμονα νὰ κάψῃ.
 Τὰ βᾶγια, ποῦ τὸ κόνισμα στολίζουσι μαραμμένα,
 Τώρα βλαστήσανε χλωρὰ καὶ φαίνοντ' ἀνθισμένα.
 Ἦ δάφνη τους πρασίνισε, δὲν τριβεται, δὲν τρίζει
 Καὶ στεφανώνει τὴν Κυρά, μοσχολοᾷ, μυρίζει
 Ἔνα πουλί, π' ἀνάθρεψε μὲς ἔς τὸ κλουβὶ ἡ Φροσύνη,
 Ποῦ τοῦχε μάθει τὸ κεχρὶ ἔς τὸ στόμα νὰ τοῦ δίνῃ,
 Ἐ τὸν ὕπνο του ξαφνίζεται, χτυπιέται, ἀναφτεριάζει
 Καὶ τὴν κυρά του κράζει.

Ἄκολουθοῦσε ὁ πόλεμος, καὶ τοῦ φονεῖᾶ τὸ χέρι
 Αἰμάτωσε ἔς τὸ πρόσωπο τὸ μαῦρο περιστέρι.
 Ἐκρέματο ἔς τὰ νύχια του τὸ δέγμα τῆς κομμάτια.
 Σὰν ἀναμμένα κάρβουνα ἐλάμψανε τὰ μάτια.
 Τὴν ἔδεσε ἔς τὰ χέρια του, τὴ σφίγγει, τὴν πλακόνει
 Καὶ γιὰ ν' ἀρπάξῃ τὸ φίλι τὰ χεῖλη του τεντόνει.
 Βλέπει τὸ αἷμα πῶσταζε, νοιώθει τὴ μυρωδιά του
 Κ' ἐξύπνησε περισσότερο ἢ δίψα ἔς τὴν καρδιά του.
 Φουσκόνουν, ἀναδεύονται ἢ φλέβες ἔς τὸ λαιμὸ του
 Κι' ἀστράφτει ἓνα χαμόγελο πικρὸ ἔς τὸ πρόσωπό του.
 Ἀκόμη δὲν τὴν ἔγγισε . . . σιμὰ τῆς ἀναδαίνει
 Κι' ἀπὸ μακρὰ χορταίνει.

Τὰ χεῖλη του ἐπλησίασαν . . . « Παρθένε, βόηθησέ με! »
 Ἐφώναξεν ἡ δύστυχη, « Κυρά μου, λύτρωσέ με! »
 Κ' εὐθύς ἔς τὰ δυὸ τὰ χέρια τῆς, ἀδύνατα καὶ κρούα,
 Ἀνέλπιστη κατέβηκεν ἡ δύναμις ἡ θεία.
 Καὶ λυέται καὶ τινάζεται καὶ φεύγει τοῦ φονεῖᾶ τῆς.
 Τὴν ἔχασε ὁ Ἀλήπασας. Κυττάζει . . . τὰ μαλλιά τῆς
 Ἐλάμπανε ἔς τὸν ὄμο τῆς. Ἐτρόμαξε, τοῦ ἐθάνη
 Πῶς εἶδε ἔς τὸ κεφάλι τῆς τὸ μυστικὸ στεφάνι.
 Τὸ φοβερὸ τὰμάρτημα, ὁποῦ εἶχε μελετήσῃ,
 Τανάφτει πάλαι ἔς τὴν καρδιά καὶ θέλει νὰ νικήσῃ.

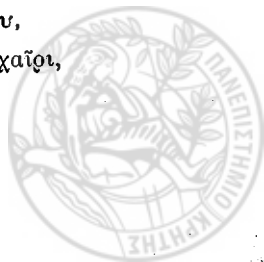

Ἐδάγκασε τὰ δάχτυλα, τὴ σάρκα του ξεοχίζει
 Καὶ βλασφημᾷ, μουγκρίζει.

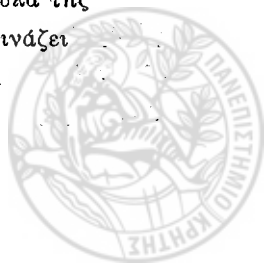
Καὶ τρέχει, τρέχει ἐπάνω της, ὀρμᾷ νὰ τήνε φθάσῃ,
 Καὶ δὲ μπορεῖ τὸ φάντασμα ἔς τὰ δάχτυλα νὰ πιάσῃ.
 Σημαίνουν τὰ μεσάνυχτα, ἐλάλησε τῶρνιθι
 Κ' ἐκεῖν' ἡ ὥρα τῶδωκε νέαν ψυχὴν ἔς τὰ στήθῃ.
 Σὰ νυχτερίδα ἐπέταξε, τὴν ἔχει, τὴν ἀρπάζει
 Κι' ἐκεῖ, ποῦ στέκει ἡ Δέσποινα, μ' ὀρμὴν τήνε τινάζει.
 Ῥίχνει τὸ χέρι ἔς τὸ λαιμὸ καὶ τᾶλλο τὸ σηκώνει
 Καὶ τὴ μπτέρα τοῦ Θεοῦ χτυπᾷ καὶ φασκελόνει.
 Κρημνίζεται τὸ κόνισμα, ἐσδύσθη τὸ κανδῆλι . . .
 Τὰ νυχτοπούλια ῥυάζονται σὰ λυσσασμένοι σκύλοι·
 Πέφτουν τὰ βᾶγια ἐπάνω του, τοῦ δέρνουν τὸ κεφάλι,
 Τόνε ταράζει ζάλῃ.

Ἐθόλωσαν τὰ μάτια του, τηράζει ὀλόγουρά του,
 Τρομᾶρ' ἀκατανόητη σφίγγει τὸ λάρυγγά του,
 Θέλει ν' ἀπλώσῃ ἔς τᾶρματα, θυμᾶται τὸ μαχαῖρι,
 Κι' εἶναι βαρὺ σὰ σίδερο, παράλυτο τὸ χέρι.

Μένει βουδός ὁ ἄθεος, σὰ μάρμαρο, σὰν ξύλο·
 Τρίζει ἡ καρδιά 'ς τὰ στήθη του σὰ μαραμμένο φύλλο,
 Καὶ δὲν τολμᾷ νὰ κινηθῆ καὶ δὲν τολμᾷ νὰ κρίνη,
 Μήπως ἀκούσῃ τὴ φωνή, τὸ χτύπο του ἡ Φροσύνη.
 Θαμμένος ὀλοζώντανος, βαθεῖα μέσα 'ς τὸν ἄδη,
 Φορεῖ γιὰ μαῦρο σάβανο τῆς νύχτας τὸ σκοτάδι
 Καὶ κρύβεται, μαζόνεται ἄφωνος σὰν τὸ πτώμα,
 Ποῦ τὸ σκεπάζει χῶμα.

Τρισκότειδο καὶ σιωπῆ ! Ἀπέθαναν, ἢ ζοῦνε ; . . .
 Μὲς 'ς τὸ κανδῆλι τῆς Κυρᾶς ἡ σπιθαις ξεψυχοῦνε·
 Λάμπουν ἀκόμη μιὰ φορά, τρέμουνε, ψιθυρίζουν
 Ἔνα κρυφὸ χαιρέτισμα καὶ σβυδῶνται καὶ καπνίζουν.
 Ἄβυσσος, πίσσα ἐσφράγιζε τὰ μάτια τοῦ Βιζήρη·
 Μόν' ἡ ἀχτίδα, πῶμβαινε ἀπὸ τὸ παραθύρι,
 Σὰν ἄλλο δάχτυλο Θεοῦ, τάχνὸ τὸ φῶς της χύνει,
 Σπιθοβολεῖ χαρούμενη καὶ δείχνει 'ς τὴ Φροσύνη
 Ἔνα μαχαῖρι ὀλόχρυσο 'ς τὴ μέση τοῦ φονεῖᾶ της.
 Σὰν ἀστραπὴ τοῦ τάρπαξε, τῶχει 'ς τὰ δάχτυλά της
 Καὶ τὸ κρατεῖ μὲ δύναμη κ' ἐμπρός του τὸ τινάζει
 Καὶ τρομερὰ φωνάζει·

« Μὴ ταραχθῆς, Ἀλήπασα, δὲ βλέπεις ἔς τὸ πλευρό μου

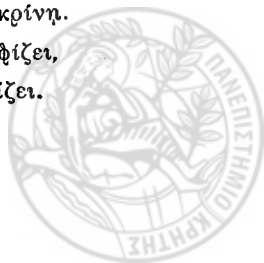
Ποῖον ἔχω βοηθό μου ;

Τὸ χνώτό σου κατάπιε το, τὸ θέλω, τὸ προστάζω.

Νὰ μὴν ἐγγίση ἐπάνω μου, Ἀλλῆ, γιὰτι δὲ σφάζω ».

Κ' ἐν ᾧ τὸν ἐφοβέριζε κ' ἐν ᾧ νικᾷ τὸ φεῖδι,
Χωρὶς νὰ θέλῃ τὸν κεντᾶ μὲ τὸ χρυσὸ λεπίδι.
Γνωρίζει τὸ μαχαῖρί του ἔς τὸ κρῦο κέντημά του,
Ἡ σάρκα του ἀνατροίχιασεν, ἐπάγωσε ἡ καρδιά του.
Ῥέει τὸ αἷμά του ζεστό, τὴν τραχηλιά του βρέχει
Κ' ἐπάνω του σὰν ἐρπετὸ γλυστροᾶ κρυφᾶ καὶ τρέχει.
Ἐκαμε ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ φωτός τὸ βλέμμα
Δὲν εἶδε, δὲν ἐγνώρισε τ' Ἀλήπασα τὸ αἷμα.
Ἡ νύχτα, ποῦ τὸ κύτταξε, σὰν ἄδης μελανιάζει
Καὶ μὲ μαυρίλα τρομερὴ τὸ πρόσωπο σκεπάζει.
Ἐγνώρισε τὸ θάνατο. Σὰν ἄσπονδος ἐχθρὸς του
Ὁ Χάρος στέκει ἐμπρὸς του.

Πέφτει ἔς τὴ γῆ καὶ σέρνεται μακρὸ ἀπὸ τὴ Φροσύνη,
Θέλει νὰ κρᾶξῃ τὸν Ταχῆρ, καὶ δὲν τολμᾷ νὰ κρῖνῃ.
Σέρνεται πάντα σὰ σκορπιός, τὸ σκότος ψηλαφίζει,
Βρῖσκει τὴ θύρα ἀνέλπιστα, ἀπλώνει, τὴν ἐγγίζει.

Ἄγάλια, ἀγάλια σκόνεται ὀλόρθος καὶ κυττάζει,
 Κάνεις δὲν τὸν ἀκλούθησε, κάνεις δὲν τόνε κρᾶζει.
 Σιγή, σιγή βαθύτατη, καὶ μόνον σὲ μιὰν ἄκρη
 Ἄκούει κάτι, ποῦ ἔσταξε ἔς τὸ πάτωμα σὰ δάκρυ,
 Καὶ λίγα λόγια ἀπόκρυφα σὰν κ' ἐπαρακαλοῦσε
 Ἡ Φρόσω τὴν Παρθένο της καὶ τὴν εὐχαριστοῦσε.
 Ὅσο μακρὺ κ' ἂν ἦτανε τὸ φοβερὸ τὸ χέρι,
 Δὲν φθάνει τὸ μαχαῖρι.

« Ταχῆρ, Ταχῆρ, ἐφώναξε, τρέχα ἔς ἐμέ, Ταχῆρη!
 Τρεχᾶτε, πῶς δὲ φαίνεσθε; Θὰ σφάξουν τὸ Βιζῆρη! »
 Πλακόνει ἡ ἄλλη κόλασις, Ταχῆρης καὶ φονειάδες
 Μὲ τὰ σπαθιά ξεγύμνωτα, μὲ φῶτα, μὲ λαμπάδες,
 Καὶ βλέπουν τὸν Ἀλήπασα χλωμὸ σὰ θειαφοκέρι
 Καὶ τὴ Φροσύνη ἀκίνητη, ποῦ ἐδάστα τὸ μαχαῖρι.
 Ὅρμοῦν νὰ τὴν ἀρπάξουνε, νὰ τὴνε καταπιοῦνε·
 Ἡ Φρόσω δὲν ἐσάλεψε κ' ἐκεῖνοι δὲν τολμοῦνε.
 Μὲ μιὰ ματιὰ τοῦ Ἀλήπασα, ποῦ πάλοι ζωντανεύει,
 Ἐμειναν ὅλοι ἀκίνητοι, κάνεις τους δὲ σαλεύει.
 Χτυποῦν, σφυρίζουν τὰ σπαθιά, φωλεύουνε ἔς τὴ θήκη,
 Καὶ καρτεροῦν οἱ λύκοι.

. . . . .

ΑΛΗΣ

Παιδιά μου, με προφθάσατε 'ς τὴν ὥρα τῆ στερονῆ μου.
 Ἄπόψε με ξεθάψετε. Νάχετε τὴν εὐχή μου !
 Ἐμεινα ἔρμος κ' ἄχαρος τώρα 'ς τὰ γερατειά μου·
 Μακρὰ, μακρὰ 'ς τὸν πόλεμο ἐπῆγαν τὰ παιδιά μου.
 Ἐψὲς μὲς 'ς τὰ μεσάνυχτα ἦλθ' ὁ Μουχτάρ 'ς ἐμένα
 Μ' ἐντροπαλὸ τὸ πρόσωπο, με βλέφαρα κλαυμένα.
 Μ' ἀγκάλιασε, μ' ἐφίλησε, μ' ἄνοιξε τὴν ψυχὴ του
 Καὶ μοῦ γυρεύει γιαιτρικὸ γιὰ μιὰ σκληρὴ πληγὴ του.
 Μοῦ λέγει πῶς ἀγάπησεν, ἀνάθεμα τὴν ὥρα,
 Ὅποῦ δὲν εἶναι τος ἐδῶ, νὰ τὴ γνωρίσῃ τώρα,
 Μιὰν ἄπιστη, μιὰ Χριστιανή . . . κυττάξετε, εἶν' ἐκείνη.
 Μὲ παρακάλεσε θερμὰ νὰ πάρω τὴ Φροσύνη
 Καὶ νὰ τὴν ἔχω σὰν παιδί. Ἀδύνατος πατέρας,
 Ἐταξα μὲς 'ς τὸν κόρφο μου νὰ κρῦψω αὐτὸ τὸ τέρας.
 Ἦλθα μαζί σας νὰ τὴν δῶ, κ' ἐκεῖ ποῦ μ' ἀγκαλιάζει
 Καὶ μὲ καλεῖ πατέρα της, κρυφά, κρυφὰ μὲ σφάζει.
 Ἄρπαξε τὸ μαχαῖρι μου· βλέπετε τὴν πληγὴ μου ;
 Παιδιά μου, με προφθάσατε. Νάχετε τὴν εὐχή μου !

. . . . .

Σιωπὴν ἔς τὴν ἄκρην τῆς ἔστεκεν ἡ Φροσύνη,
 Ἄκουσεν, ἐγονάτισε καὶ τὸ μαχαῖρι ἀφίνει.
 « Παρθένο μου, σπλαχνίσου με, Κυρά μου, μὴ μ' ἀφήσης.
 Κ' ἔλα μ' ἕνα χαμόγελο τὰ μάτια μου νὰ κλείσης ».

ΑΛΗΣ

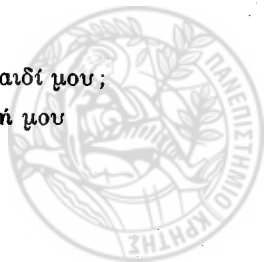
Ταχὴρ, πιστέ μου, τήραξε ! Ποιὸς ἤθελε πιστέψῃ
 Παιδιὰ ἔς ἐκεῖα τὰ στήθη τῆς πῶς ἤθελ' ἀναθρέψῃ !
 Τὰ δῦστυχα τάρνήθηκε μικρά, παραιτημένα,
 Ἐπάνω κάτω σέρνονται γυμνά καὶ πεινασμένα.
 Τάπάντησα ἔς τὸ δρόμο μου κ' ἐπόνεσε ἡ ψυχὴ μου,
 Τοὺς ἔδωκα νὰ πάρουνε ψωμί καὶ τὴν εὐχὴ μου.
 Κι' ἀπόψε μὲ τὸ αἷμά μου ἠθέλησε ἡ Φροσύνη
 Νὰ μοῦ πλερώσῃ τριδίπλα τὴν ἔλεημοσύνη !
 Πέτε μου σεῖς, παιδάκια μου, τ' Ἀλήπασα τί μένει ;

. . . . .

Ἄλλοι ἐφώναξαν μὲ μιᾶς : « Νὰ σώσῃ κρεμασμένη ! »

ΑΛΗΣ

Ἄχι, πιστοὶ μου, τί θὰ πῆ τὸ μαῦρο τὸ παιδί μου ;
 « Πατέρα μου, ἐλπισμόνησες πῶς ἦτανε δική μου

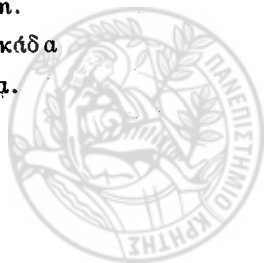
Κ' ἐπῆγες καὶ τὴν ἔδειξες 'ς τὸ φῶς ξεγυμνωμένη,
 Μ' ἓνα σχοινὶ 'ς τὴν τραχηλιά, σὲ ξύλο κρεμασμένη ;
 Πατέρα, δὲν ἐντράπηκες γιὰ μέ, τὰ κρέατά της
 Νὰ ἰδῆ, ποῦ ἐλαχταρίζανε, ὁ κόσμος ὁ διαδάτης ;
 Πατέρα μου. ἄλλος θάνατος ἐχάθηκε, δὲν μένει ; »

. . . . .

Κ' ἐκεῖνοι πάλ' ἐφώναξαν· « Ὡ τὴ λίμνη πινυμένη! » †

ΑΛΗΣ

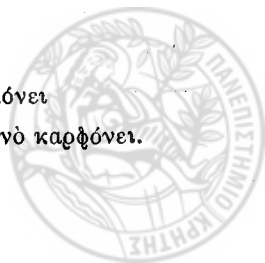
Παιδιά μου, θεία φώτισις! Τὸ δροσερὸ τὸ κύμα
 Ὅσ' λάβη, ὡς λάβη ἢ δύστυχη κρεβάτι της καὶ μνήμα.
 Εἶναι διπλὸ τὸ κριμὰ της. Τὸ αἷμα τὸ πιστό μας
 Ἐμόλυνε σὰ Χριστιανή, ὑβρίσει τὸ Θεό μας,
 Ἐπρόδωκε τὸν ἄνδρα της, ἐκλεψε τὸ παιδί μου.
 Ἐγὼ τήνε συχώρεσα. Γιὰ μέ, γιὰ τὴ ζωὴ μου
 Ἐκδίκηση δὲ σὰς ζητῶ, δὲ θέλω ἄλλη παιδεία.
 Ποτὲ δὲν ἐμετάνοιωσα σὰν ἔκαμα ἐσπλαχνία.
 Αὔριο βράδου πρὶν νὰ βγῆ 'ς τὸν οὐρανὸ ἢ δελῆνη,
 Ὅτινο βαθύ κι' ἀτάραχο νὰ χαίρεται ἡ Φροσύνη.
 Μαζί σας τώρα πάρτε την, πιάστε την με γλυκάδα
 Μὴ τύχη καὶ χαλάσετε μιὰ τέτοιαν εὐμορφάδα.

Μὴ σφίξετε τὰ χέρια της, ποῦν' ἀπαλὰ δὴ χιόνι,
 Βρέξετε λίγο τὸ σχοινί, νὰ μὴ τήνε πληγόνῃ.
 Σπκῶστέ την 'ς τὴν ἀγκαλιά, γιὰ νὰ μὴν ἀποστάσῃ,
 Κι' ἀγάλια, ἀγάλια ἀπλώστέ την τὴ μαύρη νὰ ἡσυχάσῃ.
 Ὁ γυιὸς μου τὴν ἀγάπησε, τὴν εἶχε μαθημένη
 Ἐπὶ νυφάδαις εὐμορφαῖς νᾶναι τριγυρισμένη.
 Δὲ θέλω, ἐγ' ὁ πατέρας του, ν' ἀφήσω τὴ Φροσύνη
 Ἐρημὴν κί' ὀλομόναχην μὲς 'ς τὸ νερὸ νὰ μείνῃ,
 Νὰ σκιαζέται 'ς τὸν ὕπνον της, 'ς τὸ βράχο νὰ χτυπιέται,
 Χωρὶς νᾶχῃ ἓνα σύντροφο, καὶ νὰ μὲ καταριέται.
 Δεκάξην νὰ διαλέξετε ἀπ' ὄσαις τὴ γνωρίζουν
 Νὰ συντροφέψουν τὴν κυρά, μ' ἀφροῦς νὰ τὴν στολιζούν.
 Νᾶν' ὄλαις πρωτοστέφαναις. Ἀπόψε θὰ ταῖς δώσω
 Τὴ λίμνην μου γιὰ χάρισμα καὶ δέσποινα τὴ Φρόσω.
 Συρῆτε νὰ ταῖς εὔρετε, συρῆτε ἀπ' ὄνομά μου . . .
 Ἀπόστασα, ἐδείλιασαν τᾶχαρά κόκκαλά μου.
 Εἶμαι, παιδιὰ μου, γέροντας, θὰ πάγω νὰ ἡσυχάσω.
 Συρῆτε μόνοι, δὲ μπορῶ, παιδιὰ μου, νὰ σᾶς φθάσω.
 Φρόντισε σύ, Ταχῆρη μου, τὰ λόγια μου θυμῆδου. . .
 Φροσύνη, καλονύχτησε, γλυκά, γλυκὰ κοιμήδου.

. . . . .

Ἐφθυ' ἐκεῖθε μοναχός. Τὰ μάτια του σηκόνει
 Καὶ μιὰ βλαστήμια ἀνήκουστη 'ς τὸν οὐρανὸ καρφόνει.

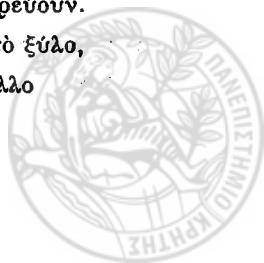

«Σταυρέ, Σταυρέ, μ' ἐνίκηδες! Χρώσταγε αὐτὴ τὴ χάρη
Σὲ μιὰ . . . σὲ μιὰ Μαγδαλινὴ. Χαρὰ 'ς τὸ παλλικάρι,
Ποῦ ἐπάλαιψε γιὰ σένανε. Τώρα μ' ἐσὲ τριτόνει . . .»

. . . . .

Ἡ γλώσσά του ἔσταζε χολή, τὸ χῶμα φαρμακώνει.
Ἄφριζανε τὰ χεῖλη του, κρυφὴ κρυφὴ, τρομάρα
Ἐχώνεψε 'ς τὰ στήθη του. Σὰν ἄδικη κατάρρα
Περιπλανᾶται μόνος του, σκοτάδι 'ς τὸ σκοτάδι.
Τοῦ φαίνεται' ἀτελείωτο πῶς εἶν' ἐκεῖο τὸ βράδυ.
Βουδὸ, βουδὸ τ' Ἀλήπασα διαβαίνει τὸ ποδᾶρι,
Ξυπνοῦν καὶ φεύγουν τὰ ἐρπετά, κρυμμένα 'ς τὸ χορτάρι.
Χωρὶς νὰ θέλῃ ἐπέρασε καὶ βλέπει 'ς τὸ πλευρό του
Γιγαντιαῖο φάντασμα, τὸ μαῦρο πλάτανό του (β).
Τοῦ ἐφάνηκε ποῦ ἐγλίστρησε . . . ἐσδύστηκε, τρομάζει
Κ' ἓνα κλαδάκι χαμηλὸ 'ς τὰ δάχτυλά του ἀρπάζει.
Ἐσείστηκεν ὁ πλάτανος, τὰ φύλλα τὰ ξερά του
Ἐτριξαν, ἀνεμίσανε, σκορποῦν ὀλόγυρά του.
Ὁ ἀνεμος ἀνάδευε τοῦ δένδρου τὰ κλωνάρια
Κ' οἱ ἴσκοι τους μυρμήγκιαζαν τ' Ἀλῆ μὲς 'ς τὰ ποδάρια.
Τὰ μάτια του, ποῦ ἐθάμβωσαν, τὰ βλέπουν καὶ πιστεύουν
Πῶς εἶναι φεῖδια φτερωτά, ποῦ γύρου του χορεύουν.
Χύνεται, φεύγει, ἐκάπνισε, καὶ λέγουν πῶς τὸ ξύλο,
Ποῦ ἐδάσταξε ὁ Ἀλήπασας, ποτὲ κάνένα φύλλο

Ποτὲ δὲν ἐξεψύτρωσε, γυμνό, φωτοκαμμένο,
 Ἐμεινε στεῖρο πάντοτε ὡσὰν ἀφωρεσμένο.
 Ἐφθασε ἔς τὸ κρεβάτι του, ἀπλόνεται καὶ γέρνει,
 Ὀλονυχτὶς τὸ μάτι του δὲν κλεῖ καὶ παραδέρνει.

. . . . .

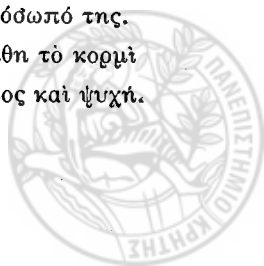
Μόνοι ἐμείνανε οἱ φονειάδες, ἐκυττάξαν τὸν Ταχὴρον
 Καὶ κρυφὰ χαμογελοῦνε γιὰ τὰ λόγια τοῦ Βιζήρον·
 Λὲς καὶ σκιαζονται κ' ἐκεῖνοι μιὰ γυναῖκα μοναχὴ
 Καὶ προσμένουνε νὰ ἰδοῦνε τὸν Ταχὴρ νὰ κινηθῆ.

. . . . .

Εἰς τὴν ἄκρη τῆς κ' ἡ Φρόσω πάντοτε γονατισμένη
 Δὲ στενάζει, δὲ δακρύζει καὶ σχεδὸν δὲν ἀνασαίνει.
 Μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα, μὲ τὰ μάτια τῆς ψηλά,
 Λὲς καὶ τώρα δὲ φοβεῖται νὰ τηράξῃ τὴν Κυρά.

. . . . .

Ἄπ' τὴν ὥρα, πῶχει ἀκούσῃ τὸ σκληρὸ τὸ θάνατό τῆς,
 Μιὰ οὐράνια γαλήνη πλημμυρεῖ τὸ πρόσωπό τῆς.
 Δὲν ἀνήκει πλειά τοῦ κόσμου, λὲς κ' ἐχάθη τὸ κορμί
 Καὶ δὲ μένει ἔς τὴ Φροσύνη παρὰ κάλλος καὶ ψυχὴ.

Σταματᾷ ἔς τὸ μέτωπό της ἡ φωτι' ἀπὸ ταῖς λαμπάδες
 Σὰν μαρτύριου στεφάνι, ποῦ τῆς δίδουν οἱ φονειάδες.
 Ἐναδεύονται τὰ χεῖλη, ῥοδαρὰ σὰν τὴν αὐγή,
 Μοσχολίδανο μυρίζει, μυστικά παρακαλεῖ·

. . . . .

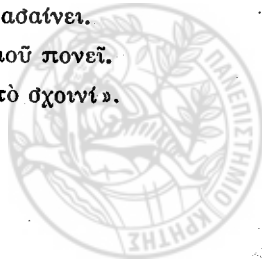
«Ἄν τὰ τόσα καταφρόνια, ἂν τὰ τόσα δάκρμά μου
 Δὲν ἐπλύναν τὴν ψυχὴ μου καὶ τὸ κρῖμα, Δέσποινά μου,
 Δός μου κι' ἄλλα, δός μου κι' ἄλλα, νάλθω ἡ μαύρη καθαρὴ,
 Ὅπως ἤμουνα, Κυρά μου, ἔς τῆς μητρὸς μου τὸ βυζί».

. . . . .

Ἐπαράδωκε τὰ χεῖρια μοναχὴ της ἡ Φροσύνη
 Δροσερὰ σὰν τὸ νεράκι, ἄσπρα, κάτασπρα σὰν κρίνοι.
 Ὁ Ταχῆρ ὀρμᾶ, τάρπάζει καὶ τῆς τᾶδεσε σταυρό,
 Τὸ σχοινὶ τραβᾷ μὲ λύσσα, βλασφημῶντας τὸ Χριστό.

. . . . .

Τῆς τὰ σφίγγει, τῆς τὰ σφίγγει κι' ὁ ληστής της δὲ χορταίνει,
 Αἷμα ἰδρωσε τὸ δέρμα κι' ὁ φονεὶας της ἀνασαίνει.
 «Τὰ παράσφιξες, Ταχῆρ . . . δὲ σοῦ φεύγω, μοῦ πονεῖ.
 Κύτταξε, βαθειὰ ἔς τὴ σάρκα πῶς ἐμβῆκε τὸ σχοινί».

Οὐτ' ἀπόκριση δὲ δίνει, τήνε σπρώχνει, τήνε σύρει.
 Ἐθυμήθηκε τὰ λόγια, βλέπει ἐμπρός του τὸ Βιζήρη.
 Ἐπεράσανε τὴ θύρα, βγαίνουν ἔξω ἔς τὴν αὐλή.
 Ἡ Φροσύνη τί γυρεύει; μὲ τὸ μάτι τί ζητεῖ;

. . . . .

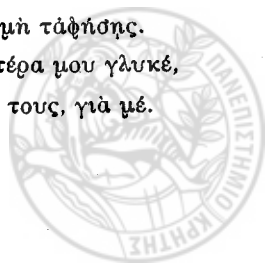
Ἡ γλυκειά της παραμάνα σὲ μιὰν ἄκρη καθισμένη
 Κλαίει ἢ δύστυχη, στενάζει. Πόσαις ὥραις ποῦ προσμένει!
 «Δός μου, μάνα, τὴν εὐχή σου, μὲ φωνὴν ἀγγελικὴ
 Τῆς ἐφώναξε ἡ Φροσύνη, θὰ ιδωθοῦμε ἐπάνω ἐκεῖ».

. . . . .

«Ζῆσε, μάνα μου, γιὰ μένα, ποῦ ἔς τὸ μνήμα καταδαίνω,
 Γιὰ τὴ μαύρη σου Φροσύνη παρακάλει τὴν Παρθένο.
 Τὰ παιδιά μου! Θεέ μου, Θεέ μου, ἐσπλαχνίσου τὰ ὄρφανά.
 Δὲν ἐφταίξανε, εἴν' ἀθῶα! Μὲς τοῦ κόσμου τὴν ἐρμιὰ

. . . . .

Ἄν ἐγὼ ἢ σκληρὴ τάφηκα, Θεέ μου, μὴ τὰ λησμονήσης!
 Ὅλομόναχα εἶναι τώρα, μὴ τάφήσης, μὴ τάψησης.
 Φύττει μες ἔς τὴν καρδιά τους, σὺ, πατέρα μου γλυκέ,
 Ἐσπλαχνία, ἐλεημοσύνη γιὰ τὴ μάνα τους, γιὰ μέ.

Μὴ πικραίνεσαι, Χρυσῆ μου, μὴ δακρῦζεις, μὴ στενάξεις,
 Παρηγόρα με τὴ μαύρη, μὲ τὰ δάκρυα μὲ δειλιάξεις. . .
 Μάνα μου, μὴ λησμονήσης τὸ μικρὸ μου τὸ πουλί,
 Ὅρφανὸ κι' αὐτὸ τάφινω, ἔρημο μὲς 'ς τὸ κλουδί.

. . . . .

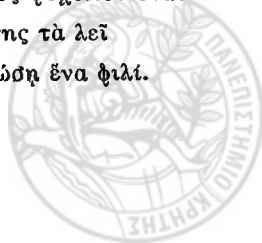
Κάθ' αὐγὴ νὰ μοῦ τὸ βρέχης, τὰ φτερά του νὰ δροσίζης,
 Μὲ τῆς λίμνης μου τὸ κύμα κάθ' αὐγὴ νὰ τὸ ποτίζης.
 Ποιὸς ἠξεύρει μὴ τὸ μαῦρο μὲς 'ς τῆς λίμνης τὸν ἀφρὸ
 Καταλάβῃ πῶς τοῦ στέλνω τὸ φιλί μου τὸ στερνό.

. . . . .

Καὶ τὴν ἀνοιξὴν τὸ βράδυ μὲ φεγγάρι, μὲ γαλήνη
 Νόρθεστε 'ς τὸ περιγιάλι καὶ νὰ κλαῖτε τὴ Φροσύνη.
 Τὰ παιδιά μου . . . μὴ τὰ φέρης εἶναι, τὰχαρα μικρά,
 Θάλλῃ ἡ ὥρα τους νὰ κλάψουν καὶ γιὰ μὲ κάμμιὰ φορὰ ».

. . . . .

Ἡ Χρυσῆ ἡ δυστυχισμένη ἀπ' τὴν πίκρα λὲς καὶ σβύεται.
 Ὁ Ταχῆρης, ποῦχε ἀκούσῃ, ὡς κι' αὐτὸς ψυχοπονιέται
 Καὶ κυττάζει τὴ Φροσύνη καὶ τὰ χέρια τῆς τὰ λει
 Ν' ἀγκαλιάσῃ τὴ Χρυσῆ τῆς, νὰ τῆς δώσῃ ἓνα φιλί.

Τί φιλι ποῦταν ἐκεῖνο! Ἔχει μέσα του κρυμμένη
 Τὴ στιγμή, ποῦ τὸν ἐπάνω μὲ τὸν κάτω κόσμο δένει.
 Ἔχει μέσα του τὸ σχώριο, τὸ τρισάγιο, τὸ λιδάνι,
 Τὸ λουλοῦδι, ποῦ βλαστάνει
 Εἰς τὴ χέρσα γῆ τοῦ τάφου! Ἔχει μέσα τὴν ἐλπίδα,
 Τῶνειρο τοῦ πεθαμμένου, τὸ κιδοῦρι, τὴ σανίδα,
 Ποῦ μᾶς κάνει κι' ἀναπλέμε μέσα ἔς τὸ ἄδαθο τὸ μνήμα,
 Μὲς τοῦ ἀπέραντου τοῦ χρόνου τὸ κατάμαυρο τὸ κύμα.
 Τὸ θυμοῦμαι κ' ἐγὼ ἀκόμα!

Ὅταν τῶρριξα ἔς τὰ μάτια, ὅταν τῶρριξα ἔς τὸ στόμα
 Τοῦ παιδιοῦ μου, τῆς μητέρας... Τὸ θυμοῦμαι, δὲν μ' ἀφίνει
 Κι' ἀπὸ τώρα τὸ γυρεύω, Χριστιανοί μου, ἐλεημοσύνη.

Ὅταν ἔλθῃ ἐκείνη ἡ ὥρα, σὲ παράμερη μὴν ἄκρη
 Νὰ μὲ χώσετε κ' ἐμένα μ' ἓνα σχώριο, μ' ἓνα δάκρυ

. . . . .

Τί φιλι ποῦταν ἐκεῖνο! Θεέ μου! Θεέ μου, πῶς μποροῦνε

Τώρα πλεῖο νὰ χωριστοῦνε!

Ἐθυμήθηκε ὁ Ταχίρης τὴ σκληρὴ τὴν προσταγὴ του
 Καὶ φοβεῖται τὴ ζωὴ του.

Ἀπεμάκρυνε τὴ Φρόσω καὶ ἔς τὸ στόμα ξαπλωμένη
 Μέν' ἡ Χρῦσω λιγωμένη.

Ἐκινήσανε οἱ φονεϊάδες, συνοδεύουν τὴ Φροσύνη,
 Δὲν τολμᾷ κανεὶς νὰ κρίνῃ.

Τόσο δρόμο, ποῦ διαβαίνουν, μιὰ ψυχὴ δὲν ἀπαντοῦνε,
 Ἔνα λόγο δὲν ἀκοῦνε.

Δὲν ταραζεται τὰ γέρι, ἐβουδάθηκε τὸ κύμα,
 Λὲς ὁ κόσμος εἶναι μνῆμα.

Περπατοῦν ἀκόμη ὀλίγο, σὲ μιὰ θύρα σταματοῦνε
 Καὶ χτυποῦνε καὶ χτυποῦνε.

Σκούζουν, βιάζονται τὰ κλειῖθρα καὶ τὰ μάνταλα μουγκρίζουν
 Σκύλοι γρούζουνε, γαυγίζουν.

Ἔνας δαίμονας προβαίνει μὲ κλειδιά καὶ μὲ φανάρι
 Γιὰ νὰ ἰδῆ ποιὸν θὰ νὰ πάρῃ.

Δὲν ἐπρόσμενε ἡ Φροσύνη, μπαίνει ἡ μαύρη μοναχὴ της,
 Τήνε κλοῦν ἔς τὴ φυλακὴ της.

«Ἐπουράνιε πατέρα, στεῖλ' ἐδῶ μὲ τὴν εὐχὴ σου
 Λίγον ὕπνῳ ἔς τὸ παιδί σου.

Εἶμαι τόσο ἀποσταμένη!» — Ἐξαπλώθηκε ἔς τὸ χῶμα,
 Ποῦ τῆς ἔχουνε γιὰ στρῶμα.

Κάνει πάλαι τὸ σταυρό της, μελετᾷ τὰ πατερμά της,
 Πέφτουνε τὰ βλέφαρά της,

Καὶ γλυκά, γλυκὰ κοιμᾶται εἰς τῆς γῆς τὴν ἀγκαλιά,
 Σὰν πουλάκι ἔς τὴ φωλιά.

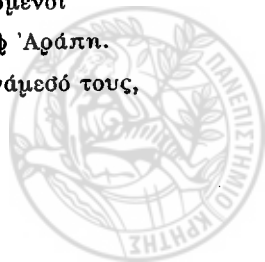

ΑΙΣΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

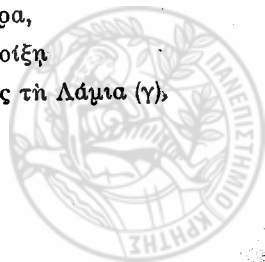
ΗΜΕΡΑ ΚΡΙΣΕΩΣ

Σπικώνει' ὁ Ἀλήπασας βαρὺς ἀπὸ τὸν ὕπνο
Καὶ στρώνεται ἔς ὀλόχρυσο μεταξωτὸ διδάνι.
Τὰ βλέφαρά του κόκκινα ἀπὸ τὴν κακονύχτια,
Μελανιασμένα καὶ θολά, σπαράζουνε καὶ τρέμουν.
Θεέ μου, πῶς ἐγέρασεν ἀπὸ τὰ ψεσ τὸ βράδυ!
Ἐκύτταζε τὰ γένεια του, λευκότερα τὰ βλέπει
Κ' ἐπέρασε τὰ δάχτυλα ἔς τὸ κρῦο μέτωπό του,
Σὰν νᾶθελε μὲ δύναμιν νὰ σβύσῃ ταῖς ῥυτίδες,
Ποῦ ἐχάραξεν ἐπάνω του τὸ φοβερό του κρῖμα.
Ἄκίνητοι τριγύρω του, ὀρθοὶ καὶ τρομασμένοι
Στέκουν ὁ Γκέκας ὁ Βελῆς μὲ τὸ Γιουσοῦφ Ἀράπν.
Κρυφά, κρυφὰ κυττάζονται, ῥωτιῶνται ἀνάμεσὸ τους,

Τί σύγνεφο νὰ πλάκονε τὰ στήθη τοῦ Βιζήρη.
 Σιωπηλὸς παράμερα, ἀχνός, συλλογισμένος,
 Μὲ τὸ κεφάλι του γυρτό, ἔστεκε κι' ὁ Ταχήρης (α).
 "Ὅλοι γνωρίζουν τὸν Ἀλῆ, κάνεις δὲν ἀνασαίνει.
 Βουδὰ τὰ παλληκάρια του ἐπαίζανε τὰ μάτια
 Ὃ τάρματα τάξετίμωτα, ποῦ κρέμονται τριγύρω.
 Ἐκεῖ σπαθιά τῆς Δαμασκοῦ, ἐκεῖ χρυσᾶ πιστόλια
 Καὶ καρυοφύλλια ξακουστὰ καὶ χίλια γιαταγάνια.
 Τί κρῖμα, ποῦταν ἀνεργα καὶ τὰ φοροῦσε ὁ τοῖχος!
 Ἄστράφτει ἀκόμη φλογερὸ ἀνάμεσ' ἀπὸ τᾶλλα
 Τοῦ Χρήστου τὸ περήφανο, τὸ φοβερὸ μιλλιόνι,
 Τοῦ Μπουκουδάλα τὸ σπαθί, ποῦ ἀκόμη λαχταρίζει,
 Τὸ καρυοφύλλι τοῦ Σταθαῖ, τοῦ Ζίδρου τὸ χαντζάρι (β),
 Τοῦ Ζίδρου τᾶγιο λείψανο, ποῦ δίπλα μὲς ἔς τὴ θήκη
 Κοιμᾶται κι' ὄνειρεύεται κρυφὰ τὴν Ἐλασσῶνα!
 Εἴκοσι χρόνια θὰ σταθοῦν ἀκόμη κρεμασμένα
 Καὶ θὰ ξυπνήσουν ἕστερα, θ' ἀναστηθοῦνε πάλαι
 Καὶ ποιὸ θὰ πάρη σύντροφο τὸ Μάρκο καὶ τὸ Διάκο,
 Καὶ ποιὸ μὲ τὰ Γριδόπουλα καὶ μὲ τὸν Καρατάσο,
 Θὰ στήσῃ τὸ λιμέρι του ψηλὰ ἔς τὸ Μοναστήρι.
 Κι' ὅταν ἀρχίσῃ ὁ σκοτωμὸς κι' ὁ πόλεμος ἀνάψῃ
 Καὶ πιάσῃ πάλαι τάρματα τοῦ Λούρου τὸ ποτάμι
 Καὶ ξαφνισθῇ ἔς τὸν ὕπνο τῆς ἠ ἔρημ Βαλαῶρα,
 Τότε καὶ τ' Ἀσπροπόταμο τὸ κῦμά του θ' ἀνοίξῃ
 Καὶ θὰ φωνάξῃ ἔς τὰ βουνά, ἔς τὸ Περγαντί, ἔς τὴ Λάμια (γ).

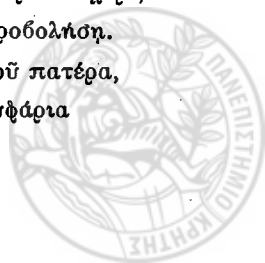

Ν' ἀνθίσουν, νὰ γιορτάσουνε τὴν ὥρα, τὴν ἡμέρα,
Ποῦ ἀνέλλιπτα ἐζωντάνεψαν τὰ κόκκαλα τοῦ Βάλτου.

Φυτὰ, λουλούδια ὀλόχαρα κοσμοῦν τὰ παραθύρια,
Καὶ ῥίχνουν χίλιαις μυρωδιαῖς καὶ χαίρονται 'ς τὸν ἥλιο.
Δυὸ μέραις δὲν τὰ πότισαν, κάνεις δὲν τὰ θυμάται.
Λίγη δροσοῦλα, πῶπεσε τάνάστησε τὰ μαῦρα,
Κ' εὐχαριστοῦν τὸν οὐρανό, ποῦ δὲν τὰ λησμονοῦσε
Κ' ἐφρόντιζε γιὰ τὰχαρά μέσα 'ς ἐκεῖον τὸν ἄδην.

Λαλοῦν φλογέραις γύφτικαῖς, ἀκούονται τραγοῦδια
Καὶ βροντοφῶνα τύμπανα καὶ θόρυβος καὶ γέλια
Καὶ σκλάβοι, ποῦ χορεύουνε καὶ θέλουνε νὰ πνίξουν
Μὲς 'ς τὴν ψευδῆ τους τὴ χαρὰ τὸ φόβο, ποῦ τοὺς δέρνει.
Ἄλλοι 'ς τὸ χῶμα σέρνονται, 'ς τὴν πέτρα γονατίζουν,
Παρακαλοῦνε τὸ Θεὸ γιὰ τὸν καλὸν ἀφέντη
Καὶ σκούζουνε καὶ ῥυάζονται καὶ δὲ γυρεύουν ἄλλο,
Παρὰ νὰ ῥίξη ἐπάνω τους ὅλη του τὴν κατάρα
Κι' οὔτε μιὰ τρίχα νὰ βλαφθῆ, νὰ πέση τοῦ Βιζήρη.

Ἄλλοι φονειάδες σέρνουνε, 'ς τὴ γῆ ποδοκυλοῦνε
Μὲ βλασφημίας, μὲ χαραῖς λαχταριστὰ κεφάλια
Καὶ παίζουν, μετωρίζονται, γελοῦνε, κυνηγιῶνται,
Καὶ ποῖος πετᾷ 'ς τὸν ἄλλονε ἓνα κομμάτι αἷμα,
Ποῖος δέρνει τοὺς συντρόφους του μὲ σκοτωμένου χέρι,
Καὶ ποῖος βαστοῦσε μιὰ καρδιά γιὰ νὰ πετροβολήσῃ.
Μικρὰ παιδιὰ, ποῦ ἐμάθαιναν τὴν τέχνη τοῦ πατέρα,
Μὲ τὰ λεπίδια τους κεντοῦν τὰψυχα τὰ κουφάρια

Και τρέχουν και σκοτόνονται, χτυπιώντ' ανάμεσό τους,
 Ποιό κεφαλαῖς περισσότεραις σκληρὰ νὰ πρωταρπάξῃ,
 Γιὰ νὰ ταῖς βάλλῃ ἐπανωταῖς, νὰ χτίσῃ πυραμίδα.
 Κ' ἐκεῖ όπου ταῖς ἔστενε, ἄλλο παιδί τὸ σπρώχνει,
 Τὸ ῥίχνει κατακέφαλα, καὶ τοῦ χαλᾶ τὸν πύργο.

Διαβαίνει κ' ἓνας γέροντας, τυφλὸς καὶ λιμασμένος,
 Κ' ἐλεημοσύνη τοὺς ζητεῖ, τὸ χέρι τοὺς ἀπλώνει.
 Κ' ἐκεῖνα μὲς 'ς τὰ δάχτυλα, ποῦ τρέμουν ἀπὸ κρούο,
 Τοῦ ῥίχνουν ἓνα κάρβουνο, κ' ἓνα κομμάτι πτώμα.
 Καὶ τότε διώχνουν σκούζοντας· « Ψᾶδέ το νὰ χορτάσῃς ».
 Γιάννινα, μαῦρα Γιάννινα, πῶς σᾶς βαστάει ὁ κόσμος !

Τέτοιαις χαραῖς ἀκούονται καὶ τέτοια πανηγύρια
 Μὲς 'ς τὸ παλάτι τοῦ Ἀλῆ, μὲς 'ς τὴ σπηλιὰ τοῦ λύκου (δ).
 Τὸν ἐξυπνοῦσαν τὴν αὐγή, τὴ νύχτα τὸν κοιμίζουν·
 Σήμερα δὲν ἐπρόσεχεν, εἶχεν ἄλλοῦ τὸ νοῦ του.

ΑΛΗΣ

Γιουσούφ Ἀράπν καὶ Βελῆ, συρέτε, δὲ σᾶς θέλω·
 Ἄς μείνῃ μόνος ὁ Ταχῆρ, οἱ ἄλλοι τραβηχθῆτε . . .

Ὅχι, σταθῆτε μιὰ στιγμή, μὴ φύγετε, σταθῆτε.

Μοῦπανε πῶς ἐπιάσετε μὲ προδοσιὰ 'ς τὸν ὕπνο
 Τὸ γέρο Δράκο 'ς τὰ βουνὰ μὲ δυὸ του παλληκάρια.

Συρέτε νὰ τὸν φέρετε, θέλω νὰ ἰδῶ ποιὸς εἶναι.

. . . . .

Φεύγ' ὁ Γιουσοῦφ κ' ἐγύρισε σὲ λίγο μὲ τὸν κλέφτη.

. . . . .

Ἦταν ὁ Δράκος γέροντας, ὀρθὸς σὰν κυπαρίσσι,
 Τὰ χρόνια δὲν ἐλύγισαν τὸ φοβερό του αὐχένα.
 Ὡς τὰ νεφρὰ τοῦ σέρνεται ἡ κατάσπρη του χήτη
 Καὶ τὰ γυμνὰ τὰ στήθη του μαυρίζουν λογγωμένα.
 Εἶναι τὰ μάτια του ἀπτοί, τὸ μέτωπό του βράχος,
 Καὶ μὲς 'ς τὸ βράχο ἐρρίζωσαν σὰν δυὸ κισσοὶ τὰ φρύδια.
 Περήφανο τὸ μέτωπο, ψηλὸ καὶ χιονισμένο,
 Γυρεύει ἀκόμη πόλεμο σὰν τὸ βουνὶ τῆς Κιάφας.
 Τὸ πάτωμα τοῦ παλατιοῦ τὰ πόδια του κλονίζουν
 Καὶ τάρματα, ποῦ κρέμοντο τριγύρω καρφωμένα,
 Ἐγνώρισαν τὸ πάτημα τοῦ φοβεροῦ τοῦ κλέφτη
 Κ' ἐξύπνησαν κ' ἐβρόντησαν, γιὰ νὰ τὸν χαιρετήσουν.
 Ὁ τοῖχος ἀντιδούσε, κ' ὁ Δράκος 'ς τὴ φωνή τους
 Γιὰ πρώτη κ' ὕστερη φορὰ ἔνοιωσε λίγο δάκρυ,
 Ποῦ ἐθάμβωσε τὰ μάτια του. Εὐλογημένο δάκρυ!

. . . . .

ΑΛΗΣ

Ποιὸς εἶσαι σύ, παλῆ ὄγερε, καὶ μ' ἀγριοκυττάξεις;

ΔΡΑΚΟΣ

Δράκο μὲ λένε, Ἀλήπασα, καὶ Δράκος θὰ πεθάνω.

ΑΛΗΣ

Γονάτισε, προσκύνησε, κ' εἶμαι καλλίτερός σου.

ΔΡΑΚΟΣ

Δὲν ἐγονάτισα ποτέ, παρὰ ἔς τὸ μετερίζι.

Ἄλλοῦ δὲν ἐπροσκύνησα, παρὰ ἔς τὴν ἐκκλησιά μου.

ΑΛΗΣ

Ἄκόμη μ' ἀνδρειεύεσαι! Ἔλα ἔς τὸ νοῦ σου, Δράκο,

Καὶ λάβε χάρη τὴ ζωή. Προσκύνα, παραδώσου.

ΔΡΑΚΟΣ

Ἔχει ἡ καρδιά μου κόκκαλο, Ἀλή, καὶ δὲ λυγίζει.

Τοῦ κάκου νὰ παιδεύεσαι, κόψε με, κρέμασέ με.

ΑΛΗΣ

Τί νὰ σὲ κόψω; ἐκούφωσες. Ἡ φλέβα σου δὲν ἔχει
 Γιὰ νὰ μοῦ βιάσῃ τὸ σπαθὶ ἓνα ποτῆρι αἷμα.
 Προσκύνα τὸ Βιζήρι σου, κ' ἔλα 'ς τὴ δούλεψή του.

ΔΡΑΚΟΣ

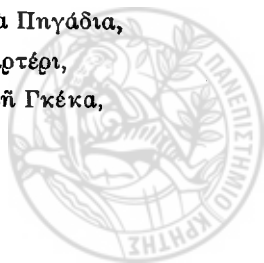
Λῦσε τὰ χέρια μου νὰ ἰδῆς, Ἄλῃ, ἀν ἤμαι κούφιος·
 Ποτάμι εἶναι τὸ αἷμά μου, κ' ὅπου χυθῆ θὰ πνίξῃ.
 Κόψε με, σοῦπα, κόψε με, δὲ θέλω τὸ ψωμί σου·
 Ἄν ἔχῃς σκύλους ῥίξε το, δός το τοῦ Βελῆ Γκέκα.

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ

Ὁ Βελῆ Γκέκας τῶφαγε καὶ τώρα τρώει κ' ἐσένα.

ΔΡΑΚΟΣ

Μ' ἐξάφνισες 'ς τὸν ὕπνο μου, δὲν εἶσαι παλληκάρι.
 Μὲ τὸ ψωμί τ' Ἀλήπασα ἔγινες χήρα μάνα.
 Πῶς δὲ θυμᾶσαι τὴ βραδεῖα 'ς τὰ Πέντε τὰ Πηγᾶδια,
 Ποῦ σ' ἐκραξα, σοῦ φώναξα μὲς ἀπὸ τὸ καρτέρι,
 Νὰ βγῆς νὰ πολεμήσωμεν οἱ δύο μας, Βελῆ Γκέκα,

Καὶ σὺ δὲν ἀποκρίθηκες κ' ἐκρούφητες 'ς τὸ λόγγο ;
 Ἄν ἦθελα, σ' αἱμάτονα, σ' ἐπιανα ζωντανόνε,
 Καὶ δὲν ἐκαταδέχτηκα, γιὰτὶ μὲ λένε Δράκο !

. . . . .

Ὁ Βελῆ Γκέκας ἄχνισε κ' ἄπλωσε 'ς τὸ μαχαῖρι.

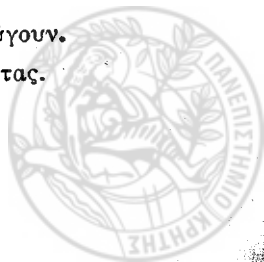
. . . . .

ΑΛΗΣ

Εἶσαι Σουλιώτης ; . . . Πᾶρτέ τον χάρισμά σας,
 Μὴ τὸν χασομερήσετε. Μ' ἔψησε τόσα χρόνια·
 Ἦλθε καιρὸς ταῖς χάραις του νὰ τοῦ πλερώσω τώρα.
 Μηνύστε το τοῦ Σαμουήλ, τρισάγιο νὰ τοῦ ῥίξη,
 Γιατ' εἶναι ἀξεμολόγητος κ' ἡ γῆ δὲ θὰ τὸν λυώση,
 Συρέτε, στρώστε τᾶλογα, τροχίστε τὰ σπαθιά σας,
 Κ' ἐβγάτε 'ς τὸ Ξερόμερο, φᾶτε βουνὰ καὶ λόγγους,
 Καὶ μὴ γυρίσετε 'ς ἐμὲ καὶ μὴ φανερωθῆτε,
 Ἄν πρῶτα δὲ μοῦ πιάσετε τοὺς δυὸ Κατσαντωναίους.

. . . . .

Καὶ μὲ τὸ χέρι ἐπρόσταξε νὰ τραβηχθοῦν νὰ φύγουν.
 Ὁ Δράκος τὸν ἐκύτταζε καὶ βγαίνει τραγουδώντας.

«Σαράντα χρόνια ἐνήστεψα μὲ τῆς Τουρκιᾶς τὸ αἷμα,
 Καὶ σήμερα τὸ πάσχα μου τὸ Σοῦλι θὰ γιορτάσῃ.
 Φάγε, Βελῆ, τὴ σάρκα μου, φάγε τὰ γηρατεῖά μου,
 Νὰ βάλῃς αἷμα ἔς τὴν καρδιά, ψυχὴ μὲς ἔς τὸ κουφάρι,
 Πρὶν ἐβγῆς ἔς τὸ Ξερόμερο καὶ βρῆς τὸν Κατσαντώνη».

. . . . .

Ἔσκυψαν, ἐπροσκύνησαν, ἔφυγαν τρομασμένοι.

ΑΛΗΣ

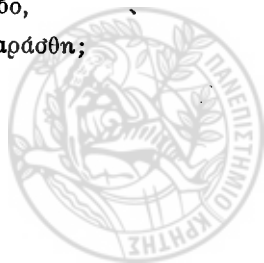
Ταχίρ, Ταχίρ, ποιὸς τὼλπιζε! . . . Εἶναι ἔτοιμα τὰ πάντα;

ΤΑΧΗΡ

Βιζήρη μου, σ' ἐδούλεψα. Ἐς τὴ φυλακὴ δεμέναις
 Προσμένουνε κ' ἡ Δεκαφτὰ μὲ τὴν Κυρὰ Φροσύνη.

ΑΛΗΣ

Τὴν ὥρα ποῦ τὴν ἔδεσες δὲν ἔκλαψε, Ταχίρη;
 Δὲν εἶπ' ἓνα παράπονο, δὲν ἄχνισ' ἀπὸ φόβο,
 Δὲν ἐνθυμήθη τὸ Μουχτάρ, καὶ δέ μ' ἐκαταράσθη;

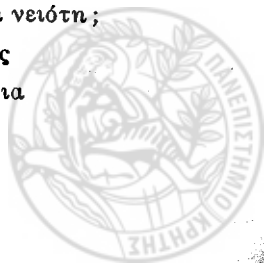

ΤΑΧΗΡ

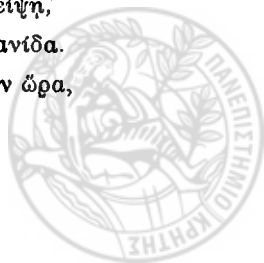
Ὅχι, Βιζήρη, μῶδωκε μονάχη της τὰ χέρια
 Καὶ τόσο, τόσο τᾶσφιξα, ποῦ αἱμάτωσαν τὰ νύχια.
 Ἐκείνη δὲν ἀνάσανε, πεζὴ μᾶς ἀκλουθοῦσε,
 Δὲν ἔπεσ' ἀπ' τὰ μάτια της 'ς τὴ γῆ οὔτ' ἓνα δάκρυ,
 Δὲν ἄνοιξε τὸ στόμα της κ' ἐντροπαλὴ σὰ νύφη,
 Ποῦ ἐμδαίνει μὲς 'ς τὴν ἐκκλησιά, 'ς τὴ φυλακὴν ἐμδῆκε.
 Σὲ λίγο πάλαι ἐπίστρεψα μὲ ταῖς συντρόφισσαῖς της,
 Τὴν νύρα ποῦ ἐκοιμώτουνε 'ς τὸ χῶμα σὰν ἀρνάκι.
 Ἡ κλάψαις, τὰ φιλήματα, τὰ τόσα μοιρολόγια,
 Βιζήρη, τὴν ἐξύπνησαν, ἐπέταξ', ἐσπκώθη,
 Κ' ἔτρεξε κι' ἀγκαλιάστηκε κ' ἐφίλησε 'ς τὰ μάτια
 Ὅλαις ταῖς φιλενάδαις της χωρὶς κἂν νὰ δακρῶσῃ.
 Ὡ τὴ δούλεψή σου ἐγέρασα, Βιζήρη, καὶ δὲν εἶδα
 Ποτέ μου τέτοιαν εὐμορφιά, τέτοια καρδιά ποτέ μου.

ΑΛΗΣ

Λοιπόν, Ταχήρ, θὰ νὰ πνιγῆ, θὰ καταιβῆ 'ς τὸ μνῆμα
 Χωρὶς, χωρὶς νὰ λυπηθῆ, χωρὶς ν' ἀποζητήσῃ
 Τὰ κάλλη της καὶ τὴ ζωὴ, ποῦναι γλυκὰ 'ς τὴ νειότη;
 Ὁ ἀφήρης, θὰ καταδεχθῆς ἐσὺ μ' ἐμὲ ἐνωμένος
 Νὰ τῆνε πάρη ὁ θάνατος μὲ γέλια, μὲ παιγνίδια

Καὶ δίχως ψυχομάχημα, σὺν νῆτανε ἕνας κρίνος,
 Ποῦ τὸν δροσίζει τὸ νερὸ χωρὶς νὰ τὸν μαράνη,
 Νὰ τὴν δεχθοῦν τὰ κύματα τῆς λίμνης μου, Ταχῆρη;
 Καὶ σὺ θ' ἀφήσης τὸν Ἄλῆ νὰ ζήσει μαύραις νύχταις,
 Γιατὶ ἀπὸ τώρα θὰ μετρᾷ μὲ νύχταις τὴ ζωὴ του,
 Θυμούμενος τὴν ὕβρη του, τὴν καταφρόνησίν του;
 Νὰ μὴ δακρῶσῃ μιὰ φορὰ! νὰ μὴν ἀναστενάξῃ! . . .
 Αἰώνιο παράπονο μὲ σέ, Ταχῆρ, θὰ νάχω,
 Κρυφὸ σκουλιῆκι τὴν καρδιὰ θὰ μοῦ κεντᾷ, θὰ τρώγῃ
 Ἄχόρταγο τὸν ὕπνο μου, θὰ μὲ ξυπνᾷ δαγκῶντας,
 Γιὰ νὰ μοῦ λέγῃ· «Ἀλήπασα, σ' ἐνίκησ' ἡ γυναῖκα».
 Ταχῆρ, Ταχῆρ, σπλαχνίσου με, στοχάσου, συλλογίσου
 Κ' εὔρε μου τρόπο 'ς τὴν ψυχὴν νὰ τίνε μαρτυρέψης.
 Ν' ἀκούσω πῶς ἐστέναξε, ν' ἀκούσω μιὰ κατάρα
 Πῶς ἐφυγε ἀπ' τὰ χεῖλη της, ἄλλο καλὸ δὲ θέλω.
 Ἄποψε τὰ μεσάνυχτα σὺν ἔβγη τὸ φεγγάρι . . .
 Θυμῆσου . . . τὰ μεσάνυχτα . . . μ' ἀρέσει ἐκεῖν' ἡ ὥρα,
 Ἐκεῖ, ποῦναι βαθύτερη ἡ λίμνη, νὰ ταῖς φέρης·
 Καὶ μὴ βιασθῆς ὀλότελα, ἀργὸ τὸ πάτημά σου,
 Γιὰ νὰ ταῖς βλέπῃ ὁ οὐρανὸς καὶ νὰ ταῖς καμαρόνη.
 Νὰ μὴν φορέσουν σίδερα, νάχουν λυτὰ τὰ χέρια,
 Ἐλεύθεραις σὺν τὰ πουλιὰ ν' ἀπλόνουν τὰ φτερά των.
 Ὅχι, Ταχῆρ, μαρτύρια. Δὲ θέλω νὰ ταῖς λείψῃ,
 Δὲ θέλω ἀπὸ τὸ αἷμά των νὰ στάξῃ μιὰ ρανίδα.
 Σὺν ἵναι πλήρης ἡ ζωὴ ὡς τὴ στερνὴ τὴν ὥρα,

Είναι πολύ πικρότερο του Χάρου τὸ φάρμακι.
 Κι' ὅταν 'ς τὴ λίμνη φθάσετε, Ταχίρ, μὴ λησμονήσης,
 Νὰ καταιβάσης ὕστερον ἀπ' ὄλαις τὴ Φροσύνη.
 Καὶ κάθε λίγο νὰ τῆς λές, νὰ τὴ ρωτᾷς ἂν θέλῃ
 Νὰ ζήσῃ σὰ Βιζήρισσα καὶ σκλάβο της νὰ μ' ἔχη.
 Πήγαινε τώρα, μ' ἀκουσες. Ταχίρ, θὰ νάχῃς χρεῖα
 Ὀλίγη ἀνάπαυση καὶ σὺ νὰ πάρῃς ὡς τὸ βράδυ.
 Ἐψὲς ἑκακονύχτιδες . . . Θὰ μείνης ὅλη νύχτα
 Κι' ἀπόψε πάλιν ἐξυπνος . . . Δὲν εἶναι μιὰ καὶ δύο . . .
 Εἶναι δεκάξη . . . δεκαῖτά . . . μοῦ φαίνεται, Ταχίρη.
 Καὶ πάγει ἐκεῖνος ὁ καιρός, ποῦμεθα παλληκάρια! . . .
 Δὲ βλέπεις, ἐγεράσαμε καὶ μᾶς καταφρονοῦνε.
 Σῦρε, Ταχίρ, νὰ κοιμηθῆς . . . Τὰ λόγια μου θυμήσου.

. . . . .

Συλλογισμένος ὁ Ἀλῆς, ἔμεινε μοναχός του
 Καὶ ῥίχνει ἀκόμη μιὰ ματιὰ 'ς τὸ δοῦλό του, ποῦ φεύγει.

. . . . .

Ἀκούεται ἓνας θόρυβος, γέλια, φωναῖς, ἀντάρα
 Καὶ βλασφημίας τρομεραῖς . . . Ἐτέντωσε τ' αὐτιά του . . .
 Ἀνάμεσα 'ς τὴ χλαλοὴ ἐγνώρισε τὸν ἦχο,
 Ποῦ τὰ πελέκια, τὰ σφυριά, ἐκάνανε χτυπῶντας

Τὰ σιδερένια κόκκαλα τοῦ φοβεροῦ τοῦ κλέφτη,
 Κ' ἔχαμογέλασε πικρά. Ἐπὶ τὴν ἀγρία τὴν χαρὰ του
 Ἐν ἄνθος, ποῦ τὸν ἔβλεπε, μαραίνεται ἀπ' τὸ φόβο
 Καὶ τὴν στερνὴν του μυρωδιὰ χύνει, σκορπᾷ ἐς τ' ἀγέρι
 Ὅταν νὰ θυμιάτιζε κρυφὰ τὸ Δράκο, ποῦ ἔξεψύχα.

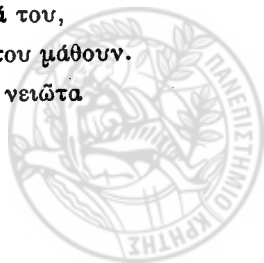
. . . . .

ΑΛΗΣ

Ποῖος εἶν' ἐκεῖνος πῶρχεται;... Μοῦ φαίνεται ὁ Δεσπότης !...
 Μοῦ φαίνεται ὁ Ἰγνάτιος! . . . Τί θέλει; τί γυρεύει;

. . . . .

Περίλυπος καὶ σκυθρωπὸς τῆς Ἄρτας ὁ Δεσπότης,
 Ἐμπρὸς εἰς τὸν Ἀλήπασα τὸ μέτωπο δὲ γέρνει.
 Ἐνα σταυρὸν ὀλόχρυσο ἐς τὰ στήθη του ἔφορουσε,
 Σταυρὸν, ποῦ τόσα στόματα εἶχαν γλυκὰ φιλήσῃ !
 Τὸν ἐσφίξε ἐς τὰ χεῖλη του κ' ὁ Θύμιος ὁ Βλαχάδας
 Ἐπὶ τὰ χέρια τοῦ Ἰγνάτιου ὅταν ἔδωκε τὸν ὄρκο.
 Καὶ τώρα ἐκεῖνος ὁ σταυρὸς, ὅταν εἶδε τὸ Βιζήρη,
 Ἐθάμβωσε τὴν λάμψην του, ἔκρυψε τὴν χαρὰ του,
 Μήπως τὰ μάτια τοῦ ληστῆ τὸ μυστικὸν του μάθουν.
 Ἐγνώριζε ὁ Ἀλήπασας ἀπ' τὰ μικρὰ του νειῶτα

Τί άξιζ' ό 'Ιγνάτιος, τόν έφοβήθη πάντα,
 Κι' ώς τότε δέν έτόλμησε ποτέ νά τόν έγγίση.
 Καί μ' όλον τοῦτο έγνώριζε πώς 'Όλυμπος και Πίνδος
 Καί Βάλτος και Ξερόμερο και 'Ρούμελη και Σούλι
 Τόν είχανε πατέρα τους. 'Εγνώριζ' ό Βιζήνης,
 Πώς κάθε του καλόγερος και κάθε του οίκονόμος
 'Εκρυβε μες 'ς τó ράσο του μαχαίρι συνωμότου.
 'Εμπρός του τώρα στέκεται ό άσπονδος έχθρός του
 Καθώς ήμέρα κρίσεως, Δευτέρα Παρουσία.

. . . . .

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

'Αλήπασα, τó θρόνο σου, τή δόξα σου, τά πλούτη
 'Εγώ δέν ήλθά σήμερον έδω νά προσκυνήσω.
 Είσαι μεγάλος, φοβερός, σέ τρέμει ό κόσμος όλος,
 Γιατι δέν έμετρήσανε νά ιδούνε πώς σέ λίγο
 Μιά φοῦχτα χῶμα θά γενής και σύ καθώς έμένα.

ΑΛΗΣ

Δεσπότη! μες 'ς τά Γιάννινα πώς είμεθα θυμήςου ...
 Πές μου, τί θέλεις; τί ζητείς; είμ' άρρώστος ... θά πέσω ...

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Βιζήρη, χάρις δὲ ζητῶ, παρ' ἀπὸ τὸ Θεό μου.
 Ἄκομην δὲν ἐχόρτασες; ὡς πότε τόσον αἷμα;
 Τόσαις καρδιαῖς, ποῦ ἐμαύριδες, ἀκομην δὲ σὲ φθάνουν;

ΑΛΗΣ

Δεσπότη, ἂν δὲν ἐχόρτασα, ξεύρεις γιατί; τὸ ξεύρεις;

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Τὸ ξεύρω, τὸ κατάλαβα, τὸ αἷμά μου σοῦ λείπει.

ΑΛΗΣ

Ἐμάντεψες, Ἰγνάτιε . . . Τώρα μπορεῖς νὰ κρίνης.

. . . . .

Κ' ἐχαμογέλασ' ὁ Ἄλῆς κ' ἐχάϊδεψε τὰ γένεια,
 Καθὼς χαϊδεύει τὸ θεριὸ τὰ χεῖλην μὲ τὴ γλῶσσα
 Πρὶν τὸ κυνῆγι καταπιῆ, ὁποῦ κρατεῖ 'ς τὰ νύχια.

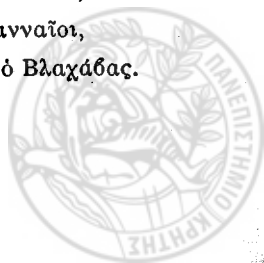

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Τὸ αἷμά μου, Ἀλήπασα, τὸ θέλεις; ῥόφηξέ το,
 Ἄν νοιώθης πῶς ἡ δίψα σου μ' αὐτὸ θά ν' ἠσυχάσῃ.
 Καὶ ποιὸς τῆ θέλει τῆ ζωῆ; Μοῦ παίρνεις καθ' ἡμέραν
 Τὰ πρόβατα, ποῦ μῶδωκεν ὁ Πλάστης νὰ φυλάξω.
 Τὸ Σοῦλι ἐμαυροφόρεσε, ἡ Ῥούμελη στενάζει,
 Οἱ λόγγοι κλαῖνε, τὰ βουνά, ἐρήμωσαν ἡ χώραις.
 Ἔστειλες τὸν Ἀράπη σου καὶ μες ἔς τὸν Ἀἶθασίλη,
 Κ' αἱμάτωσε τὴν ἐκκλησιά τὴν Κυριακὴ τοῦ Πάσχα
 Κ' ἔκοψε μὲ τὴ σπάθη του, ἐχώρισε ἔς τὴ μέση
 Τὰ χεῖλη, ποῦ ἐξευγάροναν μὲ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη.
 Ἐχάλασε τὸ Χόρμοβο, Χριστιανούς καὶ Τούρκους,
 Καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους σου καὶ ξένους καὶ δικούς σου,
 Ὅλους τοὺς ἐκυνήγησες, δὲν ἄφηκες κανένα.
 Τῆς ἀδελφῆς σου ἐσκότωσες μὲ προδοσιὰ τὸν ἄνδρα,
 Ἐφαγες τὸ Σεφέρμπεν, τὸ αἷμα τοῦ Σελίμη
 Τῶχυσες μὲ τὰ χέρια σου, ποιὸς ἄλλος τώρα μένει;

ΑΛΗΣ

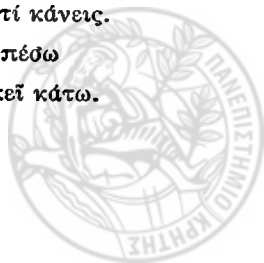
Μένεις ἐσύ, Δεσπότη μου, μένουν ἀκόμη κι' ἄλλοι,
 Ὁ Μῆτρος, ὁ Παληόπουλος, οἱ δυὸ Κοντογιανναῖοι,
 Ὁ Μαυρομάτης σου ὁ πιστός, ὁ φίλος σου ὁ Βλαχάδας.

Ὁ Νικοτσάρας ζωντανὸς ἔς τὴν Κάριτσα δὲν εἶναι;
 Δὲ μοῦ πατεῖ τὰ Γρεβενὰ ἀκόμην ὁ γέρο Ζάκας;
 Τὸ Μακρυνόρος δὲν κρατεῖ, Δεσπότη, ὁ Γιωργοθῶμος;
 Ὁ Σαμουήλ, ὁ Μπότζαρης, ὁ Λάμπρος ὁ Τζαδέλλας,
 Ὁ Γιῶργος ἀπ' τὴ Λάμαρη, ὁ Δῆμος, ὁ Στουρνάρης,
 Παιδιὰ τῆς ἀγιωσύνης σου, δὲ ζοῦν καὶ βασιλεύουν (ε);

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Ἄκόμην δὲν τοὺς ἐπιασεῖς. Βιζήρη, μὴ φοβεῖσαι.
 Ἄν περπατήσουν τ' Ἄγραφα, ὁ Πίνδος ἂν πετάξῃ,
 Τότε θ' ἀφήσουνε κι' αὐτοὶ τὰ ἔρμα τὰ βουνά τους.
 Ἀλήπασα, δὲ φεύγουνε, τὸ λόγο μου σοῦ δίδω.
 Καθὼς ριζόν' ἡ ἀγριλῆ καὶ σφίγγεται ἔς τὸ βράχο,
 Ἄγκαλιασμένη πάντοτε ἔς τὴν πέτρα, ποῦ τὴν ἔχει,
 Κ' ἡμεῖς, κ' ἡμεῖς, Ἀλήπασα, τὸ μαῦρό μας τὸ χῶμα,
 Τὴ μάνα μας τὴν Ἥπειρο, βαστοῦμε μὲ τὰ δόντια,
 Δὲν τὴν ἀφήνομε ὀρφανή. Μὴ σκιάζεσαι, Βιζήρη.
 Ἄν ἦν' γραμμένο ἐκεῖ ψηλά, ἡ ὥρα μας θὰ νάλλῃ,
 Καθὼς θὰ νάλλῃ καὶ γιὰ σέ, τὰ λόγια μου θυμήσου.
 Ὑπάρχει Κἄποιος, ποῦ μπορεῖ κ' ἐσένα νὰ χαλάσῃ.
 Τριάντα χρόνους ἄκοπα τὸν βρίζεις, τὸν σταυρόνεϊς.
 Φθάνει, Βιζήρη. Μ' ἔστειλε κ' ἦλθα νὰ ἰδῶ τί κάνεις.
 Ἐμβῆκα ἔς τὸ παλάτι σου κ' ἐσκόνταψα νὰ πέσω
 Ἐς τὰ τόσα, τόσα πτώματα, ποῦ δέρνοντ' ἐκεῖ κάτω.

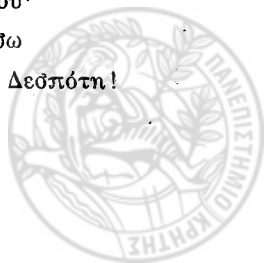

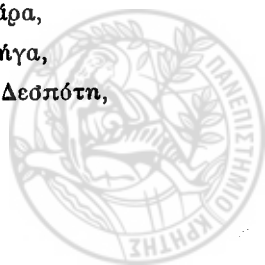
Ἐμπρὸς εἰς τὸ κατώφλι σου δρασκέλιδα, Βιζήρη,
 Τοῦ Γέρο Δράκου τὴν καρδιά, τὰ αἷματα, τὰ σπλάχνα.
 Τρία παιδάκια ἀνήλικα, ποῦ τάπιαδες ἔς τὸ Σοῦλι,
 Καὶ ποῦν' ἐλπίδα καὶ χαρά, ποιὸς ξεύρει, ποιᾶς μπτέρας,
 Τάπάντησα ποῦ πήγαιναν ἔς τὸν Πλάτανο δεμένα.
 Ἐτρέξανε τὰ δύστυχα νὰ πάρουν τὴν εὐχή μου
 Κ' ἡ ἄλυσσαις, ποῦ ἐσφίγγανε τὰθῶά τους τὰ μέλη,
 Δὲν τάφιναν νὰ κινηθοῦν. Μ' ἐρώτησαν νὰ μάθουν
 Γιατί τὰ μαρτυρεύανε, γιατί τάχαν δεμένα
 Καὶ ποῦ, καὶ ποῦ τὰ πήγαιναν. Δὲν ἤξευραν τὰ μαῦρα.
 Ἐψὲς μὲς ἔς τὰ μεσάνυχτα . . . ἡ μέρα δὲ σὲ φθάνει!
 Ἄρπαξες μὲς ἔς τὸν ὕπνο της τὴ δύστυχη Φροσύνη,
 Τὴν ἐσυρες ἔς τὴ φυλακὴ κι' ἀπόψε θὰ τὴν πνίξεις.
 Σὲ τί, σὲ τί νὰ σῶφταιξε ἓνας Θεὸς τὸ ξεύρει!
 Καὶ δὲν ἐχόρταδες μ' αὐτήν, ἐστειλες τὸν Ταχίρη
 Ὀλόγυρα ἔς τὰ Γιάννινα καὶ δεκαῖτὰ κρεβάτια
 Ἐχίρψαν σὲ μιὰ βραδειά, κ' ἐφόρεσαν τὰ μαῦρα.
 Ὡς πότε τέτοιος πόλεμος, Βιζήρη, θὰ βαστάξῃ; (ζ)

ΑΛΗΣ

Ἄλλο δὲν ἔχεις νὰ μοῦ πῆς, τρισάγιε Δεσπότη ;
 Βλέπω γνωρίζεις ὅλα μου, ὅλα τὰ μυστικά μου.
 Γνωρίζεις ποῦθ' ἀπέρασα γιὰ νάλλω νὰ καθίσω
 Ἐπάνω ἐδῶ ἔς τὸ θρόνο μου. Μ' ἐντρόπιαδες, Δεσπότη !

Μὰ τὴν ψυχὴ τῆς μάνας μου καὶ μὰ τὰ κόκκαλά της,
 Ἄν ἦτον ἄλλος ἀπὸ σὲ κι' ἀνίσως δὲ φοβούμεν
 Νὰ μὲ πινίξη τὸ ψωμί, ποῦ ἐθάγαμεν ἀντάμα,
 Ἕνας Δεσπότης σήμερα θὰ νάλειπε ἀπ' τὸν κόσμον.
 Τάποκρυφά μου τάμαθες, ἓνα δὲ μοῦπες μόνον,
 Καὶ τοῦτο τώρα θὰ σοῦ εἰπῶ, γιὰ νὰ τὰ ξεύρης ὅλα.
 Θυμᾶσαι ἐκείνη τὴ βραδεῖα μὲ τὸ πολὺ σκοτάδι,
 Ποῦ βγῆκες ἀπ' τὰ Γιάννινα κρυφά, κρυφὰ μονάχος
 Κ' ἐπῆρες τὸν ἀνήφορο κ' ἐκρύφτης ἔς ἓνα δάσος
 Πυκνὸ, πυκνὸ, κατάμαυρο, σὰν τᾶγιο σου τὸ ῥάσο;
 Θυμᾶσ' ἐκείνη τὴ φωτιά, ποῦ σοῦχαν ἀναμμένη
 Κ' ἐκείνους, ποῦ σ' ἐπρόσμεναν, σὰν ἄλλοι Μεσσία;
 Θυμᾶσαι πῶς, σὰν σ' εἶδανε, ὀλόρθοι ἐσηκωθῆκαν,
 Κ' ἐδρόντησάνε τᾶρματα καὶ τᾶκουσεν ὁ λόγγος;
 Καὶ σύ, Δεσπότη μου, ἔβαλες τὸ δάχτυλο ἔς τὸ στόμα,
 Τοὺς εἶπες νὰ σιγήσουνε, κ' ἐκείνοι ἐβουβαθῆκαν,
 Κ' ἐφίλησες κ' ἐφόρεδες τᾶγιο σου πετραχῆλι
 Κ' ἓνα σταυρὸ τοὺς ἐδειξες κ' ἀπλώσανε τὰ χέρια,
 Τὸν ἄρπαξαν ἔς τὰ δάχτυλα κ' ἐσὺ κρυφὰ κι' ἀγάλια
 Χίλιας φοραῖς ψιθύριδες, Δεσπότη, τῶνομά μου,
 Ὡσὰν νὰ μ' ἐμνημόνευες καὶ νὰ ῥόιχνες τριδάγιο
 Ἐν τὸ μαῦρο τὸν Ἀλήπασα; Δεσπότη, τὸ θυμᾶσαι;
 Ἕνα κλαδάκι ἐσεῖστήκε καὶ σ' ἐπιασε τρομάρα,
 Ἦταν ζαρκάδι, πῶφευγε καὶ λύκος τὸ ἐκυνήγα,
 Σοῦπαν ἐκείνοι οἱ φίλοι σου, κ' ἐπίστεψες, Δεσπότη,

Και πάλαι τούς εὐλόγηδες κ' ἔφυγες ὅπως ἦλθες;
 Εἶμαι κακός, Ἰγνάτιε; πές μου το, 'ς τὴν ψυχὴ σου.

. . . . .

Ἐφριξεν ὁ καλόγερος 'ς τὰ λόγια τοῦ Βιζήρη
 Κι' ἄκουσε μέσα μιὰ φωνὴ 'ς τὰ στήθη του νὰ κράζη·
 « Ἰγνάτιε! Ἰγνάτιε! δὲν ἦλθ' ἀκόμ' ἡ ὥρα! »
 Τὸν ἔβλεπε ὁ Ἀλήπασας κ' ἀπ' τὴν πολλὴν χαρὰ του
 Πετιέται ἀπὸ τὸ θρόνο του καὶ τρέχει 'ς τὸ Δεσπότη.

. . . . .

ΑΛΗΣ

Μὴν τρέμεις, μὴν ξαφνίζεσαι! Ἄν ἤθελα νὰ πνίξω
 Τὸ μυστικὸ σου, Ἰγνάτιε, σοῦ φαίνεται ὡς τὰ τώρα
 Πῶς δὲν θὰ ναῦρισκα κ' ἐγώ, Δεσπότη μου, ἓνα χέρι,
 Ποῦ νάθελε μὲ μιὰ θηλειὰ νὰ σφίξῃ τὸ λαιμὸ σου;
 Σοῦ φαίνεται ὁ Ἀλήπασας, ποῦ ἐγέρασε μαζί σας
 Καὶ βλέπει μὲς 'ς τὰ μάτια σας τὴ φλόγα, ποῦ σὰς καίει,
 Ἄν ἤθελε, δὲν ἔστελλε καὶ σὲ καὶ τόσους ἄλλους
 Νὰ εἰπῆτε ἀκόμη τοῦ Θεοῦ τὰ χαιρετίσματά του;
 Ἰγνάτιε, δὲν τῶκαμα, ὄχι γιατί φοβοῦμαι.
 Κοιναῖς ἐλπίδες ἔχομε, κοινὸ τὸ μεγαλεῖο

Κ' εἶναι κοινός μας ὁ ἔχθρος καὶ κάθεται 'ς τὴν Πόλιν.
 Ποιὸς ἄλλος ἔχει δύναμιν, ποιὸς ἄλλος ἔχει πλοῦτην; . . .
 Γιὰ σὰς δουλεύει ὁ Ἀλήπασας. Δεσπότη, θάλλῃ ἡ ὥρα
 Νὰ πλύνῃς μὲ τὸ βάφτισμα ὅλα τὰ κρίματά μου.
 Τώρα, τραθήξου, δὲν μπορῶ, μὰ τὴν ψυχὴ τῆς Χάμκως,
 Μὰ τὸ σταυρό, ποῦ κρέμεται 'ς τὰ στήθη σου καὶ λάμπει,
 Χάρη γιὰ κειαῖς ταῖς δύστυχαις, Δεσπότη, μὴ ζητήσης,
 Λησμόνῃς ταῖς Δεκαφτὰ μὲ τὴν Κυρὰ Φροσύνη.
 Νάξευρες πόσα δάκρυα κ' ἐγὼ γι' αὐταῖς θὰ χύσω!
 Πῶς μοῦ ῥαγίζετ' ἡ καρδιά! Μοῦτ' ἀνὰ αὐτὸ γραμμένον!
 Ἦλθαν ἐδῶ κ' ἐπέσανε 'ς τὰ πόδια μου ἡ γυναῖκες
 Τοῦ υἱοῦ μου τοῦ Μουχτάρπασα κ' ἐκδίκησιν ἐφωνάξαν.
 Ἔνας δερβίσης ἐσκουξε καὶ μοῦπε μὲ φοβέρα
 Πῶς τὰ παιδιὰ μου ἐχάλασαν τὴν πίστην τοῦ Προφήτη
 Κι' ἀφίνουν τὰ χαρέμια τους καὶ παίρνουν ἐρωμέναις
 Χριστιαναῖς 'ς τὰ Γιάννινα κ' ἐγὼ δὲν τὰ παιδεύω.
 Ἄφίνω ἐσένανε κριτὴ. Δεσπότη, τί νὰ κάμω;
 Ἀπόψε σὺρε νὰ ταῖς βρῆς καὶ παρηγόρησέ ταις.
 Δεσπότη, ἄς μὲ σχωρέσουνε, μὴ μὲ καταραθοῦνε.
 Ἦ πίκρα τους γιὰ πίκρα μου. Ἰγνάτιε, γνωρίζεις
 Πόσοι μὲ κατατρέχουνε καὶ μὲ συκοφαντοῦνε . . .
 Ἦ μοῖρά μου μ' ὠργίσθηκε καὶ πνίγω τὰ παιδιὰ μου,
 Γιατὶ παιδιὰ μου εἶναι κι' αὐταῖς, Δεσπότη, πιστέψέ το.
 Τραθήξου τώρα κι' ἄφες με νὰ κλάψω μοναχός μου . . .

. . . . .

Κι' ὁ Σατανᾶς ἐδάκρυζε κ' ἐσφόγγιζε τὰ μάτια.
 Λόγο δὲν εἶπ' ὁ Ἰγνάτιος καὶ φεύγει τρομασμένος.

. . . . .

ΑΛΗΣ

Δεσπότη μου, ἂν μ' ἐπίστεψες, 'ς τὴν Πόλιν θαύροθοῦμε,
 Καὶ πάλ' ἂν δέ μ' ἐπίστεψες, δὲ θὰ χαθῆ γιὰ σένα
 Λίγο σχοινὶ 'ς τὰ Γιάννινα κ' ἓνα κομμάτι ξύλο.

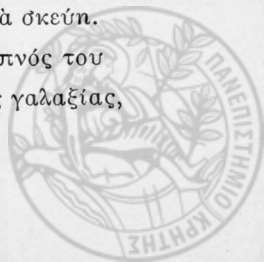

ΑΙΣΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Η ΛΙΤΑΝΕΙΑ

Ἦλθεν ἡ ὥρα ἡ στερνή, ἦλθεν ἡ ἀγωνία
Κ' ἐκίνησ' ὁ Ἰγνάτιος 'ς τὴ φυλακὴ νὰ πάγη.
Μὲ τί καρδιὰ θὰ ταῖς ἰδῆ, μὲ τί καρδιὰ θὰ κλείσῃ
Τόσα καὶ τόσα βλέφαρα καὶ πῶς θὰ ν' ὑπομείνῃ
Ν' ἀκούσῃ τόσους στεναγμούς καὶ τόσ' ἀπελπισία!
Χίλιαις φοραῖς ἐσῆκωσε 'ς τὸν οὐρανὸ τὸ βλέμμα
Κ' ἐπαρακάλεσε θερμὰ τὸν Πλάστη νὰ τοῦ δώσῃ
Βοήθεια καὶ δύναμιν νὰ ταῖς παρηγορήσῃ.
Σιωπηλὸς ἀκολουθεῖ ὀπίσω του κι' ὁ διάκος
Καὶ τοῦ βαστᾶ τὸ θυμιατὸ καὶ τὰ ἱερὰ τὰ σκεύη.
Μοσχοβολάει ὁ λίβανος καὶ φαίνεται' ὁ καπνὸς του
Μὲς 'ς τὸ σκοτάδι τῆς νυκτὸς σὰν ἄλλος γαλαξίας,

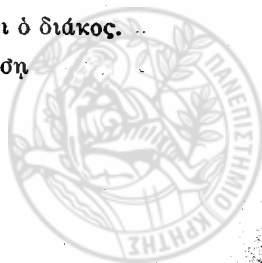
Ἄνέβαινε, ανέβαινε καὶ λὲς πῶς σημαδεύει
 Τὸ δρόμο, ποῦ θὰ τρέξουνε τόσαις ψυχαῖς ἀπόψε.
 Ἡ μυρωδιά του ἐξύπνησε τὴ χήρα ἔς τὸ κρεβάτι,
 Τὴ θυγατέρα, πώρφανή τὴν ἄφηκεν ἡ μάνα,
 Καὶ τὸν πατέρα, πῶθαψε μονάκριβο παιδί του.
 Καὶ στεναγμοὶ καὶ δάκρυα χίλιας εὐχαῖς καὶ σχώρια
 Ἄκουσ νὰ ψιθυρίζονται, κρυφὰ νὰ συνοδεύουν
 Τὸ θυμιατό, ποῦ ἐσήμαινε τὴν ὥρα τοῦ θανάτου.

. . . . .

«Διάκε μου, σύρε, χτύπησε, φώναξε νὰ σ' ἀνοίξουν
 Κι' ἂν σ' ἐρωτήσουν τί ζητεῖς, πρόφερε τῶνομά μου».

. . . . .

Ἄνοιξε ἡ θύρα διάπλατη κ' ἐχτύπησε μὲ βία
 Ζερβιά, δεξιὰ γιά νὰ δεχθῆ, ν' ἀφήσῃ νὰ περάσῃ
 Τὸ θεῖο Δισκοπότηρο, τὸ Λυτρωτὴ τοῦ κόσμου.
 Ἄχνος, ἄχνος σὰ λείψανο ἐπρόβαλε ὁ Ταχῆρης
 Καὶ σιωπηλὸς ἐκίνησε νὰ δείξῃ ἔς τὸ Δεσπότη
 Ποῦ καρτέροῦν ἡ Δεκαφτὰ μὲ τὴν Κυρὰ Φροσύνη.
 Τὸ πάτημά του σταματᾷ, σπρώχνει μ' ὄρμη κι' ἀνοίγει.
 Σκύφτ' ὁ Δεσπότης καὶ περνᾷ, τὸν ἀκολουθαεὶ ὁ διάκος.
 Κ' ἐνῶ ὁ Ταχῆρ ἐξάπλωσε τὸ χέρι του νὰ κλείσῃ

Τὴ θύρα, ποῦ μισάνοιχτη χάσκει δὴ στόμα λύκου,
 Βραχνὰ φωνάζει· «Ἰγνάτιε, λίγος καιρὸς σοῦ μένει!»
 Ἡ μαύραις, ὅταν ἀκουσαν τῶνομα τοῦ Δεσπότη,
 Ἐπέταξαν τριγύρω του, ἐμπρὸς του γονατίζουν,
 Τὰ ῥάσα τοῦ Ἰγνάτιου, τὰ χέρια του, φιλοῦνε,
 Γλυκὰ τὸν ὀνομάζουνε, γυρεύουν τὴν εὐχή του.

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

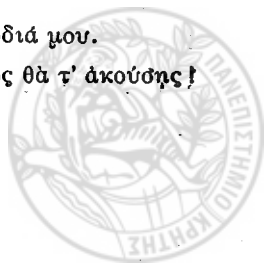
Γιατί, Φροσύνη μου, καὶ σὺ δὲν ἔρχεσαι σιμά μου;
 Δὲν εἶμ' ἐγὼ πατέρας σου; Δὲ μὲ γνωρίζεις πλέον;
 Ἐλα, παιδί μου, μὴ φοβοῦ, εἴν' ἔσπλαχνος ὁ Πλάστης.
 Δὲ βλέπεις; μ' ἔστειλε ἔς ἐσέ, ἀνοιξε τὴν ψυχὴ σου
 Καὶ ῥίξ' ἐδῶ ἔς τὰ στήθη μου τὰ πάθη σου, Φροσύνη.

. . . . .

Ἀγγελικὸ μειδίωμα ἔς τὰ χεῖλη τοῦ Δεσπότη
 Ἀνέτειλε κ' ἐφώτισε τὴ δύστυχη τὴ Φρόσω.
 Ἐσταύρωσε τὰ χέρια της, τὸ μέτωπό της σκύφτει
 Καὶ γονατίζει κατὰ γῆς. Πῶς τρέμει! πῶς σπαράζει!

ΦΡΟΣΥΝΗ

Δεσπότη μου, πνευματικέ, ῥαγίζετ' ἡ καρδιά μου.
 Πῶς θὰ σοῦ εἰπῶ τὸ κρῖμά μου καὶ σὺ πῶς θὰ τ' ἀκούσῃς!

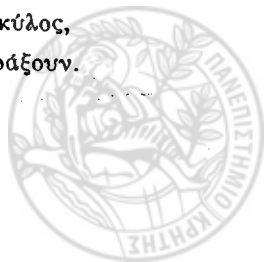

Ἐπίστευες ἢ Φρόσω σου ν' ἀφήσῃ τὰ παιδιὰ της,
 Νὰ λησμονήσῃ τὸ Θεό, τοῦ γάμου τὸ στεφάνι,
 Καὶ νὰ δοθῇ ἔς τὴν ἀγκαλιά, Δεσπότη, τοῦ Μουχτάρη;
 Ἄλλο δὲν ἔχω νὰ σοῦ εἰπῶ . . . Θεέ μου, σχώρεσέ με!

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Εἶναι μεγάλο, φοβερὸ τὸ κριμὰ σου, παιδί μου.
 Φροσύνη, πῶς ἠμπόρεδες ὡς τώρα νὰ βαστάξῃς
 Τέτοιο σκορπιὸ ἔς τὰ στήθη σου καὶ τέτοιο μαῦρον Ἄδην!
 Ἐγὼ σ' ἀνάθρεψα μικρὴ, σ' ἐφύλαξα κρυμμένη
 Σὰν νάμouνα πατέρας σου, καὶ τώρα ποῦ σὲ βροῖσκω!
 Ἀρνήθηκες τὸν ἄνδρα σου. Τὰ δυὸ σου τ' ἀγγελούδια
 Σέρνονται μὲς ἔς τὰ Γιάννινα. Ὁ κόσμος τὰ κυττάζει,
 Τὰ δείχνει μὲ τὸ δάχτυλο, σκληρὰ τὰ καταριέται.
 Καὶ σὺ, καὶ σὺ ἔς τὴ μέθη σου καὶ μὲς ἔς τὴν ἀμαρτία,
 Μὲς ἔς τὴ χαρά, ἔς τὰ πλούτη σου, ποτὲ δὲν τὰ θυμῆθης.
 Μιὰ νύχτα, ποῦ τὰ τύφλωσεν ἢ πείνα κ' ἢ ὀρφάνεια,
 Τὰδερνε τάνεμόδροχο, τὸ χιόνι, τὸ χαλάζι,
 Χωρὶς νὰ ξεύρουν τὰχαρα σοῦ χτύπησαν τὴ θύρα.
 Σοῦ φώναξαν, σοῦ γύρεψαν, παιδί μου, ἐλεημοσύνη
 Ἐν' ἀπλοχέρι ἄχερο νὰ στρώσουν γιὰ κρεβδάτι,
 Κ' ἕνας σου σκλάβος ὤρμησε καὶ τὰδιώξε σὰ σκύλος,
 Μήπως ἢ κλάψαις, ἢ φωναῖς τὸν ὕπνο σου ταραξουν.

Παιδί μου, πῶς δὲν τᾶκουσες! Καὶ ποῖα μῆτέρα,
Φροσύνη, δὲν ἐξύπνησε ἔς τὸ θρῆνο τοῦ παιδιοῦ της;

ΦΡΟΣΥΝΗ

Ἐλέησόν με, Πλάστῃ μου! Πατέρα μου, ἐσπλαχνία!

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Καὶ πῶς, καὶ πῶς λησμόνηδες ὄτ' ἴδουν Ἑλληνίδα,
Κι' ἀγάπης τοῦ Ἀλήπασα, Φροσύνη μου, τὸ τέκνο,
Τὰ χέρια, ποῦ ἐμαρτύρησαν καὶ σφάζουν τὴν Ἑλλάδα,
Τὴν Ἥπειρο, τὴ μάνα σου, Φροσύνη, πῶς τ' ἀφήκες
Ἐπάνω σου νὰ ἐγγίδουνε καὶ νὰ σὲ φαρμακώσουν;
Χίλιαις φοραῖς σὰ σ' ἔπερνα ἐδῶ ἔς τὰ γόνατά μου
Καὶ σ' ἔσφιγγα ἔς τὰ στήθη μου, Φροσύνη μου, δὲ δούπα
Πῶς θάλλῃ μέρα καὶ καιρὸς καὶ σὺ νὰ γίνῃς μάνα
Καὶ σῶρκιζα νὰ θυμηθῆς, νὰ θρέψῃς τὰ παιδιά σου
Ποτίζοντάς τα καθ' αὐγὴ εὐχαῖς γιὰ τὴν πατρίδα
Καὶ μῖσος, μῖσος ἄσπονδο, κατάραις καὶ φαρμάκι
Γιὰ κείνους, ποῦ τὴ σάρκα της ξεσχίζουν καὶ πατοῦνε;

ΦΡΟΣΥΝΗ

Ἐλέησόν με, Κύριε! Πατέρα μου, ἐσπλαχνία!

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Καὶ σὺ, καὶ σὺ τοὺς ἔδωκες, παιδί μου, τὴν καρδιά σου,
 Τοὺς ἔδωκες τὸ αἷμά σου, τὰ μητρικά σου σπλάχνα.
 Αἷμα καὶ σπλάχνα ἑλληνικά νὰ τὰ μολύνῃ ὁ Τοῦρκος! ...
 Καὶ πῶς δὲν ἐφοβήθηκες μὴ μέσα σου φυτρώσῃ
 Κάνένα τέρας φοβερό, κάμμιά μεγάλη φλόγα
 Καὶ βγῆ 'ς τὸν κόσμον σὰ σπαθὶ καὶ κάψη καὶ θεορία
 Καὶ ἰδέῃς, καὶ ἰδέῃς τὴν Ἕπειρον, Φροσύνη, σκοτωμένη
 Ἐπὶ τὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ, πανάθρεψ' ἡ κοιλιά σου;
 Μᾶς ἐλυπήθηκε ὁ Θεός! Τ' ἀλλόφυλο τὸ αἷμα
 Φύτρο, καρπὸ δὲν ἔδωκε κ' ἔμεινε πάντα στεῖρο.
 Ἐσώθηκε τὸ γένος μου, ἔμεινε τῆς φυλῆς μου
 Ἀμίαντη καὶ καθαρὴ ἡ σάρκα καὶ τὸ πνεῦμα.
 Φροσύνη, τ' εἶναι πῶκαμες; πῶς ἐτυφλώθης τόσο;

ΦΡΟΣΥΝΗ

Ἐλέησόν με, Κύριε! Πατέρα μου, ἐσπλαχνία!

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Εἶναι μεγάλο, φοβερό τὸ κρῖμά σου, παιδί μου,
 Καὶ μόνο τὸ μαρτύριο δύναται νὰ τὸ πλύνῃ.

Φροσύνη μου, τὸ δέχεσαι; μ' ἀγάπη, χωρὶς πίκρα;
 Θέλεις νὰ ἰδῆς τὸν οὐρανὸ; κύτταξε, σὲ προσμένει
 Μὲ ταῖς ἀγκάλαις ἀνοιχταῖς ἢ μᾶνα τοῦ Θεοῦ μας.

ΦΡΟΣΥΝΗ

Ἐλέησόν με, Κύριε! Πατέρα μου, τὸ θέλω.

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Θέλεις νὰ ἰδῆς, Φροσύνη μου, τὴ μαύρη σου μπτέρα,
 Ποῦ τόσο τὴν ἐπύκρανεσ, καὶ νὰ τὴν ἀγκαλιάσῃς;

ΦΡΟΣΥΝΗ

Τὸ θέλω, ναί, πατέρα μου, σπλαχνίδου με, τὸ θέλω.

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Θεέ μου πολυέλεε, ἐπίβλεψον καὶ ἴδε
 Τὴν τόσῃν τῆς μετάνοιαν καὶ δέξου τήνε, Πλάστῃ!
 Δέξου κ' αὐταῖς ταῖς δύστυχαῖς καὶ παρηγόρησέ ταις!

. . . . .

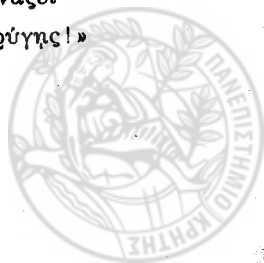

Τὸ πετραχῆλι ἐσήκωσε, ἐπάνω των τὸ ῥίχνει
 Καὶ ψιθυρίζει τὴν εὐχὴ γιὰ τοὺς ψυχοῦραγοῦντας,
 Παίρνει τὸ δισκοπότηρο ἔς τὰ χέρια του ὁ Δεσπότης,
 Ὁ Διάκος ἐγονάτισε, τὸ « Μνήσθητί μου » ψάλλει
 Καὶ λάμπει, λάμπ' ἡ φυλακὴ κ' ἀναγαλλιάζει ὁ κόσμος.
 Ὅσον τοῦ Δείπνου τὸ μυστήριον προσέρχεται ἡ Φροσύνη . . .
 « Σχωρέσατέ την, Χριστιανοί ». — « Ὁ Θεὸς νὰ τὴν χωρέσῃ ».
 Ἐμοίρασε ὁ Ἰγνάτιος μὲ τὴ χρυσῆ λαβίδα,
 Πού ἀστράφτει μὲς ἔς τὰ δάχτυλα, τὸ ἄφθαρτο τὸ Σῶμα,
 Τὸ Αἷμα τὸ σωτήριο. Μυρίζει τὸ λιβάδι . . .
 Ἀγιάσανε κ' ἡ δεκαφτὰ μὲ τὴν Κυρὰ Φροσύνη.

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Παιδιά μου, μὴ δειλιάσετε! Ἐλάτε νὰ σᾶς δώσω
 Τὸ ὕστερό μου τὸ φιλί. Ἡ ὥρα πλησιάζει.
 Εὐτυχισμένας! Τοῦ Θεοῦ τὸ πρόσωπο θὰ ἰδῆτε!
 Παρακαλέστε τον γιὰ μέ, εἰπέτε του, Φροσύνη,
 Νὰ θυμηθῆ, νὰ σπλαχνισθῆ τὴ μαύρη τὴν Ἑλλάδα . . .

Ἄνοιξε ἡ θύρα κι' ὁ Ταχῆρ πάλαι βραχνὰ φωνάζει
 « Δεσπότη, ἡ ὥρα ἐπέρασε, εἶναι καιρὸς νὰ φύγῃς! »

ΙΓΝΑΤΙΟΣ

Παιδιά μου... ακόμη ένα φιλί... φθάνει, παιδιά μου, φθάνει...

Φροσύνη, τὸ μαρτύριο ἀπόψε θὰ σ' ἀγιάσῃ·

Μὴ λυπηθῆτε τὴ ζωὴ, μὴ χύσεται ἓνα δάκρυ... .

Ἄν ἀγαπᾶτε τὸ Χριστό... ἂν ἦσατε Ἑλληνίδες... .

. . . . .

Ἐφυγεν ὁ Ἰγνάτιος· ἔμειναν μόναις... μόναις.

. . . . .

Ἐν τῇ θύρᾳ στέκεται ὁ Ταχῆρ σὰ Χάρος, ποῦ προσμένει,

Καὶ κάθε μιὰ μὲ τῶνομα ταῖς προσκαλεῖ νὰ βγοῦνε.

Προβαίνουν δύο, προβαίνουν τρεῖς, προβαίνουν πέντε, δέκα,

Προβαίνουν κ' ἡ δεκαφτὰ μὲ τὴν Κυρὰ Φροσύνη.

Καὶ ταῖς μετροῦ σὰν πρόβατα, χτυπῶντας ἔς τὰ κεφάλια

Τ' ἀφωρεσμένο δάχτυλο, ποῦ ἀναιδοκαταιδάινει.

Ἦσαν ὄσωσταῖς... δὲν ἔλειπε κάμμιά φυλακωμένη.

. . . . .

Ἀφήκανε τὴ φυλακὴν. Τὰ χεῖλιν των ἀνοίγουν
 Νὰ καταπιοῦνε τὴ δροσιά, ποῦ ἐπάνω των βαντίζει
 Σὰν ἀγιασμὸν οὐράνιο τοῦ φίλου των τὸ χέρι.
 Ὅλα τὰστέρια λάμπουνε, δείχνουνε τὴ χαρὰ τους,
 Δὲν ἀνασαίνει ὁ ἀνεμος, φοβεῖται νὰ φυσήσῃ,
 Μὴ σπκωθοῦνε σύγγεφα καὶ σδύσουνε τὰ φῶτα.
 Τὰ ζωντανὰ τὰ λειψανα, ἡ μαύρη λιτανεῖα
 Ἀκολουθεῖ τὸ δρόμο της πάντα μ' ἀργὸ τὸ βῆμα.
 Ἀκόμη δὲν ἐφάνηκε ἔς τὰ μάτια των ἡ λίμνη! . . .
 Καὶ περπατοῦν, καὶ περπατοῦν . . . καὶ κάθε λίγο ῥίχνουν
 Κρυφὰ κρυφὰ τὰ βλέμματα, νὰ ἰδοῦν μὲς ἔς τὸ σκοτάδι
 Κάνένα πρόσωπο γλυκό, ν' ἀκούσουν ἓνα σχώριο.
 Ἀνοίγ' ἓνα παράθυρο, δὲ φαίνεται ποιὸς εἶναι
 Ἀκουσαν λίγα δάκρυα, ποῦ ἐστάζανε ἔς τὸ χῶμα,
 Καὶ μιὰ φωνοῦλα μυστικὴ, ποῦ ταῖς σχωρῶ καὶ σδύεται.
 Ὁ οὐρανὸς ταῖς ἐβλεπε, ταῖς συνοδεύει πάντα
 Καὶ κᾶπου κᾶπου πέφτουνε ἔς τὸ δρόμο τους τὰστέρια,
 Λὲς καὶ ταῖς ῥίχνουνε φιλιὰ, λὲς καὶ ταῖς χαιρετοῦνε.
 Ἀκολουθοῦσεν ὕστερη ἀπ' ὄλαις ἡ Φροσύνη,
 Ἀχνή, ἀχνὴ κι' ἀδύνατη ἀπὸ τὴν κακοπάθεια.
 Σιμά της ἔστεκε ὁ Ταχῆρ, ὁ μαῦρος ἀγγελὸς της,
 Καὶ τὴν ῥωτᾷ ἂν ἀπόστασε, ἂν θέλῃ νὰ καθίσῃ.

ΤΑΧΗΡ

Φροσύνη, πῶς δὲ μοῦ μιλεῖς καὶ πῶς δὲ μὲ κυττάζεις;
 Τί κρῖμα τέτοιο πρόσωπο, τί κρῖμα τέτοια κάλλη
 Νὰ τὰ χαροῦνε τὰ νερά, τὰ κύματα τῆς λίμνης!
 Γιατί, Φροσύνη, δὲν ἀκοῦς τὰ λόγια τοῦ Βιζήρη;
 Σ' ἀγάπησεν ὁ δύστυχος, σῶδωκε τὴν καρδιά του,
 Τὰ πλούτη του, τὴ δόξα του, σοῦ ἐφίλησε τὰ πόδια,
 Καὶ σὺ τὸν καταφρόνεςες! Πές μου, Φροσύνη, πές μου,
 Ὅλαις αὐταῖς, ποῦ θάλθουνε μαζὶ μὲ σὲ 'ς τὸ μνήμα,
 Κι' ἀφίνουν ἄνδρα καὶ παιδιὰ, γιατί δὲν ταῖς λυπᾶσαι;
 Μ' ἔνανε λόγο σου γλυκό, μ' ἓνα χαμόγελό σου
 Θαύρη τὴ μάνα τὸ παιδί, ποῦ νηστικὸ προσμένει
 Μὲς 'ς τὴν κουνιὰ τὸ γάλα του καὶ σκούζει πεινασμένο.
 Καὶ σὺ, Φροσύνη μου εὐμορφη, ὅσο νὰ φέξῃ ἡ μέρα,
 Ὅτ' τὸ θρόνο σου θὰ κάθεσαι καὶ δοῦλό σου θὰ μ' ἔχῃς.
 Φροσύνη, πῶς δὲ μοῦ μιλεῖς καὶ πῶς δὲ μὲ κυττάζεις;

ΦΡΟΣΥΝΗ

Ἐλέησόν με, Κύριε, καὶ μὴ μὲ παραιτήσης!

ΤΑΧΗΡ

Γιατί, γιατί νᾶσαι σκληρή, νὰ μὴ ψυχοπονιέσαι
 Τόσα κρεβάτια νυφικά, π' ἀπόψε θὰ χηρέψουν!

Κύτταξ' εκείνη τῆ μικρῆ μὲς ἔς τὰ λευκὰ ἐνδυμένη,
 Εἶν' ἢ Ἑλένη σου ἢ πιστή, ποῦ τόσο σ' ἀγαποῦσε!
 Λυπήσου την, Φροσύνη μου. Τί κρῖμα, τὰ μαλλιά της
 Νὰ μὴ στολίσῃ ὀλόχρυσο τοῦ γάμου τὸ στεφάνι!
 Κ' ἐκεῖν' ἢ ἄλλῃ, πῶρχεται σιμ' ἀπὸ τὴν Ἑλένη,
 Εἶν' ἢ γλυκεῖα ξαδέλφη σου, ἢ συνονόματή σου.
 Ὁ Μῆτρος τὴν ἀγάπησε, τὴν ἐκλεψ' ἕνα βράδυ
 Καὶ σὺ τὴν ἐστεφάνωδες, δὲν ἐκλεισ' ἕνας χρόνος.
 Γιὰ ιδέες τινε, τὰ χέρια της πῶς τᾶχει σταυρωμένα,
 Πῶς περπατεῖ περίλυπη καὶ πῶς κυττάζει πάντα
 Τὰ στήθη της, Φροσύνη μου, λευκὰ, λευκὰ δὲ χιόνι.
 Μέσα ἔς τὰ σπλάχνα της χτυπᾷ τὸ πρῶτο τὸ παιδί της.
 ὦ! χάρισέ της τὴ ζωὴ, Φροσύνη, μ' ἕνα λόγο.
 Ἡ μαύρ' εἶν' ἐτοιμόγεννη! Γιατί νὰ μὴν ἀκούσῃ
 Κ' αὐτὴ τὰ χεῖλη τοῦ παιδιοῦ τὴ ῥόγα της νὰ σφίξουν; ...
 Φροσύνη, πῶς δὲ μοῦ μιλεῖς καὶ πῶς δὲ μὲ κυττάζεις;

ΦΡΟΣΥΝΗ

Κυρὰ Παρθένε, βόηθα με, ἔλα, Χριστέ, σιμά μου!

ΤΑΧΗΡ

Γιὰ ιδέες, γιὰ ιδέες τὸν οὐρανό, γιὰ κύτταξε τὴ φύση,
 Φροσύνη, πῶς εἶν' εὐμορφῆ, γιατί νὰ τὴν ἀφήσης;

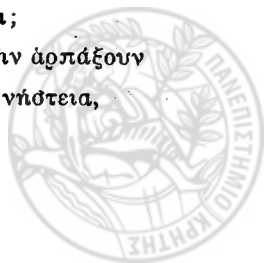
Ἐς τὸ μνήμα, ποῦ σὲ καρτερεῖ, δὲ λάμπει τὸ φεγγάρι
 Καὶ δὲ λαλοῦνε τὰ πουλιά, τὰ δένδρα δὲν ἀνθίζουν.
 Ἐκεῖ δὲν εἶναι κιτριάς, δὲν εἶναι πικροδάφναις,
 Δροσιὰ δὲν πέφτει τὴν αὐγή, ποτὲ δὲν ξημερόνει.
 Ὕπνος χωρὶς ὀνειράτα καὶ κρῦο καὶ σκοτάδι
 Καὶ μαῦρο χῶμα κ' ἔρπετὰ θὰ νάχης συντροφιά σου,
 Χάρου, Φροσύνη, τὴ ζωὴ, τὴν εὐμορφιά σου χάρου!

ΦΡΟΣΥΝΗ

Κυρὰ Παρθένε, βόηθα με, ἔλα Χριστέ, σιμά μου!

ΤΑΧΗΡ

Χάρου, Φροσύνη, τὴ ζωὴ, χάρου καὶ τὰ παιδιά σου
 Καὶ μὴ τὰ φήσῃς ὀρφανὰ ἔς τὴ γῆ νὰ παραδέρνον.
 Ἐσὺ δὲν τὰ λυπήθηκες κι' ὁ κόσμος θὰ τὰ κλάψῃ;
 Θέλεις, Φροσύνη, νάρχωνται γυμνὰ καὶ πεινασμένα,
 Μὲ ταῖς φωναῖς νὰ σὲ ξυπνοῦν τὸ βράδυ ἔς τὰ κρογιαλί;
 Θέλεις ν' ἀκοῦς τὰ κύματα νὰ γρούζουν, νὰ μουγκρίζουν.
 Καὶ νὰ χτυποῦν τὰ πόδια τους μὲ λύσσα, νὰ τὰ δέρνον,
 Ὅταν θὰ τρέχουνε κρυφὰ ἔς τὸ βράχο λιμασμένα
 Ἐλεημοσύνη νὰ ζητοῦν μὴν ἔρημ πεταλίδα;
 Κ' ἐν ᾧ θὰ πέφτουν λαίμαργα μ' ὄρη νὰ τὴν ἀρπάξουν
 Ἐς τὰ δάχτυλά τους, ἀχαμνὰ ἀπ' τὴ μεγάλη νύσσεια,

Θέλεις, Φροσύνη, ἀπὸ μακρὰ ν' ἀκοῦς ἐκεῖα τὰ μαῦρα
 Νὰ δέρονται, νὰ βλασφημοῦν ποῖο νὰ τὴν πρωτοπάρη;
 Καὶ νὰ δαγκοῦν τὰ χέρια τους καὶ νὰ δὲ καταριῶνται
 Καὶ νὰ φωνάζουν δυνατὰ μ' ἀπελπισμένο στόμα·
 « Ἀφωρεσμένη μάνα μας, κατὰδικη Φροσύνη,
 Πῶς δὲ βαστᾷς τὰ κύματα νὰ μὴ μᾶς πολεμοῦνε,
 Ναῦρωμε νὰ χορτάσωμε τὴν πείνα, ποῦ μᾶς τρώγει; »
 Χάρου, Φροσύνη, τὴ ζωὴ, χάρου καὶ τὰ παιδιὰ σου!

ΦΡΟΣΥΝΗ

Κυρὰ Παρθένε, βόηθα με, λυπήσου με τὴ μαύρη!

ΤΑΧΗΡ

Τὰ βλέφαρά σου σήκωσε καὶ κύτταξε, Φροσύνη.
 Γιὰ ἰδὲς ἡ λίμνη ἐφάνηκε. Μὴν εἶσαι ἀποσταμένη;
 Ἐδῶ, ποῦ τρέχει τὸ νερό, μὴ θέλεις νὰ καθίσῃς
 Νὰ πάρῃς λίγη ἀνάπαυση, τὸ στόμα νὰ δροσίῃς;

ΦΡΟΣΥΝΗ

Ὅχι, Ταχήρ, σ' εὐχαριστῶ· εἶναι νερὸ 'ς τὴ λίμνη
 Κ' ἐτάχτηκα 'ς τὴ Δέσποινα μ' αὐτὸ νὰ ξεδιψᾶσω.

. . . . .

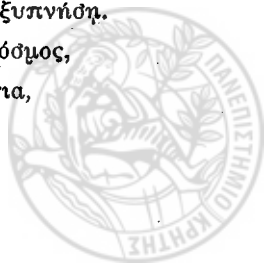

Δαγκᾶ τὰ χεῖλην του ὁ Ταχῆρ, τὰ αἱμάτωσε καὶ στάζουν.
 Ἐκύτταξε τὸν οὐρανὸ καὶ τρίζοντας τὰ δόντια
 Τὸν ἄκουσε ποῦ ἐμούγκριδεν ἡ Φρόσω κ' ἐφοβήθη.

TACHHP

Γιατί, γιατί δὲ μ' ἔκαμες τῆς λίμνης ἓνα κύμα
 Νὰ ξεθυμᾶνω ἐπάνω της τὴ λύσσα, ποῦ μὲ τρώγει!
 Νὰ καταπιῶ τὴ σάρκα της καὶ νὰ χαθῶ μαζί της
 Βαθεῖα μέσα ἔς τὴν ἄβυσσο, νὰ μὴ τὸ μάθη ὁ κόσμος
 Πῶς μιὰ γυναῖκα ἀδύνατη καὶ μισαποθαμμένη
 Ἐνίκησε τὰ δυὸ θεριὰ κ' ἐπάτησε τὸν Ἄδην;

Καὶ περπατοῦν, καὶ περπατοῦν πάντα μ' ἀργὸ τὸ βῆμα
 Καὶ βγαίνουν ἀπ' τὰ Γιάννινα καὶ παίρνουν τὰ χορτάρια.
 Κοιμᾶται ἡ φύσις ἡσυχῆ, τὰ δένδρα, τὰ λουλουδία
 Ἐκλείδανε τὰ φύλλα τους, δὲ βλέπουν ποιοὶ περνοῦνε·
 Τοὺς φαίνεται ὅσιν ὄνειρο ἡ μαύρη λιτανεία,
 Ποῦ ἐπέρασε ἔς τὸν ἴσκιό τους, χωρὶς νὰ τὰ ξυπνήσῃ.
 Κάνεις δὲν ταῖς ἀπάντησε. Βουβάθηκεν ὁ κόσμος,
 Οὔτε φλογέρα πιστικοῦ ἀκούεται ἔς τὰ πλάγια,

Ούτε προβάτου βέλασμα, ούτε πουλιού τραγοῦδι...
 Τί συμφορὰ νὰ διάβηκεν ἐκεῖθε, τί κατάρα,
 Κ' ἐνέκρωσε κ' ἐσκότωσε κ' ἐρήμαξε τὴ φύση;...

. . . . .

Παίζει τὸ μάτι τοῦ Ταχῆρ καὶ πίσω ἀπὸ μιὰ φράχτη
 Βλέπει ὄν ἓνα φάντασμα μὲς 'ς τὰ κλαδιὰ κρυμμένο.
 Καθὼς γνωρίζει τῆλογο τὴ νύχτᾳ μὲς 'ς τὸ λόγγο
 Ἀπὸ μακρὰ τὸ πάτημα, τὴ μυρωδιὰ τοῦ λύκου,
 Κι' ἀνατριχιάζει, σταματᾷ καὶ σκιάζεται καὶ τρέμει,
 Ἐτσι γνωρίζει κι' ὁ Ταχῆρ τὸν ἴσκιό τοῦ Βιζήρη.

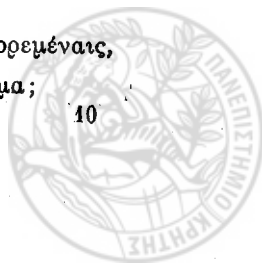
. . . . .

Ἀκίνητος ὄν τὸ θεριό, ποῦ καρτερεῖ κυνῆγι,
 Ἐστεκεν ὁ Ἀλήπασας νὰ ἰδῆ ποῦ θὰ περάσουν.
 Ἐτέντωσε τὰ μάτια του κ' ἐφέξανε τάγκάθια.
 Ἐχει σιμὰ του δυὸ παιδιὰ φτωχὰ καὶ λαμπασμένα
 Καὶ τὰ κρατεῖ σφιχτά, σφιχτά, μὴ τύχη καὶ τοῦ φύγουν.
 Σὰν εἶδε ποῦ ἐπλησίασαν, σκύφτει κρυφὰ καὶ λέγει:

. . . . .

ΑΛΗΣ

Βλέπετ' ἐκεῖναις, ποῦ περνοῦν μὲς 'ς τὰσπρα φορεμένας,
 Μὲ τὰ μαλλιά των ξέπλεγα καὶ μ' ἐλαφρὸ τὸ βῆμα;

Εἶναι νεράϊδες, πῶκλειψαν τὴ μάνα σας, παιδιά μου,
 Καὶ τήνε σέρνουν, τὴν τραβοῦν 'ς τὴ λίμνη νὰ τὴν κρῦψουν.
 Φωνάξετέ της δυνατά, μὴ φύγουν καὶ γλυτώση.

. . . . .

Κ' ἐκεῖνα τὰ κακότυχα, ποῦ τὰχε ξεγελάση
 Καὶ τὰφερε τὴ μάνα τους σκληρὰ νὰ μαρτυρέψουν,
 Ἐπίστεψαν τὰ λόγια του κ' ἐφώναξαν τὰ μαῦρα
 « Ἀφῆστε τὴ μανοῦλά μας, ποῦ πᾶτε τὴ Φροσύνη; »
 Σπαθί, μαχαῖρι φτερωτό, ἐπέταξ' ἡ φωνή τους
 Κ' ἐπλήγωσε μὲς 'ς τὴν καρδιὰ τὴ δύστυχη τὴ Φρόσω.
 Ἐγνώρισε τὰ σπλάχνα της, ἔμεινε παγωμένη.
 Ἴχνει μὴν ὕστερη ματιὰ 'ς τὸν οὐρανὸ καὶ πέφτει.
 Κυρὰ Παρθένε, δέξου τὴν, ἀπέθανε ἡ Φροσύνη.
 Ἀκούει τὸ χτύπο ὁ Ἀλήπασας, πετιέται ἀπὸ τὴ φράχτη
 Κι' ἀφίνει ἔρμα τὰ παιδιά καὶ μοναχὰ 'ς τὸ λόγγο.
 Σκούζουν ἐκεῖνα, φεύγουνε, ποῦ νὰ κρυφτοῦν δὲν ξεύρουν·
 Τρέχουν ἐδῶ, τρέχουν ἐκεῖ, τρέχουν ἐπάνω κάτω,
 Τρουπόνουνε τὰ δύστυχα σὲ μὴ κουφάλα δένδρου,
 Σφιχτά, σφιχτὰ ἀγκαλιάζονται, παρακαλοῦν νὰ φέξη.

. . . . .

ΑΛΗΣ

Ταχῆρ, Ταχῆρ, πῶς δὲ μιλεῖ, πῶς δὲ χτυπᾷ ἡ καρδιὰ της;

ΤΑΧΗΡ

Οι πεθαμμένοι είναι βουβοί, δὲν ἔχουν καρδιοχτύπι.

ΑΛΗΣ

Ταχίρ, δὲν ἀναστέναξε; δὲν ἔχυσ' ἓνα δάκρυ ;

ΤΑΧΗΡ

Βιζήρη, δὲν τὴν ἀκουσα . . . ἔχει στεγνὰ τὰ μάτια.

ΑΛΗΣ

Ταχίρη, τὴν ἐκέντηδες νὰ ἰδῆς ἂν βγάνη αἷμα ;

ΤΑΧΗΡ

Βιζήρη, τὴν ἐκέντησα, δὲν ἔδγαλε ρανίδα.

. . . . .

Τὴν ἔβλεπε ὁ Ἀλέπασας καὶ μαῦρος ἀπὸ πείσμα,
Μὲ τὸ ποδᾶρι του χτυπᾷ τὰ παγωμένα στήθη.

Καὶ τόσο, τόσο τὰ πατεῖ, τόσο βαρεῖα τὰ θλίβει,
 Π' ἀκούστικε σὰ βογκητὸ νὰ βγαίνῃ ἀπ' τὸ πτώμα.
 Κρυφὴ χαρὰ τοῦ ἐπλάτυνε τὰ λαίμαργα τὰ χεῖλη
 Καὶ βλασφημᾷ ὁ ὄθεος καὶ λέγει τοῦ Ταχῆρ·

ΑΛΗΣ

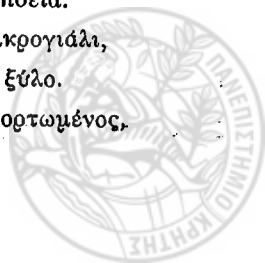
Πάρ' τινε τώρα, ῥίξε την, νὰ τήνε φάγῃ ὁ Ἄδης.
 Τὴν ἀκουσα ποῦ ἐστέναξεν, ὡς ἦν' καὶ πεθαμμένη.
 Ἐκεῖ 'ς τὴν ἄκρη καρτερῶ ν' ἀκούσω νὰ χτυπήσῃ
 Μὲς 'ς τὸ νερὸ τὸ σῶμά της. Πάρ' τινε . . . φύγε . . . χάσου.

. . . . .

Ἄφωναίς ἢ κατάδικαίς μὲ τρόμο, μὲ λαχτᾶρα,
 Τὸ φοβερὸ μαρτύριον τηρᾶνε τῆς Φροσύνης.
 Εἶδανε τὸν Ἀλήπασα, ποῦ τήνε παραστέκει,
 Καὶ δὲν τολμοῦν ἢ δύστυχαίς νὰ τρέξουν νὰ τῆς δώσουν
 Οὔτε τὸ ὕστερον φίλι, τὰ μάτια της νὰ κλείδουν.
 Τῆ χαιρετοῦν ἀπὸ μακρὰ καὶ τὴν παρακαλοῦνε
 Νὰ καρτερέσῃ μιὰ στιγμὴ ὄλαις μαζὶ νὰ φύγουν.

Ἄκολουθεῖ τὸ δρόμον της ἡ νεκρικὴ κηδεῖα.

Ἄκόμῃ λίγο περπατεῖ καὶ βλέπει 'ς τ' ἀκρογιάλι,
 Ποῦ ἐμαύριζεν ἀπὸ μακρὰ ἐν' ἀραμένον ξύλον.
 Σιμὰ των ἐρχεται ὁ Ταχῆρ, τὸ πτώμα φορτωμένος,

Και με κατάραις ὑσπλαχναῖς ταῖς σπρώχνει καὶ ταῖς βιάζει.
 Φθάνουν ἔς τὴν ἄκρη τοῦ γιалоῦ· τρεῖς, τέσσαροι φονειάδες,
 Ποῦ ἐπρόσμεναν ἀπὸ βραδύς, ταῖς παίρνουν, ταῖς φορτόνουν.
 Ἐμβήκε μέσα κ' ὁ Ταχῆρ καὶ μ' ἓνα μόνον νεῦμα
 Χτυποῦν τὸ κῦμα τὰ κουπιὰ καὶ χάνεται τὸ ξύλο.

Ἐκύτταζαν ἢ δύστυχαῖς τὸν κόσμον, ποῦ ταῖς φεύγει,
 Καὶ δὲ μποροῦν νὰ κρύψουνε τὰ δάκρυά των πλέον.
 Θυμῶνται τὸν Ἰγνάτιο, θυμῶνται τὰ κρεββάτια,
 Τὸ σαστικό, τὸν ἄνδρα των, τὴν εὐμορφιά, τὴ νειότη . . .
 Κλάψετε, μαύραις, κλάψετε, κὶ ὁ Πλάστῆς σᾶς σχωραεῖ!
 Φαίνονται μὲς ἔς τὰ σύγνεφα ἢ κορυφαῖς τοῦ Πίνδου
 Κάτασπραις σὺν τὰ στῆθη των, ἀγναῖς σὺν τὴν καρδιά των.
 Γέρνουν, θῶροῦν τὰ κύματα, λὲς καὶ μετροῦν τὸ βάθος,
 Ποῦ χάσκει, χάσκει ἀχόρταγο σὺν τοῦ Ἄλῆ τὸ στόμα.
 Πόσαις φοραῖς, σὺν ἦτανε μικραῖς, μικραῖς παιδούλαις,
 Ἐν τῇ λίμνῃ ἐταξειδεύσανε μὲ γέλια, μὲ παιγνίδια!
 Πόσαις φοραῖς ἀπλώσανε τὰ ἄρθρα των τὰ χέρια
 Καὶ κυνηγοῦσαν τὰ νερὰ ἔς τὰ δάχτυλα νὰ πιάσουν!
 Καὶ τώρα, ἀντὶ νὰ παίζουνε κὶ ἀντὶ νὰ τραγουδοῦνε,
 Τρέμουν νὰ ἰδοῦνε τὸν ἄηρό, ποῦ θὰ ταῖς σαβανώσῃ!

. . . . .

Πόσο μακρὰ ποῦ ἐφύγανε! Τί γρήγορα ποῦ τρέχουν!
 Ἄλλο δὲ φαίνεται ὁ γιалоός. Τὰ μάτια των γυρεύουν

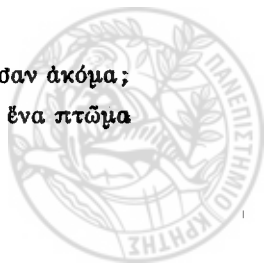
Νὰ ἰδοῦν ἀκόμη μιὰ φορὰ τὸ μητρικό των χῶμα,
 Κ' ἐκεῖνο λὲς κ' ἐσδύστηκε μὲς 'ς τὰ νερὰ τῆς λίμνης!

. . . . .

Ἐκύτταζε ὁ Ἀλήπασας ἀνήσυχος 'ς τὸ βράχο
 Τὸ μαῦρο ξυλοκρέββατο, ποῦ ἐδιάβαινε μονάχο.
 Λὲς καὶ τῆς λίμνης οἱ ἀφροὶ 'ς τὸν ὄμο τους τὸ παίρνουν
 Καὶ 'ς ἐκκλησιά μακρὰ μακρὰ, σιγὰ σιγὰ τὸ φέρνουν.
 Τὸ βλέπει ποῦ ἐσταμάτησε . . . Σηκόνεται, προσμένει,
 Βουδός, δὲν ἀνασαίνει.

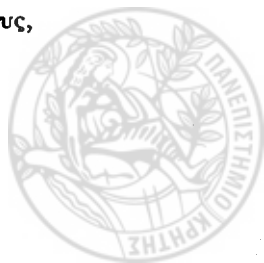
Καὶ στέκει κ' ἀκουρμαίνεται καὶ καρτερεῖ ν' ἀκούσῃ . . .
 Κοιμῶντ' ἀκόμη τὰ νερὰ, νεκρὰ δὲν ἀντηχοῦσι.
 Ὁ πρῶτος χτύπος ἐφθασε . . . χαμογελᾷ, σπαράζει.
 Δεύτερος . . . τρίτος . . . τέταρτος . . . μετροῦ κ' ἀναγαλλιάζει.
 Τί βιάζεσαι, τί βιάζεσαι; δὲ βλέπεις τὸ Βιζήρη,
 Ποῦ δὲν προφθάνει νὰ μετροῦ, σκληρὸν караδοκύρη;
 Δυὸ τρεῖς ἀκόμη ἐμείνανε. Ἐλάφρωσε τὸ ξύλο
 Καὶ κολυμβᾷ σὰ φύλλο.

Δεκάξη χτύποι ἀκούονται . . . δὲν ἔσωσαν ἀκόμα;
 Κρυφὰ λογάριζε ὁ Ἀλῆς καὶ τῶλειπε ἓνα πτώμα

Σκύφτουνε δυό, τάρπάζουνε, τὸ σέρνουν, τὸ τραβοῦνε,
 Σφιχτὰ τοῦ δένουν μιὰ θηλειά, μιὰ πέτρα τοῦ κρεμνοῦνε.
 Ἔνας κρατεῖ τὰ πόδια του, γυμνὰ καὶ ξυλιασμένα,
 Κι' ἄλλος βαστοῦσε τὰ μαλλιά 'ς τὰ δάκτυλα δεμένα.
 Ἐπάνω κάτω τὸ κινοῦν, λές καὶ τὸ ναναρίζουν·
 Φωνάζουν μιὰ, φωνάζουν δυὸ καὶ τρεῖς . . . τὸ σφενδονίζουν.
 Ἐχτύπησαν τὰ κύματα μὲ θόρυβο μεγάλο,
 Μ' ἀφροὺς πολλοὺς καὶ σάλο.

Κάμνει στεφάνια τὸ νερό, ποῦ ἐκτείνονται, πλαταίνουν
 Καὶ 'ς τὰ ποδάρια τοῦ Ἀλῆ νὰ ξεψυχήσουν πγαίνουν.
 Λές καὶ τὸ κύμα τῆ νεκρῆ γιὰ νύφη του ἀγκαλιάζει
 Καὶ μὲ στεφάνια ἀπὸ νερὸ τὸ γάμο του γιορτάζει.
 Γέρνει ὁ Ταχίρης γιὰ νὰ ἰδῆ . . . κι' ἀκούει τῆ γαργάρα
 Καὶ τὸν ἀφρό, ποῦ ἀναίβαινε σὰ μυστικὴ κατάρα,
 Ποῦ ὁ κάτω κόσμος τῶστειλε ἀπ' τὰ ψυχρὰ του βάρη.
 Ἐκρούσε ἀπ' τὸ φόβο του, ἐδύστηκεν, ἐχάθη.
 Φύγε, ληστή, ὁ ἴσκιος σου τὸ μνήμα μὴ μολύνῃ,
 Ὅπου κοιμῶντ' ἡ δεκαφτὰ μὲ τὴν Κυρὰ Φροσύνη.
 Ἐσήκωσαν τὸ σίδερο, ἀφρίζουν τὰ κουπιὰ τους,
 Φεύγουν! . . . Ἀνάθεμά τους!

Καὶ σύ, Ἄλῃ, ποῦ ἐχόρτασες τὴ λύσσα, τὴν ὀργή σου,
 Σὰν ἔλθῃ ἡ ὥρα ἡ φοβερὴ, κλεισμένος ἔς τὸ νησί σου,
 Τὴ νύχτα ἐδῶ, ποῦ ἐπέρασες, δὲ θὰ τὴ λησιμονήσης!
 Κι' ὅταν θ' ἀπλόνης ἔς τὸ νερὸ τὰ χεῖλῃ νὰ δροσίσης,
 Φωτιὰ θὰ πίνης ἄσβεστη καὶ θέρμη καὶ πικράδα.
 Εἶν' ἄλμυρά τὰ δάκρυα κι' ἀφίνουν φαρμακάδα.
 Εἶν' ἄλμυρά, θυμήσου το! Θὰ ἰδῆς πῶς θὰ ξυπνήσουν,
 Πῶς θάλλθουνε ἔς τὸ βράχο σου τὴ νύχτα νὰ χτυπήσουν
 Σὰν κύματα ὀλοφούσκωτα, ἀφροστεφανωμένα,
 Μὲ βογκητό, μὲ μούγκρισμα, σκληρὰ καὶ διψασμένα.
 Τριγύρω σου θὰ σπκωθοῦν, ψηλὰ βουνὰ θὰ γίνουν,
 Τὸ δρόμο θὰ σοῦ κλείσουνε, νὰ φύγῃς δὲ θ' ἀφίνουν.
 Θὰ νὰ ζητῆς βοήθεια, κάνεις δὲ θ' ἀγροικαίει...

Η ΛΙΜΝΗ ΘΑ ΣΕ ΦΑῆ.

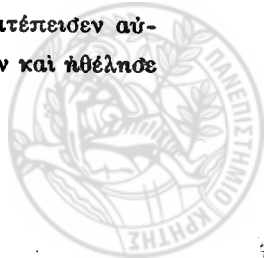

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΑΙΣΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

(α) Κατὰ τὸ 1797, ἀφ' οὗ ὑπὸ φθίσεως πολυχρονίου παρέδωκεν ἡ ἐνετικὴ πολιτεία τὸ πνεῦμα εἰς χεῖρας τῆς τότε τὰ πάντα καταβροχθιζούσης δορυκτικτικῆς τῶν Γάλλων δυνάμεως, ἐπέτυχεν ὁ Ἀλῆς παρὰ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Γεντίλη νὰ δύναται ἀνεμποδίστως διὰ τοῦ στολίσκου αὐτοῦ νὰ διαπλῆ τὸν πορθμὸν τῆς Κασσιόπης. Εἰς ἐπιτυχίαν δὲ τούτου ἐσπούδασε πρῶτον νὰ ἐφελκύσῃ τὴν συμπάθειαν τοῦ ὑπασπιστοῦ Ῥόζ, μεταδάντος τότε εἰς Ἰωάννινα πρὸς ἐπίσκεψιν τ οὗ τερατουργοῦντος Ἀλῆ. Ἐκαστος δύναται νὰ φαντασθῇ πόσον πολυτελῶς καὶ φιλοφρόνως ὑπεδέχθη ὁ παμπόνηρος Σατράπης τὸν ξένον ἐκείνον. Ἐορταὶ καὶ πανηγύρεις, ἐπιδείξεις μεγαλείου καὶ πλοῦτου, ἀπὸ πρωίας μέχρις ἑσπέρας καὶ ἀπὸ ἑσπέρας μέχρι πρωίας διεδέχοντο ἀλλήλας. Κατέπειθεν αὐτὸν τέλος νὰ νυμφευθῇ καὶ τὴν ὡραίαν Ζωίτζαν καὶ ἠθέλησε

μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μουχτάρ ὡς παρόνυμφος νὰ ἐορτάσῃ τὸν γάμον.

Μόλις ἐπανελθόντος τοῦ Ῥοζ εἰς Κέρκυραν εἶναι ἀναντιρρήτον ὅτι ὁ Ἀλῆς ἀπέλαβε τὴν ποθουμένην ἄδειαν νὰ δύναται ἐλευθέρως νὰ διαπλῆν τὴν Ἴονικὴν θάλασσαν. Πλήρης χαρᾶς διὰ τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο κατόρθωμα, ἀλλ' ὑποκρύπτων εἰσέτι τὰ ἀποτρόπαια αὐτοῦ σχέδια, ἐξέφραζε δημοσίᾳ τὴν πρὸς τοὺς Γάλλους εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ καὶ ὤμνυε διὰ τῆς παραχωρήσεως ἐκείνης νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ εἰμὴ τὴν καταδάμασιν καὶ ἐξόντωσιν ληστρικῶν τινῶν συμμοριῶν, ὑφ' ὧν δῆθεν κατετρύχοντο οἱ ὑπὸ τὴν πατρικὴν αὐτοῦ κυβέρνησιν διατελοῦντες λαοί.

Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1798 αἰθνης ἐξέπλευσε τοῦ λιμένος τῆς Πρεδέξης ὁ στολίσκος τοῦ Ἀλῆ. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τίς ὁ σκοπὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἀλλὰ πάντες ἐν τῷ μυχῷ τῆς καρδίας αὐτῶν ἐπίστευον ὅτι στυγερόν τι ἔργον ἐμελλε πάντως νὰ διαπραχθῇ. Ἡγεμὼν τῆς ἐκστρατείας ἦτο ὁ αἰμοδόρος Ἰουσοῦφ, καὶ τὸ γεγονός τοῦτο συνέτεινεν εἰς ἐμπέδωσιν τῶν ἐν τῷ κρυπτῷ διαδιδομένων λόγων. Ἀλλὰ τίς ἐτόλμα νὰ ἐκφωνήσῃ λέξιν;

Διετάχθη ὁ στολίσκος ὅσον οἶόν τε νὰ κρύψῃ τὴν πορείαν αὐτοῦ καὶ νύκτωρ νὰ προσορμισθῇ εἰς τὰ παράλια τῆς Χαορίας. Τοῦτο συνέβαινε κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Πάσχα. Ὁρθροῦ βαθέος ἀπεβιδάσθησαν οἱ φονεῖς ἐκεῖνοι καὶ διαιρεθέντες εἰς δύο σώματα οἱ μὲν ἐτράπησαν ἐπὶ τὴν κώμην Νεβίτσαν, οἱ

δὲ ἐπὶ τὸν Ἅγιον Βασίλειον, ἐν ᾧ πάντες οἱ πιστοὶ ἀνυπόπτως ἐν τῷ ναῷ τοῦ Κυρίου ἐώρταζον τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Λυτρωτοῦ. Διὸ καὶ ξιφῆρεις οἱ Ἄλβανοί, εἰς ἀόπλους καὶ προσευχομένους ἐμπεδόντες, διέφθειραν ἅπαντας ἀπὸ νηπίου μέχρι γέροντος.

Αἱ δύο αὐταὶ κῶμαι, διὰ τε τὸ ἐρυμνὸν τῆς θέσεως καὶ τὸ ἐμπειροπόλεμον τῶν κατοίκων δώζουσαι πάντοτε τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν, ἀπόρθητοι ὄλως ἐνομιζόντο ὑπὸ τῶν Ἄλβανῶν. Διὸ καὶ μέγα κλέος ἐκ τῆς καταστροφῆς αὐτῶν περιεγένετο εἰς τὸν Ἄλῆν, ἐξ οὗ καὶ τὸ Διδάνιον κατὰ τινα τῆς ἀνδρείας πρὸς τὴν ἐπιβουλήν βάρβαρον σύγχυσιν ἐπέθηκεν αὐτῷ τὴν πομπῶδη τοῦ Ἀσλάν (λέοντος) ἐπωνυμίαν. Ἐχαίρει λοιπὸν ὁ τύραννος ἀκούων ἐπαναλαμβανομένην ὑπὸ τοῦ σμήνουσ τῶν κολάκων αὐτοῦ τὴν πολύκροτον ἐκείνην προσηγορίαν, δι' ἧς ἐξισοῦτο πρὸς τὸν βασιλέα τῶν θηρίων, καὶ ἠρέσκετο τὰ μέγιστα κατακλινόμενος ἐπὶ λεοντῆς ὡς περ ὑλικώτερον διὰ τοῦ συμβόλου τούτου εἰκονίζων τὸ ἄλκιμον αὐτοῦ καὶ θυμοειδὲς καὶ οὐ μόνον λεοντώνυμος, ἀλλὰ καὶ λεοντοδάμας τις ἀναδεικνύμενος.

(β) Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι ἡ Χάμκω κατέλιπεν εἰς τὸν υἱὸν κληρονομίαν τὸ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῆς μῖσος καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐκδικήσεως, ἥτις καὶ ἐτελέσθη ὕστερον διὰ τῆς μετὰ τινα ἔτη, συνδρομῆ τοῦ Ἀθανασίου Βάγια, γενομένης σφαγῆς τῶν Γαρδικιωτῶν. Δὲν ἠδυνήθη ἡ Ἐρινὺς ἐκείνη,

οὐδὲ καθ' ἦν ὥραν ἐν μέσῳ φρικωδεστάτης ἀγωνίας παρέδιδε τὸ σατανικὸν αὐτῆς πνεῦμα νὰ λησμονήσῃ ὅτι τὸ 1746 ἐπιτεθεῖσα πρὸς τοὺς Γαρδικιώτας, αἰφνης συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Χορμοβίτου Τσαούση Πρίφτη καὶ παραδοθεῖσα εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς ὑπέστη αἰχμάλωτος δεινὴν τινα ὕβριν, ἥς δὲν ἴσχυσε ζῶσα νὰ λάβῃ τὴν δέουσαν ικανοποίησιν.

Ἐξήκοντα περίπου ἔτη εἶχον παρέλθει ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης μέχρι τῆς ὥρας, καθ' ἦν ὁ Ἄλῆς βοῶν βράς (πῦρ), ἐξεφώνει τὸ μαιφόνον τῆς σφαγῆς σύνθημα. Ἐξήκοντα περίπου ἔτη! τουτέστι δύο σχεδὸν γενεαὶ εἶχον ἐκλείψῃ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς! Οὐδεὶς ἐξ ἐκείνων, οἵτινες κατεκράτησαν αἰχμάλωτον τὴν μητέρα αὐτοῦ, οὐδεὶς ἴσως ἦτο τότε ζῶν! Καὶ ὅμως, ὧν οἱ γονεῖς ἤμαρτον, ἐπέπρωτο νὰ δώσωσι δίκας τὰ ἀθῶα τέκνα.

Μέχρι τέλους ζωῆς αὐτοῦ διетήρησεν ὁ Ἄλῆς θρησκευτικὸν σέβας πρὸς τὴν Χάμκων. Πολλάκις ἐπανελάμβανεν ὅτι πρὸς τὴν μητέρα ἦτο ὀφειλέτης τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ· ὅτι διὰ τῶν προτροπῶν καὶ παραινέσεων ἐκείνης ἠδυνήθη νὰ ὑπερβῇ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα προσκόμματα· ὅτι ὁσάκις εὐρίσκετο ἐν δυσχερείᾳ τινί, ἐκείνην ἐπεκαλεῖτο βοηθὸν καὶ τὸ φάσμα, ἐξερχόμενον τοῦ μνήματος, ἔσπευδε νύκτωρ ἐπὶ τὴν κλίνην αὐτοῦ, ἵνα ποτὲ μὲν διὰ δεήσεων καὶ δακρύων, ποτὲ δὲ δι' ἀπειλῶν καὶ ὕβρεων ἐνισχύῃ τὴν θυελλώδη καὶ ζοφερὰν αὐτοῦ καρδίαν.

(γ) Ἐπαναστατήσαντος τότε τοῦ Ἀδριανουπόλεως Γιορ-
γίμπασα, ὤφειλε κατὰ προσταγὴν τοῦ ἡγεμονεύοντος Σουλ-
τάνου νὰ εἰσφέρῃ στρατιωτικὴν δύναμιν εἰς κατατρόπωσιν
τοῦ ἀντάρτου. Διὸ καὶ ἀσμένως ἐπελάβετο τῆς εὐκαιρίας
ταύτης, ἔν' ἀπομακρύνῃ τὸν Μουχτάρ.

(δ) Ἐπειδὴ διεφιλονεικῆθη πολλάκις ἐὰν παρὰ τοῖς Ὀθω-
μανοῖς Ἀλβανοῖς ὑπῆρξέ ποτε ἡ τελετὴ ἐκείνη, δι' ἧς δύο
μαχηταὶ συνεζεύγοντο ἀδιασπᾶστως προσαγορευόμενοι ἀδελ-
φοποιητοὶ καὶ διὰ φοβερῶν ὄρκων ὑπεχρεοῦντο νὰ παρέχωσιν
ἀλλήλοις ἀμοιβαίαν βοήθειαν ἐν τοῖς κινδύνοις, νομίζω κα-
τάλληλον νὰ σημειώσω ἐνθάδε γεγονός τι ἀναφερόμενον εἰς
τὴν πρώτην νεότητα τοῦ Ἀλῆ καὶ σαφῶς μαρτυροῦν ὑπὲρ
τοῦ ἐθίμου ἐκείνου.

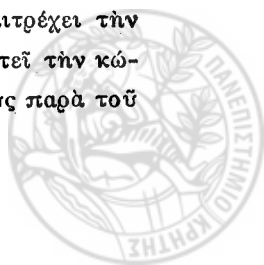
Εἶπον καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν σημειώσεων τούτων ὅτι οἱ
Χορμοδίται, ἀρχηγοῦντος τοῦ Τσαούση Πρίφτη, συνέλαβον
καὶ παρέδωκαν τὴν μητέρα τοῦ Ἀλῆ εἰς χεῖρας τῶν Γαρδι-
κιωτῶν. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς συλλήψεως ταύτης εἶχον πυρπο-
λήσῃ τὰς ἐν Τεπελενίῳ οἰκίας τοῦ Ἰσλάμ Μπέν, θείου τοῦ
Ἀλῆ, καὶ αὐτὸν συλλαβόντες ζῶντα κατέσφαξαν.

Ἐφηβος ἦδη ὁ Ἀλῆς καὶ τρέφων διὰ ταῦτα ἄσπονδον μῆ-
δος πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ἐκαιροφυλά-
κτει πρὸς ἐκδίκησιν καὶ ὄλεθρον τῶν ἀνδρείων ἐκείνων Χρι-
στιανῶν. Συνέδεσε τότε φιλίαν καὶ ἀδελφοποιίαν πρὸς τὸν
Σκέντον Μπούϊαν καὶ Λέκκαν Ντουῆρον, ἐχθροὺς τῶν Χορμο-

διτών, καὶ συνεννοθῆεις μετὰ τῶν Δραγοτινῶν καὶ Λιουζατιωτῶν ἐπέπεδεν αἰφνης μετὰ δισχιλίῳν κατὰ τῶν Λεκλιωτῶν. Οὗτοι δέ, καίτοι ἐξ ἀπροόπτου προσβληθέντες, οὐχ ἥτον ἀντέστησαν γενναίως μέχρις οὗ, ἐπιβοηθησάντων καὶ τῶν φίλων καὶ συμμάχων Χορμοβιτῶν, ἀπέκρουσαν τὴν στρατιὰν τοῦ Ἄλῃ, φονεύσαντες πολλοὺς τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ καὶ ἀναγκάσαντες καὶ αὐτὸν νὰ σωθῆ διὰ φυγῆς ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Μετὰ τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο οἱ Χορμοβίται καὶ λοιποὶ γείτονες Χριστιανοί, συνδεθέντες μετὰ τοῦ Κούρτ Πασᾶ, ἠνάγκασαν τὸν Ἄλῃ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Τεπελένιον καὶ προσφύγῃ εἰς Λιαπουρίαν. Ἐκεῖ δὲ ἐλθὼν εἰς τὸ χωρίον Λεκκεντίσιον διέμεινε παρὰ τινι Μπελιούση φεύγων τὰς καταδρομὰς τοῦ Κούρτ Πασᾶ, ἐπικηρύξαντος πεντακισχίλια γρόδια εἰς τὸν κομίσοντα τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἄλῃ.

Τότε οἱ δύο ἀδελφοποιητοὶ Σκέντος καὶ Ντοῦρος, συνεννοθῆντες μετὰ τοῦ καταδίκου, ἐπαρουσιάσθησαν ὡς δυνάμενοι νὰ ἐκτελέσωσι τὸν φόνον. Λαβόντες δὲ μέρος τῶν ἐνδυμάτων αὐτοῦ περιέβαλον δι' αὐτῶν πρόβατον καὶ τοῦτο διὰ βολίων φονεύσαντες, παρουσιάσθησαν εἰς τινὰ ἐπίτροπον τοῦ Κούρτη, φέροντες καὶ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ φόνου καὶ παρέλαβον τὰς πέντε χιλιάδας γροσίων.

Διὰ τοῦ ποδοῦ τούτου ἐξέρχεται ὁ Ἄλῃς τῆς Λιαπουρίας, μεταβαίνει εἰς τὴν Τοσκαρίαν, στρατολογεῖ, ἐπιτρέχει τὴν Πωγωνιανὴν, εἰσέρχεται εἰς τὸ Ζαγόριον, λεπλατεῖ τὴν κώμην Δοδράν, χωρεῖ μέχρι Ῥοδοτοβίου, νικᾷ τοὺς παρὰ τοῦ

τοπάρχου Ἰωαννίνων πεμφθέντας εἰς ἀπόκρουσιν αὐτοῦ, καὶ ἐν ᾧ ἐμελλε νικητῆς νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, προσκαλεῖται παρὰ τῆς μητρὸς καὶ ἐπανέρχεται εἰς Τεπελένιον, διότι οἱ Χορμοβῖται ἐπολιόρκουν πάλιν αὐτό.

Εἶναι ἀναντίρροπον ὅτι ἡ ἀδελφοποίησις τοῦ Ἀλῆ μετὰ τοῦ Σκέντου καὶ Ντούρου συνέτειναν οὐ μικρὸν εἰς τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ.

Ταῦτα ἐρανισθεῖς ἐκ τῆς χρονολογίας τῆς Ἡπειροῦ τοῦ Κ. Ἀραβαντινοῦ, ἔκρινα κατάλληλον νὰ ἐκθέσω ἐνθάδε ὡς διαφωτίζοντα τὸν βίον τοῦ Ἀλῆ.

(ε) Ὅσα ἐν τοῖς προλεγομένοις ἐρρέθησαν περὶ τῶν θρησκευτικῶν τοῦ Ἀλῆ δοξασιῶν ἀπολύουσιν ἡμᾶς πάσης περὶ τῶν βλασφημιῶν τοῦ ἀθέου τούτου εὐθύνης. Προσθετέον δὲ ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Βεκτασῆδων, κυνικῶν τινῶν παρ' Ὀθωμανοῖς φιλοσόφων, δοξαζόντων ὅτι ὄνειροπόλημα εἶναι ἡ θεότης καὶ ὅτι τὰ περὶ τοῦ ὑπερτάτου ὄντος καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς διαθρυλούμενα εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας κομψή τις ἐπίνοια καὶ ἐροσχελία.

Καὶ ὅμως, ἐν ᾧ συστηματικῶς ἐχλεύαζε τὰ θεῖα, ἐν ᾧ καὶ τοῦ Ἰσλαμισμού κατεφρόνει καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, πολλακίς μυστικός τις φόβος κατελάμβανε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Ἐντρομος ἐθεώρει τότε προσεγγίζον γιγαντιαίοις βήμασι τὸ τέρας τῆς ζωῆς καὶ ἐπειρᾶτο διὰ μυριῶν μέσων νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν θεότητα. Διένεμεν ἄρτον τοῖς πένησιν, ἐκέλευεν ἀνέγερσιν

κατηδαφισμένου τινός τῶν Ὀρθοδόξων ναοῦ καὶ γονυπετῆς προσπύχето ὅτε μὲν ἐνώπιον τοῦ Ψευδοπροφήτου, ὅτε δὲ ἐνώπιον τῆς Θεομήτορος. Οὕτως ἐν Καλκουτασίῳ τοῦ Περαιῖου, ἔνθα ὁ ἱερομάρτυς Κοσμάς ὑπέστη τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον, ἤγειρεν ἰδίοις ἀναλώμασι περικαλλῆ ναόν, καὶ τὴν ἁγίαν κάραν τοῦ ἀποστόλου ἐλάτρευε καὶ κατέδρεχε πολλακίς διὰ τῶν βδελυρῶν αὐτοῦ δακρύων.

Περὶ ἐργόν τι ἀνέκδοτον τοιοῦτου εἶδους μοὶ διηγήθη καὶ ὁ δεδάσμιος καὶ πολὺς ἀρχιεπίσκοπος Βικέντιος Κράλιεβιτς, ὁστις, καίτοι ἑκατοντούτης, ζωηροτάτας διατηρεῖ εἰσέτι τὰς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος. Ἐμαθον παρὰ τοῦ ἀγιωτάτου καὶ πολυπαθοῦς τούτου γέροντος, τοῦ νῦν διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ κοσμοῦντος τὸν ἐν Βενετία θεόσωστον ναόν τοῦ Ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ὅτι κατὰ τοὺς ἀπαιδίους ἐκείνους χρόνους, πρωτοπαπᾶς ὢν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ διαχειριστῆς τῶν κτημάτων τοῦ Ἁλῆ, διετάχθη δι' ἐξόδων τοῦ Σατραπείου νὰ κτίσῃ ἐκ θεμελίων τὸν ἐν Γορνιτζίδῳ ναόν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἵνα συνέρχωνται οἱ πιστοὶ αὐτοῦ ὑπὸ κροκοῖ καὶ δέωνται ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ.

Αἱ στιγμαὶ αὗται, ὡς καὶ ἐν τοῖς προλεγομένοις ἐρρέθη, ἦσαν σπανιώταται καὶ ἡ κατέχουσα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀθυμία καθ' ὡς ἡμέρας ἀπροσδόκητόν τι δυστύχημα ἐπῆρχετο, μετεβάλλετο συχνότερον εἰς μανίαν ἀκατανόητον. Ἡ φαντασία αὐτοῦ ἐξήπτετο, τὰ σπλάγχνα ἐφλέγοντο ὑπὸ πυρετοῦ, καὶ ὄλος τότε εἰς τὴν ἀθείαν παραδεδομένος καὶ τὴν ἐμφυτον

αὐτῷ ὑπεροψίαν, ἐξεφώνει καταδίκας, παρευρίσκειτο εἰς τὰ μαρτύρια, ἦτο ἀπρόσιτος τοῖς πᾶσι καὶ ἐπίστευεν ὅτι, πράττων τοιοῦτοτρόπως, ἀπέδιδεν αἷμα ἀντὶ αἵματος, περιφρόνησιν ἀντὶ περιφρονήσεως πρὸς τὸ ὑπέρτατον ἐκεῖνο Ὅν, ὅπερ ἐτόλμα ν' ἀναχαιτίζη τὴν ὀρμὴν τῶν εὐτυχιῶν καὶ τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ ἢ παρενέβαλλεν ἀπρονόητον πρόσκομμα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν προσχεδιασθέντος τινὸς ἀνοσιουργήματος!

(ς) Ὅσον θαρράλεος ἐφημίζετο ὁ Μουχτάρ, τόσον γνωστὸς ἐπὶ δειλία καὶ διαφθορᾷ ἦτο ὁ ἀποτροπαιὸς Βελῆς.

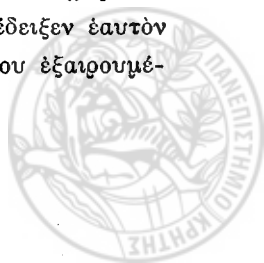
(ζ) Εἶναι ἀναντιρρόητον ὅτι ὁ Ἀλῆς, ὡς ἄλλος Λουδοβίκος ἐνδέκατος ἔφερε προσηρτημένα εἰς τὸν τράχηλον φυλακτὰ καὶ ἐγκόλπια καὶ ὅτι μετὰ θρησκευτικῆς κατανύξεως καὶ ἠσπάζετο αὐτὰ καὶ ἐπεκαλεῖτο εἰς βοήθειαν.

ΑΙΣΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

(α) Ἴδιοτρόπου καὶ ἴσως μοναδικῆς φύσεως ὁ Ἄλῃς συνεδύαζεν εἰς ταῦτὸ τὴν φιλαργυρίαν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν. Ὅθεν, ποτὲ μὲν ἐσθῆτα περιβεβλημένος πολυτελεῖ, ἐκάθητο βρενθούμενος ἐπὶ τοῦ σατραπικοῦ θρόνου, ποτὲ δὲ ῥακενδύτης καὶ ῥυπαρὸς παρίστατο ἐν σχήματι πέντητος μεμψιμοιρῶν καὶ πολλαχῶς τὴν ἑαυτοῦ τύχην ἀποδυρόμενος. Οἱ εἰδότες αὐτὸν ἐκ τοῦ πλησίον ἔσπευδον τότε ὡς ἐξ αὐθορμήτου ἐλευθεριότητος καὶ ἐπέδιδον αὐτῷ χρήματα· οὐαὶ δὲ εἰς τὸν παραφαίνοντα φειδωλίαν ἐν τῷ προσάγειν τὴν δωρεὰν αὐτοῦ.

Μετὰ τὸν ἐμπροσθὸν τοῦ ἐν Τεπελενίῳ γυναικωνίτου, ὅπου ἐφημιζετο ὅτι ἐφύλαττε κεκρυμμένους μεγάλους θησαυροὺς, ἐπανελθὼν εἰς Ἰωάννινα, προσεκάλεσε πάντας τοὺς πλουσίους αὐτοῦ ὑπηρέτας καὶ καθήμενος κατὰ γῆς καὶ τύπτων μετὰ δακρῶν τὰ στῆθη ἔτεινεν ἀναιδῶς τὴν χεῖρα ὡς ἐπαίτης. Λέγεται ὅτι Ἀλέξιος ὁ Νοῦτσος ἀνέδειξεν ἑαυτὸν γενναιότερον πάντων, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Βρυῶνου ἐξαιρουμένου.

Τὰ μὲν ἀρπάζων καὶ σφητεριζόμενος ὁπωσδήποτε, τὰ δὲ νομιμώτερον κτώμενος, εἶχεν ὁ Ἀλῆς συσσωρεύσῃ πλῆθος τιμαλφῶν λίθων, καὶ παρὰ τοῦ τότε περιπλανωμένου βασιλέως τῆς Σουηδίας Γουσταύου Ἀδόλφου εἶχε λάβῃ ἀντὶ ὑπερόγκου τιμῆς σπανιώτατον διὰ τὸ μέγεθος ἀδάμαντα. Καθ' ἃς δὲ ἡμέρας ἔχαιρεν ἐπιδεικνύμενος τοὺς ἑαυτοῦ θησαυρούς, ἐκόσμηι τὰς αἰμοφύρτους, ἀλλὰ φύσει λευκοτάτας χεῖρας διὰ τοσούτων δακτυλίων, ὥστε μόλις ἔμενον ἀσκεπεῖς αἱ ἀρθρώσεις τῶν δακτύλων.

(β) Ὁ Πλάτανος ἦτο ἐπὶ Ἀλῆ τὸ δένδρον, ἔνθα συνήθως ἐτελοῦντο αἱ κεφαλικαὶ ποιναί. Διὸ καὶ θανατηφόρος ἐνομίζετο ἡ σκιά αὐτοῦ καὶ ἔντρομος ὁ παροδίτης ἔστρεφε πρὸς τοὺς κλάδους τὰ βλέμματα. Παρὰ τῷ Πλατάνῳ τούτῳ ὑπῆρχεν, ὡς ἐπληροφορήθην, συνοικία γύφτων, μετερχομένων τὸ ἔργον τοῦ δημίου. Ὁ πατήρ παρέδιδε τὴν τέχνην εἰς τὰ τέκνα καὶ οὕτως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν μεταβαίνουσα ἐτελειοποιεῖτο δι' ὠμοτέρων ἐπινοήσεων. Ὅσάκις οἱ ὀροφύλακες τοῦ τυράννου ἐζώγρουν τινὰ τῶν καταδιωκομένων κλεφτῶν, πρὶν ἢ εἰσέλθωσιν εἰς Ἰωάννινα, συνήθως παρέμενον μετὰ τοῦ δεσμίου ὑπὸ τὴν σκίαν τοῦ αἰμοσταγοῦς Πλατάνου καὶ διὰ ταχυδρόμου ἀγγέλλοντες τὴν λείαν πρὸς τὸν Ἀλῆν ἀνέμενον τὰς προσταγὰς αὐτοῦ. Ὁ δέ, πάντα ἀκριδῶσας τὰ περὶ τοῦ συλληφθέντος ἀνδρὸς καὶ τοὺς ἄθλους μαθὼν καὶ τὸ γένος, προσδιώριζε παραχρῆμα τὸ εἶδος τοῦ θανάτου. Καὶ τὴν μὲν

ἀγχόνην καὶ τὴν καρτομίαν ἐδωρεῖτο τοῖς ὑπόπτοις καὶ μικροῦ λόγου ἀξίοις· τὴν δὲ τῶν ὀστέων σφυροκοπίαν, τὴν ἐξόρυξιν τῶν ὀφθαλμῶν, τὴν ἀνασκολόπισιν, τὴν εἰς τὰ ὦτα κατὰ τὸ στόμα ἐγγυσιὺν τικτοῦ καὶ ζέοντος μολύβδου καὶ ἐνὶ λόγῳ πάνθ' ὅσα ἐπὶ κακῶσει τῆς ἀνθρωπότητος προσέθηκεν εἰς τὰ ἤδη ἐξευρημένα ἢ ἐπίνοια τοῦ Ἀλῆ καὶ ἡ περιτέχνησις τῶν δημίων ἀπενέμοντο πρὸς τοὺς μάλιστα γενναίους καὶ πολλαχῶς περιφανεῖς. Ὅσακις δὲ τὸν αἰχμάλωτον εὔρισκεν ὁ τύραννος εὐμοιροῦντα πλεονεκτημάτων τινῶν, καὶ ἐντεῦθεν συμφορωτέραν τοῦ θανάτου ἔκρινε τὴν ζῶν αὐτοῦ, μετέβαινε δι' ὑπογείων ὁδῶν εἰς ἓνα τῶν γυναικωνιτῶν, κτισθέντα ἐπὶ τούτῳ κατὰ μέσον σταυροδρομίου τινὸς ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ ἐνταῦθα, ὡς περ ἐλλοχῶν ὀπισθεν χιαστῶν κιγκλίδων, διεσκόπει ἀσκαρδαμυκτεῖ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ ὑποδίκου καὶ συνεβάλλετο ὡς ἀπὸ βεβαίων τεκμηρίων ποίας τινὰς ὠφελείας ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ μὴ σφαγιάζων τὸ προκειμένον θῦμα. Ἡ ζῶν τῶν ὑπηκόων ἦτο διὰ τὸν τύραννον ἀπλοῦν κτῆμα καὶ οὐδέν, κατ' αὐτόν, διέφερε τῆς χέρσου, ἥτις οὐδένα φέρει καρπὸν εἰμὴ διὰ τοῦ ἀρότρου καὶ τῆς σκαπάνης βαθέως τεμνομένη καὶ ἀναστρεφόμενη.

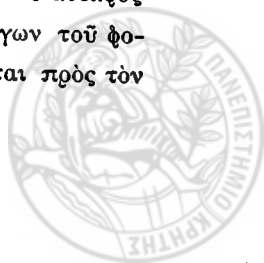

ΑΙΣΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

(α) ΒΕΛΗΣ ΓΚΕΚΑΣ. Ἄλβανός, ὅστις ὑπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ ἀπέκτησε φήμην μεγάλην διώκων τοὺς κλέφτας. Ἦτο τολμηρότατος, αἰμοχαρής, ἀκαμπτος. Ὑπὲρ τῆς ἀνδρείας αὐτοῦ ἐμαρτύρησε καὶ ὁ ἥρωας Κατσαντώνης, ὅτε σιδηροδέσιμος ἐν Ἰωαννίνοις εἶδεν ἐπιστάντα αἰφνης Ἄλβανόν τινα πνέοντα ἐκδίκησιν καὶ λαβόντα παρὰ τοῦ Ἀλῆ τὴν ἄδειαν νὰ ἐκδικήσῃ τὸν θάνατον τοῦ Βελῆ. Ἀτάραχος ὁ Κατσαντώνης ἠτένισε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν ἀγνωστον τοῦτον δῆμιον καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν δεσμοφύλακα· «Ὁ ἄνθρωπος οὗτος, λέγει, ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸν Βελῆν Γκέκαν καί, ἂν δὲν ἀπατώμαι, πρέπει νὰ ἦναι ἀδελφὸς τοῦ παλληκαρᾶ ἐκείνου. Παλληκαρᾶς ὁ Βελῆς, ἀλλὰ παλληκαρᾶς κ' ἐγώ· ἔκαμε τὸ χρέος του, ἔκαμα κ' ἐγώ τὸ χρέος μου». Ταῦτα λέγων ἠνίττετο τὴν ἐν Κρύα Βρύσει συμπλοκὴν, ἐν ἧ καὶ διὰ χειρὸς τοῦ Κατσαντώνη ἐφονεύθη ὁ Βελῆς Γκέκας.

Ἐρωτήσας ὁ Ἄλβανός, ὅστις καὶ πραγματικῶς ἦτο ἀδελφὸς τοῦ φονευθέντος, καὶ μαθὼν τὴν ἐννοίαν τῶν λόγων τοῦ φεροῦ κλέφτου, ἐξέρχεται τῆς εἰρκτικῆς, πορεύεται πρὸς τὸν

Ἄλῃν καὶ αἰτεῖ παρ' αὐτοῦ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Κατσαντώνη, ἵνα δι' ἐντίμου μονομαχίας ἐκδικηθῆ ἑκδιόκτων ἐχθρὸν ἐλευθερον καὶ οὐχὶ δέσμιον. Ὁ Ἄλῃς, ὅστις ἐκ πολυχρονίου πείρας ἐγίνωσκε τὴν ἰκανότητα καὶ τὴν ἀκαταμάχητον τόλμην τοῦ ἥρωος, ἀπέρριψε τὴν γενναίαν αἵτησιν τοῦ Γκέκα καὶ διέταξεν αὐθωρεῖ νὰ σφυροκοπηθῶσιν οἱ δύο ἀδελφοὶ Κατσαντώνη ἀπὸ ἀρθρώσεως εἰς ἄρθρωσιν.

ΙΟΥΣΟΥΦ ΑΡΑΠΗΣ. Ὁ σκληρότερος καὶ ἀπανθρωπότερος πάντων τῶν ὀπλοαρχηγῶν τοῦ τυράννου. Οὗτος εἶχεν ὑπηρετήσῃ καὶ εἰς τὸν πατέρα τοῦ Βιζήρου καὶ παρακολουθήσας τρόπον τινὰ κατὰ βῆμα εἰς τὴν τύχην τοῦ Ἄλῃ, εἶχεν ἀποκτήσῃ ἐπὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ μεγάλην ἐπιρροήν. Προκειμένης φονικῆς τιнос ἐκστρατείας, οὐδεὶς ἄλλος ἀνελάμβανε τὴν ἐκτέλεσιν. Καὶ ὅμως ὅτε ἐν τινι περιπτώσει οἱ στρατιῶται τοῦ Ἰουσοῦφ, ἄγοντες καὶ φέροντες τὰς ἐν Ἀκαρνανίᾳ κώμας, ἐνέβαλον πῦρ εἰς τὸν ἐλαιῶνα τῆς Περατείας, ξιφίης ὁ Ἄραψ ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν καὶ πολλοὺς αὐτοχειρὶ ἐθυσίασε πρὸς τιμωρίαν τοῦ ἀσκόπου καὶ ἀνωφελοῦς ἐκείνου κακουργήματος. Ὁ Ἄλῃς προσηγόρευεν αὐτὸν διὰ τοῦ χαρακτηριστικοῦ μ π α μ π ᾶ καὶ ἐσέβετο ὡς πατέρα.

ΤΑΧΗΡ. Ὁ μέγας ἀστυνόμος τοῦ Ἄλῃ, ὁ ἀναδεχόμενος τὴν ἐκτέλεσιν τῶν κρυπτῶν φόνων, ὁ δεσμοφύλαξ, ὁ φίλος, ὁ σύμβουλος.

(β) ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΙΛΙΩΝΗΣ. Εἰς τῶν περιφημοτέρων κλεφτῶν τῆς Ἡπείρου. Δυσκόλως δύναται τις νὰ προσδιορίσῃ ἀκριδῶς τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἐξῆσεν. Μόνον δυνάμεθα μετὰ πιθανότητος νὰ εἴπωμεν ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς 12' ἑκατονταετηρίδος δὲν ὑπῆρχε πλέον. Τὸ πυροδόλον αὐτοῦ ἐφημίζετο ἀδιαμάρτητον, ὥστε καὶ μιλιόνια ὠνομάσθησαν μετὰ ταῦτα πάντα τὰ ἔχοντα τὴν ἀξίαν καὶ τὸ σχῆμα ἐκεῖνου. Δὲν παραδέχομαι τὴν γνώμην τοῦ Φωριέλου, πιστεύοντος ὅτι ὁ περιδότης οὗτος κλέφτης ἐπωνομάσθη Μιλίωνης, διότι τὸ πυροδόλον αὐτοῦ ἦτο ἐκ τῶν διακρινομένων διὰ τοῦ ἐπιθέτου μιλιόνι. Νομίζω ἐξ ἐναντίας ὅτι τὸ οἰκογενειακὸν τοῦ Χρήστου ἐπώνυμον διαιωνίσθη μετὰ θάνατον ὑπὸ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ, ἐπιτιθέμενον εἰς ὅσα πυροδόλα ἐφαίνοντο ὁμοιοσχημα πρὸς τὸ ἐκεῖνου. Σῶζεται δημοτικὸν ἄσμα ἐκ τῶν παλαιότερων, ἐν ᾧ ἐξυμνεῖται ὁ θάνατος τοῦ ἥρωος καὶ ὅπου διαλάμπει ὁ ἑξῆς στίχος·

“Ὅσο εἶναι ὁ Χρῆστος ζωντανός, Τούρκους δὲν προσκυνάει.

ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑΣ. Ὁ Ἀκαρνὰν οὗτος, τέκνον ἀνδρείων προπατόρων καὶ ρίζα περικλεῶν ἀπογόνων, ἐταπεινάσθη τὴν ὀθωμανικὴν ἀγερωχίαν ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ πατρίδος περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Νικίσας ἐν τινι συμπλοκῇ τὸν Βελῆν, πατέρα τοῦ Ἀλῆ, κατεδίωξεν αὐτὸν ἀπὸ Κερασόβου μέχρι Τεπελενίου. Ἀξιόλογον δημοτικὸν

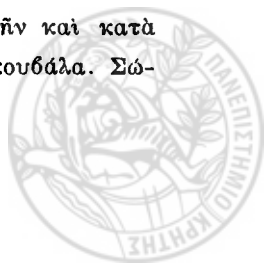

ἄσμα, ἐξιμνοῦν τὸ κατόρθωμα τοῦτο, ἀσμένως παρατίθημι
ἐνθάδε, εἰς δόξαν καὶ αἰωνίαν αὐτοῦ μνήμην·

Τ' εἶναι ὁ ἀχὸς ποῦ γίνεται κ' ἢ ταραχ' ἢ μεγάλην ;
Μήνα βουδάλια σφάζονται, μήνα θεριά μαλλόνουν ;
Οὔτε βουδάλια σφάζονται οὔτε θεριά μαλόνουν,
Ὁ Μπουκουδάλας πολεμᾷ μὲ χίλιους πεντακόσους
Ἐν τῇ μέσῃ ἔς τὸ Κεράσοδο καὶ ἔς τὴν Καινούρια Χώρα.
Κόρη ξανθὴ ἐχούγιαξεν ἀπὸ τὸ παραθύρι.
« Πᾶψε, Γιαννῆ, τὸν πόλεμο, πᾶψε καὶ τὰ τουφέκια,
Νὰ κατακάτῃ ὁ κουρνιαχτός, νὰ σηκωθῇ ἡ ἀντάρα,
Νὰ μετρηθῇ τ' ἀσκέρι σου, νὰ ἰδοῦμε πόσοι λείπουν ».
Μετροῦνται οἱ Τοῦρκοι τρεῖς φοραῖς καὶ λείπουν πεντακόσοι,
Μετροῦνται τὰ κλεφτόπουλα, τοὺς λείπουν τρεῖς λεβέντες.
Ἐπῆγε ὁ ἕνας γιὰ νερό, κι' ἄλλος ψωμί νὰ φέρῃ,
Ὁ τρίτος, ὁ καλλίτερος, στέκεται ἔς τὸ τουφέκι.

Ὁ Μπουκουδάλας οὗτος, τροπαιοῦχος καὶ νικητὴς τῶν
Ὀθωμανῶν, μετέβη προβεβηκῶς ἤδη εἰς ῥωσδικὴν ὑπηρεσίαν
καὶ ἀπεβίωσεν ἐν Ἱεροσολύμοις, ὅπου εἶχεν ἀπέλθῃ εἰς προσ-
κύνησιν.

ΣΤΑΘΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. Τρομερὸς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ
θάλασσαν, ἦτο ἐπ' ἀδελφῆ γαμβρὸς τοῦ Μπουκουδάλα. Σώ-

ζεται και εις αυτον δημοτικον ἄσμα, εκθειάζον την λεόντιον
αυτου καρδιαν·

Μη με θαρρέϊτε νειόνυφη, νύφη, να προσκυνήσω ;

Ἐγώ εἶμαι ὁ Γιάννης τοῦ Σταθαῖ, γαμβρός τοῦ Μπουκουβάλα.

ΖΙΔΡΟΣ. Ὁ ἀείμνηστος οὗτος μαχητής τοῦ Ὀλύμπου, ὁ
καταλιπὼν ἀθάνατον μνήμην ἐν Θεσσαλίᾳ διὰ τε τὴν σύννε-
σιν καὶ τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ, ἠδυνήθη ἐπὶ εἰκοσαετίαν μαχό-
μενος νὰ διατηρήσῃ ἐλευθέρους ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς σπάθης
αὐτοῦ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἑλασσῶνος. Κατὰ τινας, ὁ γεν-
ναῖος οὗτος ἀπεβίωσεν ἐξ ἀσθενείας καταλιπὼν διάδοχον
τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἓνα μόνον υἱὸν ἀνήλικον, τὸν Δημή-
τριον, φονευθέντων ἢ ἐκ φυσικοῦ θανάτου ἀπογενομένων
τῶν προδευτέρων.

Ὁ Ζίδρος κάνει τὴ χαρὰ, χαρὰ γιὰ τὸν υἱὸ του,

Ἐκάλεσε τὴν κλεφτουριά, τὰ δώδεκα πρωτᾶτα κτλ.

Ἄλλοι ἐξ ἐναντίας, ἐν οἷς καὶ ὁ Φωριέλος, νομίζουσιν ὅτι
ὁ Ζίδρος αἰχμαλωτισθεὶς ἐκατατομήθη. Ἄν δὲν ἀπατώμαι, ἢ
ὑπόθεσις αὕτη στηρίζεται εἰς δημοτικὸν τι ἄσμα, ἀτελὲς φε-
ρόμενον μέχρι τινὸς καὶ ἔχον οὕτως·

Ἐνα πουλάκι κάθουνταν ἔς τοῦ Ζίδρου τὸ κεφάλι·

Δὲν ἐλαλοῦσε σὰν πουλί, σὰν ὄλα τὰ πουλάκια,

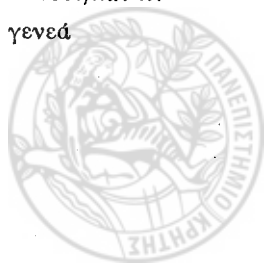
Μόν' ἐλαλοῦσε καὶ ἔλεγε, ἀνθρώπινα μιλοῦσε·

«Ζίδρο μου, σὺ 'δουν φρόνιμος ἀπ' ὄλα τὰ πρωτᾶτα...»

Ἄλλὰ τὸ ἄσμα τοῦτο, συμπληρωθὲν μετὰ ταῦτα καὶ δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Σπυριδωνοῦ Ζαμπελίου ὑπ' ἀριθμὸν 68, οὐδὲν μαρτυρεῖ περὶ τοῦ βιαίου θανάτου τοῦ Ζίδρου. Σημειωτέον ἐν παρόδῳ ὅτι ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ κ. Ζαμπελίου τὸ ὄνομα τοῦ διαδοῆτου τούτου πολεμιστοῦ ἡμαρτημένως, κατ' ἔμην γνώμην, ἀναγινώσκεται Σίντρος ἀντὶ Ζίδρος.

Ἐθήρευεν ὁ Ἀλῆς τὰ ὄπλα τῶν διασῆμων μαχητῶν, ἐξαιρέτως δὲ τῶν ὑπ' αὐτοῦ καταστρεφόμενων. Ἐπίστευεν ὅτι διὰ τῶν τροπαίων ἐκείνων κατεπτῶει τὴν ἑλληνικὴν ἀνδρείαν ἢ ὅτι φοβερώτερος ἐγίνετο διὰ τοιαύτης ἐπιδείξεως. Εἶχε λάβῃ δῶρον παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Γουσταύου Ἀδόλφου τὸ πυροβόλον Καρόλου τοῦ δωδεκάτου. Εἶχεν ἀποκτήσῃ διὰ διαθήκης τὸ τοῦ Δγεζάρ καὶ γαυριῶν ἐδείκνυε πρὸς τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτὸν ξένους ἄλλο δωρηθὲν αὐτῷ κατὰ τὸ 1800 ἐξ ὀνόματος Ναπολέοντος τοῦ Μεγάλου.

Ἄλλ' ὑπὲρ πάντα ταῦτα ἔφερε θρησκευτικὸν σέβας πρὸς τὴν σπάθην τοῦ Κρίμ Γεραῦ, ἣν ἔλαβε παρὰ τοῦ Ὁρχάνου, ἀπογόνου τῆς ταρταρικῆς δυναστείας, τῆς αὐτοδικαίως κεκλημένης ἐπὶ τὸν σουλτανικὸν θρόνον ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἤθελεν ἐκλείψῃ ἢ νῦν τὸ σκῆπτρον κατέχουσα γενεά

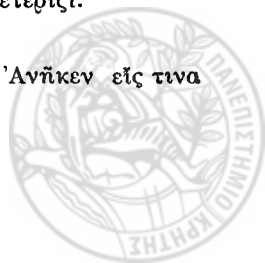
(γ) ΠΕΡΓΑΝΤΙ-ΛΑΜΙΑ. Ὅρη ἐν Ἀκαρνανία. Ἐν τῇ ὑπὸ-
εἰα τοῦ δευτέρου ὑπάρχει φρούριον, ἀνεγερθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ
καθ' ἃς ἡμέρας ἐπολιόρκει τὴν Λευκάδα.

(δ) Περιττὴν κρίνω τὴν διήγησιν τῶν ἱστορικῶς παραδε-
δομένων ἢ ἄλλως διαθρυλουμένων περὶ Ἀλῆ καὶ τῶν ἀνα-
κτόρων αὐτοῦ. Ἐάν τις διεξέλθῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ Πουκε-
δίλλου, θέλει πεισθῆ περὶ τῆς ἀκριθείας τῶν ὑπ' ἐμοῦ πε-
ποιημένων καὶ θέλει μάθῃ ὅσα καὶ οἷα τὰ ἐν τῷ σπηλαίῳ
ἐκείνῳ πραττόμενα. Αὐτὸς ὁ Πουκεδίλλος διηγεῖται ὅτι,
πορευθεὶς νύκτωρ πρὸς τὸν Ἀλῆν καὶ διερχόμενος τὰ ζοφώδη
τοῦ γυναικωνίτου προπύλαια, ἔπεσεν εἰς σωρὸν κεφαλῶν
καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὰ ἱμάτια ἐμόλυνεν ἐκ τοῦ αἵματος. Ἠ-
γέρθη ἔντρομος καὶ ἀπὸ τῆς πτώσεως ταύτης μέχρι τελευτῆς
τοῦ βίου ἔπασχε νευρικόν τι πάθος, ἀπόλαυσμα τῆς νυκτε-
ρινῆς ἐκείνης ἐπισκέψεως.

ΜΗΤΡΟΣ ἢ ΜΗΤΡΟΜΑΡΑΣ. Σύγχρονος καὶ συναγωνι-
στῆς τοῦ Ἰωάννου καὶ Κώστα Μπουκουβάλα, διέπρεψεν ὡς
κλεφτάρχης ἐν παντοίαις συμπλοκαῖς καὶ ὀνομαστὸς καὶ ἐπί-
φοβος ἐγένετο.

Ὁ Μητρομάρας φώναξεν ἀπὸ τὸ μετερίζι.

ΠΑΛΑΙΟΠΟΥΛΟΣ ἢ ΠΑΛΗΟΠΟΥΛΟΣ. Ἀνήκειν εἰς τινὰ

τῶν διασημοτέρων τῆς Ἠπειροῦ οικογενειῶν. Φίλος τοῦ Κα-
ναβοῦ, ὑπηρετήσεν ἐπὶ τινα χρόνον ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Ἀλῆ,
ἀλλὰ μετὰ τὴν δολοφονίαν ἐκείνου ἀπεχώρησεν ἐπὶ τὰ ὄρη
καὶ στρατολογήσας ἐκηρύχθη ἄσπονδος ἐχθρὸς τοῦ σατρα-
που. Μετὰ ταῦτα, συντυχὼν τῷ ἐξορίστῳ Παδόμπη, συνέδεσε
πρὸς αὐτὸν φίλιαν καὶ ἀμφότεροι, δεδοκιμασμένης ἰκανότη-
τος συνωμόται, ἐτεκταίνοντο τὸν ὄλεθρον τοῦ Ἀλῆ.

ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΑΙΟΙ. Νικόλαος καὶ Κωνσταντῖνος ἐκ τῆς
Φθιώτιδος.

Κοιμᾶται ἡ καπετάνισσα νύφη τοῦ Κοντογιάννη.

Νὰ τὴν ξυπνήσω, σκιάζομαι, νὰ τῆς τὸ πῶ, φοβοῦμαι.

Τὸν Νικολάκη πιάσανε, τὸν Κωνσταντῆ βαρέσαν.

Ἦτο πατροπαράδοτον ἐν τῇ ἀειμνήστῳ ταύτῃ οικογενεῖᾳ
τὸ μῖσος κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν μετε-
διδάζετο ὡς ἱερὸν κειμήλιον ἢ φοβερὰ σπάθη τοῦ γέροντος
Κοντογιάννου, ἐφ' ἧς ἑλληνιστὶ γεγραμμένοι ἀνεγινώσκοντο
οἱ ἐξῆς στίχοι

Ὅποιοι τυράννους δὲν ψηφεῖ
Κ' ἐλεύθερος ἔς τὸν κόσμον ζῆ,
Δόξα, τιμὴ, ζωὴ του
Εἶν' ἄλλο τὸ σπαθὶ του.

ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ. Ἀκαρνάν, ἀνήκων εἰς τινὰ τῶν διαση-
μοτέρων καὶ δυνατωτέρων οἰκογενειῶν. Ἐγένετο ὑποπιος
τῷ Ἀλλῆ καὶ κατεδιώχθη ὑπ' αὐτοῦ.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΒΛΑΧΑΒΑΣ. Γνωστός ἐν πάσῃ τῇ ἐλληνικῇ
γῆ διὰ τε τοὺς ἀθλους καὶ τὸ μαρτύριον.

ΝΙΚΟΤΣΑΡΑΣ. Θεσσαλός, ἦτο καὶ οὗτος ἐν γενναίοις γεν-
ναῖος. Παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς ὅσα περὶ αὐτοῦ
ἔγραψεν ὁ Φωριέλος, δημοσιεύων τὰ δημοτικὰ ἄσματα, ἐν οἷς
ἐξυμνεῖται ὁ ἦρωσ.

Ὁ Νικοτσάρας πολεμᾷ μὲ τρία βιλαέτια,

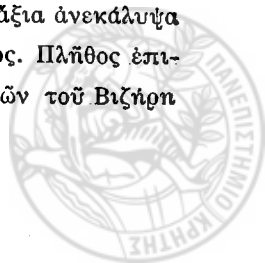
Τὴ Ζίχνα καὶ τὸ Χάντακα, τὸ ἔρημο τὸ Πράδι.

Τρεῖς μέραις κάνει πόλεμο, τρεῖς μέραις καὶ τρεῖς νύχταις.

Χιόν' ἔτρωγαν, χιόν' ἔπιναν, καὶ τὴ φωτιά βαστοῦσαν.

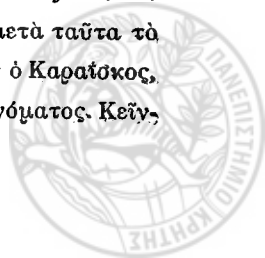
ΤΖΑΚΑΣ. Καίτοι γέρον ὁ ἀρματωλὸς οὗτος διάγων ἐν
Γρεβενοῖς, κατέπληξε πολλάκις τὸν Ἀλλῆν.

ΓΙΩΡΓΟΘΩΜΟΣ. Ὁ διαδόχτος οὗτος πολεμιστὴς ἤκμασε
κατὰ τὸ τέλος τῆς παρελθούσης καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστώ-
σης ἑκατονταετηρίδος. Πολλὰ δὲ καὶ πολλοῦ ἄξια ἀνεκάλυψε
περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ τῆς Λευκάδος. Πλῆθος ἐπι-
στολῶν, διευθυνομένων παρὰ τῶν ὀπλοαρχηγῶν τοῦ Βιζήρη

Ἄλλῃ πρὸς τὴν ἐγγώριον Κυβέρνησιν τῆς πατρίδος μου μαρτυροῦσι τὴν ἀκαταδάμαστον ἀνδρείαν τοῦ ἥρωος. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων δημοσιεύω μόνον δύο, τὴν μὲν παρὰ τοῦ Ντεμιτζῆ Ἀσλάνη, τὴν δὲ παρὰ τοῦ γνωστοῦ Ἰουσοῦφ Ἀράπην. Ἀμφότεραι δεικνύουσι τὴν ἀνεξάντλητον καρτερίαν τῶν Ἑλλήνων, ἀδιαλείπτως ἀγωνιζομένων πρὸς τοὺς τυράννους αὐτῶν, μαρτυροῦσι δὲ καὶ τὰς ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας, ἃς ἡ ἀσήμαντος καὶ πτωχῆ πατρίς μου παρέσχε τῷ Ἑλληνισμῷ καὶ τῇ Ὀρθοδοξίᾳ, ὑποδεχομένη εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῆς τοὺς ἀκαταπαύστως διωκομένους ἐκείνους μαχητὰς καὶ ἐν οὐδενὶ λόγῳ τιθεμένη τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰ φέδητρα τοῦ αἰμοδόρου Βιζήρου.

Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐπιστολῶν τούτων προκύπτει ὅτι οἱ δρᾶττοντες τὸ ξίφος ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐπέπιπτον ἐνίοτε καὶ πρὸς ὁμοθρήσκους καὶ ὁμοφύλους, ὅπερ καὶ ἀκατανόητον ἄλλως καὶ ἀνόσιον ἤθελε φανῆ, ἐὰν ἠδυνάμεθα νὰ λησμονήσωμεν ὅτι σύμμαχοι καὶ συνένοχοι τοῦ Βιζήρου Ἄλλῃ ὑπῆρξαν διάσημοι ὀπλαρχηγοὶ Ἕλληνες, οἵτινες κατηνάγκαζον πολλάκις τοὺς κατοίκους κώμης ἢ ἐπαρχίας τινὸς οὐ μόνον νὰ μὴ παρέχωσιν ἄσυλον πρὸς τοὺς κλέφτας, ἀλλὰ καὶ νὰ προσδοκῶσι τοῖς περὶ τὸν τύραννον, ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἐπιφθόνων ἐκείνων συναδέλφων. Τινὲς τούτων ἀπέπλυναν τὸ σατανικὸν ἀνόμημα χύσαντες μετὰ ταῦτα τὸ ἴδιον αἷμα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους, ὡς ὁ Καραϊσκόσ, ἄλλοι δὲ ἐφάνησαν ἥτταν ἄξιοι τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος. Κεῖν,

ται ἤδη ἐνώπιόν μου ἐπιστολαὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῆς πατρίδος μου χαρτοφυλακίου, μαρτυροῦσαι τρανῶς τὰ τοιαῦτα. Ἀλλὰ περιττὴν κρίνων τὴν δημοσίευσιν πασῶν τούτων, περιορίζομαι εἰς τὴν ἐκδοσιν ἐπιστολῆς τινος αὐτογράφου τοῦ Χρήστου Κατσικογιάννη, φερούσης ἅμα καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ γενναίου τούτου, ὅστις ἀπολογεῖται πρὸς τὸν Πρύτανιν τῆς πατρίδος μου δι' ὅσα ἐδιάζετο ἐνίοτε νὰ πράττη κατὰ τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ. Δύναται δὲ αὕτη νὰ θεωρηθῆ ὡς ἡ πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ ὁμολογία τοῦ ἀληθοῦς κλέφτου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΤΕΜΙΤΖΗ ΑΣΛΑΝΗ

ΤΟΙΣ ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΟΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΧΡΕΩΣΤΟΥΜΕΝΗΝ
ΓΕΙΤΟΝΙΚΗΝ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΙΝ ΠΕΡΙΠΟΘΗΤΟΙΣ ΜΟΙ ΕΞΟΥΣΙΑΣΤΑΙΣ
ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΟΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΥΡΑΣ

Εὐγενέστατοι καὶ περιπόθητοί μοι ἐξουσιασταὶ καὶ πρόεδροι τῆς Ἀγίας Μαύρας, ἀκριβῶς χαιρετῶ τὴν εὐγενίαν σας. Ταῖς ἀπερασμέναις ἔλαβα ἓνα ἀποκριτικὸν φιλικὸν σας καὶ ἐδεδαιώθην εἰς ὅσα ἀποκριτικῶς μοι ἐφανερόνετε, καὶ διὰ πολλῶν πάσχετε νὰ ἀποδείξετε ὅτι ὅλως διόλου ἐπιποθεῖτε ἀναμεταξύ μας εἰρήνην καὶ νὰ φυλάττωνται ἀκίβδηλα τὰ γειτονικὰ ὄρια. Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο τότε εἶναι βεβαιωμένον, ὅταν στερηθῶσι μὲ καμώματα. Ἀλήθεια, ἀπὸ μέρους σας ἐδείχθη

κάποια προθυμία εἰς διωγμὸν τῶν κακῶν καὶ ἀπὸ τοὺς ἀρ-
ματωλοὺς σας ἐπιάσθησαν τέσσαροι πέντε βέμπελοι καὶ ἐλευ-
θερώθη ὁ σκλάβος. Ὅμως ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γεωργοθώμου καὶ ὁ
ἀδελφὸς τοῦ Μακρυσταμούλη, ὅπου ἐφύλαγαν τὸν σκλάβον
καὶ ὅπου εἶναι ὄλη ἡ δύναμις τοῦ Γεωργοθώμου, ἀφέθησαν
καὶ πάγουν εἰς τὴν κακίαν τους. Τέλος πάντων ὅταν ἀπὸ
μέρους τῆς ἐξουσίας σας δείχνετε κατὰ τὸ πρέπον προθυμίαν
εἰς κυνηγητὸν τῶν κακῶν καὶ εἰς ἡσυχίαν τῶν γειτόνων,
ἡμεῖς μακρὰν δὲν εἴμεθα, ὥστε νὰ μὴν μανθάνωμεν τὴν ἀλή-
θειαν· καὶ ἀφοῦ βεβαιωθῶμεν οὕτω, δὲν θέλομεν δεῖξῃ κάμ-
μίαν ἔλλειψιν προθυμίας εἰς ἐκεῖνα, ὅπου ἀρμόζουν μᾶς εἰ-
λικρινῶς φιλωμένης γειτονίας. Καὶ φοδερῖσμοι ἐδῶθεν δὲν
ἐστάθησαν εἰς τὰ αὐτόσε, ἀλλὰ λόγοι βιασμένοι ἀπὸ τὸ δί-
καιον, διότι οἱ κακοὶ φυλαττόμενοι εἰς τὰ μέρη σας ἔρχονται
καὶ κάμνουν τόσα κακὰ εἰς τούτους τοὺς τόπους. Ἐκεῖνοι,
ὅπου φυλάττουσι τοὺς κακοὺς, εἶναι παρόμοιοι ὡσὰν νὰ κά-
μνουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὸ κακόν, καὶ ὅποιος δὲν ἐμποδίζει τὸ
κακόν εἶναι ὅμοιος μὲ ἐκεῖνον, ὅπου κάμνει τὸ κακόν. Ὅταν
ἡμεῖς ἴδωμεν τὴν προθυμίαν σας διὰ νὰ ᾖναι εἰς εἰρήνην καὶ
ἡσυχίαν ἡ γειτονία μας κατὰ τοὺς νόμους τῆς εἰλικρινοῦς
φιλίας, θέλει σὰς κάμωμεν καὶ ἡμεῖς βεβαίους διὰ τὸν πολὺν
μας ἔρωτα διὰ τὴν ἰδίαν εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν καὶ κοντὰ εἰς
τοῦτο θέλει ἔχετε καὶ τὴν δέησιν πρὸς τὸν Θεὸν τῶν βασιλέ-
ων, ὡσὰν ὅπου γίνεσθε αἴτιοι νὰ γλυτώσουν οἱ πικροὶ ἀπὸ
τὸν ἐξολοθρευτὸν τῶν κλεπτῶν, ὅπου μὲ ἄκραν ἀσπλαχνίαν

τούς κάμνονν. Εἰς ἐμέ, ὅπου ἔτυχα ἀρματωλὸς ἐδῶ εἰς τὸ Κάρλελι, ὡσάν ὅπου εἰς τοῦτο εἶναι ἡ σκάλαις, ἀποδίδουν τὸ πταισίσιμον καὶ ὅλα τὰ ἄλλα βιλαέτια τάχα πῶς ἀπεροῦν ἀπὸ ταῖς σκάλαις, ὅπου φυλάγω ἐγώ, καὶ πηγαίνουν καὶ τοὺς ἀφανίζουν τελείως, καθὼς ἀλήθεια τὸ παθαίνουν. Τέλος ἡ ἐδική σας καθαρότης μὲ τὸν κυνηγημὸν τῶν κλεφτῶν θέλει διπλασιάσῃ τὴν εἰς τοῦτο ἐδικὴν μας προθυμίαν καὶ οἱ ζαμπιτάδες Τοῦρκοι καὶ οἱ προεστοὶ Ῥωμαῖοι θέλει σὰς φανερώσουν εἰς τὸ Ὑψηλὸν Δεβλέτι τὴν αὐτὴν εἰλικρίνειαν, ὅπου δώξετε κατὰ τοὺς νόμους τῆς γειτονικῆς φιλίας. Ταῦτα καὶ τὰ ἔτη σας θεόθεν πλεῖστα καὶ παντευτυχῆ.

1800 Μαΐου 14, Βραχῶρι.

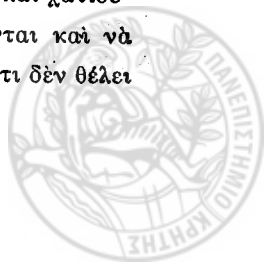
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΟΥΣΟΥΦΑΓΑ

Εὐγενέστατοι καὶ περιπόθητοὶ μου φίλοι πρόεδροι τῆς Ἀγίας Μαύρας, φιλικῶς χαιρετῶ τὴν εὐγενίαν σας. Ἐλαβον τὴν γραφὴν σας, ἡ ὁποία τὰς δικαιολογίας σας ἔχει ζωγραφισμένας μὲ χρώματα ἀπρεπείας, καὶ χωρὶς νὰ ζυγιασθῆ ὁ πόνος μας θεωρούμενος ἐπάνω εἰς τὴν ζωὴν μας, τιμὴν μας καὶ βίος μας. Ἐλαβον εἰς ὅλα πληροφορίαν καὶ σὰς ἀποκρίνομαι. Διὰ τὴν ἀνδραγαθίαν, ὅπου οἱ ἐδικοὶ σας ἐλευθέρωσαν τὸν Ἀμ-

βρακιώτην ἐδικόν μας καὶ τοὺς συντρόφους τοῦ Θώμου ἔκαμαν σκλάβους καὶ τὰ ἄλογα ἐλευθέρωσαν, εὐχαριστοῦμεν καὶ ἐπαινοῦμεν τὴν προθυμίαν σας.

Ἐπρεπεν ὅμως εἰς αὐτὴν τὴν προθυμίαν καὶ γειτονικὴν φιλίαν νὰ ἀκολουθῆτε πάντα, ὅτι ἐκεῖνο τὸ καλόν, ὅπου δὲν εἶναι πάντοτε καλόν, δὲν εἶναι τέλειον καλόν. Θαυμάζομεν εἰς τοὺς ὄρκους, ὅπου θυσιάζετε ἐπάνω εἰς τὴν πίστιν σας καὶ τιμῆν σας ὅτι εἰς τὸν τόπον σας οὔτε ὁ Γιωργοθῶμος φυλάττεται οὔτε ἄλλος οὔτε αἱ οἰκογένειαι τῶν. Ἀποροῦμεν εἰς τοῦτο. Ἄρα γε δὲν οἶσθε εἶναι γνωστὰ ὅσα ἐνεργοῦνται εἰς τὸν τόπον σας; ἢ πῶς ἄλλως εἶναι; Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι μας ἦλθον αὐτοῦ εἰς τὴν Ἁγίαν Μαύραν καὶ μὲ τὰ ἴδια τοὺς ὄμματα εἶδον τὰς οἰκογενείας τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Θώμου καὶ ἄλλων συντρόφων του, αἱ ὁποῖαι φυλάττονται εἰς τὸ χωρίον, ὅπου ὀνομάζεται Καρυὰ καὶ ἔχει αὐτὰς ὑπὸ τὴν προστασίαν του αὐτὸς ὁ ἴδιος καπετάνος σας Τρύφος. Τοῦτο εἶναι βέβαιον· καὶ ἐὰν ἀσπάζεσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἔχετε ἐναγκαλισμένην τὴν πρέπουσαν γειτονικὴν φιλίαν, ἀπορρίψετε τὴν ἀμέλειαν καὶ ἀνοικτὰ ὄρα μὴ ἀφίνετε νὰ οἶσθε ἀπατοῦν οἱ ἴδιοι ἀρματωλοὶ σας, φύλακες τῶν κλεφτῶν ζημιωτῶν μας, καὶ βεβαιοῦσθε εἰς ὅλα καὶ προθυμοποιεῖσθε εἰς τὸ νὰ τελειωθοῦν τὰ πρέποντα ἢ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἴδιους κακοποιούς ἢ εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν. Ἡμεῖς οἶσθε ὑποσχόμεθα ἐπάνω εἰς τὴν ἀλήθειαν ὅτι, ἀφοῦ πληροφορηθῶμεν τὴν προθυμίαν σας, καθὼς ἀπαιτεῖ ἢ εὐκρινῆς γειτονικὴ φιλία, εὐθύς μὲ ζῆλον

θερμόν νὰ ἐναγκαλισθῶμεν τὴν φιλίαν καὶ εἰρήνην. Σὰς ὑπο-
σχόμεθα οἱ ἄνθρωποι σὰς ἐλευθέρως καὶ ἀφόδως νὰ περιπα-
τῶσι καὶ νὰ πραγματεύονται εἰς ὄλο τὸ Σαντζάκι Καρλελίου
καὶ εἰς πᾶσάν τους περίστασιν νὰ ἔχουν τὴν πρέπουσαν δια-
φέντευσιν. Ἄλλὰ εἶναι στερεκτὸν εἰς τὸν Θεόν, εἶναι ἐπαινε-
τὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι δεκτὸν εἰς κἀνένα νόμον, τὰ
μέρη σὰς ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος νὰ ὑποκρίνωνται φιλίαν μὲ τὰ
ἐδικὰ μας καὶ ἔπειτα νὰ ἔχουν κρυφίαν ἐχθραν; Ἡ δὲν εἶναι
τοῦτο, ὁποῦ εἰς τὰ μέρη σὰς φυλάττονται οἱ κακοὶ καὶ ἐρχον-
ται ἐδῶ καὶ κάμνουσι τόσῃν διαφθορὰν καὶ ἀφανισμόν; Τοῦτο
μάλιστα, ἀρχῆθεν βεβαιωμένον, εἶναι σωστὸν κακὸν καὶ ἄς
φαίνεται καλόν, ἀλλὰ δὲν εἶναι καλόν. Ὁ πόνος μας, ἡ πίκρα
μας, ἡ ἀνάγκη μας, ὁποῦ ἐχάθη ἡ ζωὴ μας, ἐσδύσθη ἡ τιμὴ
μας καὶ ἀφανίσθη τὸ βίός μας, μᾶς ἀνάγκασε νὰ χάσωμεν τὴν
ὑπομονήν, τὴν ὁποίαν εἰς τόσα ἄλλα κακὰ ἐφυλάξαμεν καὶ
ὠρμήσαμεν ἢ νὰ ἐκδικηθῶμεν ἢ τὴν κρυφίαν ἐχθραν νὰ κά-
μωμεν νὰ φανερωθῇ. Εἰς τοῦτο ἐδικοί σὰς δὲν ἔντεσαν, ἀπὸ
ἄλλα μέρη ἔτυχαν καὶ χωρὶς νὰ ἔλθῃ εἰς ἐμὲ κἀνένα γράμμα
ἀπὸ κάμμιαν προεδρείαν, χωρὶς νὰ δοκιμᾶσωσι παραμικρὰν
ζημίαν ἢ στενοχωρίαν, ἐλευθερώθησαν καὶ εἰς τὰς ὑποθέσεις
των ἐπῆγαν. Ἄλθῃως τὰ βασιλικά φερμάνια προστάζουν οἱ
νησιῶται νὰ περιπατοῦν ἀνεμποδίστως εἰς τὰ μέρη τοῦ κρα-
ταιοτάτου Δεβλετιοῦ μας, ἀλλὰ τὰ ἴδια φερμάνια καὶ χατισε-
ρίφια δὲν προστάζουν οἱ κακοποιοὶ νὰ κυνηγῶνται καὶ νὰ
διώκωνται ἀπὸ τὰ νησιά; Τὸ Ὑψηλότατον Δεβλέτι δὲν θέλει

ἀληθινὰ τὴν ζημίαν τῶν νησιωτῶν, ἀλλ' ἄρα γε στέργει οἱ νησιῶται νὰ φυλάττωσι τοὺς κακοποιούς, νὰ ἀφανίζουσι τοὺς τόπους του ; Καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ Ὑψηλότατον Δεβλέτι ἔχομεν νὰ κλαυθῶμεν τὸ μέγιστον αὐτὸ κακόν, ὅπου ἀπὸ τὴν τοιαύτην φύλαξιν ἀδιακόπως μᾶς γίνεται. Εἰς ἡμᾶς δὲν εἶναι φροντίς νὰ μάθωμεν ὅτι ἔχετε ἀρκετὰ μούλκια καὶ ἐξοδεύετε ἀπὸ τζέ-
καν, αὐτὰ εἶναι διὰ ἀνάπαυσίν σας καὶ χαρῆτέ τα. Ἡμεῖς προθυμίαν ἔχομεν νὰ ἔχετε ἐναγκαλισμένην τὴν πρέπουσαν γειτονικὴν φιλίαν, νὰ μὴ γίνεται τόσον ἀδικον μὲ τὸ νὰ φυλάττωνται οἱ κακοὶ εἰς τοὺς τόπους σας, νὰ ἔχετε προθυμίαν εἰς κυνηγημὸν τῶν κακῶν· ἔτοιμοι καὶ ἡμεῖς ἐπομένως νὰ φερώμεθα καθὼς ἡ γειτονικὴ φιλία ἀπαιτεῖ καὶ εἰς τὸ νὰ φυλάττωνται ἀπαράτρωτα τὰ γειτονικὰ φιλικὰ ὄρια. Θεόθεν δὲ τὰ ἔτη σας πλεῖστα καὶ παντευδαίμονα.

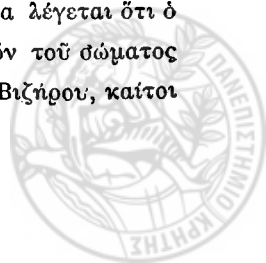
1800 Ὀκτωβρίου 2, ἐν Βραχωρίῳ.

Περιπόθητός σας

ΙΟΥΡΟΥΦΑΓΑΣ

Χάλια Κάρλελι Μουτεσελίμης.

Ἐν ἐτέρᾳ ἐπιστολῇ τοῦ Ντεμιτζῆ Κλεισούρα λέγεται ὅτι ὁ Γιωργοθῶμος μετὰ τοῦ Παραδόλα καὶ λοιπῶν τοῦ σώματος λοχῆσαντες ἐφόνευσαν ταχυδρόμον τινὰ τοῦ Βιζήρου, καίτοι

ἔχοντα μεθ' ἑαυτοῦ ἥρουνους, καὶ σκυλεύσαντες τὸν νεκρὸν εὖρον χίλια φλωρία ἐκτὸς τῶν ὄπλων καὶ τῶν πολυτελῶν ἱματίων. Ἄλλοθι πάλιν ὁ Ἰουσοῦφ ἀγᾶς, ταλανίζων ἑαυτόν, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι, καίτοι ἐκ πεντήκοντα ἐτῶν διάγων πολεμικὸν βίον, οὐδέποτε ἔπαθεν ὄσα ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ὑπὸ τοῦ Γιωργοθώμου καὶ διηγεῖται ἕτερον ἀνδραγάθημα τοῦ τολμηροτάτου τούτου, ὅτι εἰσέβαλε νύκτωρ εἰς τὴν κώμην Κεχρενιάν, ἥρουνουμένην ὑπὸ Ἀλδανῶν καὶ ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ ἐκ μὲν τῶν ἀλλοφύλων πολλοὺς κατέκοψεν, ἐκ δὲ τῶν τουρκοφίλων κατοίκων δύο ἠχμαλώτισεν. Ἄλλοθεν δὲ γινώσκομεν ὅτι ὁ ἥρωας οὗτος, ὀχυρωθεὶς ἐπὶ τῶν ἀκρωρείων τοῦ Μακρυνόρους, διετέλει ἀνεξάρτητος μέχρις οὗ ἐν τινι συμπλοκῇ πληγείσ καίρως, ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Ἀλδανῶν τοῦ Ἰουσοῦφ Ἀράπν.

Ποῦστε, βρὲ παλληκάρια μου, λίγα κι' ἀνδρειωμένα;
 Πετᾶτε τὰ τουφέκια σας, σύρετε τὰ σπαθιά σας,
 Γιουροῦσι μέσα κάμετε, πάρτε μου τὸ κεφάλι,
 Νὰ μὴν τὸ πάρη ἡ Τουρκιά, Ἰουσοῦφαγας ὁ σκύλος.

Ταῦτα ἐν συνόψει ἔκρινα εὐλογον νὰ σημειώσω ἐνταῦθα τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ μικρὰ περὶ Γιωργοθώμου εὖρον ἐν τοῖς ἡμετέροις χρονικοῖς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΧΡΗΣΤΟΥ ΚΑΤΣΙΚΟΓΙΑΝΝΗ

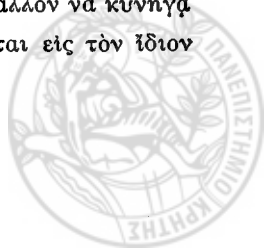
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΞΟΧΩΤΑΤΟΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΕΣΤΑΤΟΝ ΠΡΥΤΑΝΙΝ

ΕΙΣ ΑΓΙΑΝ ΜΑΥΡΑΝ

Ἐξοχώτατε,

Μὲ τὸ δουλικόν μου γράμμα δὲν λείπω νὰ μὴ σᾶς προσφέρω τὰς δουλικὰς μου προσκυνήσεις καὶ νὰ σᾶς εἰδοποιήσω, ἀγκαλὰ καὶ σᾶς εἶναι γνωστόν, ὅτι διώκομαι ἀπὸ τοὺς ἀλλοφύλους διότι ὑπερασπίζομαι τὸ δίκαιόν μου. Τὸ νὰ ἀποκτῶ τινὰς ἀφεντάδες καὶ φίλους ἢ ἴδια φύσις καὶ αὐτὴ ἡ χρεία τὸν παρακινεῖ, τὸ νὰ φυλάττη ὅμως μετὰ ταῦτα τὴν φιλίαν καθαρὰν καὶ ἀπαρασάλευτον τοῦτο εἶναι ἴδιον, στοχάζομαι, τῶν φιλαλήθων φίλων. Ἐνας λοιπὸν ἀπὸ τοὺς φιλαλήθεις τούτους καυχῶμαι ὅτι εἶμαι καὶ ἐγὼ πρὸς τὴν ἐξοχότητά σας, ἡ ὁποία στοχάζομαι νὰ μὴ με ἀδικῇ, καὶ νὰ φυλάττη τὴν ἴδιαν καθαρὰν ἀγάπην, εἰς τὴν ὁποίαν βασιζόμενος μὲ θάρρος σᾶς εἰδοποιῶ, ὅτι χθὲς ἔμαθον μίαν ἑξαφνον εἰδῆσιν, ὅτι ὁ Μοῦρτο Κάλης ἐτεχνάσθη γράφων εἰς τὴν ἐξοχότητά σας, ὅτι ὅσα κακὰ καὶ δυστυχίαι ἠκολούθησαν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Βόνιτσας ὅτι ἐγὼ τὰ ἔκαμα.

Βέβαια ὅτι φροντίζω διὰ νὰ γλυτώσω τὴν πατρίδα μου καὶ κατατρέχω ἐκείνους, ὅπου εἶναι ἐνωμένοι μὲ τοὺς ἀλλοφύλους, οἱ ὅποιοι ἂν ἐμὲ κατατρέχουν, ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος. Οἱ ὁμογενεῖς ὅμως μοῦ κακοφάινεται ἓνας τὸν ἄλλον νὰ κυνηγᾷ καὶ ὅλοι μαζί διὰ τὴν κακίαν τους χώνονται εἰς τὸν ἴδιον λάκκον, ὅπου σκάθτουν μὲ τὰ χέρια τους.

Ἄφεντάδες μου, ἀκούσατε, παρακαλῶ, μὲ ἐκείνην τὴν συνειθισμένην σας καὶ φιλοδικαίαν καλοκάγαθίαν καὶ τὰ ἐδικά μου δίκαια παράπονα ἐν συντόμῳ, καὶ πάλιν ἡ προσταγή σας δὲν μένει ἀνενέργητος.

Ἄφεντάδες, ὡς εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ ἀλλοφύλοι ὄχι μόνον τὴν περιουσίαν μας ἄρπαξαν καὶ τὰ ὀσπίτιά μας κατεδάφισαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ αἷμα ἡμῶν καὶ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν μας διψοῦν καθ' ἑκάστην. Ὅθεν διὰ νὰ φυλάξωμεν κἀν τὴν τιμὴν μας, προστρέχομεν εἰς τὴν ἐξουσίαν σας γνωρίζοντες τὴν φυσικὴν καὶ φιλόχριστον φιλοξενειάν σας. Ἀλλ' ἡ ἀχώρητος καὶ ἀνήσυχος κακία τῶν ἀλλοφύλων καὶ ἡ ὁμογνωμία μερικῶν ἐδικῶν μας ὁμοπίστων ἐπροχώρησε τόσον, ὥστε νὰ ταράξουν τὴν ἡσυχίαν μας καὶ ἐδῶ εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν ὁμοπίστων μας. Ἄν ἐνθυμηθοῦν τὴν θρησκείαν μας καὶ ὅλα τὰ ἐπακόλουθα, τότε μοῦ φαίνεται θέλει λάβομεν ἄλλα μέτρα, διότι ὁποῖος προνοᾷ, στοχάζομαι ὅτι δὲν μετανοᾷ.— Ταῦτα μὲ ὅλον τὸ σέβας καὶ περιμένω τὴν εὐσπλαγχνον καὶ πατρικὴν σας προσταγὴν, ἐπειδὴ ἡ ὑμετέρα σοφωτάτη ἐξοχότης δύναται ἐν συντομίᾳ νὰ γνωρίσῃ τὰς καταδρομὰς τοῦ γένους μας τόσον ἀπὸ ἀλλοφύλους ὅσον καὶ ἀπὸ μερικοὺς ὁμοπίστους μας.

13 Ἰουνίου 1802, Ζαβέρδα.

Τῆς ἡμετέρας ἐξοχότητος
Δουῖλος ταπεινὸς καὶ πρόθυμος
ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΤΕΙΚΟΓΙΑΝΝΗΣ

Τοὺς δὲ ὁμοπίστους τούτους προδότας τόσον ἐβδελύττοντο οἱ ἐθνικώτατοι Λευκάδιοι, ὥστε ὁ ἀρματωλὸς Καραϊσκος, ὁ-
φείλων κατὰ προσταγὴν τοῦ σατραπίου Ἀλῆ Πασᾶ νὰ πορί-
ζται τὰ ζωάρκεια ἐκ Λευκάδος, ἔγραψε τὸ ἐξῆς γραμματίον
πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς νήσου.

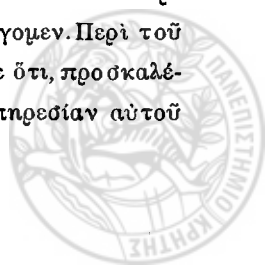
Τίμοι καὶ εὐγενεῖς ἄρχοντες Ἀγίας Μαύρας, προσκυνῶ.
Ἐπειδὴ ὁ Βεζήρης ἀφέντης μου μὲ ἐπρόσταξε νὰ ψωνίζωμε
στὸ χασαπά σας, στέλνω τὰ παλληκάρια μου.—Λογιάζω νὰ μὴ
ξεύρετε ὅτι προσκυνῶ καὶ ἐγὼ Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον
Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον.

2 Ἀλωναριοῦ, 1801.

Εἰς τοὺς ὀρισμοὺς σας
ΚΑΡΑΪΣΚΟΣ.

Ἡ ἀχώριστος ἐκείνη Τριάς, ἦν ὡς σύνθημα ἐξεφώνει τότε
ὁ τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν συναισθανόμενος ἕλληνα μαχητῆς,
ἐμελλε μετ' ὀλίγον διὰ τῶν τριῶν ἱερωτέρων τῆς καρδίας αἰ-
σθημάτων, τῆς Θρησκείας, τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Ἐλευθε-
ρίας, νὰ συνενώσῃ ἀχωρίστως τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸν ἐνδοξον
ἐκεῖνον τῆς ἐθνεγερσίας ἀγῶνα.

ΣΑΜΟΥΗΛ—ΒΟΤΣΑΡΗΣ—ΛΑΜΠΡΟΣ ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ. Περὶ
τῶν τριῶν τούτων, ὡς λίαν γνωστῶν, οὐδὲν λέγομεν. Περὶ τοῦ
δευτέρου ἀρκεῖ μόνον νὰ σημειώσωμεν ἐνθάδε ὅτι, προσκαλέ-
σας ὁ Ἀλῆς ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν τὸν ὑπὸ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ

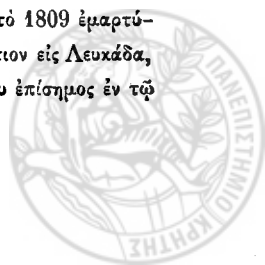
Καναβόν, ὀργίλος καὶ τεταραγμένος· «Εἶμεθα μόνοι, λέγει. Σὺ γνωρίζεις τὴν θέσιν μου, βλέπεις τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν μου. Μάθε ὅτι τὸ κατ' ἐμὲ δὲν φοβοῦμαι εἰμὴ τρία τινὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Μάντευσον, εἰ δυνατόν, τίνα;—Πρῶτιστον πάντων ἀναμφιδόλως, ἀπεκρίθη ὁ Καναβός, τὸν Θεόν.—Τὸν Θεόν; Ποτὲ δὲν ἐφοδήθην, ἐκραύγασε μετὰ περιφρονησεως ὁ Ἄλλῃς.—Τότε δὲν δύναμαι νὰ μαντεύσω, εἶπεν ὁ Καναβός.—Πρῶτον φοβοῦμαι ὑπὲρ πάντα ἄλλον τὸν Σουλιώτην Χρῆστον Βότσαρην, δεύτερον τὸν Γιουσούφ Μπέην, Κιαγιᾶν τῆς σουλτάνας Βαλιδῆς, καὶ τρίτον...—Τίνα; ἠρώτησεν ὁ Καναβός.—Τρίτον; σὲ αὐτόν!»

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΠ' ΤΗ ΛΑΜΑΡΗ — ΔΗΜΟΣ — ΣΤΟΥΡΝΑΡΗΣ.

Ἦσαν καὶ οὗτοι ἐκ τῶν τολμηροτέρων τῆς ἐποχῆς καὶ ἐξ ἐκείνων, οἵτινες, προαισθανόμενοι τὴν ὥραν τῆς ἀναστάσεως, ἐνοπλοὶ φύλακες ἐγρηγόρουν πάντοτε ἐπὶ τῶν ὄρεων.

Ἐγίνωσκεν ὁ Ἄλλῃς ὅτι ἐν τῇ ἐπικρατεῖα αὐτοῦ ὠργανίζετο συνωμοσία τρομερά, καὶ ἄγρυπνος διὰ τῶν κατασκόπων αὐτοῦ παρηκολούθει εἰς τὰ διαδήματα τῶν ἰσχυροτέρων αὐτοῦ ἐχθρῶν, ἐν οἷς ἐλογίζετο καὶ τὸν Ἰγνάτιον, ὅστις μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Βλαχάδα ὡς ἐκ θαύματος ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὴν ἀγχόνην, ἀπελθὼν εἰς Κέρκυραν (1).

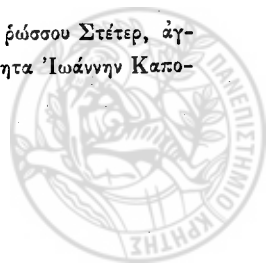
(1) Εἰσέφρησεν ἐνταῦθα χρονολογικὸν λάθος, ἐπειδὴ ὁ μὲν Ἰγνάτιος ἐσώθη εἰς Λευκάδα κατὰ τὸν Μάϊον 1807, ὁ δὲ Βλαχάδας κατὰ τὸ 1809 ἐμαρτύρησεν ἐν Ἰωαννίνοις. Τὸ πλοῖον, τὸ μετακομίσαν τὸν Ἰγνάτιον εἰς Λευκάδα, ἐπωνομάζετο «Ἅγιος Σπυρίδων». Μαρτυρεῖ δὲ περὶ τούτου ἐπίσημος ἐν τῷ

Πάντα τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην γενόμενα γινώσκουσιν οἱ ἐπιζήσαντες. Θαυμάζω μόνον πῶς οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἠθέλησε ν' ἀσχοληθῆ, διαφωτίζων τὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ἐν πάσῃ τῇ Ἠπειρῷ ὡσπερ τις ὑπόγειος δύναμις ἐφαίνετο ὑποδείουσα τὸ κράτος τῶν Ὀθωμανῶν καὶ ἀγγέλλουσα τὴν ὥραν τῆς ἀνεγέρσεως. Μετ' οὐ πολὺ, τουτέστιν ὅταν ὁ λίθος τοῦ τάφου καλύψῃ καὶ τοὺς ὀλίγους ἐκείνους, οἵτινες, αὐτόπται τῶν γεγονότων, δύνανται εἰσεῖτι νὰ μαρτυρήσωσιν ἀντὶ ἐπισήμων ἐγγράφων, μετ' οὐ πολὺ, λέγω, πυκνὴ ὀμίχλη θέλει καλύψῃ καὶ ὀνόματα καὶ πράγματα. Κενὸν μέγα θέλει ὑπάρχει ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἡμῶν ἱστορίᾳ· θέλει ἐλλείπει ὁ πρόλογος, ὁ διασαφῶν τὸν κατὰ τὸ 1821 ἐθνικὸν ἀγῶνα. Θέλουσι στερηθῆ μνημοσύνων οἱ καὶ πρότερον παθόντες ὑπὲρ τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, καθ' ἧς ἐμάχοντο τότε πᾶσαι καὶ ἐπιχθόνιοι καὶ ὑποχθόνιοι δυνάμεις.

(ζ) Ἴνα μὴ τις παρατηρήσῃ, καὶ δικαίως ἴδως, ὅτι ὁ πρὸς τὸν Ἀλῆν ἀπότομος καὶ λίαν προσδλπτικὸς τοῦ Ἰγνατίου τρόπος δὲν ἔχεται πιθανότατος, διότι τοιοῦτος τύραννος δὲν ἠθέλην ὑπομείνῃ ἀταράχως τὸν ἔλεγχον τῶν κακουργημάτων αὐτοῦ, νομίζω ἀναγκαῖον νὰ ἐκθέσω ἐνθάδε διὰ βραχέων τὸ ἐξῆς ἱστορικὸν γεγονός.

Ἔζη ἐν Ἰωαννίνοις ὁ Σεῖκ Ἰουσοῦφ, ἀνὴρ σεβάσμιος διὰ τε χαρτοφυλακίᾳ τῆς Λευκάδος ἐπιστολῆ τοῦ στρατηγοῦ ρώσσου Στέτερ, ἀγγέλωντος τὴν ἄφιξιν τοῦ μητροπολίτου πρὸς τὸν Κόμητα Ἰωάννην Καποδίστριαν.

τὴν ἀγνότητά τῶν ἠθῶν καὶ τὴν παρρησίαν, μεθ' ἧς πολλάκις ἐστιγματίζε τὴν ὠμότητα τοῦ τυράννου. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Γαρδικιωτῶν καὶ τὴν σφαγὴν τοῦ Δεμήτρου Δόστ καθ' ἡμέρας τὰ μαρτύρια καὶ αἱ ἀπαγχονίσεις κατέπληξαν τὴν Ἑπειρον, εἰσέρχεται οὗτος εἰς τὸ σατραπεῖον. Οἱ σωματοφύλακες ἔντρομοι κλίνουσι τὸν αὐχένα ἐνώπιον τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. Βλέπουσι τὸν ἄνδρα διευθυνόμενον πρὸς τὴν αἴθουσαν, ὅπου ὁ Ἀλῆς εὐρίσκεται, καὶ ὁμως οὐδεὶς ἀποτολμᾷ ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν ὀρμὴν τοῦ προφήτου.

Ὁ Ἀλῆς, μόλις ἰδὼν αὐτόν, ἐγείρεται ἀπὸ τοῦ κλιντήρος, ὅπου ἀνεπαύετο, καὶ προσκαλεῖ τὸν Ἰουσοῦφ νὰ καθίσῃ. Ὁ δὲ ἀποποιεῖται καὶ μετὰ φωνῆς βροντώδους· « Δὲν ὑπάρχει, λέγει, οὐδὲ σπιθαμὴ τοῦ τάπητος, ὃν ἤδη πατῶ, δὲν ὑπάρχει ἐν τῇδε τῇ αἰθούσῃ οὐδὲ ἐν ἐπιπλόν, ἐνθα νὰ μὴ βλέπω τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὸ αἷμα. Ὁ κλιντήρ, ἐφ' ὃν μὲ προσκαλεῖς νὰ καθίσω, ὑπῆρξεν ἴσως ὁ τόπος τῆς ἀγωνίας τῶν ἀδελφῶν σου. Τὰ ξίφη, τὰ ἐπὶ τοῦ τοίχου κρεμάμενα, ἠμδλύνθησαν ἐπὶ τῶν κρανίων τῶν Σουλιωτῶν. Βλέπω ἐνώπιόν μου τὸν τάφον τῆς Ἐμιννές, τῆς ἐναρέτου συζύγου, ἣν σὺ ἐφόνευσας. Ἀπὸ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἴσταμαι, ὁ ὀφθαλμὸς καθορᾷ τὴν λίμνην, ἐνθα ἔπνιξας δέκα ἐπτὰ μπτέρας, πολὺ καθαρωτέρας τῶν χειλέων τῶν ἐκφωνησάντων τὴν καταδίκην αὐτῶν, καὶ ἐνθα τόσα καὶ τόσα θύματα τῆς μανίας σου καθ' ἐκάστην ἀπόλλυνται. — Φθάνει, φθάνει, ἐκραύγασε δακρῶν καὶ στενάζων ὁ Ἀλῆς. Μὴ μὲ καταρασθῆς... »

Ὁ Ἰουδοῦφ ἐξέρχεται τῆς αἰθούσης ἀποτινάσσων ἀπὸ τῶν σανδάλων τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν αὐτοῦ καὶ διασχίζων τὰ στίφη τῶν σωματοφυλάκων, οἵτινες, ὡς ὑπὸ θρησκευτικοῦ φόβου κατεχόμενοι, οὐδὲ ν' ἀναβλέψωσι πρὸς αὐτὸν ἐτόλμησαν.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ περὶ τοῦ Ἰουδοῦφ ἱστορούμενα. Ἄλλὰ περὶ τοῦ Ἰγνατίου σημειωτέον ὅτι ἦτο ἐπίσημον μέλος τῆς Ἑταιρείας, ἣτις παρεσκεύαζεν ἤδη ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ προωδοποίει τὰ τῆς ἐπαναστάσεως, ἣν ὁ Ἄλῆς διεννοεῖτο νὰ τρέψῃ πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον, δι' ἣν αἰτίαν καὶ παρίσταται ἐνθάδε ἀποκαλύπτων πρὸς τὸν Ἰγνάτιον τὸ μέγα σχέδιον, ὅπερ ἐμελέτα, τὴν ἰδίαν ἀπὸ τοῦ Σουλτάνου ἀνεξαρτησίαν καὶ ἴσως αὐτοῦ τοῦ θρόνου τὸν σφετερισμὸν. Καὶ ἀληθῶς οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι ἐπέτυχε νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ μυστήριον τῆς Ἑταιρείας καὶ ὅτι πρὸς τὰ μέλη τῆς ἀδελφότητος παρεῖχεν ἐλπίδας συνεργείας ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς· ὅτι θεία δύναμις ἐτύφλωσε τὴν Πύλνν ὅτε ὁ Ἄλῆς, ἐπιορκῶν, ἔφραζε τὸ ἀπόρρητον καὶ ἐμνήνυε τοὺς συνωμώτας αἰτῶν ἀντὶ τῆς προδοσίας τὴν χάριν τῆς ζωῆς· ὅτι πάλιν ἐνεργεῖα τῆς θείας δυνάμεως ἦ τε καταδίωξις τοῦ Ἄλῆ καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς αὐτοῦ συνέβησαν καθ' ἃς ἡμέρας ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις εἶχεν ἀνάγκην μικρᾶς τινος ἀνέσεως ὅπως ἐνισχυθῇ· ταῦτα γινώσκουσιν ἅπαντες οἱ ἀσμένως τὰ ἑλληνικὰ μελετῶντες. Διὸ καὶ ἀπλῆν μνειάν ἐκρίνα ἱκανὴν εἰς διασάφησιν τῶν ἐν τῷ ἄσματι ἀναφερομένων.

ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ

ΤΟΙΣ

ΥΠΕΡ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

ΑΓΩΝΙΖΟΜΕΝΟΙΣ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

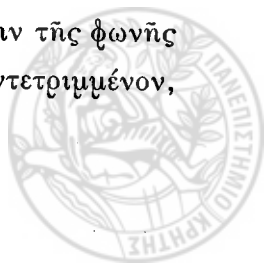
« Για ίδις καιρό που ιδιαίλειξεν ό Χάρος νά μι πάρη,
Τώρα που άνθίζουν τὰ κλαριά, που βγάν' ή γή χορτάρι »

Είδόν ποτε μητέρα οίκτρως όδυρομένην έπί του τάφου του μονογενοϋς αύτης τέκνου, καί σιωπηλώς καί μετά σεβασμοϋ υπό άνεκφράστου βαρυθυμίας κατεχόμενος έτόλμησα νά προσέλθω έπ' έλπίδι, ότι ήθελον δυνηθῆ μικράν τινα νά προσενέγκω ανακούφισιν είς τό άφόρητον άλγος τῆς πενθούσης διά τών τετριμμένων εκείνων παραινέσεων, δι' ών συνήθως πειρώμεθα νά καταστείλωμεν τας άκαθέκτους έκρήξεις άπληπισμένης τινός καρδίας.

Οϋτε κυάρισσοι οϋτε πολύτιμα άνθη οϋτε σιδηραϊ κιγκλίδες οϋτε μάρμαρα περιεκόσμουν ή έπε-

σκίαζον τὸ τελευταῖον ἐκεῖνο κατοικητήριον. Εἰς μόνος ἀνεξέργαστος λίθος ἐσημείου τὴν κεφαλὴν καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐκάπνιζεν ὁ νεκρολίθανος, καιόμενος ἐντὸς τοῦ κοιλώματος εὐτελοῦς κεράμου. Τὸ χῶμα, προσφάτως ἀνασκαφέν, ἐφαίνετο ἐξωγκωμένον καὶ κύκλω ὀλίγη χλόη ἐχάραττε τὰ στενώτατα ὄρια, ἐν οἷς πάντα περικλείονται τὰ ἀνθρώπινα. Ἐνθεν κάκειθεν ἄλλα διεσπαρμένα μνήματα καὶ ἐν τινι γωνία προσπλωμένον ἐπὶ γηραιᾷ ἐλαίᾳ τὸ σήμαντρον τοῦ κοιμητηρίου, πολλαχῶς ἐκ τῆς σκωρίας πεποικιλμένον καὶ μὴ κινούμενον παρὰ διὰ μακροῦ σχοινίου ἔρποντος σπειροειδῶς περὶ τὸν ἀπρηχαιωμένον κορμόν.

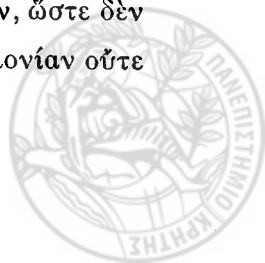
Μετὰ θρησκευτικοῦ φόβου προσεγγίσας καὶ ἰδὼν τὴν γυναῖκα γονυπετῆ, φέρουσαν ἐπὶ τοῦ τραχήλου ἀπάκτως λελυμένην τὴν κόμην, δρύπτουσαν διὰ τῶν ὀνύχων τὰς παρειὰς καὶ ἀδιαλείπτως ποτὲ μὲν καταφιλοῦσαν τὴν γῆν, ποτὲ δὲ κλίνουσαν τὸ ὠτίον ἐπὶ τοῦ μνήματος καὶ ὡσανεὶ ἀκροαζομένην τῆς φωνῆς τοῦ τεθνεῶτος, ἠσθάνθην ἑμαυτὸν συντετριμμένον,

καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ ἀφάτου συγκινήσεως ἔμεινα ἀσκεπὴς καὶ ὄρθιος ἀπέναντι τοῦ μητρικοῦ πάθους, μὴ τολμῶν νὰ διαταράξω τὸν μυστηριώδη διάλογον, δι' οὗ προφανῶς ἐτίθετο εἰς συγκοινωνίαν ἡ ζῶσα πρὸς τὸν ἐν τῷ ἄδῃ πεφιλημένον αὐτῆς υἱόν.

Ἦκουσα τότε πρῶτον μετὰ βαθυτάτης κατανύξεως τὰ κάλλιστα τῶν ἡμετέρων μοιρολογίων καὶ ἔμεινα μέχρι τέλους ἀπορόφῶν τὰς ἀναθυμιάσεις τῆς νεκρικῆς ἐκείνης ποιήσεως, ἴσως προαισθανόμενος ὅτι ἔμελλε νὰ ἔλθῃ ποτὲ ὥρα, καθ' ἣν θρηνωδῶν κ' ἐγὼ ἤθελον δυνηθῆν ν' ἀποτίσω τὴν ὀφειλὴν μου πρὸς ἐκείνους, οἵτινες, ἀφοῦ τὰ ἱερά αὐτῶν λείψανα διέσπειραν ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος πρὸς γονιμοποίησιν τοῦ πολυπαθοῦς ἡμῶν ἐδάφους, κεῖνται ἀμνημόνευτοι, ἀμοιρολόγητοι.

Οὐδ' ἔπαυον αἱ ὀλολυγαὶ τῆς τρισαθλίας μητρός! Ἡ θύελλα τοῦ κοπετοῦ προέβαιεν ἀενάως, οἱ δὲ στεναγμοί, συνοδευόμενοι ὑπὸ ὀδυρμῶν καὶ ραγδαίων δακρῶν, τηλικαύτην εἶχον λάβῃ ἐπίτασιν, ὥστε δὲν ἐδυνάμην πλέον οὔτε τοῦ μέτρου τὴν ἀρμονίαν οὔτε

τῶν ιδεῶν τὴν συνάφειαν νὰ παρακολουθήσω. Καὶ ὅμως ἀνωτέρα τις καὶ ἀκαταμάχητος δύναμις μ' ἐκράτει ἀκίνητον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὅπου διεδραματίζετο τὸ ἐλλεινὸν θέαμα. Ὁ διάλογος ἀνεξάντλητος. Νέαι ἐρωτήσεις προεκάλλουν νέας ἀπαντήσεις, ἀφ' ἑνὸς ἢ ζωή, ἐκθέτουσα τὰ τοῦ κόσμου, ἀφ' ἑτέρου ὁ θάνατος, ἀφηγούμενος τὰ τοῦ ἄδου, φοβερὰ καὶ σπαραξικάρδιος συνέντευξις, ἐμπνέουσα ἀπερίγραπτον τρόμον, ἀλλὰ συνάμα ἐπιχέουσα ἀπροσδοκίτους παραμυθίας διὰ τοῦ ὕψους καὶ τῆς καλλονῆς τῶν αἰσθημάτων, ἅτινα ἐγείρονται ἐκ τῆς πενθίμου ἐκείνης παραστάσεως.

Μεταξὺ τῶν ἄδομένων ἤκουσα ὡς παρὰ τοῦ νεκροῦ ἀπαγγελλόμενον καὶ τὸ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν προλεγομένων μου δίστιχον. Καὶ ἀφ' οὗ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔμεινε τεθαμμένον ἐν τῇ καρδίᾳ μου, ἕκαστον δὲ αὐτοῦ στοιχεῖον, ἐκάστη συλλαβὴ ὑπῆρξαν τὰ ψυχία, ἐξ ὧν πολλάκις ἐτράφησαν τὰ ποιητικά μου ὄνειροπολήματα, ἔρχεται πάλιν ἀκέραιον ἐν πάσῃ τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ καλλονῇ τοιοῦτο, οἷον ἐξῆλθε τῶν

χειλέων τοῦ ποιήσαντος αὐτό, περιβεβλημένον τὴν ἀμίμητον ἁρμονίαν καὶ ὥσπερ ἀναδεδυκὸς ἐκ τοῦ πελάγους τῶν αἰσθημάτων, ἐν οἷς εὗρέθη βεβυθισμένη ἢ μεγαλουργὸς ψυχὴ τοῦ ἀγωνιῶντος ποιητοῦ, ἔρχεται, λέγω, πάλιν νὰ μὲ συνοδεύσῃ κατὰ τὸν νέον διάπλουν, ὃν ἐπεχείρησα.

Γιὰ ἰδὲς καιρὸ ποῦ ἐδιάλεξεν ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
Τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά, ποῦ βγάν' ἢ γῆ χορτάρι!

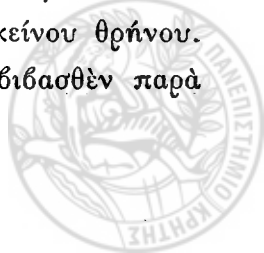
Τὸ εὖσομον, τὸ ἀειθαλὲς τοῦτο ἄνθος ὁμολογουμένως ἐβλάστησεν ἐκ τῶν σπλάγχων τοῦ Ἀθανασίου Διακού, οὐχὶ διότι βεβαιοῦται παρὰ τῶν ἱστορικῶν (1), οὔτε διότι ἡ κοινὴ συνείδησις ἐπεκύρωσε τὴν παράδοσιν, ἀλλὰ διότι πρὸς τοὺς τὰ τοιαῦτα μεμνημένους ἐν ταῖς ὀλίγαις ἐκείναις λέξεσι διασώζεται φωτογραφημένος ὁ ἥρωας, ὁ θεοσεβὴς ἀθλητής, τὸ πρότυπον τοῦ ἠθικοῦ καὶ φυσικοῦ κάλλους,

(1) Ὅρα Σπυρίδωνος Τρικούπη Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Τόμος Α', σελὶς 265, ἔκδ. Λονδίνου.

ὁ ἀληθὴς καὶ γνήσιος γόνος τοῦ μεσαιωνικοῦ ἀρματολισμοῦ, ὁ σεμνὸς μαχητής, ὁ ἀπόστολος, ὁ ἀποδεχόμενος ἐν πλήρει πνεύματος ἡρεμία τὰς βασάνους τοῦ μαρτυρίου, ἀλλὰ καὶ ὁμολογῶν πᾶσαν τὴν πικρίαν, ἣν παρῆγεν ἐν αὐτῷ ἢ συναίσθησις τοῦ θανάτου ἐν στιγμῇ, καθ' ἣν μετὰ τῆς ἀνθοστεφούς ἀνοίξεως ἤρχοντο ἀναφυόμενοι καὶ οἱ πρῶτοι βλαστοὶ τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως. Ἡ διάγνωσις αὕτη εἶναι ἀκράδαντος, ἴσταται δὲ ὑπεράνω τῆς μαρτυρίας τῶν χρονογράφων καὶ τοῦ κύρους τῆς κοινῆς γνώμης. Ἄλλως πρὸς τὰ ὄμματα ἐμοῦ οἱ δύο ἐκεῖνοι στίχοι, τεταγμένοι παραλλήλως, περιέχουσι τοσαύτην εὐωδίαν καὶ διεγείρουσιν ἐντυπώσεις τοσοῦτον θελκτικὰς, ὥστε ὁσάκις στρέφω ἐπ' αὐτοὺς τὸ βλέμμα, διακρίνω νοερῶς ἰχνογραφημένην τὴν λάρνακα, ἔνθα καθεύδει ἡ καρδία τοῦ τροπαιοφόρου μεγαλομάρτυρος.

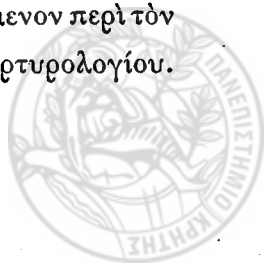
Οὐδεμία λοιπὸν ἀμφιβολία περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ βραχυτάτου, ἀλλ' ἀπεράντου ἐκείνου θρήνου. Εἶναι βαρύτιμον κληροδότημα, μεταβιβασθὲν παρὰ

τοῦ Διάκου εἰς τοὺς ποιητὰς τῆς νέας Ἑλλάδος, εἶναι κελάδημα ἱκανὸν νὰ συγκινήσῃ τοὺς ἀνυδροτέρους ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς τραχυτέρας καρδίας. Κατέστη δὲ τοσοῦτον δημοτικόν, ὥστε σπανίως παραλείπεται ὡσάκις στενωτάτος τις ἐκ τῶν οἰκείων λαλῆ ἀντὶ τοῦ τεθνεῶτος καὶ μέμφεται τὴν μοῖραν, ἥτις ἠθέλησε νὰ τὸν ἀφαρπάσῃ ἐνῶ μόλις σφριγῶν καὶ νέος ἔθετε τὸν πόδα ἐντὸς τῶν ἀνθῶνων τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου.

Ἄλλ' ὡς ἀναντίρρητον ὅτι ποιητῆς αὐτοσχέδιος τῆς μυροβλήτου τροφῆς ὑπῆρξεν ὁ Διάκος, οὕτω καὶ ἀληθὲς ὅτι ἀφότου εὐτύχησα ν' ἀκούσω τὸ νεκρώσιμον ἄσμα, ἐγεννήθη ἐν τῇ διανοίᾳ μου ἡ ἰδέα τοῦ ἐπομένου στιχουργήματος, οὐδ' ἔπαυσα διαλογιζόμενος τίνι τρόπῳ νὰ ἐξυμνήσω ἐπαξίως τὸν γίγαντα τῆς Δωρίδος καὶ πῶς νὰ τελέσω μνημόσυνον ὑπὲρ ψυχῆς, πληρούσης ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς φαντασίας μου τὸ στερέωμα.

Ἡ ἰδέα αὕτη μ' ἐβασάνιζεν, ἀσχολούμενον περὶ τὸν καταρτισμὸν τοῦ ἡμετέρου ἐθνικοῦ μαρτυρολογίου.

Σήμερον δέ, ὅτε παρίσταμαι ἵνα καταθέσω ἐπὶ τῆς γῆς, ἥτις ἔπιε τὸ αἷμα τοῦ ἀειμνήστου θύματος, τὸ εὐτελὲς θυμίαμά μου, σήμερον τρέμω μὴ ἀναδειχθῶ ἀνάξιος καὶ μὴ ὑπὸ τὸ μέγεθος τηλικούτου ἐπιχειρήματος ἀποκαλυφθῆ πᾶσα ἡ μικρότης καὶ ἡ ἀδυναμία μου.

Γένοιτό μοι ἀρωγὸς καὶ προστάτης ὁ μεγάθυμος ἥρωας, ὁ ἐν μέσῳ τῶν καταιγίδων τοῦ χειμῶνος εὐαρεστηθεὶς νὰ συμβιώσῃ μετ' ἐμοῦ, ὁ ἐπὶ μῆνας ὀλοκλήρους ἐπισκιάσας τὸν ὕπνον μου, ὁ παρακολουθήσας τὰ διαθήματά μου ἐν ξηρᾷ καὶ θαλάσῃ, ὁ μετὰ στοργῆς ἀκροασάμενος τῶν μυστικῶν μου θλίψεων ἐπὶ τοῦ ἔργου σκοπέλου, ἔνθα προσωρμίσθην.

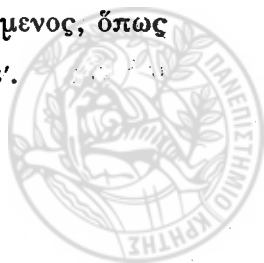
Γένοιτό μοι ἀρωγὸς καὶ προστάτης!

Μαδουρῆ.

Περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐγεννήθη ἐν Μουσουνίτσα τῆς Παρνασσίδος ὁ Ἄθανάσιος Γραμματικός, προπάτωρ τοῦ ἡμετέρου ἥρωος. Νέος ἔτι τὴν ἡλικίαν ἠσπάσθη τὸ στάδιον τῶν ὄπλων καὶ μεθ' ἑνὸς ἀδελφοῦ κ' ἑνὸς πρωτεξαδέλφου κατετάχθη εἰς τὴν ἀρματωλικὴν συμμορίαν τοῦ ἐξ Ἀγίας Εὐθυμίας διαβούτου Κωσταντάρ. Περὶ τοῦ ἐν γενναίοις τούτου γενναίου κρίνω περιττὴν πᾶσαν μνειάν, οὐ μόνον διότι φοβοῦμαι μὴ δικαίως μ' ἐπικρίνη τις ὡς περιττολόγον, ἀλλὰ διότι καὶ ἀκριβῆ βιογραφίαν αὐτοῦ ἐξέδωκε πρό τινος χρόνου ὁ ἀξιοτίμος φίλος μου Κωνσταντῖνος Σάθας (1), πρὸς ὃν ἀπευθύνω δημοσίᾳ χάριτας δι' ἃς μετὰ παραδειγματικῆς προθυμίας μοι ἔδωκε πολυτίμους ἱστορικὰς εἰδήσεις, παραλαβὼν με συμμέτοχον τοῦ θησαυροῦ, ὃν ἀπεταμίευσεν οὔτε θησιῶν φειδόμενος οὔτε μόχθων, ἀλλὰ νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενος, ὅπως

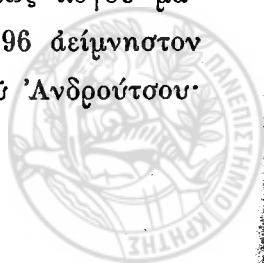
(1) Ὅρα Χρυσάλλιδα. Τόμ. Γ', φυλλάδιον ΕΑ' - ΕΒ'.

διασώσῃ ἐκ τοῦ ὀλέθρου τὰ ἄθλα καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐπὶ τέσσαρας ὄλους αἰῶνας ἀγωνισαμένων.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωσταντάρᾳ συνεκρότησεν ὁ Γραμματικὸς ἴδιον σῶμα, δι' οὗ ἔβλαπτε συνεχῶς τοὺς ἐν Παρνασσίδι καὶ Δωρίδι Ὀθωμανούς. Ἀλλά, πεσόντος τοῦ αὐταδέλφου ἐν τινι συμπλοκῇ καὶ πολλῶν ἐκ τῶν ἐταίρων διασκορπισθέντων, τὸ μὲν σῶμα ταχέως διελύθη, ὁ δὲ Ἀθανάσιος, τυχὼν ἀμνηστείας, ἀπεσύρθη εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ὅπου καὶ ἐτελεύτησε, καταλιπὼν τρεῖς υἱούς, τὸν Μῆτρον, τὸν Κωστούλαν, τὸν Νίκον καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν Στάμω.

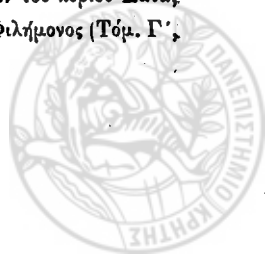
Ὁ Μῆτρος καὶ ὁ Κωστούλας συνεστράτευσαν καὶ συνηγωνίσθησαν μετὰ τοῦ ἐκ Βουνιχώρας Βλαχοθανάση, ὕστερον δὲ συνετάχθησαν τῷ Ἀνδρούτσῳ, παραλαβόντι τὴν ἀρχηγίαν, καὶ παρηκολούθησαν πιστῶς εἰς τὴν τρικυμιώδη πνοὴν τῆς λαίλαπος ἐκείνης. Καὶ ὁ μὲν Κωστούλας, ἀξίως λόγου μαχόμενος, ἔπεσε κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1796 ἀείμνηστον διὰ τῆς Πελοποννήσου κάθοδον τοῦ Ἀνδρούτσου.

ὁ δὲ Μῆτρος, συμμαχήσας μετὰ τοῦ Λουκά Καλλιακούδα, ἐφονεύθη καὶ οὗτος ἐν τῇ κατὰ τὸ 1802 μάχῃ τῆς Καβρολίμνης. Ὁ μόνος ἐπιζήσας ἐκ τῶν τριῶν ἀδελφῶν Νίκος, ἀφιερωθείς παιδιόθεν εἰς τὸν ποιμαντικὸν βίον, ἐξῆσεν ἐν Μουσούνιτσα, τελευτήσας δὲ ἐν ἔτει 1809, κατέλιπε δύο υἱούς, τὸν Μῆτρον, ἐπονομαζόμενον Μασσαβέταν, ὡς υἰοθετηθέντα παρὰ τοῦ Ἰωάννου Μασσαβέτα, ἀτέκνου συζύγου τῆς ἐκ πατρός, θείας αὐτοῦ Στάμωσ, καὶ τὸν Ἀθανάσιον.

Οὗτος ἐγεννήθη κατὰ τινὰς μὲν περὶ τὰ 1792 (1), κατὰ δὲ τὸν γηραιὸν φίλον μου Ἰωάννην Φιλήμονα, ὅστις μόνος ἐκ τῶν ἡμετέρων ιστοριογράφων ἐκόσμησε τὸ πολύτιμον Δοκίμιόν του διὰ βιογραφικῶν λεπτομερειῶν, ἱκανῶν νὰ δώσωσιν ἀκριβῆ τινα τοῦ Διάκου εἰκόνα περὶ τὰ 1786. Ἡ διαφωνία αὕτη εὐκόλως ἐξηγεῖται, ἐάν τις λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἀθλίαν κατάστασιν, ἐν ἣ διατέλει τότε χώρα διοικουμένη

(1) Τὴν χρονολογίαν ταύτην ἐξάγω ἐκ τῶν σημειώσεων τοῦ κυρίου Σάθα, τὴν δὲ δευτέραν ἐκ τοῦ Ἱστορικοῦ Δοκιμίου τοῦ κυρίου Φιλήμονος (Τόμ. Γ', Σελ. 197), ὅπου μνημονεύεται ἡ ἡλικία τοῦ Διάκου.

ὑπὸ ἀλλοφύλων οὐδόλως ἐνδιαφερομένων περὶ τακτικῆς καὶ ἐπισήμου πιστοποιήσεως τῶν γεννήσεων καὶ τῶν θανάτων.

Ὁ Ἀθανάσιος μόλις ἔφηβος εἰσήχθη παρὰ τοῦ πατρὸς ὡς δόκιμος εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἐρινεὸν (Ἀρτοτίναν) μονὴν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ὅπου μετ' ὀλίγον ἐχειροτονήθη Διάκονος.

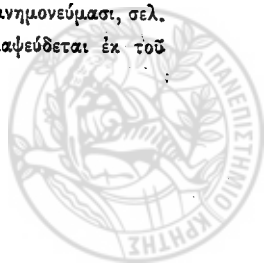
Ἡ πρώτη αὕτη δοκιμασία βεβαίως συνέτεινε πρὸς διάπλασιν τῆς ψυχῆς τοῦ νεοφύτου καὶ εἰς ταύτην ὀφείλει τις ν' ἀποδώσῃ τὴν κοσμιότητα τοῦ βίου, τὴν παραδειγματικὴν μετριοφροσύνην καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀπέραντον καὶ ἀνεξάντλητον αὐτοῦ πίστιν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἱερατικὸς χαρακτήρ, συνδυσθεὶς ὕστερον μετὰ τοῦ πολεμικοῦ πνεύματος, κατέστησεν αὐτὸν πρότυπον θεοσεβείας καὶ γενναϊότητος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπῆρξεν ἡ ἀσφαλεστέρα σάνις, ἣν ἐνηγκαλίσθη καὶ δι' ἧς θαυμασίως ἐσώθη ὅτε διέπλευσε τὸν στενώτατον καὶ πολυκύμαντον πορθμόν, μεταβαίνων ἀπὸ τοῦ πελάγους τῆς ζωῆς εἰς τὸν ἀχανῆ τῆς αἰωνιότητος ὠκεανόν. Διὸ καὶ

ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ποιήματός μου προσεπάθησα παντὶ σθένει νὰ διατηρήσω σῶαν τὴν διπλὴν ιδιότητα καὶ νὰ μὴ διαζεύξω ποτὲ τὰ στοιχεῖα, τὰ ἀπαρτίζοντα τὴν ψυχὴν τοῦ Διάκου, τὴν τοῦ μοναχοῦ καὶ τὴν τοῦ στρατιώτου.

Καίτοι περιφρουρούμενοι ἐντὸς θείας ἀκροπόλεως, περιλάλητος ἐγένετο ἡ σπανία τοῦ νέου καλλονῆ καὶ Φερχάτβείς τις, ἐκ τῶν ἀγάδων τῆς Δωρίδος, βαθύπλουτος καὶ λάγνος, ἐπεθύμησε νὰ ἴδῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὸ ἄνθος, ὅπερ ἔθαλλεν ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς Ἐκκλησίας. Ἐγκαίρως πληροφορηθεὶς ὁ Ἀθανάσιος, τῇ προτροπῇ τοῦ Ἡγουμένου, λάθρα ἀνεχώρησε (1) καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ὄρεων τῆς Δωρίδος ἐνδαιτωμένην συμμορίαν τοῦ Δήμου Σκαλτσᾶ καὶ τοῦ Γούλα. Ἐκεῖθεν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν αἰσχρὸν Ὀθωμανὸν ἀπειλητικὴν ἐπιστολὴν, ἐν ἧ περιέκλεισε καὶ τὸ ξυρισθὲν γένειον ὡς σύμβολον

(1) Διατείνεται ὁ Περβραϊδὸς ἐν τοῖς Πολεμικοῖς Ἀπομνημονεύμασι, σελ. 54, ὅτι ὁ Διάκος ἐφόνευσε τὸν Φερχάτην, ἀλλὰ τοῦτο διαψεύδεται ἐκ τοῦ μετὰ ταῦτα διορισμοῦ τοῦ Φερχάτου ὡς Βοεδόδα.

τοῦ πολέμου, ὃν ἐκήρυττεν ἔκτοτε πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἀπεκδυθεὶς δὲ τὸ ῥάσον, περιεβλήθη τὸν περιφανῆ τῶν ἀρματωλῶν χιτῶνα, ἐζώσεν ἐπὶ τὸν μηρὸν τὴν ῥομφαίαν καὶ οὕτω μετεσχηματισμένος ἔλαμψε κεραυνοβόλος, ὡς ἂν ἤθελεν ἀνατεῖλῃ ἐπὶ τοῦ μετώπου του προφητικόν τι καὶ ἀνέσπερον σέλας.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πρὸς ἀνάμνησιν τῆς πρώτης τοῦ βίου του περιπετείας παρήτησε τὸ πατρογονικὸν ἐπώνυμον καὶ ἠσπάσατο τὸ τοῦ ὑπηρετοῦ τῆς Ἐκκλησίας, ὑπογραφόμενος ἀείποτε (ὡς προκύπτει ἐκ τῶν πρωτοτύπων ἐπιστολῶν αὐτοῦ) Ἀθανάσης Διάκος (1).

Συναγωνιζόμενος μετὰ τοῦ Σκαλτσᾶ καὶ τοῦ Γούλα, δὲν ἐβράδυνεν ὁ πρωτόπειρος πολεμιστῆς νὰ διακριθῇ ἐπὶ συνέσει καὶ τόλμῃ. Κράτιστος δὲ ἀνεδεικνύετο πάντων κατὰ τὴν ποδωκίαν, τὴν σκοπευτικὴν καὶ τὸ ἄλλα. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν φυσικῶν τούτων

(1) Ἐνόμισα καθῆκον νὰ διατηρήσω ἀμεταποίητον τὸ προσφιλὲς ὄνομα καὶ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ ποιήματός μου.

προτερημάτων, διὰ τῆς ἐμφύτου ἀγαθότητος καὶ τῆς μετριοπαθείας τῆς ψυχῆς του ἐδυνήθη ὁ Διάκος νὰ κατακτήσῃ τὴν ἀγάπην τῶν ἀρχηγῶν, ὥστε, ἀναχωρῶν συνήθως ὁ Σκαλτσᾶς κατὰ τὸν χειμῶνα εἰς Βάλτον πρὸς περισσοτέραν ἐξασφάλισιν, παρέδιδε τὴν ἀρχηγίαν πρὸς τὸν Ἀθανάσιον, πεποithῶς ὅτι, ἐπανερχόμενος κατὰ τὴν ἐαρινὴν ὥραν, ἀκμαίαν ἐμελλε νὰ παραλάβῃ καὶ ἀριμανῆ τὴν φάλαγγά του.

Διορισθέντος μετ' οὐ πολὺ τοῦ Φερχάτου Βοεβόδα Σαλώνων, ἔπρεπε, κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἔθιμον, πάντες τῆς ἐπαρχίας οἱ ἀρματωλοὶ νὰ προσέλθωσι μετὰ δώρων καὶ νὰ συγχαρῶσι τὸν ἄρχοντα. Μόνος ὁ Διάκος, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Σκαλτσᾶ, δὲν ἔστερξε νὰ ὑποβληθῆ εἰς τὴν ὑβριστικὴν ταπείνωσιν. Ὁ δὲ Φερχάτης, λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τούτου, ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶν καὶ χαρακτηρίσας τὸν Διάκον ὡς ταραξίαν, ὡς ἐχθρὸν ἐπικίνδυνον καὶ καταστροφέα τῶν ἐν Δωρίδι κτημάτων του, ἐξητήσατο καὶ ἔλαβε τὴν ἄδειαν ἵνα τὸν φονεύσῃ· ἐξῆλθεν ἐπομένως μετὰ ἐκλεκτοῦ σώματος πρὸς καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ του,

ἀλλ' ἐπανῆλθε καθημαγμένος. Ἐννοήσας τότε ὅτι διὰ τῶν ὄπλων ἀδύνατον ἦτο νὰ τύχη τοῦ ποθουμένου, ἔπεισε τοὺς ἀρματωλοὺς καὶ τοὺς προύχοντας ἵνα πορευθῶσι πρὸς τὸν δυστροποῦντα καὶ ὑποδείξωσιν αὐτῷ τὰς θλιβερὰς συνεπείας, ἃς ἤθελε προκαλέσῃ κατὰ τοῦ τόπου ἢ παράλογος ἀπειθεία καὶ πεισμονή του. Ὁ Διάκος ὑπεσχέθη μεταμέλειαν καὶ ἔταξεν ἡμέραν, καθ' ἣν ἤθελε νὰ παρουσιασθῆ πρὸς τὸν Βοεβόδαν. Πλήρης χαρᾶς ἔμαθεν ὁ Φερχάτης τὴν ἀπόφασιν τοῦ Διακού καὶ ἔσπευσεν ἐπομένως νὰ τοποθετήσῃ καταλλήλως ἑκατὸν ἐκ τῶν δορυφόρων του, ἵνα, προσερχόμενον, τὸν φονεύσωσιν. Ἀλλ' ὁ Ἀθανάσιος, προαισθόμενος τὴν ἀπάτην, διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Τέχολης μετὰ ὀγδοήκοντα συνεταίρων εἰσῆλθεν εἰς Σάλωνα.

Ἐντρομος ὁ Φερχάτης μαθὼν τὴν ἀπροσδόκητον ἀφίξιν, διέταξε τοὺς σωματοφύλακας ἵνα καταλάβωσι τὴν θύραν τοῦ Σεραγίου καὶ πυροβολήσωσι κατὰ τοῦ Διακού ἅμα ἤθελε δώσῃ τὸ σύνθημα. Ἀλλ' ἐκεῖνος, προνοητικὸς, ἀφοῦ ἐτοποθέτησεν ἔξωθεν

τοὺς ἑβδομήκοντα, παρέλαβε δέκα ἐκ τῶν συντρόφων καὶ μετ' αὐτῶν ἦλθε πρὸς τὸν Βοεβόδαν. Ὁ δόλιος καὶ δειλὸς Ὁθωμανὸς προσεπάθησε διὰ παντὸς τρόπου νὰ τὸν ἀπομονώσῃ, προφασιζόμενος ὅτι εἶχεν ἀνάγκην κατὰ μόνας νὰ συνδιαλεχθῆ μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ. Ἄλλ' οἱ πιστοὶ φύλακες τοῦ Ἀθανασίου ἀπεποιήθησαν ν' ἀπομακρυνθῶσιν, ἐμπαικτικῶς ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἔμενον παρόντες ἵνα κορέσωσι τὰ ὄμματά των ἀτενίζοντες εἰς πρόσωπον τοσοῦτῳ προσφιλές. Ποτὸν δεδηλητηριασμένον προσηνέχθη, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀπεκρούσθη. Τέλος, ἀφοῦ προσέφερε τῷ Φερχάτη τὸ εἰθισμένον δῶρον (ἦτο δὲ ἀργυροῦν ποτήριον, ἐφ' οὔ ἐν ἀναγλύφῳ ἀπεικονίζετο ἡ Μονὴ τοῦ Προδρόμου καὶ ὁ Διάκος φέρων τοῦ μοναχοῦ τὸ σχῆμα), ἀπῆλθε σῶος ἐπὶ τῶν ὁρέων του.

Μετά τινα χρόνον μιμούμενος τὸ παράδειγμα τῶν διασημοτέρων τῆς Ἑλλάδος πολεμιστῶν, μετέβη εἰς Ἰωάννινα καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1816 ὑπηρετήσεν ἐν τῷ λόχῳ τῶν σωματοφυλάκων τοῦ Τεπελενλῆ. Ἡ Αὐλὴ τοῦ τρομεροῦ Βεζύρου εἶχε μεταμορφωθῆ ἐν

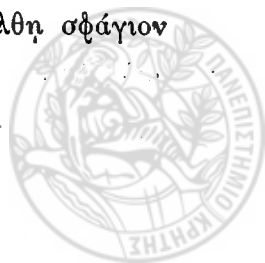
ταῖς ἡμέραις ἐκείναις εἰς ἀληθῆ ἐφεδρείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καθότι καὶ πολιτικοὶ καὶ πολεμικοὶ συνήρχοντο, ὥσπερ ἐκ συνθήματος, κύκλω τοῦ αἰμοχαροῦς σατράπου, ὡς ἂν ἐπρόκειτο περὶ ἐκτελέσεως προμεμελετημένου σχεδίου, ὑποκρύπτοντες τὴν ἰδέαν τῆς κατ' ὀλίγον ἀποβρόφῆσεως πάντων τῶν μέσων, δι' ὧν ὁ περιβόητος Ἑλληνομάχος ἐδύνατο, χρείας τυχοῦσης, νὰ καταθλίψῃ πᾶσαν ἐνέργειαν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀνεγέρσεως.

Ἐν Ἰωαννίνοις συνεσχετίσθη ὁ Διάκος μετὰ τῆς ἠρακλείου ἐκείνης γενεᾶς, ἥτις ἐπέπρωτο καὶ τὸ αἷμα τῶν πατέρων νὰ ἐκδικήσῃ καὶ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα νὰ σώσῃ ἀπὸ τοῦ ἀπειλουμένου ὀλέθρου. Ἐν μέσῳ τῶν τρυφῶν καὶ τῆς ἐξαχρειώσεως, τῶν δολοπλοκιῶν, τῆς ἐσχάτης διαφθορᾶς, τῶν καταστροφῶν καὶ τῆς δουλοφροσύνης διετήρησεν ἄμωμον τὴν καρδίαν, ἀκηλίδωτον τὸ μέτωπον, ἄσπιλον τὴν ψυχὴν, ὥστε, ὑποπτεύσας αὐτὸν ὁ Ἄλλης, ὁ ἐκ συστήματος ἐπιδιώκων τὴν ἀμαύρωσιν τῶν χαρακτήρων καὶ τὴν βεβήλωσιν πάσης παρθενίας, ἔδωκεν ἐντο-

λὴν πρὸς τὸν Ὀδυσσεῖα νὰ τὸν δολοφονήσῃ. Ἄλλ' ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτσου, ἀναδεχθεὶς πᾶσαν παρὰ τῷ Σατράπῃ εὐθύνην, οὔτε τὴν διαταγὴν ἐξετέλεσεν οὔτε ποτὲ ὠμολόγησε πρὸς τὸν Διάκον τὴν φιλικὴν ὑπηρεσίαν.

Κατὰ τὸ 1816 ὁ Ὀδασσεύς, διορισθεὶς ἀρματωλὸς Λεβαδείας, παρέλαβεν αὐτὸν ὡς πρωτοπαλλήκαρον καὶ ἔκτοτε ἀδιάρρηκτοὶ δεσμοὶ ἀδελφότητος συνήνωσαν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος τοὺς δύο τούτους σταυραετούς.

Δύο ἔτη μετὰ ταῦτα, κατὰ τὸ 1818, ὁ υἱὸς τοῦ ἀειμνήστου Ἀνδρούτσου ὤμοσεν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ὄρκον τῶν Φιλικῶν. Περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην κοινωρὸς τοῦ φοβεροῦ μυστηρίου ἐγένετο καὶ ὁ Διάκος, κατηχηθεὶς καὶ οὗτος, ὡς πολλοὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου Σακελλίωνος Κοκοσιώτου, καὶ οὕτω διὰ τῆς δευτέρας ταύτης χειροτονίας προπαρασκευάσθη ἵνα προσέλθῃ σφάγιον ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τῆς πατρίδος.

Ἐνσκήψαντος τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἀναγκασθέντος τοῦ Ὀδυσσέως νὰ παραιτήσῃ τὴν Βοιωτίαν πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ Μπαμπᾶ πασᾶ, τὰ πρωτοπαλλήκαρα, ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν, κατὰ τὴν ἀρματωλικὴν παράδοσιν ἀνηγόρευσαν ὁμοφώνως ὀπλάρχην τὸν Διάκον, καὶ τὴν ἐκλογὴν ταύτην ἀνεγνώρισαν προθύμως οἱ πρόκριτοι, ἐσεβάσθη δὲ καὶ τυπικῶς ἐκύρωσεν ἡ τουρκικὴ ἀρχή.

Εὔρε λοιπὸν ἡ Ἐπανάστασις τὸν Διάκον κατέχοντα ἐπίκαιρον στρατιωτικὴν θέσιν, δυναμένην νὰ συντελέσῃ οὐκ ὀλίγον εἰς εὐόδωσιν τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος. Ὅτι δὲ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ὑπῆρξε σύντομος, μεγάλη ἡ ἐτοιμότης, δι' ἧς κατεπράϋνε τοὺς Τούρκους, ἀνψυχοῦντας ἤδη ἔνεκεν τῶν ἐκ πολλοῦ διαθρυλλουμένων καὶ ὑποπτεύοντας πάντας διὰ τὴν παράτολμον διαγωγὴν τοῦ Βούσγου, ὅτι, μετὰ τὴν ἐν τῇ μονῇ τοῦ ὀσίου Λουκᾶ σύσκεψιν, ὅπου, ἐκτὸς πολλῶν, παρευρέθησαν καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος καὶ ὁ Ἀμφίσσης Ἡσαΐας, ταχέως διὰ τῆς ἀποφασιστικότητος αὐτοῦ διεδόθη ἀνὰ πᾶ-

σαν τὴν Βοιωτίαν τὸ πῦρ τῆς ἐπαναστάσεως, εὐκόλον εἶναι πρὸς πάντας τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα μετὰ πόθου ἀσχολουμένους καθαρὰν νὰ λάβωσιν ἀντίληψιν, ἐὰν διέλθωσι τὴν ἱστορίαν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ἰδίως δὲ τὰς σελίδας, ἐνθα ὁ Φιλήμων μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας καὶ νεανικοῦ οἴστρου κατέταξε καὶ συνηρομολόγησε γεγονότα, ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατούσης συγχύσεως πολλαχῶς διαστραφέντα ἢ ὀλοσχερῶς παραλειφθέντα.

Οὐδ' ἤθελον παρενοχλήσῃ τοὺς ἀναγνώστας διὰ τῆς διηγήσεως ταύτης, ἂν δὲν ἐνόμιζον ἀναγκαίαν ἀείποτε τὴν λεπτομερῆ ἔρευναν τῶν πρώτων ἐν τῷ κόσμῳ διαβημάτων τοῦ Ἀθανασίου Διακού, ἵνα ἀκριβῶς ἐκτυπωθῇ καὶ σαφῶς προκύψῃ ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνδρὸς εἴτε καθ' ἣν στιγμὴν ἀνεδέχθη νὰ σώσῃ ἐν Θερμοπύλαις τὴν τιμὴν τῆς Ἐπαναστάσεως εἴτε καθ' ἣν ὥραν ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτων περιφρονήσεων ἀπεδέχτο μειδιῶν τὸ φρικωδέστερον τῶν μαρτυρίων.

Παρέλαβον ἐν τῷ ἐπομένῳ στιχουργήματι τὰν

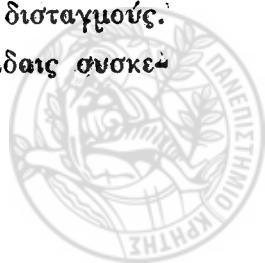

Διάκον κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς καταστροφῆς καὶ ἔχωρίσθην ἀπ' αὐτοῦ ἀφοῦ οὔτε ἶχνος ἀπέμενε πλέον ἐκ τοῦ σώματός του ἐπὶ τῆς γῆς. Ὡφειλον ἐπομένως νὰ συμπληρώσω διὰ τοῦ πεζοῦ λόγου ὅ,τι ἐξ ἀνάγκης παρέλιπεν ἡ ποίησις, ἵνα, οὐχὶ ἐν προτομῇ, ἀλλ' ἐν τῇ ὀλομελείᾳ αὐτοῦ ἰδρυθῆ ἐπὶ τοῦ βάρου τῆς ιστορίας ὁ ἀνδρὶς τοῦ ἔθνομάρτυρος.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος ἡ σφαγὴ τῶν Φιλελλήνων ἐν Πέτρα καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ Διακίου ἐν Θερμοπύλαις παρίστανται ὡς οὐρανομήκεις μέλαιναι κυπάρισσοι παρὰ τῆ εἰσόδῳ τοῦ μεγάλου νεκροταφείου τῆς Ἐπαναστάσεως. Αἰτία τῆς πρώτης ὑπῆρξεν ἡ προδοσία τοῦ Γώγου καὶ ὁ παράκαιρος ἱπποτισμὸς τῶν Φιλελλήνων, ἐπῆνευκε τὴν δευτέραν ἡ ἀμφιταλάντευσις καὶ ἡ χαλαρὰ ἐνέργειά τινων ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Διακίου συναγωνισθέντων ὀπλαρχηγῶν.

Ὁ Μῆτσος Κοντογιάννης, προφασιζόμενος ὅτι καθῆκον εἶχε νὰ μὴ ἐκθέσῃ εἰς ἀναπόφευκτον ἐξόντων ἐπαρχίαν γεωγραφικῶς τοποθετημένην ὡς ἐν ἐμπροσθοφυλακῇ, πράγματι δὲ θεωρῶν τὴν ἐθνικὴν ἀνέγερσιν ὄνειροπόλημα νοσοῦσης φαντασίας, μηδεμίαν παρέχον ἐλπίδα εὐδωσέως καὶ ἐπιτυχίας, μόνος ἔμενεν ἀδρανής, οὐδ' ἔστεργε νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς ἐπιμόνους καὶ πατριωτικὰς προτροπὰς τοῦ τε Διάκου, τοῦ Πανουριᾶ καὶ τοῦ Δυοβουνιώτου. Ἐνεκεν τῶν συνεχῶν καὶ στενῶν αὐτοῦ σχέσεων πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ τῆς ἰδέας, ἣν εἶχε περὶ τῆς τουρκικῆς δυνάμεως, ἐνόμιζεν ἑαυτὸν εὐτυχῆ, εἰάν, ἐν μέσῳ τῶν ἀενάων περισπασμῶν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἐδύνατο διὰ τῆς διαγωγῆς του νὰ σώσῃ τὸ προσφιλὲς ἀρματωλίκιον. Ὅπως δῆποτε ἡ ἀδράνειά του παρέλυσεν ἐπὶ πολὺ τὰς προσπάθειάς τῶν ἄλλων, ἐνεθάρρυνε τοὺς πολεμίους, ἐν ἀνέσει προπαρασκευαζομένους, καὶ τὸ χεῖριστον πάντων, ἐσάλευε τὰς πεποιθήσεις καὶ ἐνέπνεεν ὀλεθρίους δισταγμούς. Προσκληθεὶς παρὰ τῶν ἐν Κομποτάδαις συσκέ-

πτομένων στρατηγῶν ὅπως συνεκστρατεύση, ἅπαξ, δὶς καὶ τρὶς ἀπεποιήθη καὶ ἔμεινεν ἀμετάτρεπτος ἀπέναντι τῶν παραστάσεων καὶ τῶν δεήσεων τοῦ Γεωργίου Δεσποτοπούλου, τοῦ Δημητρίου Καλύβα καὶ τοῦ Βακογιάννου, ἀποσταλέντων πρὸς αὐτὸν ἵνα διὰ παντὸς μέσου ἐξεγείρωσι τὴν ἀναλγησίαν καὶ ἠλεκτρίσωσι τὸν πατριωτισμὸν του. Μάτην. Ὁ Κοντογιάννης ἐκώφευεν, ἐν ᾧ ὁ χειραρῆρος λάβρος προέβαινε καὶ τὰ κύματα αὐτοῦ ἤγον ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ πασᾶς καὶ ὁ Ὁμερ Βρυόνης. Τέλος ὁ Διάκος, ὁ Πανουριᾶς, ὁ Δυοβουνιώτης, προαισθανόμενοι τὴν καταγίδα, ἀπεφάσισαν νὰ βαδίσωσι κατὰ τῆς Ὑπάτης καὶ τότε ἐκὼν ἄκων ὁ Κοντογιάννης ἠναγκάσθη νὰ ὑψώσῃ τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν καὶ νὰ συναγωνισθῇ. Ἄλλ' αἱ χρονοτριβαί, ἃς παρενέβαλε διὰ τῆς ἀξιωμαέμπτου διαγωγῆς του, παρήγαγον ἀποτέλεσμα τὴν μὴ ἔγκαιρον ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν ἐκπύρθησιν τῆς Ὑπάτης, διότι, ἐκστρατευσάντων τῶν Τουρκαλβανῶν, ἡ πολιορκία διελύθη, καὶ ὁ μὲν Διάκος, Πανουριᾶς καὶ Δυοβουνιώτης ἐπανῆλθον

εἰς Κομποτάδαις ὅπως σκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου, ὁ δὲ Κοντογιάννης, βυθιζόμενος πάλιν εἰς τὴν προτέρα ἀπάθειαν, κατέφυγε πρὸς ἀσφάλειαν ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἀγάθωνας, караδοκῶν τὴν ἐκατέρωθεν τῶν πραγμάτων πορείαν.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ διαγωγὴ τοῦ γέροντος ἀρματολοῦ. Οὐδεμία δὲ ἀπομένει ἀμφιβολία ὅτι ἄλλως ἤθελε διεξαχθῆ τὸ δράμα τῶν Θερμοπυλῶν, ἂν ἀπ' ἀρχῆς ἐνίσχυε διὰ τῶν δυνάμεών του τοὺς συναδέλφους του ἢ ἂν ἐπὶ τέλος δὲν ἀπεσύρετο ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς Ἀγάθωνας.

Ὁ Ἰωάννης Δυοβουνιώτης, καίτοι μετὰ πολλῆς αὐταπαρνήσεως ἀποδυθεὶς εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα καὶ μεγάλας ὑπερνικήσας δυσχερείας ὅπως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ συγκρατήσῃ καὶ γονιμοποίησῃ ἐπ' ἀγαθῶ τῆς πατρίδος τὰ μικρὰ μέσα, ὅσα ἐδύνατο νὰ διαθέσῃ, καίτοι οὐδὲ στιγμὴν διστάσας νὰ ἐπιπέσῃ ξιφῆρης κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ νὰ τοὺς ἀποκλείσῃ ἐντὸς τῆς Ὀπουντίου ἀκροπόλεως, εἰς οὐδὲν λογισθεὶς τὴν ἀκροσφαλῆ θέσιν

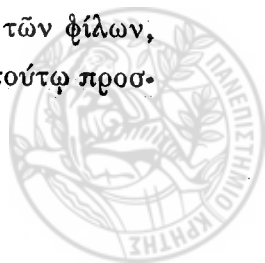

τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ του Γεωργίου, ὀμνρεύοντος παρὰ τῷ Ἀλῆ πασσᾶ, οὐχ ἥττον ὀφείλει τις νὰ ὀμολογήσῃ ὅτι, εὐρεθεῖς κατὰ τὴν μάχην τοποθετημένος μετὰ τετρακοσίων μαχητῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Λουκᾶς Κόκκαλης, πρὸς φυλακὴν τῆς ἐπὶ τοῦ Δύρα (Γοργοποτάμου) γεφύρας, οὐδὲ τὴν ἐπίθεσιν ὑπέμεινε τοῦ Βρυόνου, ἀλλ' ὑπεχώρησεν ἀμαχητὶ εἰς τὸ Δέμα. Καταδιωχθεῖς δὲ καὶ ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς τὸ χωρίον Δύο Βουνά, τόπον τῆς γεννήσεώς του.

Ἡ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα ἀπροσδόκητος αὐτῆ τοῦ Δυοβουνιώτου ὑποχώρησις ἐξέθηκεν εἰς προφανῆ κίνδυνον τὸν Πανουριᾶν, ὅστις εἶχε καταλάβῃ τὴν Χαλκομμάταν, διὰ δὲ τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ Παπᾶ Ἀνδρέου Κοκοβιστιανοῦ καὶ Κομνᾶ Τράκα Ἀγοργιανίτου, τὸ χωρίον τοῦ Μουσταφάμπε. Ἄπασα δὲ τῶν Ἀλβανῶν ἡ στρατιὰ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Βρυόνου οὐδεμίαν παθοῦσα ἀποτριβὴν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀνακρουσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δυοβουνιώτου, ἐξαλλος καὶ παράφρων ἐπὶ τῇ ἀδοκίτῳ ἐπιτυχίᾳ, μανιώδης ἐπιπεσοῦσα κατεσπάραξε τοὺς περὶ τὸν Πανουριᾶν,

προκινδυνεύσαντα γενναίως καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἀφειδῶς ἐκθέσαντα πρὸς ἐμψύχωσιν τῶν συνεταίρων. Ἔπεσεν ἐκεῖ ὁ ἐπίσκοπος Ἡσαΐας καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Παπαγιάννης, αἱ δὲ κεφαλαὶ αὐτῶν, ἀποκοπεῖσαι καὶ φερόμεναι ὑπὸ τῶν προπορευομένων, ἐμίνυσαν εἰς τὸν Διάκον τὴν προσέγγισιν τῆς καταγίδος, ἥτις ἀπειλητικὴ προέβαιεν ὅπως τὸν περικυκλώσῃ διὰ τῶν πτερύγων τῆς.

Διὸ οὐδὲν παράδοξον, ἂν καὶ οἱ περὶ τὸν Διάκον κατεστράφησαν. Παράδοξος καὶ ἀκατανόητος εἶναι ἢ μέχρι τέλους ἀκλόνητος ἐπιμονὴ τοῦ ἥρωος καὶ ἢ ἀπόφασις αὐτοῦ ν' ἀποθάνῃ, ἀφοῦ ἐγίνωσκεν ὅτι περιττὴ ἀπέβαιεν ἢ θυσία καὶ ἀφοῦ συνησθάνετο βεβαίως ὅτι ἀναγκαία ἦτο εἰς τὴν πατρίδα ἢ ζωὴ του. Ἀλλ' ὑπὸ αἰσθημάτων πάντη διαφόρων ἐμπνεόμενος ὁ Διάκος καὶ θεωρῶν τὰς Θερμοπύλας προωρισμένας ἀνέκαθεν νὰ ἦναι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὁ αἱματόφυρτος Γολγοθᾶς, ὑπέμεινε μέχρι τέλους, ἀπέκρουσε μετ' ἀγανακτήσεως τὰς δεήσεις τῶν φίλων, προτρεπόντων αὐτὸν εἰς φυγὴν καὶ ἐπὶ τούτῳ προσ-

αγαγόντων τὴν ἵππον, καὶ ἀπεδέχθη τὸ μαρτύριον, συνειδῶς ὅτι αἱ μεγάλαι ἰδέαι βλαστάνουσι καὶ καρποφοροῦσι ποτιζόμεναι διὰ τοῦ αἵματος καὶ τρεφόμεναι διὰ τῶν βασάνων.

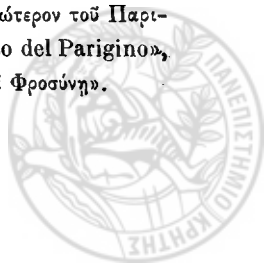
Περιγράφων τὴν ἐν Θερμοπύλαις μάχην προέκρινα πανταχοῦ τὰς δοκούσας μοι ἀκριβεστέρας πληροφορίας, συνειδῶς ὅτι ἡ δημοτικὴ ἑλληνικὴ ποίησις, ἐκ τῶν μυθῶν τῆς ἱστορίας ἐκπορευομένη, κυρίως προτίθεται τὴν ἀκριβῆ ἀφήγησιν τῶν γεγονότων, περικοσμοῦσα μὲν καὶ χρωματίζουσα αὐτὰ ποιλοτρόπως πρὸς ἐκφανεστέραν τοῦ θέματος διατράνωσιν, ἀλλ' οὔτε τὴν παραμόρφωσιν τῆς ἀληθείας ἀνέχεται οὔτε τὴν ἀποσιώπησιν, ὅταν δι' αὐτῶν καταστρέφονται αἱ βάσεις, ἐφ' ὧν ἐγείρονται οἱ ἰδανικοὶ αὐτῆς πύργοι. Ἀπέκλινα ἐπομένως τὸν ῥωμαντισμόν, ἐφ' ᾧ, κακῆ τύχῃ, ἀγάλλονται πολλάκις

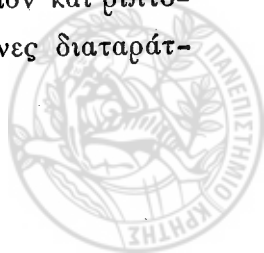
καὶ ἐνασμενίζουσι φαντασιοκόποι τινές, μιμηταὶ ξένων ἐθίμων, ξένων παραδόσεων, ψευδαπόστολοι καὶ εἰσηγνταὶ ἀλλοτριῶν δογμάτων, πεπειθῶς ὅτι σχετικῶς πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ τὰς περιστάσεις τοῦ Ἔθνους τοιαῦται νεολογίαι πρέπει νὰ καταδικάζονται ὡς ἀναχρονισμοὶ καὶ νὰ ἐκλαμβάνονται ὡς μιάσματα ἱκανά, διὰ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν ἐπικινδύνως νὰ νοθεύσωσι καὶ διαφθείρωσι τὸν ἀληθῆ ὄργανισμὸν τῆς ἰθαγενοῦς γραμματολογίας (1).

Ἱστορία λοιπόν, τουτέστιν ἀλήθεια, εἶναι ἡ κυριώ-

(1) Ὁ ἡμέτερος Νικόλαος Θωμασαῖος (λέγω δὲ ἡμέτερος, καθ' ὅσον μέρος τῆς εὐγενοῦς αὐτοῦ ψυχῆς ἐκ πολλοῦ ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα) ὁ ἡμέτερος Θωμασαῖος, ὁ γνωστὸς οὗτος διδάσκαλος καὶ τελετάρχης πάντων τῶν ἱερῶν τῆς καρδίας μυστηρίων, ὁ μετὰ πατρικῆς στοργῆς παραθαρρῦνας με κατὰ τὸ οὐχὶ εὐδιάνυτον τῆς δημοτικῆς ποιήσεως στάδιον, ὁ οὐδέποτε ἀπαυδήσας κατὰ τὸν πολυτάραχον καὶ μαρτυρικὸν αὐτοῦ βίον μεριμῶν περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, οὐδ' ἀπαξιώσας τὰ εὐτελεῖ τῆς φαντασίας μου προϊόντα νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν ἀδελφὴν Ἱταλίαν ἐνδεδυμένα τὴν κομψὴν ἐσθῆτα τοῦ εὐφραδοῦς λόγου του, ὁ Νικόλαος Θωμασαῖος ἀπευθύνας μοι ἐσχάτως τὰς φιλικὰς συμβουλὰς του, με προτρέπει νὰ φοβῶμαι καὶ νὰ φεύγω ὅσον ἔνεστι τὸν Ἀσιανὸν ἐρωτολόγον ὡς ὀλεθριώτερον τοῦ Παρισινοῦ. «Tema il damerino Asiatico, ch'è qiù pernizioso del Parigino», ὑπαινιττόμενος βεβαίως σηνάς τινας ἐκ τῶν ἐν τῇ «Κυρᾷ Φροσύνη».

τέρα βάσις τῆς ἐθνικῆς ποιήσεως καὶ ὀδυνηρὸν καὶ ἀξιοδάκρυτον εἶναι ὁσάκις ἐκ τῶν περιστάσεων τῆς ἐποχῆς ἢ τῆς ὀλιγορίας τῶν χρονογράφων τινὰ ἐκ τῶν σημαντικωτέρων γεγονότων ἐκτίθενται ἀνακριβῶς καὶ συγκεχυμένως· εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τις τὴν ἀνυπόφορον ἀδημονίαν, ἐξ ἧς πάσχει ὁ ποιητής, ὅταν ἐν μέσῳ τοῦ πυρετοῦ τῆς ἐμπνεύσεως αἴφνης παρίστανται αὐτῷ τοιοῦτου εἶδους προσκόμματα· τὸ ἀτύχημα τοῦτο συνέβη καὶ εἰς ἐμὲ ὅτε ἀνεκάλυψα σπουδαίαν μεταξὺ τῶν ιστοριογράφων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος διαφωνίαν περὶ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν συνεκροτήθη ἡ καταστρεπτικὴ σύγκρουσις. Μὴ δὲ νομίσῃ τις ὅτι ἀλόγως ἐπὶ μικροῖς δυσχεραίνω, ἢ ὅτι ἀκαίρως ὑπερβοῶ, προκειμένου περὶ ἀσημάντου χρονικοῦ λάθους. Ἐκαστον γεγονὸς σχετίζεται μυστηριωδῶς πρὸς ἄλλα καὶ οὔτε ἐπιεικὲς εἶναι οὔτε δίκαιον νὰ βλέπῃ τις αἴφνης διατεμνόμενον τῶν ιδεῶν τὸν συνειρμὸν καὶ ῥιπτομένας εἰς τὸ μέσον ἀμφιβολίας, αἵτινες διαταράττουσι τῆς φαντασίας τὸ δρομολόγιον.

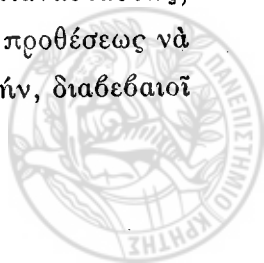
Πρὶν ἢ λάβω ἀνὰ χεῖρας τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν τοῦ Κυρίου Σπυρίδωνος Τρικούπη καὶ τὸ Δοκίμιον τοῦ Κυρίου Φιλίμονος, βαθέως εἶχε ριζωθῆ εἰς τὴν μνήμην μου ἡ ἀποφράς ἡμέρα τῆς 14 Ἀπριλίου, διότι καὶ παρὰ τοῦ γηραιοῦ Περβραιβοῦ καὶ παρὰ τοῦ Κυρίου Σπηλιάδου εἶχον μάθη ὅτι ἐν ἐκείνῃ ἔπρεπε νὰ μνημονεύηται ἡ ἀγωνία, ἐν δὲ τῇ ἐπιούσῃ τὸ μαρτύριον τοῦ Διάκου. Ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς διαβεβαιώσεως ταύτης ἤρχισα ἰχνηλατῶν τῆδε κάκειῖσε σύγχρονα δυστυχήματα ὅπως διὰ τῆς συμπτώσεως καὶ τοῦ συνδυασμοῦ παραστήσω αὐτὰ συνδεδεμένα καὶ τοιουτοτρόπως ἀνεξίτηλος διασωθῆ ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ Ἔθνους ἡ νεκρώσιμος ἐποχὴ. Ἡσθάνθην δὲ ἀνέκφραστον ἀγαλλίασιν ὅτε εὔρον τὸν κρῖκον, δι' οὗ συνεξεύγνυτο ἡ φρικωδεστάτη τοῦ Διάκου τελευτὴ μετὰ τῆς ἀπαγχονίσεως τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ τῆς ἐκ τῶν σπλάγχων τοῦ Βοσπόρου θαυμασίας ἀναδύσεως τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου λειψάνου.

Αἴφνης, ἀναδιφῶν τὰς σελίδας τοῦ Κυρίου Φιλί-

μονος, παρετήρησα μετ' ἐκπλήξεως καὶ ψυχικοῦ ἀλ-
 γους ὅτι οὐχὶ πλέον κατὰ τὴν 14, ἀλλὰ κατὰ τὴν 23
 Ἀπριλίου συνεκροτήθη ἡ μάχη. Ἡ διαφωνία αὕτη
 πρὸς μὲν τὴν ἱστορίαν ἴσως ἦτο ἀδιάφορος, πρὸς δὲ
 τὴν ποίησιν εἶχεν ἀκαταλόγιστον βαρύτητα. Κ' ἐνῶ
 ἀφ' ἑνὸς δὲν ἤθελον νὰ μεταβάλω τὸ σχέδιον τοῦ
 τετάρτου ἄσματος, ἀφ' ἑτέρου ἐλυπούμην σφόδρα
 διὰ τὴν ἀνακρίβειαν, οὐδ' ἔστεργον νὰ ἀρυσθῶ ἐκ
 τῶν ἀπόρων ἀπολογίας, προσπίπτων εἰς τὴν μακρο-
 θυμίαν τῆς Ποιητικῆς Ἀδείας, ἃν ποτε ἐδεί-
 κνυντο ἀληθεῖς αἱ ῥήσεις τοῦ Κυρίου Φιλήμονος
 καὶ Τρικούπη, ἐξηλέγχοντο δὲ ψευδεῖς καὶ ἀνυπό-
 στατοι αἱ τῶν πρὸ αὐτῶν γραψάντων.

Ἄλλὰ πρὸς μείζονα ταλαιπωρίαν τοῦ νοός μου
 ὁ μὲν Περόραιβός, ἀφοῦ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῶν Πολε-
 μικῶν αὐτοῦ Ἀπομνημονευμάτων ἀνηλεῶς ἐπιτίθε-
 ται κατ' ἐκείνων, οἵτινες ἐξ ἀγνοίας διαστρέφουσι
 τὴν τε χρονολογίαν καὶ τὰ ἄθλα τῆς Ἐπαναστάσεως,
 περιγράφων τὴν μάχην καὶ θέλων ἐκ προθέσεως νὰ
 σημειώσῃ τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐποχὴν, διαβεβαίωϊ

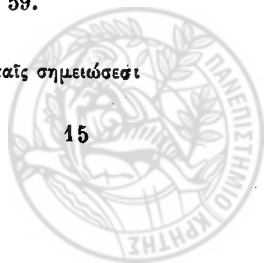

μετὰ παρόρησias ὅτι αὐτὴ συνέβη κατὰ τὴν 14 Ἀπριλίου, «Πέμπτην τῆς Διακαινησίμου» (1). Τοῦθ' ὅπερ καὶ ὁ Κύριος Σπηλιάδης παρεδέχθη ἀνεὺ ἀντιρρήσεως. Ὁ δὲ Φιλήμων ἀποτόμως διακηρύσσει ὅτι συνεκροτήθη τῇ 23, «ἡμέρα τοῦ ἁγίου Γεωργίου» (2). Ὁ τελευταῖος οὗτος ἰσχυρισμὸς στηρίζεται ἐφ' ὅλης ἐν γένει τῆς χρονολογίας τοῦ Ἱστορικοῦ Δοκίμιου, κυρίως δὲ ἐπὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Νικολάου Νάκου, Ἰωάννου Στάμου, Ἰωάννου Φίλωνος καὶ Βασιλείου Βούσγου πρὸς τὸν Γεώργιον Κόκκινον καὶ Νικόλαον Μανοῦσκον, ἡμερολογημένης τῇ 19 Ἀπριλίου, δι' ἧς ἀγγέλλεται ἡ ἄλωσις τῆς Ὑπάτης, καθ' ἃ ἔγραψεν εἰς αὐτοὺς ὁ Διάκος (3). Ἐν λοιπὸν ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη τῇ Τρίτῃ τοῦ Θωμᾶ, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ συνέβη ἡ ἐν Θερμοπύλαις καταστροφὴ κατὰ τὴν Πέμπτην τῆς Διακαινησίμου καὶ

(1) Ὅρα Πολεμικά Ἀπομνημονεύματα Πεῤῥαιτοῦ, Σελίς 59.

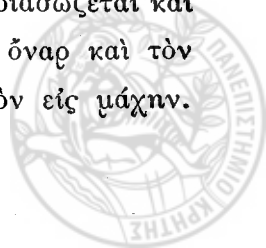
(2) Ὅρα Ἱστορικὸν Δοκίμιον Φιλήμονος, Σελίς 193.

(3) Ὅρα σελίδα 439 τοῦ αὐτοῦ Ἱστορικοῦ Δοκίμιου ἐν ταῖς σημειώσεσι καὶ ἐγγράφοις τοῦ γ' τόμου.

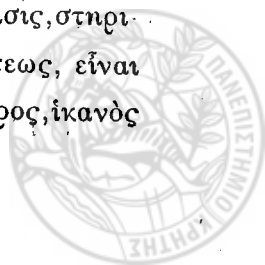
·νά μὴ γίνεταί περὶ αὐτῆς λόγος ἐν τῷ ἐγγράφῳ ;
 · Ἐκτὸς τούτου διεσώθη καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ
 · Ἱστορικῷ Δοκιμίῳ ὁ παρὰ τῶν προυχόντων Λεβα-
 · δέων διορισμὸς τοῦ Βούσγου ὡς ὄπλαρχηγοῦ, εἰς
 · ἀντικατάστασιν τοῦ Διάκου, ἡμερολογημένος τῇ 23
 · Ἀπριλίου, τουτέστι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν συνέ-
 · βαινε τὸ δυστύχημα. Βεβαίως τοιαῦται ἀποδείξεις
 · εἶναι ἱκαναὶ νὰ ἄρῳσι πᾶσαν ἀμφιβολίαν· μολονότι
 · διεγείρει εἰς ἐμὲ ἐκπληξιν οὐ μικρὰν ἢ σπουδῆ, μεθ'
 · ἧς οἱ Λεβαδεῖς προέβησαν εἰς τὴν ἀναπλήρωσιν,
 · μὴ θελήσαντες, χάριν σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἄνδρα, ν'
 · ἀναβάλωσιν εἰς τὴν ἐπιούσαν τὸν διορισμὸν ἄλλου,
 · ὅτε τὴν πράξιν ταύτην ἤθελε δικαιώσῃ ὁ θάνατος
 · τοῦ προσφιλοῦς αὐτοῖς στρατηγοῦ.

· Ὁ Κύριος Κωνσταντῖνος Σάθας, τρίβων περὶ τὰ
 · τοιαῦτα, θεωρεῖ ἐπίσης ἀναντίρρητον τὴν χρονολο-
 · γίαν τοῦ Κυρίου Φιλήμονος συνεπεῖα διαβεβαιώ-
 · σεων συλλεχθεισῶν ἐπὶ τόπου, ἔνθα διασώζεται καὶ
 · ἡ φήμη ὅτι ὁ ἀείμνηστος εἶδε κατ' ὄναρ καὶ τὸν
 · ἅγιον τῆς ἡμέρας προτρέποντα αὐτὸν εἰς μάχην.

Εἰς ἐπίμετρον πάντων τούτων ἔρχεται τέλος ἐπιστολὴ ἀνέκδοτος τοῦ Διακού πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς Λεβαδείας ἡμερολογημένη τῇ 11 Ἀπριλίου καὶ ὑπάρχουσα εἰς χεῖρας τοῦ Κυρίου Φιλήμονος, ἐν ἣ ἀγγέλλεται παρ' αὐτοῦ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ ἡ μετάθεσις τοῦ στρατοπέδου ἀπὸ Ἀλαμάνας εἰς Ὑπάτην. Τοιούτοτρόπως λύεται ὀριστικῶς τὸ ζήτημα καὶ προκύπτει ἀναμφιλέκτως ὅτι καθ' ἣν ἡμέραν ἡ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία πανηγυρίζει τὴν μνήμην τοῦ τροπαιοφόρου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, πᾶσα ἐθνικὴ καρδιά ὀφείλει νὰ ἐορτάζη καὶ τὴν μνήμην τοῦ τροπαιοφόρου μεγαλομάρτυρος Ἀθανασίου Διακού.

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην δημοσιεύω παρὰ πόδας οὐχὶ μόνον πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὅπως ἴδωσι καὶ μάθωσι οἱ μεταγενέστεροι διὰ τίνων μέσων ἀνεδέχθησαν οἱ λεοντοκάρδιοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἵνα ἐγείρωσιν ἐκ τοῦ τάφου τὴν ἐθνικὴν αὐτονομίαν· πεισθῶσι δὲ ὅτι ἀκράδαντος θέλησις, στηριζομένη ἐπὶ τυφλῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως, εἶναι ὄπλον ἀκαταμάχητον καὶ μοχλὸς πανίσχυρος, ἰκανὸς

δείποτε νὰ ἀνατρέψη ἐτοιμόρροπα καὶ σκωληκό-
δρωτα οἰκοδομήματα (1).

(1) Ἴδου ἡ ἐπιστολή :

Τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων Ληβαδειᾶς.

Προσκινητός.

Εἰς Ληβαδεῖα.

Τὴν εὐγενεῖαν σας προσκινῶ.

Σᾶς εἰδοποιῶ ὅτι μᾶς ὑπεσχέθησαν εἰς τοῦ Μαυρήλου νὰ μᾶς προφθάσουν 80 ὀκάδες παροῦτι καὶ σήμερις ἐστείλαμε τὰ ἄσπρα διὰ νὰ μᾶς τὴν φέρουν. Διὰ τοῦτο ἀπὸ αὐτοῦ τὴν ἴδια ὥρα ὅπου λάβετε τὸ γράμμα μου νὰ φορτώσετε δύο φορτώματα βόλια καὶ μὲ σιγοῦρον ἄνθρωπον νὰ μᾶς τὰ στείλετε εἰς Πατραντζῆκι καὶ ἀπὸ αὐτοῦ μὴν ἀμελεῖτε διὰ τζέπ-χανέ. Κάμετε κάθε λογῆς τρόπους ὅπου νὰ μὴν κόβεται ὁ τζέπ-χανές. Ἐπὶ τούτοις νὰ βάλτε σφιξη χῶρα καὶ χωριά ὅπου νὰ μᾶς ξεκινήσετε ἀνθρώπους ὅτι ἐδῶ δὲν ἔμεινε κανένας. Ἐφυγαν πίσω. Τώρα ἄλλη δουλειὰ δὲν σᾶς ἔμεινε μόνον αὐτὴ ἡ φροντίδα τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ τζέπ-χανέ. — Ἡμεῖς ξεκινήσαμε διὰ Πατραντζῆκι καὶ μὲ τὴν δύναμι τοῦ Θεοῦ αὔριο τρίτη τὸ βαροῦμε. Κατὰ παρὸν νέο ἀπὸ κανένα μέρος δὲν ἔχομε ὅπου νὰ σᾶς γράψω. Ταῦτα καὶ μένω.

ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ

Στείλτε μαζὺ μὲ μολήθια καὶ 600 κόλλας χαρτί διὰ νὰ δέσωμε φουσέ-
κια. — Στείλτε μας κάμποση ξερὴ μελάνη. Δώστε του καὶ 8 γρόσια διὰ τὸν
κόπον του.

(Ἡ σφραγὶς αὐτοῦ).

1821 Ἀπριλίου 11. — Ἀλαμᾶνα Χάνι.

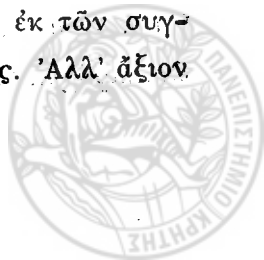
Ἐπανερχόμενος εἰς τὸ προκείμενον λέγω ὅτι, παραδεχθεῖς ἀδιστάκτως τὴν χρονολογίαν τοῦ Ἱστορικοῦ Δοκιμίου καὶ δι' αὐτῆς ἐπιγράψας τὸ τέταρτον ἄσμα, ἐπίστευσα θεμιτὸν νὰ συμπεριλάβω καὶ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου, καθ' ὅσον πρόκειται περὶ γεγονότος τετελεσμένου μὲν πρὸ δεκατριῶν ἡμερῶν, ἀλλὰ μὴπω συμπληρωμένου. Οὐδεὶς ὁ ἀγνοῶν ὅτι καθ' ἣν ὥραν παρεδίδετο εἰς τὰς φλόγας ὁ Διάκος, τὸ λείψανον τοῦ Γρηγορίου διεπέρα σῶον καὶ ἀφθαρτον τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ ὅτι τὸ μετακομίζον τὸ ἱερὸν φορτίον πλοῖον τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας Ἰωάννου Σκλάβου μόνον κατὰ τὴν 11 Μαΐου ἠγκυροβόλησεν εἰς Ὀδησσόν.

Συνελθόντων τῶν Λεβαδέων κατὰ τὴν θέσιν Ἀγίαν Παρασκευὴν καὶ καθαγιασθείσης τῆς ἐπαναστάσεως διὰ τῆς εὐλογίας καὶ τῶν εὐχῶν τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν Διονυσίου καὶ τῶν ἐπισκόπων Ταλαντίου καὶ Ἀμφίσσης, Νεοφύτου καὶ Ἡσαίου, ἀνεκηρύχθησαν ὁμοφώνως παρὰ τῶν ἀρχιερέων,

τῶν προυχόντων, τοῦ περιστῶτος λαοῦ καὶ τῶν ἀπο-
 στόλων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας Ἀθανασίου Ζαρεΐφη
 καὶ Δήμου Ἀντωνίου, πεντακοσίαρχοι μὲν ὁ Βοῦ-
 σγος, ὁ Λάμπας, ὁ Τριανταφυλλίνας καὶ ὁ Σιμαρέ-
 σης, ἀρχηγὸς δὲ τῶν ὄπλων τῆς ἐπαρχίας ὁ Ἀθα-
 νάσιος Διάκος. Τότε ἀνεπέτασεν οὗτος καὶ τὴν ση-
 μαίαν του, τὰ μὲν ἄλλα λευκὴν, φέρουσαν δὲ ἀφ' ἐ-
 νὸς τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωρ-
 γίου, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν φοβερὰν ῥήτραν Ἐλευ-
 θερία ἢ Θάνατος. Ἀλλὰ σύμβολον ἀληθὲς τῆς
 διανοίας τοῦ Διακού καὶ μονόγραμμα καὶ προφητι-
 κὸς γρίφος, περικαλύπτων πάσας τὰς ἀπορρήτους
 ἐλπίδας, πάσας τοῦ ἔθνους τὰς πατροπαραδότους
 εὐχάς, ἦτο ἡ πολεμικὴ αὐτοῦ σφραγίς, ἐνθα διέ-
 λαμπεν ἐγκεχαραγμένος ἐπὶ κεφαλῆς μὲν ὁ Σταυ-
 ρός, κάτωθεν δὲ ὁ δικέφαλος βυζαντινὸς ἀετὸς κε-
 κοσμημένος διὰ τῶν κεφαλαίων Ο. Θ. Ν. Κ. τουτέ-
 στιν Ὁ Θεὸς Νικᾷ.

Τὰ σημεῖα ταῦτα ἔφερον καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν συγ-
 χρόνων ὄπλαρχηγῶν, ὡς ὁ Πανουριάς. Ἄλλ' ἄξιον

θαυμασμοῦ εἶναι ὅτι διετηρήθησαν ἀνεκάθεν ἀπαράλλακτα, ἀμεταποίητα, ἀμετάβλητα εἰς τὰς στιβάρους χεῖρας τῶν ἄρματωλῶν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ μεσαιωνικοῦ κατακλυσμοῦ. Ἀνατραπέντος τοῦ θρόνου, ἔδραξεν ὁ Ἑλληνισμὸς τὴν Μεγάλην τῆς Αὐτοκρατορίας Σφραγιδα καὶ μετ' αὐτῆς ἐσώθη ἐπὶ τῶν χιονοστεφῶν ὀρέων, ἐφ' ὧν τὸ συμβολικὸν πτηνὸν ἐδύνατο νὰ στήσῃ τὴν φωλεὰν αὐτοῦ καὶ νὰ δορυφορηθῇ ὑπὸ ζώντων ἀληθῶν ἀετῶν (1).

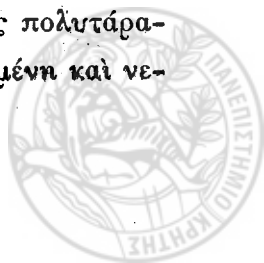
Τοιουτοτρόπως τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἔζησεν ἐν μέσῳ τῆς ἀβύσσου, ἔχον τοῦλάχιστον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐν ὄνειρον, ἐν δόγμα, ἕνα σκοπὸν, θεῖον, εὐγενῆ, μέγαν, καὶ τὸν ἐπεδίωκεν ἀκαταπαύστως, εἰς οὐδὲν λογιζόμενον οὔτε φυλακὰς, οὔτε μαστιγώσεις, οὔτε ἀπαγχονίσεις. Πεινῶν, διψῶν, γυμνη-

(1) Ὁ Κύριος Κωνσταντῖνος Σάθας ἐν τῷ Χρονικῷ τοῦ Γαλαξειδίου, Σελὶς 162, ἐδημοσίευσεν ἤδη τὴν παρά τῷ φίλῳ μου Παύλῳ Λάμπρῳ εὑρισχομένην σφραγιδα τοῦ ἄρματωλοῦ Χρήστου Μηλιῶνη, φέρουσαν ἐπίσης τὸν αἰτόν. Πόσοι καὶ ποῖοι θὰ περιεφρόνησαν ἴσως τὸν πολῦτιμον δακτυλιόλιθον πρὶν ἢ λάβῃ τὴν τύχην νὰ λιμενισθῇ εἰς τὰς ἑλληνικωτάτας καὶ ἀληθεῖ πατριωτικὰς χεῖρας τοῦ Παύλου Λάμπρου!

τεύων ἐσύρετο ὁ ἕλλην μαχητῆς ἀπὸ χαράδρας εἰς κρημνὸν καὶ ἀπὸ κρημοῦ εἰς ὑπόγεια καὶ ζοφερά σπήλαια, μετακομίζων ἀείποτε τὸν μυστικὸν θησαυρὸν τοῦ καὶ προσδοκῶν καθ' ἐκάστην ν' ἀκούσῃ ἀντηχοῦν εἰς τὰς ἀκοάς τοῦ τὸ θελλῶδες πτερύγισμα τοῦ ἀνακτος τῶν ὀρνέων καὶ νὰ ἴδῃ ἐπανερχομένην τὴν βασιλείαν τοῦ Σταυροῦ τοῦ.

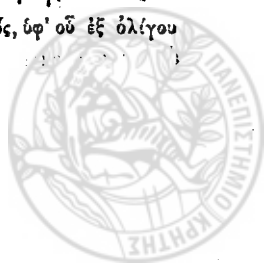
Εὖρον οἱ Φιλικοὶ τὴν ιδέαν ταύτην βαθέως ἐρριζωμένην ἐν τοῖς σπλάγχνοις τῆς φυλῆς καὶ ἐπεχείρησαν νὰ τὴν καλλιεργήσωσι, καταβαλόντες προσπαθείας γιγαντώδεις πρὸς πραγματοποίησιν αὐτῆς. Ὅταν ἀναγινώσκῃ τις τὰ ἔγγραφα, τὰ ἐπιμαρτυροῦντα τὰ ἀκαταλογίστους θυσίας, τοὺς διπνεκεῖς κινδύνους, τὴν ἀπεριόριστον αὐταπάρνησιν, τοὺς ἀγῶνας, τὰ τολμηρὰ σχέδια τῶν συνεταίρων καὶ συγκρίνη ταῦτα πρὸς τὴν παροῦσαν νέκρωσιν, πρὸς τὴν ἀπάθειαν, πρὸς τὴν μικρότητα ἡμῶν τῶν ἀμέσως διαδεχθέντων ἐκείνους, καταλαμβάνεται ὑπὸ ἀνεκφράστου ἀπελπισίας. Τότε ὠκεανὸς πολυτάραχος, ἀλλ' ἀχανής, τώρα λίμνη τεθολωμένη καὶ νε-

κρά ὕδατα. Τότε ἥλιος διαλάμπων ἐν μέσῳ πορφυροχρῶν νεφελῶν, τώρα λυχνία ἡμίσεστος, ἀμυδρὰν ἐκπέμπουσα λάμψιν (1).

Ἵπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην ἡ κατάρτισις τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ὑπῆρξεν ἀληθῆς δολοφονία τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ιδέας. Ἐφυλακίσθη τὸ Γένος ἐν τὸς στενοχώρου εἰρκτικῆς, κατεσκευάσθη διὰ χειρῶν ἀλλοτρίων βᾶθρον ταπεινόν, ἐφ' οὗ ἐτέθη εὐθραυστον θρονίον, ἐδωρήθη εἰς ἡμᾶς μανδύας, ὃν εἰρωνικῶς ἀπεκάλεσαν πορφύραν, ἐχαλκεύθη σκῆπτρον κουφότερον καλάμου, ἐχαράχθησαν ἐπ' αὐτοῦ τερατώδη σύμβολα, καὶ ἡμεῖς, νήπιοι, ἐπεκροτήσαμεν τὴν θεατρικὴν παράστασιν, καὶ ἀνεπαύθημεν. Τὸ πολεμικὸν πνεῦμα τῆς φυλῆς ἐσβέσθη, κατέφαγεν ἡ σκωρία τὰ αἰμοβαφεῖ ὄπλα τῶν πατέρων, οἱ ἀπόγονοι τῶν διασημοτέρων ἀρματωλῶν μετεμορφώθησαν εἰς δικηγορίσκους καὶ σήμερον, ἀενάως ἀλ-

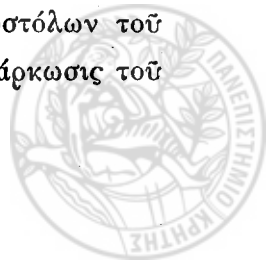
(1) Ταῦτα ἐγράφησαν καθ' ἣν ἐποχὴν λυσιμελῆς νάρκη ἐφαίνετο κατέχουσα τὸ Ἔθνος καὶ πρὶν ἢ ἀναφανῆ ὁ εὐγενὴς ὄργανισμός, ὑπ' οὗ ἐξ ὀλίγου γρόνου ἐλαύνεται ἅπασα ἡ ἑλληνικὴ φυλή.

ληλομαχοῦντες καὶ διαπληκτιζόμενοι, προήλθομεν εἰς τοσοῦτον, ὥστε νὰ πιστεύωμεν ὅτι μεγάλας προσφέρομεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐθνότητα ὑπηρεσίας, ὅταν μετὰ σφοδρὰν καὶ δριμυτάτην πάλιν ἐπιτύχωμεν τὴν καταδίκην πολιτικῆς τινος μερίδος καὶ ταύτης ἐξ Ἑλλήνων συγκεκροτημένης καὶ χαρακτηρίσωμεν αὐτὴν φαύλην, ἀντεθνικὴν, διεφθαρμένην.

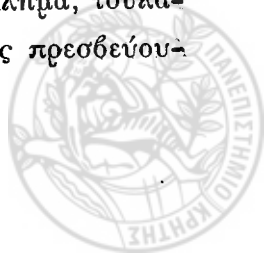
Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος εἰς οὐδενὸς τὸν νοῦν, ὅσον στενὸν καὶ στεῖρον ἂν τὸν ὑποθέσῃ τις, ἐχώρησεν ἡ ἰδέα τοιοῦτου Βασιλείου. Ἐμειδία πρὸς πάντας ἡ ἐλπίς τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως, τῆς πλήρους ἀνακτίσεως τῶν προγονικῶν δικαιωμάτων καὶ ἐπομένως ἀνάλογος πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ σκοποῦ ὑπῆρξεν ἡ αὐταπάρνησις, ὁ ἐνθουσιασμός, αἱ θυσίαι, ἡ καρτερία, ἀνάλογα καὶ τὰ σημεῖα, ἐν οἷς ἡ ἀνεγειρομένη φυλὴ διετύπωνε τὸ ἐπιζητούμενον γέρας.

Ὁ Διάκος, εἰς τῶν θερμότερων ἀποστόλων τοῦ ἐθνικοῦ τούτου δόγματος, ἀληθῆς ἐνσάρκωσις τοῦ

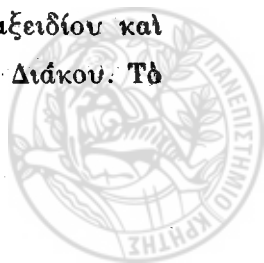
ἀρμάτων πνεύματος, ἐπόμενον ἦτο ὅτι ἔπρεπε
 νὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς σφραγίδος ἀπεικονισμένον τὸ αἶνι-
 γμα, ὅπερ εἶχεν ὁμοίη ἢ διὰ τῆς σπάθης νὰ λύσῃ
 ἢ διὰ τοῦ αἵματος νὰ καθαγιάσῃ. Τὴν ιδέαν ταύτην
 πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ἠθέλησα νὰ διατρανώσω
 καὶ νὰ ἐμφυσήσω εἰς τὸ στιχοῦργημά μου, θεωρῶν
 αὐτὴν ὡς τὴν ψυχὴν, δι' ἧς ἀνέκαθεν ἐζωογονήθη
 τὸ Ἔθνος, ὑπὲρ ἧς ἠγωνίσθη, ἐμαρτύρησε, καὶ ἧς
 τῇ ἀρωγῇ, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, θέλει πάλιν ἀνορθωθῆ.

Ἀφαιρουμένης ταύτης, ἡ ἐθνικὴ ποίησις, τὸ Ἐγὼ
 τοῦ Ἑλλήνος, μένει νεκρὸν γράμμα, καὶ τὰ ἄθλα
 καὶ τὰ βάσανα καὶ αἱ προσδοκίαι τοσοῦτων αἰώνων
 ἀποβάλλουσιν ἐκ μιᾶς τὸ ἰδανικόν, δι' οὗ περικο-
 σμοῦνται καὶ παρίστανται ὡς πελώριος ὄγκος ἐλει-
 νῶν ἐρειπίων, ἀσκόπως σεσωρευμένων καὶ οἰκτρῶς
 συνεχομένων διὰ μόνου τοῦ αἵματος καὶ τῆς σαρκὸς
 ἀπειραρίθμων γενεῶν. Τοιαύτη ἐξώμοσις τῆς ἐθني-
 κῆς πίστεως εἶναι ἀσυγχώρητον ἔγκλημα, τοῦλά-
 χιστον εἰς τὰ ὄμματα ἐκείνων, οἵτινες πρεσβεύου-

σιν ὅτι ἐν πάσῃ σελίδι τῆς ἡμετέρας Ἱστορίας καταφανῆς διαλάμπει ὁ δάκτυλος τοῦ Ὑψίστου.

Συνηγωνίσθησαν μετὰ τοῦ Διάκου τετρακόσιοι περίπου μαχηταί. Ἄλλ' ἐξ αὐτῶν μόνοι τεσσαράκοντα ἢ πενήκοντα ἔμειναν μέχρι τέλους ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης· οἱ λοιποί, πτοηθέντες ἐκ τοῦ μεγάλου ὄγκου τῶν πολεμίων, οὐδ' ἐπιρῶωννύμενοι, ἔστω καὶ ἐξ ἀμυδρᾶς τινος ἐλπίδος ἐπιτυχίας, ἔστρεψαν ἀπ' ἀρχῆς τὰ νῶτα. Πλὴν δὲ τοῦ ἀειμνήστου Ἡσαΐα καὶ τοῦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἱερομονάχου Παπαγιάννη, πλὴν τοῦ Βακογιάννη καὶ τοῦ Καλύβα, οἵτινες, ἀφοῦ κατέστησαν ἀπόρθητον ἀκρόπολιν τὸ Χάνι τῆς Ἀλαμάνας, ἔπεσαν ξιφῆρεις εἰς μέσον τῶν ἐχθρῶν καὶ κατεκρεουργήθησαν, ὀνομαστὶ μνημονεύονται ὁ Κομνᾶς Τράκας ἐξ Ἀγόργιανης τῆς Παρνασσίδος, ὁ Ἰωάννης Μητρόπουλος καὶ Νικόλαος Κίρκος, ὄπλαρχηγοὶ Γαλαξειδίου καὶ ὁ Μῆτρος Μασσαβέτας, αὐτάδελφος τοῦ Διάκου. Τὸ

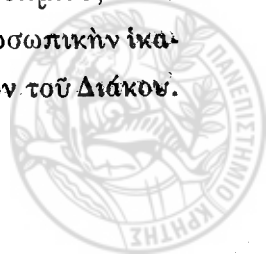

πτῶμα τοῦ Μασσαβέτα ἐχρησίμευσε μάλιστα ὡς τελευταῖον ὀχύρωμα, διότι ὀπισθεν αὐτοῦ φυλαττόμενος ἠγωνίσθη ὁ Διάκος τὸν τελευταῖον αὐτοῦ ἀγῶνα. Ὁ δὲ Μητρόπουλος, ἀφοῦ ἐπὶ ματαίῳ προσεπάθησε ν' ἀποσπάσῃ ἐκεῖθεν τὸν ἀρχηγόν, ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν τοῦ Μήτρου καὶ ἀπῆλθε σώσας αὐτὴν ἐκ τῶν ὕδρευων.

Ἐκ τῶν παρὰ τῷ Διάκῳ μέχρις ἐσχάτης ὥρας συμπολεμισάντων μόνον τοῦ ἀδελφοῦ ἔκρινα εὐλογον νὰ διαμνημονεύσω τὸ ὄνομα. Προετίμησα δὲ νὰ θεραπεύσω τὰς ἀνάγκας τῆς ποιήσεως δι' ἐνὸς ἢ δύο πλαστῶν ὀνομάτων, πρὸς ἀποφυγὴν δυσαρέστων ἀντιλογιῶν.

Πρὸς τοὺς εὐαρίθμους τούτους μαχητὰς ἀντεστράτευον ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ, Κεχαγιάμπενς τοῦ Χουρσὺτ καὶ ὁ Ὁμὲρ Βριόνης. Τὸν πρῶτον ἔκρινα ἀνάξιον πάσης προσοχῆς, καὶ μόνον εἰσήγαγον αὐτὸν ἵνα τῷ ἀναθέσω τὸ ἀπεχθὲς ἔργον τοῦ δημίου, ὅτε ὁ Χαλήμπενς προσπεσὼν ἐξητήσατο προσωπικὴν ἱκανοποίησιν, τὸν παραδειγματικὸν θάνατον τοῦ Διακῶν.

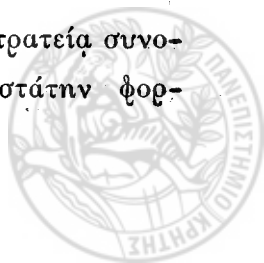

Ἄλλ' ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ὀμῆρ Βριόνου εὔρον ἀνταγωνιστὴν ἐφάμιλλον καὶ προσεπάθησα νὰ τὸν παραστήσω καθ' ἣν ἐμόρφωσα πρὸ χρόνων ἰδέαν περὶ τοῦ χαρακτῆρος, περὶ τῆς γενναιότητος, καὶ καθόλου περὶ τῶν προτερημάτων καὶ τῶν ἐλαττωμάτων τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἀφοῦ πιστῶς τὸν παρηκολούθησα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολεμικοῦ του σταδίου.

Εἶλκεν οὗτος τὸ γένος ἐκ τῶν Παλαιολόγων Βριόνων, ἐπὶ βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας δεσποτῶν τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Μουζακίας. Ὑπάρχει δὲ ἀναντίρρητον ὅτι οἱ περιφανεῖς αὐτοῦ πρόγονοι ἐτήρησαν διαδοχικῶς τὴν ἡγεμονίαν μέχρι τῆς καταστροφῆς Γεωργίου τοῦ Καστριώτου. Τότε ἐκ τῶν δύο τῆς γενεᾶς διακλαδώσεων ἡ μὲν μία ἐβιάσθη εἰς ἐξώμοσιν, ἡ δὲ ἄλλη, ἐμμείνασα εἰς τὸ πατριον θρησκευμα, μετώκησεν ἀλλαχοῦ. Ἐκ τῆς πρώτης κατάγεται ὁ ἐπὶ Ἄλῃ πασσᾶ μέγας καὶ πολὺς Χασνατάραγας (θησαυροφύλαξ), ἐκ τῆς δευτέρας πηγάζουσιν αἱ ἐν Ἑπτανήσῳ σωζόμεναι οἰκογένειαι τῶν Βριόνων.

Νεανίας ἔτι ὁ Ὅμηρ ἐδεικνύετο ὑπερήφανος καὶ τὴν ἔμφυτον ταύτην ἀγερωχίαν ὑπέθαλπεν ἢ συναίσθησις τῆς καταγωγῆς, ἥτις καὶ τὸν παρέσυρε πολλάκις εἰς νεφελώδεις ῥεμβασμούς. Οὐδαμῶς ἀνεχόμενος τὴν ταπείνωσιν καὶ βαρέως φέρων τὴν ὑπερίσχυσιν τοῦ Ἰμβραήμ, γαμβροῦ καὶ διαδόχου τοῦ Κούρτ πασᾶ, ἀμειλίκτου ἐχθροῦ του, ἐν τῇ σατραπείᾳ τοῦ Βερατίου, ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον καὶ προσήνεγκε τῷ Μεχμέτ Ἀλῆ τὴν σπάθην, πολεμοῦντι τότε πρὸς τοὺς Κιολεμενίδας. Εὗρεν ἐκεῖ ὁ Βριόνης εὐρὺ στάδιον εἰς τὴν φιλοδοξίαν του. Ἐκεῖ, ἐν μέσῳ τῶν ἐρήμων, διεπλάσθη τὸ πνεῦμά του καθ' ὁμοίωσιν τῶν ἐκτάσεων, ἃς διέτρεχε, καὶ τοῦ ἐπισκέποντος ἀπεράντου οὐρανοῦ· ἔκτοτε χρονολογεῖται καὶ ἡ διὰ βίου κατασχοῦσα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ μανία νὰ τρέφῃ τοὺς εὐγενεστέρους καὶ θαρραλεωτέρους ἵππους καὶ ὀχούμενος νὰ ἐπιδεικνύῃ τὸ ἀρρενωπὸν ἦθος.

Ὅτε ἐν τινι κατὰ τοῦ Σουλίου ἐκστρατεία συνοδεύων τὸν Ἀλῆν ἀπώλεσε προσφιλεστάτην φορ-

βάδα γένους περιφανούς, ἐξέθηκε τὴν ζωὴν του εἰς προφανῆ κίνδυνον, προχωρήσας μέχρι τῶν προφυλακῶν τοῦ σουλιωτικοῦ στρατοπέδου ὅπως διαπραγματευθῆ τὴν ἔξαγοράν· ἀποτυχῶν δέ, ἐγένετο φρενῆρης ἐκ τῆς ἀπελπισίας.

Κατακτῆσας ἐν Αἰγύπτῳ δόξαν καὶ πλοῦτον μέγαν ἐπανῆλθεν εἰς Ἑπειρον καὶ ἐταύτισε τὴν τύχην του μετὰ τοῦ Ἄλῃ, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι ἐμελλε νὰ ἔλθῃ ὥρα καὶ τὸν Ἰβραῆμ νὰ ἐκδικηθῆ καὶ κυριάρχῃς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ν' ἀναδειχθῆ. Ὁ Ἄλῃς, ἐκτιμῶν τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνδρός καὶ θεωρήσας αὐτὸν κατάλληλον πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν κατὰ τῆς σατραπείας τοῦ Βερατίου κατακτητικῶν σκοπῶν του, κατέστησεν αὐτὸν θησαυροφύλακα καὶ τῷ ἐπέτρεψε νὰ στρατολογήσῃ ἐν τάχει καὶ ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ Ἰβραῆμ. Ἐξελθὼν ὁ Βριόνης κατετρόπωσε τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν ἐκράτει στενῶς περιορισμένον ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς πρωτεύουσας του, ὅτε ὁ Ἄλῃς δραμῶν δῆθεν ὅπως μεσιτεύσῃ πρὸς συνδιαλλαγὴν τῶν διαμαχομένων ἤρπασεν, ὡς εἰκός, τὴν περιου-

σίαν τοῦ Ἰβραῆμ καὶ ἔδωκε πρὸς τὸν Ὁμέρ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι, ζῶντος αὐτοῦ, εἰς οὐδένα ἐπετρέπετο νὰ ὑψόνῃ τὸν τράχηλον.

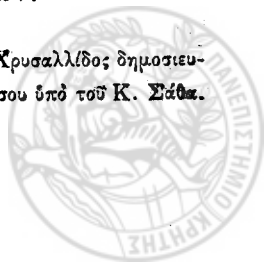
Ἀποκρηυχθέντος τοῦ Ἀλῆ, ὁ φιλόδοξος Ὁμέρ, προβλέπων τὴν καταστροφὴν, ἠνώθη μετὰ τῶν Σουλτανικῶν· ἀλλὰ ἐν τῇ ἀγερωχίᾳ αὐτοῦ μὴ ἀνεχόμενος νὰ βλέπῃ ἑαυτὸν συγχεόμενον μετὰ τῆς τύρβης τῶν πασάδων, ἐν τῷ κρυπτῷ διελογίζετο διὰ τίνων μέσων νὰ γίνῃ περιφανὴς καὶ περίβλεπτος.

Στενῶς συνδεδεμένος πρὸς πάντας σχεδὸν τοὺς διασημοτέρους τῆς Ἑλλάδος ὀπλαρχηγούς, καὶ μὴ ἀτέρξας οὐδέποτε νὰ μολύνῃ τὰς χεῖρας εἰς τὰ Ἀληπασικὰ κακουργήματα, ἀφ' ἑτέρου ἐν γνώσει διατελῶν τῶν ἐνεργειῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ προαισθανόμενος τὴν ἐπαναστατικὴν ἔκρηξιν, ἤλθε τότε εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν ἀρματωλὸν τῆς Λεβαδείας καὶ γενικὸν ὁδοφύλακα τῆς Στερεᾶς Ὀδυσσεᾶ Ἀνδροῦτσον καὶ ἐπιδεικνύμενος συμπάθειαν ὑπὲρ τῆς ἀναξιοπαθούσης Ἑλλάδος, ἀπεριόριστον δὲ σεβασμὸν πρὸς τὴν ἀνδρείαν τῶν τέκνων της, ἐφάνη διατεθει-

μένος να προτείνει φιλικήν χεῖρα πρὸς ἀνόρθωσιν ἐκείνων, οὓς ἐθεώρει, ὡς ἐκ τῆς ταυτότητος τῆς καταγωγῆς, ἀδελφούς καὶ συμπατριώτας. Τότε συνωμολογήθη, ἐπὶ τῷ ὄρω αὐστηροτάτης ἐχεμυθίας, μεταξὺ τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τοῦ Βριόνου ἡ περιεργὸς ἐκείνη συμφωνία, δι' ἧς οἱ συμβαλλόμενοι ὑπεχρεοῦντο ἀμοιβαίως νὰ ὑποστηριχθῶσι διὰ τῶν ὄπλων πρὸς ἀναστάτῳσιν τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, προβῶσι δὲ μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν κατάρτισιν δύο αὐτονόμων Κρατῶν, τοῦ μὲν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ὀμέρ, τοῦ δὲ ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ὀδυσσέως (1).

Καὶ ὁ μὲν Βριώνης ἴσως σπουδάζων εἰργάσθη τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' οὐδεμίᾳ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ γενναῖον τέκνον τοῦ Ἀνδρούτσου προέβη εἰς τὸ βῆμα τοῦτο μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν ν' ἀποσοβῆσῃ ἢ νὰ οὐδετερώσῃ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐπαναστάσεως πᾶσαν ἀντενέργειαν ἐκ μέρους τῶν Ἀλβανῶν.

(1) Ὅρα τὴν ἐν τοῖς φυλλαδ. ΝΓ', ΝΖ', ΝΗ' τῆς Χρυσᾶλλιδος δημοσιευθείσαν ἀξιόλογον βιογραφίαν τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου ὑπὸ τοῦ Κ. Σάβα.

Ἐκ τῆς διαθρυλληθείσης συμφωνίας ὠφεληθέντες μετὰ ταῦτα ἀρχολίπαροί τινες, προσωπικοὶ ἐχθροὶ τοῦ Ὀδυσσέως, ὑπέσκαψαν τὴν ἐπιτρόπην του, παρέστησαν αὐτὸν ὡς προδότην καὶ τέλος κατώρθωσαν διὰ χειρῶν Ἑλλήνων νὰ δολοφονήσωσι τὸν ἀτρόμητον ἐκείνον λέοντα.

Καταρτισθέντος τοῦ συμβολαίου, ὑπέβαλεν ὁ Βριόνης ὡς μέσον ὑπεκφυγῆς παρατηρήσεις τινάς, σχετιζομένας πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν θέσιν του, καὶ ὠμολόγησεν εἰλικρινῶς ὅτι ἐπεθύμει νὰ θεωρῆται ἀπνλλαγμένος πάσης ὑποχρέωσης, ἂν τυχὸν ὁ Σουλτάνος, ἐκτιμῶν τὴν βαρύτητά του, ἤθελε τὸν ἀναγορεύσῃ Πασᾶν ἐπὶ τρισὶν οὐραῖς.

Ἐκραγείσης τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ θέλων ὁ Χουρσὴτ νὰ καταπνίξῃ τὴν φλόγα ἐν τῇ γενέσει αὐτῆς, τὸν μὲν Κιοσὲν ἔταξεν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πρώτου κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὀρμήσαντος στρατοῦ, καθιστῶν αὐτὸν Βεζίρην ἀντιπρόσωπόν του, τὸν δὲ Βριόνην ὑπέβαλεν εἰς τὰς ἀμέσους διαταγὰς του.

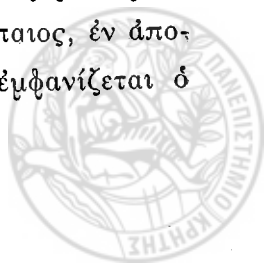
Λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ἐμφυτον ἀστασίαν τοῦ

χαρακτῆρος τοῦ Ὁμέρου, τὴν ἄκρατον αὐτοῦ φιλοδο-
 ξίαν καὶ θέτων αὐτὸν εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν Διάκον,
 οὐ μόνον ἀπέβλεψα εἰς τὸν παραλληλισμὸν, ἀλλ'
 ἐνόμισα παντὸς λόγου ἄξιον νὰ διασώσω τὴν ἀπόρ-
 ρητον ὁμολογίαν, ἥτις ἔλαβε χώραν μεταξὺ αὐτοῦ
 καὶ τοῦ Ὀδυσσεῶς, καὶ νὰ ἀναφέρω αὐτὴν ὡς προ-
 τεινομένην ἐκ νέου εἰς ἄνδρα πρὸ πολλῶν ἐτῶν συν-
 δεδεμένον μετὰ τοῦ ὄπλων ἀρχηγοῦ τῆς Λεβαδείας καὶ
 ὑποτιθέμενον ἐν γνώσει τῶν κρυφιοτέρων αὐτοῦ
 διαλογισμῶν.

Ἐκτὸς τῶν ἱστορικῶν τούτων ἀνταγωνισμῶν, ὑπερ-
 ἄνω πάσης ἄλλης βασάνου, πάσης ἄλλης περιφρο-
 νήσεως, ἔθεσα πλυσίον τοῦ Διακίου, ἀφ' ἧς στιγμῆς
 συνελήφθη μέχρι τοῦ μαρτυρίου, ἀνώνυμον καὶ εἰ-
 δεχθῆ δαίμονα τὸν Γύφτον.

Ἄδεται ὅτι, ἂν ποτε ἐπὶ πλοίου, ἐν μακραῖς καὶ
 ὑπερωκεανείοις θαλασσοπορίαις ἐνσκήψῃ ἐπιδημία,
 ἐκ δὲ τῶν νοσοῦντων ὑπάρχη τις θανατηφόρος προσ-
 βεβλημένος, λάβρος, ἀπαθής, ἀποτρόπαιος, ἐν ἀπο-
 στάσει τινὶ ὀπισθεν τῆς πρύμνης, ἐμφανίζεται ὁ

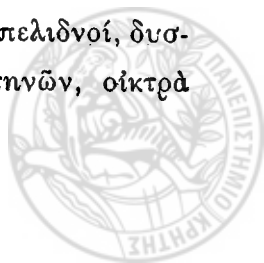

καρχαρίας, ἀλάνθαστος οἰωνὸς τοῦ ἐπικειμένου πένθους, μνήμα περιπλανώμενον, ἀδηφάγον, προσμέων νὰ καταβροχθίσῃ τὸ πτώμα ἅμα παραδιδόμενον εἰς τὰ κύματα. Τοιοῦτος κατὰ τὸν μέγαν καὶ φοβερὸν διάπλουν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τυγχάνει ὁ Γύφτος.

Ἵπῆρξε τὸ ὄργανον τῆς στρεβλώσεως, ὁ βρόχος τῆς ἀγχόνης, ὁ πολυμήχανος ἐφευρετὴς τῶν βασάνων ἐν ταῖς χερσὶ τῶν κατακτητῶν καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐξεπλήρωσεν ἐκθύμως, πιστῶς, ἐντροφῶν καὶ ἀγαλλόμενος ὁσάκις εἰς τοὺς ὄνυχας αὐτοῦ παρεδίδοτο τὸ σφάγιον.

Ἄγνοῶ ἂν ἡ ἐπικατάρτος αὕτη φυλή, ἀρχαία ὡς ὁ Κάϊν, κατὰ τὰς πολυειδεῖς φάσεις τοῦ μυστηριώδους βίου της περιῆλθέ ποτε εἰς τὴν ἐξαχρεΐωσιν, εἰς ἣν ἐφθασε διοδεύουσα τὴν ἑλληνικὴν χώραν, προαιώνιος ἀκόλουθος τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ ὀλέθρου.

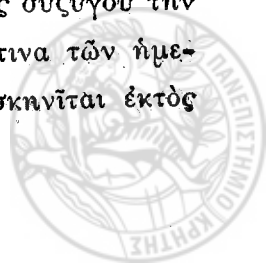
Ἵπάρχουσιν ἔτι παρ' ἡμῖν οἱ ἀπαίσιμοι οὔτοι σκώληκες, ἀδιαπαύστως περιπλανώμενοι, πελιδνοί, δυσώδεις, ὡς ἀγέλαι ἀκατονομάστων κτηνῶν, οἰκτρὰ

καταγώγια ῥυπαρωτάτων διαδοχικῶν ἀσθενειῶν, φέροντες ἐπὶ τῶν ὤμων, δίκην παμμεγέθους κοχλίου, τὰς ζοφερὰς σκηνὰς τῶν καὶ σύροντες μεθ' ἑαυτῶν τὸν ἄκμονα, τὴν σφύραν, τὰς τανάγρας, τὴν φύσσαν ἐκ δύο ἀσκῶν συγκεκροτημένην, τοὺς ἀνθρακας, τεμάχιά τινα ἀκατεργάστου σιδήρου καὶ σχεδὸν πάντοτε λιμώπτοντας κύνας, μέλανας αἰλούρους ἢ ἀλυσιδέτους ἄρκτους πρὸς ἐπίδειξιν, ὅθεν πολλάκις Ἄρκου δόγυφτοι προσαγορεύονται.

Μετέρχονται τὴν χειρομαντείαν καὶ συνθέτουσι παράδοξα φάρμακα οὐχὶ πρὸς θεραπείαν ἀσθενειῶν ἢ τραυμάτων, ἀλλ' ὅπως δι' αὐτῶν προκαλῶσιν ἔξαμβλώσεις, τεκταίνονται μαγγανείας καὶ παντὸς εἴδους ἀθεμιτουργίας.

Ἄθεοι, ἀπάτορες, ἀκοινώνητοι, οὐδέποτε μεριμνῶντες περὶ τῆς ἐπιούσης, ἀγνοοῦντες πόθεν ἔρχονται ἢ ποῦ πορεύονται, ἐν τῇ ἀποκτηνώσει αὐτῶν ἀσεβῶς ἐναγκαλιζόμενοι ἀντὶ τῆς συζύγου τὴν θυγατέρα· ὁσάκις προσέρχονται εἰς τινα τῶν ἡμετέρων πόλεων συνήθως διαμένουσι σκηνῆται ἐκτὸς

τοῦ περιβόλου, ὡσανεὶ συναισθανόμενοι τὴν ἀπέχθειαν, ἣν αἰείποτε διεγείρει ἡ παρουσία των, ἢ μὴ ἀποτολμώντες νὰ ἴδωσι κατὰ μέτωπον τὴν κοινω-
νίαν, ἣν ἐβασάνισαν.

Τοιοῦτον ἀνθρωπομόρφου τέρατος δὲν ἠθέλησα νὰ παραλείψω τὴν ἀπεικόνισιν, ἐξορύξας συνάμα ἐκ τῶν πολυτίμων τῆς δημώδους γλώσσης μεταλλεῖων τὴν κατάλληλον κυριολεξίαν πρὸς καθιέρωσιν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν φράσεων, δι' ὧν ἤκουσα πολλάκις τὸν λαὸν νὰ χαρακτηρίζῃ καὶ νὰ περιγράψῃ ἐκεῖνα τοῦ Ἄδου τὰ μιὰ ἐκθράσματα.

Ταῦτα ἔκρινα εὐλογον νὰ ἐκθέσω καὶ πρὸς δια-
σάφησιν τοῦ θέματος καὶ πρὸς συμπλήρωσιν ιστο-
ρικῶν τινῶν γεγονότων, συγκεχυμένως πως ἀναφε-
ρομένων καὶ ἀτάκτως τῆδε κάκεισε διεσπαρμένων.
Δυποῦμαι ὅτι ἠναγκάσθην νὰ ἐκταθῶ πέρα τοῦ
δέοντος καὶ προβλέπω ὅτι δὲν εἶναι δύσκολον νὰ
ἐφαρμοσθῇ κ' ἐπὶ τοῦ βιβλιαρίου μου τούτου ὁ διος

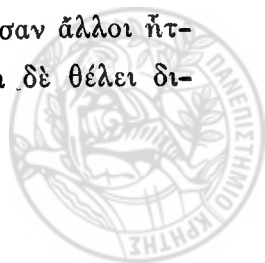
γένειος χαριεντισμός, ν' ἀκούσω δὲ καὶ τὴν παραί-
νεσιν μωμοσκόπου τινὸς ὅτι συμφέρει νὰ φυλάξω
τὸ ποίημα μὴ τυχὸν ἐξέλθῃ τῶν μεγάλων τῆς εἰσα-
γωγῆς πυλῶν.

Ἄλλ' αἱ ταλαιπωρίαὶ καὶ τὰ δυστυχήματα τῆς φυ-
λῆς καὶ ἐν πεζῷ λόγῳ ἱστορούμενα εἶναι πάντοτε
ποίησις· ἐὰν δὲ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους παρακο-
λουθῆσῃ τις εἰς τὸν βαθμιαῖον ἐξελιγμὸν τοῦ ἐθνι-
κοῦ δράματος καὶ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν περιστά-
σεων, ἐν αἷς συγκεφαλαιοῦται ὁ μυριετής ἀγών,
οὐδὲν ἄλλο βλέπει, εἰμὴ γενεὰς ἐπὶ γενεῶν ὡς ἐπὶ
δέλτου νεκρικοῦ ἡμερολογίου στιχῆδὸν τεταγμένας,
οἶονεὶ πολυαρίθμους χορδὰς γιγαντιαίας αἰολικῆς
φόρμιγγος, παραλόγως μὲν ἐπὶ πλεῖστον ἀμνηστου-
μένης, αἰετοτε δὲ προσδοκώσης πεπειραμένους δα-
κτύλους, ἵνα διὰ τῆς πρώτης αὐτῶν κρούσεως ἐκ-
πέμψῃ φθόγγους ἠδίστους καὶ ἐξαισίους ὑμνωδίας.

Τὸ περὶ γλώσσης ζήτημα παρέρχομαι ὅλως ἄθι-
κτον, ἀποκλίνων καὶ αὔθις πᾶσαν περὶ αὐτοῦ κενὴν
λογομαχίαν. Ἐρριζώθη ἐν ἐμοὶ καὶ ἐσαρκώθη ὡς

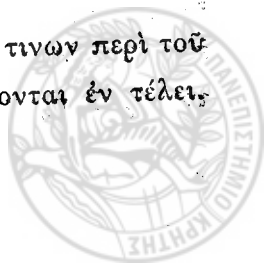
δόγμα, ὡς σύμβολον ὀρθοδοξίας, ὅταν πρόκειται περὶ ποιήσεως. Προέβη δὲ εἰς τοσοῦτον ἢ προκατάληψις, ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ ἔνδοξα ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ὀνόματα ἀσυμβίβαστα θεωρῶ πρὸς τὴν ἀρμονίαν τοῦ στίχου καὶ γράφων τὸν Ἀθανάσιον Διάκον οὐδαμοῦ τοῦ ποιήματος ἐδυνήθην νὰ εἰσαγάγω οὔτε τὰς Θερμοπύλας οὔτε τὸν Λεωνίδα. Ἀπ' ἐναντίας τὰ ὀνόματα τῶν δημίων τῆς Ἑλλάδος παρετήρησα ὅτι ἀφομοιοῦνται πληρέστατα καὶ συγχωνεύονται μετὰ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, εἴτε διότι ὁ χρόνος καὶ ἡ ἐπιμιξία συνέτειναν εἰς τοῦτο, εἴτε διότι αἱ ἀντιθέσεις καὶ οἱ ἀνταγωνισμοὶ ὑποκρύπτουσιν ἀνεπαίσθητα καὶ ἀδιόρατα σημεῖα ἐπαφῆς, συντελοῦντα πρὸς διάπλασιν τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων.

Τί δὲ εἴπωμεν περὶ θεμάτων, λαμβανομένων ἐξ ἀλλοτρίας ἱστορίας, καὶ τί περὶ τῆς οἰκτρᾶς ἐξελληνίσεως τῶν ἠρωϊκῶν τῆς Δύσεως ὀνομάτων, ὅταν, κακῇ τύχῃ, εἰσαγώγιμα γίνονται εἰς τὴν ἡμετέραν ποίησιν! Ἀλλὰ περὶ τούτου κρινέτωσαν ἄλλοι ἤτον ἐμοῦ προκατειλημμένοι· ἐν τέλει δὲ θέλει δι-

κάσῃ τὸ μέλλον. Τὸ κατ' ἐμέ, θέλω προσπαθήσῃ, ὅσον αἱ δυνάμεις μοὶ τὸ ἐπιτρέπουσιν, εἴτε εἰσερχόμενος εἰς τὴν καλύβην τοῦ ποιμένου, εἴτε διατρέχων τὰ ὄρη καὶ τὰς θαλάσσας, εἴτε παρευρισκόμενος ὅπου δήποτε ἡ χαρὰ ἢ ὁ πόνος ἐκδιάζει τὴν ἐκδήλωσιν τῶν αἰσθημάτων, νὰ συλλέγω καὶ βαθμυδὸν νὰ διασώζω τὰ πολύτιμα κειμήλια τῆς δημοτικῆς γλώσσης, πεποιθὼς ὅτι ἐν αὐτῇ λανθάνει ἀφθονος ὕλη εἰς γλωσσολογικὰς μελέτας, καὶ αὐτὸς ὁ ἀπόρρητος σύνδεσμος, ὁ δεικνύων τὴν γνησιότητα τῆς καταγωγῆς, ὁ μαρτυρῶν ὅτι ὁ πέλεκυς τῆς ξενοκρατίας οὐδέποτε ἐπέτυχε νὰ καταστρέψῃ τὴν ἐνότητα τῆς ἡμετέρας φυλῆς, θαυμασίως διασωθείσης τῇ παντοδυνάμῳ συνάρσει τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως ἐν τῷ ἀπεράντῳ χαρτοφυλακίῳ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων.

ΣΗΜ. Ἱστορικαὶ διασαφήσεις μετὰ τινῶν περὶ τοῦ λεκτικοῦ παρατηρήσεων καταχωρίζονται ἐν τέλει.

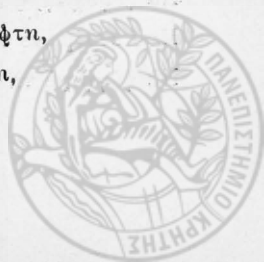
ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ

ΑΙΣΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΠΑΡΑΜΟΝΗ

Ἄναιδα, Μῆτρε, ἔς τοῦ βουνοῦ κατάκορφα τὴ ράχη.
Πᾶρε τὸ μάτι τάντοῦ καὶ τάλαφιου τὸ πόδι
Καὶ τὴν ἀγρύπνια τοῦ λαγοῦ, καὶ στῆσε καραιοῦλι.
Κι' ἂν ἴδῃς χιλιάδες τὸν ἐχθρό, ἄλογο καὶ πεζοῦρα,
Μὲ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ πασᾶ, τὸν ὕπνο μὴ μοῦ κόψης,
Στάσου, πολέμα μοναχός. Κι' ἂν ἴδῃς μὲς ἔς τὸ φυσσᾶτο
Νὰ πηλαλᾶ τᾶλογο τοῦ Ὁμέρπασα Βριόνη,
Πέτα, ῥοβόλα, κράξε με . . Σύρε μὲ τὴν εὐχή μου».

Ἄστραψε ἀπ' ἄγρια χαρὰ τὸ μέτωπο τοῦ κλέφτη,
Ἐβρόντησαν τὰ χαῖμαλιά, ἀνέμισε ἡ φλοκάτη,

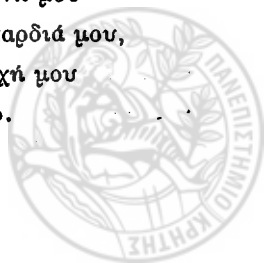

Ἔλαμψε ὁ Μῆτρος μιὰ στιγμή κ' ἐσδύστηκε σὰν ἄστρο.
 Ὁ Διάκος τὸν συντρόφεψε γιὰ λίγο μὲ τὸ μάτι
 Κ' ὕστερα πέφτει κατὰ γῆς γονατιστὸς ἔς τὴν πέτρα·

«Ἀδέρφια, παλληκάρια μου! Ἐλάτε ὀλόγουρά μου
 Καὶ γονατίσετε μ' ἐμέ. Ὁ κόσμος ἔς τὴ χαρὰ του
 Εἶν' ἀνθοστόλιστη ἐκκλησιά, κ' ἐδῶ μᾶς παραστέκει
 Ἐκεῖνος, ποῦ τὴν ἔχτισε, γιὰ νὰ τὸν προσκυνοῦμε».

Ἦτανε νύχτα. Τὰ βουνά, ἡ λαγκαδιαῖς, τὰ δέντρα,
 Ἡ βρύσαις, τ' ἀγριολούλουδα. ὁ οὐρανός, τ' ἀγέρι,
 Στέκουν βουβὰ ν' ἀκούδουνε τὴν προσευχὴ τοῦ Διαίου.

«Ὅταν ἡ μαύρ' ἡ μάνα μου ἐμπρὸς σὲ μιὰν εἰκόνα,
 Πλάστῃ μου, μ' ἐγονάτιζε μὲ σταυρωτὰ τὰ χέρια
 Καὶ μῶλεγε νὰ δεηθῶ γιὰ κειούς, ποῦ τὸ χειμῶνα
 Σὰ λύκοι ἐτρέχαν ἔς τὰ βουνά, μὲ χιόνια, μ' ἀγριοκαίρια
 Γιὰ νὰ μὴ ζοῦνε ἔς τὸ ζυγὸ, ἐνοιωθα τὴ φωνὴ μου
 Νὰ ξεψυχᾷ ἔς τὰ χεῖλη μου, ἐσπάραζε ἡ καρδιά μου,
 Μοῦ ἐτρέμανε τὰ γόνατα, σὰν νᾶθελε ἡ ψυχὴ μου
 Νὰ φύγῃ μὲ τὴ δέηση ἀπὸ τὰ σωθικά μου».

«Ύστερα μώλεγε κρυφά νὰ δοῦ ζητῶ τὴ χάρη
 Νὰ μ' ἀξιώσης μιὰ φορὰ ἕνα σπαθὶ νὰ ζῶσω
 Καὶ νὰ μὴν ἔρθῃ ὁ θάνατος νὰ μ' εὔρῃ, νὰ μὲ πάρῃ
 Πρὶν πολεμήσω ἐλεύθερος, γιὰ σὲ πρὶν τὸ ματώσω.
 Πατέρα παντοδύναμη! Ἄκουσες τὴν εὐχή μου·
 Μοῦ φύτεψες μὲς 'ς τὴν καρδιὰ ἀγάπη, πίστη, ἐλπίδα,
 Ἐδωκες μιὰν ἀχτίδα σου, ἀθήρα 'ς τὸ σπαθὶ μου
 Καὶ μούπες· Τώρα πέθανε γιὰ μέ, γιὰ τὴν πατρίδα!»

«Ἐτοιμὸς εἶμαι, Πλάστῃ μου! Λίγαις στιγμαῖς ἀκόμα
 Καὶ σβυῶνται τ' ἄστρα σου γιὰ μέ. Γιὰ μέ θὰ σκοτειδιάσῃ
 Τῶμορφο γλυκοχάραμμα. Θὰ μοῦ κλειστῇ τὸ στόμα,
 Ποῦ ἐκελαδοῦσε 'ς τὰ βουνά, 'ς τὴ ῥεμματιά, 'ς τὴ βρύση,
 Θὰ μαραθοῦν τὰ πεῦκά μου. Ἀραχνιασμέν' ἡ λύρα,
 Ποῦ μοῦταν ἀδερφοποιτὴ κι' ὅπου μὲ ἐμὲ 'ς τὴ φτέρη
 Ἀγκαλιασμένη ἐπλάγιαζε, τώρα θὰ μείνῃ στεῖρα
 Καὶ 'ς τὰψυχο κουφάρι της θὰ νὰ βογγᾷ τ' ἀγέρι».

«Ὅλα τ' ἀφίνω μὲ χαρὰ, χωρὶς ν' ἀναστενάξω.
 Καὶ τῶχω περηφάνεια μου, ποῦ ἐδιάλεξες ἐμένα
 Αὐτὴν τὴν ἔρημ τὴν πορεία μὲ τὸ κορμὶ νὰ φεράξω.
 Εὐχαριστῶ σε, Πλάστῃ μου! Δὲ θὰ χαθοῦν σπαρμένα

Καὶ δὲ θὰ μείνουν ἄκαρπα τ' ἄχαρα κόκκαλά μου.
 Εὐλόγησέ τινε τῆ γῆ, ὅπου θὰ μ' ἀγκαλιάσῃ
 Καὶ στοίχειωσε κάθε κλωνὶ ἀπὸ τὰ χώματά μου,
 Νὰ γένη ἀδιάδατο βουνὸ τὸ μνήμα τοῦ Θανάσῃ.»

«Θέ μου! Ἐνμέρωσέ τινε τὴν αὐρινὴ τὴ μέρα!
 Θὰ μᾶς θυμᾶτ' ἡ Ἀρβανιτιὰ καὶ θὰ τὴν τρώῃ ἡ ζήλεια.
 Θὰ χλημπᾶνε τ' ἄλογα, θὰ καῖνε τὸν ἀγέρα
 Μὲ τ' ἄγρια τὰ χνῶτά τους γκέγκικα καρυοφύλλια,
 Θὰ γένουν πάλαι τὰ Θερμιὰ λαίμαργη καταδόθρα...
 Χιλιάδες ἦρθαν θερισταὶ καὶ Χάρος ὀργιστόμος,
 Μουγκρίζουν, φοβερίζουνε πῶς δὲ θὰ μείνῃ λῶθρα
 Ἐς αὐτὴν τὴ δύστηχν τὴ γῆ, φωτιά, δρεπάνι, τρόμος...»

«Κ' ἐμεῖς θὰ πᾶμε μὲ χαρὰ ἔς αὐτὸν τὸν καταφρόαχτη.
 Ἐπάνωθὲ μας θᾶσαι Σὺ, καὶ τὰ πατήματά μας
 Θὰ νᾶχουνε γιὰ στῆριγμα τὴ φοβερὴ τὴ στάχτη,
 Πῶμεινε σπιθ' ἀκοίμητη βαθειὰ ἔς τὰ σωθικά μας.
 Δυνάμωσέ μας, Πλάστη μου! Γιὰ ν' ἀκουστῆ ἔς τὴ Δύση
 Πῶς δὲν ἀπονεκρώθηκε καὶ πῶς θ' ἀνθοβολήσῃ
 Τώρα μὲ τὰ Μαγιάπριλα ἡ δουλωμένη χώρα.
 Εὐλογημέν' ἡ ὥρα!»

Ἐσκυψ' ὁ Διάκος ὡς τῆ γῆ, ἔσφιξε μὲ τὰ χεῖλη
 Κ' ἐφίλησε γλυκὰ γλυκὰ τὸ πατρικὸ του χῶμα.
 Ἐδραζε μέσα του ἡ καρδιά, καὶ 'ς τὰ ματόκλαδά του
 Καθάριο, φωτοστόλιστο, ξεφύτρωσ' ἓνα δάκρυ . . .
 Χαρὰ 'ς τὸ χόρτο πῶλαχε νὰ πιῇ σὲ τέτοια βρῦση!

Πλαγιάζει ὁ λειονταρόψυχος! Τὰ νειῶτα, τῆ θωριά του
 Τ' ἀστέρια βλέπουν μὲ χαρὰ καὶ κάπου κάπου ἀφίνουν
 Κρυφὰ τὸ θόλο τ' οὐρανοῦ γιὰ νὰ διαβοῦν σιμὰ του.
 Μοσχοβολάει τριγύρω του καὶ τὸν σφιχταγκαλιάζει
 Ἐ τὸν κόρφο της ἡ ἀνοιξη, σὰν νᾶτανε παιδί της.
 Χαρούμενα τὰ λούλουδα φιλοῦν τὸ μέτωπό του.
 Χάνει μὲ μιᾶς τὴν ἀσχημιὰ καὶ τὴν ταπεινοσύνη
 Ὁ ἔρμος ὁ ἀζώηρος, ἡ ποταπὴ ἡ λαψάνα,
 Γλυκαίνει τὸ χαμαῖδρου, 'ς τοῦ χαμαιλειοῦ τῆ ῥίζα
 Ἀποκοιμῆται ὁ θάνατος καὶ τὸ περιπλοκάδι,
 Ποῦ πάντα κρύβεται δειλὸ καὶ τ' ἄπλερο κορμί του
 Ἄλλοῦ στυλόνει τὸ φτωχό, δυναμωμένο τώρα
 Τρελλό, περνεφανεύεται καὶ θέλει νὰ κλαρώση
 Ἐ τ' ἀνδρειωμένο μέτωπο γιὰ ν' ἀκουστῆ πῶς ἦταν
 Ἐ τὴ φοβερὴ παραμονὴ μιὰ τριχ' ἀπ' τὰ μαλλιά του.

Πλαγιάζει ὁ λειονταρόψυχος! Τοῦ ὕπνου του ἡ ὥραις
 Ὅσο κι' ἂν φύγουν γρήγορα, μεσότοιχο θὰ γένουν

Ν' ἀποστομώσουν τὸ θολό, τ' ἀγριωμένο κῦμα
 Τοῦ χρόνου, ποῦ μᾶς ἔπνιξε. Μ' ἐκείνην τὴ θάνατιδα
 Πῶσταξ' ἀπὸ τὰ μάτια του θὰ ξεπλυθῆ ἢ μαυράδα,
 Ποῦ ἐλέησε τῆς μοίρας μας τὸ νεκρικὸ δεῦτερον.
 Ὁ Διάκος 'ς τὸ κρεβάτι του, ζωσμένος τὴ φλοκάτη,
 Σὰν ἀπὸς μὲς 'ς τὴ φωλειά, ὀλάκαιρο ἕνα Γένος
 Ἐκλωθ' ἐκείνην τὴ βραδεία. Ὅταν προβάλλ' ἡ μέρα.
 Θὰ νάβγουν τ' ἀπτόπουλα μὲ τροχισμένα νύχια
 Μὲ θεριεμένα τὰ φτερά ν' ἀρχίσουν τὸ κυνήγι . . .
 Πλάστη μεγαλοδύναμη! Ἀξιώσέ μας ὅλους
 Πρὶν μᾶς σκεπάσῃ ἡ μαύρη γῆ, 'ς τὰ δουλωμένα πλάγια
 Νὰ κοιμηθοῦμε μὴ νυχτιὰ τὸν ὕπνο τοῦ Θανάση!

ΑΙΣΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΟΙ ΤΡΕΙΣ

ΔΙΑΚΟΣ, ΠΑΝΟΥΡΙΑΣ, ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

— Διάκε, χαρὰ ἔς τὸν ὕπνο σου!

— Καλῶς τὸ Δυοβουνιώτη,

Καλὴ σου μέρα, Πανουριά... Μὴ μὲ προπιῆρ' ἡ ὥρα;

Ἐξέχασα, ἐγελάστηκα, γλυκὰ κρυφομιλώντας,

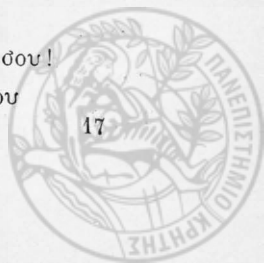
Ἀδέρφια, μὲ τὴ μάνα μου, ποῦθε νὰ μ' εὔρη ἀπόψε.

— Θανάση, ἂν δὲ σοῦ ζήλεψα τὰ νειῶτα, τὴν ἀνδρειά σου,

Τ' ἄρματα τ' ἀξετίμωτα, τὸ μάτι, τὸ τραγοῦδι,

Ζηλεύω αὐτὴν τὴ ξαστεριά, πῶχει τὸ μέτωπό σου!

Ἔστησε ἔς τὸ κατῶφλί μας τὸ νέκροκρέββατό του

Ὁ Χάρος καὶ μᾶς καρτερεῖ. Εἰπλεγαις, τρομασμέναις
 Μανάδαις ἀναρίθμηταις μὲ κουφωμένα στήθια
 Φεύγουν ἔς τὰ πλάγια νὰ κρυφτοῦν μὲ τὰ βυζασταρούδια.
 Τὰ ὄρνια ἐμυριστήκανε τὸ σκοτωμὸ ποῦ θάρθη
 Καὶ γρούζουν ἀνυπόμονα τροχίζοντας τὰ νύχια,
 Καὶ σὺ κοιμᾶσαι σὸν ἀρνί! . . . Θανάση, σὲ ζηλεύω! . . .

— Δὲν ἔχω πέτρινη ψυχὴ. Τοῦ κόσμου τὴ λαχτᾶρα
 Μέσα ἔς τὴ φλέβα τῆς καρδιάς σὰ σίδηρο λυωμένο
 Τὴ νοιώθω π' ἀναδεύεται καὶ μὲ σαρακοτρῶγει.
 Συχῶρεσέ με, Πανουριᾶ. Πρώτη φορὰ ἀπόψε
 Ἄφ' ὅτου ζῶνω τ' ἄρματα μ' ἐξάφηνισε τ' Ἀστέρι.
 Μὴ μῶχετε βαρύγνωμο. Ποιὸς ξέρει μὴν ἢ μοῖρα,
 Ἀδέρφια, μ' ἀποκοίμισε γιὰ νὰ μὲ συνειθίσῃ
 Ὡς τοῦ τάφου τὸ τρισκότειδο. Ἐγὼ κι' ὁ γέρο Χάρος
 Ἐψὲς λογαριαστήκαμε, καὶ ἔς τὸ κατάστιχό του
 Ἕνα μικρὸ καταϊβατὸ μένει ἄγραφο γιὰ μένα.
 Γνοιαστῆτ' ἐσεῖς τοὺς ζωντανούς. Ἐγὼ θὰ πολεμήσω
 Γιὰ τὰ παλῆά μας κόκκαλα. Ὡς τὴ φλόγα τοῦ πολέμου,
 Σὰ μέσα ἔς ἓνα θυμιατό, θὰ ῥίξω τὸ κορμί μου
 Νὰ γένω νεκρολίδανο ἔς τὸ φοβερὸ τρισάγιο.

— Μὴν τὰ ξεσυνερίζεσαι τοῦ Πανουριᾶ τὰ λόγια.
 Θυμῆδου, Διάκε, μοναχὰ πῶς ἄδειασεν ἡ φλέβα
 Τοῦ δύστυχου τοῦ Γένους μας, καὶ μιὰ ῥανίδα τώρα

Ἄν στάξη ἀπὸ τὸ αἷμά μας ἔς τὴ γῆ χωρὶς ἐλπίδα,
 Ἄντὶ νᾶναι μνημόσυνο, μπορεῖ νᾶναι κατάρα.
 Ξέρω τί κρύβεις ἔς τὴν καρδιά, γνωρίζω τί θὰ κάμης . . .

— Ποιὸς μ' ἐμαρτύρησε ἔς ἐσᾶς;

— Κάνενας, μὴ θυμόνεις.

Εἶδα κ' ἐγὼ τὴ μάνα σου ἀπόψε ἔς τῶνειρό μου
 Καὶ μοῦπε νᾶρθω νὰ σ' εὐρῶ καὶ νὰ σοῦ 'πῶ, Θανάση,
 Ποῦ ἂν χαλαστοῦμε σήμερα, θὰ νὰ δειλιάσῃ ὁ κόσμος
 Καὶ θὰ χουμήσῃ ἡ Ἀρβανιτιά πυκνὴ σὰν τὴν ἀκρίδα,
 Καὶ τᾶλογο τοῦ Ὁμέρπασα ποιὸς θὰ τ' ἀποστομώσῃ;

— Ὁ γιὸς τοῦ Ἀνδρούτσου ἔς τὴ Γραδιά!..

Τί θέλεις, Δυοδουνιώτη;

Νὰ πάῃ τὸ Γοργοπόταμο θολὸ κ' ἐντροπιασμένο
 Νὰ 'πῆ ἔς τὴν ἄγρια θάλασσα, πῶς δὲν εὐρέθηκ' ἕνας
 Τὰ ξακουσμένα του νερὰ μὲ δύο ῥανίδαις αἶμα
 Ἐσ' αὐτὸ τὸ πρῶτο βᾶψτισμα ν' ἀγιάσῃ, νὰ μυρῶσῃ;
 Κ' ἡ θάλασσα μουγκρίζοντας νὰ τρέξῃ ἔς τ' ἀκρογιάλια,
 Σὰ φοβερὸς διαλαλητής, κὶ Ἀνατολὴ καὶ Δύση
 Νὰ μάθουν πῶς γηγορτάζομε τὴ νεκρανάστασή μας; . . .
 Νᾶναι ὁ Βριόνης ἔς τὰ Θερμιά καὶ νὰ μὴν εὕρῃ ἐμπρὸς του
 Δέκα κουφάρια ξαπλωτὰ γιὰ νὰ σκοντάψῃ ἐπάνω!
 Νὰ μὴ βαφῆ τὸ πέταλο ἔς τοῦ ἀλόγου του τὸ νύχι! . . .

Ἄδερφεα τάποφάσισα καὶ μοναχὸς ἂν μείνω,
 Θ' ἀπλώσω ὄργυιὰ τὰ χέρια μου, τὰ πόδια θὰ ριζώσω,
 Κι' ἂν δὲ μὲ ξεχωνιάσουνε κι' ἂν δὲ μὲ κατακόψουν,
 Δὲ θὰ μὲ διώξουν ἀπεκεῖ, δὲ θὰ μὲ ἰδοῦν τῆ φτέρνα.
 Καὶ σὺ τί λέγεις, Πανουριᾷ;

— Μ' ἐθάμπωσε ἡ ἀχτίδα,
 Π' ἀστράφτει ἀπὸ τὰ μάτια σου. Τριγύρω 'ς τὰ μαλλιά σου
 Παίζει τὸ γλυκοχάραγμα. Μοῦ φαίνεσαι μεγάλος,
 Ψηλὸς ὡσάν τὸν Ὀλυμπο καὶ στέκω καὶ προσμένω
 Ἐμπρὸς σου ἀκίνητος, βουβός, Διάκε, νὰ ἰδῶ τὸν ἥλιο,
 Πῶραν τὴν ὥρα θὰ προοῖ ἀπ' τ' ἀντικέφαλό σου.

— Τί λόγος, γέρο Πανουριᾷ, τί φοβερὴ βλαστήμια
 Ἐαγλίστρησ' ἀπ' τὰ χεῖλη σου! Αὐτὸ τὸ φῶς, ποῦ βλέπεις,
 Ἄς μὴ τὸ σκοτειδιάσωμε . . . Ἐσὺ 'ς τὴ Χαλκομμάτα
 Σῦρε νὰ ῥίξης θέμελο. Στείλε τὸν Παπαντρία
 Νὰ πάη 'ς τοῦ Μουσταφάμπεη μὲ τὸν Κορνᾶ τὸν Τράκα.
 Καὶ πρὶν ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος, θυμήσου, ὁ Ἡσαίας
 Νὰ βγῆ ψηλὰ 'ς τὸ ξέφαντο κ' ἐκεῖθε νὰ κηρύξῃ
 Τὸν φοβερὸν τὸν ὄρκο μας, γιὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος
 Ὅτι τὸ ράσο τοῦ παπᾶ κ' ἡ μίτρα τοῦ Δεσπότη
 Θὰ γένουν Χάρου φλάμπουρο καὶ σκιαχτρο καὶ σκοτάδι
 Καὶ κατασάρκι μελανὸ 'ς τὴν Ἁγία Τράπεζά μας,

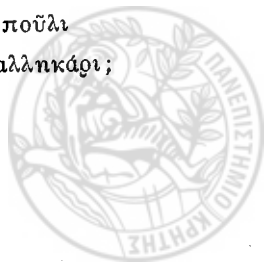
Όσο 'ς αὐτὰ τὰ χώματα δαφνοστεφανωμένη
 Ἡ δουλωμένη Ἐκκλησία τὸ μέτωπο δὲ δείξει.

— Δὲν εἶμαι, Διάκε, Πανουριάς, νᾶμαι γυναῖκα χήρα
 Καὶ νὰ μὲ πνίξῃ τὸ ψωμί, ποῦ ἐθάγαμε 'ς τὰ πλάγια,
 Ἄν λησμονήσω σήμερα τὸ βάφτισμα, τὸν ὄρκο.

— Ἐσὺ τὸ Γοργοπόταμο θὰ πιάσης, Δυοδουνιώτη,
 Καὶ πολεμῶντας τὸν ἐχθρὸ λησμόνησε πῶς ἔχεις
 Κλεισμένο μὲς 'ς τὰ Γιάννινα τὸ Γεῶργο, τὸ παιδί σου.
 Βλέπε τὸ ῥέμμα τοῦ νεροῦ, κάμε το ν' ἀρμυρίση
 Μὲ δάκρυ τῆς Ἀρβανιτιάς. Στεῖλέ το ματωμένο
 Ἐς τὰ μακρινὰ τ' ἀδέρφια μας τὸν τρύγο σου νὰ φέρῃ
 Ὡσάν πρωτόλουθο καρπό, μαζί μὲ τῶνομά σου.
 Ὁ Βακογιάννης 'ς τὰ ῥιζά, καὶ πλευρά 'ς τὸ γεφύρι
 Τῆς Ἀλαμάνας, Πανουριά, θὰ στήσω τὸν Καλύδα.
 Εἰς τὴ Δαμάστα μένω ἐγώ, σᾶς τὸ ζητῶ γιὰ χάρη,
 Κι' ὅταν ἀρχίσουνε . . . Σιωπή! . . . μοῦ κάστηκε πῶς εἶδα
 Σὰν ἕναν ἴσκιο νὰ διαβῇ . . . Ἐσ' εἶσαι, μῶρε Μῆτρε;

— Ἐγῶμαι, καπετάνε μου.

— Πατεῖς βουβά τὴ νύχτα
 Καὶ δὲ σ' ἐγγώριδα μὲ μιᾶς. Μὲ δίκρο Νυχτοπούλι
 Σὲ κράζουν οἱ συντρόφοι μας. Τί φέρνεις, παλληκάρι;

— Ἐκίνησε ὁ Ὁμέρπασας ἀπὸ τὸ Λιανοκλάδι.

— Πέτα, ῥοδόλα, Πανουριᾶ . . . Ὡς τὰρματα, Δυσουινιώτη . . .
 Χριστὸς ἀνέστη, ἀδέρφια μου! Καλῶς ν' ἀνταμωθοῦμε
 Ἄποψε πάλε νικηταί. Κι' ἂν δὲ μὲ μεταϊδῆτε,
 Δὲν θέλω νὰ μὲ κλάψετε. Θέλω, σὰν πολεμᾶτε,
 Τὴν πρώτη σας τὴν τουφεκιά, τὸ πρῶτό σας τὸ βόλι
 Γιὰ μένα νὰ τὸ ῥίχνετε, γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Διάκου.

Ἐφιληθήκανε καὶ οἱ τρεῖς. Τὰ χεῖλη τοῦ Θανάση
 Ἐλουλουδίζανε χαρά, σπιθοβολοῦν τὰ μάτια,
 Ὡς τὸ κρυδὸ τὰγέρι τοῦ βουνοῦ καπνίζει ὁ ἀνασασμὸς του,
 Λὲς ὅτι ἀπὸ τὸ στόμα του ὄρμουν καὶ ξεθυμαίνουν
 Σὰν ἀπὸ βράχου σχισματιὰ ἢ ἀκοίμηταις ἢ φλόγες,
 Ὅπου κρυφὸβραζαν βαθεῖα ἔς τοῦ Γένους μας τὰ σπλάχνα.

ΑΙΣΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

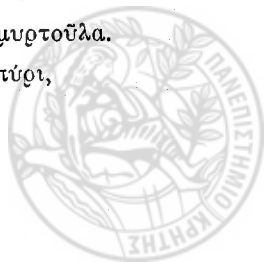

ΕΙΚΟΣΤΗ ΤΡΙΤΗ ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΤΡΟΠΑΙΟΦΟΡΟΥ

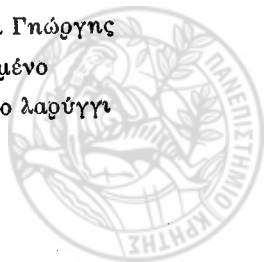
Χαλοῦν ἡ πέρδικαις γλυκὰ κι' ὁ ἥλιος 'ς τὴ χαρὰ του
Ἀπλόνει μὴν ἀχτίδα του καὶ ψηλαφίζει ὁ κλέφτης
Τὰ παρδαλὰ τὰ στήθια τους κι' αὐταῖς ἀναγαλλιάζουν.
Κατάκορφα 'ς τὸν οὐρανὸ πετιέται κι' ὁ πετρίτης,
Τάντοῦ πρωτοπαλλήκαρο, νὰ βᾶψη τὰ φτερούγια
Μὲς 'ς τὸν ἀέρα τῆς αὐγῆς πρὶν ἔδγη 'ς τὴν παγάνα.
Πλένουν τὰ φύλλα 'ς τὴ δροσιὰ χαρούμενα τᾶρεϊκη,
Καὶ 'ς τὸ ἑλαφρὸ τὸ φύσημα τοῦ ἀέρα, ποῦ διαβαίνει,
Συναπαντοῦσε φιλικὰ μὲ τὸν ἀνασασμὸ του
Τὸ θροῦμπι, τὴν ἀλιφασκιά, τὸ σφελαχτό, ἡ μυρτοῦλα.
Δακρὺζουνε τ' ἀπάρθена τὰ χιόνια 'ς τὸ λιοπύρι,

Ἄκούοντ' ἢ νεροσυρμαῖς ἀπὸ ἐγκρεμὸ δὲ βράχο
 Νὰ παραδέρνουνε γοργὰ καὶ λὲς μὲ τὴ γαργάρα
 Πανάκραζαν τὴν κλεφτουριά καὶ τὴν ἀποζητοῦσαν.
 Ἐκυματίζαν τὰ σπαρτά, χαρὰ τοῦ ζευγολάτν,
 Καὶ κάπου κάπου ἀνάμεσα ξεπρόβαιν' ἓνα στάχτυ
 Καὶ ἔγερν' ἐδῶ, κ' ἔγερν' ἐκεῖ τὸ τρυφερὸ κεφάλι
 Ὡσὰν νὰ παραμόνευε νὰ ἰδῆ κι' αὐτὸ τὸ Διάκο.

Κι' ὥστόσο ἀνθρώπινη φωνὴ μέσα 'ς αὐτὸν τὸν κόσμον,
 Ποῦ φαίνεται ὀλοζώντανος, κάμμιὰ δὲν ἀγροικιέται,
 Οὔτε φλογέρα ποιητικοῦ, οὔτε χαρᾶς τραγοῦδι
 Οὔτ' ἀγωγιάτν σάλαγος. Ἐφαίνεται ὄλη ἡ φύσις
 Λουλουδι χωρὶς μυρωδιά, κόρη γλυκειά, πανώρη,
 Ὅπου ἐγεννήθηκε βουβὴ κι' ὅπου τὴν παραστέκει
 Ἡ μαυρισμέν' ἢ μάνα της νὰ ἰδῆ μὴν ξεχαράξη
 Μαζὶ μ' ἓνα χαμόγελο 'ς τὰ χεῖλη κ' ἡ λαλιά της.

Ἀστράφτουνε, λαμποβολοῦν τριγύρω 'ς τὴ Δαμάστα
 Ἄλλοι στρωμένοι κατὰ γῆς, ἄλλοι τὸ διπλοπόδι,
 Περὶ φανοὶ, σιωπηλοὶ, τρακόσιοι ἀντρειωμένοι.
 Ἐπάνωθ' αὐτοὺς κάτασπρο τὸ φλάμπουρο τοῦ Διακού
 Ἀνέμιζε τρομαχτικὸ, καὶ 'ς τὸ ξεδίπλωμά του
 Λεβέντης ἀστραπόμορφος ἐπρόβαινε ὁ Ἄν Γνώργης
 Μὲ τὰ γριὸ του τ' ἄλογο κρατῶντας καρφωμένο
 Τ' ἄσπλαγχο τὸ κοντάρι του 'ς τὸ διάπλωτο λαρύγγι

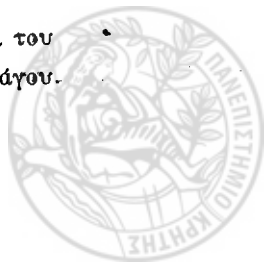

Τοῦ φοβεροῦ τοῦ δράκοντα, ποῦ δέρονται ἔς τὸ χῶμα.
 Ποιὸς ἐσυντύχαινε κρυφὰ μὲ τοῦ σπαθιοῦ τὴν κόψη
 Κ' ἐπάνω της ἐξέδερχε γοργὰ τὸ δάχτυλό του,
 Ποιὸς ἐπελέκαε τεχνικὰ τὴ στουρναρόπετρά του
 Ἐπὶ τὸ λύκο τοῦ καρυοφυλλιοῦ, ποιὸς τρίβει τὰ παφήλια
 Συγγεφιασμέν' ἀπὸ νοτιὰ καὶ ποιὸς γιὰ νὰ ξεδώσῃ
 Ἐθόλονε μὲ τὸν ἀχνὸ τοῦ μαχαιριοῦ τὴ λάμψη.

Κάνενας δὲν ἀνάσαινε. Σ' ἓνα κοντρί μονάχος
 Κυττάζει ὁ Διάκος σιωπηλὸς κατὰ τὸ Λιανοκλάδι.
 Ἐξυπνος κ' ὄνειρεύεται. Ἀπὸ τὸ ῥιζοβοῦνι
 Ἀναίδηκε κ' ἡ καταχνιά, ψιλὸς ἀφρὸς τοῦ ἀγέρα,
 Καὶ μιὰ στιγμήν τὸν ἔκρουσε ἔς τὴ δροσερὴ ἀγκαλιά της,
 Λὲς ὅτι ἐκείνην τὴν αὐγὴ λησμονημέν' ἀχνάρια
 Ἐσμίξαν ἔς ἓνα σύγνεφο κ' ἦρθαν ἀπὸ τὸν Ἄδη
 Νὰ μυριστοῦν τὸ σκοτωμὸ, νὰ ἰδοῦνε τὸ Θανάση.

Μὲς ἔς τὰ τριφύλλια τὰ παχειὰ σιδέρικη φοράδα,
 Μαρμάρη, φεῖδι φτερωτό, δροσίζεται καὶ βόσκει
 Στρωμένῃ ἐτοιμοπόλεμῃ. Τὴν εἶχε πάρῃ ὁ Διάκος
 Χρονιάρικη ἔς τὰ Γιάννινα κ' ἀπὸ τ' ἀστέρι, ποῦχε
 Καταμεσῆς ἔς τὸ μέτωπο, τὴν ἔκραζεν Ἀστέρω.

Ἐδραζ' ὁ πόλεμος μακρὰ καὶ κούφια τὴ βοή του
 Τὴν ἔφερον' ὁ ἀντίλαλος δὴ μούγκρισμα πελάγου.

“Ολοι προσμένουνε βουβοί . . . Κάνενας πεζοδρόμος
 Ξ τὸ ξάγναντο δὲ φαίνεται . . . ὁ Μῆτρος, ποῦν’ ὁ Μῆτρος;

— Γέρο Διαμάντη, δὲ μιλεῖς, δὲ μᾶς καλημερίζεις;

“Ολος ὁ κόσμος χαίρεται γιὰ τὴν ἀνάστασή μας
 Καὶ στολισμένος μᾶς θωρεῖ. Σὲ λίγο τὸ σπαθὶ σου,
 Ποῦ ἐσκούριασε ἔς τὴ θήκη του, θὰ πιῆ νὰ ξεδιψᾷ,
 Καὶ σὺ τὸ ξυπνητῆρι μας, σὺ τοῦ βουνοῦ τ’ ὄρνιθι
 Ἐκλείδωδες τὰ χεῖλη σου; . . . Τί σ’ ἐπιασε, Διαμάντη;

— Σαράντα χρόνια πολεμῶ. Ἄπ’ τὴν κορφή ἔς τὰ νύχια

Μ’ ἐγδαρε, μὲ ξεφλούδισε τὸ βόλι, τὸ λεπίδι . . .

Μ’ ἐφαγε ἡ γύμνια κ’ ἡ ἐρμιά . . . Ἐβαψε τὰ παλιούρια

Ἡ ξεσχισμένη φτέρνα μου . . . Μ’ ἔδειρε τὸ χαλάζι . . .

Ἐστρωσα τὸ κρεβάτι μου μὲς ἔς τὴ μονιὰ τοῦ λύκου . . .

Κυνηγημένος σὰ θεριὸ τὴ νύχτα ἔς τὰ λαγκάδια

Ἐβγαίνα κ’ ἔβασκ’ ἀρπαχτὰ τὰ κούφια βελανίδια,

Ποῦ ἐσέποντο ἔς τὰ χῶματα, κ’ ἐζοῦσα μ’ ἀποφάγια,

Π’ ἀφίναν τ’ ἀγριογούρουνα . . . Κι’ ὅταν τὸν ἀλώνορα

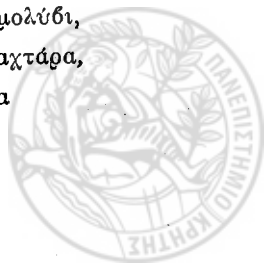
Μοῦχαν πιασμένα τὰ νερὰ καὶ μ’ ἐφρυγεν ἡ δίψα,

Ἄκουστέ το, μωρὲς παιδιὰ, ἐζύμονα ἔς τὰ δόντια

Κ’ ἐχόρταινα βυζαίνοντας μιὰ φλοῦδ’ ἀπὸ μολύδι,

Καὶ δὲ θυμοῦμαι, νάνοιωσα ποτέ μου τὴ λαχτᾶρα,

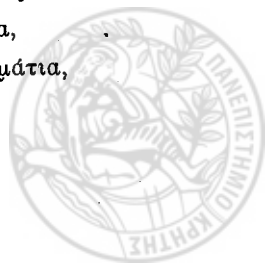
Ὅπου μὲ σφάζει σήμερα, καὶ σὰ μονομερίδα

Ἄπῶν ἄρμὸς ἔς τὸν ἄλλονε, κρυφὰ κρυφὰ χωνεύει
Καὶ μοῦ ρουφάει τὴ δύναμιν καὶ μὲ νεκρόνει, Λάμπρε.

—Γέροντα, τ' εἶναι πῶπαθες! . . . Ἄναθεμα τὴν ὥρα,
Ποῦ ὁ Γούμενος τ' Ἄν Γιαννιοῦ ἀπὸ τὴν Ἄρτοτινα
Τὸ λαμπριάτικο τ' ἄρνι θυμήθηκε νὰ στείλῃ.
Καὶ τρεῖς ἀνάθεμά τινε τὴν ὥρα, ποῦ οἱ συντρόφοι
Σοῦ ἐδείξανε τὴν πλάτη του! . . . Πές μας τί γράφῃ ἡ μοῖρα;

Ἐστρώθησαν ἔς τὴ χλωρῶσά τριγύρω ἔς τὸ Διαμάντι
Ὁ Λάμπρος κ' οἱ συντρόφοι του. Ἄπλωσε ὁ γέρο κλέφτης
Κ' ἐπῆρε ἀπὸ τὴ ζώστρα του τὸ φοβερὸ τὸ χτένι,
Τὸ πέρασε δυὸ τρεῖς φοραὶς ἀπῶνα χέρι ἔς ἄλλο,
Μὲ φόδο τὸ ψηλάφισε, τὸ κύτταξε ἔς τὸν ἥλιο,
Κ' ὕστερα σὰν νὰ εὔρέθηκε μὲ μιᾶς δὲ ξένον κόσμον
Σὰν νὰ λησμόνησε μὲ μιᾶς σκοντάμματα καὶ πάθη,
Ἐνα πρὸς ἓνα ἐδιάβαζε τὰ μυστικὰ σημάδια
Καὶ τὰ παιδιὰ ἀκουρμαίνονται. Τοὺς ἔδειξε μιὰ φλέβα
Μὲς ἔς τὴ διχάλα κόκκινη . . . Δεξιά, ζερβιά, μαυρίλαις
Σὰν κυπαρίσσια νεκρικά, κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ λειψάδαις
Καὶ σκοτεινὰ κοιλώματα. Τοὺς ἔδειξε μιὰ σκλήθρα
Κ' εἶπε πῶς ἦτανε κεντρί . . . Κι' ὅταν ὁ γέρο μάντης
Ἐξάνοιξε ἔς τὴν ἀγκωνή, μελαχροινὴ λουρίδα,
Ποῦ πρόβαινε δὰ σερπετό, τοῦ θόλωσαν τὰ μάτια,

Τοῦ πιάστηκε ἡ ἀγαπνοφῆ τοῦ ἀχνίδανε τὰ χεῖλη,
Βαρειά, βαρειά ἀναστέναξε κ' ἐκόπηκε ἡ φωνή του . . .

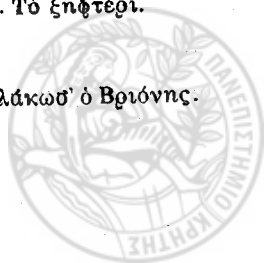
— Διαμάντη, τί σ' ἐξάφνισε; . . .

— Ὅχιὰ μὲ τὸν ὄσκρό της.

Ἄρχιζει πάλ' ὁ γέροντας τὸ πρῶτο διάβασμά του,
Καὶ μέσ' ἀπῶνα σύγνεφο τοὺς ἔκραξε νὰ ἰδοῦνε
Ὅποῦ ξεφύτρουνε πουλί, ποῦχε διπλὸ κεφάλι . . .
Πλατεῖα φτερούγια ὀλάνοιχα. Ἐπὶ τῆ μιὰ τὴν ἀπαλάμην
Βαστοῦσε δίστομο σπαθὶ καὶ μὲ τὴν ἄλλην σφίγγει
Στεφανωμένονε Σταυρό. Ὀλόγυρά του ἀχτίδαις
Καὶ ξημερώματα γλυκά, καὶ ξαστεριά καὶ λάμψη . . .

Τάπιστευτο τὸ θέαμα γυρτοί, συμπυκνωμένοι,
Ἐκύτταζαν ἀχόρταγα ὁ Λάμπρος κ' οἱ συντρόφοι.
Κ' ἐν φῶ μὲ χιλιαὶς ξέλεξαις ἐπνίγανε τὸ μάντη,
Ἄκουσανε ποῦ ἐφρύμαζε συχνὰ συχνὰ ἡ Ἀστέρω
Σὰν κάτι νάθελε νὰ πῆ κ' ἐχτύπαιε τὸ ποδάρι,
Κι' ὅλοι φωνάζουνε μὲ μιᾶς· Ὁ Μῆτρος! . . . Τὸ ξηφτέρι.

— Ἐ τ' ἄρματ', ἀδέρφια, ἔ τ' ἄρματα! Κ' ἐπλάκωσ' ὁ Βριόνης.

— Καὶ σὺ πῶς εἶσαι, Μῆτρε, ἀχνός;... Ἀπὸ τὴν τραχηλιά σου
Ρένε τὰ αἵματα ἔς τὴ γῆ... Ποῦ σ' ἔχουνε βαρέση;

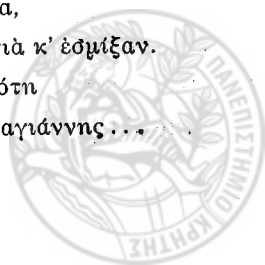
— Μάγλειψε, Διάκε, ξώδεσμα τὸ βόλι ἓνα παγίδι
Κι' ὁ δρόμος τὴ λαβωματιὰ μοῦ ξάναψε λιγάκι...
Θανάση, μᾶς ἐχάλασαν...

— Πᾶψε... Γέρο Διαμάντη,
Δός μου τὸ μῆλι σου νὰ ἰδῶ... Μὴν κρένης... Ἐεστρωθώσου...
Καλὰ σοῦ τὴν ἐφύττεψαν... Ὁ Χάρος ἀπὸ τρίχα...
Ξαντό... Φρυμμένη πηγανιά... Ὁ, τ' εἶναι... Τώρα πές μου,

— Θανάση, μᾶς ἐχάλασαν... Δὲν εἶχε σκάση ὁ ἥλιος,
Ποῦ ἐχύθηκε ὁ Ὁμέρπασας... Χτυπάει τὸ Δουοδουινιώτη
Καὶ τόνε παίρνει ἔς τὸ φτερό... Δὲν ἔπαιξε λεπίδι...

— Θᾶχε τὸ νοῦ του ἔς τὸ παιδί... Κ' ἦτανε τετρακόσοι!...
Εἶδες ἐκεῖ τὸν Κόκκαλη;

— Ἐθόλωσε τὸ φῶς μου,
Μ' ἐπῆρε τὸ παράπονο κ' ἐδάκρυσά... δὲν εἶδα...
Ἀκούστηκ' ἓνα ρύασιμο ἀπὸ τὴ Χαλκομμάτα,
Καὶ ῥίχνονται τοῦ Πανουριᾶ... Πρῶτη φωτιά κ' ἐσμίξαν.
Ἐζήλεψα κ' ἐχούμψα... Τὸ ῥάσο τοῦ Δεσπότη
Ἄντρά, μαύρη θάλασσα... Ἐκεῖ κι' ὁ Παλαγιάννης...

Ὀλόγυρά τους σκοτωμός . . . ἀθεμωνιὰ κουφάρια . . .
 Βόσκει τοῦ Γούρα τὸ σπαθί . . . ἀστροπελέκι, Χάρος . . .
 Οἱ λαβωμένοι σφάζονται ἔς τὸ χῶμα μὲ τὸ δόντι . . .
 Μᾶς ἐπνιξε ἡ Ἀρβανιτιά . . . Τάλογο τοῦ Βριόνη
 Ἄνεμοστρόβιλος, ὄργη . . . Τὰ δυό του τὰ ρουθούνια
 Ξερνοῦν ἀντάρα καὶ καπνό.. πλακόνουν κ' ἄλλοι...κ' ἄλλοι...
 Λές κ' ἀναδρᾶνε ἀπὸ τῆ γῆ . . . Δριμόχολο, τρομᾶρα . . .
 Μὲ κράζει ὁ γέρο Πανουριάς: « Τρέχα νὰ πῆς τοῦ Διακού,
 Ποῦ ἂν ἦμαί ἀκόμα ζωντανός δὲ φταίω γώ . . . τὸ βόλι . . . »
 Κ' ἐμούγκριζε σὰ δράκοντας . . . Τὸν ἄρπαξε ὁ Μανίκας . . .
 Ἐκεῖνος ἀνδρειεύεται . . . τοῦ πέφτει κ' ὁ Καπλάνης . . .
 Οἱ δυό τους τὸν ἐλύγισαν . . . Φεύγουνε πολεμῶντας . . .
 Ῥιπίζω . . . μ' ἐκυνήγησαν . . . ματόνομαί . . . μὲ χάνουν.

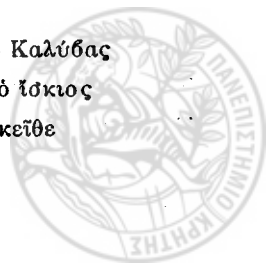
— Τὸν εἶδες τὸν Παπαντριᾶ;

— Μὲ τὸν Κομνᾶ τὸν Τράκα

Κρατοῦν τοῦ Μουσταφάμπεν.

— Καὶ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτη;

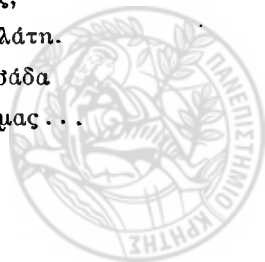
— Τὸν εἶχα ἰδῆ ποῦ ἐμούδιασε. Τοῦ μύρισ' ὁ Καλύδας
 Ἐ τῆς Ἀλαμάνας τὰ νερά. Τοῦ Βακογιάννη ὁ Ἰσκιος
 Εἶναι βαρῦς, θανατερός κ' ὅποιος περάσῃ ἐκεῖθε

Σκοτάδι κι' αποκάρωμα. Θα τώμαθε και μένει
Νάρθη με τον 'Ομέρπασα.

— Καλῶς νάνταμωθοῦμε . . .

Δέν εἶν' ἀλήθεια, ἀδέρφια μου; Ἐψὲς 'ς τὴν προσευχή μας
Τὸ τάξαμε 'ς τὸν Πλάστη μας . . . Ἐ τὴ θέση του καθέννας . . .
Νερὸ νὰ μὴ διψάσετε . . . Κάνεις σας δὲ θὰ ῥίξη
Πρὶν δώσω ἐγὼ τὴν προσταγή. Θέλω μὰ τέτοια μέρα
Νὰ μετρηθοῦν τὰ βόλια μου με τόσους σκοτωμένους.
Μὴ σημαδεύετε ψηλά . . . Κι' ἂν πέσω, θυμηθῆτε
Τ' ἄρματα, τὸ κεφάλι μου . . . Ἄς τᾶχη ὁ γυιὸς τ' Ἀνδρούτσου,
Νὰ μὴ τὰ πάρη ἢ Ἀρβανιτιά . . . Ἐ τὸν κόρφο κρεμασμένο
Ὅποιος μοῦ ψάξη τὸ κορμί, θαύρη τὸ φυλαχτό μου . . .
Μοῦ τῶχει ῥίξη 'ς τὸ λαιμὸ ἢ μάνα μου τὴ νύχτα,
Ποῦ ἐδγῆκα κλέφτης 'ς τὰ βουνά . . . Πάραυτα νὰ τὸ πᾶτε
Ἐ τὸ μοναστήρι τοῦ Ἄη Γιαννιοῦ . . . Θέλω τὸ δαχτυλίδι,
Θέλω νὰ μείνη μαρτυριὰ 'ς τὸ χέρι τὸ δεξι μου,
Νὰ με γνωρίσῃ ὁ Ὁμέρπασας. Ἐκεῖ θαύρη γραμμένη
Τὴν πίστη μας 'ς ἓνα Σταυρό, τῶνειρο, τὴν ἐλπίδα
Ἐ ἓνα δικέφαλο πουλί . . . Τοῦπε ὁ Θεὸς θὰ γένη . . .
Σήμερ' ἀρχίζει ὁ κάματος. Ἦρθαν τὰ πρωτοδόρξια,
Θάμεθα ἡμεῖς ἢ προοιμιὰ. Ἄφαντος ζευγολάτης,
Ποῦ δὲ δειλιάζει 'ς τὴ σπορά, κρατεῖ τὸ χερουλάτη.
Τάλετρι τρίζει 'ς τῶργωμα . . . Ἦταν ἢ γῆ χερσάδα
Καὶ τὸ γενὶ θάμπῃ βαθειά . . . Τὸ γήμορο δικό μας . . .

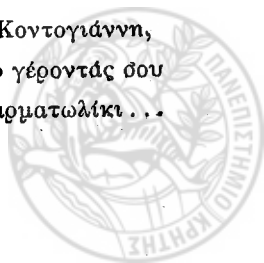
Ψυχή, παιδιά μου, 'ς τάρματα! . . . Τοῦπε ὁ Θεὸς θὰ γένη!
 Νὰ μὴ σᾶς λείψῃ τὸ νερό . . . Γέρο Διαμάντη, Μῆτρε,
 Σταθῆτε δεῖς ἐδῶ μ' ἐμέ . . . 'Σ τὴ θέσθ του καθένας!

Ἐσκόρπισαν ὀλόγυρα. Ποιὸς πιάνει ἓνα θυμάρι
 Καὶ ποιὸς κρατεῖ μιὰ λαιδοριά, τ' ἀφωρεσμένο δέντρο.
 Τὰ καρυοφύλλα δείχνουνε μὲς τὰ κλαριά τὸ στόμα
 Σὰν ἀγρυπναις δεντρογαλιαῖς. Ἐδῶθ' ἐκεῖθ' ἀστράφτουν
 Ἄγρια μάτια φλογερά, ἀνάμεσα 'ς τὰ φύλλα,
 Λὲς κ' ἦταν θράκια σκεπαστά. Πρώτη πνοὴ θ' ἀνάψουν.

Ἐνοιωθε κι' ἀναγάλλιαζε τὴ δύναμή του ὁ Διάκος.

Μένει μὲ μιᾶς ἀκίνητος. Ἐστέρωσε τὰ χέρια
 Καὶ κατὰ τὴν Ἀγάθωνα τὸ πρόσωπό του στρέφει.
 'Σ τὸ μέτωπό του τὸ πλατύ, ποῦ τὸ φωτίζ' ὁ ἥλιος,
 Ἐπέρασ' ἓνα σύγνεφο. Τὸ μάτι του κατὰ . . .
 Ἄπὸ τὰ βάθθ τῆς ψυχῆς ἀνέβηκε ἡ πικράδα
 'Σ τὰ δροσερὰ τὰ χεῖλη του καὶ τοῦ τὰ φαρμακεύει
 Σὰν νᾶχε πιῆ τὴν ἀλοῦ . . .

— Ἄχ! Μῆτσε Κοντογιάννη,
 'Σ τὸν Ἄδθ, ποῦ θὰ καταιδῶ, ἂν μ' εὔρῃ ὁ γέροντάς σου
 Καὶ μὲ ῥωτήσῃ, τί θὰ πῶ; . . . Πῶς μ' ἐν' ἀρματωλίκι . . .

Εἶπε καὶ στέναξε βαρειά. Ἐδιάβηκε ἡ μαυρίλα
Κ' ἔρχεται πάλαι ἡ ξαστεριά. Θολός, συγνεφιασμένος
Δὲ μένει τέτοιος οὐρανός, ὦρα πολλὴ δὲ μένει.

— Καπνοῦρα, Μῆτρε, καταχνιά... δὲ μᾶς χασομερᾶνε.
Ἵθε περάσουν, ἐρημιά, μένει τὸ χῶμα στεῖρο.

— Ἔρχετ' ἐμπρός ἡ Λιαπουριά με τὸν Ὀμὲρ Βριόνη...
Διαμάντη, κύτταξε καὶ σύ, σὺν καὶ νὰ σταματήσαν.

— Χωρίστηκε ὁ Κιοσὲ παδᾶς... Χτυπαίει τὴν Ἀλαμάνα...
Ἄστραψ' ἡ πρώτη τουφεκιά... Χαρὰ ἔς τὸ καρνοφύλλι!...
Νὰ μὴν πεθάνω ἐδῶ με σᾶς, ἂν δὲν ἦν' τοῦ Καλύδα.
Τοῦχα γνωρίση ἔς τ' Ἄγραφα... Πούσαι, καῦμένε Δίπλα,
Νὰ ἰδῆς ποῦ δὲν ἐδράχνιασεν ὁ λάρυγγας τοῦ ἀκόμα!...
Ἐψησ', ἐμαύρισε καρδιαῖς... Θὰ ἐδάγκασε κουφάρι...
Τὸ βόλι δὲν ἐδιάβηκε... Γονάτισ' ἕνας... πέφτει...
Καλὴ ἀρχή... ματώθηκαν... ἀνάφτει τὸ γεφύρι...
Πῶς πολεμοῦνε τὰ σκυλιά!... Διάκε!... καπνός... δὲ βλέπω.

— Καλλίτερα γιὰ σένανε. Τοὺς βλέπω ἐγώ, Διαμάντη.
Ἵ τοῦ Βακογιάννη τὰ πλευρά, ἔς τὰ στήθεια τοῦ Καλύδα
Χτυπαίει τὸ κῦμα καὶ σκορπιᾶ. Τοὺς ἔζωσε ἡ πλημμύρα
Καὶ δὲ σπαράζουν ἀπεκεῖ. Τρέχα νὰ πῆς τοῦ Λάμπρου

Νὰ πάη μ' ἐξῆντα διαλεχτούς... Φτερά... κ' ἡ ὥρα σφίγγει.
Μῆτρὲ μου! Τὸ μιλλιόνι μου... Μᾶς εἶδανε... Ὁ δερβίσης
Στάθηνκ' ἐμπρὸς καὶ ῥυάζεται... Κρατεῖ καὶ δυὸ κεφάλια!...

— Ἐδώθε τοῦ Δεσπότη μας, ζερβιὰ τοῦ Παπαγιάννη.

— Δὲ μούπερ πῶς τοὺς ἔκοψαν! ... Νάχωμε τὴν εὐχή τους...
Κύτταξε, Μῆτρε, τὸ σκυλί, γιὰ νὰ μᾶς φοβερίσῃ,
Τώρα τὰ πέταξε 'ς τὴ γῆ καὶ τὰ ποδοκυλάει...
Τὰ πῆρε παραμάσχαλα... Ἐπρόβαλ' ἕνας ἄλλος...
Ἀνέβηκε 'ς τὸ ψῆλωμα... Διαλαλητής... Τί θέλει;...

— Θανάση Διάκε!... Εἶσ' αὐτοῦ;... (1)

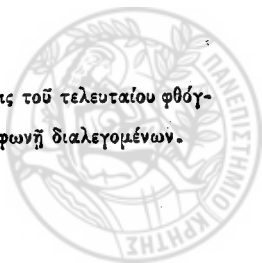
— Ἐδῶμαι... Ποιὸς μὲ κράζει;

— Ὁ ἀφέντης ὁ Ὁμέρπασας...

— Σ τὴ γῆ δὲν ἔχω ἀφέντη.

Κι' ὄθε περάσῃ ὁ ἴσκιος μου, ὀρίζω ἐγώ... Τὸ ξέρει.

(1) Διὰ τῶν στιγμῶν τούτων δηλοῦται ἡ παράτασις τοῦ τελευταίου φθόγου, γινομένη συνήθως ὑπὸ τῶν μακρόθεν μεγάλη τῆ φωνῆ διαλεγομένων.

— Δῶσέ μας διάβα, κι' ὅ,τι πῆς, τιμαῖς...καὶ βιό...καὶ χάρις.

— Πόλεμο θέλω... πόλεμο... Ποιὸς εἶσαι σὺ ποῦ κρένεις ;

— Πιστεύω ὅ,τι πιστεύετε...

— Ἄφωρεσμένος νῆσαι,

Πῶχεις ψυχὴ ἔς τὴ γλῶσσά μας, ἔς αὐτὸν τὸν Ἅγιο Τάφο
Νὰ βλαστημήσης προδοσαῖς... Ἄφωρεσμένος νῆσαι!...

Κι' ὁ ἀντίλαλος ἐφτὰ φοραῖς ἀπὸ σπηλαιῖς σὲ βράχους

Ἄπὸ βουνὰ σὲ λαγκαδιαῖς φαρμάκεψε τᾶγέρι

Μ' ἐκείνον τὸν ἀφωρεσμό. Τὰ χεῖλη τοῦ Ἡσαῖα

Ἄραχνιασμένα καὶ βουδὰ ἔς τὸν ὕπνο τους σπαράζουν

Καὶ μουρμουρίζουνε βραχνά:— « Ἄφωρεσμένος νῆσαι!... »

Ἐφτυσεν αἶμα καταγῆς τοῦ Παπαγιάννη ἡ γλῶσσα

Κι' ἀνταποκρίθηκε κι' αὐτό:— « Ἀμήν... ἀφωρεσμένος! »

Ἐχάθηκε ὁ διαλαλητής... ἀνατριχίλα... τρόμος.

Μυρμήγκιαζε ἡ Ἀρβανιτιά. Τᾶλογο τοῦ Βριόννη

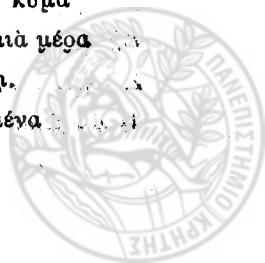
Τοὺς διαχωρίζει ἐδῶ κ' ἐκεῖ καὶ τοὺς δαγκάει τὴν πλάτη.

Σαλάγα τους, Ὁμέρπασα! Σπρώχνε, βορειᾶ, τὸ κύμα

Νὰ φάη τὴν πέτρα τοῦ γιалоῦ. Θὰ ξαφνιστῆς μιὰ μέρα

Νὰ ἰδῆς τὴ νεκροθάλασσα τὸ βράχο ν' ἀγαπήση.

Θάγκαλαστοῦν τὰ δυὸ θεριὰ καὶ τότε ἀδερφωμένα

Θὰ χλημπτίδουν φοβερά, κι' ὁ ἄνεμος θὰ πέρη.
 Σαλάγα τους, Ὁμέρπασα! Μάτονε τῆ βουκέντρα
 Νὰ τρέχουν τὰ καματερά. Θὰ νῶρθη ἐκεῖν' ἡ ὥρα
 Ποῦ ἀγριεμμένα θὰ τὰ ἰδῆς. Θὰ ν' ἀντιστηλωθοῦνε
 Θὰ νὰ τινάξουν τὸ ζυγὸ, θὰ φύγουν μὲ τ' ἀλέτρι
 Καὶ θάρθουνε μουγκρίζοντας 'ς τὸ πρῶτο βουκολεῖό τους.
 Σαλάγα τους! . . . Σαλάγα τους! . . . Τάλογο πάντ' ἀστράφτει
 Μέσα 'ς τὴ μαύρη συγνεφιά . . . Ἐμπρὸς τὰ δυὸ κεφάλια.

Ἄκουσθηκε δὲ μιὰ βροντή . . . Ἐν τὰ σωθικὰ τοῦ Διάκου
 Κρυφὰ λές κ' εἶχαν ὄωριαστῆ, φαρμακεμμένοι πόνοι,
 Χίλων χρονῶν ἐκδίκησας, στείραις εὐχαῖς, ὄρφάνεια,
 Τοῦ βρόχου τὸ λαχτάρισμα, τυραγνισμένη φτώχεια,
 Κατάραις, ψυχομάχημα, βάσανα, μοιρολόγια,
 Κ' ἐξέσπασε μὲ μιὰ φωνὴ τὸ βογκητὸ τοῦ Γένους:
 «Ἀδέρφια μου! . . . Φωτιά! . . . Φωτιά! . . .»

Τὸ βόλι τοῦ Θανάση

Δὲ θέλει σάρκα ἀνθρωπινή. Γυρεύει ν' ἀπαντήσῃ
 Τάλογο πάνδρειεύεται. Θέλει νὰ πιῆ τὴ φλόγα
 Πῶδραζε μὲς 'ς τὴ φλέβα του καὶ 'ς τ' ἄγριο πέρασμά του
 Τοῦ χάραξε τὸ λάρυγγα, τοῦ θέρισε τὸ σφάχτη,
 Τοῦ βρούφηξε τὴ λεβεντιά, τοῦ ὀβεῖ τὴν περνηφάνεια
 Καὶ μεθυσμένο ἀπὸ χαρὰ φυσομανάει καὶ φεύγει.
 Τὸ ἄτι ἀναστηλώθηκε, στεγνὴ παλληκαριά του,

Τὰ λάγανά του αιμάτωσαν, λυγάνε ἢ κλειδωσαίς του
Καὶ ῥοβολᾷ νεκρὸ 'ς τὴ γῆ. Ψυχομαχάει κι' ἀκόμα
Κρατεῖ τ' αὐτιά του τεντωτά...

— Ὁμέρπασα Βριόνη,
Σοῦ στέλνει χαιρετίσματα τοῦ Διακού τὸ μαλλιόνι.

— Μῆτρε, τὰ μετωρίσματα παλληκαριὰ δὲν εἶναι,
Ὅπου εἶν' ὁ Χάρος βασιλειᾶς ... Διαμάντη ... Τὸν δεροβίση.

— Θανάση, ὡς τώρα τρεῖς φοραῖς τὸν ἔβαλα 'ς τὸ μάτι
Καὶ δὲ μοῦ δείχνει μέτωπο. Θὰ νὰ τὸν τρώγη τὸ αἷμα.

— Νά τοσ ... Ἐξεσκεπάστηκε ... Φωτιά ... Διαμάντη, ῥίξε! ..

Βογκάει τ' ἀρμούτι τὸ παληό ... Ἐρρέκαξε ὁ δεροβίσης,
Απλώθηκε τὰπίστομα κι' ἀκόμα μὲ τὰ νύχια
Κρατεῖ σφιχτ' ἀπὸ τὰ μαλλιά τὰ δύο του τὰ κεφάλια.

— Μῆτρε, μὴν ἐπαράδραμα;

— Μὲς 'ς τὴ ραφή, Διαμάντη,
Τοῦ ξήλωσε τὰ καύκαλα. Τάνοιξες τρίτο μάτι
Γιὰ νὰ διαβαίγη θαρρόρετά, νὰ περπατᾷ 'ς τὸν Ἄδη.

— Μῆτρε, μ' ἀρέσει νὰ μ' ἀκοῦς . . . κ' ἐγὼ τὸ θάνατό του.
 Λυσσομανάει ἡ Ἄρβανιτιὰ τριγύρω 'ς τὸ κουφάρι.
 Βάθουν 'ς τὸ αἷμα τὰ σπαθιά . . . Παραδαρμός, φοδέραις,
 Βουδάλια, ποῦ ἀγριέψανε . . . Τρώγονται σὺνατοί τους . . .
 Στέκουν καὶ ξεδιαλέγονται . . . ἀθέρας . . . ἕνας κ' ἕνας . . .
 Τὰ χρόνια τους πρωτομαγιαῖς . . . Ὅ,τι καὶ ξεφυτρὸναν
 Τῆς νειότης τὰ τριαντάφυλλα. Λουλούδια, βλασταράκια,
 Τὰ κύλησε ἡ νεροποντὴ καὶ 'ς τὸν καταποτήρα
 Τὰ παρασέρνει ὁ πόταμος. Παιδιά, τὰ πῆρε ἡ τύφλα
 Καὶ χύνονται μὲς 'ς τὴ φωτιά . . . Τοῦ Διάκου τὰ λιθάρια
 Μὲ τὰ λεπίδια πελεκοῦν νὰ τὰ ξεθεμελιώσουν.
 Ἄρπάζουνε γιὰ ν' ἀναιδοῦν τὴν πέτρα μὲ τὰ νύχια
 Κι' ὅ,τι φανοῦν τὰ δόχτυλα, τὸ σίδερο θερίζει.
 Τρεῖς ὥραις ἀνδρειεύονται . . . Πλακόνει κι' ὁ Βριόνης
 Σὰ μαύρη βαρυχειμωνιά . . . Χαλάζι τὸ μολύδι . . .
 Σκάφτουν τὸ χῶμα τάλογα . . . Σίφουνας, συντελεία . . .
 Χνῶτο μὲ χνῶτο πολεμοῦν . . . Ἀδερφωμένο βρέχει
 Τὸ αἷμα τάρβανίτικο τὴ γῆ μὲ τὸ δικό μας . . .
 Ἔχουν τὴν ἴδια τὴ βαφή . . . Ἄν σμιξοῦν πεθαμμένα,
 Πῶς δὲ θὰ σμιξοῦν ζωντανά; . . .

— Διαμάντη, τί μὲ θέλεις;
 Πῶς ἀφήσες τὸ σκοτωμὸ καὶ πῶς μὲ τὴν Ἄστέρω
 Μοῦ παίρνεις τὰ πατήματα; . . .

— Θανάση, .. Μὲ γνωρίζεις ..

Δὲν παρακάλεσα ποτέ ... Κ' ἐμπρός σου ... γονατίζω.

— Πές μου, τί θέλεις; .. γρήγορα ...

— Αὐτὸ τὸ ἔργο χῶμα -

Ἄν ἦν' ἀλήθεια πάγαπᾶς, Θανάση ... γλύτωσέ το ...

— Σοῦ φαίνεται νὰ δειλίασα;

— Φύγε, Θανάση, φύγε.

— Μὴ φαρμακεύεις, γέροντα, τὸ ψυχομάχημά μου.

— Δὲ βλέπεις πόσοι ἐμείναμε; ... ἽΣ τὸ Χάνι ὁ Βακογιάννης
Μὲ τὸν Καλύδα ἐκλείστηκαν ...

— Κ' ἐγώ ... χειρότερός τους;

— Ὅχι, Θανάση, μένω ἐγώ, πῶφαγα τὸ ψωμί μου
Καὶ δὲ μ' ἀποζητάει κανείς ... Μένει μ' ἐμὲ κι' ὁ Μῆτρος,
Ἐκεῖνος εἶναι νειώτερος ... Θὰ πάρῃ τὸνομά σου
Καὶ δὲ θὰ σ' ἐντροπιάσωμε ...

— Πῶς εἶπες; .. Τὸνομά μου; ..

Δὲ θὰ κοτίσῃ ὁ θάνατος, Διαμάντη, νὰ τὸ πάρῃ
Καὶ σεῖς θὰ μοῦ τὸ κλέψετε;

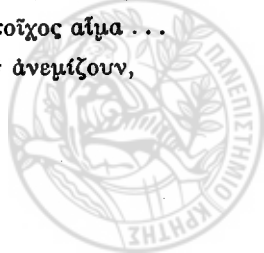
—Θανάση, σχώρεσέ μας.

—Ἔσεῖς μ' ἐμέ, κ' ἐγὼ μὲ σᾶς... Συχωρεμένοι νᾶσθε...

Κ' ἐκεῖ, ποῦ ὁ ἀνεμοστρόβιλος μουγκρίζει τοῦ πολέμου.
Πηδοῦν οἱ λειονταρόψυχοι καὶ κολυμποῦν μίαν ὥρα
Μὲς 'ς τὴ φωτιά, μὲς 'ς τὴ σφαγὴ... Παράδερνε ἢ Ἀστέρω...

—Ὅσοι εἰστε ζωντανοί, ἐλάτε ὀλόγουρά μου...
Φωνάζει ὁ Διάκος, κ' ἔρχονται... Δὲ μένουν παρὰ δέκα...
Ὁ ἄλλος στέκει γιὰ νὰ ἰδῇ. Κάθε στιγμή ποῦ φεύγει
Τοὺς ἐσφιγγε στενὰ στενὰ 'ς τὴν ἀγκαλιά του ὁ Χάρος.

Μέσα δὲ τέτοιο πέλαγο, βαθύ, μελανιασμένο,
Ἐν ἀκρογιαλί μακρυνό, τὸ μάτι τοῦ Θανάση
Ξανοίγει, ποῦ τοὺς ἔκραζε· — « Παιδιά 'ς τὸ Μοναστήρι!... »
Καὶ δρασκελίζουν πεταχτὰ τὴ σιδερένια φράχτη
Πῶλόγουρά τους ἐπῆξε... Σεισμός τὸ πέρασμά τους.
Τὰ ὄρηνα ἀναψτεροῦγισαν... Τοὺς κυνηγοῦν... προφτάνουν
Καὶ πλημμυρίζουν τὴν αὐλή... Ἡ ἐκκλήσιὰ 'ς τὴ μέση...
Παραιτημένη, ὀλόκλειστη... Ἴδρόνει ὁ τοῖχος αἷμα...
Τρίζουνε τὰ κονίσματα... Τὰ βόλια, ποῦ ἀνεμίζουν,

Ἐδέσσανε τὰ σήμαντρα καὶ τὰ βουβὰ γλωσσίδια
 Ευπνοῦν, λαλοῦνε νεκρικά ... Δὲς κ' εἶχε νὰ περάσῃ
 Κάνένα λείψανο ἀπεκεῖ ...

— Θανάση! ... Παραδόσου ...

Ἐπέσανε οἱ συντρόφοι σου ... Δὲ σώμεινε κάνενας.

— Θὰ παραδώσω τὴν ψυχὴ, τ' ἄρματα δὲν τὰ δίνω.

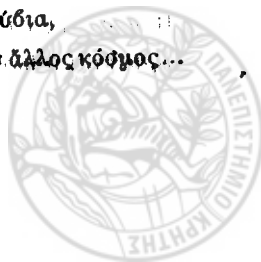
Ἄν δὲν τὸ ξέρῃς, μάθε το ... Ποιὸς εἶσαι; .. τὴ φωνὴ σου ...

— Θανάση, εἴμ' ὁ διαλαλητής ...

— Προδότη, ἀφωρεσμένε! ...

Μὴ μοῦ πατεῖς τὰ μνήματα ... Ἄκόμη ζῆς ἐμπρὸς μου; ...

Καὶ τὴ στερνὴ του πιστολιὰ τὴ ῥίχνει ἀστροπελέκι
 Καὶ τοῦ βουβαίνει τὴν καρδιά ... Πέφτουνε τὰ κοράκια
 Νὰ τόνε φᾶνε ζωντανόν ... Στιπλόνει ἔς τᾶγιο Βῆμα
 Τὴν πλάτη ὁ Διάκος ... καρτερεῖ ... Δὲν τῶμεινε ἔς τὸ χέρι
 Παρὰ μὰ σπιθαμὴ σπαθί ... Τὸν ἔχουν ἔς τὸ σημάδι ...
 Τὸ πρόσωπό του ἀνάστασιν ... Ἐμπρὸς του ἀγκαλιασμένα
 Δύο λείψανα ξαπλωταριᾶ ... Ὁ Μῆτρος κ' ὁ Διαμάντης ...
 Δὲν τὸν ἀφίνρουν οὔτ' ἐκεῖ ... Κάνενας δὲ σιμόνει ...
 Τ' ἀνδρειωμένα κόκκαλα συντριβουν τὰ μολύβια,
 Καὶ ὁ πύργος μένει πάντα ὀρθός .. Τὸ μάτι του ἄλλος κόσμος ...

Τὸν τουφεκίζουνε μὲ μιᾶς . . . Τάδειάζουνε τὴ φλέβα
 Καὶ χίλιοι τὸν ἀρπάζουνε . . . Δεμένο τὸ λειοντάρι
 Τῶχουν ἔς τὴ γῆ καὶ τὸ πατοῦν . . . Τοῦ στρίθουνε τὰ χέρια
 Πιστάγκωνα μὲ τὴν τριχιά . . . Προβαίνουνε ἔς τὸν ὄμο
 Ἡ σχίζεις ἀπ' τὴν κλείδωσιν . . . Αἶμα ῥονιά . . . μεδοῦλι . . .
 Κ' ἐν ᾧ τὸν ἐμαρτύρουσαν κρυφά, κρυφά τὸ στόμα
 Ἄπλόνει ὁ Διάκος καὶ φιλεῖ τὸ Μῆτρο, τὸ Διαμάντη.

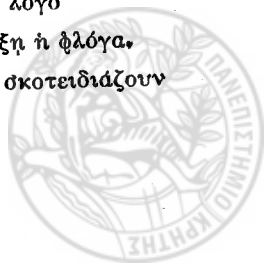
Χιλιάδες τότε σέρνουνε. Ἐμπρός της λαβωμένη
 Ἐμοῦγκριζε ἡ φοράδα του . . . Τὴν ἀνακράζει ὁ Διάκος
 Κι' αὐτὴ μ' ἓνα χλημῆτισμα τὸν χαιρετᾷ καὶ πέφτει.

Ἐστάθηκαν νὰ τότε ἰδοῦν . . . Τοὺς φαίνεται σὰν ψέμμα,
 Ὅσιν τὴν Ἀλαμὰνα ὁ πόλεμος δὲν ἐπαψεν ἀκόμα,
 Τὸ Χάνι τὸ τοιμῶροπο ἔς ἓναν Κιοσὲ Μεχμέτη
 Δὲ θέλει νὰ παραδοθῆ. Ἄπ' τὴ χαρὰ του ὁ Διάκος
 Νοιώθει βαθεῖα ἔς τὰ σωθικὰ τὴν πρώτη δύναμή του,
 Ποῦ ἀναγεννήθηκε μὲ μιᾶς . . .

— Καλύβα! . . . Βακογιάννη! . . .

Δέκα χιλιάδες μὲ κρατοῦν . . . Σχωρᾶτέ με, πεθαίνω.

Καὶ δὲν ἐπρόφτασε νὰ ἴπῃ τὸν ὕστερό του λόγο
 Ποῦχανε βγῆ τὰ δυὸ θεριά καὶ τᾶχε ἀρπάξῃ ἡ φλόγα.
 Κρύβεται ὁ ἥλιος ἔς τὰ βουνά. Τὰ πλάγια σκοτειδιάζουν

Και μένουν ξερμα τὰ Θερμιά... Νεκρίλα... βουδαμάρα.
 Δέ σειέται φύλλο 'ς τὰ κλαριά... Κάνενα νυχτοπούλι
 Μοιρολογάει τὸ σκοτωμὸ καὶ κάπου κάπου οἱ λύκοι,
 Ποῦ ἀνάμεσό τους γρούζουνε ποῖος νὰ πρωτοχορτάση
 Μὲ τὰ πηχτὰ τὰ αἵματα... 'Εδῶ κ' ἐκεῖ κουφάρια
 Καὶ ῥογχαλίσματα βαθειά...

Ἐς τὰ γέρι κρεμασμένα

Ἵδὸν καντήλια τ' οὐρανοῦ, ἀποβραδὶς δύο φῶτα
 Ἐφάνηκαν 'ς τὴ σκοτεινιά... Κάνεις δὲν τᾶχε ἀνάψη...
 Κ' ἕνας ποῦ ἐπέρασε ἀπεκεῖ, καλόγερος, διαβάτης.
 Κ' εἶδε τὸ θᾶμμα κ' ἔδραμε, 'ς τὴ λάμπη δύο κεφάλια
 Ἡῦρε ποῦ πλάγιαζαν γλυκά... Τῶνα τοῦ Παπαγιάννη
 Καὶ τᾶλλο τοῦ Δεσπότη του. Γονατιστὸς ἐμπρὸς τους
 Ἐμειν' ὁ γέρος κ' ἔκλαψε... Τοὺς ἐφύριξε τρισάγιο,
 Τὰ φίλησε 'ς τὸ μέτωπο καὶ μὲ τὸ δοκανίκι
 Ἐσκαψε λάκκο κ' ἔθαψε τ' ἀχώριστα τ' ἀδέλφια.
 Βλογάει τὸ χῶμα τρεῖς φοραῖς... Ἐκαμε τὸ σταυρὸ του.
 Καὶ χάνεται 'ς τὴν ἐρημιά... Ἐσδύστηκαν τὰ φῶτα.

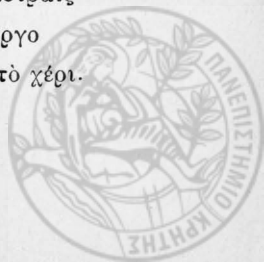

ΑΙΣΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ

Κοιμάται ἀκόμη ἡ Ἀρβανιτιά, χορτάτη, ἀποσταμένη,
Μὲς ἔς τὴν πυκνὴ τῆ χλωροσά. Τόσαις χιλιάδες κόσμος,
Κι' οὐτ' ἓνα ὄνειρο γλυκό, οὐτ' ἓνα καρδιοχτύπι!
Ἐ τοῦ ὕπνου τῆς τῆ συγνεφιά δὲν ἔλαμπαν ἐλπίδες,
Δὲ φέγγει πόθος μακρυνός. Ἐ τὰ μάτια τῆς μαυρίλα
Καὶ ἔς τὴν καρδιά τῆς ἐρημιά. Τὰνθρώπινα κοπάδια
Ἐπ' τὸν βαρὺν τὸν κάματο βουβά, ἀποκαρωμένα,
Μὲς ἔς τὰ λουλούδια τὰπριλιοῦ μαυρολογοῦν, πλαγιάζουν,
Σὰν νᾶτανε συντρίμματα, χορταριασμέναις πέτραις
Ἐποῦ εἶχε πάρη ὁ χαλασμός ἀπὸ κἀνέναν πύργου
Καὶ τᾶχε σπείρη ἐδῶ κ' ἐκεῖ μὲ τοῦ σεισμοῦ τὸ χέρι.

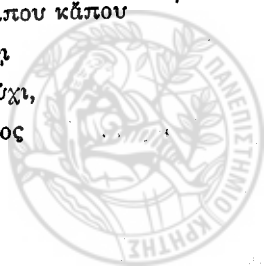

Ἀκόμα ἡ Πούλια εἶναι ψηλὰ καὶ τῆς αὐγῆς ἀκόμα
 Τῶρνίθι δὲν ἐλάλησε. Προτοῦ νὰ βασιλέψῃ
 Τὸ δρέπανο τοῦ φεγγαριοῦ ἔς ἐνὸς βουνοῦ τῆ ῥάχῃ
 Ἐστάθηκε γιὰ μιὰ στιγμή καὶ πικραμμένο ῥίχνει
 Τὴν ὕστερή του τῆ ματιὰ ἔς τὸ ἔρμο τὸ Ζητοῦνι.
 Ἐμαύρισαν ἡ λαγκαδιαῖς. Ἐ τὸ μελανό του κῦμα
 Τάγερι πνίγει τὰ σπαρτά, τὰ δέντρα, τὰ λιβάδια,
 Γένονται θάλασσα ἢ στερναῖς, λὲς ὅτι αὐτὸ τὸ βράδυ
 Ἦρθε μὲ δυὸ μεσάνυχτα κι' ἀργεῖ νὰ ξημερώσῃ.

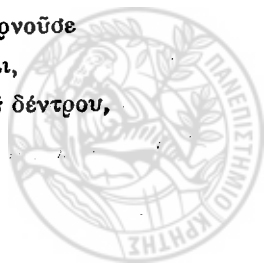
Μὲς ἔς τὸ σκοτάδι τὸ βαθὺ χιλιόχρονο ρουπάκι
 Φοβέριζε τὸν οὐρανὸ μὲ τάγριομανητό του.
 Στοιχειὸ τῆς γῆς περήφανο, βουλῆθηκε νὰ φτάσῃ
 Τὰ σύγνεφα μὲ τὰ κλαριά, τὸν Ἄδῃ μὲ τῆ ῥίζα,
 Καὶ δὲν ἀνανοήθηκε ποῦ ὁ χαλαστῆς ὁ χρόνος
 Τοῦχε φωλιάσῃ ἔς τὴν καρδιά καὶ τῶσκαφτε λαγοῦμι
 Δουλεύοντας σιγὰ σιγὰ μὲ τὰ σκυλόδοντά του.

Εἰς τὸν βαρὺν τὸ ἴσκιο του περίχαρο λουλοῦδι
 Ποτὲ δὲν ἐξεφύτρωσε. Οὔτε τὸ χαμομήλι
 Οὔτε ἡ χολάτη ἢ κυκλαμιά. Ὀλόγυρά του σπλόνοι
 Καὶ δρακοντιαῖς φαρμακεραῖς. Ἐ τὸ χῶμα κάπου κάπου
 Σπαρμένα ῥαχοκόκκαλα, ποῦ τῆξε ξεσαρκώσῃ
 Ὁ τραπεζίτης τοῦ σκυλιοῦ, τοῦ κόρακα τὸ νύχι,
 Ἐδέποντο χωρὶς ταφή. Κι' ἀνίσως πλανεμμένος

Κάνεις ἐδιάβαινε ἀπ' ἐκεῖ κ' ἐννοιῶθε τὰ σαράκια
 Νὰ πριονίζουν ἀγρυπνα τὰ κούφια κατακλειδία
 Κι' ὀλονυχτίς νὰ τρίζουνε, ἔκανε τὸ σταυρό του
 Κι' οὔτε ποῦ γύριζε νὰ ἰδῆ τὸ φοβερὸ τὸ δέντρο.

Ἐπὶ τὴν μαύρη τὴν κουφάλα του ἐμόνιαζε ἓνας γύφτος,
 Γέροντας, κακοτράχαλος, βουβός, φωτοκαμένος,
 Ἄναθρεμμα τῆς εὐλογιᾶς, τῆς λώδας στερονοπαίδι.
 Τὸν ἔβασκε βαθὺ χτικιό, τοῦ θέριζε τὰ σπλάχνα
 Ἐχθρα κρυφῆ, παντοτεινῆ, γιὰ τάνθη, γιὰ τὰστέρια,
 Γιὰ τοῦ παιδιοῦ τὴν εὐμορφιά, κ' ἔτρωγε μὲ τὸ μάτι
 Ὅ,τι τὸ χέρι τὸ σκληρὸ δὲν ἔφτανε νὰ φθεῖρη.
 Ἐκλώθε τὴ σαπίλα του στρωμένος ἔς τὰ ξεσκλίδια,
 Ποῦ τῶφεργε πᾶσα φορὰ τὸ κλειψιμιό, ἢ κρεμάλα.
 Ἀχώριστοι του σύντροφοι σφυριά, τριχιαῖς, ἀμμόνι,
 Στουρνάρια γιὰ τὸ γδάρσιμο, παλνόκαρφα, ψαλίδαίς,
 Μιὰ νυχτερίδα, ἓνας σκορπιός, μιὰ κίσσα, μιὰ χελώνα.
 Κάνενας δὲν ἐγνώριζε ἔς τὴ Λιβαδεῖα πῶς ἦρθε.
 Τὸν εἶχε ῥίξῃ σύγγεφο; . . . Τὸν εἶχανε ξεράσῃ
 Τὰ χῶματα τοῦ ῥουπακιοῦ; . . . Κάνενας δὲν τὸ ξέρει.
 Ὅταν τὴ νύχτα ἔς τὸν τροχὸ τὰ σύνεργα ἐπερνοῦσε
 Κι' ἀνάδευε τὰ χέρια του κ' ἔτρεμε τὸ κεφάλι,
 Παρασαρκίδα ἀφύσικη μὲς ἔς τὴν κοιλιὰ τοῦ δέντρου,
 Ἐφάνταζεν ἀπὸ μακρὰ ὅτι ἦτον θεριεμμένο

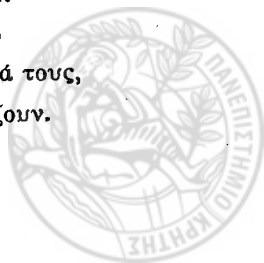

Χταπόδι 'ς τὴ θάλαμν του, ποῦ πρόσμενε κυνήγι
Κι' ἀνήσυχο παράδερνε μὲ τοὺς ἀποκλαμούς του.

Ἐ αὐτὸν τὸ λάκκο ἀπὸ βραδύς θαμμένος εἶν' ὁ Διάκος,
Τάστροπελέκι τοῦ βουνοῦ σδυέται 'ς αὐτὸ τὸ μνήμα.
Χαρούμενο 'ς τ' ἀρπάγια του τὸν ἔχει τὸ σφαλάγγι
Καὶ τοῦ βυζαίνει τὴν ψυχὴ. Ξεραῖς παλαμονίδαις
Τοῦ στρώνει μέσα 'ς τὴ σπληνὰ καὶ τότε ῥίχνει ἐπάνω.
Μὲ δαγκανάρια, μὲ σχοινὶ τὰ χέρια ξεκλειδώνει
Καὶ τὰ φορτόνει σίδερα, τοῦ δένει τὰ ποδάρια,
Χαλκᾶ τοῦ σφίγγει 'ς τὸ λαιμό. Τὰ στῆθια του πλακώνει
Μ' ἔν' ἀγκωνάρι κοφτερό. Τὰ σερπετὰ μαυλίζει
Καὶ τὰ τινάζει ἐπάνω του . . . "Υστερα, διπλοπόδι,
Τὰ παραμόνευε ὁ φονεῖᾶς μὴν ἀποκοιμηθοῦνε
Κι' ἀφήσουν ἀτελείωτο τὸ νυχτοκάματό τους.

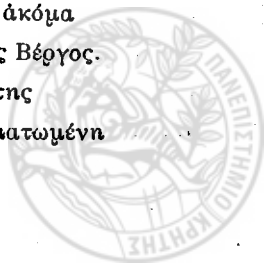
Ἄκοιμητο, ἀγρυπνοῦσ' ἐκεῖ καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ μάτι.

Χιλιάδες ἦρθαν μὲ μιᾶς τριγύρω 'ς τὸ Θανάση
Ψυχαῖς μεγαλοδύναμαις ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον
Μὲ τὰ παλῆρά τους βάσανα, μὲ τὴν παλληκαριά τους,
Καὶ τοῦ φιλοῦν τὸ μέτωπο καὶ τὸν περιδροσίζουν.

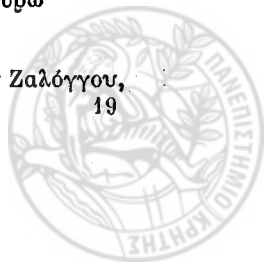

Ἐς τὴ σκοτεινὴν τοῦ φυλακῆ, γαλιανοφορεμένας,
 Ἀπλόνουν τὰ φτερούγια τοὺς κ' ἐπάνωθ' ἐνοίγουν
 Βαθύν, ἀπέραντο οὐρανὸν καὶ τοῦ τὸν ἀστερόνουν
 Μ' ἀθάναταις ἐνθύμναις, μοσχοβολιαῖς τοῦ τάφου.

Κατέβηκε ὁ Φιλόθεος μὲ θυμιατὸ ἔς τὸ χέρι
 Καὶ λιβανίζει κ' εὐλογᾷ. Μαζὶ τοῦ κ' ὁ Δημήτρης
 Κρατῶντας ἔς τὸ δισάκκι τοῦ κρυμμένα τοῦ Δεσπότη
 Τάγαπνιμένα λείψανα, σὺν νὰ ζητοῦσε ναῦρον
 Λιγάκι χῶμα, ψυχικὸ, ἐλεύθερον μίαν ἄκρον
 Γιὰ νὰ τὰ θάψῃ ὁ δύστυχος. Τοὺς συντροφεύει ὁ Κούρμας.
 Πλατύς, ψηλὸς σὺν ἔλατος κ' ὁ Πᾶνος Μειντάνης
 Μὲ τὸ μικρὸ Χορμόπουλο καὶ μὲ τὸ Σπαθογιάννη.
 Εἶδε τοῦ Βάλτου τὸ θεριό, τὸ Χρῆστο τὸ Μιλλιόνη,
 Μὲ τὴ στερνὴν τοῦ τὴν πλνγῆ. Τὸ Γιάννη Μπουκουβάλα
 Γυμνὸ βαστῶντας τὸ σπαθὶ σὺν νᾶφτανε τρεχᾶτος
 Ψηλ' ἀπὸ τὸ Κεράσοβο. Σιμά τοῦ ὁ Μητρομάρας.
 Ἐφάνηκε ὕστερα ὁ Σταθᾶς, θολός, ἀνταριασμένος,
 Θαλασσοπούλι, πῶσταζεν ἀφροὺς ἀπ' τὴν Κασσάνδρα.
 Ὁ Ζῆδρος ὁ ἀνήμερος. Ὁ Θύμιος ὁ Βλαχάδας,
 Πούχε παράπονο κρυφὸ γιὰ τ' ἦτον πεθαμμένος
 Καὶ δὲν μποροῦσε μιὰ φορὰ νὰ μαρτυρήσῃ ἀκόμα
 Γιὰ τῶνειρό του τὸ γλυκὸ. Ὁ Βλαχαρμάτας Βέργος.
 Ὁ Λιᾶς ἀπὸ τὴ Βίδαβη. Ἐπέρασε ὁ Λεμπέτης
 Καὶ δείχνει τ' Ἀστραπόγιάννου τὴν κᾶρα ματωμένην

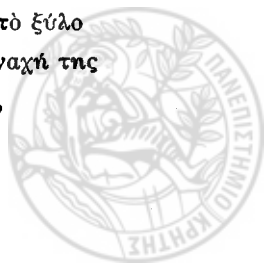
Ἐν τὴν ἀγκαλιά του τὴν πιστή. Ἐκεῖ κι' ὁ Ἀμπελογιάννης
 Μὲ τρεῖς θηλείαις, ποῦ ἐσφίγγανε τὸν ἄγριο τὸ λαιμὸ του.
 Ὁ Κωσταντάρης, πῶφερνε ἔς τὸν ὦμο τὸ παιδί του
 Σφαμμένο μὲ τὰ χέρια του, μονάκριβή του κλῆρα,
 Γιατί, κακούργιο, ἐντρόπιαζε τάρματα, τὴ γενειά του.
 Ὁ Λάζος, ὁ Βρυκόλακας, ὁ γέρο Κώστα Πάλλας,
 Ὁ Καλιακούδας ὁ Λουκάς, ὁ Χρόνης, ὁ Γυφτάκης,
 Τ' Ἀνδρούτσου τᾶσπρο φάντασμα, τρανὸ σὺν τὸ Βελοῦχι
 Μὲ τὸν ψυχοπατέρα του τὸ Βλάχο τὸ Θανάση,
 Λειοντάρια, ποῦ δὲν ἄφιναν τὸν Ἄδη ἔς ἡσυχία.
 Ὁ Λιάκος ἀπ' τὸν Ὀλυμπο. Ἐκεῖ κι' ὁ Κοντογιάννης,
 Ποῦ γύρευε συχώρεση νὰ πάρη γιὰ τὸ Μῆτσο.
 Ὁ Κατσαντώνης, πῶδειχνε μὲ κρυφοπερηφάνεια
 Ἐν τὰ κόκκαλά του τὸ σφυρί. . . Ὁ Δίπλας ἔς τὸ πλευρό του.
 Ὁ Ἀλέξης ὁ Καλόγερος, οἱ Κατσικογιανναῖοι,
 Ἀχώριστοι ἔς τὸ σκοτωμὸ, ἔς τὸ μνήμ' ἀδερφωμένοι.
 Τῆς Λάμιας ὁ σταυραπτός πλακόνει ὁ Χρῆστος Γρίδας.
 Σὲ φλογισμένο σύγγεφο διαβαίνει θρονιασμένος
 Ἐμπρὸς ἔς τὸ Διάκο ὁ Σαμουήλ, τῆς Κιάφας ὁ προφήτης.
 Κρατεῖ ἔς τὴ ζώνη τὰ κλειδιά, ποῦ πῆρε ἀπὸ τὸ Κοῦγγι
 Ὅταν τὸν ἔφαγε ἡ φωτιά. Ἀχτίδαις τὰ μαλλιά του,
 Τὰ γένεια σπίθαις καὶ καπνός. Οἱ πέντε του συντρόφοι
 Ἐν τὸν ὦμό τους τότε βαστοῦν. Ἀνέμιζαν τριγύρω
 Ἐν τὸ φοβερὸ καλόγερο παιδιὰ βυζασταρούδια,
 Ἀγράφειαις, ποῦ ἐφύτρωσαν ἔς τὸ βράχο τοῦ Ζαλόγγου,

Καθένα τούχε ἡ μάνα του 'ς τὴν τραχηλιά της ῥόδο
 Κ' ἀνάμεσό τους φαίνεται ὁ γέρο πολεμάρχος
 Σὰν περατάρης γερανός, ποῦ σέρνει 'ς τὰ φτερούγια
 Τὰ χειλιδόνια τοῦ Μαρτιοῦ δαρμέν' ἀπ' τὴν ἀντάρα.

Μ' ἀνέλπιστη παρηγοριά ὁ πεθαμμένος κόσμος
 Τὸ πονεμένο τὸ κορμὶ ῥαντίζει τοῦ Θανάση,
 Κ' ἐπίστεψεν ἀπὸ μακρὰ ὅτ' εἶδε τὸ λημέρι,
 Ποῦ τὴν ψυχὴ του ἐπρόσμενε. Ἐρῶρίζωσε ἡ καρδιά του
 Βαθύτερα 'ς τὰ σωθικά, τοῦ φώλιασε 'ς τὰ μάτια
 Γλυκεῖα τῆς μάνας του ἡ εὐχή. Σκοτειδίασε τὸ φῶς του
 Κ' ἀποκαρώθηκε ὁ φτωχός. Τὰ σερπετὰ δειλιάζουν
 Ὅτ' ἀγῶγί τους καὶ φεύγουνε. Νεκρόνεται κι' ὁ γύφτος,
 Ἡ φύσις ὅλη ἐσίγησε, λές κ' ἤθελε ν' ἀφήσῃ
 Ἐλεύθερα νὰ καταιδοῦν τὰ ὄνειρα τοῦ Διάκου.

Κ' ἰδοῦ τοῦ κάστηκε μὲ μιᾶς ὅτ' εἶδε τὴν κουφάλα
 Τοῦ δέντρου ν' ἀναδεύεται. Τοῦ ρουπακιοῦ τὰ φύλλα
 Νὰ πέσουν ὅλα καταγῆς, νὰ μεταμορφωθοῦνε
 Νὰ γένουν σάρκες ζωνταναῖς, καὶ τὰψυχο τὸ ξύλο
 Νὰ λάβῃ ἀνθρώπινη μορφή. Ἡ φλοῦδα μοναχὴ της
 Χωρίζει, ξεδιπλόνεται, καὶ τότε μὲ τὸ χέρι,

Τὸ σιωπηλὸ τὸ φάντασμα, ποῦ στέκει ἐπάνωθὲ του,
 Τὴ σήκωσε, τὴν ἔβριξε 'ς τὴν πλάτη του σὰ ῥάσο,
 Κ' ἔμειν' ἐμπρὸς του ἀκίνητο . . . Τριγύρω 'ς τὸ λαιμὸ του
 Χαράκι κόκκινο βαθύ, σὰν νάθελε περάσῃ
 Ἐκεῖθε ἢ κόψῃ τοῦ σπαθιοῦ . . .

—Χριστὸς ἀνέστη, Διάκε!

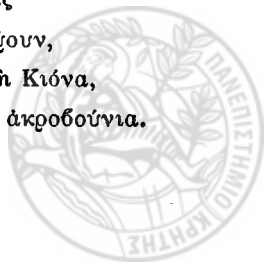
—Παπᾶ, τί θέλεις ἀπὸ μέ;... Ποῦθ' ἔρχεσαι;... ποιὸς εἶσαι;...

—Ποιὸς εἶμαι, Διάκε;... καὶ ῥωτᾶς;... κύτταξε... ὁ Ἡσαΐας.
 Ἔλα μαζί μου γρήγορα, μὴ μᾶς προλάβ' ἡ μέρα.

—Δεσπότη μου, μ' ἐδέσανε . . . Τὰ σίδερά μου κόψε.

—Θανάση, μὴν εἶδ' ἄπιστος . . . Δὲ σὲ κρατεῖ κανένας.

Ἀνέβηκαν μειδουρανίς. Πετοῦν . . . Πετοῦν ἀκόμα . . .
 Ἀφίνου πῖσω τους βουνὰ καὶ πέλαγα κι' ἀστέρια.
 Τρυγόνια διαβατάρικα, ποῦ πήγαιναν 'ς τὴ Δύση,
 Τοὺς ἀπαντοῦν 'ς τὰ σύγνεφα καὶ τοὺς καλημερίζουν.
 Ὁ Διάκος τὰ χαιρέτησε, ταῦλόγησε ὁ Δεσπότης
 Καὶ τὰ ῥωτᾶ ποῦ θὰ σταθοῦν νὰ ξεκαλοκαιρέψουν,
 Κ' ἐκεῖν' ἀπηλογήθηκαν: «'Σ τὰ Σάλωνα, 'ς τὴ Κίονα,
 'Σ τὴ Λιάκουρα τὴ δροσερῆ, 'ς τῆς Γκούρας τ' ἀκροβούνια.

— Ἀλλάξετε τὸ δρόμο σας, πουλιά μου εὐλογημένα,
 Συρρέτε ἀλλοῦ νὰ ζήσετε καὶ νὰ ζευγαρωθῆτε.
 Ἐκεῖ ἐθολῶσαν τὰ νερά, εἶναι φωτιὰ τάγερι,
 Καὶ δὲ θαύρῃτε γιὰ φωλεῖα οὔτε κλωνὶ χορτάρη».

Ἡ δυὸ ψυχαῖς πάντα πετοῦν . . . Πετοῦν ὀλίγο ἀκόμα
 Καὶ φτάνουν ἔς ἓνα ψήλωμα . . .

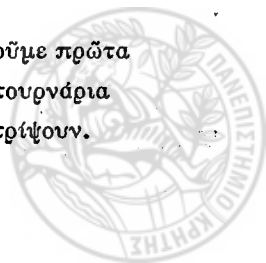
— Θανάση, στάσου τώρα
 Κι' ὀλόγυρά σου κύτταξε.

— Δεσπότη!.. Ποιὰ εἶν' ἐκεῖνη
 Ἡ χώρα, ποῦ μαυρολογᾷ, χτισμένη σ' ἐφτά ῥάχαις; . . .
 Μοῦ φαίνεται ἄγρια θάλασσα, καὶ τὸ ῥοχχάλιασμα τῆς
 Τάκούω ποῦ φτάνει ὡς ἐδῶ . . .

— Προσκύνει τὸ Θρόνο
 Τοῦ πρώτου μας τοῦ Βασιλεῖα, τὸ μνήμα τοῦ στερνοῦ μας...
 Πῶς τρέμεις, Διάκε; Γιατί κλαῖς!... Θανάση!... εἶναι δική μας.

— Ἐλεμωσύνη . . . Ἐνα σπαθὶ . . . Πρὶν φέξῃ τήνε πέρονω . . .

— Διάκε, δὲν ἦρθ' ἡ ὥρα μας. Θὰ βαφτιστοῦμε πρώτα
 Ἐς τὸ αἷμα, ἔς τὰ παθήματα καὶ κοφτερὰ στουρνάρια
 Ἐς τὸ μετερίζι τοῦ βουνοῦ τὸ γόνα μας θὰ τρίψουν.

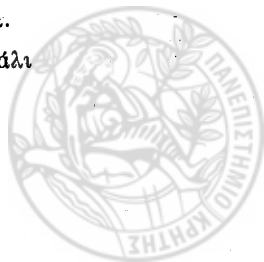

Θὰ πιούμε τὸν ἰδρωτὰ μας. Θὰ μείνη μαύρη χήρα
 Ἡ γῆ μας ἢ ταλαίπωρη καὶ τὰ κοιλόρφανά της
 Θὰ μάθουν νὰ χορταίνουνε λαθύρια, βρακανίδαις,
 Καὶ τοῦ νεροῦ τὰ κάρδαμα, παρὰ νὰ τὰ σαρκόνη
 Τοῦ ξένου τὸ ἄτιμο ψωμί, πῶχει προζύμι πάντα
 Φαρμάκια, καταφρόνεςαις, περιγελα καὶ δάκρυ.
 Τότε θάρθῃ περήφανο τὸ Γένος νὰ χτυπήσῃ
 Τὴ θύρα τῆς Ἀγιάς Σοφιάς μὲ τοῦ σπαθιοῦ τὴ φούχτα,
 Τὰ σιδερένια μάνταλα, ἔς τὴν προσταγὴν θὰ πέσουν,
 Κ' ἐκεῖ, ποῦ τῶρ' ἀνάσκελα, μ' ὀλόρθα δαγκανάρια
 Μὲ τὸ λαρύγγι διάπλατο, θραδομανάει καὶ χάσκει
 Τὸ μισοφέγγαρο χρυσό, σὺν νᾶθελε μὲ πείσμα
 Ἀφ' οὗ μᾶς ἔφαγε τὴ γῆ, νὰ πιῇ τὸν οὐρανὸ μας,
 Ὁ Σταυρωμένος θὰ σταθῇ. . . Μὴν κλαῖς. . . εἶναι δική μας.

— Κ' ἐμεῖς, πατέρα μου, οἱ φτωχοί, θάμεθα πεθαμμένοι; . . .

— Θὰ νὰ χτιστῇ μὲ κόκκαλα τὸ μακρυνὸ γεφύρι.
 Μὴν εἶσαι, Διάκε, ἀχόρταγος. Κύτταξ' ἐκεῖ ποιὸς ἄλλος
 Μὲ τὸ κορμὶ τὰ θέμελα θὰ νὰ στοιχειώσῃ τῶρα.
 Θανάση μου! Γονάτισε . . . κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη!

Ἐγωνατίδανε βουβοί. Κ' εὐθύς ἔς τὴν ἔρημ χῶρα
 Ἐβρεξε φῶς ἀπὸ ψηλὰ καὶ τήνε πλημμυρίζει.
 Καὶ κόσμον εἶδανε πολύν, σιμὰ ἔς τὸ περιγιάλι

Νὰ μερμηγκιάζη ἀνήσυχος καὶ μέσ' ἀπῶνα ξύλο,
 Ὅπου εἶχε ἀράξη βιαστικά, τὸ Γέρο νὰ προβάλη
 Μὲ τ' ἀπανωκαλύμμακο, μὲ τὸ ῥαβδί 'ς τὸ χέρι.
 Τὰ βάσανά του, ἢ ἀγρυπνιαῖς, τὰ χρόνια του, ἢ νηστείας,
 Τὸ φοβερὸ τὸ μυστικὸ, ποῦ ἐκράτει κλειδωμένο
 Βαθεῖα 'ς τὰ φυλλοκάρδια του, τὸν εἶχανε συντρίψη
 Κ' εἶναι τὸ πάτημά του ἀργό. Φονειάδες λυσσασμένοι
 Τὸν ἐσπρωχναν νὰ περπατῆ καὶ τὰ γεράματά του
 Περιγελοῦσανε σκληρά. — « Τὴ λαγουδιά σου χτύπα . . .
 Ἐμπρός. . . κ' οἱ λύκοι, ποιστικέ, θὰ φᾶν τὰ πρόβάτά σου».

Τὸν ἔδωσαν σὲ μιὰ ἀδειά . . . Πέφτει 'ς τὴ γῆ . . . Σταυρόνει
 Τὰ χέρια νὰ τὸν κόψουνε. : « Ἐμπρός!.. ἔμπρός!.. Δεσπότη,
 Δὲν ἔχεις σῆρο γιὰ σπαθί . . . Ἀκέρηος θὰ πεθάνης ».

Μουγκρίζει ὁ ἀνεμοστρόβιλος. Σφιχτὰ τὸν ἀγκαλιάζουν
 Καὶ τότε διώχνουν παρεμπρός: « Μόχτα... Δεσπότη, .. μόχτα
 Καὶ 'ς τὸ πατριαρχεῖό σου θαύρης νὰ ξαποστάσης ».

Κι' ἀνεμοδέρνει τάλαφρό, τὸ μαραμμένο φύλλο.
 Ἄφ' οὐ τὸν ἔφεραν ἐκεῖ κι' ἀφ' οὐ τὸν παραδῶκαν,
 Ἐβουδαθήκανε μὲ μιᾶς. Ἐνας 'ς τὸν ἄλλο ἐπάνω
 Λαχομανοῦν, ἀφρίζουνε . . . Ἐ τὴ μεδινὴ τὴ θύρα
 Σὲ λίγο τρίζει τὸ σχοινί . . . Ἀλαλαγμός, κατάραις . . .
 Σπαράζει τᾶγιο λείψανο . . . Τάχορταγα τὰ ὄρνεια
 Ὅλόγυρά του σφίγγονται . . . Τοῦ ξέσχιζαν τὰ ῥάσα . . .
 Ἐεγύμνωσαν τὰ στήθεια του κ' ἐφάνηκε 'ς τὸν ἥλιο
 Ἄπόκρυφν λαβωματιά . . . Πλευρόνουν τὴν κρεμάλα

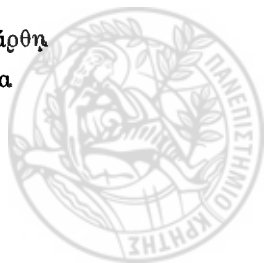

Γρηαῖς ἀρκουδογύφτισσαις καὶ μὲ τὰ δοκανίκια
 Τοῦ δέρνουνε τὸ πρόσωπο . . . Πλακῶσαν κ' οἱ Ἑβραῖοι
 Καὶ ξεκρεμάσαν τὸ νεκρό . . . Ἀρπάζουν τὴν τριχιά του,
 Δαιμονισμένοι τρέχουνε . . . Ὅπισωθε ἀλυχτοῦσαν
 Χιλιάδες σκύλοι νηστικοί . . . Ἐφτάσαν ἔς τὰκρογιάλι . . .
 Ἐ τοῦ Πατριάρχῃ τὸ λαιμὸ δένουν σφιχτὰ μιὰ πέτρα
 Καὶ μ' ἓνα ρυάσιμο βραχνό, ποῦ τᾶκουσαν οἱ τάφοι
 Καὶ τὰ παιδιὰ μὲς ἔς τὴν κοιλιά, ἔς τὰ χέρια τότε παίρνουν
 Καὶ τὸν πετοῦν ἔς τὴν θάλασσα . . . Νυχτόνει . . . ὁ πεθαμμένος
 Προδαίνει ἔς τὴν ἀστροφεγγιά . . . Σιωπῆλὰ τᾶγέρι
 Φυσᾷ μὲς ἔς τᾶσπρα του μαλλιά . . . Τὸ λείψανο ἀρμενίζει . . .
 Τὰκολουθοῦν τὰ κύματα . . . Ἡ νεκροσυνοδεία
 Ἐ ἓνα καράβι σταματᾷ . . . Τοῦ μάρτυρα τὰ πόδια
 Χτυποῦν τὴν πρῦμμη μιὰ φορά . . . χτυποῦν πάλαι τὴν πλώρη . . .
 Ἐτριξανε ἡ ξυλοδεσαῖς . . . Εὐπνοῦν . . . τὸν ἀναιδάζουν . . .
 Ἐμπρός του γονατίζουνε . . . Ὁ πρωτοσύγκελλός του
 Τόνη γνωρίζει . . . τοῦ φιλεῖ τὸ μέτωπο, τὰ χέρια . . .
 Σηκόνουνε τὸ σίδερο . . . Μὲ τὰ πανιὰ ἀπλωμένα
 Σχίζει τὴν ἄβυσσο ὁ νεκρός ἔς τὸ ξυλοκρέββατό του . . .

— Θανάση μου, ἐνικήσαμε! . . . τὸ ψυχομάχημά του
 Μεταλαβὴ κι' ἀντίδωρο . . .

— Πατέρα, δὲ θὰ νᾶρθῃ

Γιὰ μᾶς, ποῦ προοιμίζομε, Δευτέρα Παρουσία

Ἐσὺ αὐτὴν τὴν ἀκροπελαγιά; Αὐτὸ τὸ ἔρμο χῶμα
Δὲ θὰ τὸ ἰδοῦν ἐλεύθερα μιὰ μέρα οἱ πεθαμμένοι;

— Πίστευε, Διάκε, ἔς τοῦ Θεοῦ τὴν παντοδυναμία.

— Δεσπότη μου!...πνευματικέ!...Ἐσὺ τοῦ δέντρου τὴν κουφάλα
Πρὶν ξημερώσῃ νὰ μὲ πᾶς. . . Καὶ μὴ μὲ παραιτήσῃς. . .

— Θὰ σοῦναι πάντα ἔς τὸ πλευρὸ μ' ἐμὲ κι' ὁ Πατριάρχης.

Ἄπλόνουν πάλαι τὰ φτερά. Συχνά, συχνὰ ὁ Θανάσιος
Πετῶντας ἔστρεψε νὰ ἰδῆ, ἔς τὴ νεκρωμένη χώρα
Τὸ θόλο τῆς Ἁγίας Σοφιάς, ὅπου φεγγοβολοῦσε
Ἐσὺ τὸ πρῶτο γλυκοχάραμμα, ὅσο ποῦ λίγο λίγο
Τὸν ἔχασε ἀπ' τὰ μάτια του. . . Ἐλάλησε τῶρνίθι
Καὶ τῶνειρό του ἐσδύστηκε. . . Ευπνῆ καὶ βλέπει ἀκόμα
Τὸ γύφτο, ποῦ ῥοχχάλιαζε κ' ἐπάνωθὲ του μαῦρα
Τοῦ φοβεροῦ τοῦ ῥουπακιοῦ τὰ φύλλα, τὰ κλωνάρια.

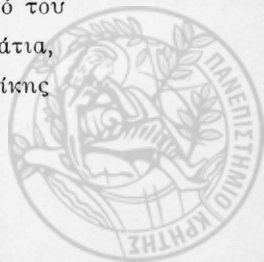
ΑΙΣΜΑ ΠΙΕΜΠΤΟΝ

ΟΜΕΡ ΒΡΙΟΝΗΣ

« Ὅπ' ἀγαπᾷ — Σοχναπαντῆ »

Ὁ ὕπνος, ποῦναι τῆς ψυχῆς κρυφὸ περιδολάκι
Μὲ χίλια μύρια βότανα γιὰ νὰ γιατρεύῃ πόνους,
Εἶχε γλυκάνη τὴν καρδιά τοῦ Ὁμέρπασα Βριόνη
Καὶ τοῦχε σβύση τὴ χολή, τὴν ἄγρια τὴν ἀψάδα
Ἵ τ' ἀνδρειωμένα σωθικά. Κάμμιὰ φορὰ ἔς τὸ νοῦ του
Τὸ διάνεμα γοργὰ γοργὰ τοῦ ἀλόγου του ἐπερνοῦσε,
Τάκουε ποῦ χλημύτιζε . . . ἔς τὸ φυσομανητό του
Τάντιβοοῦσανε ταῦτιά, τοῦ ξάναφταν τὰ μάτια,
Κ' ὕστερα πάλ' ἐπλάκονε μὲ τὴ χαρὰ τῆς νίκης

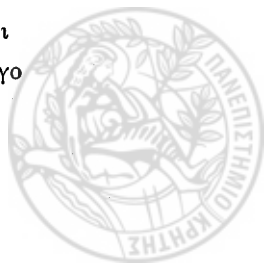
Κάθε πικρὸ συλλογισμὸς, κ' ἄφινε νὰ φωτίζουν
 Τὸ μέτωπό του τὸ τραχὺ παράδοξαις ἐλπίδες,
 Ἄντραγαθήματα παληρά, χρυσοπλασμένα γνέφη,
 Μ' ἓνα χαμόγελο πικρὸ γιὰ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτη.

Τὰ περασμένα χρόνια του, τῶνα σιμ' ἀπὸ τάλλο,
 Μισοδυσμένα, σκοτεινά, χωρὶς νὰ τὰ φωτίζη
 Τῆς νειότης τὸ ξημέρωμα, τῆ μνήμη του χτυποῦνε
 Μὲ τὸ νεκρὸ τους τὸν ἀφρό. — Θυμήθηκε τὴν ὥρα
 Ποῦ θρονιασμένος βασιλεῖας 'ς τοῦ ἀλόγου του τῆ ῥάχη,
 Μ' ἓνα, μὲ δυὸ πηδήματα, βορειᾶς, ἀνεμοζάλη,
 Πετάχτηκε 'ς τὴν Ἄραπιά.— Τὰ σωθικά του τότε
 Δὲν τὰ φαρμάκευαν κρυφοὶ καὶ φλογισμένοι πόθοι,
 Οὔτε τοῦ κόσμου ψεύτικαις ἀναλαμπαῖς καὶ δόξαις.
 Τάρεσε νάχη μοναχὰ πρωτοπαλλήκαρά του
 Μὲς 'ς τὴν πλατεῖα τὴν ἐρημιὰ τὰ δυὸ του φτερονιστήρια,
 Τὸ δαμασκί του τὸ σπαθί, κ' ἐκεῖ νὰ παρατρέχη
 Μὲ τοῦ Σιμοῦν τὸ φύσημα ποιὸς νὰ πρωτοπεράσῃ.
 Ὑστερα τὸν ἐμάγεψε τ' Ἀλήπασα τὰστέρι
 Ἐπὶ τὸ νοῦ του ἐσπιθοδόλησαν τιμαῖς καὶ μεγαλεῖα,
 Κ' ἐπῆρε τὸν ἀνήφορο . . . Ἀνέβαινε τρεχάτος . . .
 Ἐμπρὸς του ὁ βράχος τοῦ Σουλιοῦ, θεόχτιστος, δὲν σκύφτει
 Νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ διαβῆ. Γλιστρᾶ . . . γυρίζει πίσω,
 Μὲ λίγο χιόνι 'ς τὰ μαλλιά, μὲ καταχνιὰ 'ς τὴν ὄψη.
 Περ νοῦν ἢ μέραις δὰ νερό . . . Ἀνέλπιστο λιοδόρι

Τὴ φλόγα τοῦ Τεπελενλῆ τὴ σβεῖ, τὴ συνεπαίρνει.
 Πόλεμος, πάντα πόλεμος . . . Ἐ τάρματα μέρα νύχτα . . .
 Τότε γὰρ τὸν Ἀλήπασα. Τώρα . . . γὰρ ποιοῦνε τώρα ; . . .
 Ἡ μοῖρα τὸν ἐγλύκαινε μὲ τὰγκαλιόσμάτ᾽ αὐτῆς
 Καὶ φιλενάδα του πιστὴ ἐχτὲς ἔς τὴ Χαλκομάτα
 Τῶστρωσε δάφναις νὰ διαβῆ . . . Ἄν ἐσφιγγε τὰ φρύδια,
 Ἐ τὸ θέλημά του ἢ Ἀρβανιτὰ μὲ τρόμο ἐπροσκυνοῦσε.
 Κρατεῖ ἔς τὰ χέρια του σφιχτὰ δεμένο τὸ λειοντάρι
 Ποῦ τοῦχε φράξῃ τὰ Θερμιά . . . Γιατί, γιατί θὰ νᾶναι
 Πάντοτε ἴσκιος κ' ὄχι φῶς ; . . . Μ' αὐτούς, ποῦ πολεμοῦσε,
 Γνωρίζει ὅτι τὸν ἔδεναν, παλῆαις ἀδερφοσύναις.
 Πῶς μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρό, μιὰ μόν' ἦταν ἡ ρίζα
 Καὶ χίλια τ' ἀντιφύγματα . . . Ἐ τὰ στῆθια του ἀναβράζουν
 Σὰ ἔς τὸ κυβέρτι ἢ μέλισσαις πρὶν ὁ γονὸς κινήσῃ,
 Ἄμέτρητα φαντάσματα, καὶ πότε ὁ λογισμὸς του,
 Ἄνήμερο ἀγριοπούλαρο, πετιέται, λειδαδεύει
 Καὶ βόσκει μὲς ἔς τὰ ὄνειρατα, πότε τοῦ παρασταίνει
 Τὴν ἄβυσσο, ποῦ ἐρρόύφηξε τὸ βράχο, ποῦχε χτίσῃ
 Μὲ στοιχειωμένα ριζιμιά ἔς τὰ Γιάννινα ὁ Βιζύρης,
 Καὶ τότε ἐνύχτονε ἡ χαρὰ μὲ μιᾶς ἔς τὸ μέτωπό του,
 Ἐπίκραιναν τὰ χεῖλη του, κ' ἀνατριχίλαις κρύαις
 Τοῦ ῥάγιζαν τὰ κόκκαλα καὶ τῶκοβαν τὸ αἷμα.

Τεντόνει τὸ παράθυρο. Βλέπει πάσπρογαλιάζει
 Τὸ χάραγμα ἔς τὸν οὐρανό, καὶ τᾶστρα λίγο λίγο

Νὰ κρύβωνται, νὰ φεύγουνε, καθὼς κατακαθίζουν
 Βαθειὰ ἔς τὰ φυλλοκάρδια του καὶ σδυῶνται τῆς ψυχῆς του
 Τὰ κούφια τὰστραπόδρονα . . . Ξανοίγει τὸ ρουπάκι . . .
 Χτυπᾷ τὰ χέρια τρεῖς φοραῖς: «Ὁσμάν!...Ὁσμάν!... τὸ Διάκο!»

— Δεβέντη, ἡ περηφάνεια σου, τὸ φτερωτό σου μάτι
 Σὲ λέν παιδι τῆς Ῥούμελης . . . Σ' εἶδ' ὁ Θανάσης Διάκος;

— Ὅλος... Μὲ ξέρεي ἡ Ἀρβανιτιά, κ' ἡ πέτραις μὲ γνωρίζουν.

— Καὶ πῶς ἐπιάστης ζωντανός;

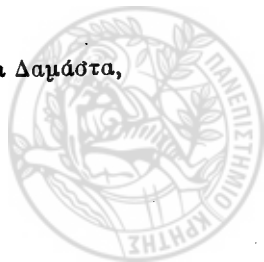
— Δέκα χιλιάδες κ' ἕνας.

Ὁ Χάρος μ' ἀπαρνῆθηκε, καὶ τὸ στερνό μου βόλι,
 Ὅποῦ τὸ φύλαγα γιὰ μέ, σᾶς τῶδωκα κ' ἐκεῖνο.

— Ἄν ξεφετα ἔς τὰ χέρια σου, τ' ἦθες μὲ κάμη, Διάκε;

— Θὰ σοῦ φοροῦσα τάρματα, νὰ ματωθοῦμε πάλοι.

— Μὴν ἀγριεύεσαι μ' ἐμέ. Πρὶν σ' εὔρω ἔς τὴ Δαμάστα,

Σ' ἀπάντησα 'ς τὰ Γιάννινα. 'Σ τὸν ἴσκιο τοῦ Βιζύρη
Δὲν ἐλημέριαδες καὶ δύ;

—'Ομέρπασα Βριόνη,

Πνίγει τὸ δέντρο κι' ὁ κισσὸς μὲ τὰγκαλιόσματά του.

— Κι' ὅταν τὸ δέντρο ξεραθῆ καὶ γύρη τάντιστύλι,
Θανάση Διάκε, κι' ὁ κισσὸς, τὸ ξέρεϊς, γονατίζει.

—'Όχι, μὰ τὴν ἀνάστασι τοῦ Γένους μου, δὲν πέφτει.
Τὴ γῆ, ποῦ τὸν ἀνέθρεψε, μὲ τὰ βλαστάρια ζώνει,
Κι' ὅπου ἀπαντήση ῥιζιμιὸ κι' ὅπου εὖρη χαραμάδα
Γενειάζει ἐκεῖ βαθειὰ βαθειά, κ' ὑφαίνει τὸν πλοκό του,
'Αδιάδατη γεροβολιά, πυκνὴ κι' αἰώνια φράχτη,
Γιὰ κείνους, ποῦ συνείθισαν... νὰ παραδυναορίζουν.

— Θανάση, θὰ λησμόνηδες!... 'Εχτὲς 'ς τὴν 'Αλαμάνα
'Εγὼ δὲν ἀνοιξα πορειά;

—'Ομέρπασα, φυλάξου

'Σ τὸ γύρισμά σου μὴν εὖρης ὀρθὰ τὰ κόκκαλά μου
Καὶ σ' ἐμποδίσουν νὰ διαβῆς.

— Νὰ μὴ γυρίζω πίσω

Τῶμαθα πάντ' ἀπὸ παιδί, καὶ τὰ μαθηταρούδια

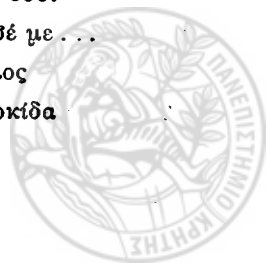

Τ' Ἀλήπασα δὲν σκιάζονται, Θανάση, βρουκολάκους.
 Σὺ τὸ γνωρίζεις, πολεμῶ, γιατί τροφή, χαρά μου,
 Εἶν' ὁ καπνὸς τοῦ τουφεκιοῦ. Μὲ σᾶς δὲν ἔχω πάθος.
 Μάρέσει μέσα ἔς τὴ φωτιά νὰ βλέπω τὸ σπαθί μου
 Νὰ φέγγη, νὰ σπιθοβολῆ, νὰ μὴ θολόνῃ ἐμπρὸς σας.
 Ζηλεύω τὴν παλληκαριά, δὲν τὴ φθονῶ σὰν ἄλλους . . .
 Κι' ὅταν ἐγὼ ἔς τὰ Γιάννινα, ἐσέ, τὸ υἱὸ τ' Ἀνδρούτσου,
 Τοῦ Καραϊσκού τὸ παιδί, τὸ Θόδωρο τὸ Γρίδα,
 Μὲ τάλογά σας ἐβλεπα νὰ λάμπετε ἔς τὸν ἥλιο,
 Ν' ἀνεμοστροβιλίζετε, σᾶς ἐχαιρόμουν, Διάκε,
 Κ' ἔλεγα μέσα μου κρυφά, ἕνας Θεὸς τὸ ξέρει,
 Νᾶμουν ἐγὼ τὸ σύγνεφο καὶ σεῖς τὰστροπελέκια . . .
 Καλὸς καιρὸς ὁποῦτανε! . . . Τώρα καὶ σᾶς κ' ἐμένα
 Μᾶς ἄρπαξε τὸ σύφλογο καὶ ξεζευγαρωμένους
 Μᾶς δέρον' ἢ ἀνεμοφόριπὴ . . . Θέλεις νὰ ζήσης, Διάκε; . . .

—“Ἐνας μῶρίζει τὴ ζωή, ὅ,τ' εἶπε θὰ νὰ γένη.
 Πῶς μὲ ρωτᾶς, Ὁμέρπασα; . . . Τὸ χέρι τὸ δεξιὸ μου
 Τῶχασα χτὲς μὲς ἔς τὴ φωτιά. Μὲ τᾶλλο ὠρφανεμμένο
 Δὲ θὰ χορταίνω σκοτωμό.

— Μὲ φτάνει τὸ ζερβί σου.

Ἄν εἶχες δυὸ, δέ σ' ἤθελα . . . Ζύγωσε κι' ἀκουσέ με . . .
 Ὅταν μέσα ἔς τὰ Γιάννινα, Θανάση, ὁ Οἰκονόμος
 Μὲ χιόνια, μὲ τρισκότειδο, ἔς τὸ σπῆτι τοῦ Κροκίδα

Κλεφτὰ σὰς ἐσυμάζονε, κι' ἄγρουπνοι κάθε βράδου
 Ἐδιαλογίζεστε μαζί πῶς νὰ τὴν καταπιῆτε
 Τοῦ Ἀλήπασα τὴ δύναμη, τὰ μάτια τοῦ Ταχίρη
 Πιστὰ σὰς παραμόνευαν κ' ἐφέγγαν ἔς τὸ πλευρό σας
 Ἀκοίμητα σὰν τὰ κεριά, ποῦ ἀνάψτετε τὴν ὥρα
 Ὅποῦ σὰς ὠρkiζε ὁ παπᾶς ἔς τὸ Τετραβάγγελό σας.
 Μιὰ μέρα μ' ἔκραξε ὁ Ἀλῆς . . . Τὰ φρύδια του μαχαίρια,
 Τὸ στόμα τάφος ἀνοιχτός . . . Μοῦ λέγει . . . « Ὅμῆρ Βριόνη,
 Ἀπόψε τὰ κεφάλια τους! . . . » Καὶ βγάνει ἓνα δεφτέρι,
 Ὅποῦ εἶχε μὲς ἔς τὸν κόρφο του. Μοῦ τῶδωκε καὶ φεύγει,
 Τάνοίγω κι' ἀνατριχιάσα . . . Δὲν ἔλειπε κἀνένας . . .
 Ἀστράψανε τὰ μάτια μου, ἡ γλῶσσά μου φαρμάκι . . .
 Ἐγὼ φονεிடς; . . . Καὶ μ' ἀπιστιά; . . . Ἐγὼ, Θανάσης Βάγιας! . . .
 Διαδάζω ἀκόμα . . . τί νὰ ἰδῶ; Μὲ τὸν Ἀλέξη Νοῦτσο,
 Ὅποῦ τὸν εἶχε σὰν παιδί, βλέπω τὸ Γεώργη Κίτσο . . .
 Ἐτρεξα ἔς τὴ Βασιλική . . . Πέφτει ἔς τὰ γόνατά του
 Καὶ τὸ λειοντάρι ἡμέρεψε . . . Πές μου, Θανάση Διάκε,
 Ξέρεις γιατί σὰς ἔσωσα; . . .

— Δὲ θέλω νὰ τὸ μάθω.

— Θυμήθηκα τὸν πάππο μου, ποῦ ἔς τὰ γεράματά του
 Μῶδινε πάντα μιὰν εὐχή, ποτὲ νὰ μὴν ξεχάσω . . .
 Ὅτ' εἶμαι . . . βασιλόπουλο . . .

— Μᾶς τοῦπε καὶ ὁ Κύρ Μάνθος.

— Κι' ὅτι ἡ γενειὰ μου μιὰ φορὰ τῆς Μουζακιᾶς τὸ θρόνο. . .

— Χριστιανὴ κι' ὀρθόδοξὴ κληρονομιά τὸν εἶχε. . .

— Θανάση, δὲ σ' ἐρώτησα. Μὴ μ' ἀντικόδεις, πᾶψε. . .

Ἐχάθηκε ὁ Ἀλίπασας καὶ μὲ τὸ χαλασμό του

Ὁ σπόρος, ποῦ ἐκοιμώτουνα κρυφὰ μὲς ἔς τὴν καρδιά μου,

Ἀνάδωκε κ' ἐγέννησε τάγκαθερό λουλουῖδι,

Ποῦ μέρα νύχτα μὲ κεντᾶ. . . Εἶδες τὸ γυιὸ τ' Ἀνδρούτσου;

— Θὰ τὸν εὐρῆς ἔς τὸ δρόμο σου.

— Θανάση, θὰ γνωρίζης

Ὅτ' εἴμεθα δὴν ἀδερφοί. Τὸ μυστικό, ποῦ δούπα,

Μᾶς δένει τὴν ἀπὸ καιρὸ. . . Σπαθί, φωτιά, τουφέκι

Ἐ τοὺς ξένους, ὁποῦ ἐπάτησαν τὰ χόματά μας, Διάκε.

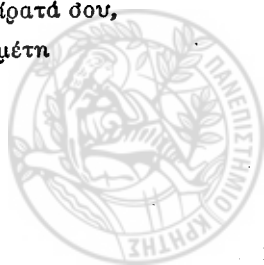
Ἐμὲ μὲ φτάνει ἡ Ἀρβανιτιά, καὶ τᾶλλα, ἀπ' ἄκρη ἔς ἄκρη

Νὰ τὰ κρατήσετε ὅλα δεῖς, χῶμα, κλαρὶ καὶ πέτρα.

— Κι' ἀφοῦ σ' ἐκάμανε πασᾶ, μὲ μιᾶς τὰ ὄνειράτα σου,

Βριόννη, τὰ λησμόνηδες καὶ δοῦλος τοῦ Μεχμέτη

Σκοτόνεις τοὺς συντρόφους σου. . .

— Διάκε, νερό κι' άλάτι...

Έσ' είσαι ακόμα ζωντανός, και τόν Κιοσέ Βεζήρη
 Τόν έχομε 'ς τὰ νύχια μας· μ' ένα σου λόγο σβυέται...
 Δέν ξέρω παρακάλεσαι, δέ διακονεύω σχώρια...
 Στοχάσου... ή ώραις φεύγουνε... και πές μου, ναι ή όχι;

— Έψές τὰ παλληκάρια σου, Όμέρπασα Βριόνη,
 Τò δαχτυλίδι μάρπαξαν και τò φορείς 'ς τò χέρι...
 Πριν άπαντήσω... τò φιλείς;

— Και τί σημάδια φέρνει;

— Έκείνα, ποϋχαν μιá φορά, Βριόνη, οι γέροντές σου,
 Ένα δικέφαλο άπτό με τὰ φτεγ' άπλωμένα
 Κ' επάνωθέ του τò Σταυρό...

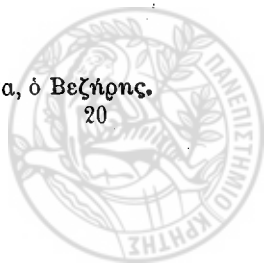
— Θανάση... ναι ή όχι;

— Όχι!... δέ δίνω 'ς άπιστον ούτε μιá φοϋχτα χώμα
 Άπό τή γή μου τή γλυκειά, οϋτ' άπό τὰ νερά μου
 Δέ δίνω μιá σταλαμματιά.

— Τò κοϊμα 'ς τò λαιμό σου...

Όσμάν!... πώς ήρθες;... τί θα πής;

— Όμέρπασα, ό Βεζήρης.

Ἄκουστικ' ἔξω ἀναβρασμός, φωναῖς ξαγριωμέναις
 Κι' ἀλόγωνε ποδοβολή . . . Δειλιάζει, ἀνατριχιάζει
 Ὁ λύκος τῆς Ἀρβανιτιάς . . . τρέμ' ἡ φωνή του . . . ἀχνίζει.

— Θανάση, τὸ κεφάλι μου . . .

— Μὴ σκιάζεσαι. Μαζί μου
 Τὸ μυστικό σου θὰ ταφῆ . . . τῶχω βαθεῖα κρυμμένο.

— Καὶ σὺ τί θέλεις ἀπὸ μέ; . . . Ἐ τὸν κόσμο κάτι ὀρίζω.

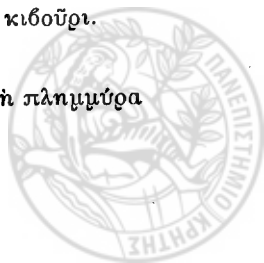
— Δός μου τὸ δακτυλίδι μου.

— Ἐ τὰ χέρια σου, Θανάση,
 Ἄλυσσωμένα θὰ φανῆ καὶ θὰ μὲ μαρτυρήσῃ.

— Ἐδῶ . . . ἔς τὸ στόμα: . . . γρήγορα . . . φέρε το . . . πιθωδέ το.

Τοῦ τῶδωκε ὁ Ὁμέροπασας. Ἐ τὴ φλογερὴ χαρὰ του
 Τάρπάζει ἐκεῖνος, τὸ φιλεῖ, δὲν τὸ χορταίνει ὁ Διάκος.
 Ἀκόμη τὰνασπάζεται καί, κοινωνιᾷ στερνῆ του,
 Τὸ καταπίνει λαίμαργα, λὲς κ' ἤθελε νὰ δώσῃ
 Ἐ τὸ εἶδωλό του τὸ γλυκὸ τὰ σπλάχνα του κιδοῦρι.

Πλακόνει ὡστόσο κι' ὁ Κιοσές. Μαύρη, θολὴ πλημμύρα

Τὸ πάτημά του ἀκολουθεῖ δὴν νῆταν ἓνα κῦμα
 Πῶσερνε φύκη 'ς τὸ γιαλό. Τάσπράδι τοῦ ματιοῦ του
 Ἐσταζεν αἷμα καὶ χολή . . .

— Ὁμέρπασα Βριόνη,

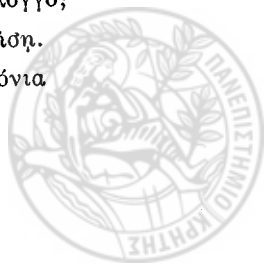
Μὰ τῶνας εἶναι τοῦ Θεοῦ ὁ φοβερός προφήτης,
 Ἄν ἔλειπαν τὰ σίδερα 'ς αὐτὸ τάγριοπούλι,
 Θὰ πίστευα πῶς εἶσαι σὺ κατάδικος καὶ φταιστής . . .
 Τόσο σὲ βλέπω ἀνόρεχτον! Ἐχτὲς 'ς τὴ Χαλκομμάτα
 Δὲ σοῦ πονοῦσεν ἡ καρδιά νὰ βλέπης τᾶλογό σου
 Κουφάρια νὰ ποδοπατῆ, 'ς τὸ αἷμα νὰ βαλτόνη.
 Καὶ τώρα δὴν κ' ἐμούδιασες!

— Βεζήρη, οἱ Ἀρβανίταις

Ἐχθρούς δεμένους δὲ χτυποῦν.

— Καὶ μάλιστα ὅταν λάχη

Νᾶναι παλαιοὶ τῶν σύντροφοι . . . Ἐμεῖς, Ἀνατολίταις,
 Σύγγνεφα διαβατάρικα, ὅταν περνοῦμ' ἐδῶθε,
 Ὁμέρ Βριόνη, μάθε το, χαλάζι φορτωμένοι
 Κι' ἀστροπελέκια φλογερά, δὲν ἔχομε 'ς τὸ νοῦ μας
 Παρὰ πῶς νὰ πλατύνωμε τὴν ἐρημιά, τὸ μνήμα.
 Οὔτε τὸ σπόρο μὲς 'ς τὴ γῆ, οὔτε κλαρί 'ς τὸ λόγγο,
 Οὔτε παιδι μὲς 'ς τὴν κοιλιά θ' ἀφήσωμε νὰ ζήσει.
 Ὡς τὰ θεμέλια ὁ χαλασμός Γιὰ πεντακόσια χρόνια

Ὅσ' αὐτὰ τὰ στειρολίθαρα, πῶσο καὶ ἂν ἔχουν χῶμα
 Τάποχτησανε τρώγοντας ἀπὸ τὰ κόκκαλά μας,
 Μάτι ποτὲ δὲν ἔκλεισεν οὔτ' ἓνας Μουσουλμάνος
 Χωρὶς νὰ ἰδῆ 'ς τὸν ὕπνο του νὰ λάμψη ἓνα τουφέκι
 Ἥ νὰ σφουρίξη ἓνα σπαθί. Ἦρθε 'ς τὸ χτένι ὁ κόμπος.
 Θὰ ξεχωνιάσω αὐτὴν τὴ γῆ. Θὰ ἰδῶ 'ς τὰ σωθικά της
 Ποῖος δαίμονας ἐφώλιασε. Κι' ἀλλοίμονον 'ς ἐκεῖνον,
 Ποῦ μ' ἀντικόψη, Ὁμέρπασα, καὶ ποῦ τὸν εὔρω ἐμπρὸς μου...
 Τί λὰς ἐσύ, Χαλῆλμπεν; κι' ὄσοι πιστοί, τί λέτε;

— Βεζήρη, ἐχάθηκε ἡ Τουρκιά. Πενῆντα παληοκλέφταις
 Μᾶς ἐξεμάτισαν. Ἀμάν! Θέρισε, δώριασέ τους
 Ὅσ' ἓνα ῥογὸ καὶ κάψε τους. Πελέκα αὐτοὺς τοὺς λύκους·
 Ξεσπέρμεψέ τους ἀπ' ἐδῶ, κ' ἡ στάχτη τους, Βεζήρη,
 Ἄς ῥιπιστῆ 'ς τὸν ἄνεμο νὰ μὴ ματαφυτρώσουν.

— Ὅχι, δὲ χάνετ' ἡ Τουρκιά. Νὰ κλαῖτε τὸ μερμήγκι,
 Πῶταν ἡ μοῖρα τ' ὀργιστῆ, μὲ ψεύτικα φτεροῦγια
 Βγαίνει 'ς τὸν κόσμον καὶ πετᾷ, ἢ 'ς τὸ νερὸ θὰ πέση
 (Δὲν εἶν' ἀλήθεια, Ὁμέρπασα;) καὶ θαύρεθῆ πνιμμένο,
 Ἥ θὰ τάρπάξη τὸ πουλί . . . Ποῦναι τὸ παλληκάρι,
 Ποῦ χτὲς μ' ἀνδρειευότουνε;

— Ἐδῶμαι, καὶ σ' ἀκούω.

— Ποιός εἶδ' ἐγὼ δὲν τὸ ῥωτῶ. Γιὰ μὲ τὰ ὀνόματά σας
Θὰ νὰ σδυστοῦν ὅλα μὲ μιᾶς, κ' εἶναι καιρὸς χαμένος
Ἐμεῖς νὰ τὰ μαθαίνωμε. Θέλεις νὰ προσκυνήσης
Καὶ νὰ δεχτῆς τὴν πίστη μου ;

— Κιοσέπασα, δὲ θέλω.

— Θὰ νὰ σὲ ψήσω ζωντανόν.

— Ἐμεῖς οἱ παλαιοκλέφταις
Ἔχομε σάρκα κάκοψη.

— Χαλίλμπεη! . . . δικός σου.

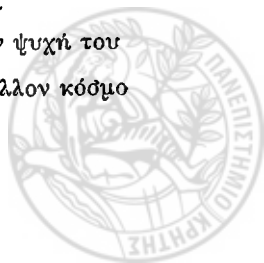

ΛΙΣΜΑ ΕΚΤΟΝ

ΤΟ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙ

Ποτὲ τοῦ ἡλίου ἡ εὐμορφιά, ποτὲ τῆς γῆς ἡ νειότη
Κ' ἡ περηφάνεια τοῦ βουνοῦ, τοῦ δέντρου ἡ πρασινάδα
Κ' ἡ λευθεριά τοῦ ξηφτεριοῦ, ποτὲ τόση γλυκάδα,
Τόση κρυφὴ μοσχοβολιά δὲν ἔχυσαν τριγύρω
Ἐ τὸ Διάκο, ποῦ ψυχομαχᾶ. Τυφλὴ καὶ μανιωμένη
Τὸν ἐκυλοῦσε ἡ Λιαπουριά.— Κεχρὶ παραδομένο
Ἐ τὰ δόντια τοῦ νερόμυλου, τριμμόψυχα ῥιμμένη
Μὲς τὸ λαρύγγι ἐνὸς θεριοῦ, προσάναμμα, ἀποκλάδι,
Χλωροκομμένο φρύγανό, ποῦ τῶδοσκεν ἡ φλόγα,
Ὅλόγυρά του ἐκύτταζε, σὰν νᾶθειεν ἀκόμα
Νὰ καταπιῇ μὲ μιὰ ματιά, νὰ κρύψῃ ἔς τὴν ψυχὴ του
Τὴν ἔρμη τὴν πατρίδα του κ' ἐκεῖ ἔς τὸν ἄλλον κόσμον

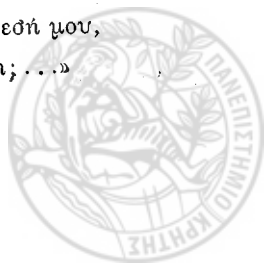
Νὰ τήνε πάρη συντροφιά.—'Επέρασε ἀπ' τὸ νοῦ του
Φτωχή, κακογεράματα κ' ἡ δύστυχή του ἡ μάνα
Μὴν ἔρθῃ ὦρα γιὰ ψωμί τὸ χέρι της ν' ἀπλώσῃ,
Καὶ μὴν πεθάνῃ νηστική. 'Επάγωσε ἡ καρδιά του
Κ' ἓνα κελάδημα γλυκό, πλασμένο μ' ὄλα τ' ἄνθη,
Ποῦ τρέφῃ ὁ κῆπος τῆς ζωῆς, τοῦ φύτρωσε 'ς τὰ χεῖλη·

«Γιὰ ἰδῆς καιρὸ ποῦ ἐδιάλεξεν ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
Τώρα πάνθιζουν τὰ κλαριά, ποῦ βγάν' ἡ γῆ χορτάρι.»

Λὲς κ' ἤθελε πρὶν ἀναιδῆ 'ς τοῦ Πλάστῃ του τὸν κόρφο,
Τὴ βαγισμένη του καρδιά νὰ σχίσῃ, γιὰ νὰ φύγουν
Τῆς νειότης του τάρωματα, ποῦ δὲ χωροῦν 'ς τὸ μνημα.

Τὸν ἐπατοῦσαν τάλογα καὶ ἄγρια μεθυσμένα
Τόνε δαγκοῦν 'ς τὸ πρόσωπο. Τάγερν, φορτωμένο
Φοβέραις καὶ περιέγελα καὶ φλογισμένα χνώτα,
Τριγύρω του ἐκουφόδραζε... Κάνένα χειλιδόνι
Δὲ φαίνεται 'ς τὸν οὐρανὸ νὰ τὸν παρηγορήσῃ...
'Ο δρόμος ἀτελείωτος! Δεξιά, ζερδιά του τοῖχος
'Ανταριασμένοι οἱ Γκέγκιδες... τοὺς ἀνακράζει ὁ Διάκος...

«Δὲγ εἶν' κανένας ἀπὸ σὰς καθάριος 'Αρβανίτης
Νὰ ἐντρέπεται τὴ γύμνια μου, τὴν καταφρόνησίν μου,
Νὰ μοῦ φυτέψῃ ψυχικὸ 'ς τὸ μέτωπο ἓνα βόλι;...»

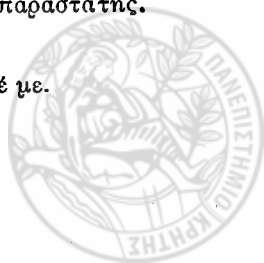

Βουβοί, δὲν ἐταράχτηκαν, τότε θωροῦν μὲ τρόμο.
 Ἐφούσκονε ὁ κατακλυσμὸς . . . Ἐπὶ τὸ διάβα του ἕνας χτύπος
 Ἄκουστικε μικρὸς . . . μικρὸς, σὰν νᾶθε ξεροσκάση
 Τοῦ λύκου τάνασήκωμα, σὰν νᾶθε ἀπλώση χέρι
 Ἐπὶ τοῦ πιστολιοῦ τὸ σκάνδαλο . . . Ἀνάμεισ' ἀπὸ τόσους
 Μήπως ἐξύπνησε κανεὶς, ὅπου ἦταν παλληκάρη; . . .
 Ἐαφνίστικε ὁ Χαλκήλυπης . . .

— Σκυλί, ὅποιος κι' ἂν ἦσαι,
 Τὸν ἔχω λάβῃ χάρισμα . . . εἶναι δικό μου ψῶνι . . .
 Μάθε το . . . κάτου τάρματα . . .

— Καὶ σὰν τὴ νυχτερίδα
 Κολλάει ἔς τοῦ Διάκου τὰ μαλλιά. Ἐανάψτουνε οἱ φονεϊάδες.
 Ἀψῶνει πάλ' ὁ θόρυβος. Τρέχουν, πηδοῦνε, σκούζουν
 Κι' ἀποσταμένοι πλακωτοὶ ἔς τοῦ ρουπακιοῦ τὸν ἴσκιο
 Ἀράζουνε καὶ στέκονται. Ἀκίνητος ὁ γύφτος
 Τὸ φοβερὸ τὸ σύνεργο ἔς τὰ χερίά του ἐκρατοῦσε,
 Τοῦ Χάρου παραβλάσταρο, τοῦ τάφου σηματοῦρι.
 Ἐπρὸς του, πίσω του βαθειά, διχαλωτοὶ δυὸ ψήστεις
 Μπηγμένοι βρῖσκονται ἔς τὴ γῆ. Ὁ πρῶτος ἔς τὸ κεφάλι,
 Ὁ δεῦτερος ἔς τὴν ποδαριά. Σωρὸς χλωρὰ κλωνάρια
 Καὶ θράκια, ποῦ ξεσπίθιζαν . . . Τὸ δέντρο παραστάτης.

« Πλάστη μεγαλοδύναμη! Χριστέ! παράλαβέ με.

Βρέξε 'ς τὴ φλόγα μου δροσιὰ καὶ κάμε αὐτὴν τὴ στάχτη
 Ποῦ θὰ ν' ἀφήσῃ τὸ κορμὶ τοῦ δούλου σου, Πατέρα,
 Νὰ μὴ τὴν πάρῃ ὁ ἄνεμος καὶ νὰ μὴ μείνῃ στεῖρα ».

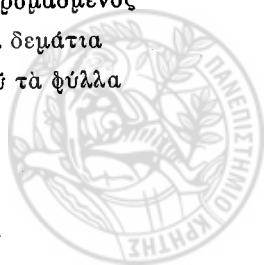
Εἶπε καὶ παραδόθηκε. Δεμένος 'ς τὸ δρομάρι,
 Ὁ μάρτυρας σιγὰ σιγὰ παρακαλεῖ τὴ φλόγα
 Μὲ τὸν καπνὸ τῆ σάρκα του, ποῦταν γυμνή, νὰ κρύψῃ.

Γυρίζει ὁ γύφτος τὸ σουβλί . . . Τὸ χέρι του ἀνεμίδι . . .
 Κι' ὅταν ἐμένανε νεκρὰ κάμμιὰ φορὰ ἀπὸ δείλια
 Τ' ἀφωροσμένα δάχτυλα καὶ τᾶφρουγε ἡ πύρη,
 Τότε ξυλιαῖς καὶ σάλαγος, κεντήματα καὶ πέτραις.
 Φωνάζει κι' ὁ Χαλὴλμπενς . . .

— Παληόγερε, ἀνδρειέψου ! . .

Μέριασε ἐκεῖνο τὸ δαυλί . . . γιὰ ἰδές, ἀνάθεμά το !
 Τί γλώσσαις ὁποῦ ἐπέταξε, καὶ πῶς τὸν ἔχει ζῶση ! . . .
 Θὰ τὸν ρουφήξῃ γρήγορα . . . Ταράξου ! . . . μέριασέ το ! . . .

Κι' ὅσο κι' ἂν ἔσπρωχνε ὁ φονεῖας τὸ μυστικὸ τὸ ξύλο,
 Τόσο ὁ καπνὸς τὸν ἐπνιγε, τόσο θεριεύει ἡ φλόγα.
 Διώχνει τὸ γύφτο ἡ ἀναλαμπή, κι' ὁ κόσμος τρομασμένος
 Φεύγει τὸ στόμα τοῦ στοιχειοῦ. Ἀνάψτουν τὰ δεμάτια
 Ποῦσαν τριγύρω σωριαστά . . . Τοῦ ρουπακιοῦ τὰ φύλλα

Φωτοκαμμένα ρεύουνε . . . Κάνενας δέν ξανοίγει
Πούναι τοῦ Διάκου τὸ κορμὶ ἔς αὐτὴν τὴν καταδόθρα.

Κατακαθίζουν ἢ φωτιαῖς . . . τρέχουν σιμὰ μὲ φόδο . . .
Ἄφαντο τάγιο λείψανο! . . . Σκαλίζουνε τὴ σταχτη
Μὴν εὔρουν ἓνα κόκκαλο, μὴν ἰδοῦν ἓνα σημάδι . . .
Τίποτε! . . . δέν πιστεύουνε . . . Σκάφτουνε, ξεδιαλέγουν
Τὰ πεθαμμένα κάρβουνα . . . Τίποτε! χτύπα, κέντα,
Μιὰ σπιθ' ἀστράφτει ἀπὸ τῆ γῆ . . . Σηκόνουνε τὰ μάτια
Καὶ βλέπουν ἓνα φτερωτό, χρυσὸ δακτυλιδάκι,
Ποῦ ἀνέβαινε ἔς τὸν οὐρανό . . . Πότε, Θανάση, πότε;
Θὰ νῆρθη πάλαι νὰ μᾶς βροῖ καὶ ποιὸς θὰ τὸ φορέσῃ
Τὸ φυλαχτό σου τάκριδό; . . . Πότε, Θανάση, πότε; . . .

Ῥυάζονται, φεύγουν τὰ θεριά. Κλεφτὰ κλεφτὰ κι' ὁ γύφτος
Χωνεύει ἔς τὴν κουφάλα του. Κάνεις δέν ἀπομένει
Παρ' ἢ ἀχτίδαις τοῦ ἡλιοῦ, ποῦ ἀσπάζονται τὸ μνημα!

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΑΙΣΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

«Κι' ἄν 'δῆς χιλιάδες τὸν ἐχθρό, ἄλογο καὶ πεζοῦρα» σ. 251.

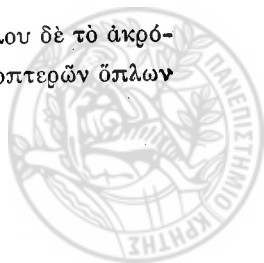
Ἄλογο. Ἐνικῶς ἔχει, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἢ ἵππος περιληπτικὴν σημασίαν, ἵππικόν. Ἐκφέρεται δὲ καὶ πληθυντικῶς ἄλογο, ἀλλὰ τότε προστίθεται τὸ πολλά, ὀλίγα, ἢ προσδιορίζεται ὁ ἀριθμὸς, ἐν ᾧ διὰ τοῦ πρώτου χαρακτηρίζεται τὸ εἶδος τῶν μαχητῶν.

«Νὰ πηλαλᾷ τᾶλογο τοῦ Ὀμέρπασα Βορόνη» σ. 251.

Πηλαλάει. Ὅταν ὁ ἵππος οἰστροηλατῆται χρεμετίζων καὶ ὀρθούμενος.

«Ἐδωκες μίαν ἀχτίδα σου, ἀθέρα 'ς τὸ σπαθί μου» σ. 253.

Ἄθερας. Κυρίως ὁ ἀθήρ τοῦ στάχυος, καθόλου δὲ τὸ ἀκρότατον, τὸ λεπτότατον, τὸ ἐκλεκτότατον. Ἐπὶ κοπτερῶν ὄπλων

τὸ ἀκρότατον τῆς ἀκμῆς τοῦ ξίφους. Τὰ ἀνώτατα στρώματα τῆς θαλάσσης, ὅθεν καὶ Ἀθερίνα εἶδος μικροτάτου ἰχθύος, διαιτωμένου ἐν τῷ ἀφρῶ τοῦ πελάγους.

« Ἀραχνιασμέν' ἡ λύρα » σ. 253.

Λύρα. Ἡ πιστὴ ἀκόλουθος τοῦ κλέφτου ῥαψωδοῦ ἀπετέλει μέρος τῆς πολεμικῆς αὐτοῦ συσκευῆς, ἦτο δὲ τὸ ὄργανον, δι' οὗ ἐτονίζοντο τὰ ἡρωϊκὰ ἡμῶν ἄσματα.

« Αὐτὴν τὴν ἔργη τὴν πορείαν » σ. 253.

Πορεία. Στενὴ δίοδος, τὸ μέρος περιπεφραγμένου τινὸς τόπου, ὅπερ μένει ἀνοικτόν, καὶ ὄχι τὰ παρὰ τὴν μονὴν τῆς Δαμάστας Πορεία, ὧν ποιεῖται μνησίαν ὁ κύριος Τρικούπης ἐν σελίδι 263 τῆς Ἱστορίας του, οὕτως ἐπονομασθέντα διότι ἴσως ὑπάρχει ἐκεῖ καὶ πλεονάζει τὸ εἶδος τοῦ λίθου, ὅπερ καλεῖται Πωρί. Πωρί καλεῖται ἐπίσης πᾶσα λιθοειδὴς ὑπόστασις, προσαπτομένη τοῖς ἔνδον ἀγγείοις, ὀχετοῦ τινος ἢ ὑδραγωγείου.

« Τ' ἄχαρα κόκκαλά μου » σ. 254.

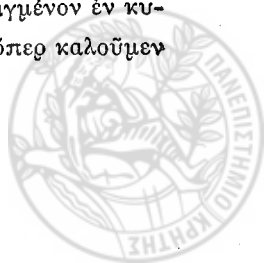
Ἄχαρα. Σημαίνει ἐνταῦθα οἰκτιρμόν, ταλανισμόν, ὡς καὶ τὸ φτωχὸς καὶ τὸ δύστυχος καὶ τὰ παραπλήσια. Ὡς ἐκφραυλιστικὸν δὲ συνεκφέρεται συνήθως μετ' ἄλλης ἐπεξηγητικῆς λέξεως, ὡς π. χ. ἄχαρος καὶ κακόμοιρος.

« Μὲ τ' ἄγρια τὰ χνώτᾶ τους γκέγκικα καρυοφύλλα » σ. 254.

Ὁ κύριος Κωνσταντῖνος Σάθας ἔν τινι ἀξιολόγῳ πονηματίῳ, ἐπιγραφομένῳ « Ἡ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἐπανάστασις τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς », διατείνεται ἐν σελίδι 14 ὅτι τὸ γνωστὸν Καρυοφύλλι ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ τοῦ ἐν Βενετία ὀπλοποιοῦ Carlo figlio (Καρόλου υἱοῦ). Περίεργος, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἢ ἀνακάλυψις, ἀλλ' οὐδόλως εὐάρεστος. Τολμῶ μάλιστα νὰ εἶπω πρὸς τὸν φίλον, ὅτι ἀπαγορεύεται οἰωδῆποτε ἢ διὰ τοιούτων ἐρευνῶν καταστροφὴ τῶν θελκτικῶν μύθων, δι' ὧν ἐτράφημεν, ἐκτὸς ὅταν πρόκηται νὰ βασιλεύσῃ ἐπωφελῆς τις ἀλήθεια. Ποῦ τώρα τὰ ποιητικώτατα καὶ βαρύδρομα καρυοφύλλα, καὶ ποῦ τὰ πεζότατα καὶ ἄφωνα καὶ παράχορδα Καρλοφίλια! Ἐκ μιᾶς τὸ διαδόχτον αἰθαλόεν ὄπλον τῶν πατέρων μετεσχηματίσθη εἰς εὐτελεῖ σιδηροῦν σωλῆνα, χαλκευθέντα ἐν Βενετία. Αὔριον ἴσως ὁ κύριος Σάθας διανοεῖται νὰ μᾶς εἶπῃ πῶθεν παράγεται καὶ τὸ μιλλιόνι καὶ τὸ ἀρμουῦτι, καὶ σπεύδω ν' ἀναχαιτίσω, εἰ δυνατόν, τὴν ἀκάθεκτον περὶ τὰ τοιαῦτα ὀρμὴν του. Τὸ κατ' ἐμέ, βεβαίως δὲν θέλω στρέψῃ συμπαθεῖς βλέμμα πρὸς τὸ νέον βάπτισμα τοῦ ἀρματολικοῦ πυροβόλου, οὐδὲ στέργω νὰ παραδεχθῶ τὴν ἀγενεὴν καταγωγὴν. Ἀπ' ἐναντίας ἐπιμένω πιστεῦων ὅτι τὰ περιφανῆ ὄπλα ὠνομάσθησαν οὕτω, διότι ἔφερον κεχαραγμένον ἐν κυκλοειδεῖ ζώνῃ τὸ ὁμώνυμον εὐοσμον φυτόν, ὅπερ καλοῦμεν Καρυοφύλλι.

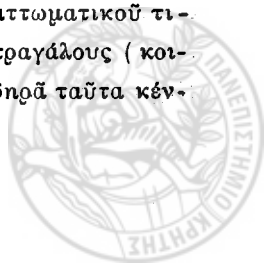
Ὅταν παρά τινος τυμβωρύχου φιλολόγου ἀνεκαλύφθη καὶ προέκυψεν ὅτι τὰ ποιήματα τοῦ Ὀσσιαν δὲν ἦσαν εἰμὴ πλαστογραφίαι τοῦ Μακφερσῶνος, διεσκεδάσθησαν δὲ ἐκ μιᾶς ὥσει καπνὸς τὰ ἰδανικὰ αὐτῶν θέλγητρα, ἀπερίγραπτος λύπη κατέλαβε πολλοὺς ἐξ ἐκείνων, οἵτινες εἶχον συνηθίσῃ νὰ πιστεύσωσιν εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ βάρδου πολεμιστοῦ. Ἄν δὲ ἡ μνήμη δὲν μὲ λανθάνῃ, ὁ μέγας Chateaubriand ἐθεώρησε τὴν ἀνακάλυψιν ἀληθὲς δυστύχημα. Προτρέπω κ' ἐγὼ τὸν φίλον κύριον Σάθαν νὰ μὴ ἐπιζητῇ τὰ τοιαῦτα, διότι αὐτὸς πρῶτος βλάπτεται ἐκ τοῦ μαρασμοῦ τῶν ἀνθέων τῆς δημοτικῆς ποιήσεως.

« Καὶ Χάρος ὄργοτόμος » σ. 254.

Ὅργοτόμος, ὁ διευθύνων τοὺς θεριστὰς καὶ ἐν γένει ἐν ταῖς ἀγροτικαῖς ἐργασίαις ὁ προπορευόμενος σκαπανεύς, ὁ χαράττων τὴν γραμμὴν, ἣτις τίθεται ὡς ὄριον εἰς τὰς γινόμενας ἀνασκαφάς. Ὅργος ἢ ὄργος ὁ ἀνορυπτόμενος αὐλάξ, αὐτὴ ἡ γραμμὴ.

« Πῶς δὲ θὰ μείνῃ λῶθρα » σ. 254.

Λῶθραι, τὰ ἀποκοπτόμενα ὀξέα μέρη τῶν ἥλων, δι' ὧν προσηλοῦνται τὰ πέταλα τῆ ὀπλῆ τῶν ἵππων. Ὅθεν λωθροκόβεται, ἐπὶ ζῶου συγκρούοντος ἔνεκεν ἐλαττωματικοῦ τινος βηματισμοῦ καὶ τιτρώσκοντος τοὺς ἀστραγάλους (κοινῶς τὰ πουλάκια), ἐὰν ἐξ ὀλιγωρίας τὰ σιδηρᾶ ταῦτα κέν-

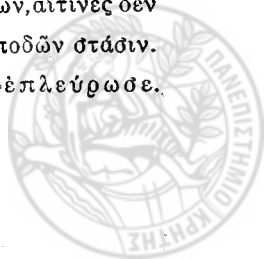
τρα μὴ ἀποκοπῶσιν. Μεταφορικῶς λῶθρα, πᾶν ὅ,τι ἐλάχι-
στον, εὐκαταφρόνητον, οὐδεμιᾶς ἀξίας. "Ὅθεν· Νὰ μὴ μεῖνῃ
λῶθρα, κατάρρα, ἐμφαίνουσα ἐξόντως, καταστροφὴν καὶ ὄλε-
θρον μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν εὐτελεστέρων περιτριμμάτων τοῦ
οἴκου.

« Ἐς αὐτὸν τὸν καταρόραχτη » σ. 254.

Καταρόραχτης, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, σημαίνει μέ-
γαν ὄγκον ὑδάτων, κρημιζομένων ἀπὸ ἀποτόμου βράχου.
Ἄλλὰ καταρόραχτης καὶ ἡ καταπακτὴ θύρα. "Ὅταν δὲ ἐπὶ
τινῶν εὐρέων παραθύρων, συνήθως ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἐργα-
στηρίοις τῶν καπύλων καὶ καλουμένων προβολῶν, ἐφαρμο-
ζεται ὁ καταρόραχτης, τότε καλεῖται καταπρόβολον.

« Θὰ νᾶχουνε γιὰ στήριγμα » σ. 254.

Τὸ στηρίζω καὶ ὑποστηρίζω εὐχρηστα παρὰ τῷ λαῷ ὡς
ἐν τῇ κοινοτάτῃ φράσει « τὸ θέλω καὶ τὸ ὑποστηρίζω ».
ἀλλὰ τὸ στήριγμα σπανίως ἀκούεται καὶ μόνον ἐκ στόματος
τῶν γραμματισμένων νομίζω ἐπομένως συγγνωστὴν τὴν
χρησὶν ἐν τῇ παρουσίᾳ περιπτώσει, καθόσον ὁ Διάκος, ὑπηρε-
τήσας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, πολλακίς ἀναμφιδόλως ἐξεφώνησε τὴν
λέξιν. Παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ συνήθως ἡ ἰδέα τῆς ἐνισχύσεως,
τῆς ὑποστηρίξεως δηλοῦται διὰ τοιούτων φράσεων, αἵτινες δὲν
ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐδραϊὰν καὶ ἀσφαλῆ τῶν ποδῶν στάσιν.
Οὕτω, λόγου χάριν, Ἐχει καλὰ πλευρά, τὸν ἐπλεύρωσε.

Ἐπικρατέστερα δὲ ὅσα ἐμφαίνουσι περιφρούρησιν τῆς κεφαλῆς, ἐννοεῖται μεταφορικῶς, ὡς ὁ Ἴσκιος. Καλὸ δένδρον τὸν ἰσκιάζει, τουτέστιν ἔχει τις ἰσχυρὸν προστάτην. Νὰ ζήσω ἔς τὸν Ἴσκιο σου καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἀλλὰ καὶ τὸ κέραμος (κεραμίδι) χρησιμεύει πολλάκις εἰς ὠραίας μεταφοράς. Οὕτω περὶ βασιλέως ἤκουσα· Ὁ βασιλειᾶς εἶναι ἔς τὴν σκέπη (τοῦ οἴκου) κεραμίδι. Καὶ κεραμόνω = προφυλάττω, σκέπω τινὰ ἢ τι. Κλάδος δένδρου, ἐπισκιάζων τὴν ὁδόν, κεραμόνει τὸ δρόμο. Καί, Ὅπου κεραμόνει τ' ἀπόσκιο σημαίνει τὴν γραμμὴν, ὅπου φθάνει ἢ σκιά τῶν ὁρέων ὅταν ὁ ἥλιος κλίνῃ πρὸς τὴν δύσιν.

« Ὁ ἔρμος ὁ ἀζώνηρος » σ. 255.

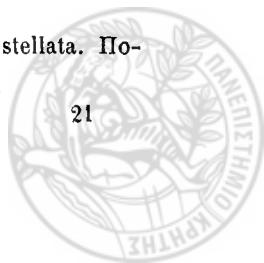
Ἄζώνηρος ὁ ἀνάγυρος ἢ ἀναγύρις τῶν ἀρχαίων. *Anagyris foedita* Θάμνος δασώδης ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν ὄσπριου-ειδῶν. Κατέχει θέσιν εὐτελεστάτην ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν φυτῶν. Ἡ ἀποφορὰ αὐτοῦ διαδίδεται καὶ διὰ τῆς ἐλαφροτέρας ἐπαφῆς. Ὅθεν τὸ τῶν ἀρχαίων· Μὴ κινεῖν τὸν ἀνάγυρον καὶ τὸ δημῶδες· Μὴν ξυπνᾶς τὸν ἀζώνηρον ἢ Μὴν ἀνακατόνεις τὸν ἀζώνηρον. Λέγεται καὶ ἀζωνῆρι. ἤκουσα δὲ προφερόμενον καὶ ὀζώνηρο, καὶ τότε δὲν εἶναι ἀπίθανον ῥίζα αὐτοῦ νὰ ἦναι τὸ Ὅζω. Ἐν χρήσει παρὰ τῷ λαῷ πρὸς θεραπείαν τοῦ κατὰ τὴν ἐαρινὴν ὥραν μαστίζοντος τὰ πόμυια τῶν προβάτων καὶ τὰς ἀγέλας τῶν βοῶν θανατηφόρου τυμπανίτου, προερχομένου ἐκ τῆς βοσκῆς χόρτων τινῶν,

ἀναπτυσσόντων ἀέρια πολλά κατὰ τὴν πέψιν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ ποιμένες ἡμῶν λαμβάνουσι τὰ φύλλα τοῦ ἀναγύρου καὶ δι' αὐτῶν ἐντρίβουσι τὸν οἰσοθάγον, τὸν οὐρανίσκον, τὴν γλῶσσαν τοῦ πάσχοντος ζώου μέχρις οὗ ἐπέρχονται ἐκκενώσεις καὶ ἐμετός, δι' ὧν συνήθως οἰωνίζεται ἡ προσεχῆς παῦσις τοῦ κακοῦ. Τὴν θαυμασίαν ἐνέργειαν τοῦ φαρμάκου τούτου εἶδον αὐτὸς ἐγὼ ἐπὶ βαρυτίμου ἀγελάδος, ἀγγλικοῦ γένους, αἰφνιδίως προσδληθείσης ὑπὸ τῆς νόσου ἀφοῦ ἐπὶ στιγμᾶς τινας εἶχε φάγη μετὰ λαιμαργίας τριψύλλον κάθυγρον ἐκ τῆς πρωϊνῆς δρόσου.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους μεγάλαι ἐγένοντο ἐν Εὐρώπῃ προσπάθειαι πρὸς εὔρεσιν δραστηρίου ἀντιφαρμάκου κατὰ νοσήματος ἐπιφέροντος πολλακίς φθορὰν μεγάλην εἰς τὰ πλούσια κατ' ἐξοχὴν τῆς Ἑλβετίας ποίμνια. Ἡ παρακέντησις, εἰς ἣν προσέδραμον πολλακίς οἱ ποιμένες, ἦτο μέσον λίαν ἐπικίνδυνον καὶ μετὰ πολλὰ καὶ παντοῖα πειράματα θεωρεῖται σήμερον ὡς κατάλληλος ἡ ὑγρὰ ἀμμωνιακὴ (*ammoniac liquid*), ἀλλ' ἐγὼ εὔρον αὐτὴν ἀνωφελῆ. Εὐχῆς ἔργον ἐπομένως θὰ ἦτο ἂν ὁ περιφρονημένος Ἀζώπυρος ἀπεδεικνύετο εἰδικὸν φάρμακον, καθ' ὅσον ἀπροσδοκίτως ἤθελεν ἀναδιδασθῆ εἰς ὑψηλοτάτην περιωπὴν ἐν χώραις, ὅπου ἡ κτηνοκομία φέρει πλοῦτον μέγαν.

« Ἡ ποταπὴ ἢ λαψάνα » σ. 255.

Λαψάνα ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. *Lapsana stellata*. Ποταπὴ δέ, διὰ τὸ ταπεινὸν καὶ χαμαιζήλον αὐτῆς.

« Γλυκαίνει τὸ χαμαίδρου » σ. 255.

Χαμαίδρου ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. *Teucrium chamaedrys*. Πικρότατον· ἐν χορήσει δὲ πρὸς ἰασιν στομαχικῶν νοσημάτων.

« Ἐ τοῦ χαμαιλειοῦ τῆ ρίζα. . . » σ. 255.

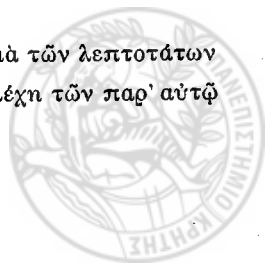
Χαμαιλειὸς ὁ χαμαιλέων τῶν ἀρχαίων. *Carlina acaulis*, ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν κυναροκεφάλων. Ἡ ρίζα φυματώδης, ἐπιμήκης, πλήρης ὀποῦ λευκοῦ, ὅστις, ἐκτιθέμενος εἰς τὸν ἀέρα, πύγνυται καὶ γίνεται μελανόχρους. Εἶναι δηλητήριον δριμύ καὶ θανατηφόρον. Ἡ γεῦσις τῆς ρίζης ὑπόγλυκος, ἔχει ἀποφορὰν βαρεῖαν ὡς τὴν τοῦ κωνείου. Ἐκ τοῦ καρποῦ ἢ τῆς κυνάρας αὐτοῦ ἐξάγεται ὁ ἰξός. Πρὸ τινῶν ἐτῶν ὀλόκληρος οἰκογένεια ἐκ τοῦ χωρίου Σύβρου, περιλαμβανομένου σήμερον εἰς τὸν δῆμον Εὐγηραίων, ἀπατηθεῖσα ἐκ τῆς εὐαρέστου γεύσεως τῆς ρίζης, ἀπώλετο ἐν τῇ πατριδί μου. Τὰ φύλλα αὐτοῦ ἀκανθῶδη ποικιλόχρσα, ὅθεν βεβαίως καὶ τὸ ὄνομα.

« καὶ τὸ περιπλοκάδι,

Ποῦ πάντα κρύβεται δειλὸ καὶ τ' ἄπλερο κορμί του

Ἄλλοῦ στυλόνει τὸ φτωχό . . . » σ. 255.

Περιπλοκάδι. Χαριέστατον φυτόν, διὰ τῶν λεπτοτάτων αὐτοῦ νεύρων περιπλεκόμενον εἰς τὰ στελέχη τῶν παρ' αὐτῷ

φυομένων θάμνων. Εύρίσκεται πάντοτε κεκρυμμένον ἐν ταῖς αἵμασιαις. Ἐπλερο δὲ ἐνεκεν τῆς εὐλυγιστίας καὶ τῆς ἀδυναμίας αὐτοῦ, τουτέστι μὴ πλήρες. Ἀντίθετον τοῦ ἄπλερος εἶναι τὸ μεστός, σταλωμένος. Ἐπλερα λέγονται ἐπίσης καὶ ζῶα ἢ πτηνὰ γεννώμενα πρὸ τοῦ καιροῦ καὶ τότε εἶναι συνώνυμον τοῦ Ἀπασπάλωτα, τουτέστι ἔχοντα σῶμα ἀμορφον.

ΑΙΣΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Πανουριᾶς καὶ Πανουργιᾶς Ἐπιοτύρης τὸ ἐπώνυμον. Ἄδεται ὅτι ὁ ἀνάδοχος αὐτοῦ, κελεύσαντος τοῦ ἱερέως ἵνα προσκαλέσῃ τὸ νήπιον, ἐν ᾧ ἐτελεῖτο τὸ βάπτισμα, ἀπῆντησε, Πανώρηα, ὡς ἐὰν τὸ βαπτιζόμενον ἦτο θῆλυ. Ἀλλὰ νοήσας παραχρῆμα τὸ λάθος μετέτρεψε τὸ ὄνομα αὐθαιρέτως εἰς τὸ Πανουργιᾶς. Ἐγεννήθη περὶ τὰ 1759 εἰς Ντρέμισαν τῆς Παρνασσίδος καὶ ἔζησε μέχρι τινὸς βίον ποιμαντικόν. Ὑστερον συνεδράτευσε μετὰ τοῦ Ἀνδρούτσου καὶ τοῦ Καλλιακούδα. Ἐν ἔτει δὲ 1817 πορευθεὶς εἰς Ἰωάννινα, προσεκύνησε τῷ Ἀλῆ, καὶ περὶ τὰ 1820 διωρίσθη ἀρματωλὸς Παρνασσίδος. Ἦτο πελώριος τὸ σῶμα, ἀπλοϊκὸς καὶ ὑπὲρ τὸ δέον εὐτράπελος (Ὅρα Φιλήμονος Ἱστορ. Δοκ. Τόμ. Γ', σελ. 88).

Δυοδουνιώτης Ἰωάννης, ἐκ Δύο Βουνῶν τῆς Φθιωτίδος. Ὑπηρετήσεν ὑπὸ τὸν Καλλιακούδαν, ὑπῆρξε συνοπαδὸς τοῦ Ἀλεξίου Καλογήρου καὶ εὔρεν αὐτὸν ἢ Ἐπανάστασις ἀρματωλὸν Σαλώνων (Ὅρα Φιλήμονος Ἱστορ. Δοκ. Τόμ. Γ', σελ. 88).

«Μ' ἐξάφνισε τ' Ἀστέρι» σ. 258.

Ἀστέρι. Ὅταν ἐκφέρεται ἐνικῶς, εἶναι ταυτόσημον τοῦ Ἀυγερινοῦ Ἐωσφόρου. Ἡ ἀνατολὴ αὐτοῦ ἦτο παρὰ τοῖς ὀρεσιδίοις μαχηταῖς ἢ συνήθης ὥρα τῆς ἐκ τοῦ ὕπνου ἀνεγέρσεως.

«Ὁ γυιὸς τοῦ Ἀνδρούτσου 'ς τὴ Γραδιά!» σ. 259.

Ἡ εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραδιάς πολύκροτος μάχη τοῦ Ὀδυσσεως ἔλαβε χώραν εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέραν, κατὰ τὴν 8 Μαΐου. Προφητικῶς ἐπομένως ἀναγγέλλει ὁ Διάκος τὸ κατόρθωμα ἐκεῖνο, ὡσανεὶ προαισθανόμενος ὅτι ἀδύνατον ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρούτσου νὰ μὴ νικήσῃ καταλαμβάνων τὴν Γραδιάν, τὰς δευτέρας ταύτας τῆς Ἑλλάδος Θερμοπύλας.

«Κι' ἂν δὲ μὲ ξεχωνιάσουνε» σ. 260.

Ξεχωνιάζω, ξεχώνιασμα. Ἡ βαθεῖα ἀνασκαφὴ ἀκαλλιεργήτου ἐδάφους.

«Θυμίου ο Ἡσαίας» σ. 260.

Ἡσαίας. Υἱὸς τοῦ ἱερέως Παπαστάθην ἐκ Δεσφίνης τῆς Παρνασσίδος. Ἐγεννήθη περὶ τὰ 1779, ἐσπούδασεν ἐν τῇ σχολῇ τῶν Σαλῶνων, διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Γερασίμου Λύτσικα. Δεκαοκταετῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐν Δεσφίνῃ μονὴν τοῦ Προδρόμου καὶ περὶ τὰ 1818 ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Σαλῶνων. Ἦτο δὲ λόγιος, ἔγραψεν ἐκκλησιαστικοὺς λόγους σωζομένους ἀνεκδότους καὶ χρονολογίαν τινὰ τῆς Ρούμελης, ἀπολεσθεῖσαν. Ὑπῆρξεν ὁ ἀείμνηστος εἰς τῶν θερμότερων ἀγωνιστῶν κατὰ τὸν βραχύτατον αὐτοῦ πολεμικὸν βίον καὶ ἐφονεύθη μετὰ τοῦ Παπαγιάννη ἐν Χαλκομαμάτῃ, προτιμήσας τὸν θάνατον τῆς φυγῆς.

Εὐτυχῶς διεσώθη καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἀξιολόγῳ συλλογῇ τοῦ κυρίου Γ. Π. Ἀγγελοπούλου (Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον πρωταθλητὴν τοῦ ἱεροῦ τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε΄. Ἐν Ἀθήναις, 1865) ἐπιστολὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν Ἡσαίαν, ἦν εὐχαρίστως ἀντιγράψω πρὸς ἐπικύρωσιν τῶν σημειώσεών μου. Ἐκ ταύτης προκύπτει ἐναργῶς ἡ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως διαπρύσιος μέριμνα τοῦ μεγάλου Πατριάρχου· ἐξαφανίζονται δὲ αἱ στρυγεραὶ συκοφανταί, αἵτινες ἐξυφάνθησαν κατὰ τῆς διαγωγῆς τοῦ Γρηγορίου, πρὸς αἰωνίαν τιμὴν τοῦ ἀνωτέρου ἡμῶν Κλήρου καὶ πρὸς κατασχύνην καὶ ὄνειδος τῶν κατηγόρων.

ΤΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΛΩΝΩΝ

Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε καὶ ἀδελφὲ Ἡσαΐα,

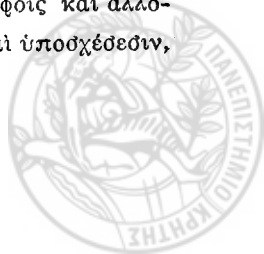
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ κτλ.

Ἀμφοτέρας τὰς τιμίας ἐπιστολάς διὰ τοῦ ἀγαθοῦ πατριώτου καπετάνου Φούντα Γαλαξειδιώτου ἀσφαλῶς ἐδεξάμην καὶ τῶν ἐν αὐταῖς τιμίων σου λόγων ἔγνων.

Ἐχεμυθίας, ἀδελφέ, μεγίστην χρεία καὶ προφύλαξις περὶ πᾶν διάβημα, οἱ γὰρ χρόνοι πονηροὶ εἰσι καὶ ἐν τοῖς φιλοπατριώταις ἔστι καὶ μοχθηρῶν ζύμη, ἀφ' ἧς, ὡς ψωραλέου προδάτου φυλάττεσθε. Κακὸν γὰρ πολλοὶ μηχανῶνται διὰ τὸ τῆς φιλοπλουτίας ἐγκλημα.

Διὸ τὴν ἀγαθὴν ἐξελέξω μερίδα κοινολογῶν μοι ἐμπιστευμένοις πατριώταις τὰ ἐχεμυθίας δεόμενα. Οἱ Γαλαξειδιῶται, οἷς συνεχῶς ἐπιστέλλεις μοι, πεφροντισμένως ἐνεργοῦσι, καὶ ἀφ' ὧν ἔγνων ἀδύνατον ἀντὶ παντὸς τιμίου οὐδ' ἐλάχιστον λόγον ἔρκος ὀδόντων φυγεῖν· οὐ μόνον τὰ σά, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἐν Μωρέᾳ ἀδελφῶν γράμματα κομίζουσί μοι.

Ἡ τοῦ Παπανδρέου προᾶξις πατριωτικὴ μὲν τοῖς γινώσκουσι τὰ μύχια, κατακρίνουσι δὲ οἱ μὴ εἰδότες τὸν ἄνδρα. Κρύφα ὑπερασπίζου αὐτόν, ἐν φανερῷ δ' ἄγνοιαν ὑποκρίνου, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἐπίκρινε τοῖς θεοσεδέσιν ἀδελφοῖς καὶ ἀλλοφύλοις ἰδίᾳ. Πράϋνον τὸν Βεζύρην λόγοις καὶ ὑποσχέσεσιν, ἀλλὰ μὴ παραδοθῆτω εἰς λέοντος στόμα.

Ἄσπασαι σὺν ταῖς ἑμαῖς εὐχαῖς τοὺς ἀνδρείους ἀδελφούς, προτρέπων εἰς κρυψίνοιαν διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. Ἄνδρωθήτωσαν ὡσπερ λέοντες καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Κυρίου κρατυνεῖ αὐτούς, ἐγγὺς δέ ἐστι τὸ τοῦ Σωτῆρος πάσχα.

Αἱ εὐχαὶ τῆς ἑμῆς Μετριότητος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου, ἀδελφέ μου Ἠσαΐα. Γεώργει ἀκαμάτως καὶ ὄλβια γεώργια δώσει σοι ὁ Πανύψιστος.

Κωνσταντινουπόλει, 28 Δεκεμβρίου 1820.

+ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

« Καὶ σκιάχτρο καὶ σκοτάδι » σ. 260.

Σκιάχτρα. Κυρίως τὰ φόβητρα, δι' ὧν ἐκφοβίζουσιν οἱ γεωργοὶ τὰ πτηνά, ὅταν ἐπιπίπτωσι φθοροποιὰ καὶ πειναλέα.

« Καὶ κατασάρκι μελανό » σ. 260.

Κατασάρκι. Τὸ κατὰ τὴν ἐγκαινιάσιν τῆς ἁγίας Τραπεζῆς πρῶτον ἐπιτιθέμενον αὐτῇ ὕψασμα.

« Καὶ νὰ μὲ πνίξῃ τὸ ψωμί » σ. 261.

Κατὰρα συνηθεστάτη ῥιπτομένη συνήθως κατὰ προδότου ἢ ἀγνώμονος. «Θὰ σηκωθῆ τὸ ψωμί, ποῦ σῶδωκα, καὶ θὰ σὲ πνίξῃ». Ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς λησμονοῦντας ταχέως τὰς χάριτας καὶ τὰς περιθάλψεις.

« Ὡσάν πρωτόλουβο καρπό » σ. 261.

Πρωτόλουβος καρπός. Ὁ πρώτος ώριμάζων. Λέγεται καὶ πρωτολάτης.

« Μὲ δίκην Νυχτοποῦλι » σ. 261.

Τὰ νυκτερινὰ πτηνὰ, καίτοι μεγάλας ἔχοντα πτέρυγας, διέρχονται ἐν τῇ σκοτίᾳ ἀψοφητί. Ἄντι νυχτοποῦλι ἔγραψα ἀπ' ἀρχῆς γιδοδύζι, καθόσον τοῦτο περιφέρεται κυρίως περὶ τὸ λυκαυγὲς καὶ διὰ πολλῶν ἐλιγμῶν καὶ μετὰ πολλῆς ταχύτητος διώκει τὰ ἔντομα χωρὶς ν' ἀκούηται οὐδόλωσ τὸ πτερύγισμά του. Ἄλλὰ ἀντικατέστησα γενικωτέραν ἐκφρασιν πρὸς τὸ εὐπρεπέστερον. Πιστεύεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὅτι τὸ γιδοδύζι προβαίνει λάθρα μέχρι τῶν μαστῶν τῆς αἰγὸς καὶ ὑποκλέπτει τὸ γάλα, θηλάζον. Ἐκ τῆς ιδέας ταύτης προῆλθε καὶ τὸ ὄνομα ἀναντιρρόπως. Τὸ αὐτὸ τοῦτο νυκτερόβιον πτηνὸν κοινῶς ὀνομάζεται καὶ ἰταλιστὶ tetta-vacche, ὅπερ μεθερμηνευόμενον ἐν τῇ δημοτικῇ γλώσσῃ ἤθελεν ἀντιστοιχεῖν πρὸς τὸ γελαδοδύζι. Φαίνεται ἐπομένως ὅτι ἡ αὐτὴ πρόληψις ὑπάρχει καὶ παρὰ τῷ συγγενεῖ ἰταλικῷ λαῷ, πλὴν ὅτι ἀντὶ τῆς αἰγὸς τίθεται ἡ ἀγελάς. Ἀποβαίνουσιν εἰς ἐμὲ λίαν εὐάρεστοι αἱ συναντήσεις αὗται καὶ παρέχουσιν ἀντικείμενον εἰς ἐθνολογικὰς ἐρεῦνας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ γιδοδύζι πλανᾶται συνήθως περὶ τῶν μερῶν, ὅπου ἀγελάζονται τὰ ποιμνία, ἴσως πρὸς ἀφθονωτέραν ἄγρην ζωαρίων γεννωμένων ἐν

ταῖς μάνδραις, βεβαίως προῆλθεν ὁ περὶ αὐτοῦ θρυλλούμενος μῦθος ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης.

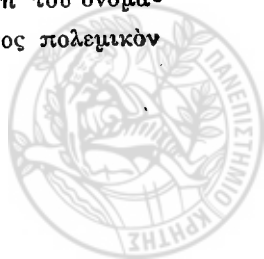
ΑΙΣΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

«Λαλοῦν ἢ πέρδικαις γλυκὰ κι' ὁ ἥλιος 'ς τὴ χαρὰ του» σ. 263.

Τὸ χαριέστατον τοῦτο πτηνόν, καθήμενον κατὰ τὰς πρώτας ἐωθινὰς ὥρας ἐπὶ τῶν ἀποτομωτέρων βράχων, τέρπεται στρέφον πρὸς τὸν ἥλιον ὡς ἂν ἐπιδεικνύμενον τὸ ποικιλόχρουν καὶ ἀβρὸν στῆθος. Ὅτι δὲ ἡ πέρδιξ εἶναι ἐκ τῶν συμπαθεστέρων ὀρνέων μαρτυρεῖ καὶ τὸ περδικοστῆθω, ἐπίθετο λεγόμενον ἐπὶ παρθένου καλὸν ἐχούσης καὶ οἶον ἐπανεδτικὸτα τὸν κόλπον.

«Κατάκορφα 'ς τὸν οὐρανὸ πετιέται κι' ὁ πετρίτης» σ. 263.

Πετρίτης, εἶδος ἰεράκος ἐκ τῶν ἀγριωτέρων. Ἐκλέγει συνήθως τὰς ὑψηλοτέρας πέτρας κ' ἐκεῖθεν ἀρειμανίως κατασκοπεύει καὶ ἐπιτίθεται, ὅθεν καὶ ἡ παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος. Ἐν χρήσει πρὸς ἐπαινον νεανίου, ἔχοντος πολεμικὸν τὸ ἦθος.

« Πρὶν ἔδγη ἔς τὴν παγάνα » δ. 263.

Παγάνα. Συνήθως αἱ ἐκδρομαί, αἵτινες γίνονται εἰς τὰ δάση πρὸς κυνηγεσίαν. Ἀλλὰ κυρίως ἐμφαίνει τοὺς ἐλιγμοὺς καὶ τὰς περιστροφὰς τοῦ κυνηγοῦ, πλανωμένου ἔνθεν κάκειθεν πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ποθητῆς ἄγρας, ὅθεν καὶ τὸ ῥῆμα παγανίζω.

« Χαρούμενα τάρεικν » δ. 263.

Ἐρεικν ἢ ῥείκν. *Erica vulgaris*. Πάντοτε πληθυντικῶς.

« Τὸ θροῦμπι, τὴν ἀλιφασκιά, τὸ σφελαχτό, ἢ μυρτοῦλα » δ. 263.

Θροῦμπι. Θύμβρα. *Thymbra capitata*.

Ἀλιφασκιά. Ἐλελίφασκος. *Salvia pomifera*.

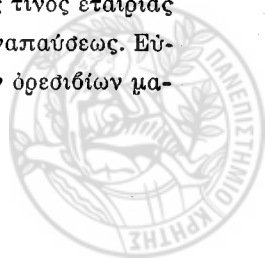
Σφελαχτός. *Spartium scorpius*. Θάμνος ἀκανθώδης ἐκ τῶν πρώτων φυτῶν, ἅτινα ἀναγγέλλουσι τὸ ἔαρ διὰ τῶν ὠραίων κιτρίνων ἀνθέων των.

« Δακρύζουνε τ' ἀπάρθена τὰ χιόνια ἔς τὸ λιοπύρι » δ. 263.

Ἀπάρθена = ἀειπάρθена. Λιοπύρι, ἢ ἡλιακὴ θερμότης.

« Ποιὸς ἐδυντύχαινε κρυφὰ μὲ τοῦ σπαθιοῦ τὴν κόψη » δ. 265.

Ὅστις ἔτυχε νὰ συναντηθῇ μετὰ πολεμικῆς τινος ἐταιρίας εἶδε βεβαίως πῶς δαπανῶνται αἱ ὥραι τῆς ἀναπαύσεως. Εὐελπιστῶ ὅτι πιστῶς ἀπεικόνισα τὰ ἔθιμα τῶν ὀρεδιδίων μα-

χιτῶν τῆς Ἑλλάδος, γινόμενος οὐχὶ ἐφευρετῆς, ἀλλ' ἀπλοῦς ἀντιγραφεύς.

Συντυχαίνω = συντυγχάνω, συνομιλῶ.

« Ποιὸς τρίβει τὰ παφήλια » σ. 265.

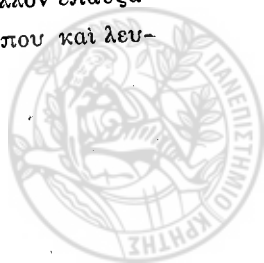
Παφήλια. Αἱ ἐκ μετάλλου πολυτίμου ἢ εὐτελοῦς ζῶναι τῶν πυροβόλων. Ἡ στρατιωτικὴ τιμὴ ἐπέβαλλεν, ἐπὶ ποινῇ κατασχύνης, τὴν ἄκραν καθαριότητα τῶν ὄπλων. Ἀλλὰ πρὸς ἰσοστάθμισιν τῆς τοιαύτης ἀπαιτήσεως οὐδεμίᾳ ἀξίωσις ὑπῆρχεν ὡς πρὸς τὴν λευκότητα τῆς φουστανέλλας· διὸ ἔδλεπέ τις ἀπαστράπτοντα τὰ ὄπλα ἐπὶ τοῦ ζοφεροῦ χιτῶνος ὡς ἀστέρας ἐπὶ μέλανος οὐρανοῦ.

« Μὲς 'ς τὰ τριφύλλα τὰ παχειὰ διδέρικη φοράδα,

Μαρμάρᾳ, φεῖδι φτερωτό . . . » σ. 265.

Τριφύλλι. Τὸ γνωστὸν τρίφυλλον, κληθὲν οὕτως ἀπὸ τῶν τριῶν φύλλων, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται ἕκαστος αὐτοῦ κλαδίσκος. Ἄν δέ ποτε εὐρεθῆ ἔχον, ὡς ἐξ ἰδιοτροπίας τῆς φύσεως, τέσσαρα φύλλα, θεωρεῖται ἐπιτήδειον εἰς μαγείας.

Σιδέρικη. Ἡ χροιά αὕτη τῆς τριχὸς συνιστᾷ πολὺ παρὰ τῷ λαῶ τὸν ἵππον, καὶ θεωρεῖται ὡς σημεῖον ἀλάνθαστον γενναϊότητος, προδαπτομένων εἰς τὸ ζῶον πάντων τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ σιδήρου, ὅθεν καὶ τὸ ἐπίθετον. Καὶ τοῦτο μὲν συντελεῖ εἰς ὑπερτίμησιν, ἥτις ὅμως ἔτι μᾶλλον ἐπαυξάνεται ὅταν ὁ ἵππος φέρῃ προσέτι ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ λευκὸν ἀστέρα.

Μαρμάρα. Στεῖρα ἵππος. Ἄγνοῶ πόθεν προέρχεται ἡ λέξις αὕτη. Ἐκτός ἂν ἔχη κοινόν τι πρὸς τὸ μάρμαρον, ὅπερ παραλαμβάνεται εἰς πολλὰς μεταφορὰς πρὸς χαρακτηρισμὸν νεκρῶν, ἀναισθήτων ἢ ψυχρῶν πραγμάτων. Οὕτω λ. χ. Ἔμεινε μάρμαρο = ἔμεινε ἀκίνητος. Καὶ ὁ περὶ τινος ἐν συμπλοκῇ πληγέντος ἐρωτώμενος ἐὰν ἔπεσεν, ἀποκρίνεται Μάρμαρο = νεκρός (raide mort). Ἐπειδὴ δὲ ἡ γονιμότης τῶν ζώων ἀποδίδεται εἰς ζωτικὴν τινα θερμότητα, ἀναπτυσσομένην ἐν τῇ μήτρᾳ κατὰ τινὰς ὥρας τοῦ ἔτους, καὶ ταύτην χαρακτηρίζει ὁ λαὸς διὰ τοῦ φωτιά, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἐλήφθη κατ' ἀρχὰς ἡ λέξις μαρμάρα εἰς δῆλωσιν τῆς ψυχρότητος τοῦ αἵματος, εἰκαζομένης ἐκ τῆς ἀδρανείας τῶν γεννητικῶν ὀργάνων.

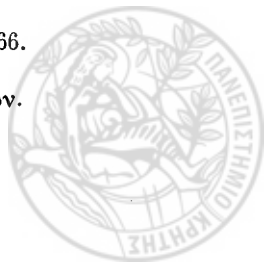
« Καὶ σὺ τὸ ξυπνητῆρι μας, σὺ τοῦ βουνοῦ τ' ὄρνιθι » σ. 266.

Οἱ ἀλέκτορες καὶ ἐν γένει πάντα τὰ πτηνὰ τὰ προαγγέλλοντα τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας ἦσαν τὰ ξυπνητῆρια τῶν ἐπὶ τῶν ὀρέων διαιωμένων.

Ὅρνιθι καὶ πληθυντικῶς ὄρνιθια τὰ κατοικίδια πτηνὰ. Ἄλλ' ὅταν θέλῃ τις νὰ δηλώσῃ τὰς καθ' ὄρισμένες νυκτερινὰς ὥρας φωνὰς τοῦ ἀλέκτορος, τότε συνθεστέρον ἐνικῶς λ. χ. Ἐλάλησε τῶρνιθι.

« Ἐδαψε τὰ παλιούρια » σ. 266.

Παλιούρος τὸ γνωστὸν ἀκανθῶδες φυτόν.

« Μὲς ἔς τὴ μονιὰ τοῦ λύκου » σ. 266.

Μονιά, ἐπὶ τετραπόδων ζώων. Φωλεά, ἐπὶ πτηνῶν. Ὁ-
θεν μονιάς ὁ λαγῶς, ὁ λύκος, ὁ ἀγριόχοιρος ἢ ἄλλο τι τῶν
θηρίων ἐκ γήρατος ἢ χαρακτῆρος ἀγρίου μὴ στέργοντος τὴν
μετὰ τῶν ὁμοφύλων συμβίωσιν.

« Τὰ κούφια βελανίδια » σ. 266.

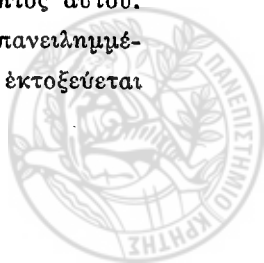
Αἱ καταπίπτουσαι ἀπὸ τῆς δρυὸς βάλανοι, αἱ διακρινόμε-
ναι διὰ τῆς λέξεως χαμάδα, εἶναι ἡ κυριωτέρα τροφή τῶν
ἀγριοχοίρων.

« Κ' ἐχόρταινα βυζαίνοντας μιὰ φλοῦδ' ἀπὸ μολύβι » σ. 266.

Πιστεύεται κοινῶς ὅτι τεμάχιον μολύβδου, στρεφόμενον διὰ
τῆς γλώσσης ἐντὸς τοῦ στόματος,πραΰνει τὴν δίψαν. Πρὸς
τοῦτο θεωρεῖται κατάλληλος καὶ μικρὸς τις θαλάσσιος λίθος,
ὅστις καὶ δίψα ὀνομάζεται.

« Καὶ σὰ μονομερίδα » σ. 266.

Μονομερίδα. Ὁφίς μικρὸς, θανατηφόρος. Ἐκ δὲ τῆς ἀμ-
δύτητος τῆς οὐρᾶς προῆλθεν ἡ ἰδέα ὅτι δικέφαλον εἶναι τὸ
ἐρπετὸν τοῦτο. Ἐμποιεῖ τρομόν ἢ ζοφερὰ αὐτοῦ χροιά καὶ
καθίσταται λίαν ἐπικίνδυνον ὡς ἐκ τῆς μικρότητος αὐτοῦ.
Πρὸς τὸν ἐπιμόνως ἀρνούμενον τὴν ἐκτέλεσιν ἐπανειλημμέ-
νης προσταγῆς καὶ ἐντόνως ἐκφωνοῦντα· Ὅχι! ἐκτοξεύεται

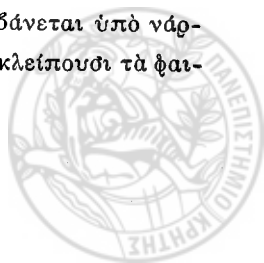

τὸ Ὅχι καὶ μονομερίδα! Τὸ μὲν πρῶτον ὡς παρήχησις τοῦ ὄχι καὶ ὡς ἐμφαῖνον ἄλλον ὄφιν ἐπίσης θανατηφόρον, τὸ δὲ δεύτερον πρὸς ἐπίτασιν τῆς κατάρας. Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων, ἐπικίνδυνοι θεωροῦνται παρ' ἡμῖν ὁ ἀστρίτης καὶ τὸ ἀκονάκι, περὶ οὗ καὶ τὸ δημῶδες

Ἄν σὲ φάη τάκονάκι

Τὸ τσαπὶ καὶ τὸ φτιαράκι.

Ἡ δένδρογαλιά, ὁ σαπίτης, ὁ τυφλίτης, τὸ σαϊτάρι θεωροῦνται ἀκίνδυνα. Ὡς φάρμακον εἰς οὐδετέρωσιν τοῦ ἰοῦ τῶν ὄφειων παρέχεται λευκὴ τις κόνις, κατασκευαζομένη ἐκ τινος φυτοῦ, ὃπερ καὶ φειδοχόρτι καλεῖται. Τινὲς πιστεύουσιν ὅτι τὴν αὐτὴν θαυμασίαν ιδιότητα ἔχει καὶ ἡ δρακοντία (ἄρον, δρακόντιον τῶν ἀρχαίων, *Arum italicum*), φυτόν περικλείον ἐντὸς πρασινωπῆς θήκης καυλὸν ἐρυθροειδῆ, κοινῶς λεγόμενον γκάρδην. Ὁ καυλὸς οὗτος ἀποτεφρούμενος εἶναι τὸ ἀντιφάρμακον. Ἀρκεῖ νὰ πῆ τις τὴν κόνιν δις ἐντὸς ἐβδομάδος, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν Τετράδην καὶ τὴν Παρασκευὴν, μόλις ἐγειρόμενος τοῦ ὕπνου καὶ πρὸ πάσης ἐδωδῆς καὶ πόσεως. Ἡ θεραπεία αὕτη καλεῖται πότισμα, καὶ ποτισμένος ὁ διὰ τοῦ τρόπου τούτου καταστάς ἄρωτος. Ὁ σίελος ἀποκτᾷ τότε καταπληκτικὴν ιδιότητα, ὥστε διὰ τῆς ἀπλῆς ἐπιθέσεως αὐτοῦ ὄχι μόνον ὁ ὄφιν καταλαμβάνεται ὑπὸ νάρκης, ἀλλὰ θεραπεύονται τὰ τραύματα καὶ ἐκλείπουσι τὰ φαινόμενα τῆς δηλητηριάσεως.

« Ἀπῶνα ἀρμὸ ἔς τὸν ἄλλονε » σ. 267.

Ἄρμος ἢ ἄρθρωσις. Ὅθεν καὶ ἡ συνήθης ἀπειλή· Θὰ σὲ κόψω ἀπὸ ἀρμὸ ἔς ἀρμό.

« Ἀνάθεμα τὴν ὥρα,

Ποῦ ὁ Γούμενος τοῦ Ἄν Γιαννιοῦ ἀπὸ τὴν Ἄρτοτινα » σ. 267.

Καθ' ὅσον ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ εἶχε χειροτονηθῆ ὁ Διάκος.

« Καὶ τρεῖς ἀνάθεμά τινε τὴν ὥρα, ποῦ οἱ συντρόφοι
Σοῦ εἰδείξανε τὴν πλάτη του ! . . » σ. 267.

Ὅτε ἀπεφάσισα μετ' ἀκριβείας νὰ μάθω τὰ περὶ τῆς οἰωνο-
σκοπίας ταύτης θρυλλούμενα, ἐπορεύθην πρὸς τινὰ ὑπερε-
κατοντούτην βλαχοποιμένα, καὶ εὐρῶν αὐτὸν ἐν ὥρᾳ χειμῶ-
νος θερμαινόμενον ὑπὸ τὸν ἥλιον καὶ ἐπιτηροῦντα μακρόθεν
τὸ ποιμνιον,

— Καλῶς τὰ κάνεις, γέροντα.

— Καλῶς το τὸ παιδί μου.

— Τὰ χρόνια σὲ βαρένουνε . . . Πῶς ἀπερνᾷς; . . . Πῶς εἶσαι;

— Μοῦ φαίνεται πῶς ἦρθα χθές. Ἐμπῆκ' ἀπὸ μιὰ θύρα

Κι' ἀπὸ μιὰν ἄλλην θὰ νὰ βγῶ.— Πῶς εἶμαι θές νὰ μάθης;

Ἡ βρῦσαις ἐκινήσανε,

Οἱ μύλοι ἐσταματίσανε,

Καὶ τὰ βουὰ ἐχιονίσανε

Καὶ τὰ δυὸ γυνῆκαν τρία.

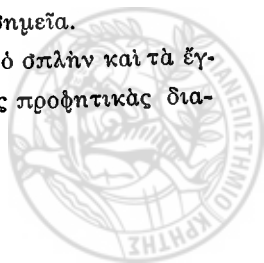

Προσκληθείς δὲ ὑπ' ἐμοῦ ἵνα ἐξηγήσῃ τὸ αἰνίγμα, ἀπίντη-
 σεν ὅτι ἐκ τοῦ γήρατος οἱ ὀφθαλμοὶ ἐρρέον δάκρυα, οἱ ὀδόν-
 τες εἶχον πέση, ἡ κόμη ἐπολιώθη καὶ ὅτι ἀντὶ δύο εἶχε προσλά-
 βῃ καὶ τρίτον πόδα, τὴν βακτηρίαν. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ταύ-
 την, ἀφοῦ ἐπὶ μακρὰν ὥραν διὰ μυρίων ἐλιγμῶν ἀφήρπασα
 ἐκ τοῦ στόματός του ἀρχαῖά τινα διηγήματα, ἤλθον εἰς τὸ
 ποθοῦμενον θέμα. Ἦκουσα παρ' αὐτοῦ ἀληθῶς τεράστια·
 ὁμολογῶ δὲ ὅτι ἡ πεποιθησις, μεθ' ἧς ἐξεφράζετο ὁ οἰωνοσκό-
 πος, κατελάμβανε βαθμηδὸν καὶ ἐμέ, ὥστε μοὶ μετέδωκε τὴν
 πίστιν καὶ τὰς δοξασίας του.

Ἄλλὰ, μὴ ἀρκοῦμενος ὁ γέρον εἰς γενικὰς παρατηρήσεις
 καὶ εἰς τὸ κύρος τῆς μακροχρονίου αὐτοῦ πείρας, ἔβαλε τὴν
 χεῖρα εἰς τὴν ζώνην καὶ ἐξήγαγε δύο ἢ τρία πεπαλαιωμένα
 ὀστᾶ, ἐφ' ὧν μοὶ ἐδίδαξε τὴν ἀνάγνωσιν τῶν σημεῖων ἐν πρω-
 τοτύπῳ. Ἐκ τῆς διδασκαλίας ἐκείνης ἐπορίσθην τὰ ἐν τῷ
 ἀποσπάσματι τούτῳ τοῦ στιχουργήματός μου καταχωρι-
 σθέντα.

Ὁ ἀμνὸς τοῦ Πάσχα καὶ ὁ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου
 Γεωργίου θυόμενος περιέχει σχεδὸν πάντοτε ἀλανθάστους
 προφητείας. Κατὰ δὲ τὸ ἀρματωλικὸν ἔθιμον, ὁσάκις παρετί-
 θετο κριὸς ἢ ἀμνὸς (λειάνωμα) καὶ κατεκερματίζετο, ἡ ὁμο-
 πλάτη ἀνῆκε δικαιωματικῶς εἰς τὸν ἀρχηγόν, ὅστις δὲν πα-
 ρέλειπεν ἀκριβῶς νὰ ἐξετάσῃ τὰ ἐν αὐτῇ σημεῖα.

Ἐκτὸς τῆς ὁμοπλάτης καὶ τὸ ἦπαρ καὶ ὁ σπλὴν καὶ τὰ ἐγ-
 κατα ἐν γένει χρῆσιμεῖουσιν πολλάκις εἰς προφητικὰς δια-

γνώσεις. Ἄλλὰ περὶ τούτων οὐδεμίαν νῦν τύχησα νὰ συλλέξω ἀκριβῆ πληροφορίαν. Εἶναι ἀκατανόητον πόσον φείδονται τῶν ἐξηγήσεων οἱ δημοτικοὶ μάντιες καὶ πόσον, ἀποποιούμενοι πολλάκις ἀδράς ἀμοιβάς, ἀρνοῦνται ν' ἀποκαλύπτωσι τὰ μυστήρια τῆς προπατορικῆς ἐπιστήμης.

« Τοὺς ἔδειξε μὴ φλέβα » σ. 267.

Σημεῖον αἱματοχυσίας, καθὼς αἱ σκιαί, αἵτινες παρατηροῦνται ἐπὶ τοῦ ὀστού (ὅπερ ἰδίως καλεῖται χτένι), προμηνύουσι πένθος. Αἱ λειψάδαις καὶ τὰ κοιλώματα εἰκονίζουσι μνήματα ἀνεωγμένα.

Ἡ λέξις λειψάδα ἐκ τοῦ λείπω σημαίνει κενὸν σχηματισθὲν ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως τεμαχίου τινὸς ἀπὸ στερεοῦ σώματος. Τὸ δὲ κοίλωμα φυσικὸν βαθύλωμα. Ἡ αὐτὴ τῆς ἐλλείψεως ἔννοια ἄλλως, τροπολογηθεῖσα, φαίνεται καὶ ἐν τοῖς λειψός, λειψή. Ἐντεῦθεν καὶ τηγανίταις λειψαῖς καὶ ἀναιδαταῖς, αἱ μὲν ἄζυμοι, αἱ δὲ ἐνζυμοι.

« Ἐξάνοιξε ἔς τὴν ἀγκωνή, μελαχροινὴ λουρίδα,
Ποῦ πρόβαινε σὰ σερπετό » σ. 267.

Λουρίδα, λωρίον. Σημαίνει ἐνταῦθα γραμμὴν μέλαιναν, δίκην ἔρποντος ὄφεως καμπτομένην.

Σερπετό καὶ ἔρπετό. Ἐπροτίμησα τὸ πρῶτον πρὸς διατήρησιν τῆς περιέργου ταύτης διαλεκτικῆς διαφορᾶς.

« Τοῦ πιάστηκε ἡ ἀναπνοά » σ. 268.

Μὴ πιστεύσῃ τις ὅτι κατὰ λάθος ἔγραψα ἀναπνοὰ ἀντὶ ἀναπνοῆ· ἠθέλησα ἐκ προθέσεως νὰ τηρήσω τὸν περιωθέντα τοῦτον αἰολοδωρικὸν πλατυασμόν.

« Ὅχιὰ μὲ τὸν ὄσκρό της » σ. 268.

Ὁ σκρός τὸ κέντρον τοῦ σφηκός καὶ τῆς μελίσσης, λεγόμενον καὶ ἐπὶ τῆς γλώσσης τοῦ ὄφως. Σύμβολον ἔριδος καὶ ἐμφυλίων σπαραγμῶν.

« Ἀκούσανε ποῦ ἐφρύμαζε » σ. 268.

Ἐφρύμαζε. Τὸ ἄγριον φύσημα τοῦ ἵππου, σημαῖνον ἐκπληξιν ἢ τρόμον.

« Μάγλειψε, Διάκε, ξώδεσμα τὸ βόλι ἓνα παγίδι » σ. 269.

Τοῦ γλείφω γίνεται χρῆσις εἰς δῆλωσιν ἐπιπολαίου τραύματος διὰ σφαίρας.

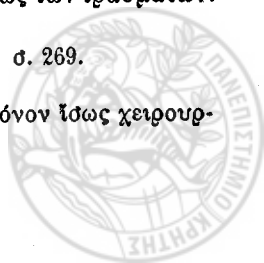
Παγίδι καὶ παγίδια, αἱ πλευραὶ.

« Κι' ὁ δρόμος τῆ λαδωματιὰ μου ξάναψε λιγάκι » σ. 269.

Τὸ ξανάφτω ἐπὶ ἐρεθισμοῦ καὶ φλογώσεως τῶν τραυμάτων.

« Δός μου τὸ μῆλι σου νὰ ἰδῶ » σ. 269.

Τὸ μῆλι. Ἡ μῆλη τῶν ἀρχαίων ἦτο τὸ μόνον ἴσως χειρουρ-

γικόν ἐργαλεῖον τῶν ἀρματωλῶν, δι' οὗ κατεμετρεῖτο τὸ βάθος τῶν πληγῶν.

« Ξαντό. . . Φρυμμένη πηγανιά » σ. 269.

Ἐκ τῶν προχείρων μέσων πρὸς κατάπαυσιν τῆς αἰμορραγίας συνηθέστατον ἦτο ὁ ἀποτεφρωμένος πήγανος, ὁ φλοιὸς ἀγρίας συκῆς, ὁ μοτὸς καὶ ἄλλα.

« Δὲν ἔπαιξε λεπίδι » σ. 269.

Φράσις πολεμική, σημαίνουσα συμπλοκὴν ἐκ τοῦ συστάδην. Καθὼς καὶ τό: Τόνε παίρνει ἔς τὸ φτερό, σημαίνει νίκην προερχομένην ἐκ τῆς φυγῆς τῶν ἐναντίων ἀνευ τινὸς ἀντιστάσεως.

« Δριμόχολο, τρομάρα » σ. 270.

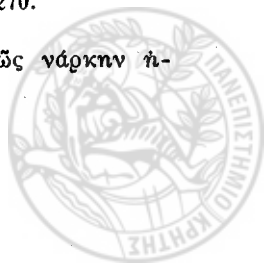
Δριμόχολο, αἰφνίδιος, ὀρμητικώτατος βορειο-ἀνατολικὸς ἄνεμος, ἐπικίνδυνος ἐν θαλάσῃ καὶ καταστρέφων τοὺς καρπούς τῆς γῆς.

« Ῥιπίζω. . . μ' ἐκυνήγησαν » σ. 270.

Τὸ ριπίζω κυρίως διασκορπίζω, ἀλλὰ καὶ ἐν χρήσει πρὸς δῆλωσιν ὀρμητικῆς φυγῆς.

« Τὸν εἶχα ἰδῆ ποῦ ἐμούδιασε » σ. 270.

Ἐμούδιασε ἐνταῦθα σημαίνει μεταφορικῶς νάρκην ἠθικὴν.

« Ἄν πέσω, θυμηθῆτε

Τ' ἄρματα, τὸ κεφάλι μου » σ. 271.

Θέλω λάβῃ ἀφορμὴν ἐν τοῖς ἐπομένοις νὰ εἶπω τινά, σχετιζόμενα πρὸς τὰς ἰδέας τῶν ἀρματολῶν ὅταν ἐπρόκειτο περὶ προφυλάξεως τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν ὕδρευον. Γνωσταὶ δὲ ὑπάρχουσιν αἱ περιφρονήσεις, εἰς ἃς ὑπέκειτο τὸ εὐγενὲς τοῦτο μέλος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἡ καθέδρα τῆς διανοίας, ὁσάκις περιέπιπτεν εἰς τῶν ἐχθρῶν τὰς χεῖρας.

« Σήμερ' ἀρχίζει ὁ κάματος » 271.

Τὸ ἡμέτερον ἄροτρον, διατηρηθὲν ὄσων ὡς τὸ παρέδωκε τοῖς προγόνοις ἡμῶν ὁ καλὸς Τριπτόλεμος, σύγκειται ἐκ τῶν ἐπομένων μερῶν.

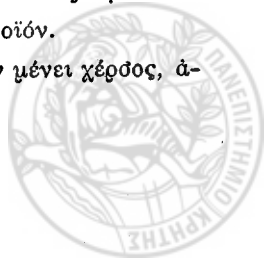
Ἄλετρι, ζυγός, κέρος ἢ σύβαλμα, γενὶ ἢ ὑννί, ἀλετροπόδι, φτερά, σπάθη, σταβάρη, χερουλάτης, ζεύλαις, ἀσκάλι, κλειδί, βουκέντρα καὶ ἀλπὸς αἱ δύο ὄπαί, αἵτινες ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῆς ἀλετροπόδας.

Προοιμιαὶς αἱ κατὰ τὴν χειμερινὴν ὥραν γινόμεναι σποραί.

Ὅψιμιαὶς αἱ κατὰ τὴν ἐαρινήν.

Κάματος. Ἡ τῶν ἀροτήρων βῶν καὶ ἡ τοῦ ζευγηλάτου ἐργασία. Καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης προϊόν.

Χερσάδα. Ἡ γῆ, ἥτις ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν μένει χέρσος, ἀκαλλιέργητος.

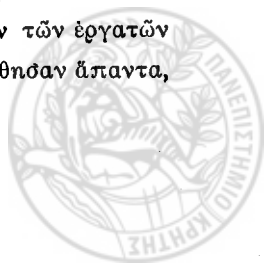

«Και ποιός κρατεῖ μιὰ λαιδοριά, τ'άφωρεσμένο δένδρο» σ. 272.

Λαιδοριά καὶ ἀλαιδοριά. Δρυς ἀειθαλής. *Quercus illex*. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς δρυὸς θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ καταπρα-
 μένον. Μυθολογεῖται δὲ ὅτι θαυμασίως πως καὶ μυστηριωδῶς
 διαδοθείσης τῆς καταδίκης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔντρομα
 συνῆλθον εἰς νυκτερινὸν συνέδριον πάντα τὰ φυτὰ καὶ, συ-
 σκέψεως γενομένης, παρεδέχθησαν ὁμοθυμαδὸν ν' ἀρνηθῶσι
 τὸ ξύλον αὐτῶν πρὸς κατασκευὴν τοῦ σταυροῦ, ἐφ' οὗ ἐπέ-
 πρωτο νὰ προσηλωθῇ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ', ὡς ἐν μέσῳ τῶν
 Ἀποστόλων εἶχεν εὑρεθῆ ὁ Ἰούδας, οὕτω καὶ μεταξὺ τῶν
 δένδρων παρέστη ἡ λαιδοριά, ἥτις μόνη ἐδήλωσεν ὅτι οὐ-
 δόλως διενοεῖτο νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν γενομένην ἀπόφασιν. Ἡ
 βδελυρὰ αὕτη διαγωγὴ ἐστιγματίσθη διὰ φοβεροῦ ἀναθέμα-
 τος ὑπὸ τῶν βουλευομένων καὶ οὕτω παρεδόθη εἰς τὰς ἀρὰς
 τῶν αἰώνων ὡς ἔνοχον φρικαλέας προδοσίας τὸ ἀποτρόπαιον
 φυτόν.

Ἐπελθούσης τῆς ὥρας, καθ' ἣν ἰουδαῖοι τεχνῖται διετάχθη-
 σαν νὰ κατασκευάσωσι τὸ ὄργανον τοῦ μαρτυρίου, παρετη-
 ρήθη μετ' ἐκπλήξεως ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν γνωστῶν ξύλων ἔ-
 στεργε νὰ τηρήσῃ τὴν συνήθη ἀπάθειαν, ἀλλ', ὡς ἂν ἐν τῷ
 ὀργανισμῷ αὐτοῦ ἐφώλευε μυστηριώδες πνεῦμα, διεῖρη-
 γνύετο πανταχόθεν καὶ ἀπεσκίρτα συστρεφόμενον καὶ δια-
 κροῦον τὴν μανιώδη καταφορὰν καὶ παραλῦον τῶν ἐργατῶν
 τὰ τεχνάσματα. Ἀφ' οὗ ἐκ περιτροπῆς ἐβασανίσθησαν ἅπαντα,

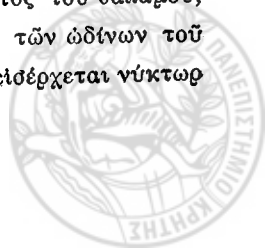

μόνη ἢ λοιδοριὰ προσνέχθη φιλικῶς καὶ οὕτω μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας κατηρτίσθη τὸ πολύμοχθον ἔργον.

Τοῦ δένδρου τούτου ὁ φλοιός, οἱ κλάδοι, τὰ φύλλα καὶ ἐν γένει πᾶσα ἡ κατασκευὴ διεγείρει ἀνεξήγητον ἀποστροφὴν εἴτε διότι φαίνεται ὡς εἰδεχθὲς ἔκτρομα ἐν τῇ οἰκογενεῖα, εἰς ἣν ἀνήκει, εἴτε διότι εἰς τοῦ λαοῦ τὰ βλέμματα παρίσταται φέρον ἀνεξίτηλον τὸ προαιώνιον στίγμα.

Οἱ δὲ ἐπὶ τῶν ὀρέων ξυλευόμενοι παραγκωνίζουσιν αὐτὸ ἐκ συστήματος, φοβούμενοι μὴ τὸν πέλεκυν μολύνωσι, κυρίως δὲ μὴ τὴν ἀγνότητα τῆς φλογὸς μάνωσιν, εἰσάγοντες αὐτὸ εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἐστίαν. Ὅτι δὲ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀποδίδει θρησκευτικὸν σεβασμὸν εἰς τὸ πῦρ, μαρτύριον ἔστω ἡ καταρίθμησις αὐτοῦ μεταξὺ τῶν κυριωτέρων δυνάμεων τῆς φύσεως καὶ ἡ διατύπωσις ἰδιαιτέρας ὀρκωμοσίας ἀπαγγελλομένης συνήθως ἐν κρισίμοις περιστάσεσι καὶ συνοδοιμεμένης διὰ σχήματος, ὅπερ ἐκτελεῖ τις ψαύων ταχέως διὰ τοῦ δείκτου καὶ τοῦ λιχανοῦ τὴν φλόγα ἐκ τῶν κάτωθεν πρὸς τὰ ἄνω. Ὁ τύπος τοῦ ὄρκου διαφέρει πολλακίς κατὰ τὴν φράσιν, εἶναι δὲ πάντοτε ὁ αὐτὸς ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν. Μὰ τὸ φῶς, ποῦ μᾶς φωτίζει. Μὰ τὴ φωτιά, ποῦ μᾶς παραστέκει.

Τὴν φλόγα τοῦ πυρὸς θεωρεῖ ἐπίσης ὁ λαὸς ὡς ἐξαγνίζουσαν καὶ ἀπομακρύνουσαν τὰ πονηρὰ πνεύματα, ἅτινα δολιῶς πολιορκοῦσι τὸν ἄνθρωπον. Οὕτω λ. χ. ἐντὸς τοῦ θαλάμου, ὅπου κεῖται ἡ λεχώ, ἀρτίως ἀπαλλαχθεῖσα τῶν ὀδίνων τοῦ τοκετοῦ, οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐξωθεν τοῦ οἴκου εἰσέρχεται νύκτωρ

πριν ἢ διασκελισθῆ ἢ ψαύσῃ διὰ τῶν δακτύλων τὴν φλόγα.

Καὶ αὕτῃ τῆς βασκανίας ἡ διάγνωσις τελεῖται διὰ πεπυρωμένων ἀνθράκων, βαλλομένων εἰς ψυχρὸν ὕδωρ. Τότε ὁ μαντευόμενος προφέρει συγχρόνως τὸ ὄνομα τοῦ πάσχοντος· καὶ ἂν ἀληθῶς ὑπάρχη βασκανία, εἰς τῶν ἀνθράκων κρημνίζεται μετὰ πολλοῦ τοῦ ψόφου εἰς τὸν πυθμένα. Ἐννοεῖται ὀκοθεν ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη συνοδεύεται ὑπὸ μυστικῶν ἐξορκισμῶν. Τούτου πραχθέντος, νίπτεται ὁ πάσχων διὰ τοῦ ὕδατος, τοῦ χρυσιμεύσαντος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ μυστηρίου, πίνει καὶ θεραπεύεται αὐθωρεῖ.

Ἄλλ' ἐπανερχόμενος ἐπὶ τὸ προκείμενον, λέγω ὅτι, τοιαύτης οὔσης τῆς περὶ λοιδοριᾶς δημῶδους παραδόσεως, ἔκρινα εὐλογον νὰ εἰσαγάγω αὐτὴν εἰς τὴν διαδραματιζομένην σκηνήν, ὡς διὰ τῆς παρουσίας αὐτῆς προοιωνίζουσιν τὴν ἐπικειμένην καταστροφὴν.

« Ἄστραψ' ἡ πρώτη τουφεκιά. . . Χαρὰ ἔς τὸ καρυοφύλλι! . .

Νὰ μὴν πεθάνω ἐδῶ μὲ δᾶς » σ. 273.

Διασήμεν τινῶν ὄπλων ἡ φωνὴ ὑπῆρχε γνωστή, καὶ δὲν ἦτο σπάνιον, ἐν μέσῳ ἀπειρῶν πυροβολισμῶν, γεγυμνασμένον ὠτίον νὰ διακρίνη ἐκ τῆς ἐκπυροσκοροτήσεως, ἂν ἐκεῖ ἐμάχετο γνωστός τις φίλος ἢ ἐχθρός. Τοῦτο συνέβη καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, καθ' ἣν ὁ Διαμάντης ἀναγνωρίζει ἐκ τοῦ ἤχου τὸ ὄπλον τοῦ διαβοήτου Δίπλα, τοῦ γνωστοῦ τούτου συνεταίρου τοῦ Κατσαντώνη.

Ὅτι δὲ τὸ καρυοφύλλι (πῶς νὰ μὴ καταρασθῶ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ φίλου μου Κυρίου Σάθα!) ἐφημίζετο ὡς ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἠχητικὸν καὶ βροντοφῶνον δηλοῖ σαφῶς τὸ κλέφτικον ἀξίωμα.

Ἄρμουτι ἔβγα ἔς τὸν πόλεμο, νταλιάνι ἔς τὸ σημάδι
Καὶ καρυοφύλλι ἔς τὴ φωνή, σὺν ἄξιο παλληκάρι.

« Βάσανα, μοιρολόγια » σ. 276.

Κρίνω εὐλογον νὰ σημειώσω ὅτι κυρίως μοιρολόγι σημαίνει θρῆνος μετὰ νεκρικοῦ ἕσματος. Ἄπλαϊ δὲ οἰμωγαὶ καὶ ὄλογυγμοί, δι' ὧν ἀγγέλλεται τραγικόν τι συμβάν, λέγονται ἀπόφωνα.

« Τὰ λάγανά του αἱμάτωσαν » σ. 277.

Λάγανα. Τὰ ἔσωθεν τῶν ὀδόντων οὖλα τῶν ἵππων. Ταῦτα ὀσάκις ἐξογκοῦνται ἐμποδίζουσι τὸ ζῶον νὰ βοσκήσῃ. Τὸ δὲ νόσημα τοῦτο σημαίνεται διὰ τῆς φράσεως· Ἐχει τὰ λάγανα.

« Καὶ δὲ μοῦ δείχνει μέτωπο » σ. 277.

Ὅταν δὲν παρουσιάζεται τις κατὰ πρόσωπον. Οἱ περίφημοι δὲ σκοπευταὶ δὲν ἔστεργον νὰ ἐμβάλωσι τὴν σφαῖραν ἄλλοσε, εἴμῃ εἰς τὸ μέσον τοῦ μετώπου (καλούμενον σταυρός, ἀστέρι) ἢ τῆς καρδίας. Διὸ καὶ παρακατιῶν φοβοῦμενος ὁ

Διαμάντης μετὰ τὸν πυροβολισμόν μὴ παρέδραμεν, ἐρωτᾷ περὶ τούτου τὸν Μῆτρον.

«Θὰ νὰ τὸν τρώγῃ τὸ αἷμα» σ. 277.

Φράσις, ἐμφαίνουσα κακὸν τι προαίσθημα καὶ ἐπικείμενον δυστύχημα.

«Ἐρρέκαξε ὁ δερβίσης» σ. 277.

Τὸ ρεκάζω σημαίνει ἐκπέμπω φωνὴν ἀπότομον, προκαλουμένην ὑπὸ σφοδροτάτου καὶ αἰφνιδίου ἄλγους. Εἶναι στεναγμὸς τοῦ προσβαλλομένου ὑπὸ ἀπροσδοκίτου θανάτου, Συνηθέστερον ἐπὶ ζῶων, κυρίως αἰγῶν ἢ τράγων, ὅταν σφαδάζωσιν ὑπὸ τὴν μάχαιραν· Τῷ δῶσε ὅσο ποῦ ἔρρέκαξε. Θὰ σὲ κάμω νὰ ρεκάξης = Ἐμαστίγωσεν αὐτὸν μέχρι θανάτου. Θέλω σὲ ἐξοντώσῃ, καταστρέψῃ.

«Μὲς ἴς τὴ ραφή, Διαμάντη,
Τοῦ ξήλωσες τὰ καύκαλα» σ. 277.

Ῥαφή ἢ ραφή, ἥτις συνδέει τὰ δύο ἡμικράνια. Καύκαλα καὶ κούτελο τὸ ἔμπροσθεν μέρος τοῦ κρανίου.

«Τὰ χρόνια τους πρωτομαγιάς» σ. 278.

Στρατολογήσας ἐν βίᾳ ὁ Ὅμηρ Βριόνης εἶχε παραλάβῃ πολλοὺς νεανίσκους Ἄλθανοὺς καὶ περὶ τούτων γίνεται λόγος ἐνταῦθα.

»Εκείνος εἶναι νειώτερος. . . Ἐὰ πάρη τῶνομά σου » σ. 279.

Ὁ Δίπλας, ἰδὼν ποτε τὸν Κατσαντώνην προκινδυνεύοντα, τοὺς δὲ πολεμίους ἀθρόους ἐπιπεσόντας ἐπ' αὐτὸν ἅμα ἐξαγχείλαντα τὸ ἴδιον ὄνομα καὶ ἐλπίζοντας νὰ τὸν ζωγρήσωσιν ἢ ἀποκτείνωσιν, εἰσορμηθεὶς ἐκραύγασε· Μὴ τὸν πιστεύετε, ἐγὼ εἶμαι ὁ Κατσαντώνης. Ἄν σὰς βαστῶ, βαρεῖτέ μου! Τότε δὴ στρέψαντες οἱ ἐχθροὶ κατ' αὐτοῦ τὰ ὄπλα ἐθανάτωσαν τὸν ἐκουσίως ἑαυτὸν προσενεγκόντα θῦμα ὑπὲρ τῆς φιλίας.

« Παιδιά, ἴς τὸ Μοναστήρι! . . » σ. 280.

Ἐννοεῖται ἡ μονὴ τῆς Δαμάστας, ὅπου ὁ Διάκος πολεμῶν ἀπεσύρθη καὶ ἔμεινε μέχρι τελευταίας στιγμῆς. Ἡ θέσις αὕτη, κατὰ τὸν κύριον Τρικούπην, καλεῖται Ποριά.

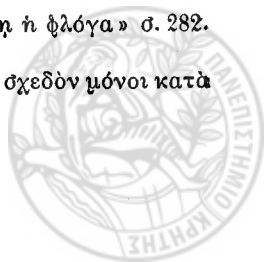
« Δὲν τῶμεινε ἴς τὸ χέρι

Παρὰ μιὰ σπιθαμὴ σπαθί . . . » σ. 281.

Ἐπάρχει ἀναντιρρόητον ὅτι τότε μόνον συνελήφθη ὁ Διάκος, ἀφ' οὗ καὶ τὸ πυροβόλον διεβράβη καὶ τὸ ξίφος αὐτοῦ ἐθραύσθη. Ἐπίσης διαβεβαιουῖσι πάντες ὅτι εἶχε τραυματισθῆ καίριως κατὰ τὸν ὦμον.

« Καὶ δὲν ἐπρόφτασε νὰ ἴπῃ τὸν ὕστερό του λόγῳ
Ποῦχανε βγῆ τὰ δυὸ θεριά καὶ τᾶχε ἀρπάξη ἢ φλόγα » σ. 282.

Ὁ Καλύδας καὶ ὁ Βακογιάννης ἀντέσχον σχεδὸν μόνοι κατὰ

πολυαριθμῶν ἐχθρῶν ὠχυρωμένοι ἐντὸς τοῦ μικροῦ ξενοδοχείου τῆς Ἀλαμάνας. Ἄλλ' ὅτε εἶδον τὸν ἀρχηγὸν αἰχμάλωτον, τότε ξιφῆρεις ἐπιπεσόντες κατὰ τῶν πολεμίων ἐθανατώθησαν. Βλέπων αὐτοὺς μακρόθεν ὁ Διάκος καὶ ἐκτιμῶν τὴν ἀπαραδειγματίστον γενναιότητα ἀνέκραξε·

« Δέκα χιλιάδες μὲ κρατοῦν »,

τουτέστι μὲ κωλύουσι νὰ δράμω πρὸς βοήθειαν.

« Καὶ μένουں ἔρμα τὰ Θερμιά » σ. 283.

Μετὰ τὴν νίκην ὁ τουρκαλδανικὸς στρατὸς ἐπανῆλθεν εἰς Ζητοῦνι, φέρων ἐν θριάμβῳ τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων καὶ δέσμιον τὸν Διάκον. Τὰ ἐν τοῖς ἐπομένοις ἄσμασιν ἱστοροῦμενα θεωροῦνται ἐπομένως ὡς συμβάντα ἐν Λαμιά. Ἐφ' ἅπαξ δὲ ὀφείλω νὰ δηλώσω ὅτι, ἐὰν πρὸς ταῖς ἱστορικαῖς σημειώσεσιν ἀναγκαῖον ἔκρινα νὰ προσθέσω καὶ διαλεκτικά τινα, οὐχὶ σχολαστικῆς ἐπιδείξεως χάριν ἦλθον εἰς τοιαύτας διατριβὰς, ἀλλ' ἵνα, ἐρμηνεύων λέξεις καὶ φράσεις οὐχὶ συνήθεις παρὰ πᾶσι τοῖς Ἕλλησι, παράσχω ἀφορμὴν εἰς ἐρεῦνας δυστυχῶς μέχρι τοῦδε παραμεληθείσας ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν γλώσσης, ἥτις ἀδιασπᾶστος συνδέεται μετὰ τῆς ἱστορίας τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

ΑΙΣΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

« Κοιμᾶται ἀκόμα ἢ Ἀρβανιτιά » σ. 284.

Μετὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις μάχην ἐπανῆλθεν ὁ τουρκαλδανικός στρατός εἰς Λαμίαν (Ζητοῦνι), ὀλίγον ἀπέχουσαν ἐκεῖθεν· παρίστανται δὲ οἱ ἐχθροὶ διεσπαρμένοι καὶ ὑπνώττοντες κατὰ τοὺς ἐκτὸς τῆς πόλεως ἀγρούς.

« Χιλιόχρονο ρουπάκι » σ. 285.

Ῥουπάκι εἶδος δρυός. *Quercus robur*. Ἐκ τῶν ὠραιότερων καὶ ῥωμαλεωτέρων τῆς μεγάλης ταύτης οἰκογενείας διακλαδώσεων. Ἡ κυρίως δρυς καλεῖται δένδρον, ἴσως ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν φυτόν, καθὼς καὶ ἄλογον ὁ ἵππος. Ἡ δὲ μακροβιότης τοῦ ρουπακιοῦ κατήντησε παροιμιώδης.

« Φοβέριζε τὸν οὐρανὸ μὲ τὰγριομανητό του » σ. 285.

Ἄγριομανῶ ὡς τὸ ὑλημανῶ τῶν ἀρχαίων εἰς δήλωσιν ὑπερβαλλούσης βλαστήσεως, ὅθεν καὶ τό· ὅταν αἱ σποραὶ ἀγριομανοῦν, θρέφουν τοῦ ἑαυτοῦ των. Σημειῶ δὲ τὴν φράσιν διὰ τὴν παράδοξον σύνταξιν τοῦ θρέφω μετὰ γενικῆς καὶ τὴν οὐχ ἦττον παράδοξον ἔννοιαν ὅτι τὰ ὑλημανοῦντα φυτὰ δὲν φέρουσι καρπὸν ὡς ἀναλισκομένης πάσης τῆς ζωτικῆς αὐτῶν οὐσίας εἰς διατροφήν τῶν φύλλων. Τοῦτο

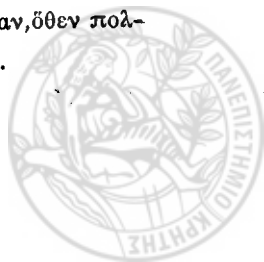
συμβαίνει συνήθως όταν ο σπόρος ρίπτεται εις τόπους άρ-
τίως καλλιεργηθέντας, αλλά εκ πολλού μείναντας χέρσους.
Υπάρχουσι δέ και άλλα όμοίως συντεθειμένα ρήματα, εν οίς
το δεύτερον τής συνθέσεως μέρος έπιτείνει την σημασίαν του
πρώτου.

« Ούτε ή χολάτη ή κυκλαμιά » σ. 285.

Κυκλαμιά, κυκλαμινιά, περικλαμιά. Κυκλάμινος
των άρχαίων. *Cyclamen europæum*. Χαριέστατον άνθος, άναψύ-
μενον κατά τας πρώτας ήμέρας του φθινοπώρου. Τα φύλλα
αυτής έχουσι χρώμα πράσινον βαθύ, μαρμαροειδές, όθεν και
το επίθετον χολάτη.

Η ρίζα φυματώδης, μελανή έξωθεν, έρυθροειδής έσωθεν.
Οι άλιεις, όταν δέν δύνανται άλλως να έλκύσωσιν έξω του
κατοικητηρίου του τον πολύποδα, προσαρμόζουσιν αυτην εις
μακρόν κάλαμον και εισάγουσιν εις την κοίτην του ζώου.
Πρός τοιαύτην δοκιμασίαν ουδ' ό ισχυρογνωμονέστερος πο-
λύπους άντέχει, άλλ' έξέρχεται βιαίως και τότε τιτρώσεται
διά του άλιευτικού όπλου, όπερ καλεΐται διγόφι. Το μηχά-
νημα τουτο εν τῇ φρασεολογία των άλιέων λέγεται βάλλω
φωτιά, ίσως διά την βιαίαν έξόρμησιν του πολύποδος, ώσπερ
φεύγοντος το πῦρ.

Οι χοΐροι λαιμάργως καταβιδρώσκουσι την ρίζαν, όθεν πολ-
λάκις ή κυκλαμιά καλεΐται γουρουνοχώρτι.

« Ὀλόγουρά του σπλόνοι » σ. 285.

Σπλόνος, ὁ φλόμος τῶν ἀρχαίων. *Verbascum thapsus*. Καὶ διὰ τῆς ῥίζης τοῦ φυτοῦ τούτου δηλητηριάζοντες οἱ ἀλιεῖς τὰ θαλάσσια ὕδατα συλλαμβάνουσι τοὺς προστυγχάνοντας ἰχθύας. Τὸ ἄνθος αὐτοῦ κτρινωπόν, οὐδεμίαν ἔχει γνωστὴν παρὰ τῷ λαῷ χρῆσιν. Ὑπάρχει καὶ ῥῆμα σπλονίζω εἰς δῆλωσιν τῆς διὰ τοῦ φυτοῦ τούτου γινομένης δηλητηριάσεως. Σπλονίζει δὲ καὶ σπλομανάει ἢ σπλονομανάει τὸ μάτι ταῦτόν τῷ ἄλλεται ὁ ὀφθαλμός.

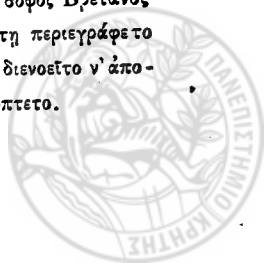
Γράφων περὶ τῶν φυτῶν τούτων ὀφείλω νὰ ἐκδηλώσω τὴν λύπην, ἣν αἰσθάνομαι βλέπων ὅπως παρημελημένην τὴν ἔρευναν, δι' ἧς ἤθελον συναχθῆ πολλὰ ὀνόματα ἱκανὰ νὰ διαφωτίσωσι τὴν ἀρχαίαν βοτανολογίαν καὶ νὰ προσθέσωσιν εἰς τὴν θεραπευτικὴν πλοῦτον οὐχὶ εὐκαταφρόνητον. Ἐκτὸς τῶν ἐν κοινοτάτῃ χρήσει, ἀνάξια προσδοχῆς δὲν εἶναι καὶ τὰ ἐπόμενα· Ἀγιαννίτης, ἀγιοκλήμα, ἀγκλέουρας, ἀδεσκιασμός, ἀζώνηρος, βλίτον, βοϊδὸγλωσσος, γουργογιάννης, γριπάρι, ζόγγος, ζόχος, κορκόνδυλος, κρίτανον, κούλιανδρος, καπνίδι, λοβοδιά, λύκος, λάπατον, μελιός, νεροκράτης, ὀβρυά, πεντενεῦρι, περδικάκι, πρικάγγουρο, σκολῦμπρι, στεκοῦλι, σμέρνα, σαρκοθρέφτης, τριβόλι, φραῆξος, φελίκι, φορδακοκῆλα, φλισκοῦνι, χύμελν, ἰλακας, σκορπίδι, σπάρτο, καταποδάκι, ἀλογουρά, ἀλωπουρά,

παπύρι, λεύκα, πρισμακι, λαγωγρίδα, άχάλι, αύκος, σκορδαψός, χορτάρι τῆς Παναγιᾶς και μυρία άλλα ἢ ὅλως άγνωστα πρὸς ἐμὲ ἢ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην μὴ παριστάμενα εἰς τὴν μνήμην μου.

Υπάρχουσιν εὐτυχῶς ἐν Ἑλλάδι δύο αξιόλογοι βοτανικοί, ὁ κύριος Θεόδωρος Ὀρφανίδης, ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις διὰ τῆς ποιητικῆς του εὐφυΐας ἠδύνατο εὐστόχως νὰ διαδώσῃ γράφων μέγα μέρος τοῦ δημῶδους τῶν φυτῶν ὀνοματολογίου, και ὁ ἐκ Λευκάδος Πέτρος Βριόνης, ὅστις και μεγάλας κατέβαλε προσπάθειάς εἰς καταρτισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ βοτανολογίου και πολλὰ τῆς Ἑλλάδος διέτρεξεν ὄρη, ἀδρῶς μισθοδοτούμενος ὑπὸ τοῦ ἐπιστήμονος βρετανοῦ κυρίου William Herbert, Deen of Manchester, ἀδελφοῦ τοῦ Κόμντος τῆς Κορυθαίης (1).

Ἄλλ' ἐν ᾧ πάντες ἀγωνιῶσι πρὸς εὔρεσιν τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος ἢ τοῦ ἀντιστοιχοῦντος λατινικοῦ, ἢς ἀσχοληθῶσιν ἀπ' ἐναντίας ἰχνηλατοῦντες τὴν δημῶδη κυριολεξίαν, ἰδίως δὲ τὴν χρῆσιν ἐκάστου φυτοῦ παρὰ τῷ λαῷ. Φρονῶ και ἀδιστά-

(1) Ὁ κύριος Herbert ἐδημοσίευσεν ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1845 ἐν Λονδίνῃ τὴν περιήγησιν τοῦ Βριόνου ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἐπιγράφας τὸ ἔργον αὐτοῦ « Μονογραφίαν τῶν ἰριδοειδῶν ». Δευτέραν ἄλλην περιουσίαν τοῦ Βριόνου ἐν Πελοποννήσῳ δὲν ἐπρόφθασεν ὁ σοφὸς Βρετανὸς νὰ δημοσιεύσῃ, καταληφθεὶς ὑπὸ αἰφνιδίου θανάτου. Ἐν ταύτῃ περιεγράφετο φυτὸν τι ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *κολυχιῶν*, ὅπερ ὁ Herbert διενεοῖτο ν' ἀποκαλέσῃ *βριόνειον*, διατεινόμενος ὅτι πρώτην φορὰν ἀνεκαλύπτετο.

κτως διαβεβαιῶ, ὀρμώμενος ἐκ τῆς μικρᾶς μου πείρας, ὅτι πολλὰ μυστήρια θέλουσιν ἀνακαλυφθῆ διὰ ταύτης τῆς ἐρεῦνης καὶ θέλει προκύψῃ ὅτι σὺν τοῖς ἄλλοις ὁ ἑλληνικὸς λαὸς διατελεῖ εἰσέτι ὁ πιστὸς φύλαξ τῆς θεραπευτικῆς ἐπιστήμης τῶν ἀρχαίων προγόνων του.

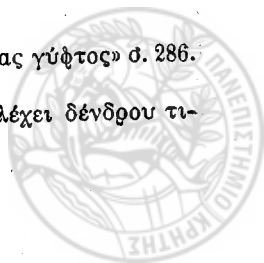
Ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς τὸν φίλον Βριόνην λέγω ὅτι, ἂν ποτε στέρξῃ ταιαύτην τινὰ ἀληθῶς ἐθνωφελεῖν νὰ παράσῃ ὑπηρεσίαν, θέλει ἀναμφιβόλως εὐεργετήσῃ τὴν δημοτικὴν ποίησιν καὶ ταυτοχρόνως θέλει δώσῃ πλήρη καὶ δικαίαν ἱκανοποίησιν εἰς πάντα τὰ τρυφερὰ ἄνθη, ὅσα σκληρῶς συνέθλασαν καὶ κατεμάραναν οἱ πόδες τοῦ ἀρειμανίου Ὀμέρ, ὀμαίμονος συγγενοῦς αὐτοῦ καὶ καταγομένου ἐκ τῶν πάλαι δεσποσάντων τῆς Μουζακίας Παλαιολόγων.

«Κ' ἐννοιωθε τὰ σαράκια» σ. 286.

Σαράκι. Τὸ γνωστὸν ἔντομον, τὸ νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενον καὶ διὰ τῆς ἐπιμονῆς αὐτοῦ τρίβον ἀρχαῖα ξύλα ἢ ὀστᾶ. Πάντες βεβαίως γινώσκουσι τὸν μονότονον καὶ ἐρρύθμιμον τρυγμὸν τοῦ ζυφίου τούτου καὶ τὴν δυσάρεστον ἐντύπωσιν, ἣν προξενεῖ ἰδίως ἐν ὥρᾳ νυκτός. Σαράκι μεταφορικῶς: κρυφία θλίψις, φθειρούσα ἠθικῶς τὸν ἄνθρωπον. Τῶχος σαράκι 'ς τὴν καρδιά.

«Ἐς τὴν μαύρη τὴν κουφάλα του ἐμόνιαζε ἓνας γύφτος» σ. 286.

Κουφάλα. Τὸ ἐκ παλαιότητος ἐν τῷ στελέχει δένδρου τι-

νός κοίλωμα. Ἐμόνιασε ἐκ τοῦ μονιάζω, λεγομένου ἐπὶ θηρίων οἰκούντων ἐν φωλεοῖς. Ἐπὶ ἀνθρώπων δὲ ἀποσυρομένων ἐκ τοῦ κόσμου ὄχι μονιάζω, ἀλλὰ μονάζω.

«Γέροντας, κακοτράχαλος» σ. 286.

Κακοτράχαλος δὲν σημαίνει τὸν κακὸν ἢ σκληρὸν ἔχοντα τὸν τράχηλον, ἀλλὰ τὴν κατασκευὴν ὅλου τοῦ σώματος ἀθλίαν καὶ ῥαχιτικὴν.

«Παρασαρκίδα ἀφύσικη» σ. 286.

Παρασαρκίδαὶς ἢ παρασαρκώματα λέγονται καὶ αἰ τερατώδεις καὶ παρὰ φύσιν ἐξογκώσεις τοῦ φλοιοῦ παλαιῶν δένδρων.

«Χταπόδι ἔς τὴ θάλαμν του, ποῦ πρόσμενε κυνήγι
Κι' ἀνήσυχο παράδερνε μὲ τοὺς ἀποκλαμούς του» σ. 287.

Χταπόδι, ὁ πολύπους.

Θαλάμν καὶ ἀθαλάμν. Εἶναι περιέργον ὅτι ἐν ᾧ ἡ δημοτικὴ γλῶσσα δὲν διετήρησε τὸ θάλαμος, ἐπὶ τῆς συνθηδοτέρας χρήσεως διέσωσε τὸ θαλάμν, περιστείλασα ὅμως τὴν σημασίαν ἰδίως ἐπὶ τῆς κοίτης τοῦ πολύποδος.

Τοιαύτη τοῦ σημανομένου περιστολὴ παρατηρεῖται καὶ ἐπ' ἄλλων λέξεων. Οὔτε λ. χ. ὁ ἀλιεύς οὔτε τὸ ἀλιεύω διετήρησαν τὴν γενικὴν αὐτῶν σημασίαν. Ἀλλὰ τὸ ἀλιᾶς καὶ ἀλεύω ἢ ἀλιεύω περιορίσθησαν εἰς δῆλωσιν μόνον τῶν

ἀσχολουμένων εἰς τὴν ἄγραν τοῦ πολύποδος, τῶν θαλασσιῶν ὀστράκων (ἅτινα ἐν παρόδῳ ὁ ποιητὴς λαὸς ἀποκαλεῖ ἀγνά), τῶν σπόγγων καὶ τῶν τοιούτων. Τούτων δὲ τῶν ἀλιέων τὸν ὀπλισμὸν ἀπαρτίζουσι μόνον ὁ πιννολόγος, ἡ ξύστρα, τὸ διγόφι καὶ τινὰ ἄλλα δευτερεύοντα καὶ ἐπουσιώδη. Τὰ δὲ πλοῖα αὐτῶν, οἰασδῆποτε κατασκευῆς καὶ ἂν ἦναι, καλοῦνται ἀλιάτικα.

Οἱ βραχίονες ἢ πόδες τοῦ πολύποδος λέγονται ἀποκλαμοί.

Πόσον θησαυρὸν λέξεων καὶ φράσεων ἠδύνατό τις νὰ συλλέξῃ ἐρευνῶν καὶ τοῦτο τὸ τμήμα τοῦ δημῶδους γλωσσολογικοῦ ἀρχειοφυλακίου, καὶ πόσον ἠθελε φανῆ ἀξία θαυμασμοῦ ἢ ἀκατανόητος διαφύλαξις τῆς πατρικῆς περιουσίας!

Ἐντὸς τοῦ εὐτελοῦς καὶ πενιχροῦ μονοξύλου τοῦ ἑλληνος ἀλιέως ἠθελεν εὑρεθῆ ὁ πεζόβολος, ὁ γρίπος καὶ τὸ πεζογρίπι, ἡ ψάθα, τὰ καλαμωτά, τὸ καμάκι, ἡ πρῦα (πυρά), ὁ ὀλκὸς ἢ βολκός, ἡ πόχα, ὁ δόλος, ἡ τονιά, τὰ φελούρια, ἡ συρτή. Καθὼς ἠθελεν εὑρεθῆ ἄθικτος καὶ ἀβλαβὴς ἐν τοῖς κόλποις τοῦ ἀλιευτικοῦ κοφίνου ὁ χᾶνος, ἡ πέρκα, ἡ χελουῖδα, ἡ δράκαινα, ἡ σμέρονα, ὁ ὀλφός, ὁ σαργός, τὸ μελανοῦρι, ὁ πιννοτήρας, ἡ μαρίδα, ὁ ὄρκυνας, ὁ κέφαλος, ὁ ἀχινιὸς ἢ ἀχινός, τὸ μύδι, ὁ προσφορίτης, ὁ κοχλιός, ἡ ῥιχτιά, τὸ μνηλοκόπι, ὁ σπᾶρος, τὸ λαυράκι, ἡ ῥίνα, τὸ σαλάχι (οὔτινος τὸ κέντρον ἐπιζήτητον εἰς παρακέντησιν τοῦ φλέγμο-

νος, ἐξ οὗ προσβάλλονται τὰ κτήνη), ἡ μουδιάστρα, ὁ σκυ-
λος, ἡ μαινίδα, ἡ φώκα, ἡ αἰθερίνα, ὁ δάχτυλος, ἡ
σουλῆνα, τὸ σταυρίδι, ὁ κολιός, ὁ λεθρίνος, ὁ μούρ-
μουρας, ὁ ἀποτρόπαιος πόρφυρας καὶ πλῆθος ἄλλων λίαν
περιέργων εἴτε ἕνεκα τῶν διαλεκτικῶν παραμορφώσεων, ἢ
ὑπέσττησαν, εἴτε ἕνεκεν τῆς ἐντελοῦς αὐτῶν διατηρήσεως.

Ἐν γένει παρετήρησα ὅτι αἱ τάξεις, αἵτινες δὲν διεφθάρη-
σαν ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ξένους ἐπιμιξίας, ἀλλ' ἕνεκεν τοῦ βίου,
δὲν διῆγον, ἔμειναν κεχωρισμένοι, διέσωσαν τὸν ἀρχαῖον πλοῦ-
τον. Τοιαῦται λογίζονται κυρίως αἱ τάξεις τῶν ποιμένων, τῶν
ἀλιέων, τῶν γεωργῶν, τῶν πολεμιστῶν. Πρέπει λοιπὸν ἐκεῖσε
νὰ προσδράμη τις καὶ νὰ σταχυολογήσῃ πρὶν ἢ ἡ πλημμύρα
τοῦ νέου πολιτισμοῦ εἰσβάλλῃ μέχρι τῶν κρυψῶνων ἐκείνων
καὶ παρασύρῃ καὶ πνίξῃ πᾶν ὅ,τι ἀνελπιδίως καὶ θαυμασίως
διεσώθη.

« Ξεραῖς παλαμονίδαις . . . » σ. 287.

Παλαμονίδα εἶδος σκληρᾶς ἀκάνθης. Ὅνωις τῶν ἀρ-
χαίων. *Ononis spinosa*.

« Χαρούμενο ἔς τ' ἀρπάγια του τὸν ἔχει τὸ σφαλάγγι » σ. 287.

Σφαλάγγι. Τὸ φαλάγγιον τῶν ἀρχαίων.

« Τὰ σερπετὰ μαυλίζει » σ. 287.

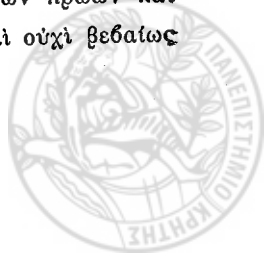
Τὸ μαυλίζω δὲν λαμβάνεται ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς φαύλης ση-

μασίας, ἣν εἶχε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Κυρίως σημαίνει: κράζω δι' ἰδιαιτέρου τινὸς φθόγγου τὰ κατοικίδια πτηνὰ ἢ κτήνη. Τοιουτοτρόπως μαυλίζει τις ἢ μαυλᾷ τὰς ὄρνιθας, τὸν αἴλουρον, τὸν κύνα. Μαυλίζει τις καὶ τὸν γονὸν τῶν μελισσῶν, ὅπως τὸν ἐφελκύσῃ ἐντὸς τοῦ κοσκίνου, τοῦ παρασκευασθέντος πρότερον διὰ τοῦ μελισσοχόρτου. Ἐκαστον μαύλισμα τελεῖται δι' ἰδιαιτέρας φωνῆς. Μεταξὺ τῶν πολλῶν λίαν περιεργον ἐθεώρησα τὸ εἰς πρόσκλησιν τῶν ὀρνίθων ἀπειράκις ἐπαναλαμβανόμενον μονοσύλλαβον γύψ... γύψ... γύψ, ὡσανεὶ ἐπρόκειτο διὰ τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ ὀνόματος ἐπιφόδου ὀρνέου νὰ βιάσῃ τις τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν. Περιεργότερον δὲ τῶν ποιμένων, ὅταν, προπορευόμενοι τοῦ ποιμνίου, ἀδιαλείπτως καὶ βραδέως ἀναβοῶσιν ὄβς, ὄβς, ὄβς. Μὰ τὴν ἀλήθειαν, ὅταν τοὺς ἀκούῃ τις, πιστεύει ὅτι ψιττακίζουσι τὸ ἀρχαῖον ὄις, ὅθεν πασιφανῶς καὶ τὸ τῶν Λατίνων ovīs.

« Χιλιάδες ἦρθανε μὲ μιᾶς τριγύρω 'ς τὸ Θανάση
Ψυχαῖς μεγαλοδύναμαις ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον » σ. 287.

Αἱ ἀναγκαῖαι ἱστορικαὶ σημειώσεις πρὸς κατάληψιν τῶν ἐπομένων στίχων ἐκτίθενται καθ' ἣν τάξιν μνημονεύονται ἐν τῷ κειμένῳ τὰ ὀνόματα τῶν τεθνεώτων ἡρώων καὶ οὐχὶ καθ' ἣν ἀπαιτεῖ ἡ ὄλως ἀσήμαντος καὶ οὐχὶ βεβαίως ἐξηκριδωμένη διαφορὰ τῆς χρονολογίας.

ΦΙΛΟΘΕΟΣ ΧΑΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΔΕΛΦΟΣ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΚΟΥΡΜΑΣ. Εἰς τοὺς μεγάλους καὶ δεινοὺς περισπασμούς, οἵτινες διετάραξαν τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν κατὰ τὴν μακρὰν καὶ ζοφώδη νύκτα τῆς δουλείας, εὐλόγως καταλογίζεται καὶ ὁ ἐπὶ τριάκοντα ὄλα ἔτη διαρκέσας πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας, ἀπὸ τοῦ 1648 μέχρι τοῦ ἔτους 1715.

Δὲν προτίθεται βεβαίως νὰ διεξέλθω πάντα τὰ αἵματηρὰ ἐπεισόδια, δι' ὧν ἐδάφησαν αἱ σελίδες τῆς ἱστορίας ἐκείνης. Ὁ κύριος Κωνσταντῖνος Σάθας, ἐν συντόμῳ περιγράψας τὴν ἐπανάστασιν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ διανοούμενος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ θέμα τοῦτο, δὲν ἠθέλην ἀνεχθῆ ἄλλοτριαν ἐπέμβασιν. Ἄλλὰ χάριν διασαφήσεως τῶν ἐν τῷ ποιήματι μνημονευομένων ἐπιτραπήτω μοι νὰ ἀρυσθῶ ἐκ τοῦ πονήματός του τὰς εἰδήσεις, δι' ὧν μᾶλλον εὐκατάληπτος ἀποδίνει ἡ ὀπτασία τοῦ Διακού.

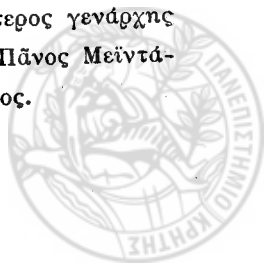
Τότε, ὡς καὶ ὕστερον, ὁ ἀνώτατος τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας Κληρὸς πρῶτος ἀνεπέτασε τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας. Ὁθεν, ἐν ᾧ τῇ ἀρωγῇ τῶν ἡμετέρων ἐξήλαυνεν ὁ Μαυροκηνὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς τῆς Πελοποννήσου, οἱ ἐπίσκοποι Φιλόθεος ὁ Σαλῶνων, Ἱερόθεος ὁ Θηβῶν, Μακάριος ὁ Λαρίσης, Ἰάκωβος ὁ Ἀθηνῶν καὶ Ἀμβρόσιος ὁ Εὐβοίας ὑπεκίνον καὶ ὑπεστήριζον ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι τὴν ἐπανάστασιν. Καταβάς ἐκ τῶν ὁρέων τῆς Δωριδος καὶ ὁ ἀρματωλὸς

Κούρμας επέπεσε κατὰ τοῦ Λοιδορικίου καὶ κατέστρεψε τοὺς ἐκεῖσε ἐπιδημοῦντας Τούρκους. Ὁ δὲ Φιλόθεος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπαναστατῶν τροπαιοῦχος ἐξέβαλε τοὺς ἐν τῇ Παρνασσίδι.

Μετ' οὐ πολὺ συνασπισθέντες οἱ ἐχθροὶ ἐπανῆλθον μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ, καὶ οἱ μὲν Βενετοὶ προδῶσαντες τὴν ἐπανάστασιν ἐγκατέλιπον τοὺς ἡμετέρους, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ αὐτῆς ἀπνηξίωσαν νὰ καταθέσωσι τὰ ὄπλα καὶ οἱ πλείστοι ἀπέθανον μαχόμενοι ὑπὲρ τῆς φίλης πατρίδος.

Τοιοιτοτρόπως ἐν τινι συμπλοκῇ ἔπεσεν ὁ Κούρμας, θανατηφόρος δὲ πληγείς καὶ ὁ Φιλόθεος παρέδωκε τῷ Θεῷ τὴν ἀκαταδάμαστον καὶ γενναίαν ψυχὴν. Ἡ ὥς ἐκ θαύματος διασωθεῖσα διαθήκη τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ Δημητρίου Χαριτοπούλου, περιουσία ἀνεκτίμητος καὶ πολιτικὸν εὐαγγέλιον, περιέχον ἐν τῇ ἀπλοϊκωτέρᾳ αὐτοῦ διατυπώσει τὸ σύμβολον τῆς ἐθνικῆς πίστεως, μαρτυρεῖ περὶ πάντων τούτων. Ἀσμένως δέ, καίτοι δημοσιευθεῖσαν, καταχωρίζω ἐνθάδε, αἰδίων μὲν τοῦ διαθέτου μνημόσυνον, καλὸν δὲ παράδειγμα πρὸς ἡμᾶς, ἀπαραίτητον ἔχοντας ἀνάγκην τοιαύτης διδασκαλίας, κόσμον δὲ τοῦ βιβλιαρίου μου τούτου.

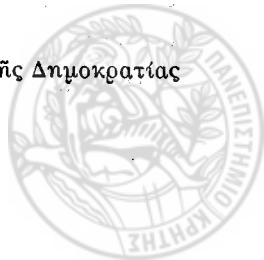
Συγχρόνως ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἠγέροντο κεραυνοβόλοι οἱ ἀρματωλοὶ Ἀγγελῆς Σουμήλας, ἐπονομαζόμενος Βλάχος, Χρῆστος Βαλαωρίτης ὁ ἡμέτερος γενάρχης μετὰ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ Μόσχου, ὁ Πᾶνος Μεϊντάνης, τὸ Μικρὸ Χορμόπουλο καὶ ὁ Σπαθόγιαννος.

Ὅταν ἐπανερχεται τις διὰ τῆς διανοίας εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἐξίσταται καὶ θαυμάζει πῶς καὶ διὰ τίνων μέσων οἱ γενναῖοι ἡμῶν προπάτορες ἐδυνήθησαν ν' ἀντιταχθῶσι μόνοι πρὸς τηλικαύτην τῶν ἐχθρῶν δύναμιν. Ἐκ τοῦ δουκικοῦ διατάγματος, δι' οὗ ὁ Σουμήλας, προσφυγὼν εἰς Λευκάδα μετὰ τοῦ Χρήστου καὶ Μόσχου τῶν Βαλαωριτῶν, εἰς ἀμοιβὴν τῶν θυσιῶν καὶ τῶν ἀγώνων του ἀπύλαυσε τὸν χρυσοῦν τοῦ Ἁγίου Μάρκου σταυρὸν, προκύπτει ὅτι ὁ ἀθλητῆς οὗτος, ἰδίαις δαπάναις καθ' ὅλην τοῦ πολέμου τὴν διάρκειαν διέτηρσε σῶμα ἐκ χιλίων καὶ ἐπέκεινα μαχητῶν, διατρέχων ἐφ' ὅλην εἰκοσαετίαν Στερεὰν καὶ Πελοπόννησον καὶ καταπλήτων ἀπανταχοῦ τοὺς πολεμίους. Εἰς ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ εἰς πρωτεξάδελφος ἐθανατώθησαν ἐν ταῖς ἐκδρομαῖς ἐκείναις, ἠκρωτηριάσθη δὲ καὶ ὁ Μόσχος Βαλαωρίτης κατὰ τὴν ἐν Καβοράκλι μάχην τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, ἐφ' οὗ καὶ τεθειμένον ὕστερον προσήγαγε πρὸς τὸν τότε διοικητὴν ὑπόμνημα τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ.

Οὔτε τοῦ Σουμήλα οὔτε τῶν Βαλαωριτῶν τὰ ὀνόματα, ἀνεκαθεν ἀδιασπᾶστως συνδεδεμένα διὰ τε τῶν δεσμῶν τῆς συγγενείας καὶ τοῦ ὑπὲρ πατρίδος χυθέντος αἵματος, ἠθέλησα νὰ μνημονεύσω ἀπτόμενος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἵνα μὴ τις μοι προστριψῇ μῶμον ὡς δῆθεν ἐκ προθέσεως περιαιτολογοῦντι. Οὐχ ἥττον ὁμολογῶ ὅτι πολλάκις μοι ἐπῆλθε τοιοῦτος φιλοτιμίας πειρασμός.

Ὁ Σουμήλας, ἀπολαβὼν παρὰ τῆς βενετικῆς Δημοκρατίας

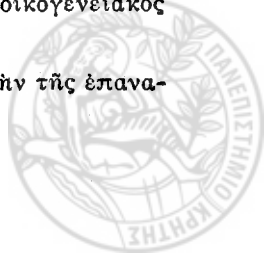
πολλά κτήματα, κατόκησεν ἐν Λευκάδι, ἔνθα καὶ κατέλυσε τὸν βίον, διατηρήσας μέχρι τέλους πολλὴν ἐν τῇ νήσῳ βαρύντητα, προελθοῦσαν μάλιστα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ ὀπωδῆποτε καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς Ἀρχῆς διωκόμενοι ἐσώζοντο εἰσελθόντες ἅπαξ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ δημῶδες Ἐπιάστηκε ἀπὸ τὸ χαλκᾶ τοῦ καπετὰν Ἀγγέλη. Ἐν Σιδίστα, κωμοπόλει τοῦ ἐν Αἰτωλία δήμου Μακρυνίας, διεσώθησαν οἱ πέντε πρῶτοι στίχοι δημοτικοῦ ἄσματος ἀναγομένου βεβαίως εἰς τὴν ἠρωϊκὴν ἐκείνην ἐποχὴν, ἐν ᾧ μνημονεύονται τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀγγέλη Σουμήλα καὶ Χρηστοῦ Βαλαωρίτου.

ΑΓΓΕΛΗΣ ΣΟΥΜΗΛΑΣ ΒΛΑΧΟΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΤΟΣ ΒΑΛΑΩΡΑΣ

Σὰν τί μεγάλην καταχνιά 'ς τὴ Σιδίστα 'ς τὴ ῥάχη;
 Ὁ Βλαχαγγέλης πολεμᾷ κ' ὁ Χρηστός Βαλαώρας.
 Δὲν εἶναι μιά, δὲν εἶναι δύο, δὲν εἶναι τρεῖς ἢ δέκα,
 Μόν' εἶν' χιλιάδες δεκατρεῖς, χιλιάδες δεκαπέντε,
 Τζαφέρομπενς ἐχούγιαξε, κ' ὁ Ἀγγέλης πηλογιέται...

Οἱ Βαλαωρίται, ἀφ' οὗ ἐπὶ τινὰ χρόνον ἐτήρησαν διὰ τῶν ὅπλων τὸ ἀρματωλικὸν τοῦ Βάλτου, λαβόντες ἐπίσης γαίας εἰς ἀμοιβὴν τῆς καταστραφείσης παρουσίας, προσέφυγον καὶ οὗτοι εἰς Λευκάδα, ὅπου καὶ διέμειναν, ὁ δὲ οἰκόγενειακὸς αὐτῶν τάφος ὑπάρχει ἐν τῷ ναῶ τοῦ Σωτήρος.

Ὁ Μόσχος Βαλαωρίτης μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐπανα-

στάσεως είχε περιέλθῃ εἰς ἐσχάτην πενίαν· δάζεται δὲ παρ' ἡμῖν ἐπιστολῇ αὐτοῦ ιδιόγραφος πρὸς τοὺς ἐν τῇ Στερεῇ φιλολογίας (αἰτήσαντας, ὡς φαίνεται, χρηματικὴν τινα παρ' αὐτοῦ βοήθειαν), ἐν ἣ διαβεβαιοῖ ὅτι οὐδὲν ἕτερον ὑπελείπετο πλεόν αὐτῷ εἰμὴ τὰ ὄπλα.

Τὸ ξίφος τοῦ Σουμήλα, περιδοξον καὶ πολύτιμον, κατακτηθὲν ἐν πολέμῳ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀγγέλῃ, ἰδίαις χερσὶ φονεύσαντος πασῶν τινα, διτηρήθη ἐν τῇ οἰκογενεῖα μέχρις οὗ Ἀλδανός τις διάσημος (ὁ Βελῆ Γκέκας νομίζω ἢ ὁ Βεκῆρ Ζουγαδοῦρος) ἠγόρασεν αὐτὸ καὶ ἀπέστειλε δῶρον πρὸς τὸν Ἀλῆ πασῶν. Ἐνομιζέτο δὲ ὅτι τὸ ξίφος τοῦτο εἶχε πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν δύναμιν νὰ διαλύῃ τὰς ἐπιδέσεις καὶ νὰ οὐδετεροῖ τὴν ἐνέργειαν τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

Ὁ Πάνος Μεϊντάνης, τὸ Μικρὸ Χορμόπουλο καὶ ὁ Σπαθόγιαννης ἔπρσαν ἐν πολέμῳ.

Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν δὲ ὅσων προηγουμένως ἐρρέθησαν περὶ Μόσχου Βαλαωρίτου καὶ πρὸς διάψευσιν τῶν λοιδοριῶν, ἃς μετὰ ἰδιαζούσης χαριτολογίας καὶ ἀληθῶς ἀξιοθαυμάστου ἱστορικῆς ἀκρίβειας ἐξετόξευεν ἄλλοτε κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως δὲ κατὰ τινῶν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων τῆς Ἐπιτάνησού οἰκογενειῶν ὁ βρετανὸς Whyte Jervis, ἐν αἷς περιλαμβάνει καὶ τὴν ἡμετέραν, ἀποδίδων αὐταῖς ξενικὴν καταγωγὴν, παραθέτομεν ἐνθάδε τὰ δύο δονκικὰ διατάγματα, δι' ὧν ἀνεγνωρίσθησαν αἱ πολεμικαὶ αὐτοῦ ὑπηρεσίαι, πρὸς δὲ καὶ τινα ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ πρὸς τὴν βενετικὴν Γερουσίαν ὑπομνήματος

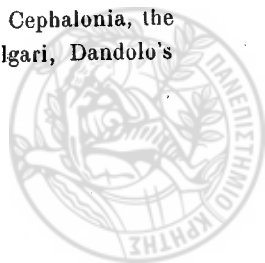
αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ τότε διοικητοῦ, συνιστῶντος θερμῶς τὴν παραδοχὴν τῶν αἰτήσεων τοῦ πενομένου ἀρματωλοῦ καὶ ἐπικαλουμένου ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν μεγαλοδωριαν τῆς Κυβερνήσεως (1).

Ἐπισυνάπτομεν πρὸς τούτοις καὶ ἕτερον δίπλωμα, δι' οὗ ὁ Ἄνδρέας Πισάνης, βενετὸς ναύαρχος, μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀνδρείας, ἣν ὁ Γεώργιος Βαλαωρίτης, υἱὸς τοῦ Μόσχου, ἔδειξεν ὡς ἐθελοντῆς κατὰ τὴν αἱματηρὰν πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς ναυμαχίαν ἐν τῷ Κερκυραϊκῷ πορθμῷ τῇ 8 Ἰουλίου 1716. Αὐτὸς οὗτος διεκρίθη καὶ κατὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Βονίτσης, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ὑπομνήματος, δι' οὗ ὁ Πισάνης ἐξαιτεῖται παρὰ τῆς Δημοκρατίας δωρεὰν κτημάτων εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ.

(1) The Ionian Islands during the present century by captain Whyte Jervis M. P. 1863. London. Σελίς 115.

« Travellers tell us that, as late as the sixteenth century Athens was but a castle with a small village; and that Sparta divided by two tribes of the Slavi, the Ezeriti and the Milingi, had not only lost her ancient name but it was impossible to recognize the site on which she had stood of old ».

« As to the Ionian Islands for hundreds of years they have had no connection with Greece. The Volterra's and Solomos's of Zante, the Loverdos's, Metaxa's, Tipaldo's and Focca's of Cephalonia, the Zambelli and Valaoriti of Santa Maura, the Bulgari, Dandolo's of Corfu are all of Italian origin.

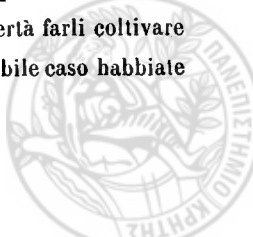

Alivisius Mocenigo, Dei gratia, Dux Venetiæ, Nob^{mi} et Sap^{mi}
Viri Johanni Pizzamano, Proved^{re}. Nostro straordinario.

Sopra l'istanza che troverete unita con l'informazione di essa del prov. del' isola, dei capⁿⁱ Mosco di Cristo dalle terre di Luro ed Apostoli Anifandi, dal territorio di Combotti sotto l'Arta, che si sono nella guerra accorsa segnalati contro Turchi, siamo persuasi d' esprimervi, che confermandosegli le case a loro spese fabricate nelle quali sono al presente le famiglie d' essi collocate nel Borgo di cotesta Piazza e nella terra di Lefcada abbiassi poi con le solite annuali corrisponsioni in cassa Publica ad assegnarli tanti de' terreni inculti già di ragione de' Turchi che possano coltivati rendergli quaranta in cinquanta Reali per cadaunno all' anno così trovandosi proprio e conveniente verso la loro fede e distinte benemerenze.

Alivisius Mocenigo, Dei gratia, Dux Venetiæ Nob^{mi} et Sap^{mi}
Viri Johanni Pizzamano.

Concorsi con le antecedenti Ducali de' dì 24 Settembre ad assegnare in retribuzione de' servizii resi alla Signoria Nostra dal capitano Cristo Mosco ed altro suo compagno, terreni inculti in quella quantità ehe poi coltivati possano rendere per cadaunno quaranta in cinquanta Reali all' anno. Hora esprimentosi il capitano Mosco sudetto riusciregli impossibile per trovarsi privo di un braccio perduto in battaglia *Cavoracti* per la sua povertà farli coltivare vi diciamo che per questo straordinario e combatibile caso habbiate

ad assignarli di questi coltivati per la rendita annuale predetta di quaranta in cinquanta Reali non che però si levino ad altri che ne fossero legalmente al possesso, così trovando proprio e conveniente.

Ἐκ τοῦ ὑπομνήματος, ὅπερ πρὸς τὴν βενετικὴν Γερουσίαν ὑπέβαλεν ὁ Μόσχος Βαλαωρίτης.

(παραλείπονται)

Ἄναλαβόντες μετὰ τῆς ἡμετέρας πολυαριθμοῦ στρατιωτικῆς ἀκολουθίας τὴν περιφρούρησιν τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς τε Λευκάδος καὶ Πρεβέζης καὶ δι' ἐπισήμων διπλωμάτων τῶν ἡμετέρων ἀντιπροσώπων ἀναγνωρισθέντες Ἄρματολομπασίδες, τουτέστι πρόμαχοι τῆς ζωῆς καὶ τῆς παρουσίας τῶν ὑπηκόων ὑμῶν, ἀνεδείχθημεν ἄξιοι τῆς ἡμετέρας ἐμπιστοσύνης καὶ παρέσχομεν ἀναντίρρητα τεκμήρια πίστεως, ἰδίως δὲ ὅτε ἀνετέθη ἡμῖν ἡ εἰσπραξίς τῶν δημοσίων προσόδων καὶ ὅτε συνεχῶς συμπλεκόμενοι πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς, συναλαμβάνομεν καὶ παρεδίδομεν στρατιώτας λιποτάκτας, δραπετεύοντας ἐκ τῶν φρουρίων καὶ συνασπιζομένους μετὰ τῶν ἐχθρῶν.

Ἐκαστος ἡμῶν εἶδεν ἀποσφαζομένους ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀδελφοὺς καὶ συγγενεῖς. Ἄλλ' ἐγὼ ὁ ὄπλαρχηγὸς Μόσχος μετὰ πολυχρονίους αἱματηρὰς θυσίας ἀπώλεσα μαχόμενος καὶ τὸν ἀριστερόν βραχίονα· ἀφ' οὗ ὅμως πολεμῶν νύτῃχσα πρῶτον

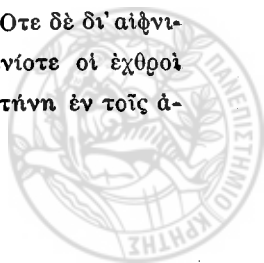
ν' ἀρπάσω ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἐχθροῦ τοὺς ἐν δουλείᾳ συρο-
μένους χριστιανοὺς αἰχμαλώτους καὶ νὰ τρέψω εἰς φυγὴν καὶ
νὰ ἐξοντώσω τὴν στρατιὰν τῶν ἀλλοφύλων, ὡς ἐναργῶς προ-
κύπτει ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἐνδεικτικῶν, δι' ὧν οἱ ὑμέτεροι
στρατηγοὶ περὶ πάντων τούτων μαρτυροῦσιν.

Ἐκ τῆς ἐκθέσεως, δι' ἧς ὁ προβλεπτής Κορρόερ
συνιστᾷ τὴν παραδοχὴν τῶν αἰτήσεων τοῦ ὀπλαρχ-
ηγοῦ Μόσχου Βαλαωρίτου.

(παραλείπονται)

Οἱ προμνησθέντες ὀπλαρχηγοί, ἀφ' οὗ ἀπέλιπον τὴν ὀθωμα-
νικὴν χώραν, ἔλαβον μετὰ τῆς πολυαρίθμου ἀκολουθίας τῶν
ἀρματωλῶν τῶν ὑπηρεσίαν ὑπὸ τὴν βενετικὴν σημαίαν, καὶ
μεγάλῃ προῦλθεν ὠφέλεια ἐκ τῆς ὑποστηρίξεως ταύτης κατὰ
τὴν μακρὰν διάρκειαν τοῦ πολέμου. Πρὸς πολλοὺς δὲ ἐξ αὐ-
τῶν διεπιστεύθημεν τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἐν τῷ Ἐπρωμέρῳ ἡ-
μετέρων ἐπαρχιῶν, ἃς καὶ ἔσωσαν διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος καὶ
τῆς θυσίας τῶν ἀδελφῶν ἀπὸ τῶν ἀδιαλείπτων ἐχθρικῶν ἐπι-
δρομῶν.

Οὔτε ἠθελὸν ποτε ἐξασφαλισθῆ ἄνευ τῆς ἀρωγῆς τῶν ὀπλῶν
τῶν αἱ πολυαρίθμοι οἰκογένειαι, αἵτινες προσέφυγον εἰς τὰ
προάστεια τῆς Λευκάδος καὶ τῆς Πρεδέζης. Ὅτε δὲ δι' αἰφνι-
δίων νυκτερινῶν ἐπιθέσεων ἐπετύγχανον ἐνίοτε οἱ ἐχθροὶ
ν' ἀρπάσωσι χριστιανοὺς αἰχμαλώτους καὶ κτήνη ἐν τοῖς ἀ-

γροῖς βόσκοντα, οἱ ὄπλαρχηγοὶ οὗτοι, ἅμα τῇ ἐκπυροσκοροτή-
σει τοῦ πρώτου τηλεδόλου τῶν φρουρίων, ἐν ἀκαρεῖ συνη-
σπίζοντο καὶ μετὰ ταχύτητος ἀπαραδειγματίστου, προλαμ-
βάνοντες τοὺς Ὀθωμανούς, ἐνέδρευον ἐν σκοτειναῖς κρύπταις
καὶ ἐπιπίπτοντες κατέσφαζαν αὐτοὺς ἀνηλεῶς, διέσωζαν τὰ
λάφυρα καὶ ἀπέδιδον πρὸς τοὺς ἀθλίους αἰχμαλώτους τὴν
προτέραν ἐλευθερίαν (facevano d' essi sanguinosa stragge, ricu-
peravano le depredate spoglie, et armenti, ridonando a' miserabili
schiavi la pristina libertà).

NOI ANDREA PISANI

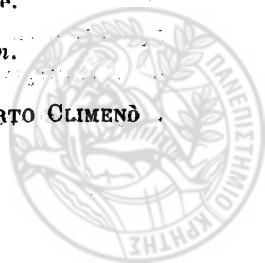
DELLA SERENISSIMA REPUBBLICA DI VENEZIA

Capitan General,

Imbarcatosi Giorgachi Valagoriti sopra la publica nave, *Terror*,
in qualità di volontario ha nell' occasione del combattimento se-
guito li 8 Luglio passato nel canal di Corfù, dato prove del suo
coraggio e fede come viene comprobato dalle attestazioni dell' Il-
lustrissimo Proveditor Correr, gradendo noi le dimostrazioni bene-
merite del medesimo lo accompagniamo con le presenti a ciò li
facino scorta al conseguimento delle publiche grazie.

Galera Cap^{nia} Generale, li 25 Novembre 1716 s. n.

PORTO CLIMENÒ

ΔΙΑΘΗΚΗ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΧΑΡΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐφτά Ἄλωναρίου 1708 εἰς χωρίο Ζακύνθου Καταστᾶρι.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου
 Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων,
 ἀμήν.

Ἐδῶ κάνω κατάγραμμα τῆς δυστυχισμένης φαμίλιας μας,
 ποῦ καταγόμαστε σκλητάδα καὶ σκλητάδα ἀπὸ τῆ Ῥούμελη
 καὶ ἦρθαμε σὲ τοῦτο τὸ νησί τῆς Ζακύνθου ἀπὸ κατατρεμμοῦ
 καὶ ὄχι ἀπὸ ἄλλο.

Ὁ πατέρας μας, ποῦ ν' ἀγιάσουν τὰ κόκκαλά του, ἐλέγον-
 ταν Γιάννης καὶ ἦτον ἀπὸ τὴν χώραν Ἀγιθυμιά, καὶ ἡ μάνα
 μας, ποῦ ὁ Θεὸς νὰ τὴ χωράη, Σαλωνίτισσα, καὶ ἐλέγονταν
 Βιολέτα. Γεννηθήκαμε τέσσαρα ἀδέρφια. Ὁ μεγαλειτερος ἐλέ-
 γονταν Φιλόθεος καὶ εἶναι ὁ Δεσπότης, ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ,
 ποῦ νὰ ἔχω τὴν ἀγίαν του εὐχή ἐγὼ καὶ πᾶς ἄλλος Χριστια-
 νός, ἀγκαλὰ καὶ ἀπεθαμμένος. Ὑστερα ἐρχομαὶ ἔς τὴν ἀράδα
 ἐγὼ καὶ ἡ ἀδερφή μου Μάρω καὶ τὸ ἀδέρφι μου ὁ Γνώργης.
 Καὶ ὁ πατέρας μου πέθανε χρόνωνε ὀγδοῖντα μὲ θάνατο χρι-
 στιανικό, σὰν καλὸς Χριστιανὸς ὁποῦ ἦτανε, κάνοντας ψυ-
 χικά, καὶ ποτὲ ἔς τὸ ζῦγι μὴν ἀγγελῶντας, καὶ ἀξιώθηκε νὰ τὸν
 ἐβγάλη ὁ Φιλόθεος ὁ Δεσπότης, ποῦ τοῦ ἔδωκε καὶ τὴν ἀγίαν

του εύχῃ. Καὶ ἡ μάνα μας πέθανε ἀπὸ τῆ λοιμικῆ, ποῦ μᾶς ἠφέρανε οἱ Βενετσιάνοι καὶ πολὺς κόσμος ἐχάθηκε, χρόνων ἐξῆντα τρία.

Ὁ Φιλόθεος εἶχε γραμματαλλαγὴ μὲ τοὺς Βενετσιάνους, γὰ τὸ βαρέσουνε λευθερόνοντας τὸ σκλαβωμένο Γένος μας καὶ ἀγροικόταν μὲ τοὺς καπεταναίους καὶ δεσποτάδες τῆς Ῥούμελης. Κατὰ καιρὸ, ποῦ κατέβηκε ἡ ἀρμάδα ἔς τὰ νησιά, οὐλῆ ἡ Ῥούμελη ἐδούλεψε σπαθί, καὶ ἐκλάδεψαν πᾶσα ψυχὴ ἀλλόπιστων Ἀγαρηνῶν. Τότε ἦτονε καπετάνιος Σάλωνα καὶ Λοιδορῆ οἱ καπετὰν Κούρμας καὶ μὲ πεντακόσιους ἀρματωλοὺς ἐπῆρε Σάλωνα, Λοιδορῆ καὶ Ἐλαχτο, καὶ περίττο ἀπὸ δυὸ χιλιάδες Τουρκῶν ἐσφαξαν.

Ἦστερα δὲ λίγο μᾶς ἦρθε ἡ λοιμικὴ καὶ πολὺς κόσμος ἐχάθη. Τότε καὶ ἡ μάνα μας ἡ μακαρίτισσα, ὁ Θεὸς γὰ τὴν σχωρᾶν, πέθανε, καὶ ἡ ἀδερφή μου Μάρω χρόνων εἴκοσι ὀκτώ.

Σάμπως ἦρθαν οἱ Τοῦρκοι, οἱ Βενετσιάνοι ἐμπῆκαν ἔς τὰ κάτεργα καὶ ἀφῆσαν ἐμᾶς τοὺς δύστυχους. Καὶ ὁ καπετὰν Κούρμας μὲ τετρακόσους ἐβγῆκε καὶ τοὺς ἐτσάκισε δὲ τέσσεραὶς πάνταις. Ἦρθε καὶ ὁ Φιλόθεος, ποῦ ὁ καπετὰν γκενεράλες τὸν εἶχε μαζί του, γιὰτὶ εἶχε ὑπόληψι καὶ στίμα καὶ ἀκούονταν ἀπ' ὅλους τοὺς Ῥουμελιώταις, καὶ ἐκάμαν μὲ τὸν καπετὰν Κούρμα βουλή γὰ πάρουνε καὶ τὸ Ζητούνη. Μὰ δὲ μπόρεσαν, γιὰτὶ ἐκλείστηκαν ὀχτὼ πασάδες, καὶ ἐκᾶσαν καὶ τὴ Φῆδα, ἐχτυπῆσαν καὶ τὸ ὄρδι τοῦ Τοῦρκου κοντὰ στὸ Πατρατζίκι, καὶ τὸ Ταλάντι ἐπῆραν καὶ ὁ Κούρμας λαβώθηκε.

Ἦρθε ὁ Λιμπεράκης νὰ πάρῃ τὸ Σάλωνα, μὰ ὁ Κούρμας τὸν πῆγε τοῦ κυνηγιοῦ ἔς τὸ Καρπενῆσι καὶ σὲ τρίχα νὰ τόνε πιάσῃ καὶ ὀλοζώντανο. Ὁ δεσπότης ὁ Φιλόθεος ἐδαρέθη ἔς τὸ λαιμό, ἔς τὸν πόλεμο, καὶ σὲ δέκα μέραις ἐπρίστηκε καὶ πέθανε καὶ ὁ Κούρμας ἐσκοτώθη.

Ἦρθαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐδιώξαν τοὺς Βενετσιάνους καὶ ἐγὼ μὲ ἄλλους πολλοὺς ἀγκαλὰ καὶ μᾶς ἐτάξαν οἱ Τοῦρκοι μὲ ὄρκο νὰ μὴ μᾶς πειράξουν, ἐφυγα μὲ τὸ ἀδέρφει μου τὸ Γνώργη καὶ μὲ κάτεργο τοῦ καπετὰν Στάθη Βλαστοῦ ἦλθα σὲ τοῦτο τὸ νησὶ τῆς Ζακύνθου.

Σὰν ἀληθινὸς Χριστιανὸς χρῆζοντας νὰ ἦμαι ἔτοιμος σὲ πᾶσα ὥρα καὶ στιγμή νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸ τρομερὸ καὶ φρικτὸ τοῦ Θεοῦ κριτήριον, ἐρεγολόρησα τὰ πράγματά μου. Καὶ πρῶτο συχωρᾶω πᾶσα ἄνθρωπο ποῦ μὲ ἐβλαψε καὶ ζητάω ἀπ' οὔλα τ' ἀδέρφια μου τοὺς Χριστιανοὺς συγχώρεσι σὲ ὅ,τι τοὺς ἐπίκρανα καὶ τοὺς ἐζημίωσα. Ἀφίνω τὸ τίποτές μου εἰς τὸ ἀδέρφει μου τὸ Γνώργη καὶ θέλω νὰ μὲ θάψῃ χωρὶς κάμμία ἐξόδευσι καὶ κοσμοπομπή. Νὰ μοῦ ἀφήσῃ μονάχα τὸ βρακὶ καὶ τὸ μαῦρο ποκάμισο καὶ τίποτας ἄλλο, καὶ νὰ μὲ ῥίξῃ ἔς ἓνα ταφί. Καὶ ἂν δώσῃ ὁ πανάγαθος καὶ πανοικτίρμονας Θεὸς καὶ καπιτάρη νὰ ἐλευθερωθῇ τὸ δυστυχημένον Γένος μας ἀπὸ τὸν τρομερὸ καὶ ἀντίχριστο καὶ ἀνελεήμονα Ἀγαρηνόν, νὰ ξεθάψῃ τὰ κόκκαλά μου, καὶ τὰ κόκκαλα τοῦ μακαρίτου ἀδερφοῦ μου Φιλόθεου, ποῦ τὰ ἔχω κρυμμένα σὲ μιὰ σακκοῦλα στὴν σπηλῆν ποῦ ἐγνωρίζει, καὶ νὰ

τὰ θάψη μαζί καὶ κοντὰ ἔς τὰ κόκκαλα τῶν γονηῶν μας εἰς τὴν ἐκκλησιὰ τῆς πατρίδος μας· μὰ, τὸ ξαναλέγω, σὰν ἐλευθερωθῆ καὶ ὄχι τώρα ποῦ εἶμαστε σκλάβοι. Καὶ ἂν κάμη ἔτσι, νάχη τὴν εὐχὴ τοῦ Φιλόθεου καὶ ἐμένα, ἀλλέως τὴ κατάρα μας· γιὰτὶ ἔτσι μὲ ὠρκισε ἔς τὸ Εὐαγγέλιο ὁ μακαρίτης Φιλόθεος ὡσὰν ἐξεψύχου.

Ἄφινω ἀκόμα διὰτα καὶ τότε βάνω σὲ ὄγκο φρικτὸ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παρθένος, εἰς τὰ κόκκαλα τῶν γονηῶν μας καὶ τοῦ ἀδερφοῦ μας Φιλόθεου, καὶ ἐξορκίζω τὸν ἀδερφό μας Γνώργη, τὸ σταυρὸ τὸ μαλαμματένιο νὰ μὴν τότε πειράξη· νὰ τὸν ἀπιθώσῃ σὲ μιὰ ἐκκλησιὰ νὰ λειτουργιέται καὶ νὰ κάμη κολάγι καὶ τότε στείλῃ ἔς τὴν πατρίδα μας τοῦ Παπαθανάση νὰ τὸν ἀπιθώσῃ ἔς τὴν ἐκκλησιὰ μας, γιὰτὶ ἀνθρώποι εἶμαστε καὶ πέφτομεν σὲ λάθο· αὐτὸς ὁ σταυρὸς εἶναι τοῦ μακαρίτου ἀδερφοῦ μας Φιλόθεου καὶ νάχῃς τὴν εὐχὴ του, Γνώργη μου, νὰ τὸν φυλάξης.

Ἄφινω καὶ ἔς τὸν ἀδερφό μου Μῆτρο νὰ δώσῃ 50 τσεκίγια ἔς τὴν κάσα γιὰ ἐλευθέρωμα σκλαβῶν, καὶ 10 ἔς τὸ ὄσπιτάλε καὶ χωρὶς ἄλλο νὰ τὸ κάμη. Ἄλλο τίποτι δὲν ἔχω νὰ εἰπῶ καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ τελεία καὶ ὑστερινὴ μου θέλνσι.

ΔΗΜ. ΧΑΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐπληρώθη ἄρα γε ἡ παραγγελία τοῦ ἀειμνήστου φιλοπάτριδος ἢ τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ κεῖνται εἰσέτι κεχωρισμένα τῶν τοῦ Φιλόθεου καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ; . . .

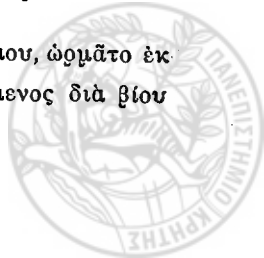

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΗΛΙΟΝΗΣ. Ἦκμασε περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Συνηγωνίσθη μετὰ τῶν ἀδελφῶν Μήτρου καὶ Λάμπρου Τσεκούρα. Ἐμβαλὼν εἰς Ἑπειρον εἰσῆλθε ξιφίης εἰς Ἄρταν καὶ ἠχημαλώτισε τὸν κατ'ἦν καὶ δύο ἀγάδας. Τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο προκάλεσε σουλτανικὸν φερμάνιον, δι' οὗ διετάττετο ἡ σύντονος αὐτοῦ καταδίωξις. Τότε ὁ ἐν Ἀκαρνανίᾳ δερβέναγας Μουχτάρ Κλεισούρας μετὰ τοῦ προεδρῶτος Πάνου Μαυρομαμάτου ἐξεστράτευσαν μὲν κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καταληφθέντες ὑπὸ φόβου ἐνήργουν μετὰ πολλῆς ἀδρανείας καὶ ἀπέφευγον πᾶσαν συνάντησιν. Διαφθείραντες ὕστερον Σουλεϊμάνην τινά, φίλον στενώτατον τῷ Μηλιόνῃ, ἐνετείλαντο αὐτῷ τὴν δολοφονίαν. Πορευθεὶς οὗτος πρὸς τὸν ἀρματωλὸν ἔτυχεν ἀδελφικῆς δεξιώσεως, ὥστε, σκληρῶς ἐλεγχόμενος ὑπὸ τοῦ συνειδότης, ἐδῆλωσε τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του, ἐλπίζων ὅτι οἰκιοθελῶς ἔμελλε νὰ παραδοθῆ ὁ γενναῖος ἐκεῖνος. Ἀλλ' ὁ Μηλιόνης ἀφ' οὗ ἀπήντησε

Ὅσο εἶναι ὁ Χρῆστος ζωντανὸς Τοῦρκο δὲν προσκυνεῖ,
ἔδραξε τὸ πυροβόλον καὶ ἐξελθὼν ἐμονομάχησε πρὸς τὸν Σου-
λεϊμάνην.

Μὲ τὸ τουφέκι ἐτρέξανε ἕνας νὰ φάῃ τὸν ἄλλο,
Φωτιὰν ἐδῶκαν ἔς τὴ φωτιά, πέφτουν κ' οἱ δυο ἔς τὸν τόπο.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑΣ: Υἱὸς τοῦ Δήμου, ὠρμάτο ἐκ
Σακαρετσίου τοῦ Βάλτου, διέπρεψε δὲ μαχόμενος διὰ βίου

πρὸς τοὺς Ὀθωμανούς. Ἄλλ' ἐν ἔτει 1767 ἐπὶ κεφαλῆς 300 ἀρματωλῶν κατετρόπωσε τὸν Μοῦρτον Χοῦσον, πάππον τοῦ Ἀλήπασα, σταλέντα παρὰ τοῦ Κούρτ πασᾶ πρὸς καταδίωξιν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐν Κερασόδω μάχῃ. Συνέδραμον αὐτὸν τότε καὶ ὁ Σταθαῆς καὶ ὁ Καρακίτσος καὶ ὁ Κοντογιάννης καὶ ὁ Στουρνάρης, ἀλλὰ τὴν ἀνωτέραν διεύθυνσιν εἶχεν ὁ Μπουκουβάλας καὶ πρὸς αὐτὸν ὀφείλεται ἢ ἐν τοῖς δημοτικοῖς ἡμῶν ἄσμασι διασαλπίζομένη ἐκείνη νίκη. Ὑστερον κατέβαλε τὴν ὄφρυν τῶν ἐχθρῶν πάλιν εἰς Χοτένια καὶ τέλος μετέσχε τῆς περὶ τὸ 1769 ἄλλης ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως.

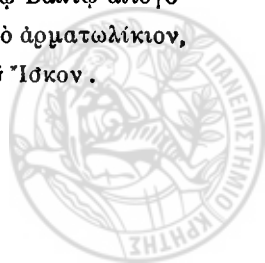
Μετ' αὐτοῦ συνηγωνίσθη πολλάκις καὶ ὁ ἐξ Εὐρυτανίας Μνητρομάρας, πρωτοπαλλήκαρον τοῦ διαδοῆτου Τσόλκα, ὅστις, διαπρέψας κατὰ γῆν, ἀνεδείχθη τρομερὸς καὶ κατὰ θάλασσαν πειρατῆς καὶ πολλὴν ἐπήνεγκε βλάβην εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὰς μὴ μετασχούσας τῆς ἐπαναστάσεως. Συνεκρότησεν ὕστερον πολλὰς κατὰ ξηρὰν μάχας ὑπὸ μοσχοδιτικῆν σημαίαν ἐνίκησεν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Μεγάροις τοὺς Τούρκους καὶ πληγῶθεις περὶ τὴν Ἐλευσίνα ἀπεδίωσεν ἐν Σαλαμίῳ.

Ἐπεξερχόμενος πολλάκις τὴν ἀξιόλογον συλλογὴν τοῦ κυρίου Πασσὸδ μετὰ λύπης παρετήρησα ὅτι ἐκτὸς προφανεστάτων ἀναχρονισμῶν, ἐκτὸς πολλῶν ἡμαρτημένων στίχων, οὐδεμία ὑπάρχει ἐν ἐκάστῳ ἄσματι οὔτε προτεταγμένη οὔτε ἐπιτεταγμένη ἱστορικὴ διασάφησις. Ἐντεῦθεν σκότος μέγα ἐπικρατεῖ καὶ ἀκατανόητος ἀποδαίνει ἢ διήγησις, ἰδίως πρὸς τοὺς

ξένους. Αισθάνομαι ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἀπόκειται εἰς ἡμᾶς καὶ ὅτι πρέπει ὅπως δῆποτε νὰ εὐγνωμονῶμεν πρὸς τὸν κύριον Πασσὸδ καὶ νὰ ἀποδίδωμεν αὐτῷ χάριτας ἐπὶ τῷ γιγαντιαίῳ ἔργῳ, ὅπερ ἐπεχείρησεν. Ἄλλ' ὁμολογῶ ὅτι ἡ ἔλλειψις ἀποβαίνει ἐπαισθητὴ καὶ εὐχῆς ἀξιον ἐὰν ἐθεραπεύετο ὁσον τάχιον.

ΣΤΑΘΑΣ. Σταθᾶς Γεροδῆμος ἐκ Βάλτου, ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τριμπούκν περὶ τὸ 1745 κατέκτησε τὸν Βάλτον καὶ τ' Ἄγραφα. Πρωτοπαλλήκαρον αὐτοῦ ὑπῆρξαν ὁ Μπουκουδάλας, ὅστις ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὸ ἀρματωλίκιον τῶν Ἀγρᾶφων, ὁ Στουρνάρης, πρὸς ὃν ἀπένειμε τὸ τοῦ Ἀσπροποτάμου, ὁ Ἀλέξης Καρακίτσος, ὅστις κατέσχε τὸ τοῦ Καρπεννσίου, καὶ ὁ Κοντογιάννης, λαχὼν τὸ τῆς Ὑπάτης. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης διέπρεψε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769. Κατὰ τὸ ἔτος 1772 συνεκρότησε τὴν ἐν Κασσάνδρᾳ τῆς Μακεδονίας περιλάλητον ναυμαχίαν, τὸ δὲ εἰς τὴν νίκην ἐκείνην ἀναφερόμενον ἄσμα ἡμαρτημένως ἀνάγεται ὑπὸ τοῦ κυρίου Πασσὸδ εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ 1750 καὶ τοῦ 1760 διαγενομένην δεκαετίαν. Κατέφυγεν ὕστερον μετὰ τοῦ Ὁρλώφ εἰς Ῥωσσίαν, ὅπου καὶ ἔλαβε βαθμὸν λοχαγοῦ ἐν τῷ στρατῷ. Οἱ ἐν τῷ Βάλτῳ ἀπόγονοι αὐτοῦ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὸ ἀρματωλίκιον, περιελθὸν μετὰ ταῦτα εἰς τὸν συγγενῆ αὐτοῦ Ἴσκον.

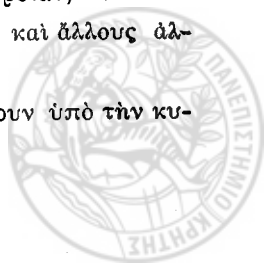
ΖΗΔΡΟΣ. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Ζήδρου, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ ῥωμαλεωτέρων τοῦ Πίνδου παραφυάδων, ἤκμασεν ὡς ἀπόλυτος κυρίαρχος ἐν Ἐλασσῶνι περὶ τὰ διακόσια ἔτη. Ἄλλ' ὁ Πᾶνος Ζήδρος, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος, δι' ἀκαταπαύστων πολέμων ἐξέτεινε τὴν γραμμὴν καὶ τὰ ὄρια τοῦ προγονικοῦ ἀρματωλικίου, ἀνεκμηρύχθη δὲ διὰ σουλτανικοῦ φερμανίου ἑξαρχος Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας. Ὁ τίτλος οὗτος, ἀναφερόμενος ἐν τῷ δημοτικῷ ἔθρατι τῷ παρὰ τῷ κυρίῳ Πασσὸδ δημοσιευθέντι ὑπ' ἀριθμὸν XVI, ἐγράφη ἡμαρτημένως καὶ χρήζει διορθώσεως.

Ἦσουν καὶ πρῶτος ἑπαρχος 'ς ὄλα τὰ μοναστήρια ἀντὶ

Ἦσουν καὶ πρῶτος ἑξαρχος . . . .

Οἱ ἑξαρχοὶ οὗτοι ἦσαν ἄλλοι βασιλίσκοι καὶ ἐνέμοντο κυριαρχικῶς τὰς ἐπαρχίας των, οὐδ' ἐτόλμα ποτὲ ἀνευ ἀδείας Ὀθωμανὸς νὰ θέσῃ τὸν πόδα ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς δικαιοδοσίας των. Κραταιωθείς οὕτω καὶ θέλων ν' ἀνταμείψῃ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἀγωνισθέντας ἀπένειμεν ἐκτεταμένα κόλια (ἀρματωλικαὶ χωραρχίαι) εἰς τὰ πρωτοπαλλήκαρά του καὶ διώρισε τὸν Βλαχάδαν εἰς Χάσια, τὸν Λάζον εἰς Αἰκατερίναν, τὸν Τόσκαν εἰς Γρεβενά, τὸν Μπιζώτην εἰς Βέρροϊαν, τὸν Νάννον εἰς Σέρβια, τὸν Σῦρον εἰς Πλαταμῶνα καὶ ἄλλους ἀλαχόσε.

Οἱ ἀρματωλοὶ οὗτοι (τὰ πρωτᾶτα) διετέλουν ὑπὸ τὴν κυ-

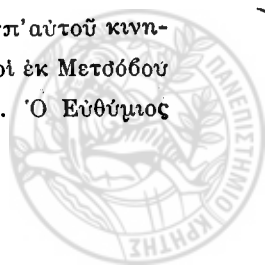

ριαρχίαν τοῦ ἐξάρχου. Ἀνεγνώριζον ἐπομένως ὡς ἀνώτατον ἄρχοντα τὸν Ζήδρον, ἐδρεύοντα συνήθως ἐν Βλαχολιβάδῳ. Ἐκεῖ συνήρχοντο τακτικῶς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἡγεμόνου, συνεκρότουσαν σύνοδον καὶ συνεσκέπτοντο καὶ ἀπεφάσιζον περὶ παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ, πολεμικοῦ ἢ πολιτικοῦ ζητήματος.

Ἐζησεν ὁ Ζήδρος ἔτη 128 ἢ 130 καὶ συνῆψε πρῶτον γάμον ὅτε ἦτο ὑπερεννενηκοντούτης. Κατέλιπε δὲ ἓνα μόνον υἱόν, τὸν Φῶτον, δολοφονηθέντα περὶ τὰ 1768. Τοιουτοτρόπως, ἀποδεδειχθεὶς τῆς διασήμεου γενεᾶς, παρέλαβε τὴν ἤδη κατακερματισθεῖσαν κληρονομίαν ὃ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς τοῦ Πάνου Ζήδρου Πάνος Τσάρας, πάππος τοῦ διαδοῦτου Νίκου Τσάρα.

Ἐξάρχου, ἐκτὸς τοῦ Ζήδρου, ὑπῆρχον καὶ ὁ Μάρκο Πούλιος ἐν Ἡλείῳ, ὁ Τριμπούκης ἐν Ἀκαρνανίᾳ, ὁ Τσόλκας ἐν Εὐρυτανίᾳ καὶ Φθιώτιδι, ὁ Βρυκόλακας ἐν Παρνασσίδι, Δωρίδι καὶ Ναυπακτίᾳ. Οἱ ἐξάρχου οὗτοι, ὡς προεῖπον, ἐκυδέρνων διὰ το παρχῶν, ἐδίκαζον πολιτικὰς καὶ θρησκευτικὰς διαφοράς, ἐπώπτευον τὰ μοναστήρια, εἶχον ἰδίαν σημαίαν καὶ σωματοφυλακίαν.

ΘΥΜΙΟΣ ΒΛΑΧΑΒΑΣ. Υἱὸς τοῦ Ἀθανασίου, ἀρματωλοῦ τῶν Χασιῶν. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ ὅσων περὶ αὐτοῦ ἔγραψα ἐν τοῖς Μνημοσύνοις, προστεθῆτω ὅτι τὴν ὑπ' αὐτοῦ κινήθεισαν ἐπανάστασιν ἐν ἔτει 1808 προέδωκαν οἱ ἐκ Μετσόδου ὀπλαρχηγοὶ Δεληγιάννης καὶ Βλαχοθόδωρος. Ὁ Εὐθύμιος

μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ἐπειράθη νὰ στρατολογήσῃ ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ ἐν Ἠπειρῷ νέας δυνάμεις, ἀλλὰ συλληφθεὶς παρεδόθη τῷ Ἀλῆ καὶ ἐστέφθη διὰ τοῦ μαρτυρίου. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Φλῶρος, κληρονομήσας τὸ πατρικὸν αἶσθημα, προσεπάθησε νὰ ἀναστατώσῃ τὴν Θεσσαλίαν κατὰ τὸ 1814, ἀλλὰ προδοθεὶς καὶ οὗτος παρὰ τῶν ἐν Χαλκίῳ καπιτανευόντων Ψιραίων συνελήφθη, παρεδόθη τῷ Ἀλῆ καὶ ἐτελεύτησεν, ὡς ὁ ἀοιδίμος αὐτοῦ πατήρ, ἐν βαθάνοις.

ΒΛΑΧΑΡΜΑΤΑΣ ΒΕΡΓΟΣ. Ἄρματωλὸς ἐκ Μαυρολιθαρίου, εἷς ἐκ τῶν γενναίων, οἵτινες ὑψώσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὸ 1750-1760 ἐν Παρνασίδι καὶ ἐν Δωριδί. Βαρέως πληγωθεὶς ἐν τῇ παρὰ τῷ χωρίῳ Δεσφίνα γενομένῃ συμπλοκῇ κατέφυγεν εἰς τὸ ἐν Δαυλίᾳ μετόχιον τοῦ μοναστηρίου Ἱερουσαλήμ, κείμενον παρὰ τοῖς Δελφοῖς. Διωκόμενος δὲ προσέφυγεν εἰς τι παρακείμενον σπήλαιον, ἀλλὰ προδοθεὶς ὑπέστη σκληρότατον θάνατον. Τὸ πτώμα αὐτοῦ ἐσύρθη ἐπὶ τῆς πετρῶδους ὁδοῦ, ἥτις ἄγει ἐκ Δελφῶν πρὸς τὸ Κριτσαῖον πεδῖον καὶ κατακερματισθὲν ἀνεστηλώθη ἐπὶ πασσάλων κατὰ τὸ διασταύρωμα τῶν πρὸς Χρυσὸν καὶ Σάλωνα ὁδῶν.

ΗΛΙΑΣ ΒΙΔΑΒΙΩΤΗΣ. Κατὰ τὰ 1770 νέα ἀπόπειρα ἐκ μέρους τῶν ἄρματωλῶν ἐγένετο πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας. Προεξῆρχον δὲ ὁ Βλαχοθανάσης ἐκ Βουνιχώρας, ὁ Ἀλέξης Καλόγερος ἐκ Χρυσοῦ, ὁ Κώστας Σουσμάνης ἐκ

Γαλαξειδίου, ὁ Μῆτρος Δενδούσης ἐξ Ἁγίας Εὐθυμίας, ὁ Νίκος Μαραβέλης ἐκ Σιγδίτης καὶ ὁ Ἡλίας Βιδαδιώτης. Ἄπαντες οἱ γενναῖοι οὗτοι εἴτε ἐν πολέμῳ, εἴτε ἐν βαράνοις κατέλυσαν τὸν πολυτάραχον βίον, παράδειγμα γενόμενοι μοναδικῆς καρτερίας καὶ τόλμης ἀπαραμίλλου. Τὰ κατὰ τὴν ἐπαναστατικὴν ταύτην ἀπόπειραν αἱματηρὰ συμβάντα ἀκριδῶς ἐξιστοροῦνται ὑπὸ τοῦ κυρίου Σάθα ἐν τῷ ἀνεκδότῳ αὐτοῦ Χρονικῷ τοῦ Γαλαξειδίου.

ΛΑΜΠΕΤΗΣ—ΑΣΤΡΑΠΟΓΙΑΝΝΟΣ. Ἐκ τῶν ὠραιότερων ἐπεισοδίων, δι' ὧν πενθηφοροῦσαι κοσμοῦνται αἱ αἰμοσταγεῖς σελίδες τῆς ἱστορίας τοῦ μεσαιωνικοῦ ἀρματωλισμοῦ, ἀφόδως δύναται νὰ ὑποστηρίξη τις ὅτι τὰ περὶ Ἀστραπογιάννου καὶ Λαμπέτη δίδουσιν ἀκριβῆ ἰδέαν τῶν αἰσθημάτων, ὑφ' ὧν ἐνεπνέοντο αἱ ψυχαὶ τῶν ἀκαταδαμάστων ἐκείνων πολεμιστῶν.

Κατήγετο ὁ Ἀστραπόγιαννος ἐκ τοῦ χωρίου Ἁγίας Εὐθυμίας καὶ ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ὑπερέτησε κατὰ πρῶτον ὡς ἀπλοῦς κλέφτης ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν ἀδελφῶν Λάμπρου καὶ Μήτρου Τσεκούρα καὶ τοῦ Βλαχαράτα Βέργου. Μετὰ τὸν σκληρὸν θάνατον τούτων συνεκρότησεν ὁ Ἀστραπόγιαννος ἴδιον σῶμα καὶ ἐπιβληθεὶς διὰ τῶν ὄπλων ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως ἀρματωλὸς τῆς Δωρίδος καὶ χρόνον τινὰ ἠσύχασεν Ἰλλά τοῦ Δερβέναγα τῶν Σαλώνων Μίρτζα βιάσαντος γυναϊκά τινα ὑπαγομένην εἰς τὸ ἀρματω-

λίκιον αὐτοῦ, μὴ ἀνεχόμενος τὴν ὕδριν, ἤλθεν εἰς ῥῆξιν καὶ μάχῃ πεισματώδης συνήφθη ἔξω τοῦ Γαλαξειδίου, ἐν ἧ κατεστράφησαν οἱ Ὁθωμανοί. Ὅσοι δὲ ἐκ τῶν πολεμίων ὄρμησαν πρὸς τὴν θάλασσαν ζητοῦντες διέξοδον καὶ σωτηρίαν ἔπεσον καὶ οὗτοι ὑπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ φοβεροῦ ἀρματωλοῦ μηδενὸς φεισθέντος. /

Οἱ ἐπόμενοι στίχοι, οἱ μόνοι διασωθέντες ἐκ τινος δημοτικοῦ ἄσματος, μαρτυροῦσι περὶ τούτων. Λυπηρὸν δὲ εἶναι ὅτι δὲν διεφυλάχθη ἀκεραία ἡ διήγησις.

Ὁ Μιρτζας ἐξεκίνησε κατὰ τὸ Γαλαξειδί

Πιάνει καὶ γράφει μιὰ γραφή, πικρή, φαρμακευμένη:

«Σὲ σέ, μῶρ' Ἀστραπόγιαννε, νάρθῃς νὰ φιληθοῦμε

Καὶ μὴ γυρεύεις πόλεμο καὶ μὴ ζητεῖς τουφέκι.

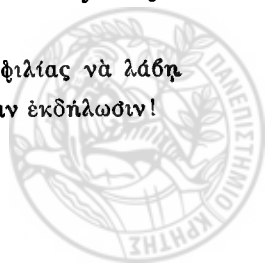
Συμπάθῃσέ με . . . »

Πρωτοπαλλήκαρον αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Λαμπέτης ἐκ Βουνιχώρας. Ἐν τινι δὲ συμπλοκῇ θανατηφόρως πληγωθεὶς ὁ Ἀστραπόγιαννος ἐστράφη πρὸς τὸν πιστὸν τοῦτον συναγωνιστὴν καὶ ἐξητήσατο παρ' αὐτοῦ νὰ ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπαλλάξῃ αὐτὴν ἀπὸ τῶν ὕδρεων τῶν πολεμίων. Ὑπακούσας ὁ φίλος ἐξετέλεσε τὴν σκληρὰν διαταγὴν καὶ λαβὼν τὴν προσφιλῆ τοῦ ἀρχηγοῦ του κεφαλὴν, κατέθεσεν αὐτὴν ἐντὸς διδασκείου καὶ ἐσώθη φεύγων. Διωκόμενος ἀκαταπαύστως ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ μὴ στέργων νὰ παραιτήσῃ τὴν πολῦτιμον παρακαταθήκην, ἔτρεχεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἐν

μέσθ κρημνῶν καὶ βράχων, ζητῶν ἀπόκεντρον καὶ ἄγνωστόν τινα κρύπτειν, ὅπως ἀσφαλῶς ἐνταφιάσῃ τὸ πεφληγμένον λείψανον. Κατὰ τὴν νεκρώσιμον ταύτην περιουσίαν, ὁσάκις ὁ Λαμπέτης, ἀσθμαίνων, κεκμηκῶς, ἀνεπαύετο παρὰ ταῖς πηγαῖς ἢ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων, ἐτοποθέτει ἀπέναντι αὐτοῦ τὴν τάλαιναν κεφαλὴν, καὶ ἀφ' οὗ τὴν περιέβρεχε διὰ τῶν δακρύων του, ἐδιχοτόμει τὸν ἐπιούσιον αὐτοῦ ἄρτον καὶ ἀπένευεν εἰς τὸν νεκρὸν τὸ σιτηρέσιον, ἐδροσίζεε τὰ ἄφωνα χεῖλη διὰ καθαροῦ ὕδατος, τὴν κατέθετε πάλιν ἐντὸς τοῦ σάκκου καὶ ἐβάδιζεν. Ἡ ἀκατανόητος αὕτη καὶ ὑπερανθρώπινος καρτερία παρετάθη μέχρις οὗ αἱ σάρκες ἤρξαντο καταδρέουσαι ὑπὸ σήψεως καὶ ἀπογυμνοῦσαι τὸ κρανίον. Τότε ὁ Λαμπέτης, ἀλλὰ τότε μόνον, ἀπεφάσισε νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τοῦ νεκροῦ καὶ φθάσας εἰς Παλάτια ἄνωθεν τοῦ χωρίου Πέντε Ὁρίων, ἀνέσκαψε τὴν γῆν παρὰ τοὺς πόδας ἀποτόμου πέτρας καὶ ἐνεταφίασε τὴν κάραν. Ἐκεῖ καθ' ἐκάστην πορευόμενος ἠσπάζετο τὸ χῶμα καὶ διελέγετο πρὸς τὸν φίλον.

Ἄλλὰ, φονευθέντος τοῦ Ἀστραπογιάννου, διωρίσθη ἀρματολὸς καὶ πληγωθεὶς καιρῶς ἐπὶ τοῦ ὄρους Τρικόρφου, ἦδη ἐπιθάνατος ὢν, διῆλθεν ἔρπων ἀπὸ θάμνου εἰς θάμνον, μακρὰν καὶ δύσβατον ὁδόν, μέχρις οὗ φθάσας ἐπὶ τοῦ προσφιλοῦς μνήματος καὶ ἐπιθέσας τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν ἐξέπνευσεν ὁ λεοντοκάρδιος.

Εἶναι ἀδύνατον, νομίζω, τὸ αἰσθημα τῆς φιλίας νὰ λάβῃ ποτὲ εὐρύτεραν ἀνάπτυξιν καὶ ποιητικώτεραν ἐκδήλωσιν!

Μνημονεύονται δὲ καὶ ἄλλαι περιστάσεις, δι' ὧν ἀποδεικνύεται τίνων θυσιῶν καὶ παθημάτων ἐλογίζετο ἀξία ἢ κεφαλῆ τῶν ἐν πολέμῳ πιπτόντων συμμαχητῶν καὶ συναδέλφων.

Ὁ ἐκ Δωρίδος ἀρματωλὸς Λουκᾶς Καλλιακούδας ἐφονεύθη, ὡς γνωστόν, ἐν τῇ μάχῃ τῆς Καβρολίμνης· ὁ πιστὸς αὐτοῦ συναγωνιστῆς καὶ φίλος Σάκος, ὁ ἐξ Ἀκαρνανίας, κατὰ παραγγελίαν τοῦ θνήσκοντος ἀρχηγοῦ, ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν καὶ μόνος ἀπομείνας ἐν μέσῳ τῶν πολεμίων, περιετύλιξεν αὐτὴν ἐντὸς τῆς φουστανέλλας καὶ ὑπεχώρει μαχόμενος διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς πρὸς τοὺς ἐπιτιθεμένους μαχητὰς τοῦ Μήτσου Μπόνου. Ἄλλ' ἡ κεφαλὴ, ὀλισθαίνουσα ἐκ τοῦ βάρους καὶ τοῦ σχήματος κατέπιπτε πολλάκις καὶ τότε ἐξήπιτετε ἕρις περὶ ἀλώσεως αὐτῆς, ἐνθεν μὲν ἀντιποιοιμένων πάντων τῶν Ἀλβανῶν, ἐνθεν δὲ μόνου τοῦ Σάκου. Τοιοῦτοτρόπως διέσωσεν αὐτὴν πολλάκις, ἀλλ' ἐπὶ τέλους πληγωθεὶς ἐν τῇ ἀτελευτήτῳ πάλῃ καὶ μὴ δυνάμενος πλέον ν' ἀνακτῆσῃ τὸ πολυάθλον γέρας, ἐκτραπὲν ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν λακτισμάτων πέραν τοῦ κύκλου, ὃν διέγραφε τὸ ξίφος, ἐπέπεσε μανιωδῶς κατὰ τῶν πολεμίων καὶ ἐφονεύθη καθ' ἣν στιγμὴν ἔψαυε διὰ τῶν δακτύλων τὴν κόμην τοῦ Καλλιακούδα.

Ὁ ἐξ Ἀγρᾶφων ἀρματωλὸς Κώστας Χρῆστος, συναντηθεὶς μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἐξω τοῦ Καρπενησίου, ἐνόησε μετὰ τὴν νίκην ὅτι οἱ φυγάδες ἐχθροὶ εἶχον ἀποκόψῃ καὶ λάβῃ τὴν κεφαλὴν ἐνὸς τῶν συνεταίρων, ἦν μετακομίδαντες εἰς Καρπενήσιον, κατέπληξαν ἐπὶ δοκοῦ καὶ ἔστησαν ἐν τῇ ἀγορᾷ

πρὸς ἐπίδειξιν ἐν ταύτῳ καὶ τρόμον. Ὁ Κώστας Χρῆστος, μὴ ἀνεχόμενος τὴν ὕβριν, εἰσῆλασε νύκτωρ εἰς Καρπενήσιον, ἐφό-
νευσε τὰς τουρκικὰς περιπόλους, μεθ' ὧν συνηντήθη, ἀνε-
κτησε τὴν κεφαλὴν καὶ βαλὼν πῦρ εἰς τὸ Σεράγιον ἀπῆλθε
σῶος.

Ὁ ἀρματωλὸς Γηῶργος Σιγδίτσας στενωῶς ἐπολιόρκησε τὰ
Σάλωνα, ἐκζητῶν τὴν ἀπόδοσιν τῆς κεφαλῆς φονευθέντος
συντρόφου.

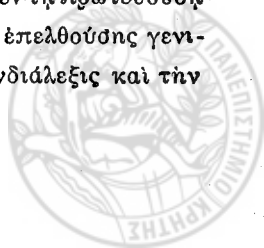
Ὁ Χρόνης Λευκαδίτης, κλέφτης περίφημος ἐκ Λοιδορικού,
συλληφθεὶς διὰ προδοσίας ἐκατατομήθη ἐν Δαρδίῳ, τὴν δὲ κε-
φαλὴν αὐτοῦ ἔστνησαν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὸ διασταύρωμα τῆς
ὁδοῦ τῆς Ἀταλάντης. Μετὰ παρέλευσιν δέκα ἐτῶν παρουσια-
σθέντες οἱ συγγενεῖς πρὸς τὸν Ἀνδροῦτσον ἐζητήσαντο ἐκδί-
κησιν ὑπὲρ τῆς ἀτιμασθείσης κεφαλῆς τοῦ Χρόνη. Ὁ Ἀν-
δροῦτσος ὑπεσχέθη καὶ πολιορκήσας τὴν Ἀταλάντην ἀπῆ-
τησε τὴν παράδοσιν τῶν φονέων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ μὲν εἰς ἐξ αὐ-
τῶν εἶχεν ἀποθάνη, συνέλαβε τὸν υἱὸν καὶ ἀποκόψας τὴν κε-
φαλὴν αὐτοῦ τὴν ἔστνησεν ἐκεῖ, ὅπου ἄλλοτε εἶχεν ἐκτεθῆ ἡ
τοῦ Χρόνη. Μετὰ τοῦτο πορευθεὶς εἰς Λεβαδεῖαν, ὅπου διέ-
μενεν ὁ ἕτερος τῶν φονέων, ἀπῆτησε καὶ αὐτοῦ τὴν παράδο-
σιν. Ἄλλ' οὗτος προειδοποιηθεὶς ἐδραπέτευσεν, οἱ δὲ Λεβα-
δειεῖς ὑπεσχέθησαν νὰ μὴ ἐπιτρέψωσιν οὐδέποτε πλέον πρὸς
αὐτὸν τὴν ἐπάνοδον.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΑΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗΝ. Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1865, ἐν ᾧ ἡ ληστεία ἐλυμαίνετο τὰς ἐπαρχίας τοῦ Βάλτου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, ἐγὼ καὶ ἄλλοι τινὲς φίλοι, τεθέντες ὑπὸ τὴν ἄμεσον ὁδηγίαν τοῦ ταγματάρχου Ἡλία Δημητρακαράκου, ἐξήλθομεν χάριν κυνηγεσίας εἰς Χελογιθάρων. Ἄψ' οὐ δὲ διετρέξαμεν τὰ ὠραιότατα δάση, τὰ περικυκλοῦντα τὴν λίμνην, διενυκτερεύσαμεν ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν Βλαχομένων ἀδελφῶν Φερεντίνου.

Ὅσον καὶ ἂν ζήσω δὲν θέλω λησμονήσῃ τὰς τερπνοτάτας ἐντυπώσεις τῆς ἐκδρομῆς ἐκείνης!

Συνελθόντες ἐντὸς πενιχρᾶς, ἀλλὰ καθαρωτάτης καλύβης καὶ εὐχαρίστως ἐπαναλαμβάνοντες κύκλῳ σφριγῶντος πυρὸς τὰς περιπετείας τῆς ἡμέρας, ἀψ' οὐ κατὰ τὸ πατρῶον ἔθιμον κατεδροχθίσσαμεν ἀμνὸν ἀνεκτίμητον, προδενεχθέντα ἀκέραιον, ἐξηντλήσαμεν δὲ τὰς συνήθεις προπόσεις καὶ ἐπολιτικολογήσαμεν μέχρι κόρου, κεκμηκότες ἐκ τῆς ἐπιπόνου ὀδοιπορίας, χαῖνοι, ἐν ᾧ παρεσκευαζόμεθα νὰ παραδοθῶμεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ὕπνου, ἦλθε καὶ παρεκάθισε μεθ' ἡμῶν ὁ Ἀθανασούλας Φερεντίνος, ἐπανακάμπτων ἐκ Βονίτσης. Ἦρξατο καὶ οὗτος διηγούμενος περὶ ληστῶν, περὶ τῆς μαστιζούσης τὰ ποίμνια ἐπιζωφτίας, περὶ βουλῆς, περὶ συντάγματος, ἐκφέρων παρατόλμους δοξασίας οὐδὲν συναδούσας (λυποῦμαι νὰ τὸ εἶπω) πρὸς τὰς ὁμολογίας τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐλευθεροφρόνων δογματολόγων, μέχρις οὐ, ἐπελθούσης γενικῆς ναρκώσεως, παρελύθη ὀλοσχερῶς ἡ συνδιάλεξις καὶ τὴν

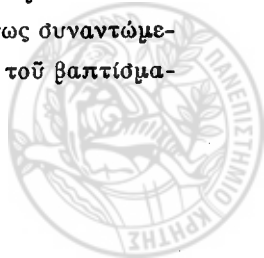

ἐπικρατοῦσαν σιγὴν μόλις ἐκ διαλειμμάτων διέκοπτον ἀρνητικὰ ἢ καταφατικά τινα μονοσύλλαβα τυχαίως ῥιπτόμενα ἐν τῷ μέσῳ πρὸς τιμὴν τοῦ εὐφραδοῦς καὶ φιλοξένου οἰκοδεσπότη.

Οἱ λύκοι ὠροῦντο μακρόθεν, ἐβλήχωντο τὰ ποιμνία, οἱ φρουροῦντες αὐτὰ κύνες ὑλάκτου ἀκαταπαύστως, καὶ ἡ μοναδικὴ καὶ ἀπεριγραπτοσ αὕτη ἁρμονία, ἐν ᾧ πολλοὺς ἐκ τῶν συνεταιρῶν ἀπεκοίμιζεν εὐχαρίστως, διήγειρεν ἐν ἐμοὶ ἀκάθεκτον ἐπιθυμίαν ν' ἀκούσω καὶ μάθω ἀρχαίαν τινὰ ἱστορίαν σχετιζομένην πρὸς τὴν φυσικὴν τάσιν τοῦ πνεύματος μου.

Ἐκδηλώσας τὸν πόθον τοῦτον, εἶδον μετ' ἀγαλλιάσεως τὸν φίλον Θανασούλαν πρόθυμον νὰ μὲ ἱκανοποιήσῃ καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου Ἡλίου Δημητρακαράκου, διοικητοῦ τοῦ ἐν Λευκάδι ἐδρεύοντος τάγματος, τοῦ αὐταδέλφου μου Ξενοφῶντος, τοῦ Νικολάου Σικελιανοῦ καὶ τοῦ γαμβροῦ μου Δημητρίου Σούντια, ἤκουσα τὰ κατὰ Ἀμπελογιάννην καὶ ἰδοὺ παραδίδω εἰς τὰς σημειώσεις ταύτας τὴν περὶ αὐτοῦ φημυγορίαν (legende), χαίρων ὅτι δύναμαι νὰ προσθέσω σελίδα μικρὰν εἰς τὴν ὀγκώδη βίβλον τῶν ἁρματωλικῶν παραδόσεων.

Ὁ Ἀμπελογιάννης ἢ Μπελογιάννης, μονογενὴς υἱὸς καὶ κληρονόμος πατρὸς κτηνοκόμου, διήνυσε τὸν πρῶτον αὐτοῦ νεανικὸν βίον περιθάλλων καὶ ἐπιτηρῶν τὰ ποιμνία. Ἄλλ' ἐν μέσῳ τῶν ἐρήμων διαιτώμενος καὶ ἀδιαπαύστως συναντώμενος μετὰ φιλοπολέμων συνεταιρῶν, τυχῶν δὲ τοῦ βαπτίσμα-

τος τῶν καταγίδων καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀναθρέψας νηπιόθεν ἐν μέσῳ τῶν ἀπεριγράπτων καλλωνῶν ἀειπαρθένου καὶ σοβαρᾶς φύσεως, ἠσθάνθη ταχέως ἑαυτὸν προωρισμένον νὰ διατρέξῃ ἄλλο παρὰ τὸ ποιμαντικὸν στάδιον καὶ βαθμιαίως ἀναπτυσσομένην ἐν τῇ καρδίᾳ του ἀκατάσχετον ὀρμὴν πρὸς τὸν πολεμικὸν βίον.

Ἐμφορούμενος ὑπὸ τοιαύτης ιδέας, εἶδε κατ' ὄναρ ὅτι εὐρέθη ὄρθιος ἐν μέσῳ τῆς κοίτης τοῦ Ἀχελφου καὶ ὅτι ἔχων τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ ἀντιπαρέτατε τὸ στῆθος πρὸς τὴν ὀρμὴν τῶν ρευμάτων, μηδόλως πτοούμενος ἐκ τῆς μεγάλης τῶν ὑδάτων ἐξογκώσεως.

Ἐν ᾧ δὲ τὸ κῦμα τοῦ ποταμοῦ ἀνυψούμενον συνεστρέφετο ἦδη περὶ τὸν τράχηλον καὶ τὸν πῶγωνα καὶ τὰ χεῖλη περιέδρεχεν ἀπειλητικὸν καὶ ἐπίφοβον, ἠνέωξεν αὐτομάτως τὸ στόμα καὶ ἠσθάνθη ὅτι ἐντὸς τοῦ λάρυγγος αὐτοῦ, ὡς εἰς ἀχανὲς βάραθρον βυθιζομένης τῆς πλημμύρας, ὁ κίνδυνος βαθμηδὸν ἠλαττοῦτο, οἱ δὲ πόδες αὐτοῦ ἐκραταιοῦντο καὶ αἱ δυνάμεις ἐπνύξανον. Τὸ ἀπροσδόκητον φαινόμενον διήρκεσεν ἐπὶ πολλὴν ὥραν, μεθ' ὃ κατενόησεν ὁ Ἀμπελογιάννης ὅτι εἶχεν ἀπορόφῃσθαι πάντα τὰ νάματα τοῦ καταπληκτικοῦ Ἀχελφου μέχρι παντελοῦς ἀποξηράνσεως.

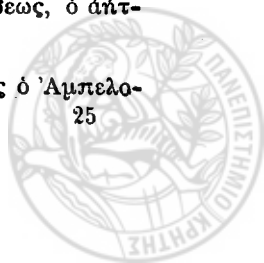
Ἐγερθεὶς τοῦ ὕπνου πρὸς οὐδένα ἔφρασε τὴν ὄπτασίαν, ἀλλ' αὐτὴ ἐπὶ τρεῖς κατὰ συνέχειαν νύκτας ἐπανῆλθε καὶ σπουδαίαν ἐνεποίησε τότε ἐντύπωσιν εἰς τὴν παράθερμον τοῦ νεανίου διάνοιαν. Οὐχ ἦττον ἐτήρησε πάλιν αὐστηρὰν

ἐχεμύθιαν καὶ προσεπάθει μόνος ἄνευ τῆς ἀρωγῆς ὄνειροκρι-
του τινὸς νὰ ἐξηγήσῃ τὸ καταπληκτικὸν ὄνειρον.

Ἐπιῆλθεν ἐν τοσοῦτῳ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν οἱ ποιμένες ἐορτά-
ζουσι τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Ὁ δὲ Ἀμπελογιάν-
νης, σφάξας τὸν ἀμνὸν αὐτοῦ, ἀνέγνωσε καὶ ἐπὶ τῆς ὠμο-
πλάτης σημεῖα ἀναντίρροπα, ἐπιβεβαιοῦντα καὶ σχολιά-
ζοντα τὸ ὄραμα. Γενομένου δὲ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην
ραγδαίου ὑετοῦ, ἐρρύψε τὴν καταβραχεῖσαν κάπαν ἐπὶ τινὰ
θάμνον καὶ ῥεμβάζων ἐφύλαττεν ἕως ὃ ἐμφανισθεὶς ἥλιος τὴν
ἀποξηράνη. Αἰθῆνης ἐγείρεται τότε θύελλα καὶ ὀρμητικὸς
στρόβιλος ἀνῆρπασεν ἐν τῇ δίνῃ αὐτοῦ τὴν μπλωτὴν, ἦτις,
μετεωρισθεῖσα μέχρι νεφελῶν, κατέπεσε μετ' ὀλίγον ἐπὶ τοὺς
ὄμους τοῦ ποιμένου.

Ἐνταῦθα ἡ διήγησις πρὸς στιγμὴν διεκόπη, καὶ ὁ ἀπλοή-
θης φημηγόρος, ἀναλαβὼν σοδαρώτερον ἦθος, προσέθηκε μετ'
ἀφελείας ὅτι ἐκ τῆς θαυμασίας ἐκείνης τῆς κάπας κατα-
πτώσεως προῆλθεν ὁ πολεμικὸς τῶν ἀρματωλῶν τίτλος κα-
πετᾶνος, ὡς ἂν ἤθελε σπουδάζων ν' ἀνασκεύασῃ τὴν περὶ
τῆς ξενοφωνίας ταύτης ἐπικρατοῦσαν δόξαν (carpetano) προ-
κειμένου λόγου περὶ τοῦ ἔθνοπαραδότου ἐκείνου συμβόλου
τῆς στρατιωτικῆς ἰσχύος, περὶ τῆς πορφύρας, δι' ἧς περιε-
βάλλετο ἀνέκαθεν ὁ βασιλεὺς τῶν ὀρέων, ὁ ἀκαταδάμαστος
καὶ ἄσπονδος ἐχθρὸς τῆς ὀθωμανικῆς κατακτήσεως, ὁ ἀήτ-
τητος μαχητής, ὁ κλέφτης.

Μετὰ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα σημεῖα πορευθεὶς ὁ Ἀμπελο-

γιάννης πρὸς τὸν γηραιὸν πατέρα ἀνήγγειλεν αὐτῷ ἦν εἶχεν ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν νὰ παραιτήσῃ τὸν ποιμαντικὸν βίον καὶ νὰ ἐπιδοθῆ εἰς τὸ πολεμικὸν στάδιον. Ματαίως ἐδάκρυσε γονυπετής ὁ γέρον, πειρώμενος ἵνα τὸν μεταπεισῃ. Ὁ Ἀμπελογιάννης ἠσπάσατο τὴν χεῖρα τοῦ γεννίτορος καὶ ἀπῆλθεν.

Ἦτο τότε ἡ ὥρα, καθ' ἣν οἱ ποιμένες, ἀπολείποντες τὰς πεδιάδας, ἄγουσι τὰ ποίμνια εἰς τὰς ἀκρωρείας, καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν γέφυραν τῆς Τατάρνας, ὅθεν συνήθως διέρχονται, εἶδε πολλοὺς ἐκ τῶν ὀμπλίκων καὶ ἐκθέσας αὐτοῖς τὰ γενόμενα ἐστρατολόγησε καὶ ἐπέπεδεν ἀμέσως κατὰ τῶν πολεμίων.

Ἡ φήμη αὐτοῦ ἐμεγαλύνθη ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀμπελογιάννου, ἀντηχοῦν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, διέσπειρεν ἀπελπισίαν καὶ τρόμον παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, οἵτινες, βλέποντες καταστρεφομένην τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν, συνεκέντρωσαν μεγάλας δυνάμεις καὶ ἐπετέθησαν, φοβούμενοι μὴ ἐκ τοῦ παραδείγματος ἐκείνου προκύψῃ παντελὴς ὀλεθρος. Διήρκεσεν ὁ ἀγὼν ἐπὶ πολὺ αἱματηρὸς, φονικώτατος. Ἀλλὰ, ἐξαντληθέντων τῶν μέσων τοῦ ἀρματωλοῦ καὶ τινῶν ἐκ τῶν συνεπαρχιωτῶν ἀντιφερθέντων κατ' αὐτοῦ, ἐνόησεν ὁ Ἀμπελογιάννης ὅτι ὤφειλε πρὸς στιγμήν νὰ διακόψῃ τὰς ἐχθροπραξίας καὶ νὰ ἀναβάλλῃ εἰς ἄλλην καταλληλοτέραν ὥραν τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου.

Ἀπέστειλε λοιπὸν τὸν Μοῦρτον καὶ τὸν Βλαχογνωργάκην, ἐκ τῶν ἀνδρειοτέρων καὶ πιστοτέρων αὐτοῦ συναγωνιστῶν, τὸν μὲν εἰς Ἀκαρνανίαν, τὸν δὲ εἰς Λευκάδα, αὐτὸς δὲ μόνος

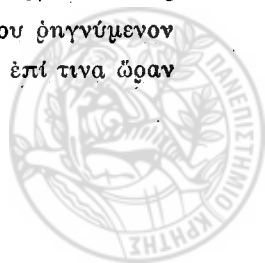
έπορεύθη εις τὰ Μετέωρα τῆς Θεσσαλίας, ἔνθα εὔρεν ἄσυλον παρὰ τινι τῶν ἐκεῖ Ἑγουμένων. Ἐξαγορεύσας δὲ τὸ ὄνομα καὶ τὰ πολλὰ παθήματα, ἀφιέρωσε πάντα τὸν πλοῦτον εἰς τὴν μονὴν καὶ λαβὼν τοῦ μοναχοῦ τὸ σχῆμα, ἠσύχασεν ἐν τῇ ἱερᾷ ἐκείνῃ ἀκροπόλει.

Νοσήσαντος μετ' οὐ πολὺ χαλεπὴν νόσον, κατέφρουσεν ἐκ μιᾶς ἢ ἐκ τῆς ἡλικίας καὶ τῶν δεινῶν ἀγῶνων ἦδη πολιωθεῖσα κόμη καὶ μετ' αὐτῆς ὁ μύσταξ καὶ τὸ γένειον. Τὸ σύμπτωμα τοῦτο, θεωρηθὲν θανάσιμον, ἔπεισε τὸν Ἑγούμενον νὰ εἰσέλθῃ παρὰ τῷ ἀγωνιῶντι καὶ λάβῃ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἔξομολόγησιν.

Ἄλλ' ὦ τοῦ θαύματος! Ἐν ᾧ ὁ Ἀμπελογιάννης παρεσκευάζετο εἰς μετάληψιν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, αἴφνης ἀνθηρὰ, μέλαινα ἀνεβλάστησεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἡ κόμη, ἀνεφύησαν οἱ μύστακες καὶ τὸ γένειον, ἡ χροιά μετεβλήθη καὶ ἐν ἀκαρεῖ μετεμορφώθη ὁ ἐπιθάνατος εἰς ἀκμαῖον καὶ θάλλοντα νεανίαν ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ πνευματικοῦ.

Τὸ ἀπροσδόκητον θαῦμα ὑπέλαβεν ὁ Ἑγούμενος κατόρθωμα σατανικόν, οἰωνὸν ἀποτρόπαιον, ὅθεν δραμῶν λάθρα εἰς Λαμίαν κατήγγειλε τὸν πρόσφυγα καὶ παρέδωκεν αὐτὸν δέσμιον εἰς τοὺς δημίους.

Καταδικασθέντα εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον, ἤγαγον αὐτὸν οἱ Ὀθωμανοὶ εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως, ἀλλ' ἅπαξ καὶ δις ἀναρτήσαντες αὐτὸν εἶδον μετὰ τρόμου ὀργνύμενον πρὸ σχοινίου καὶ τὸν Ἀμπελογιάννην μετέωρον ἐπὶ τινι ὥραν

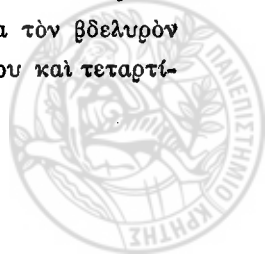

διαμένοντα ὡσπερ ἐρειδόμενον ἐπὶ ἀφανοῦς τινος βάρου. Ἡ δὲ ἀρχή, πρὸς ἣν ἠγγέλθη τὸ γινόμενον, ἀναστειλάσα τὴν ἐκτέλειον, ἐπεμψεν ἑκτακτον ταχυδρόμον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκθέτουσα τὸ συμβάν καὶ αἰτοῦσα ὀδηγίαν.

Ἐν τοσοῦτῳ διεθρουλλήθη τὸ θαῦμα καὶ τις ἐξ Ἀκαρνανίας κύρ Σταμούλης, μέγας καὶ πολὺς τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἀδιάλλακτος τοῦ ἀρματωλοῦ ἐχθρός, ἐπορεύθη εἰς Λαμίαν καὶ χλευάσας τοὺς Ὀθωμανοὺς ἐπὶ τῇ μικροψυχίᾳ αὐτῶν, ἠτήσατο καὶ ἔλαβε τὴν ἄδειαν ἵνα ἰδίαις χερσὶ διαπράξῃ τὴν ἀπαγχόνισιν. Παραδοθέντος τοῦ ἥρωος εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ὁμοπίστου καὶ ὁμοφύλου ἐκείνου ἀλιτηρίου, ἐτελέσθη ἡ κατάδικη, ἐν ᾗ δὲ κατεβιδάζετο ὁ νεκρὸς ἀπὸ τῆς ἀγχόνης, ἐφθάνεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ χάρις.

Ὁ ἐπιτυχῆς δῆμιος, ἐξελθὼν τῆς Λαμίας, ἐπορεύθη εἰς Λευκάδα καὶ μεγαλαυχῶν ἀνήγγειλε τὸ στυγερὸν κατόρθωμα πρὸς τὸν Βλαχογνωργάκην. Συνάμα δὲ ἠπειλῆσεν αὐτὸν καὶ τῷ προεῖπε τὴν αὐτὴν τύχην, ἂν ποτε ἐπανήρχετο εἰς τὸ ἀρχαῖον στάδιον.

Ὁ Βλαχογνωργάκης ὑπεκρίθη μὲν μεταμέλειαν, ἀλλά, μαθὼν τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ φονεὺς τοῦ προσφιλοῦς ἀρχηγοῦ του ἐμελλε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια, ἐξῆλθε μετὰ τῶν συνεταιρίων καὶ κατέλαβε δίοδόν τινα στενὴν παρὰ τῆς πηγῆς τῆς Πλαγιάς. Ἐκεῖ ἐπιπεσὼν ἐφόνευσε τοὺς συνοδεύοντας τὸν Σταμούλην Ὀθωμανοὺς, συλλαβὼν δὲ ζῶντα τὸν βδελυρὸν δῆμιον ἀπήγαγεν ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου καὶ τεταρτί-

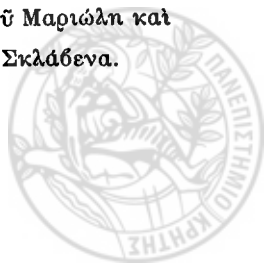

δας αὐτόν, ἐκρέμασε σταυροειδῶς τὰ τεμάχια ἐπὶ τεσσάρων ἐνδρῶν καὶ ἔκτοτε ἡ θέσις ἐκείνη ἐπωνομάσθη Σταυροί.

Ὁ Μοῦρτος, διωκόμενος ἀκαταπαύστως καὶ θέλων νὰ μεταβῆ εἰς Βάλτον, ἐνέπεσεν εἰς ἐνεδρεύουσάν τινα ἐχθρικήν συμμορίαν καί, μονομαχίσας πρὸς τὸν φιλοπόλεμον αὐτῆς ἀρχηγόν, ἐφόνευσε μὲν τὸν ἀντίπαλον, ἀλλά, τρωθεὶς θανατηφόρως, ἐζωγρήθη ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ παρέδωκε τὸ πνεῦμα ἐν βασάνοις.

Ὁ πρόπαππος τοῦ Θανασοῦλα Φερεντίνου ἦτο αὐτάδελφος τοῦ Μούρτου. Ἄφ' οὗ δὲ παρηκολούθησεν ἀπ' ἀρχῆς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ Ἀμπελογιάννου, εἶδε δὲ μετὰ ταῦτα τὴν παντελῆ καταστροφὴν αὐτοῦ τε καὶ τῶν συνεταιρῶν, ἐν ὧρᾳ θανάτου, προδεκάλεσε τὰ τέκνα, ἐξέθηκεν αὐτοῖς τὰ γενόμενα καὶ ἐφ' ὄρῳ φοβεραῆς κατάρας παρήγγειλεν αὐτοῖς νὰ μὴ ἐπιδοθῶσι ποτὲ εἰς τὸν κλέφτικον βίον. Διὸ καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἱστορίαν ταύτην καὶ τοῦ προπάτορος τὴν ἀράν, διαδοχικῶς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν πολλῶν αὐτῶν ποιμνίων.

Ὅτε ἡ διήγησις ἐτελείωσεν, ὁ παρακολουθῶν τὸν φίλον Δημητρακάρᾳκον σαλλιγκτῆς ἐσάλπισε τὸ ἐωθινὸν ἐγερτήριον καὶ συγχρόνως πεζὸς ταχυδρόμος, καταφθάσας ἐκ Βονίτσης, ἀνήγγειλε πρὸς ἡμᾶς ὅτι μεταβατικόν τι ἀπόσπασμα εἶχε συγκρουσθῆ μετὰ τῆς ληστρικῆς συμμορίας τοῦ Μαριώλη καὶ τοῦ Κρίκα κατὰ τὰ ἀπέναντι ἡμῶν ὑψοῦμενα Σκλάβενα.

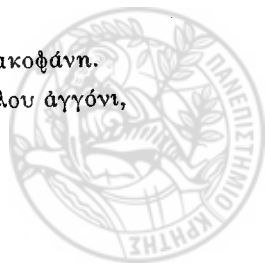

ΚΩΣΤΑΝΤΑΡΑΣ. Κρίνω ὅλως περιττὴν πᾶσαν μνεῖαν περὶ τοῦ διαβοήτου τούτου ἀρματωλοῦ, ἀφ' οὗ ἐν ἐκτάσει τὸν βίον αὐτοῦ συνέγραψε καὶ ἐξέδωκεν ἤδη ὁ κύριος Σάβας ἐν τῇ Χρυσσαλλίδι (φυλλάδ. ΕΑ'-ΕΒ'), Ἄλλὰ πρὸς εὐχερεστέραν κατάληψιν τῶν εἰς αὐτὸν ἀναγομένων στίχων μου, νομίζω ἀπαραίτητον νὰ ὑπενθυμίσω ὅτι ὁ σιδηροκάρδιος οὗτος γίγας, ὁ διὰ τῶν ὄπλων ἀναδειχθεὶς τὸ φόβητρον τῶν Ὀθωμανῶν καὶ θέσας τὴν πολεμικὴν τιμὴν τοῦ ὀνόματός του ὑπεράνω καὶ αὐτῶν τῶν τρυφερωτέρων καὶ ἀγιωτέρων τῆς καρδίας αἰσθημάτων, ἀφ' οὗ ἔλαβε τὸ ἀτύχημα νὰ ἴδῃ φονευμένους τοὺς δύο υἱούς του, ἔμαθε δὲ παρὰ τοῦ Χρόνη, ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτοῦ ὑπηρετοῦντος, ὅτι ὁ τρίτος καὶ τελευταῖος καθ' ὃν χρόνον ἐν τῷ νησιδίῳ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, τῷ κειμένῳ ἐν τῷ Κρισσαίῳ κόλπῳ, ἐμαθήτευεν ἐν τινὶ γραμματοδιδασκαλείῳ, εἶχεν ἐξοκεῖλη εἰς πολλὰ χαμερπῆ ἀποπήματα, καταισχύνων οὕτω τὸ εὐκλεές πατρικὸν ὄνομα, ἰδίαις χερσὶν ἐθυσίασεν αὐτόν, προτιμῶν νὰ γείνη παιδοκτόνος παρὰ νὰ ἴδῃ στιγματιζομένην τὴν ἀρματωλικὴν δόξαν του ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀπογόνου.

Τὸ τραγικὸν τοῦτο γεγονός διεδώθη ἐν τινὶ δημοτικῷ ᾄσματι, ἐσχάτως δημοσιευθέντι, ἐξ οὗ καὶ παραθέτω μόνον τοὺς τελευταίους πέντε στίχους·

Κι' ὁ Κωνσταντάρης τάκουσε, βαρῶν τοῦ κακοφάνη.

« Μωρὲ παιδὶ τῆς ξακληριᾶς καὶ τοῦ διαδόλου ἀγγόνι,

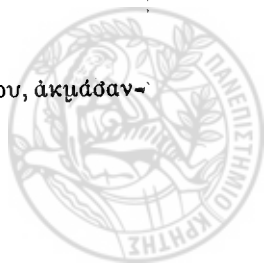
Μοῦ ντρόπιασες τῆ λεβεντιὰ καὶ τ' ἄσπρα μου τὰ γένεια·
Κάλλιο νὰ κλάψω μιὰ φορὰ, παρὰ νὰ κλαίγω πάντα ».
Τὸ γιαταγάνι ἐτρόβηξε καὶ σὰν ἄρνι τὸ σφάζει.

ΛΑΖΟΣ. Ἀνῆκεν εἰς ἀρχαίαν ἀρματολικὴν οἰκογένειαν ἐξ Αἰκατερίνης τοῦ Ὀλύμπου. Συλληφθεὶς διὰ προδοσίας ὑπὸ τοῦ Βελῆ πασᾶ κατὰ τὸ 1818 ὑπέστη μετὰ τῆς πολυπληθοῦς αὐτοῦ οἰκογενείας καὶ τῶν ἀδελφῶν Κώστα καὶ Τόλια τὸν δν' ἀνασκολοπισμοῦ θάνατον.

ΒΡΥΚΟΛΑΚΑΣ. Προκάτοχος τοῦ Κωσταντᾶρα, ἐπονομασθεὶς οὕτως ἐκ τῆς μελανωπῆς τοῦ προσώπου χροιάς. Ὁρμᾶτο ἐξ Ἁγίας Εὐθυμίας καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν γενεάν τῶν Κατσῶνων, ὅθεν ἐβλάστησε μετὰ ταῦτα καὶ ὁ διαδόχτος Λάμπρος Κατσῶνης.

Αἱ ῥωμαντικαὶ περιπέτειαι τοῦ δημοτικωτάτου τούτου ἀρματολοῦ περιέχονται ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς βιογραφίας τοῦ Κωσταντᾶρα. Ἀρκεῖ μόνον νὰ εἴπῃ τις ὅτι διὰ τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ ἐπιβλήθεις εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς, ἀνεγνωρίσθη διὰ σουλτανικοῦ φερμανίου αὐτόνομος δεσπότης εὐρυτάτης ἐπαρχίας, συμπεριλαμβανούσης καὶ τὸ Γαλαξειδίον, ἐπὶ τῇ μόνῃ ὑποχρεῶσαι νὰ πέμπῃ κατ' ἔτος δῶρον εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλνν ἓνα ἱέρακα (σαῖνι).

ΚΩΣΤΑ ΠΑΛΛΑΣ. Περὶ τοῦ ἀρματολοῦ τούτου, ἀκμᾶσαν-

τος κατὰ τὸ 1730, διασώζεται μόνον τὸ ἐπόμενον ἀνέκδοτον δημοτικὸν ἕσμα.

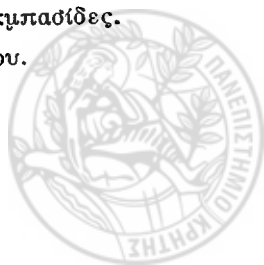
Κλαῖν' τὰ βουνὰ μὲ τῆ χιονιά, κ' οἱ κάμποι τὸ χειμῶνα,
 Κλαίγει κι' ὁ Πάλλας, κλαίγεται, παρηγοριά δὲν ἔχει.
 Δὲν ἔχει χέρι γιὰ σπαθί, μάτι γιὰ τὸ τουφέκι,
 Ἄρματωλοῦ παλληκαριά καὶ κλέφτικο καμάρι.
 « Μὴν κλαῖτε, μαῦρά μου παιδιά, καῦμένα παλληκάρια!
 Ἐξῆντα χρόνια ἀρματωλός, σαράντα χρόνια κλέφτης,
 Νὰ κυνηγᾶω τὴν Τουρκιά, νὰ πελεκᾶω πασάδες.
 Μόν' τῶχω ντέρτι 'ς τὴν καρδιά, τῶχω βαρὺ μαράζι
 Πῶς σὰν τὸ μάθουν οἱ ἄπιστοι θὰ μποῦν 'ς τὸ σύνορό μου,
 Θὰ μοῦ πατήσουν τὰ χωριά, τὸ πατρικὸ μου κόλι.
 Γιὰ κόψτε τὸ κεφάλι μου, βάλτε το 'ς τὴν κοτρόνα
 Νὰ καταιδοῦνε τὰ πουλιὰ νὰ τὸ μοιρολογήσουν,
 Νὰ καταιδοῦν κ' οἱ σταυρανοὶ 'ς τὰ νύχια νὰ τὸ πάρουν,
 Νὰ πᾶνε νὰ τὸ στήσουνε ταμποῦρι 'ς τὴ φωλειὰ τους.
 Καὶ σὰν οἱ Τοῦρκοι καταιδοῦν 'ς τὸ σύνορο τοῦ Πάλλα,
 Νὰ πᾶνε νὰ τὸ ρίξουνε ἀνάμεσα 'ς τ' ἀσκέρια,
 Γιὰ νὰ τὸ ἰδοῦν οἱ ἄπιστοι καὶ πίσω νὰ γυρίσουν ».

ΛΟΥΚΑΣ ΚΑΛΛΙΑΚΟΥΔΑΣ. Ἐκ Λοιδορικού, πρωτοπαλ-
 λήκαρον τοῦ Ἀνδρούτσου, μεθ' οὗ καὶ συνεξεστράτευσεν ἐν
 Πελοποννήσῳ. Διορισθεὶς ἀρματωλός, ἔπεσε μαχόμενος κατὰ
 τὴν ἐν Καβρολίμνη τῆς Αἰτωλίας μάχην.

ΧΡΟΝΗΣ. Ἄρματωλὸς τῆς Δωρίδος, ὑπηρετήσεν ὑπὸ τὸν Κωσταντάραν. Ὁ Ἄλῃ Τσεκούρας Δερβέναγας, συλλαβὼν διὰ προδοσίας τὰ τέκνα του, κατέσφαξεν αὐτά. Ἐφονεύθη ἔξω τοῦ Γαλαξειδίου περὶ τὰ 1791. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς σφαγῆς τῶν τέκνων διεσώθη τὸ ὑπ' ἀριθμὸν XLVIII ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ κυρίου Πασσὸδ ἀναγινωσκόμενον ᾄσμα·

Πολλὰ τουφέκια ἀντιβογοῦν, μιλλιόνια, καρυοφύλλια,
Ἄλῃ Τσεκούρας χαίρεται καὶ ῥίχνει ἔς τὸ σημάδι.
Διαβαίνει ὁ Χρόνης γιὰ νὰ ἰδῇ πηγαίνοντας ἔς τὸ σπῆτι·
« Πολλὰ τὰ ἔτ', μπουλούκμασν ». — « Καλῶς τονε τὸ Χρόνη.
Πῶς τᾶχεις, Χρόνη, τὰ παιδιὰ, τί κάνουν τὰ παιδιὰ σου; »
— « Σὲ προσκυνοῦν, μπουλούκμασν, καὶ σοῦ φιλοῦν τὰ χέρια·
Δώδεκα μέραις ἔλειπα, τί κάνουνε δὲν ξέρω ». —
— « Ἄν θέλῃς, Χρόνη μου, νὰ ἰδῆς ὡμορφα κεφαλάκια,
Τῆραξε μέσα ἔς τὸν τορβᾶ νὰ ἰδῆς ἀγγελουδάκια ». —
Ὁ Χρόνης ἀνατρίχιασε, τὸν ἔφαε μαῦρο φεῖδι.
Πάει, τηράζει ἔς τὸν τορβᾶ, τηράζει καὶ τί βλέπει;
Βλέπει τὸ πρῶτό του παιδί, μικρὸ παλληκαράκι,
Ὁ νοῦς του σκοτεινιάστηκε, τὰ χεῖλια του παγόνουν·
Πέφτει στραβὸς μὲ τὸ σπαθὶ ἔς τὸ τούρκικο τάσκέρι,
Βαρεῖ δεξιὰ, βαρεῖ ζερβιά, βαρεῖ μπροστὰ καὶ πίσω,
Σφάζει Ἄρδανίτας δώδεκα καὶ δυὸ μπουλουκμασίδες.
Ἄλῃ Τσεκούρας ἔπεσε καὶ τρεῖς ἐπανωθειὸ του.

ΓΥΦΤΑΚΗΣ. Γυφτάκης καὶ Καλέμης ἀυτάδελφοί, ἀνεψιοὶ ἐκ μητρὸς τοῦ Μήτσου Κοντογιάννη. Ἐφονεύθησαν περὶ τὸ 1802 ἔξω τῆς Ὑπάτης πολεμοῦντες κατὰ τοῦ Ἰουδοῦφ Ἀράπη.

ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ. Ἀνδρέας Βερούσης, ἐκ τοῦ χωρίου Λιθανάταις τῆς Ἀταλάντης, πατὴρ τοῦ διαβοήτου Ὀδυσσέως. Φοβούμενος μὴ προσβάλῃ τὴν μνήμην τοῦ μεγαλοουργοῦ καὶ μεγαλεπιδόλου τούτου ἀθλητοῦ, περικλείων τὸ ἠράκλειον ὄνομά του ἐντὸς τῶν στενωπῶν ὁρίων περιληπτικῆς σημειώσεως, ἀποφεύγω ἐκ προθέσεως νὰ εἶπω τι περὶ τοῦ καταπληκτικοῦ βίου του.

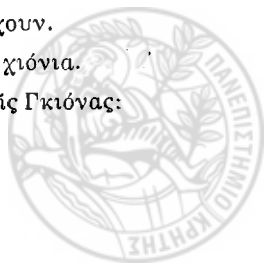
Συλληφθεὶς διὰ προδοσίας τῶν Βενετῶν παρεδόθη τοῖς Ὀθωμανοῖς, οἵτινες καὶ ἔπνιξαν αὐτὸν ἐν ταῖς εἰρκταῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς μετὰ ταῦτα διὰ χειρῶν ἀνόμων ἐπνίγη καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὀδυσσεὺς ἐν τῇ εἰρκτῇ τῆς ἀθηναϊκῆς Ἀκροπόλεως.

Δημοτικὸν ἄσμα πρωτοτύπου ὠραιότητος, ἐν ᾧ παρίστανται τὰ ὄρη τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος διαπληκτιζόμενα πρὸς τὰς πεδιάδας καὶ ἐκζητοῦντα δι' ἀπειλῶν τὴν ἀπόδοσιν τοῦ Ἀνδρούτσου, προσκαίρως παραιτήσαντος αὐτά, δίδει ἐν συνόψει ἀκριβῆ ἰδέαν τῆς μεγάλης τοῦ ὀπλοαρχηγοῦ τούτου βαρύτητος.

Κλαῖνε τὰ μαῦρα τὰ βουνά, παρηγοριὰ δὲν ἔχουν.

Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ ψῆλωμα, δὲν κλαῖνε γιὰ τὰ χιόνια.

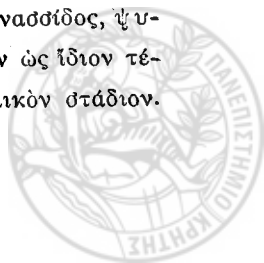
Ἡ Γκιόνα λέει τῆς Λιάκουρας, κ' ἡ Λιάκουρα τῆς Γκιόνας:

« Βουνί, ποῦσαι ψηλότερο, καὶ πλειὸ ψηλ' ἀγναντεύεις,
 Ἄνδρουῦτσος τί νὰ γίνῃκε, ἢ λεβεντιὰ ποῦ νᾶναι;
 Τί νὰ σοῦ 'πῶ, βουνάκι μου, τί νὰ σοῦ πῶ, βουνί μου;
 Τῆ λεβεντιὰ τὴ χαίρονται οἱ ψωριασμέν' οἱ κάμποι,
 Ἐς τοὺς κάμπους ψένουν τὰ σφαχτὰ καὶ ῥίχνουν ἔς τὸ σπυράδι,
 Τοὺς κάμπους τοὺς στολίζουνε μὲ τούρκικα κεφάλια».
 Κ' ἡ Λιάκουρα δὴν τᾶκουσε πολὺ τῆς κακοφάνῃ.
 Τηράει δεξιά, τηράει ζερβιά, τηράει κατὰ τὴ Σκάλα,
 « Βρὲ κάμπε ἀρῶστιάρηκε, βρὲ κάμπε μαραζάρη,
 Μὲ τὴ δική μου λεβεντιὰ νὰ στολιστῆς γυρεύεις;
 Γιὰ βγάλε τὰ στολίδια μου, δός μου τὴ λεβεντιὰ μου,
 Μὴ λυώσ' ὅλα τὰ χιόνια μου καὶ θάλασσα σὲ κάμω ».

Τὸ ἄσμα τοῦτο, ἐξ οὗ ἀπορρέει κρουνηδὸν ὁ πλαστικὸς ὁπὸς τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, ἐποιήθη περὶ τὰ 1789, ὅτε ὁ μὲν Ἄνδρουῦτσος μετὰ πεντακοσίων πολεμιστῶν καταβάς ἀπὸ τῶν ὀρέων ἀναπεπταμένος ἔχων τὰς σημαίας, περιέτρεχε νικηφόρος τὴν Στερεὰν καὶ τὴν Πελοπόννησον, τὸ δὲ γαλλικὸν ἔθνος ἀνέτρεπεν ἐκ θεμελίων τὸ σαθρὸν οἰκοδόμημα τοῦ μεσαιωνικοῦ ἀπολυτισμοῦ καὶ διεκήρυττε τὰ θάνατα καὶ ἀπαράγραπτα δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου.

ΒΛΑΧΟΘΑΝΑΣΗΣ. Ἐκ Βουνιχώρας τῆς Παρνασσίδος, ψυχοπατέρας τοῦ Ἄνδρουῦτσου, ἀγαπῶν αὐτὸν ὡς ἴδιον τέκνον, πρῶτος τὸν καθωδήγησεν εἰς τὸ πολεμικὸν στάδιον.

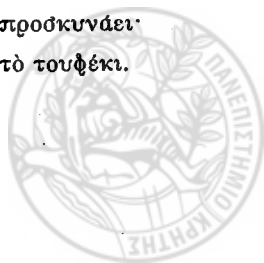
Διατηρηθεὶς ἀκμαῖος μέχρις ἐσχάτου γήρατος καὶ οὐδέποτε ἀπαυδῆσας μαχόμενος, ἔπεσεν ὁ γενναῖος πλῆσιόν τῆς Ναυπάκτου, ὅτε ξιφῆρης ὤρμησεν εἰς μέσον τῶν πολεμίων ἵνα συμπλακῆ πρὸς τὸν διοικητὴν αὐτῆς Μουχτάρ πασᾶν. Ἐν τῇ ὀρμητικῇ ταύτῃ ἐφόδῳ μόλις ἐπρόφθασε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ ὁ Ἰωάννης Ευλικιώτης, ὅστις καὶ ἐφονεύθη παρὰ τῶν πολιῶ ἀρματωλῶ. Μάχῃ πεισματώδης συνήφθη μετὰ ταῦτα πρὸς κατάκτησιν τῆς κεφαλῆς τοῦ Βλαχοθανάση. Ὑπερισχύσαντες δὲ οἱ Ἄλβανοὶ ἤρπασαν αὐτὴν καὶ ἀφ' οὗ ἐν θριάμβῳ τὴν περιέφερον ἔνθεν κάκειθεν, τὴν ἐπώλησαν ἐπὶ ἀδρᾶ ἀμοιβῆ πρὸς τὸν βένν τῶν Σαλώνων, ὅστις καὶ διέταξε νὰ στηθῆ ἐπὶ τινος κοπρῶνος.

Ὁ Ἀνδρουῦτσος, θρηνηῶν τὸν θάνατον τοῦ Βλαχοθανάση, εἶπε:

Πέντε παιδιὰ μοῦ σκότωσαν καὶ τὸ Βλαχοθανάση,
Πέντε πλευρὰ μοῦ τσάκισαν καὶ τὴ δεξιὰ μου πλάτη.

ΛΙΑΚΟΣ ΚΟΥΤΑΒΑΣ. Ἀρματωλὸς τοῦ Ὀλύμπου, περὶ οὗ καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν LXXXIX ἐν τῇ Πασσοδεῖῳ συλλογῇ δημοτικὸν ἕσμα, ὅπου διαλάμπουσιν οἱ τρεῖς ἐπόμενοι στίχοι·

Προσκύνα, Λιάκο, τὸν πασᾶ, προσκύνα τὸ Βηζύρη.
Ὅσο εἶν' ὁ Λιάκος ζωντανός, πασᾶ δὲν προσκυνάει·
Πασᾶ ἔχει ὁ Λιάκος τὸ σπαθί, Βηζύρη τὸ τουφέκι.

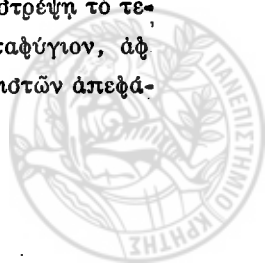

ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ. Ἰωάννης Κοντογιάννης ἐκ Χαλικοπούλων τοῦ Βάλτου, ἀρματωλὸς Ὑπάτης. Παρευρέθη καὶ διέπρεψε κατὰ τὴν ἐν Κερασόβω μάχην. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κούρτ πασᾶς, βαρέως φέρων τὴν ἥτταν, διέταξε τὸν Μοῦρτον Χούσον, ἵνα διὰ νέων δυνάμεων ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ Μπουκουβάλλα, εἰδοποιηθέντες οἱ ἀρματωλοὶ συνεξεστράτευσαν πάντες, καὶ ταύτην τὴν φορὰν ἀναθέσαντες τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Κοντογιάννην ἐπορεύθησαν πρὸς συνάντησιν τῶν πολεμίων. Ὁ Κοντογιάννης ἀπ' ἀρχῆς ἀπέφυγε τὴν συμπλοκὴν μέχρις οὗ διὰ στρατηγημάτων ἐφέλκυσας τοὺς Ἀλβανοὺς εἰς Χόνια, σύμφυτον καὶ ἀδιέξοδον χῶρον ἐν Βάλτῳ, ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς κατέστρεψεν. Παρίσταται ὁ ἀείμνηστος οὗτος ἐν τῷ στιχουργήματι σκυθρωπάζων καὶ ἐξαιτούμενος συγγνώμην παρὰ τοῦ Διάκου ὑπὲρ τοῦ ἀπογόνου αὐτοῦ Μήτσου (ᾄρα Προλεγόμενα).

ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗΣ. Εὐχαρίστως ἐπανέρχομαι εἰς τὸ προσφιλὲς τοῦτο ὄνομα, οὐ μόνον διότι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ποιντικοῦ μου σταδίου συνηνητήην μετ' αὐτοῦ ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις αἰμοχαροῦς πλατάνου, ἀλλὰ διότι στενωῶς διατελεῖ συνδεδεμένον μετὰ τῆς φίλης μου Λευκάδος.

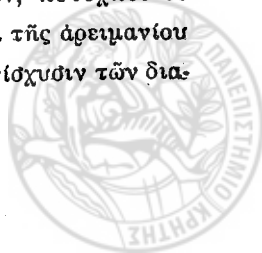
Ἀναδιφῶν τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων, καθ' οὓς, ἄφ' ἑνὸς μὲν Ἀλῆς ὁ Τεπελενλῆς διανοήθη νὰ καταστρέψῃ τὸ τελευταῖον τοῦ ἡπειρωτικοῦ ἀρματωλισμοῦ καταφύγιον, ἄφ' ἑτέρου δὲ οἱ διασημότεροι τῶν ἡμετέρων πολεμιστῶν ἀπεφά-

διδαν ἀντὶ οἰασθῆποτε θυσίας νὰ τὸ διασώσωσι καὶ διεξερχόμενος τὰ ἔγγραφα, τὰ ἐπιμαρτυροῦντα τὰς θυσίας, ἃς ὑπέστη ὁ λαὸς τῆς πατρίδος μου, τοὺς κινδύνους, οὓς διέτρεξε, τὰς κακουχίας, τὴν ἀκαταμάχητον καρτερίαν, ἀγάλλομαι ἐνδομύχως βλέπων ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν τὸν μὲν Κατσαντώνην ἐπισκιάζοντα τὴν ἀκρόπολιν ταύτην τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τῆς κεραυνοδόλου σπάθης του, τὸν δὲ Ἰωάννην Καποδίστριαν δι' ἀκαταλογίστων προσπαθειῶν παρηγοροῦντα τοὺς θλιβομένους καὶ ἀενάως μεριμνῶντα ὑπὲρ τῆς ἀγωνιώσης Λευκάδος.

Μεθ' ὅσα ἐδημοσίευσεν ὁ κύριος Ἐπαμεινώνδας Φραγκίστας, υἱὸς ἐνὸς τῶν γενναιοτέρων τοῦ Κατσαντώνη συναγωνιστῶν, μεθ' ὅσα κ' ἐγὼ ἐσημείωσα ἐν τοῖς Μνημοσύνοις, περιττὴ ἀπέβαινε πᾶσα περαιτέρω ἔρευνα, ἂν δὲν ἠσθανόμην βαρεῖαν τοῦ συνειδότηςτύψιν παραδιωπῶν τὰς σπουδαίας ὑπηρεσίας, ἃς παρέσχε τότε τῇ πατρίδι ὁ φιλόπατρις ἡμῶν Κλῆρος, ἔχων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν δημοτικώτατον αὐτοῦ ἱεράρχην, τὸν διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος ἀδιαλείπτως διεγείροντα εἰς τὰς ψυχὰς ἀπάντων τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, τὸν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς μακροῦς ἐκείνης πολιορκίας γενναίως προκινδυνεύσαντα, τὸν μὴ φεισθέντα οὔτε ἀγῶνων οὔτε μόχθων πρὸς ματαίωσιν τῶν ἐθνοκτόνων βουλῶν τοῦ τρομεροῦ Βηζύρου.

Ὁ Μητροπολίτης Λευκάδος Παρθένιος Κονιδάρης ἔσχε τότε τὴν τιμὴν νὰ ὑποδεχθῆ τὸν Ἄρτης Ἰγνάτιον, νυτύχησε δὲ τὰς εὐλογίας αὐτοῦ νὰ ἐπιδαψιλεύσῃ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρειμανίου κεφαλῆς τοῦ Κατσαντώνη, δραμόντος πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν δια-

κινδυνευόντων ἀδελφῶν του. Ἀκμαία διατηρεῖται εἰσέτι ἐν τῇ μνήμῃ τῶν γερόντων ἢ ἱστορία τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, διασώζεται δὲ ζωηροτάτη καὶ ἡ ἐθνικὴ καὶ ἀπαράμιλλος διαγωγὴ τοῦ Παρθενίου. Μετὰ τὴν ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου ὁ Κόμης Ἰωάννης Καποδίστριας, ὁ ἑκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς Ἰονίου Κυβερνήσεως, θέλων νὰ ἐπισημοποιήσῃ τὰ διατρέξαντα ἀπνύθυνε πρὸς τὸν ἱεράρχην εὐχαριστήριον ἐπιστολὴν, ἣν ἀσμένως δημοσιεύω, καθόσον ἐξ αὐτῆς προκύπτουσι γεγονότα, τότε μὲν ἐπαξίως ἐκτιμηθέντα, σήμερον δὲ εἰς οὐδὲν λογιζόμενα ἐπὶ μεγάλῃ βλάβῃ τῶν συμφερόντων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

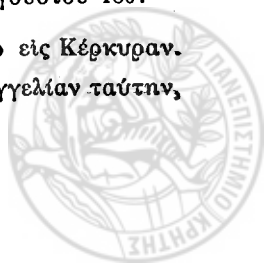
Ἐπίσης δημοσιεύω ἐπίσημον δίπλωμα, δι' οὗ ὁ Κόμης Γεώργιος Μοντενίγος ἐκφράζει πρὸς τὸν Λευκάδος μητροπολίτην τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Παρθενίου πρὸς τὸν Ἰγνάτιον, ἐν ἣ μετὰ χριστιανικῆς μετριοφροσύνης καὶ σεμνότητος ἀποδίδεται πᾶσα τῆς ἐπιτυχίας ἢ τιμῆ εἰς τὰς ἐνδελεχεῖς προσπαθείας τοῦ διασῆμου ἐκείνου πρόσφυγος.

Ο ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΝ ΛΕΥΚΑΔΟΣ

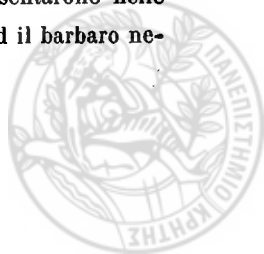
Τῆ 25 Αὐγούστου 1807

Ἐκπληρώσας τὴν ἐντολήν μου, μεταβαίνω εἰς Κέρκυραν. Ἀλλά, κοινοποιῶν ὑμῖν, Πανιερώτατε, τὴν ἀγγελίαν ταύτην,

δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἐκδηλώσω συγχρόνως τὴν ἀτίδιον εὐγνωμοσύνην μου πρὸς ὑμᾶς, ἐν δυσχερεστάταις περιστάσεσιν εὐαρεσθηθέντας ἵνα μοὶ παράσχητε συνδρομὴν διὰ τῆς μεγάλης ἐπιρροῆς, ἣν ἐξασκεῖτε ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ τούτου, ἀνέκαθεν ἐκτιμήσαντος τὰς ἀρετάς, δι' ὧν περικοσμεῖσθε, καὶ δικαίως ἀνυψώσαντος ὑμᾶς εἰς τὴν ὑψηλὴν ἔδραν, ἣν κατέχετε.

Γλυκυτάτην θέλω φέρη μετ' ἐμοῦ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν, πιστῶς ὑπηρετοῦντες τῇ πατρίδι, ἐτιμήσατε τὰ πολεμικὰ ἔργα, τὰ κατασκευαζόμενα ὑπὸ τὴν βολὴν τῶν ἐχθρικῶν τηλεβόλων, παριστάμενοι ἐντὸς τῶν τάφρων, δι' ὧν περιεζώσθη ἡ πόλις. Οὔτε θέλω λησμονήσῃ τὰς ἡμέρας, καθ' ἃς, περιτρέχοντες τὰ ὄρη τῆς νήσου, ἐνεπνέετε εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνδρείων αὐτῆς τέκνων τὸν ἱερὸν ὑπὲρ Πατρίδος καὶ Πίστεως ἔρωτα. Διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ λόγου καὶ τοῦ ὑμετέρου παραδείγματος ὁ λαὸς οὔτος ὑπέστη ἀγογγύστως μόχθους καὶ ἀκαταπαύστους ἀδρότάτας δαπάνας (*fatiche e incessanti dispendii gravosissimi*), αὐτοὶ δ' ἐκεῖνοι, οἵτινες αὐτοπροαιρέτως ἀνεδέχοντο τὸ βάρος τῶν πολεμικῶν ἔργων, προέταξαν ἐν ὥρᾳ κινδύνου καὶ τὰ στήθη ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὀχυρωμάτων, καὶ ὁ βάρβαρος καὶ αὐθάδης ἐχθρὸς, ὅστις μᾶς ἠπειλεῖ ὡχρίασεν ἐνώπιόν των (*ed all' uopo quei stessi che sostennero il peso dei travagli, si presentarono nelleteriori trinciere a far impallidire il prepotente ed il barbaro nemico che ei minacciava*).

Τηλικάυται ὑπηρεσίαι, μεγάλως τιμῶσαι τὴν ὑμετέραν Πανιερότητα καὶ τὴν πατρίδα, ἥτις εὐτύχησε νὰ ἔχη ὑμᾶς, ἀναντιρρόπως συνέτειναν πρὸς εὐόδωσιν καὶ αἰσίαν ἐκπεραίωσιν τῆς ἐντολῆς, ἣν ἀνεδέχθην ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς ἐκλαμπροτάτης Γερουσίας ἐν ταύτῃ τῇ νήσῳ.

Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς ἵνα ἀποδεχθῆτε τὰς ἐν τῷ ἐπιστήμῳ τούτῳ ἐγγράφῳ κατατεθείσας θερμὰς εὐχαριστίας μου, μοὶ ἐπιτρέψητε δὲ συγχρόνως ἵνα μετὰ τῆς αὐτῆς εἰλικρινείας ὑποβάλω τῇ ἐκλαμπροτάτῃ Γερουσίᾳ τὰς πατριωτικὰς ὑμῶν προσπάθειας καὶ μαρτυρήσω ὑπὲρ τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῶν ἐγκωμίων, ἅτινα ὀφείλονται πρὸς τὴν ὑμετέραν Πανιερότητα.

Εὐχομαι ἵνα ἡ χεὶρ τοῦ Ὑψίστου, ἡ προστατεύουσα ἀείποτε τὴν νῆσον ταύτην, εὐλογήσῃ αὐτὴν καὶ πάλιν, ἀπομακρύνουσα πάντα κίνδυνον ἐκ τῶν μεθορίων προερχόμενον, προάξῃ δὲ τὴν εὐημερίαν αὐτῆς εἰς ἀμοιβὴν τῶν δυστυχημάτων ὅσα ὑπέμεινεν (a cui ha diritto di aspirare dopo le sventure sofferte).

Ἡ εὐχὴ αὐτὴ, ἣν ἐγὼ ἀπευθύνω πρὸς τὸν Παντοδύναμον, ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς ζωηροτέρας ἀγάπης πρὸς τὸν λαὸν τῆς Λευκάδος καὶ γνωρίζων, κακῇ τύχῃ, τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν, εἰς ἣν περιῆλθεν ἡ νῆσος, ἐξέρχεται ἐκ τῶν μυχῶν τῆς καρδίας μου.

Ἦμῖν δὲ ἀπόκειται, Πανιερώτατε, διὰ τῶν πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεων νὰ ἐμπνεύσητε τῷ λαῷ τούτῳ καρτερίαν μετριο-

πάθειαν, σύνεσιν, παραμυθοῦντες καὶ ἐνθαδρῶνόντες αὐτὸν
διὰ τοῦ ὑμετέρου βλέμματος.

Δέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς βαθυτάτης ὑπολήψεώς μου.

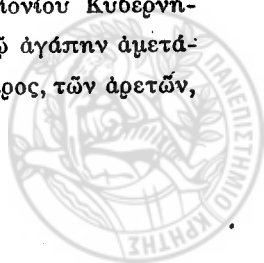
Κόμης Ἰωάννης Καποδίστριας.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ ΔΙΠΛΩΜΑ

ΚΟΜΗΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΟΝΤΣΕΝΙΓΟΥ

Ἐπειδὴ προκύπτει ἡμῖν ἐξ ἐπισήμων διαβεβαιώσεων ἢ ἐν-
δελεχῆς συνδρομῆ τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Λευκά-
δος Παρθενίου ὑπὲρ τῆς αἰσίας διεξαγωγῆς τῆς ἐπιχειρή-
σεως, ἣν ἀπὸ κοινοῦ ἀνεδέχθησαν ὁ τε ῥωστικὸς στρατὸς καὶ
ἡ ἰονικὴ Κυβέρνησις πρὸς σωτηρίαν καὶ ἀσφάλειαν τῆς Λευ-
κάδος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, παρέχουмен αὐτῷ
τὴν παροῦσαν εἰς ἐνδειξιν τῆς ὑμετέρας εὐγνωμοσύνης καὶ
τῆς πλήρους εὐαρεσκείας τῆς σεπτῆς αὐτοκρατορικῆς ἡμῶν
Αὐλῆς.

Πεποίθαμεν ὅτι ἡ πατρις τοῦ ἀγαθωτάτου ποιμενάρχου, ἐκ-
τιμῶσα τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ὑπηρεσίας, δι' ὧν κατέκτησε τὴν
συμπάθειαν τῶν ῥωστικῶν ὀπλων καὶ τῆς ἰονίου Κυβερνή-
σεως, θέλει καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀποδίδῃ αὐτῷ ἀγάπην ἀμετά-
τρεπτον πρὸς ἀμοιβὴν τοῦ ἱεροῦ χαρακτῆρος, τῶν ἀρετῶν,

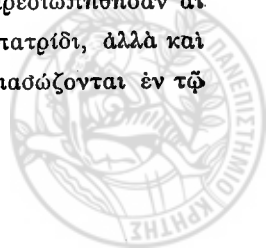
ἀπονέμουσιν εἰς τὴν ἱερὰν καὶ εὐεργετικὴν αὐτῆς ψυχὴν τὰς διὰ λόγου ὀφειλομένας χάριτας, ὁμολογοῦντες ἀπανταχοῦ τὸ μέγεθος τῶν προτερημάτων τῆς.

Δέξαι λοιπόν, πανιερώτατε Δέσποτα, εἰς ἀπόδειξιν τῆς εὐχαρίστου πρὸς αὐτὴν ἡμῶν διαθέσεως τὴν παροῦσαν ὁμολογίαν, ὅπου δι' ἐμοῦ γίνεται, δεομένου τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ ὑπὲρ τῆς ὑγείας καὶ παντὸς ἄλλου ἀγαθοῦ τῆς ὑμετέρας Πανιερότητος.

Ὁ Μητροπολίτης Λευκάδος καὶ Ἀγίας Μαύρας
† ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ.

ΑΛΕΞΗΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ. Νέος ἔτι εἰσῆλθεν ὡς μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τοῦ προφήτου Ἡλίου. Ἡ σπανία αὐτοῦ καλλονὴ τὸν ὑπεχρέωσε ν' ἀποδυθῆ εἰς τὸ πολεμικὸν στάδιον, ὅπως διαφύγῃ τὰς αἰσχρὰς τῶν Ὀθωμανῶν καταδιώξεις. Πρὸς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ καλογηρικοῦ του βίου προσηγορεύθη Καλόγερος, ἐν ᾧ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ τὸ ἐπώνυμον ἦτο Ρουμάνης. Ὑπηρετήσεν ὑπὸ τὸν Ἀνδρουῦτσον. Συλληφθεὶς δὲ διὰ προδοσίας ἐφονεύθη εἰς Σάλωνα.

ΚΑΤΣΙΚΟΓΙΑΝΝΑΙΟΙ. Τὴν δραματικωτάτην ἱστορίαν τῆς οἰκογενείας ταύτης εὐχαρίστως ἀναφέρω ἐν ταῖς σημειώσεσί μου, οὐ μόνον διότι ἀδίκως μέχρι τοῦδε παρεδωπήθησαν αἰ σπουδαῖαι ὑπηρεσίαι, ἄς προσήνεγκε τῇ πατρίδι, ἀλλὰ καὶ διότι ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιστολῶν, αἵτινες διασῶζονται ἐν τῷ

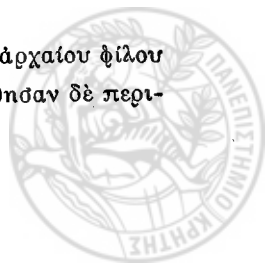
χαρτοφυλακείῳ τῆς Λευκάδος, προκύπτει ἡ ἀκατανόητος ἐπιμονὴ ἀφ' ἐνὸς μὲν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ πρὸς ἐξόντωνσιν αὐτῆς, ἀφ' ἐτέρου δὲ τῶν ἐγγχωρίων ἀρχῶν τῆς πατρίδος μου, ὅπως τὴν διαφυλάξωσιν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1802 καὶ 1803 οἱ ἀδελφοὶ Χρῆστος καὶ Ἀπόστολος Κατσικογιάνναι κατεῖχον τὸ καπετανᾶτον τῆς Ἀκαρνανίας. Ἀμφοτέροι οὔτοι, ἐξαιρέτως δὲ ὁ Χρῆστος, κηρυχθέντες κατὰ τοῦ σατραπῆ τῶν Ἰωαννίνων, ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐβασάνισαν αὐτὸν ἐπιπίπτοντες κατὰ τῶν ἀλβανῶν Δερβεναγᾶδων, οἵτινες ἀνηλεῶς τοὺς κατεδίωκον.

Νοήσας ὁ Ἀλῆς ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ διὰ τοῦ πολέμου, ἀπεφάσισε νὰ προστρέξῃ εἰς τὴν στυγερωτέραν τῶν προδοσιῶν. Προσεκάλεσε τὸν Βεκήρ Τσουγαδοῦρον, ἀδελφὸς πητὸν τοῦ Χρήστου καὶ τοῦ Ἀποστόλου, καὶ ἐνετείλατο αὐτῷ τὴν δολοφονίαν, ἀφ' οὗ διεφήμισεν ὅτι, λησμονῶν τὰ παρελθόντα, ἔπεμπε τὸν διαβόητον τοῦτον Ἀλβανόν, ὅπως διαδιδάσῃ πρὸς τοὺς παλαιοὺς φίλους του τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πατρικῆς στοργῆς του.

Ὁ Βεκήρ, παραλαβὼν ἐκλεκτὴν συνοδείαν, μετέβη εἰς Ἀκαρνανίαν καὶ μαθὼν ὅτι οἱ Κατσικογιάνναι διέμενον κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἰς Πλαγιάν, ἔδραμεν αὐθωρεῖ, παραγγέλλας πρὸς τοὺς παρακολουθοῦντας αὐτὸν νὰ πυροβολήσωσι κατ' ἐκείνων, οὓς ἤθελεν ἀσπασθῆ.

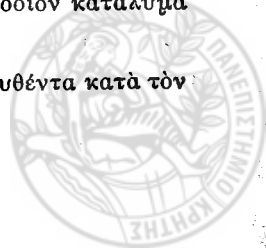
Ἀφ' οὗ οἱ δύο ἀδελφοὶ ἔμαθον τὴν ἀφίξιν τοῦ ἀρχαίου φίλου ἐξῆλθον εἰς προὔπαντησιν αὐτοῦ. Τὸν ὑπεδέχθησαν δὲ περι-

παθῶς καὶ φιλοφρόνως ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς πλατάνου παρὰ τῆς πηγῆς τῆς Πλαγιᾶς· ἐκεῖ ὁ Ἰσκαριώτης, ἐναγκαλισθεὶς αὐτούς, ὑπέδειξε τὰ θύματα, καὶ οἱ Ἄλδανοί, πυροβολήσαντες ἐκ τῶν νώτων, ἐφόνευσαν ἀμφοτέρους.

Μετ' οὐ πολὺ ἐφθασεν ἐπιστολὴ ἐκ Πρεδέζης, δι' ἧς ὁ Κάσκαρης, στενὸς αὐτῶν συγγενής, ἔγραψε πρὸς τοὺς δολοφονηθέντας τὴν εἰς Ἀκαρνανίαν μετάβασιν τοῦ Τσουγαδούρου καὶ αἰνιγματωδῶς ἐσυμβούλευεν ἐν τῇ συναντήσει αὐτῶν μετὰ τοῦ ἄλδανου Δερβέναγα νὰ προσέχουν ὥστε, «ὄπου εἶναι ὁ Χριστὸς νὰ μὴν ἦναι καὶ ὁ Ἀπόστολος», ὑποδεικνύων οὕτω πως τὴν τεκταινομένην προδοσίαν καὶ προειδοποιῶν περὶ αὐτῆς τὸν Χρῆστον καὶ τὸν Ἀπόστολον. Ἄλλ' ὅτε ἡ ἀγγελία ἐφθασεν, ὁ φόνος εἶχεν ἐκτελεσθῆ καὶ ὁ Βεκήρ ἐπανήρχετο τροπαιοφόρος ἄγων μετ' αὐτοῦ καὶ τὰς πενθηφορούσας οἰκογενείας τῶν προδοθέντων φίλων του. Κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ταύτην ἡ σύζυγος τοῦ Ἀποστόλου, τῆ ἐπιμόνῳ αὐτῆς αἰτήσῃ, ἔλαβε τὰς δύο κεφαλὰς ταριχευμένας ἦδη, καὶ ἐγκολπωθεῖσα αὐτὰς τὰς μετέφερε μέχρις Ἰωαννίνων. Ὁ Ἄλῆς προσεποιήθη βαθυτάτην λύπην ἐπὶ τῇ αὐθαιρέτῳ, ὡς ἔλεγε, διαγωγῆς τοῦ Τσουγαδούρου, ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ κακὸν ἠθέλησε διὰ πολλῶν περιποιήσεων νὰ δείξῃ πρὸς τὰς οἰκογενείας τῶν φονευθέντων τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν ἀγάπην του, καὶ διέταξεν ἵνα ἀρμόδιον κατάλυμα χορηγηθῆ αὐταῖς ἐν τοῖς ἰδίοις στραγίοις.

Ὁ Χρῆστος ἀφῆκεν υἱοὺς τὸν Μήνιον, φονευθέντα κατὰ τὸν

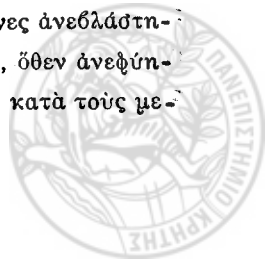
ιερόν αγώνα εἰς τὸν Ἀνηφορίτην πλυσίον τῶν Θηδῶν, τὸν Σπύρον, φονευθέντα ἐπίσης κατὰ τὰ 1821 εἰς Καγκέλια, τὸν Στάθην, προαχθέντα συνταγματάρχην καὶ ἀποθανόντα κατὰ τὸ 1836 καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν Μπήλιω.

Ἐν ᾧ ἡ Μπήλιω διέμενεν ἐν Ἰωαννίνοις ἠράσθη αὐτῆς ὁ Βεζύρης καὶ ἐπειράθη νὰ τὴν εἰσαγάγῃ ἐντὸς τοῦ χαρεμίου του, ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς Μήνιος, μὴ ἀνεχόμενος τὴν ἀτιμίαν, ἰδίαις χερσὶ τὴν ἐφόνευσεν.

Ὁ δὲ Ἀπόστολος ἀφῆκε τὸν Κωστούλαν, φονευθέντα εἰς Βλαχίαν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Ὑψηλάντου, τὸν Ἀποστόλην, πεδόντα ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τὸν Πρέβαν, ἀποθανόντα εἰς Πάτρας ἐπὶ Κυβερνήτου.

Ὁ συνταγματάρχης Εὐστάθιος Κατσικογιάννης ἀριθμεῖται μεταξὺ τῶν γενναίων ἐκείνων, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὀδυσσέως ἐκλείσθησαν εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιάς καὶ διὰ τῆς περιφανεστέρας ἀνδραγαθίας ἀντεστάθμισαν τὴν ἦτταν τῶν Θερμοπυλῶν.

ΓΡΙΒΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Κατὰ τινὰ νέαν ἀνακάλυψιν, περὶ ἧς ἐν ἐκτάσει πραγματεύεται ὁ κύριος Σάθας ἐν τῷ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐκδιδομένῳ πονήματι αὐτοῦ Ἀνδραγαθήματα Μπούα, ἡ ἀρειμανῆς τῶν Γριβῶν οἰκογένεια ἀριθμεῖται μεταξὺ τῶν πολλῶν παραφυάδων, αἵτινες ἀνεβλάστησαν ἐκ τοῦ περιφανοῦς τῶν Μπουαίων γένους, ὅθεν ἀνεφύθησαν καὶ οἱ Σπάται καὶ οἱ Σγοῦροι καὶ ἄλλοι κατὰ τοὺς με-

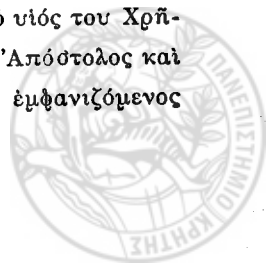
σαιωνικούς χρόνους ηγεμόνες τῆς Ἀλβανίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας.

Ὁ Θεόδωρος Μπούας Γρίδας κατὰ τὴν πρώτην ἐν Πελοποννήσῳ ὀθωμανικὴν εἰσβολὴν ἐπολέμησεν ὡς ὄπλαρχηγός μετὰ τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ Κορκονδεῖλου Κλαδᾶ κατὰ Βενετῶν καὶ Τούρκων. Ὑστερον ἡ οἰκογένεια ἐγκατέστη ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ μέλη τινὰ ἐξ αὐτῆς μετώκησαν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἐπτάνησον καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν.

Σίμος Γρίδας Μπούας, ἀρματωλὸς τῆς Ἀκαρνανίας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, κατέφυγεν εἰς Λευκάδα καὶ τὸν μοναχικὸν ἀσπασάμενος βίον ἐτελεύτησεν ἐκεῖ κατὰ τὸ 1622 καὶ ἐτάφη ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.

Ὁ συγγενὴς αὐτοῦ Θεόδωρος ἀνέκτισε διὰ τοῦ ξίφους τὸ ἀρματωλικὸν τοῦ Σίμου καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ 1653, δολοφονηθεὶς κατὰ τὴν θέσιν, ἥτις σήμερον εἰσέτι καλεῖται « Τοῦ Μπούα τ' αὐλάκι ».

Δράξας τὴν εὐκαιρίαν ταύτην ὁ ἐκ Βάλτου Τσεκούρας εἰσέλασεν εἰς Ἀκαρνανίαν καὶ ἤρπασε περὶ τὸ 1680 τὸ κληρονομικὸν τῶν Γριβαίων ἀξίωμα: Ὀλίγον ὕστερον ὁ Ἀπόστολος Γρίδας, ὅστις διέμεεν εἰς Τόσκεσι τοῦ Σουλίου, ἐπέπεσε μετὰ 100 ὀπαδῶν κατὰ τοῦ Τσεκούρα καὶ ἀνακτήσας τὸ ἀρματωλικὸν κατώκησεν ἐν Περαιτῆ τῆς Ἀκαρνανίας παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Λάμιας. Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Χρῆστος, τὸν δὲ Χρῆστον ὁ ὁμώνυμος τῷ πάππῳ Ἀπόστολος καὶ τὸν Ἀπόστολον ὁ ἐν τῇ ὀπτασίᾳ τοῦ Διάκου ἐμφανιζόμενος

Χρῆστος, ὅστις καὶ συνῆψε γάμον μετὰ νεάνιδος ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Κατσικογιανναίων.

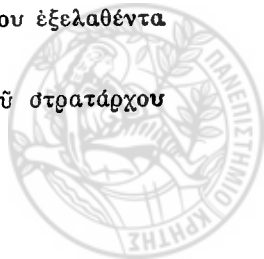
Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769 ἀνέλαβεν οὗτος τὴν ἀρχηγίαν πάντων τῶν ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι ἀρματωλῶν καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Βραχωρίου, ἀλλ' ἀποτυχὼν ὑπεχώρησεν εἰς Ἅγιον Ἡλίαν τοῦ Ἀγγελοκάστρου, ἔνθα καὶ ὑπέμεινε τοὺς ἐπελθόντας πολυαριθμοὺς ἐχθροὺς, πρὸς οὓς καὶ συνεπλάκη. Ἐν τῷ διαβοήτῳ τούτῳ ἀγῶνι ἔπεσεν ὁ γενναῖος καὶ τὸ ἀπαίσιον ἐκεῖνο πεδῖον τῆς μάχης, βαπτισθὲν διὰ τοῦ αἵματός του, προσηγορεύθη ἔκτοτε «Τὰ κόκκαλα τοῦ Γρίδα».

Ἄλλ' ὅ,τι πλήττει τὴν φαντασίαν ἐμοῦ, γινώσκοντος ἀκριδῶς πάσας τὰς αἱματηρὰς θυσίας, ἃς οἱ Γρίβαι προσήνεγκον τῇ πατρίδι πρὸ διακοσίων καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν, εἶναι ἢ περιεργος σύμπτωσις, καθ' ἣν ἐκ μακρῶν διαλειμμάτων παρίσταται ὁ προφήτης Ἡλίας, ὡς περ ἐπιθεώμενος τοὺς διαπρεπεστέρους ἄθλους τῆς φιλοπολέμου ταύτης οἰκογενείας.

Ἐν Ἅγίῳ Ἡλίᾳ τοῦ Ἀγγελοκάστρου ἔπεσε μαχόμενος ὁ Χρῆστος Γρίδας.

Ἐν Ἅγίῳ Ἡλίᾳ τῆς Ἀκαρνανίας ἤρατο περιφανεστάτην νίκην ὁ περιώνυμος αὐτοῦ ἀλόγονος στρατάρχης Θεόδωρος, ὅτε, ἀνακρούσας τὰ κύματα τῆς πρώτης ἄλδανικῆς εἰσβολῆς, κατῴρθωσε νὰ σώσῃ τὰ ἀπανθρώπως ἐκ Καλάμου ἐξελαθέντα γυναικόπαιδα.

Ἐν Ἅγίῳ Ἡλίᾳ τῆς Ἀργολίδος ὁ υἱὸς τοῦ στρατάρχου

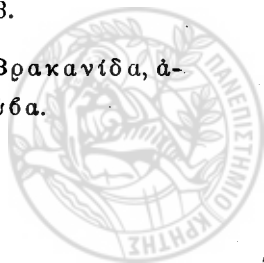
Δημήτριος ἀντετάχθη πρὸς τὸν βασιλικὸν στρατὸν καὶ ἔδωκε προκινδυνεύων τὴν στρατιωτικὴν τιμὴν τῆς ναυπλιακῆς ἐπαναστάσεως, ἀναδειχθεὶς ἄξιος ἀπόγονος τοῦ περιλαλήτου Χρήστου καὶ υἱὸς ἐφάμιλλος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Θεοδώρου.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ περὶ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀπαιτοῦσι λίαν διεξοδικὴν ἀφήγησιν, ὑπερβαίνουσιν τὰ στενὰ ὄρια βραχείας σημειώσεως, ἀναγκάζομαι καὶ ἄκων νὰ περιστείλω τὸν λόγον εἰς μόνα τὰ πρὸς τὸν ἐν τῷ κειμένῳ μνημονευόμενον Χρηστον ἀναφερόμενα.

ΣΑΜΟΥΗΛ. Ὁ γνωστὸς πολέμαρχος, ὁ θεόπνευστος προφήτης, ὁ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς πυρὶκαυστος γενόμενος, ὁ διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ ἀπαθανάτισας τὸ Κοῦγγι, ἔρχεται τελευταῖος ἐν τῇ ὄπτασίᾳ τοῦ Διάκου συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν πέντε συνεταιρῶν αὐτοῦ καὶ τῆς χορείας τῶν νηπίων, ἅτινα καθηγίασαν διὰ τοῦ ἁθῶου αἵματός των τὸν βράχον τοῦ Ζαλόγγου, ὅτε αἱ μητέρες αὐτῶν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπικειμένης κατασχύνης πρῶτον μὲν ἐξεσφενδόνισαν αὐτὰ κατὰ τοῦ κρημοῦ, ὕστερον δὲ τὰ παρηκολούθησαν πίπτουσαι μία μετὰ τὴν ἄλλην εἰς τὰ βᾶθη τοῦ βράθρου (ὄρα Μνημόσυνα).

« Λαθύρια, βρακανίδαίς » σ. 293.

Λαθύρια, ὄσπριον ἐκ τῶν εὐτελεστέρων. Βρακανίδα, ἀγριολάχανον περιφρονούμενον ὡς καὶ ἡ βροῦδα.

«Κρεμοῦν τὸν Πατριάρχην!» σ. 293.

Παρηκολούθησα πιστῶς τὰς ἀκριβεστέρας πληροφορίας περιγραφῶν τὸ μαρτύριον τοῦ ἀειμνήστου ἔθνομάρτυρος Γρηγορίου.

ΑΙΣΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ

«Μὲ χίλια μύρια βότανα» σ. 297.

Βότανα, χόρτα κατέχοντα ἰαματικὰς ιδιότητες, ὅθεν καὶ τὸ δημῶδες·

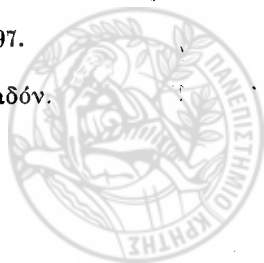
Τὰ βότανα τῆς γῆς γιатρεύουσι τὰ πάθη.

«Τὴν ἄψα τὴν ἄψαδα» σ. 297.

Ἄψαδα, κυρίως ἐπὶ δριμύων ὑγρῶν, μεταφορικῶς δὲ σημαίνει θυμὸν. Ἄψύς, θυμοειδής. Συνηθέστατον ἐπὶ ἵππων.

«Τὸ διάνεμα γοργὰ γοργὰ» σ. 297.

Διάνεμα, οὐκ ἀφύγουσα ταχέως, ἀστραπηδόν.

« Ἀναλαμπαῖς καὶ δόξαις » σ. 298.

Ἀναλαμπή, ἡ ἐκ μεγάλης πυρκαϊᾶς προκύπτουσα λάμψις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ θερμότης τῆς φλογός.

« Ἀνέλπιστο λιοδόρι » σ. 298.

Λιοδόρι, βορειοανατολικὸς ἄνεμος πνιγηρὸς καὶ καυστικὸς.

« Καὶ χίλια τ' ἀντιφύματα . . . » σ. 299.

Ἀντιφύματα, οἱ περὶ τὴν ῥίζαν δένδρου τινὸς φυόμενοι βλαστοί.

« Σὰ ἔς τὸ κυβέρτι ἢ μέλισσαις πρὶν ὁ γονὸς κινήσῃ » σ. 299.

Κυβέρτι τὸ κύβεθρον, ἢ κυψέλη.

Γονὸς ἡ νέα γενεὰ τῶν μελισσῶν, ἡ κατὰ τὸ ἔαρ ἀπολείπουσα τὸν γενέθλιον οἶκον καὶ μεταναστεύουσα ἀλλαχόσε.

Ὅστις παρετήρησεν ἐκ τοῦ πλησίον τὰ πολύτιμα ταῦτα ἔντομα δὲν παρέλειψε βεβαίως νὰ σημειώσῃ τὸν ἀπερίγραφτον βόμβον, ὅστις ἐπικρατεῖ ἐντὸς τῆς κυψέλης ὀλίγην ὥραν πρὶν ἢ ἐξέλθῃ ὁ γονός. Ἦθελεν εἶπῃ τις, ὅτι αἱ μητέρες καὶ οἱ πατέρες θρηνοῦσι συνάμα καὶ χαίρουσιν ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τῶν τέκνων.

Ὁ γονός, ἐξερχόμενος πρώτην φοράν εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, πλανᾶται πρὸς ὀλίγον ἔνθεν κάκειθεν καὶ προσκολλᾶται μετὰ ταῦτα ἐπὶ τινος ἀποτόμου πέτρας, ἢ κάθηται ἐπὶ κλα-

δίσκου τινός δένδρου. Ἄν δὲ ἀμελήσῃ τις νὰ τὸν παραλάβῃ καὶ τοποθετήσῃ ἐντὸς κυψέλης, ἀπέρχεται προπορευομένης τῆς Ἀνάσσης. Τὴν ἀποχώρησιν ταύτην, ὡς καὶ τὴν πρώτην ἐξοδὸν τοῦ γονοῦ ἐκ τῆς κυψέλης, ἤκουσα νὰ χαρακτηρίζωσιν οἱ ἡμέτεροι χωρικοὶ διὰ τῶν λέξεων. Ἐκίνησεν ὁ λαός. Καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν δὲν ἐδυνήθην νὰ μὴ ἐνθυμηθῶ τὴν διαδόπτου ὀμηρικὴν παρομοίωσιν, ἐνθα τὸ «ἔθνεα πολλὰ μελίσσάων» ἀντιστοιχεῖ πληρέστατα πρὸς τὸ λαός.

« Καὶ τῶκοβαν τὸ αἷμα » σ. 299.

Φράσις, ἐμφαίνουσα τὴν νευρικὴν κατάπτωσιν, ἥτις προέρχεται ἔνεκα φόβου αἰφνιδίου. Πιστεύεται δὲ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὅτι ἐπὶ τοιούτων περιστάσεων τὸ αἷμα ἀποσυντίθεται. Τὸ αὐτὸ ῥῆμα ἐν χρήσει ἐπὶ γάλακτος ἀποσυντεθειμένου. Ἐκοψε τὸ γάλα.

« Βλέπει πάσπρογαλιάζει » σ. 299.

Ἄσπρογαλιάζει καὶ ἀσπρογάλιασμα, τὸ ὑπόλευκον χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς θαλάσσης κατὰ τὸ λυκαυγὲς τῆς ἡμέρας.

« Τὸ ἕτερωτό σου μάτι » σ. 300.

Ὁφθαλμός, περικυκλούμενος ὑπὸ μακρῶν καὶ πυκνῶν βλεφαρίδων ἢ ἐπισκιάζομενος ὑπὸ δασειῶν ὀφθρῶν, ἐθεωρεῖτο ὡς τεκμήριον ἀνδρείας ψυχῆς καί, συνδυαζόμενον μετ' ἄλλων

τινῶν προσόντων, καθωδήγει εἰς εὐστοχον ἐκλογὴν τῶν παλ-
ληκαρίων.

«Κι' ὅπου ἀπαντήσῃ ῥιζιμιό κι' ὅπου εὔρη χαραμάδα
Γενειάζει ἐκεῖ βαθειά βαθειά, κ' ὑφαίνει τὸν πλοκό του,
'Αδιάδατη γεροβολιά, πυκνὴ κ' αἰώνια φράχτη,
Γιὰ κείνους, ποῦ συνείθισαν νὰ παρασυνορίζουν» σ. 301.

Ῥιζιμιό, πέτρα ἐρρίζωμένη, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ πέτρα
πλεοῦμενη.

Χαραμάδα, τὰ σχίσματα ἐν γένει.

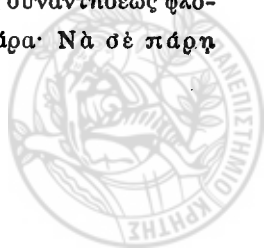
Γενειάζει ἐπὶ φυτῶν, ὅταν βάλλωσι τὰς πρώτας οἰονεὶ
τριχοειδεῖς ῥίζας. Ἐπὶ κισσοῦ, ὅταν προσκολλᾶται διὰ τῶν
ἐλαστικωτάτων νεύρων, ἅτινα ἀναφύονται ἐκ τῶν ἀπέιρων
αὐτοῦ γονάτων.

Πλοκός, σύμπλεγμα ἐκ κλάδων πρὸς ἀνακοπήν τῶν ὑδά-
των. Ἡ ἐργασία αὕτη δηλοῦται διὰ τοῦ ὑφαίνω.

Γεροβολιά. Κλεῖσμα, φραγμὸς κυκλοειδῆς διὰ καλαμῶν
κατασκευαζόμενος, δι' οὗ πολιορκοῦνται οἱ ἰχθύες ἐνθα ἐν-
διδιαιτῶνται. Μεταφορικῶς πᾶν περικλεῖσμα ἀσφαλές, ἀνυπέρ-
βλητον.

« Μᾶς ἄρπαξε τὸ σύφλογο » σ. 302.

Σύφλογο, ἡ δίνη ἢ προερχομένη ἐκ τῆς συναντήσεως φλο-
γῶν πρῶην κεχωρισμένων. Συνήθης κατάρα· Νὰ σὲ πάρῃ
τὸ σύφλογο! Μ' ἐπῆρε τὸ σύφλογο!

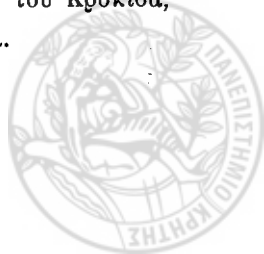

« Μᾶς δέρον' ἢ ἀνεμοόριπή » σ. 302.

Ἄνεμοόριπή, ὄρμη ἀνέμου παρασύροντος πᾶν τὸ προσ-
 τυχόν, καὶ τοῦτο πρὸς δῆλωσιν καταστροφῆς· Μᾶς ἐπῆρε
 ἢ ἀνεμοόριπή.

« Ὅταν μέσα 'ς τὰ Γιάννινα, Θανάση, ὁ Οἰκονόμος
 Μὲ χιόνια, μὲ τρισκότειδο, 'ς τὸ σπῆτι τοῦ Κροκίδα
 Κλεφτὰ σᾶς ἐσυμάζονε » σ. 302.

Ἀποφασισθείσης ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου τῆς καταστροφῆς τοῦ
 πασᾶ Ἀλῆ, οἱ ἔξθοροι τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἀπέστειλαν ἐκ
 Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἰωάννινα τὸν Χριστόδουλον Οἰκονό-
 μου ἵνα κατηχήσῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μάνθον, τὸν ἐξ ἀπορόφ-
 των τοῦ Βεζύρου, μεγάλην χαίροντα ἐν Ἠπειρῷ ἐπιφόρῳν καὶ
 ὑπόληψιν, τὸν Ἀλέξην Νοῦτσον, τὸν Ἴσκον, τὸν Στράτον,
 τοὺς Φαρμάκιδες καὶ ἄλλους τοιοῦτους. Ὁ δὲ Ἀσημάκης Κρο-
 κίδα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρέσχε τὴν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ
 τοῦ Τεπελενλῆ οἰκίαν του, ἥτις, καθὰ διαβεδαιοῖ καὶ ὁ Φιλῆ-
 μων, ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις ὠμοίαζε πρὸς ἄλλον μυθτη-
 ριώδη καὶ τρομερὸν στρατῶνα, ὅπου κατὰ πᾶσαν νύκτα
 συνήρχοντο καὶ συνεδέκτοντο μετὰ τοῦ ἀπεσταλμένου τῶν
 Φιλικῶν Χριστοδούλου Οἰκονόμου, γαμβροῦ τοῦ Κροκίδα,
 Ἰωαννῖται, Ζαγόριοι, Ἀκαρῶνες, Σουλιώται.

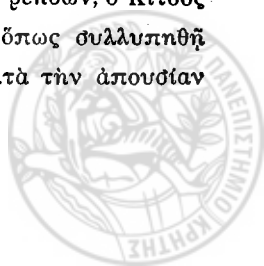
« Μὲ τὸν Ἀλέξην Νοῦτσο,
 Ὅποῦ τὸν εἶχε δὴν παιδί, βλέπω τὸ Γεώργη Κίτσο...
 Ἐτρεξα ἔς τὴ Βασιλική » σ. 303.

Ὁ Ἀλέξης Νοῦτσος ἐνέμετο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν εὐνοίαν τοῦ Ἀλῆ, ὅστις καὶ ἀπεκάλει αὐτὸν παιδί του.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Κίτσος Κονταξῆς, ἐκ τῶν προχόντων τῆς κωμοπόλεως Πλεσσοβίτσας, ὑπῆρξεν ὁ πατὴρ τῆς ἐν τοῖς ἀληπασικοῖς χρονικοῖς τοσοῦτον σπουδαίαν κατεχούσης θέσιν διαδοίτου ἐπὶ καλλονῆ καὶ συνέσει Βασιλικῆς. Ὡς ἐκ τῶν γενεθλίων καὶ τῆς δεδοκιμασμένης αὐτοῦ ἀνδρείας ἀπελάμβανεν οὗτος γενικῆς ὑπολήψεως παρὰ τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ, δι' ὃ καὶ ὑποπτος γενόμενος σκληρῶς κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ αἰμοχαροῦς Βεζύρου.

Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις Μαρίνα τις, ἐκ τῆς αὐτῆς κωμοπόλεως ὀρμωμένη, ἀντὶ μικρᾶς εὐεργεσίας ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἀλῆ τὴν ἐντολὴν νὰ κλέψῃ καὶ τῷ παραδώσῃ τὴν ἐπταετῆ κόρην τοῦ Κίτσου, καὶ τὸ μαρὸν γύναιον, προσοικειωθὲν τῇ συζύγῳ τοῦ Κονταξῆ, μυρία ἥρξατο νὰ τεκταίνηται πρὸς πραγματοποιήσιν τοῦ βδελυροῦ σχεδίου.

Ἀποθανόντος δέ τινος τῶν ἐν Φιλιάταις βένδων, ὁ Κίτσος μετέβη μετὰ τῆς συνεύνου Ἀναστασίας, ὅπως συλλυπηθῆ τὴν χήραν τοῦ ἀπελθόντος φίλου, καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν

αὐτοῦ ἡ Μαρίνα, παραλαβοῦσα δι' ἀπάτης εἰς τὴν ἑαυτῆς οἰκίαν τὴν Βασιλικήν, ἔσπευσε νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Σατράπην, ὅστις, ἀποστείλας ἀμέσως εἰς ὄρισθὲν τι μέρος ἵππους ταχυδρομικούς καὶ ἔνοπλον συνοδίαν, ἀπήγαγε τὸ κοράσιον.

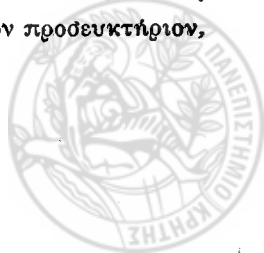
Ἐπανελθὼν ὁ Κίτσος καὶ πληροφορηθεὶς παρὰ τῶν κατοίκων, ἐν ὅπλοις διατελούντων καὶ ὑπισχνουμένων ἐκδίκησιν, τὰ περὶ ἀπαγωγῆς τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ θυγατρὸς, περιῆλθεν εἰς τοιαύτῃ ἀδημονίαν, ὥστε σχεδὸν παρεφρόνησεν. Καὶ τὴν μὲν περιουσίαν κατηνάλωσεν ἀφειδῶς διανείμας αὐτὴν πρὸς πάντας ὅσοι ἐκμεταλλεῦόμενοι τὴν πατρικὴν στοργὴν ἐπηγγέλλοντο αὐτῷ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ τέκνου, αὐτὸς δὲ καταβληθεὶς ὑπὸ τῆς λύπης ὤρυξε τάφον ἐν τῷ ὑπογείῳ τῆς οἰκίας, ἀπέβαλε τὸν ὄπλισμόν, ἐζώσθη σχοινίον καὶ ἐν νηστείαις καὶ στερήσει διανυκτερεύων ἐπεκαλεῖτο τὴν Θεομήτορα ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τῆς Βασιλικῆς.

Ἐκ τῶν ταλαιπωριῶν τούτων καὶ τοῦ ψυχικοῦ ἄλγους προσβληθεὶς ὑπὸ σπηθικοῦ νοσήματος, ἀπεβίωσε μετ' ὀλίγον χωρὶς νὰ δυνηθῆ νὰ ἀσπασθῆ τὴν θυγατέρα. Καίτοι προσκλήθεις πολλάκις ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ, οὐδέποτε ἔστρεψε νὰ συναντηθῆ μετὰ ἀσπόνδου ἐχθροῦ, τοῦ παραιτίου τῆς καταστροφῆς του. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου ἐνδῶσας εἰς τὰς προτροπὰς τῶν συγγενῶν καὶ ἠττηθεὶς ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν θυγατέρα φίλτρου, μετέβη εἰς Ἰωάννινα καὶ παρεστάθη ἐνώπιον τοῦ αἰμοχαροῦς Σατράπου. Ὁ Βεζήρης, ἀφ' οὗ φιλοφρόνως τὸν ὑπεδέχθη, διανοούμενος βεβαίως τίνι τρόπῳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ παρα-

μονῇ τοῦ θανάτου ἐδύνατο νὰ καταστήσῃ σκληροτέραν τὴν ἀγωνίαν, ἠρώτησεν αὐτὸν ποίαν τινὰ χάριν ἤθελε νὰ τῷ ἀπονείμῃ πρὸς παραμυθίαν τῶν παθημάτων του. Ὁ δὲ Κίττος, δελεασθεὶς ὑπὸ τῆς ψευδοῦς ταύτης εὐνοίας, συντετριμμένος τὴν καρδίαν ἔπεσε κατὰ γῆς γονυπετῆς καὶ ἀνεβόησε δακρῶν. «Τὰ μάτια μου! Τὸ φῶς μου! Τὸ παιδί μου!» Τότε ἐμβλέψας ὁ Ἀλῆς μειδιῶν πρὸς τὸν γέροντα τῷ ἠρνήθη ἀποτόμως καὶ μόνον τῷ ἐπέτρεψε νὰ ἴδῃ μακρόθεν, ἂν ἤθελε, τὸ περιπόθητον τέκνον.

Εἶναι ἀναντιρρόπον ὅτι ὁ Ἀλῆς, ὁ ἀνήμερος ἐκεῖνος λύκος, ἠγάπησε τὴν Βασιλικὴν μόλις παραδοθεῖσαν εἰς χεῖράς του, εἴτε διότι προησθάνετο ποῖον εὐωδέστατον ἄνθος ἔμελλε νὰ ἐμφανισθῇ ἐκ τοῦ κάλυκος ἐκείνου, εἴτε διότι ἀπ' ἀρχῆς τὸν κατεγοήτευσεν ἡ ἐμφυτος ἀφέλεια τῆς ἐπταετοῦς παρθένου. Διὸ καὶ ἐπειροῶτο παντὶ σθένει νὰ ὑπερνικήσῃ διὰ τῶν περιθάλψεων τὴν πρὸς αὐτὸν ἀμείλικτον ἀντιπάθειαν τοῦ κοραδίου.

Ἡμέραν τινὰ ἡ Βασιλική, ἐπισκεπτομένη τὰς κρύπτας τῶν σραγίων, εὔρεν ἐν τινὶ γωνίᾳ τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος καὶ λαβὼν αὐτὴν ἔδραμε καὶ προσπεσοῦσα τῷ Ἀλῆ ἐξητήσατο τὴν χάριν ἵνα ἐν τῷ ἰδίῳ θαλάμῳ καταθέσῃ τὸ παρήγορον εὔρημα. Ὁ Βεζήρης, ἐπαινέσας τὸν θρησκευτικὸν αὐτῆς ζῆλον, ἔστρεψε προθύμως καὶ οὕτω χάριν τῆς Βασιλικῆς ἐν αὐτῇ τῇ φωλαῇ τοῦ θηρίου κατηρτίσθη πολύτιμον προσευκτήριον,

ἔπου πολλάκις καὶ τὸ ἀνθρωπόμορφον ἐκεῖνο τέρας ἐν ταῖς μεγάλαις αὐτοῦ δυσχερεῖαις προσήρχετο ἱκετεῦον.

Δεκαπενταετῆ ἤδη ἐνυμφεύθη αὐτὴν ὁ Ἄλῆς κατὰ τὸ ὀθωμανικὸν θρήσκευμα καὶ ἔκτοτε τὴν ἠγάπησε μανιωδῶς καὶ τοὶ γέρον. Οὐδεμία δὲ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι εἰς τὴν μεγάλην ἐπιφροσὴν αὐτῆς ἐπὶ τὴν ψυχὴν τοῦ τυράννου πρέπει ν' ἀποδοθῆ ἡ σωτηρία πολλῶν.

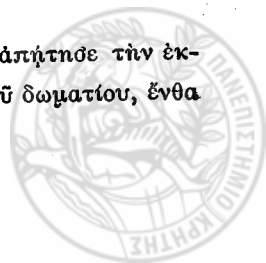
Ἄλλ' ὅσον ὁ Βεζήρης ἠγάπα τὴν Βασιλικήν, τόσον ἐμίσει τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Γεώργιον Κίτσον, τὸν ὄντως μεγαλοπρεπῆ καὶ ὡραιότατον ὄπλαρχηγὸν τῆς Πλεσοδοίτσας, τὸν διὰ τῆς ἀνδρείας αὐτοῦ ἀπαθανατίσαντα μετὰ ταῦτα τὴν αἱματόφυρτον τοῦ Μεσολογγίου Λουνέταν. Μὴ ἀνεχόμενος ὁ ζηλότυπος Σατράπης τὴν ὑπεροχὴν, ἣν ἀπήλαυεν ἐν τῇ αὐτῇ τῶν Ἰωαννίνων ὁ γυναικάδελφος αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ τὸν δολοφονήσῃ, καὶ πρῶτον ἐπεχείρησε τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ μελετωμένου κακουργήματος προπαρασκευάσας διὰ κωνείου φύλλα νικωτιανῆς· ἀλλ' ἀπέτυχεν, εἰδοποιηθέντος τοῦ Κίτσου ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κωλέττου. Ὑστερον προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς μέγα τι κληρονομίαν καὶ διέταξε δύο ἐκ τῶν πιστῶν δημίων νὰ πυροβολήσωσι κατ' αὐτοῦ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἀποπειρᾷ ἐπληρώθη βαρέως ὁ Κίτσος καὶ ἤθελεν ἴσως ἀποθάνῃ νοσηλευόμενος ὑπὸ τῶν ἰατρῶν τοῦ Ἄλῆ, ἂν ἡ Βασιλικὴ ἐπὶ τῷ ἀπαιδίῳ ἀκούσματι δὲν ἀπῆτει τὴν ἰασίν του καὶ ἂν δὲν κατετρόμαζεν αὐτὸν διὰ τῆς ἀπειλῆς ὅτι ἤθελεν, αὐτοχειριαζομένη, συναποθάνῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Ἐντρομος ὁ Ἄλῆς οὐ μόνον

ἐφρόντισε νὰ ἀναθέσῃ τὴν ὄσπηριαν τοῦ τραυματίου εἰς τὸν ἱκανώτερον τῶν χειρουργῶν του, ἀλλὰ καὶ αὐτοπροσώπως ἐπετήρει τὴν θεραπείαν πρὸς ἐξιλασμὸν τῆς προσφιλοῦς συζύγου.

Οὕτω διήλθε τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου του τυμβογέρων ἤδη ὁ Ἄλῆς· κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἐπιζησάντων προκύπτει ὅτι ἀπέναντι τῆς φοβεραῆς μεταβολῆς τῆς τύχης, τῆς προδοσίας τῶν τέκνων του, τῆς λιποταξίας τῶν διασημοτέρων ὀπλαρχηγῶν του, τῆς ἐπικειμένης τιμωρίας τῶν κακουρηγμάτων του, ὅταν κατέκλινε τὸ πολίον καὶ θυελλῶδες μέτωπον ἐπὶ τῶν ἀβρῶν γονάτων τῆς Βασιλικῆς. ἐκ μιᾶς ἐλπισμόναι τὰ πάντα καὶ παρεδίδοτο εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ὕπνου, ὡς ἂν ἐπίστευεν ἀδύνατον τὴν καταστροφὴν ἐν τοῖς κόλποις τοιοῦτου παραδείσου.

Ἦστερον δὲ ὅτε ἀπεκλείσθη ἐν τῇ λίμνῃ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἐβλεπε προσεγγίζοντα τὸν ἀναπόφευκτον ὄλεθρον, ἐν ᾧ τὴν ἀκαταδάμαστον αὐτοῦ ψυχὴν δὲν κατέβαλεν ὁ φόβος τοῦ θανάτου, τὴν κατεσπάραττεν ἡ ἰδέα ὅτι ἡ Βασιλικὴ ἐμελλε νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν του. Ὅθεν ἐν τῇ ἀπογνώσει αὐτοῦ, προσκαλέσας τὸν Ἀθανάσιον Βάγιαν, ἐνετείλατο νὰ φονεύσῃ τὴν γυναῖκα, ἐάν ποτε ὡς ἐκ τῶν περιπετειῶν τοῦ πολέμου ἤθελεν ἰδῆ αὐτὸν ζωγρηθέντα ἢ πεδόντα ὑπὸ τὸ ξίφος τῶν πολεμίων.

Ὅτε λοιπὸν ὁ Ἄλῆς θανασίμως πληγείς ἀπῆλθε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς, ἐξελθὼν ὁ Βάγιος τοῦ δωματίου, ἐνθα

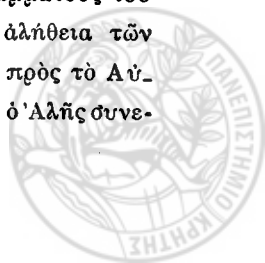
ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι ἐκυλίετο ἦδη ὁ ἀγωνιῶν λέων, ἐπυροδόλη-
σεν ἀσκόπως καὶ ἐπανακάμψας ἀνήγγειλε πρὸς τὸν θνή-
σκοντα τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ τελευταίου πόθου του. Τότε ἐπὶ
τῶν ὠχρῶν χειλέων του ἐπήνθισεν ἐσχατον μειδίαμα καὶ χαί-
ρουσα ἐξεδήμησεν ἡ ἀγρία αὐτοῦ ψυχὴ.

Ἡ Βασιλική, αἰχμαλωτισθεῖσα, ἐπέμφθη εἰς Κωνσταντινού-
πολιν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της Σίμου βέη, καὶ ἐκεῖθεν ἐξωρί-
σθη εἰς Προῦσαν. Κατὰ δὲ τὸ 1830 ἐλευθερωθεῖσα ἦλθεν εἰς
Μεσολόγγιον καὶ κατόκησεν ἐν τῇ κωμοπόλει Κατοχῆ, ὀπό-
θεν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ, καταβληθεῖσα ὑπὸ τῆς
λύπης καὶ ἀσθενήσασα βαρέως, μετέστη ἐπὶ θεραπεία εἰς Αἰ-
τωλικόν, ἔνθα καὶ κατέλυσε τὸν βίον ἐν ἔτει 1835.

Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς βιογραφίας ταύτης γίνεται δῆλον ὅτι διὰ
τῆς προστάσιος τῆς Βασιλικῆς πολλοὶ πολλὰκις ἐσώθησαν
τῶν κινδυνευόντων Χριστιανῶν, οὐχὶ παραλόγως ἀποδίδεται
εἰς αὐτὴν ἐν τῷ ποιήματι ἡ σωτηρία τῶν Φιλικῶν, ὧν οἱ ἀ-
γῶνες καὶ ὁ σκοπὸς ἀναντιρρόπως δὲν ἐλάνθανον τὴν ὀξυ-
δέρκειαν τοῦ Ἀλῆ.

«Μᾶς τοῦπε καὶ ὁ Κύρ Μάνθος» σ. 304.

Ἐπιῆρξε καιρὸς, καθ' ὃν τοιαύτη ἦτο ἡ ὑπόληψις, ἦν ἔχαι-
ρεν ἐν Ἡπειρῷ ὁ γνωστὸς οὗτος ἐπὶ συνέσει γραμματεὺς τοῦ
Ἀλῆ πασᾶ, ὥστε παροιμιώδης κατήντησεν ἡ ἀλήθεια τῶν
λόγων του. Τοῦπε ὁ κύρ Μάνθος ἐταυτίζετο πρὸς τὸ Αὐ-
τὸς ἔφα. Ὁ Μάνθος καθ' ἦν στιγμὴν ἀπεκλείσθη ὁ Ἀλῆς συνε-

λήφθη ὑπὸ τῶν Σουλτανικῶν καὶ ἐκατατομήθη ἐν Μετσόβω.

« Καὶ τ' ἄλλα, ἀπ' ἄκρη ἔς ἄκρη

Νὰ τὰ κρατήσετε ὅλα σεῖς, χῶμα, κλαρὶ καὶ πέτρα » σ. 304.

Τὸ ἀπ' ἄκρη ἔς ἄκρη καὶ τὸ χῶμα, κλαρὶ καὶ πέτρα ἦσαν ῥήτραι, δι' ὧν συνήθως ἐν τοῖς παλαιοῖς συμβολαίοις παρεχωρεῖτο ἡ ἀπόλυτος κατοχὴ κτήματός τινος.

« Διάκε, νερὸ κι' ἀλάτι » σ. 305.

Νερὸ κι' ἀλάτι, φράσις δημῶδης, δι' ἧς ἐμφαίνεται ἡ ἐπανάληψις φιλίας διακοπείσης ἐνεκεν σοδαροῦ τινος λόγου.

« Τὸ κρῖμα ἔς τὸ λαιμό σου » σ. 305.

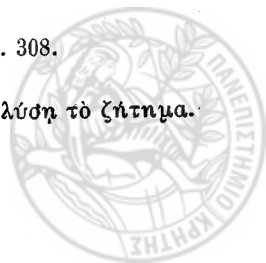
Ἄλλο δημῶδες λόγιον, δι' οὗ ἀνατίθεται εὐθύνη εἰς τὸν μὴ στέργοντα νὰ παραδεχθῇ σπουδαίαν τινὰ πρότασιν. Ταυτόσημον τῷ Νίβομαι. κι' ἀπονίδομαι. Ἐξω ἀπὸ τὸ κρῖμα νᾶμαι. Καὶ τὰ παραπλήσια.

« Φέρε το . . . πίθωσέ το » σ. 306.

Πίθωσε εἶναι τὸ ἐπίθεσον. Ἡ μετὰ προσοχῆς καὶ ἀδρότητος τοποθέτησις πράγματός τινος.

« Ἦρθε ἔς τὸ χτένι ὁ κόμπος » σ. 308.

Δηλοῖ, ἐφθασεν ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἡ βία θέλει λύσῃ τὸ ζήτημα.

« Τί λές ἐσύ, Χαλήλμπεν; » σ. 308.

Ὁ μοχθηρὸς οὗτος ἐκ τῶν ἐγχωρίων ἀγάδων ὑπῆρξεν ἡ ἀληθής, ἴσως δὲ καὶ ἡ μόνη αἰτία τῆς καταδίκης τοῦ Διάκου. Παρουσιασθεὶς πρὸς τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ πασάν προσέπεδεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ μετὰ δακρύων ἐξητήσατο παραδειγματικὸν θάνατον πρὸς τιμωρίαν ἀνδρὸς θεωρουμένου τότε κινδυνωδεστάτου.

« Ἐνα ῥογὸ καὶ κάθε τους » σ. 308.

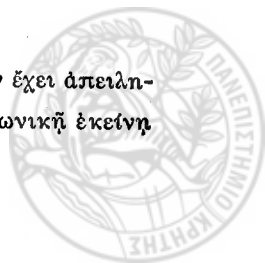
Ῥογός, τὸ ἐκ σανίδων διαμέρισμα ἐντὸς τῶν ἀποθηκῶν, ὅπου ἀποταμιεύεται ὁ σίτος, καὶ αὐτὸς ὁ σωρὸς τοῦ σίτου.

« Νὰ κλαῖτε τὸ μερμήγκι,
Πῶταν ἡ μοῖρα τ' ὀργιστῆ, μὲ ψεύτικα φτερούγια
Βγαίνει 'ς τὸν κόσμο καὶ πετᾷ » σ. 308.

Δημῶδες παροιμία, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς παρατηρήσεως τῆς περιέργου παραμορφώσεως, ἣν πάσχει ὁ μύρμηξ, ὅταν ἀναφύωνται τὰ πτερὰ ἐπὶ τῶν νώτων αὐτοῦ καὶ μεταβάλλεται εἰς πτηνόν.

« Ἐδῶμαι καὶ σ' ἀκούω » σ. 308.

Τὸ καὶ σ' ἀκούω ἐν τοιαύταις περιπτώσεσιν ἔχει ἀπειλητικὴν καὶ περιφρονητικὴν ἔννοιαν. Ἐν τῇ λακωνικῇ ἐκείνῃ

φράσει περιέχεται πᾶσα ἡ ἀηδία καὶ ἀγανάκτησις, ἣν διήγει-
 ρεν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Διάκου ἡ θρασύτης τῶν Ὀθωμανῶν.

« Ἐχομε σάρκα κάκοψη » σ. 309.

Κάκοψος, περὶ ὀσπρίων σκληρῶν, ἀντίθετον τοῦ κάλοψος.
 Τραχύς, ἀντέχων εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ πυρός.

ΑΙΣΜΑ ΕΚΤΟΝ

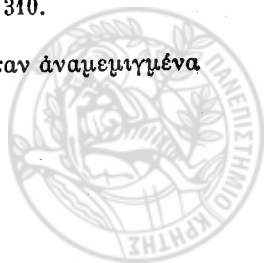
« Προσάναμμα, ἀποκλάδι » σ. 310.

Προσάναμμα, ξηροὶ λεπτότατοι κλαδίσκοι, δι' ὧν ἀνά-
 πτει τις φλόγα.

Ἀποκλάδια, κυρίως αἱ ἐκ τῶν ἀμπέλων κλαδεύμενα
 ῥάβδοι καὶ χρησιμεύουσαι εἰς τὸν αὐτὸν σκοπόν.

« Χλωροκομμένο φρύγανο » σ. 310.

Φρύγανον, φύλλα, κλαδίσκοι, σχίζαι, ὅταν ἀναμεμιγμένα
 παραδίδονται εἰς τὸ πῦρ.

« Ἐπέρασε ἀπ' τὸ νοῦ του
 Φτωχή, κακογεράματι, κ' ἡ δύστυχή του ἡ μάνα
 Μὴν ἔρθῃ ὦρα γιὰ ψωμί τὸ χέρι της ν' ἀπλώσῃ » σ. 311.

Ἡ μήτηρ τοῦ Διακοῦ πρὸ ὀλίγων μόνον ἐτῶν ἐτελεύτησεν.
 Καθ' ἣν δὲ ἔλαβον διαβεβαίωσιν, ὁ ἠρωϊσμός τοῦ υἱοῦ της
 ἀντημεΐθη διὰ ἰσοβίου δωδεκαδράχμου συντάξεως!!!

« Τοῦ Χάρου παραβλάσταρο, τοῦ τάφου σηματοῦρι » σ. 312.

Παραβλάσταρο, ταυτόσημον τῷ ἀντιρόρϊμματι, παρα-
 φνάς.

Σηματοῦρι, ἐν γένει πᾶν τὸ τιθέμενον καὶ μακρόθεν δια-
 κρινόμενον πρὸς διάγνωσιν ἐπικινδύνου τινὸς μέρους. Κυ-
 ρίως δὲ τὰ βυτία, δι' ὧν σημειοῦνται αἱ ὑψηλοὶ χάριν τῶν
 διαπλεόντων τὰς θαλάσσας.

« Διχαλωτοὶ δυὸ ψήσταις » σ. 312.

Διχάλα, ξύλον αὐτοφυῶς σχιζόμενον εἰς δύο διεστῶτα μέρη.
 Ψήστης, σιδηροῦν ἢ ξύλινον ἐργαλεῖον ὑπερεῖδον τὸν ὀ-
 βελόν.

« Δεμένος 'ς τὸ δρομάρι » σ. 313.

Δρομάρι, πᾶν ἐπίμκηες ξύλον ἐν εἴδει λεπτῆς δοκοῦ

« Καὶ τὰ φρυγε ἢ πύρη » σ. 313.

Ἡ ἐκ τοῦ πλῆσιον λίαν ἐπαισθητὴ θερμότης καλεῖται πύρη, ἢ δὲ ὑπερβάλλουσα τῆς φλογὸς λάμψις ἀναλαμπή.

« Φωτοκαμμένα ρεύουνε » σ. 314.

Ῥεύω, ἐπὶ φύλλων, ἀνθέων ἢ τρυφερῶν καρπῶν, ὅταν ἔκτινος ἀτμοσφαιρικῆς ἐπιφόρῃς αἰφνιδίως καταπίπτωσιν. Λέγεται δὲ μεταφορικῶς καὶ περὶ ἀνθρώπων, ὑπὸ χρονίας καὶ μακρᾶς νόσου τηκομένων.

« Χτύπα, κέντα » σ. 314.

Παραλαμβάνονται εἰς τὸν λόγον εἰς δήλωσιν ἐπιμόνου καὶ ἐπιτεινομένης ἐνεργείας. Τοιαῦτα καὶ τὰ Δῶσε, δῶσε. Χτύπα, βάρει καὶ τὰ παραπλήσια.

ΦΩΤΕΙΝΟΣ

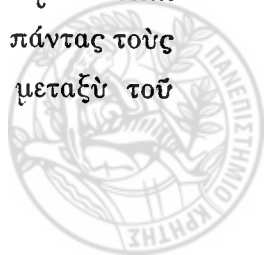

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

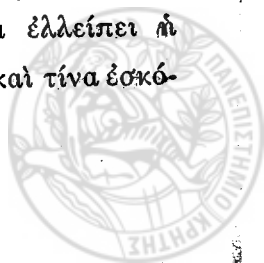
Εἶνε γνωστὸν ὅτι ὁ Βαλαωρίτης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1868 ἀποσυρθεὶς ἐντελῶς τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς ἔζη ἐν Λευκάδι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διαμένων ἐν τῇ ἐξοχικῇ αὐτοῦ ἐπαύλει τῆς Μαδουρῆς καὶ ἀσχολούμενος εἰς τὴν κατ' αὐτεπιστάσιαν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων του. Ἡ ἀσχολία αὕτη ἦτο δι' αὐτὸν ἐλακυστικὴ καὶ εὐάρεστος ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις. Ἐνθουσιώδης τῆς φύσεως θαυμαστής, διετέλει εἰς διηνεκῆ πρὸς αὐτὴν συνάφειαν, ἐνῶ συνάμα ἐδίδετο αὐτῷ ἡ εὐκαιρία γὰ μελετᾶ ἐν πάσῃ ἀνέσει τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, μεθ' οὗ συνέζη καὶ διετέλει ἐν διαρκεῖ συναναστροφῇ. Οὕτω περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ὁ Βαλαωρίτης, καταρρίψας πάντα τοὺς ἐκ τῆς γεννήσεως καὶ τῆς ἀνατροφῆς μεταξὺ τοῦ

λαοῦ καὶ αὐτοῦ φραγμούς, ὄχι μόνον ἐγνώριζε καὶ ὠμίλει τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ διετελεῖ ἐν ἀρρήκτῳ συναφείᾳ ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων μετὰ τῶν προσφιλῶν αὐτῷ ὀρεσιβίων γεωργῶν τῆς Λευκάδος καὶ τῶν τολμηρῶν αὐτῆς ἀκτοπλόων καὶ ἀλιέων ναυτῶν. Περὶ τούτου δύναται νὰ μαρτυρήσῃ πᾶς τις γνωρίσας τὸν Βαλαωρίτην κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Οὕτω ἐξηγεῖται καὶ τὸ γόητρον τοῦ ποιητοῦ ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἐκείνου καὶ ἡ εὐχαρίστησις, ἣν ἀπελάμβανεν ἐκ τῆς μετ' αὐτοῦ συναναστροφῆς. Τῆς ἐποχῆς ταύτης προῖδον εἶνε τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον ἔπος Φωτεινός.

Ἄτυχῶς τὸ ἔργον ἀπέμεινεν ἡμιτελές, καίτοι ὁ Βαλαωρίτης, αἰσθανόμενος προσεγγίζον τὸ τέλος, εἰργάσθη ὅσον ἠδυνήθη περισσότερον καὶ ἐνῶ δεινῶς ἔπασχε κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ βίου του.

Ἐκ τῶν πέντε ἀσμάτων, ἃτινα προέκειτο νὰ ἀποτελέσωσι τὸ ὅλον ἔπος, τρία μόνον ἐπρόφθασε νὰ γράψῃ, καὶ ἀπὸ τούτων δὲ πιθανώτατα ἔλλείπει ἡ τελευταία ἐπεξεργασία. Ἀμφίβολον ἔτι καὶ τίνα ἐσκό-

πει ὀριστικῶς ὁ ποιητὴς νὰ δώσῃ τίτλον εἰς τὸ ἔργον του, διότι γράφεται μὲν ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου τῶν πέντε ἀσμάτων ἡ ἐπιγραφή Φωτεινός, δι' ὃ καὶ οὕτω ἐπεγράφη ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐκδόσει τὸ ποίημα τοῦτο, ἀλλ' ἔσωθεν τῆς πρώτης σελίδος τοῦ πρώτου ἄσματος φέρεται ἡ ἐπιγραφή·

Γρατιανὸς Ζώρξης ἢ Γεωργος

Αὐθέντης Λευκάδος

ἢ

ἡ ἐπανάστασις τῆς βουκέντρας

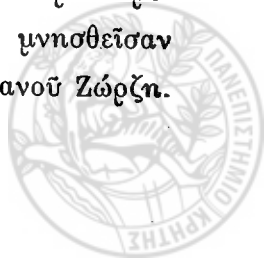
ἐπεισόδιον ἱστορικὸν τοῦ 1357

δρα πραγματείαν Καρόλου Χόλφ μετενεχθεῖσαν

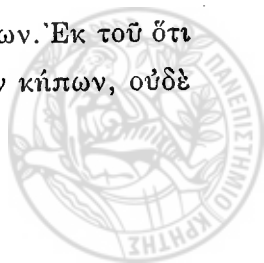
ἐκ τῆς γερμανικῆς

ὑπὸ Ἰωάννου Α. Ρωμανοῦ.

Τῷ ὄντι ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἐπεισοδίου ἐλήφθη τὸ θέμα τοῦ ποιήματος, ἐφ' ᾧ ἀντὶ ἐτέρου προλόγου δημοσιεύομεν κατωτέρω τὴν μνησθεῖσαν πραγματείαν τοῦ Χόλφ περὶ τοῦ Γρατιανοῦ Ζώρξη.

Ἄλλ' ἂν ὁ ποιητὴς ἤντηλινεν ἐκ τῆς πραγματείας ταύτης τὸ θέμα τῆς ἐποποιίας του, βεβαίως ἐσκόπει ἐντὸς τοῦ πλαισίου αὐτῆς νὰ περιλάβῃ καὶ ἑτέρας γενικωτέρας ιδέας. Ἡθέλινε νὰ καταδείξῃ τὴν συνεχῆ ἀλληλουχίαν, τὴν συνδέουσαν τὸν ἀρματωλικὸν βίον πρὸς τὰς ἐθνικὰς περιπετείας κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, συνάμα δὲ νὰ περιγράψῃ πιστῶς καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως, οὕτως εἰπεῖν, ἀπεικονίζων, τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα καὶ τὸν βίον τῶν κατοίκων τῆς νήσου Λευκάδος, ταυτιζόμενα σχεδὸν πρὸς τὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς μεσημβρινῆς Ἠπείρου καὶ τοῦ μεγίστου μέρους τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ἰδίᾳ τῆς δυτικῆς. Τέλος ἠθέλινε νὰ ἀποθησαυρίσῃ πλείστας λέξεις, ἀγνώστους ἴσως τοῖς πεπαιδευμένοις καὶ αὐτῷ τῷ λαῷ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, κοινοτάτης ὁμῶς χρήσεως παρὰ τῷ λαῷ, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ἐκτυλίσσονται αἱ δραματικαὶ περιπέτειαι τοῦ ἔργου του καὶ αἵτινες φέρουσιν ἀναμφισβήτητον τὴν σφραγίδα τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς των. Ἐκ τοῦ ὅτι δὲν εἶνε εὖοσμα ἄνθη τῶν ἀθηναϊκῶν κήπων, οὐδὲ

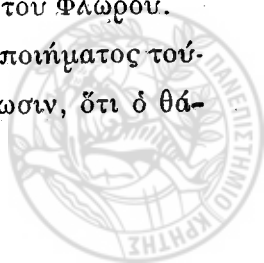
φύονται ἐντὸς τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, δὲν ἔπεται ὅτι δὲν στολίζουσιν ἄφθονα τοὺς βράχους τῶν λευκαδίων ὀρέων, ἐκ τῶν ἑλληνικωτάτων, καὶ ἐπὶ τῶν ὀποιῶν οὐδέποτε ἀποινεῖ καὶ ἐπὶ μακρὸν κατῶρθωσεν ὁ ξένος νὰ ἐγκαταστή.

Ὁ Φωτεινὸς εἶνε διὰ τοὺς λόγους τούτους τὸ ὅλως διάφορον ἴσως τῶν ἐτέρων ποιητικῶν ἔργων τοῦ Βαλαωρίτου, διότι τὸ θέμα, ἡ γλῶσσα, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα, ὧν πιστὴν εἰκόνα δίδωσιν ἡμῖν τὸ ποίημα, περιφράσσονται ἐντὸς τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν ὑπὸ τοῦ γαλανοῦ κύματος περιβρεχομένων ἀκτῶν τῆς νήσου Λευκάδος· εὐρύτερον, ὡς ἐκ τοῦ ὀρίζοντος, ὄν ἀπὸ τῶν κορυφῶν αὐτῆς κατοπτεύει. Ἐν τῷ Φωτεινῷ ἡ ἡλικία καὶ ἡ μελέτη ἐμετρίασαν παρὰ τῷ ποιητῇ τὰ ἀχαλίνωτα τῆς φαντασίας ἄλλατα, ἐνῶ ἡ μετὰ τοῦ λαοῦ συμβίωσις σχεδὸν ἐντελῶς ἐξηφάνισεν ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ τὴν ἐκ τῆς ἀνατροφῆς καὶ μελέτης ἐπήρειαν τῶν ξενικῶν αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν. Ὁ Φωτεινὸς εἶνε λευκάδιον μὲν ἄνθος, ἀλλ' ἐκ τῶν ἑλληνικωτέρων, ἂν μὴ τὸ ἑλληνικώτα-

τον τῆς χλωρίδος τοῦ Βαλαωρίτου, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐγκράτεια τῆς φαντασίας, τὸ συνεπτυγμένον τοῦ ὕψους καὶ ἡ ἀκριβὴς τῆς ἀληθείας ἀπεικόνισις δὲν παρέχουσι μὲν τὰς ζωνρὰς καὶ γοητευτικὰς συγκινήσεις τῶν περιλάμπρων στίχων τῆς Φροσύνης, χαράσσονται ὁμως πολὺ βαθύτερον ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῇ διανοίᾳ ἡμῶν διὰ τοῦ ὕψους καὶ τῆς εὐγενείας τῶν ἐξελισσομένων αἰσθημάτων καὶ τῆς πυκνότητος καὶ δυνάμεως τῶν ἰδεῶν, πάντων δὲ τούτων ἐξόχως ἀνθρωπίνων καὶ ἐγγυτάτων ἡμῖν. Ἄν χαρακτηρίσωμεν κατὰ τὴν γνώμην τινῶν τὴν Φροσύνην ὡς προῖόν τῆς ῥωμαντικῆς σχολῆς, ὁ Φωτεινὸς ἀνῆκει ἀναντιρρήτως εἰς τὴν πραγματικὴν σχολήν.

Ἐν τῷ Φωτεινῷ ἀνευρίσκει τις καὶ δύο ἑτέρους νεωτερισμοὺς τῆς ποιήσεως τοῦ Βαλαωρίτου. Τὸ εἰδύλλιον ὑπὸ τὴν ἀγνωτέραν αὐτοῦ μορφήν καὶ τὴν κωμικὴν ἔμπνευσιν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Φλόρου.

Οἰαδῆποτε ὁμως ἔσεται ἡ περὶ τοῦ ποιήματος τούτου κρίσις, ἀλγεινὴν προξενεῖ ἐντύπωσιν, ὅτι ὁ θά-

νατος δὲν ἐπέτρεψε τῷ Βαλαωρίτῃ νὰ φέρῃ αὐτὸ εἰς πέρας. Ἐν τῷ τετάρτῳ ἄσματι ἐσκόπει ὁ ποιητὴς νὰ περιγράψῃ τοὺς γάμους τῆς Θωδούλας μετὰ τοῦ Λαμπρου, θὰ εἶχομεν δὲ πιστὴν εἰκόνα πάντων τῶν ἐν τοῖς γάμοις λευκαδίων ἐθίμων. Θέμα τοῦ πέμπτου καὶ τελευταίου ἄσματος θὰ ἦτο ἡ πρὸς τοὺς Φράγκους μάχη, ἡ πανωλεθρία αὐτῶν καὶ ἡ αἰχμαλωσία τοῦ Γρατιανοῦ Ζώρζη, ἐνῶ πιθανώτατα ὁ Φωτεινὸς θὰ ἔπιπτεν ἐν τῷ νικηφόρῳ ἀγῶνι.

Ἐν τέλει τῶν δημοσιευομένων ἄσμάτων τοῦ Φωτεινοῦ ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ παρατεθῶσι γλωσσικαὶ τινες σημειώσεις περὶ τινῶν ἐκ τῶν ἐν τῷ ποιήματι λέξεων, ὧν ἡ ἐννοια οὐ τοῖς πᾶσι γνωστή. Τινές, ἀλλ' ὀλίγισται, τῶν σημειώσεων τούτων εἶνε αὐτοῦ τοῦ Βαλαωρίτου, πρὸς διάκρισιν δὲ ἐσημειώθησαν δι' ἀστερίσκου.

ΓΡΑΤΙΑΝΟΣ ΖΩΡΖΗΣ
ΑΥΘΕΝΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

Κ. ΧΟΠΦ

ΜΕΤΕΝΕΧΘΕΙΣΑ ΕΚ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ

ΥΠΟ

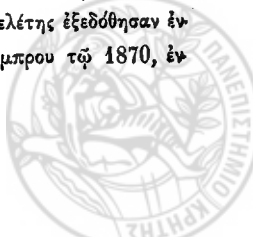
ΙΩΑΝΝΟΥ Α. ΡΩΜΑΝΟΥ¹

ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

Ὁ τῶν Γεωργίων, ἢ, κατὰ τὴν δημώδη τῶν Ἐνετῶν διάλεκτον, τῶν *Zorzi* εὐγενῆς καὶ ἐπίσημος τῆς Ἐνετίας οἶκος, ἐνεγκῶν καὶ Δόγην ὀνόματι Μα-

¹ Τὴν πραγματείαν ταύτην ἐδημοσίευσεν ὁ Χόπφ ἐν τῇ Allgemeine Encyklopädie von Ersch und Gruber, Τμῆμ. Α', Τόμ. 67, σελ. 382 καὶ ἔξης, μετέφρασε δὲ ἑλληνιστὶ ὁ ἐκ Κερκύρας Ἴ. Ῥωμανός, προτάξας σπουδαιοτάτην καὶ πρωτότυπον ἰδίαν ἱστορικὴν μελέτην περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας καὶ τῶν Παλατίνων Κομητῶν Οὐρσίνων αὐθεντῶν Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου. Ἡ μελέτη τοῦ κ. Ῥωμανοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐκ τῶν σπανίων μαργαριτῶν τῆς νεωτέρας ἡμῶν φιλολογίας οὐ μόνον διὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς σπουδαιότητα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν καλλιπέπειαν, μεθ' ἧς εἶνε γεγραμμένη. Ἡ μετάφρασις μετὰ τῆς προτεταγμένης μελέτης ἐξεδόθησαν ἐν ἰδιαιτέρῳ τόμῳ ἀναλώμασι τοῦ ἀειμνήστου Παύλου Λάμπρου τῷ 1870, ἐν Κερκύρᾳ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Ἡ Ἴονία».

ρῖνον ἐκ τοῦ 1311 ἄχρι τοῦ 1312 ἔτους, διηρεῖτο εἰς πολλοὺς κλάδους, ὧν δύο κατεῖχον ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν Μεσαιῶνα καὶ νήσους καὶ φρούρια, ὁ μὲν ἄρξας τῆς Λευκάδος, ὁ δὲ κτησάμενος τὴν μαρκίαν τῆς Βοδονίτισης ἐν ταῖς ἀρχαίαις Θερμοπύλαις καὶ τὸ φρούριον τῆς Καρύστου ἐν Εὐβοίᾳ.

Γενάρχης τοῦ πρώτου κλάδου ἦν ὁ Γρατιανός¹, ὅστις περὶ τὸ 1261 εἶχε μέγαρον παρὰ τῆ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἀγίου Μάρκου καὶ κατέλιπε τέσσαρας υἱούς, ὧν ὁ Μάρκος ἐτέκνωσε τὸν Ἰωάννην ἢ Τζανάκην, πατέρα τοῦ Γρατιανοῦ, τὸν Νικόλαον καὶ τὸν Πέτρον. Ὁ Τζανάκης διὰ τῆς ἑαυτοῦ συζύγου ἔλαβεν ἐντίτλους τιμαριωτικὰς κτήσεις ἐν Ἑλλάδι, νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα Ἰωάννου Β' τοῦ Κυρίνου ἐκ τοῦ μείζονος οἴκου (*dalla casa maggiore*), κυρίου τῆς νήσου Ἀστυ-

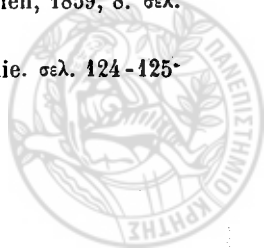
¹ Barbaro Genealogie (Κώδ. Φοσκαρηνός ἀριθ. 6156) Τόμ. Β', φῶλ. 444 α—Capellari, Campidoglio (Κώδ. Μαρκιαν. Ἰταλ. Κλ. Ζ', ἀρ. 16) Τόμ. Β' καὶ ἐνετικὸν ἀχρονολόγητον χαλκογράφημα, περιέχον τὸ γενεαλογικὸν Στέμμα della Veneta patrizia casa Giorgi detta comunemente Zorzi.

παλαιάς ἐκ τοῦ 1310 ἄχρι τοῦ 1333 ἔτους καὶ φρου-
 ράρχου Μεθώνης καὶ Κορώνης ἐκ τοῦ 1330 ἄχρι
 τοῦ 1332¹. Φυγαδευθεὶς δὲ ἐξ Ἑνετίας ἦλθε τυχο-
 διώκτης εἰς τὴν Ἀνατολίην· καὶ ἀνακτησάμενος παρὰ
 τῶν Βυζαντινῶν τὴν νῆσον Ἀστυπάλαιαν, κληρο-
 νόμημα τῶν προγόνων αὐτοῦ, ἐμίσθωσεν ἑαυτὸν τῷ
 Δουκὶ Ἀθηνῶν Οὐαλτερίῳ Α' τῷ ἐκ Βρέννης, ὅστις
 διὰ διπλώματος ἐκδοθέντος ἐν Ζητουνίῳ (Gytona)
 τῇ 6 Ἰουνίου 1310² ἀπέταξεν αὐτῷ τε καὶ τοῖς κλη-
 ρονόμοις αὐτοῦ « χίλια ὑπέρπυρα γῆς εἰς τιμᾶριον
 καὶ διηνεκὲς κληρονόμημα ἐπὶ τῆς δουκίας Ἀθην-
 ῶν » ἐπ' ὀφειλῇ νὰ χορηγῇ αὐτῷ κατ' ἔτος ἓνα θυ-
 ροφόρον, καὶ ἐν τοσοῦτῳ, ἄχρισ οὐ λάβῃ τὰ χίλια
 ὑπέρπυρα γῆς, ἐδωρήσατο αὐτῷ τὴν ἐπικαρπίαν
 τῆς Μονῆς τῆς Κοχίντης. Ἀλλὰ φονευθέντος τοῦ
 Δουκὸς Οὐαλτερίου Α' ἐν τῇ παρὰ τῷ Κηφισῷ μάχῃ
 τῇ 15 Μαρτίου 1311 ὑπὸ τῆς Καταλωνικῆς ἐταιρίας,

¹ C. Hopf, Veneto - Byzantische Analecten. Wien, 1859, 8. σελ.
 102 - 105.

² Lunzi, Della condizione polit. dell' isole Ionie. σελ. 124 - 125.

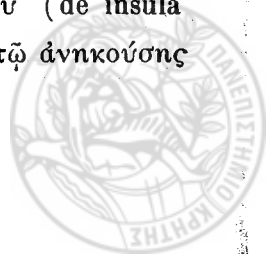
ἔπαυσε μὲν ἡ ἐνέργεια τῆς δωρεᾶς ταύτης, ἀλλ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ Οὐαλτέριος Β', κύριος τοῦ Ἄργου καὶ τῆς Ναυπλίας καὶ ἐπίτιλος Δουξ Ἀθηνῶν, ἐπεκύρωσεν ἐν Ἐνετίᾳ τῇ 5 Νοεμβρίου 1336 τὴν εἰρημένην δωρεάν¹ τῷ Γρατιανῷ Ζώρζη, ἐγγόνῳ τοῦ Κυρίνου, ἀποθανόντος τῷ 1333, καὶ τῶν ἀξιώσεων τούτων κληρονόμῳ, ἡ δὲ νῆσος Ἀστυπάλαια περιῆλθε πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Κυρίνου Φαντῖνον Α'. Ἄλλ' οὐ διαπραχθείσης τῆς παραχωρήσεως ταύτης, ὁ Οὐαλτέριος διενοήθη ν' ἀμείψῃ ἄλλως πως τὰς τοῦ Γρατιανοῦ ὑπηρεσίας, διὸ παρεχώρησεν αὐτῷ κατὰ τὸ 1355 τὴν νῆσον Λευκάδα. Ἴδωμεν δὲ νῦν ἐπὶ τίνι δικαίῳ ἠδύνατο ὁ Οὐαλτέριος νὰ διαθέσῃ τὴν νῆσον ταύτην.

Ἐν τῇ περὶ διαμελισμοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους συνομολογηθείσῃ ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων συνθήκῃ ἡ Λευκάδια νῆσος συγκαταλέγεται ἐν ταῖς χώραις ταῖς κληρωθείσαις τοῖς Ἐνετοῖς. Ἀλλὰ γνωστὸν ὅτι οὐ πάντα τὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ συνθήκῃ ἐξετελέσθησαν.

¹ Αὐτόθ. σελ. 125.

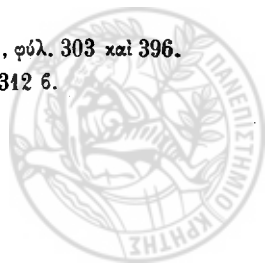
Ὅθεν βλέπομεν τὴν Λευκάδα πρῶτον μὲν ὑποκειμένην τῇ δεσποτείᾳ τῆς Ἠπείρου, ἣν κατεῖχόν οἱ Ἄγγελοι Κομνηνοί, εἶτα δὲ ὑπὸ τοῦ δεσπότη Νικηφόρου λόγῳ προικὸς παραχωρηθεῖσαν τῷ 1294 πρὸς τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Μαρίαν, ἣτις ἦλθεν εἰς γάμον μετὰ Ἰωάννου, πρωτοτόκου υἱοῦ Ῥιχάρδου, τοῦ δευτέρου παλατινοῦ Κόμπος Κεφαλληνίας. Ἐν τῇ ὑπ' ἐμοῦ ἀντιγραφείσῃ ἀναγραφῇ τῶν κτημάτων τῆς τῶν Λατίνων ἐπισκοπῆς τῆς Κεφαλληνίας, διατηρουμένη ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ τῆς ἐν Ζακύνθῳ δυτικῆς τοῦ ἀγίου Μάρκου ἐκκλησίας καὶ χρονολογούμενη ἀπὸ τῆς 12 Ἰουλίου 1264, ὁ Ῥιχάρδος φαίνεται κάτοχος μόνον τῆς Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Ἰθάκης, τοῦθ' ὅπερ ἀρκούντως ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Λευκὰς δὲν ἀπετέλει τότε μέρος τῆς παλατινῆς κομτείας. Πάλιν δὲ βλέπομεν ὅτι Ἰωάννης, ὁ ἐκ Κεφαλληνίας, δυσχεραίνει, ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἑαυτοῦ χωρικῶν, δραπέται ἐκ τῆς νήσου Λευκάδος, οὔσης τοῦ ἀπαλογιζομένου (*de insula Luccate quæ est exponentis*), ὅθεν ἑαυτῷ ἀνηκούσης

καὶ οὐχὶ τῷ ἑαυτοῦ πατρί, γίνονται δεκτοὶ ἐν τῇ ἡπειρώτιδι, τῇ κατεχομένη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ ἐκ Τάραντος. Κελεύσματι δὲ Καρόλου Β' τῆς Νεαπόλεως, ἐκδοθέντι τῇ 4 Ἰουλίου 1300¹, ἐπιτυγχάνει ν' ἀνακαλέσῃ αὐτοὺς κατὰ τὸ ἔθος καὶ κατόπιν ἀδείας τοῦ μακαρίτου δεσπότη Νικηφόρου καὶ τῆς δεσποίνης Ἄννης πενθερᾶς αὐτοῦ. Ἀπράκτου δὲ μείναντος τοῦ κελεύσματος τούτου, ὁ βασιλεὺς τῇ 25 Ἰουλίου 1302² ἐπέστειλεν αὐθις πρὸς πάντας τοὺς ἐν Ῥωμανίᾳ ἀξιωματικοὺς Φιλίππου τοῦ ἐκ Τάραντος, ἐπιτάσσων ἵνα οἱ χωρικοὶ οὗτοι ἀποδοθῶσι, καὶ τὸ δεύτερον τοῦτο βασιλικὸν ἔνταλμα φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἀποτελεσματικόν. Περὶ Λευκάδος βεβαίως ὁ λόγος, ὅτε ὁ εἰρημένος Ἰωάννης παρακαλεῖ τὸν βασιλέα Κάρολον ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτῷ νὰ κτίσῃ ἐν τῇ ἑαυτοῦ χώρα Lettorna ἐπιτειχισμα κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ εἰσβολῶν τῶν πολεμίων. Ἐπινεύσας δὲ ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν παράκλησιν ταύτην ἐξέδωκεν ἐπὶ τούτῳ θέ-

¹ Ἀρχεῖον Νεαπόλεως Registri Angioini ἀριθ. 97, φύλ. 303 καὶ 396.

² Αὐτόθ. Registri ἀριθ. 119. 1301-1302 Α. φύλ. 312 β.

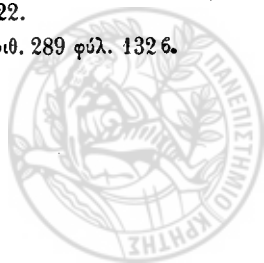
σπισμα τῆ 10 'Ιουλίου 1300¹, δι' οὗ παρεκέλευεν ἄμα τὸν διοικητὴν (capitaneum) τοῦ Φιλίππου νὰ μὴ ἐπηρεάσῃ, ἀλλὰ νὰ βοηθῆ παντοιοτρόπως τὸν 'Ιωάννην.

'Αφ' οὗ δὲ μετὰ ταῦτα ὁ υἱὸς τοῦ παλατινοῦ Κόμπος 'Ιωάννου κατέλαβε τῷ 1318 τὴν δεσποτείαν τῆς 'Ηπείρου, ἡ Λευκὰς ἠνώθη καὶ αὖθις μετ' αὐτῆς, ἥς μέρος ἀπετέλεσεν ἄχρι τοῦ 1331 ἔτους. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Δουξ Οὐαλτέριος ὁ Β' ἐξεπλήρωσεν ἐπὶ τέλους ὃν εἶχε σκοπὸν τοῦ ἀνακτίσασθαι τὴν ἑαυτοῦ Δουκίαν καὶ ἀπαλλάξαι τὴν 'Αττικὴν ἐκ τῆς μεγάλης Καταλωνικῆς ἐταιρίας «τοῦ σμήνουσ τούτου τῶν αἰρετικῶν, υἱῶν τῆς ἀπωλείας καὶ πάσης ἀδικίας συναιτίων», οἵτινες ἀπὸ εἴκοσιν ἤδη ἐτῶν ἦσαν κατωκισμένοι ἐν τῇ 'Ακροπόλει καὶ τῇ Καδυεΐα. Ἀπὸ τοῦ 1329² παρεσκεύαζεν ἤδη τὰ πρὸς πόλεμον, κατορθώσας τῷ 1330³ ν' ἀπαλ-

¹ Αὐτόθ. Regist. ἀριθ. 101, 1299-1300 C. φύλ. 162 6.

² Αὐτόθ. Regist. ἀριθ. 259, 1324-1325 C. φύλ. 222.

³ Αὐτόθ. Regist. ἀριθ. 274, 1329 A. φύλ. 269 6. ἀριθ. 289 φύλ. 132 6. ἀριθ. 293, 1333-1334 C. φύλ. 116 6. 185 6.

λαγῆ ἥς ὄφειλε πρὸς τὴν Αὐλὴν τῆς Νεαπόλεως λειτουργίας ὡς κόμης Ἀλετίου (Lecce), προέθετο δὲ νὰ στρατεύσῃ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1331¹. Ὁ τῆς Νεαπόλεως βασιλεὺς Ῥοβέρτος συνέστησε τοῖς πᾶσι νὰ βοηθήσωσι τὸν Δοῦκα ἐν τοῖς σκοποῖς αὐτοῦ· τοσοῦτῳ δὲ μᾶλλον, διότι ὁ Οὐαλτέριος ἐνυμφεύθη τὴν τοῦ βασιλέως ἀνεψιὰν Βεατρίκην, θυγατέρα τοῦ ἐκ Τάραντος Φιλίππου. Ὁ Οὐαλτέριος, ἵνα πορισθῇ τὰ πρὸς τὴν σταυροφορίαν ἀναγκαῖα χρήματα, ἐπώλησε πολλὰ ἐν Νεαπόλει κτήματα² καὶ ἐνεχύρασεν ἅμα τῆς ἑαυτοῦ συζύγου τὴν προῖκα³. Εὗρε δὲ πολλοὺς τοὺς συστρατιώτας⁴, ἐν οἷς καὶ τὸν Γρατιανὸν Ζώρζην, ὅστις, ἅτε πλούσιος ἔμπορος ὢν, εἶχε πολλὰς ἐν Ἀχαΐᾳ σχέσεις καὶ παρέσχεν αὐτῷ ἀργύρια καὶ ναῦς⁵. Ἐπειδὴ δὲ ἐνε-

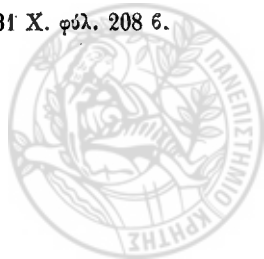
¹ Αὐτόθ. Regist. ἀριθ. 274, 1329 A. φύλ. 202.

² Αὐτόθ. Regist. 1330 B. φύλ. 87. ἀριθ. 289 φύλ. 37 6.

³ Αὐτόθ. Regist. ἀριθ. 281, 1330 A. φύλ. 90 6.

⁴ Αὐτόθ. Regist. ἀριθ. 285, Censualarie diverse 1331 X. φύλ. 208 6.
1331 - 1332 C. φύλ. 45 6.

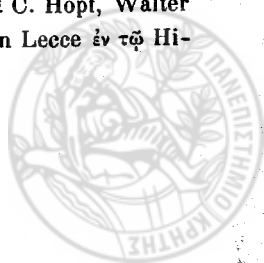
⁵ Misti, Τόμ. KZ', φύλ. 216 α.

κεν τοῦ ἑαυτοῦ πενθεροῦ, Φιλίππου τοῦ ἐκ Τάραντος, ἀπέβαλε καὶ αὐτὸς τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἐν Ἠπειρῷ προικῶν ἀγαθῶν, σφετερισθέντων ὑπὸ τοῦ δεσπότης Ἰωάννου τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας καὶ πιστοῦ συμμάχου τῶν ἐν Ἀθήναις Καταλωνίων, συνωμολόγησεν ὁ Οὐαλτέριος μετὰ τοῦ Φιλίππου κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1331 συνθήκην¹, καθ' ἣν ἡ στρατεία ἐμελλε πρῶτον νὰ ὀρμήσῃ ἐπὶ τὴν Ἠπειρον, καὶ ἐκ πάντων τῶν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ γενομένων κατακτημάτων τῶν μὲν δύο τριτημορίων ἔπρεπε νὰ τύχῃ ὁ Φίλιππος, τοῦ δ' ἐνὸς ὁ Οὐαλτέριος. Ὁ εὖ ἐξηρτυμένος στόλος, ὅστις ἐμελλε ν' ἀποπλεύσῃ κατὰ τὸν Μάρτιον, ἀνήχθη, ἅμα γενομένης τῆς συνθήκης ταύτης, κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1331². Ὁ Οὐαλτέριος, ἵνα τηρήσῃ τοὺς ἰπποτικούς θεσμούς,

¹ Διπλώματα Ἀλεξίου ἐν τῷ Κώδικι τῆς ἐν Νεαπόλει Βραγχακιανῆς βιβλιοθήκης. Β', D. 12, φύλ. 46 6.

² Giovan. Villani βιβ. I', κεφ. 188 (ἔκδ. Dragomanni, ἐν Φλωρεντία, 1845 εἰς 8ον, Τόμ. Γ', σελ. 169-70 κτλ.) Ὁρ. καὶ C. Hopf, Walter VI von Brienne, Herzog von Athen und Graf von Lecce ἐν τῷ Historisches Taschenbuch ὑπὸ Raumer, 1854.

προεκήρυξε πόλεμον τοῖς Καταλωνίοις διὰ τοῦ πιστοῦ ἱππότου αὐτοῦ Κορράδου Γυνδάτσου¹, ᾧ ὕστερον παρεχώρησεν εἰς τιμᾶριον ἀμοιβῆς χάριν τὸν πύργον Καστελλούκιον ἐκ Σαύρου ἐν Ἀπουλία διὰ διπλώματος ἐν Πάτραις ἐκδοθέντος τῇ 2 Ἰανουαρίου 1332². Τραπεῖς δὲ πρῶτον ἐπὶ τὸν δεσπότην Ἰωάννην κατεκτίσατο τὴν νῆσον Λευκάδα καὶ τὸ φρούριον τῆς Βονίτσας, ὅπερ ἀποτελέσαν πρῶν μέρος τῆς προικὸς τῆς ἡπειρώτιδος Θάμαρ, πρώτης συζύγου τοῦ ἐκ Τάραντος Φιλίππου, κατελήφθη ὀψιαιτέρον τῷ 1314³ ὑπὸ τοῦ δεσπότης Θωμᾶ. Καὶ τοι δὲ ἀναλαβὼν ἀκαριαίως τὸ φρούριον ὁ τοῦ Τάραντος ἡγεμὼν, μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἀπέβαλεν αὐτὸς αὐτό⁴. Τῷ Οὐαλτερίῳ παρεχώρησεν ὁ Φίλιππος καὶ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἠλείρου Ἄρτην, ἀλλ' ἐν ᾧ ἐκεῖνος ἐνδοτέρω εἰς τὴν Βοιωτίαν εἰσεχώρει, αἰ-

¹ Regist. Angion. 1330 C. φύλ. 173.

² Αὐτόθ. ἀριθ. 289, φύλ. 62.

³ Αὐτόθ. ἀριθ. 203, 1314 C. φύλ. 33 6.

⁴ Αὐτόθ. ἀριθ. 268, 1327 C. φύλ. 132.

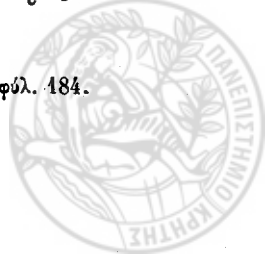
φνης, ὡς γνωστόν, τῆς τύχης αὐτοῦ μεταβληθείσης, ἠναγκάσθη μεγάλα ζημιωθείς νὰ ὑποστρέψῃ εἰς Νεάπολιν μὴ δυνηθεὶς νὰ διαπράξῃ τὴν ἀνάκτησιν τῆς πατρικῆς δουκίας. Ἀπέμεινε δὲ μόνον αὐτῷ ἡ νῆσος Λευκαδία καὶ τὸ φρούριον τῆς Βονίτισης, ὧν τῆς κτήσεως τὴν ἐπικύρωσιν ἔλαβε παρὰ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Φιλίππου. Τῶν κτημάτων δ' ἐκείνων τὴν φυλακὴν ἐπίστευσε πρῶτον πρὸς Ἰωάννην de Amigdolia, ἑαυτοῦ ὑποτελῆ καὶ τὸ γένος ἔλκοντα ἐκ βαρονικοῦ τῶν Ἱεροσολύμων οἴκου, ἐπειράθη δὲ παντὶ σθένει νὰ προαγάγῃ τῆς νεωστὶ πορθηθείσης χώρας τὴν εὐημερίαν, ἀποστέλλων τροφίμα, σῖτον καὶ ἄλλα τῶν ἐπιτηδείων ἐκ τῆς Νεαπολίτιδος. Μεγάλῃς δὲ σιτοδείας κατὰ τὸ 1334 εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐπελθούσης, ἐπεσίτισε τὰς πόλεις Ἄργος καὶ Ναυπλῖαν, μόνον τοῦ ἐν Ἑλλάδι κληρονομήματος τῶν προγόνων αὐτοῦ λείψανον¹. Ἔτι δὲ συνέστησεν ἐν Λευκάδι καὶ Λατινικὴν ἐπισκοπὴν, εἰς ἣν πρῶτος ἀνεβιβάσθη Ῥιχάρδος τις, ἐπικυρωθεὶς ὑπὸ Πάπα

¹ Αὐτόθ. ἀριθ. 293, 1333-34. C. φῶλ. 182 β. 188 β. 205.

Ἰωάννου τοῦ ΚΒ'. Ἄμα δ' ἔλθων οὗτος εἰς Λευκάδα εὔρε πάντα τῆς ἑαυτοῦ ἐπισκοπῆς τ' ἀγαθὰ καὶ τοὺς χωρικοὺς κατεχομένους ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ Ἰωάννου ἐξ Ἀμυγδαλείας. Διὸ ἀπετάθη πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως, ὅστις τῇ 6 Σεπτεμβρίου 1335¹ ἀνέθηκε τῷ Δικαστῇ (Giustiziero) Ὑδροῦντος τὰ περὶ τῆς ἀποδόσεως αὐτῶν. Ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς ὁ αὐτὸς Ῥιχάρδος παρεπονήθη παρὰ τῇ Αὐλῇ, ὅτι τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ οἱ Κανονικοὶ (Canonici) ἠσπάσθησαν τῶν Γραικῶν τὰς αἱρέσεις καὶ ἠπειθουν αὐτῷ, ὅθεν ἰκέτευεν, ἵνα ὁ βασιλεὺς ἀναγκάσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν προσήκοντα σεβασμὸν, καὶ ἡ αἴτησις αὐτῆ ὁμοίως εἰσποκούσθη τῇ 11 Σεπτεμβρίου 1335². Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἐν Λευκάδι οὐκέτι διώκει ὁ ἐξ Ἀμυγδαλείας, ἀλλ' ἐπιταγῇ τοῦ Οὐάλτεριου διεδέξατο αὐτὸν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1334 Γάλλος τις ὀνόματι Ἰωάννης Κλιγνέτιος (Clignet). Μικρὸν ὕστερον ὁ Δούξ, νέας ποιησάμενος παρασκευὰς πρὸς ἀνάκτη-

¹ Αὐτόθ. ἀριθ. 303, 1336 Β. φῶλ. 184 6.

² Αὐτόθ. ἀριθ. 303, 1335 Χ. φῶλ. 53 6. 1336 Β. φῶλ. 184.

σιν τῆς Δουκίας, ἤρξατο ν' ἀργυρολογήσῃ καὶ στρατολογήσῃ¹, ἀλλὰ δὲν ἐπέθηκε τέλος τῷ ἔργῳ, ἐπειδὴ τὰ τῆς Φλωρεντίας, ἐν οἷς τοσοῦτον περιβόητος κατέστη, περιέσπασαν αὐτὸν ἐς αἰὲ ὧν εἶχε περὶ Ἑλλάδος σχεδίων. Τῷ 1343², ἐν ᾧ ἔτει καὶ ὁ Οὐαλτέριος ἀτίμως ἐκ Φλωρεντίας ἐξηλλάθη, ἡ τῆς Νεαπόλεως Αὐλὴ ἐξέδωκε κατὰ τοῦ Κλιγεντίου, « ὅστις ἐπὶ ἐννέα ἔτη διετέλεσε Βαίλος τοῦ Δουκὸς ἐν τοῖς φρουρίοις τῆς Βονίτσης καὶ Ἀγίας Μαύρας³, καὶ ἐν τῇ νήσῳ Λευκάδι », πράξιν, δι' ἧς ἠναγκάζετο νὰ δώσῃ λόγον τῆς ἑαυτοῦ διαχειρίσεως, ἀλλ' ἀγνοοῦμεν τίνα ἔκβασιν ἔσχεν αὕτη. Ἴσως ὁ Κλιγεντίος διετέλεσε διοικῶν τὰς χώρας ταύτας ἄχρι τοῦ 1355, εἰ μὴ ἀντ' αὐτοῦ ἦτο ἤδη ἀπὸ τοῦ 1343 ἀναδεδειγμένος αὐτόθι διοικητῆς ὁ Γρατιανὸς Ζώρζης ἢ ἕτερός τις. Ὅπως ποτ' ἂν ᾔ, βέβαιον ὅτι ὁ Δοῦξ

¹ Αὐτόθ. 1335 D. φύλ. 69, 71, 149.

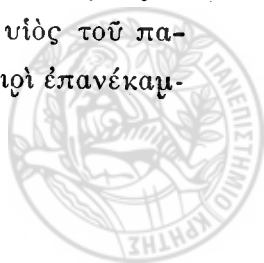
² Αὐτόθ. 1343 D. φύλ. 158.

³ Ἡ πράξις αὕτη ἀποδεικνύει ὅτι ἡ κοινῶς παραδεδεγμένη δοξασία, ἡ ἀπὸ τοῦ μυθοπλαστοῦ Πετριτσοπούλου προκύψασα, ὅτι δῆθεν τὸ ἐν Λευκάδι φρούριον ὑπὸ πρώτων τῶν Τόκκων ἐκτίσθη, ἐστὶ πάντῃ σφαλερὰ.

Ουαλτέριος ἀπηλλοτριώσε τὰ ἑαυτοῦ κατακτήματα, δούς αὐτὰ εἰς τιμᾶριον πρὸς τὸν πιστὸν αὐτῷ Γρατιανὸν Ζώρζην, παρ' οὗ ἔλαβε καὶ ἐν τῇ Μεσημβρινῇ Ἰταλία πολλοῦ λόγου ἀξίας ἐκδουλεύσεις. Τούτου ἕνεκεν ὁ Δουξ τῷ ἔτει τῷ προηγηθέντι τῆς τελευτῆς αὐτοῦ, τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1355¹ ἐν Παρισίοις, παρεχώρησε τῷ Γρατιανῷ καὶ τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ τὴν χωροδεσποτείαν ἀπάσης τῆς νήσου Λευκάδος καὶ τοῦ φρουρίου τῆς Ἀγίας Μαύρας ἐφ' ὅρῳ νὰ ἐπικουρῇ τῷ Δουκὶ καὶ τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ, μαχόμενος πρὸς ὄντινα ἤθελεν ὁ Δουξ ἐπιχειρήσῃ πόλεμον εἴτε ἐν Ἑλλάδι, εἴτ' ἐν Νεαπόλει· νὰ προμηθεύῃ αὐτῷ πολεμεφῶδια, σιτία καὶ στρατιώτας· νὰ ὑποδέχῃται ἐν τῷ φρουρίῳ αὐτὸν καὶ τοὺς ἐκγόνους αὐτοῦ καὶ ὑποτελεῖς· ἐὰν δὲ ὁ Δουξ ἔμελλε νὰ στρατεύσῃ νέαν ἐπὶ τὰς Ἀθήνας στρατείαν,

¹ Πρωτότυπον ἔγγραφον παρὰ τῷ κ. Νικολάῳ Βαρότση ἐν Ἐνετίᾳ, φωτογραφηθὲν ἐν (Th. Sickel) *Monumenta graphica medii aevi ex archivis et bibliothecis Imperii Austriaci collecta* (Vindobonae 1858 εἰς φύλ.) Φύλ. Β', Πίν. 9 «castrum nostrum Sancte Maure et insulam nostram Lucate de partibus Romanie» Misti Τόμ. ΛΕ', φύλ. 13α.

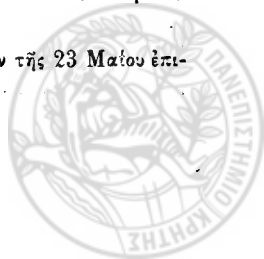
ὄφειλε νὰ χορηγήσῃ αὐτῷ ἐν καλῶς ἐξηρτυμένον κάτεργον ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ 500 ὑπερπύρων, ἢ ἄλλως, προτιμῶντος τοῦ Δουκὸς χερσαίαν ἐπικουρίαν, ὄφειλε νὰ ἔλθῃ αὐτοπροσώπως, ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ δέκα ἐνόπλους ἰππεῖς, ἀπληλλάσσετο δὲ τοῦ στρατεύεσθαι, μόνον ἐὰν συνέπιπτε πόλεμος πρὸς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Ἐνετίαν. Δι' ἄλλης δὲ πράξεως παρεχωρήθη ὕστερον αὐτῷ καὶ τὸ ἐν Ἠπειρῷ φρουρίον τῆς Βονίτισης. Ὁ Γρατιανὸς ἔστησε τὴν διαμονὴν αὐτοῦ ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Ἀγίας Μαύρας, μεταπεμψάμενος ἐξ Ἐνετίας τὸν ἀδελφὸν Νικόλαον καὶ μετ' αὐτοῦ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἤρξε τῆς χώρας εἰρηνικῶς, διότι ἡ μὲν ὑπὸ τῶν Παλαιολόγων, πρὸς οὓς εἶχε φιλικωτάτας σχέσεις, κατάλυσις τῆς Δεσποτείας τῆς Ἠπειροῦ ἠσφάλισεν αὐτῷ τὴν ἡσυχὸν κατοχὴν τοῦ μικροῦ αὐτοῦ κράτους, ἡ δὲ πρὸς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Ἐνετίαν συμμαχία ἐπαγίου ἦν εἶχε τῆς νήσου κυριότητα. Τότε πρῶτον ἀπέβη κρίσιμος ἡ θέσις αὐτοῦ, ὅτε ὁ μὲν Νικηφόρος, υἱὸς τοῦ παλατινοῦ Κόμης Ἰωάννου, ἐνόπλῳ χειρὶ ἐπανέκαμ-

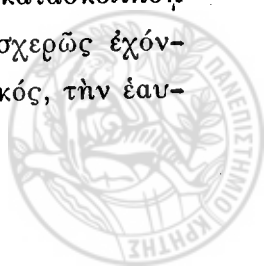
πτεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἑαυτοῦ Δεσποτείας, οἱ δὲ Ἀλβανοὶ προσωτέρω προή-
 λαννον, στρατηγοῦντος Καρόλου Θωπίου, ἐπικα-
 λοῦντος ἑαυτὸν de domo Franciae, οὔσης τῆς μη-
 τρὸς αὐτοῦ νόθου τινὸς ἐκ τοῦ τῆς Νεαπόλεως οἴ-
 κου. Τούτων ἔνεκεν ἀπετάθη εἰς Ἐνετίαν, ἰκετεύων
 ἵνα κελεύσωσι πρὸς τὸν Μοίραρχον τοῦ κόλπου νὰ
 προσορμισθῇ εἰς τοὺς λιμένας τῆς Λευκάδος κατὰ
 τὸν εἰς Ἀνατολὴν διάπλουν, ἐπὶ ὑποσχέσει χορη-
 γήσεως 1000 μοδίων σίτου πρὸς διατροφήν αὐτοῦ,
 δεόμενος ἐν ταύτῳ ἵν' ἀνακηρύξωσιν ἑαυτὸν πολί-
 τιν Ἐνετὸν πρὸς μείζονα ἀπὸ τῶν πειρατῶν σκέ-
 πην. Ἡ Σύγκλητος ἀσμένως ἐδέχθη τῇ 28 Ἰανουα-
 ρίου 1557¹ τὴν προσφορὰν ταύτην, ἀναθεῖσα τὸν
 προσδιορισμὸν τῆς ποσότητος τῶν προσενεκτέων σι-
 τηρῶν εἰς τὸν Μοίραρχον τοῦ κόλπου. Ἀλλ' ὅτε ὁ
 Πέτρος Σοράντζος, περιβεβλημένος τὸ ἀξίωμα
 τοῦτο, ἦλθε τῇ 5 Μαΐου² εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἀγίας

¹ Misti, Τόμ. ΚΖ', φύλ. 263 α.

² Commemoriali, Τόμ. Ε', φύλ. 234 β. Ἐπίσημον τῆς 23 Μαΐου ἐπι-
 σταλὲν ἐκ τῆς παρὰ τῇ Μεθώνῃ θαλάσσης.

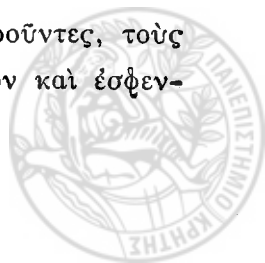

Μαύρας καὶ ἀπήτησε τὰ ὑποσχεθέντα σιτηρά, παρὰ προσδοκίαν οὐδὲν εὔρε. Διότι κατὰ τὸν Μάρτιον μῆνα οἱ ὑπήκοοι τοῦ Γρατιανοῦ, διεγειρόμενοι παρὰ τοῦ Νικηφόρου καὶ τοῦ νεωστὶ ἀναγορευθέντος παλατινοῦ Κόμης Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου Λεονάρδου Α' τοῦ ἐκ Τόκκων — ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἀναδειχθέντος τότε ὑπὸ 'Ροβέρτου τῆς 'Αχαΐας — ἐλανεστάτησαν κατ' αὐτοῦ, ὠχυρώθησαν ἐν τῇ 'Ακροπόλει 'Επισκοπία καὶ συνέκλεισαν αὐτὸν ἐκεῖνον εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὸ φρούριον αὐτῆς. Ὑστερον δὲ τῇ 22 'Απριλίου ἦλθε μετὰ πεζῶν καὶ ἵππῶν στρατάρχης τις τοῦ Δεσπότη Νικηφόρου, ὅστις ἀπήγαγε δεσμίους τοὺς ἐνετοὺς ἐμπόρους καὶ συνέταξε τοὺς ἀποστατήσαντας. Ἄμα δ' ἐκείνου ἀπελθόντος, καὶ ὁ Κόμης παλατῖνος Λεονάρδος Α' ἤρξατο ἐποφθαλμιῶν ἐπὶ τῆς Λευκάδος, καθ' ἃ πρώην ἐξαρτωμένης ἐκ τῆς παλατινῆς Κομητείας, καὶ προσωρμίσθη μετὰ δύο νεῶν, ἵνα κατασκοπήσῃ τὴν χώραν. Τῶν πραγμάτων οὕτω δυσχερῶς ἐχόντων, ὁ Γρατιανὸς δὲν ἠδυνήθη, ὡς εἰκός, τὴν ἐαυ-

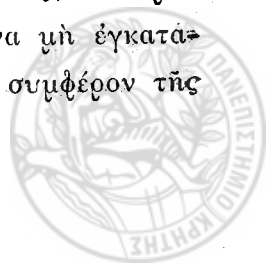

τοῦ ὑπόσχεσιν νὰ ἐκπληρώσῃ. Ἄλλ' ἔτι μᾶλλον περὶ τὰς κρίσεις αὐτοῦ ἠπατήθη, φαντασθεὶς ὅτι εἰλικρινῶς καὶ βαθέως ἠγαπᾶτο ὑπὸ τῶν πλείστων τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ καὶ ὅτι, ἐὰν μετὰ μόνων ἑκατὸν ἀνδρῶν ἐπεχειρεῖ ἀντιπερισπασμὸν εἰς Ἐπισκοπίαν, ἤθελον ἐκεῖνοι διατελέσῃ αὐτῷ πιστότατοι. Πρὸς τὸν Γρατιανόν, ὡς πολίτην ἐνετὸν ὄντα, ὁ Σοράντζος ἐχορήγησε παραχρῆμα ἑκατὸν ἀνδρας, μεθ' ὧν ὁ Γρατιανὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Νικόλαος ἐστράτευσαν πρὸς νεόκτιστον φρούριον, δέκα μίλλια ἐκ Λευκάδος ἀπέχον. Ἡ ὁδὸς ἦγε δι' ἀποκρήμνων ὄρέων καὶ οὐδεὶς τῶν Ἰρραϊκῶν ἐφαίνετο. Τὸ φρούριον, ἀφρούρητον ὄν, ἀμέσως ἐπυροπολήθη μετὰ τῶν πέριξ πηλίνων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἀχυροσκεπῶν οἰκιῶν, οὐδεμιᾶς ζωοτροφίας ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ἐπιτηδείων ἐκεῖ εὐρεθέντος. Οὐ μακρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἐν τοσοῦτῳ συνηγέρθησαν οἱ Γραϊκοί, 500 πεζοὶ καὶ 40 ἵππεις, οἵτινες τὸν μὲν Γρατιανὸν ἐδέχθησαν λαιδοροῦντες, τοὺς δὲ ἐνετοὺς ὀπλίτας ἔβαλλον, ἐτόξευον καὶ ἐσφεν-

δόνων οὕτως, ὥστε ἠνάγκασαν αὐτοὺς εἰς ὑποχώρησιν πρὸς τὸ φρούριον τῆς Ἀγίας Μαύρας. Ἴνα δ' ἐπισπεύσῃ τὴν πορείαν, ἠβουλήθη ὁ Γρατιανὸς ν' ἀγάγῃ τὴν εὐάριθμον στρατιὰν δι' ἐπιτομωτέρας καὶ εὐπορωτέρας παρὰ ταῖς ναυσὶν ὁδοῦ, ἀλλ' οὐ γινώσκοντος ἐκείνου ἀκριβῶς αὐτὴν, ἀφίκοντο μετ' οὐ πολὺ εἰς ἄβατον φάραγγα. Ἀπειρηκότες ὑπὸ τοῦ καμάτου, ταλαιπωρούμενοι ὑπὸ τε τῆς δίψης καὶ τῆς πείνης, ἤλθον τέλος εἰς ὄροπέδιον, ἔνθα διεννοοῦντο ν' ἀναπαυθῶσιν, ὅτε αἰφνης οἱ Γραικοὶ ἐπέπεσόν πάντοθεν ἐπ' αὐτοὺς καὶ αἱματώδης συνεκροτήθη ἀγών. Μόνον δὲ χάριν ἐτοίμως πεμφθείσης παρὰ τοῦ στόλου βοηθείας νύμοίρησαν νὰ σωθῶσιν οἱ συγκεκλεισμένοι, ἀλλ' ὁ Γρατιανὸς καὶ ὁ Νικόλαος ἀπήχθησαν εἰς τὴν Ἐπισκοπίαν αἰχμάλωτοι καὶ δέσμιοι. Βερνάρδος ὁ τοῦ Γρατιανοῦ μείνας ἐν τῷ φρουρίῳ μετ' ἀσθενοῦς φρουρᾶς, ἐκ μόνων πεντεκαίδεκα ἀνδρῶν συνισταμένης, ἔνδακρυς ἐξώρκιζε τὸν ἐνετὸν Μοίραρχον, ἵνα μὴ ἐγκαταλείψῃ αὐτόν. Ὁ Σοράντζος, εἰς τὸ συμφέρον τῆς

Ἐνετίας πρὸ παντὸς ἄλλου σκοπῶν, ἐσκέφθη ὅτι ἡ νῆσος καλῶς διαχειριζομένη ἤθελεν ἀποφέρει ἐτήσιον δισχιλίων χρυσῶν φλωριῶν εἰσόδημα καὶ ὅτι ἐπικίνδυνος ἤθελεν αὕτη καταστῆ, κυριευομένη ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου καὶ κρησφύγετον τῶν πειρατῶν γινομένη. Ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ παραμείνη, διότι ἐμελλε, καθ' ἧς εἶχεν ὀδηγίας, ν' ἀποπλεύσῃ εἰς Ἀχαΐαν, ὑπεσχέθη νὰ ξενολογήσῃ χάριν τοῦ Βερνάρδου ἐν Κερκύρα καὶ Γλαρέντση, ἐχορήγησε δ' αὐτῶ ἐν τοσοῦτῳ τρισκαίδεκα ἄνδρας πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς φρουρᾶς. Ἡ ἀγγελία αὕτη συνετάραξε μεγάλως τὴν Ἐνετίαν. Ἡ Σύγκλητος, μὴ βουλομένη νὰ ὑποβάλῃ εἰς περαιτέρω δυσχερείας τοὺς ἑαυτῆς στρατιώτας, ἐκέλευσε πρὸς πάντας τοὺς ἐν τῇ νήσῳ διατρίβοντας Ἐνετοὺς νὰ ἐπανέλθωσιν οἴκαδε¹. Ὁ Γρατιανὸς ὁμῶς, ὅστις παρεδόθη ἀλυσίδετος τῷ Νικηφόρῳ, ἔγραψεν ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου πρὸς τὴν πολιτείαν, ἵνα μεσιτεύσῃ ὑπὲρ τῆς ἀπολυτρώσεως

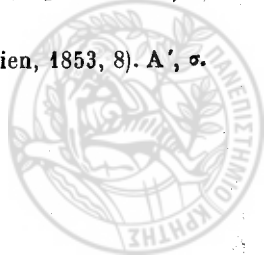
¹ Misti Τόμ. ΚΗ', φῶλ. 14 α.

αὐτοῦ. Ἡ Σύγκλητος τῆ 17 Ἰουλίου¹ ὑπεσχέθη τὴν ἑαυτῆς μεσιτείαν, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἐπὶ τούτῳ διαπραγματεύσεων νύτύχησε ν' ἀπαλλαγῆ τῆς εἰρκτικῆς. Διότι, πεσόντος τοῦ Νικηφόρου ἐν αἱματώδει παρὰ τῷ Ἀχελῷφ μάχῃ πρὸς Κάρολον Θώπιαν (1357), ὁ Κάρολος, πρὸς ὃν περιῆλθεν ἡ κτῆσις τῆς Δεσποτείας τῆς Ἠπείρου καὶ ἐπεγράφητο βασιλεὺς Ἀλβανίας², ἐπεμψεν αὐθις τὸν Γρατιανὸν εἰς τὴν νῆσον αὐτοῦ. Ἐκτοτε μεγίστη ἡσυχία ἐπεκράτησεν αὐτόθι καὶ μόνον ἐν τῇ Στερεῇ ἐπανεστάτησεν ἡ Βόνιτσα τῷ 1358, κηρύξασα ὅτι δὲν ἠβούλετο νὰ διαμείνῃ τοῦ λοιποῦ ὑποτελὴς αὐτῷ, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἄμεσον κυριότητα Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἀγγιανοῦ (d'Enghien), διαδεχθέντος τῷ 1356 τὸν θεῖον Οὐαλτέριον, ὡς Κόμης Ἀλετίου καὶ ἐπιτίτλου Δουκὸς Ἀθηνῶν. Ὁ Γρατιανός, ἀρνούμενος τὴν τιμαριωτικὴν πρὸς

¹ Αὐτ. φύλ. 14 6. Carte Molin (Κώδ. Μαρκιαν. Ἱτ. Κλ. ΙΔ', ἀ. 37—41) Τόμ. Δ', φύλ. 91.

² J. G. von Hahn, Albanesische Studien (Wien, 1853, 8). Α', σ. 119, 135.

αὐτὸν ὑποταγὴν, ἐτράπη πρὸς τὸν ἐκεῖ περιπλέοντα Μοίραρχον Ἰωάννην Σοράντζον, ἐξαιτούμενος βοήθειαν¹, λαβῶν δὲ παρ' αὐτοῦ κάτεργα, ἔπλευσε πρὸς τὴν Βόνιτσαν καί, καταστρέψας τὰ ἐκεῖ μεγάλα ἰχθυοτροφεῖα, ἠχμαλώτευσεν πολλοὺς τῶν κατοίκων καὶ ἐδήλωσε πῦρ καὶ μαχαίρα τὴν χώραν «χειρὸν τοῦ ἀσπόνδου τῆς χριστιανικῆς πίστεως πολεμίου». Ὅθεν ὁ ἐξ Ἀγγιανοῦ ἐπεμψε τῷ 1359 πρέσβεις εἰς Ἑνετίαν, ἔνθα ἐτύγγανε τότε διατρίβων καὶ ὁ Γρατιανός, προσκληθεὶς ὡς ἔκτακτος σύμβουλος², ἠτιάσατο αὐτόν³. Ἡ λύσις τῆς διαφορᾶς ταύτης ἀνετέθη εἰς τρεῖς διαιτητὰς⁴, καὶ πρὸς περάτωσιν τοῦ ἔργου ἔγραψαν τῷ Κόμπτι, ὅτι, μὴ ὄντος τοῦ Ζώρζου ὑποτελοῦς τῆς Ἑνετίας ἔνεκεν τῆς Λευκάδος, ἀλλὰ λαβόντος τὴν χωροδεσποτείαν παρὰ τοῦ Οὐαλτερίου, δὲν ἐτόλμων νὰ παρεμβῶσιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν

¹ Misti, Τόμ. ΚΘ', φύλ. 56 α.

² Misti, Τόμ. ΚΗ', φύλ. 184 α

³ Commemoriali, Τόμ. ΣΤ', φύλ. 225 α.

⁴ Misti, ΚΘ', φύλ. 56 α.

ταύτην, εἴτι δὲ δίκαιον εἶχεν, ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ τοῦτο ἀφ' ἑαυτοῦ. Ἐνόμισαν ὁμως δέον νὰ ἀποδοκιμάσωσι δι' ἐπιστολῆς τὴν διαγωγὴν τοῦ Ζώρζου, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἤδη ἐπανέλθῃ εἰς τὴν νῆσον¹. Ἐπραξαν δὲ τοῦτο τῇ 14 Ὀκτωβρίου², ἀλλά, πόρρω τῆς Ἑλλάδος ὄντος τοῦ Ἰωάννου, τὸ πρᾶγμα παρεσιωπήθη. Κατὰ δὲ τὸ ἐπιὸν ἔτος ἵναγκάσθη πάλιν ὁ Γρατιανὸς³ ν' ἀποζημιώσῃ Ἰωάννην Σκριβάνον ἐξ Εὐβοσίας (Μαίονσα), κυριεύσας ἐν πλοῖον αὐτοῦ, ὅπερ κυβερνώμενον ὑπὸ Γραικοῦ, ἐξέλαβε γενουήνσιον. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐπαύσατο ἄρχων, τελευτήσας τῷ 1262.

Οἱ ὑπήκοοι αὐτοῦ οὐ διατεθειμένοι ὄντες νὰ ὑπακούσωσιν ἐπὶ πλέον τῷ υἱῷ αὐτοῦ Βερνάρδῳ, μετεπέμψαντο τὸν παλατῖνον Κόμητα Κεφαλληνίας Λεονάρδον Α' τὸν Τόκκον καὶ παρέδωκαν αὐτῷ τὴν

¹ Αὐτόθ. φύλ. 60 α.

² Αὐτόθ. φύλ. 63 α.

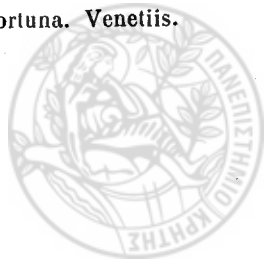
³ Commemoriali, Τόμ. ΣΤ', φύλ. 238 β.

νῆσον¹, προσθέντι ἐκ τούτου εἰς τοὺς λοιποὺς τῶν
 ἑαυτοῦ τίτλων καὶ τὸν τοῦ Δουκὸς Λευκάδος. Μά-
 τιν διεμαρτυρήθη ὁ Βερνάρδος κατὰ τοῦ σφετερι-
 σμοῦ τούτου, μάτν ἀπήτησε τὴν νῆσον καὶ κατὰ
 τὸ ἔτος 1375, ὡς πατρῶαν κληρονομίαν². Ἡ Ἐνε-
 τία ἐπέταξε μὲν τῷ Μοιράρχῳ τοῦ κόλλου, ἵνα πει-
 ραθῇ θωπεύων ἐναλλάξ καὶ ἀπειλῶν νὰ παρακινήσῃ
 τὸν Τόκκον εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς νήσου, ἀλλ' ἐπειδὴ
 οὗτος μὲν εἰς οὐδεμίαν συνήνεσε πρότασιν, ἡ δὲ
 Ἐνετία οὐδόλως ἐκλινε πρὸς πόλεμον, ἔπαυσε πᾶσα
 περαιτέρω προσπάθεια. Ὁ Βερνάρδος, οὕτως ἀπο-
 κληρωθεὶς, ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἄτεκνος ἐν Ἐνετία,
 τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἄρξαντος τῆς νήσου ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη
 (1355 - 1362).

¹ Remondini De Zacynthi antiquitatibus et fortuna. Venetiis.
 1756, 8. σ. 139.

² Misti, Τόμ. ΛΕ', φύλ. 13 α.

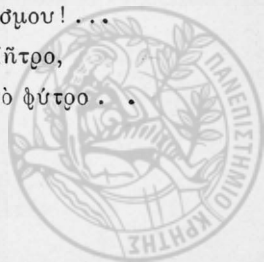

ΦΩΤΕΙΝΟΣ Ο ΖΕΥΓΟΛΑΤΗΣ

ΑΙΣΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

— Πᾶρ' ἓνα σβῶλο, Μῆτρο,
Καὶ διῶξ' ἐκεῖνα τὰ σκυλιά, ποῦ μοῦ χαλοῦν τὸ φύτρο.
Ὁ χερουλάτης ἔφαγε τ' ἄχαρα δάχτυλά μου
Καὶ 'ς τὴν ἀλετροπόδα μου ἐλυώσαν τὰ ἥπατά μου.
Δυὸ μῆνες ἐρῶρεψα ἐδιδῶ, ἐσάπνησα 'ς τὴ νώπη
Μ' ἀρῶρῶστια, μὲ γεράματα! Βάσανα, νήστεια, κόποι
Γι' αὐτὸ τὸ ἔρμο τὸ ψωμί! Καὶ τώρα, ποῦ προβαίνει
Σγουρό, χολᾶτο ἀπὸ τὴ γῆ, ποῦ πρὶν τὸ φᾶν χορταίνει
Τὰ λιμασμένα μου παιδιὰ, νὰ τὸ πατοῦν ἐμπρός μου
Μὲ τόση ἀπίστευτη ἀπονιὰ οἱ δυνατοὶ τοῦ κόσμου! . . .
Ἐξέχασες καὶ δὲ μ' ἀκοῦς; . . . ἐμένα κράζω, Μῆτρο,
Διῶξε, σοῦ λέγω, τὰ σκυλιά, ποῦ μᾶς χαλοῦν τὸ φύτρο . . .

— Εἶναι τοῦ Ῥήγα, δὲν κοτῶ . . . Για κύτταξ' ἐκεῖ πέρα
 Νὰ ἰδῆς τί θρῶς ποῦ γίνεται, τί χλαλοή, πατέρα!

— Τί Ῥήγας, τί Ῥηγόπουλα! Εἶν' ὁ καινούριος κύρης,
 Ποῦ πλάκωσε μὲ ξένο βιὸ νὰ γείνη νοικοκύρης.
 Παληρόφραγκοι, ποῦ πέφτουνε σὰν ὄρνεια 'ς τὰ ψοφίμια·
 Ἐκεῖνοι πάντα κυνηγοὶ καὶ πάντα ἐμεῖς ἀγρίμια.
 Καὶ σὺ τοὺς τρέμεις, βούβαλε! Παιδὶ μὲς 'ς τὴ φωτιά σου,
 Ποῦ τρίβεις στουρναρόπετρα μ' αὐτὰ τὰ δάχτυλά σου
 Πῶχεις τετράδιπλα νεφρά, καὶ ριζιμιὸ τὰ στῆθια
 Τοὺς βλέπεις καὶ σὲ σκιάζουνε! Ὁ δοῦλος, εἶν' ἀλήθεια,
 Λῆπο ποτάζει μοναχά, ψυχὴ κ' αἷμα δὲν ἔχει.

. . . . .

Κι' ὁ γέροντας μ' ἀπίδρομο σὰν παλληκάρι τρέχει
 Κι' ἀρπάζει τὴν σφεντόνα του. Ἐχει χολὴ 'ς τὰ μάτια.
 Μὲ τὸ σφυρὶ του ἓνα γουλι τὸ σπᾶ σὲ δυὸ κομμάτια
 Καὶ τὸ σταφνίζει 'ς τὸ καυκί. Γοργὰ τὴν ἀνεμίζει
 Καὶ τήνε σκάει μὲ δύναμν. Ἀνοίγει τὸ λιθάρι
 Καὶ θυμωμένο ἓνα σκυλι πληγώνει 'ς τὸ ποδάρι,
 Κι' ἐν' ἄλλο χτυπάει 'ς τὸ κούτελο καὶ τὸ ξαπλόνει χάμου.

. . . . .

— Βλέπεις, ἐγὼ δὲν τοὺς ψιφῶ, μὲ τὰ γεράματά μου.

— Πατέρα, τ' εἶναι πῶκαμες!

— Περίδρομος, κεφάλια,

Μὴ βλαστνημῆσω τὸ βυζί, ποῦ δῶδωκε τὸ γάλα.

Δὲ νοιώθεις πῶς τοὺς σχαινομαί! Ὅλην αὐτὴν τὴν ψώρα.

Ὅπως εἶν' ἕνας ὁ Θεὸς κ' ἐγῶμαι Λευκαδίτης,

Τὴν ἔπαιρνα ὅλη ἐπάνω μου κ' ἐπνίγομαι μαζί της.

Καὶ σύ, τοῦ γέρου Φωτεινοῦ μονάκριβο βλαστάρη,

Τοῦ λύκου τ' ἀνυπόταχτου, ἀγκῶν τοῦ Θνοχάρη,

Π' ἄλλη τροφή δὲν ἔλαβες νὰ φῆς καὶ νὰ χορτάσης

Γιὰ νὰ σοῦ βιάσῃ τὴν καρδιά καὶ νὰ ῥιζοδοντιάσῃ

Παρὰ τὴν ἔχτρα τὴν παληά, ποῦναι θεμελιωμένη

Σκληρή, πατροπαράδοτη, ἀφθαρτη, στοιχειωμένη,

Γιὰ κάθε ξένην ἀφεντεῖα βαθεῖα μὲς 'ς τὴ γενεῖά μας

Ἐσύ, θελέσῃ, στέκεσαι καὶ βλέπεις τὴ σπορά μας

Νὰ τὴν πατοῦν οἱ ἀλλόφυλοι καὶ χάσκεις σὰ λουρίτης!

Οὐ! νὰ χαθῆς! Μ' ἐντρόπιασες, δὲν εἶσαι Λευκαδίτης.

— Μὴ μὲ προπαίρνεις ἄδικα, πατέρα μου, εἶναι τόσοι!

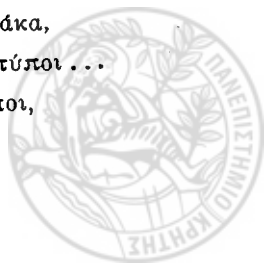
Περνοῦν σὰ μαῦρος σίφουνας . . . σφιχτὰ μᾶς ἔχουν ζῶση.

Ἐπιάσαν ἄλλοι τὰ ῥιζὰ κι' ἄλλοι χτυποῦν τὴ λάκα.

Ἐθεμελιώνουν σχοιναριάς, δὲν ἀφήσαν ἀσφάκα,

Φωναῖς καὶ χλημπτίσματα, ἀλαλαγμοὶ καὶ χτύποι . . .

Πᾶνε τοῦ γέρου Δημουλά οἱ παινεμένοι κῆποι,

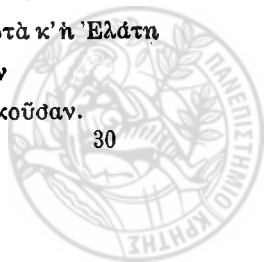
— Να μὴ σαλέψῃς ἀπ' ἐδῶ, μὴν ἀνασάνῃς λέξι
 Να ἰδοῦμε αὐτὸς ὁ πόταμος ὡς πόσο θὰ νὰ τρέξῃ.
 Πιάσε τὰ βόϊδια μὴ σκιαχτοῦν . . . Ἄ Μῆτρο, χέρι, χέρι . . .
 Μόχτα, μωρέ, κ' ἐπλάκωσαν . . . Πρόσεχε τὸ Δευτέρῃ.

. . . . .

Ὁλόρθος μένει ὁ γέροντας, θολὸς 'ς τὸ πάτημά του,
 Καὶ καρτερεῖ τὸ σίφουνα, ποῦ μούγκριζ' ἐμπροστά του.
 Κάτασπρο τὸ κεφάλι του, πυκνὸ, μακρὺ τὸ γένει
 Ὅσ' τὰ λιοκαμμένα στῆθια του ἀφρᾶτο καταδαίνει
 Σὰν ἀνθισμένη ἀγράφου πελὴ, ποῦ πέφτει ἀπὸ κοτρῶνι
 Τοῦ χρόνου τ' ἀσπλαχνο γενὶ καὶ τῆς σκλαδιᾶς οἱ πόνου
 Τὸ μέτωπό του αὐλάκωσαν, τοῦ τῶχαν κατακόψη.
 Ὁ ἥλιος τοῦ φθινόπωρου τοῦ ῥόδιζε τὴν ὄψη
 Ἐτύλλονε τὴ φλέβα του, τοῦ πύρονε τὰ χεῖλη
 Σὰν κάποιος νὰ ξεφτύλιζε, νάναβε τὸ κανδῆλι
 Τῆς συντριμμένης του ζωῆς κ' ἐρῶριχνε 'ς τὴν καρδιά του
 Τῆς νειότης ὄλον τὸ θυμὸ καὶ τὰ παλῆὰ ὄνειρά του.

. . . . .

Ἐένος ζυγὸς δὲν ἔγυρε τοῦ Φωτεινοῦ τὴν πλάτη.
 Γι' αὐτόν, γιὰ τοὺς συντρόφους του, τὰ Σταυρωτὰ κ' ἡ Ἐλλάτη
 Ἦσαν ἀμηρία ἀπάτητα κ' ἐκεῖθ' ἐρῶροβολοῦσαν
 Καὶ καθ' ἑχτρό, ποῦ φύτρονε, τὴ νύχτα ἐπελεκοῦσαν.

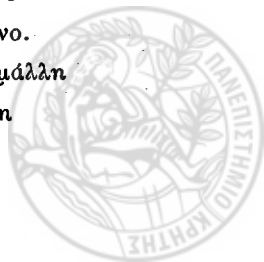

Κι' ὁ καταβρόχτης τοῦ βουνοῦ ἀντὶ μὲ τ' ἄρματά του
Πέτεται μὲ τὰ σύνεργα, μὲ τὰ καματερά του.

Ἦθελε βόϊδια κάτασπρα, μεγάλα, τραχνηλάτα,
Νᾶναι στεφανοκέρατα, κοντόσφαγα, κοιλάτα.
Τ' ἀλέτρι σύμμετρο, βαρύ. Τὰ ξύλα του κομμένα
Πάντα σὲ χάση φεγγαριοῦ δὲν εἶχανε κἀνένα
Ποτέ τους ῥόζο ἢ σκεύρωμα. Ἦθελ' ἀπὸ πρινάρι
Τὸ χερουλάτη, τὰ φτερά, τὸν κέρο, τὸ σταβάρι.
Ζυγὸ καὶ σπάθη ἀπὸ φτελιὰ κ' ἦθελ' ἀπ' ἀγριλίδα
Νᾶναι χυταὶς ἢ ζεύλαις του. Μόνο ψωμί του, ἐλπίδα
Ἦτανε τὸ ζευγάρι του. Μόνη κυρά του ἀφέντρα
Ἦ τὰ χέρια του ἢ βουκέντρα.

. . . . .

Γέροντα τὸν ἐλάτρευε πάντα κρυφὰ ἡ Λευκάδα,
Τὸν εἶχε πολεμάρχο της, χωρὶς νὰ πάρῃ ἀχνάδα
Ἐένος κἀνεὶς τοῦ μυστικοῦ. Κι' ὅταν ὁ ζευγολάτης
Μέσα σὲ κόσμο ἐπρόβαινε, μεριάζαν τὰ παιδιά της
Κ' ἐπροσκυνοῦσαν ξήσκεπα, τὸν εἶχε βασιλεία του
Φτωχός, πανόρφανος λαὸς καὶ τᾶσπρα τὰ μαλλιά του
Ἦ τὸ μέτωπό του ἐλάμπανε τὸ βαρυπληγωμένο
Ἦσαν κορώνα ἀτίμητη, σὰ φλόμπουρο ὑψωμένο.
Ἦ Πάνου 'ς αὐτὸ τὸ εἶδωλο, 'ς αὐτὸν τὸν ἀσπρομάλλη
Ἦ Ακρότητη ὄλ' ἢ φράγκικη ὠρομοῦσε ἀνεμοζάλη

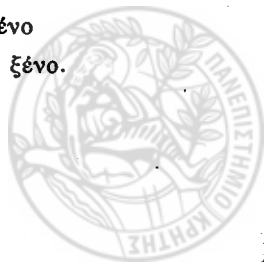

Κ' ἐκεῖνος μένει ἀσάλευτος δὴ βράχος, ποῦ προσμένει
 Ἐν τὰ στήθια του τὰ ὀλόγυμνα τῆ θάλασσα ὠροισμένη.

. . . . .

Τὸν ἐξῶσαν τὰ κύματα κ' ἔδραζε γύρα γύρα
 Μελανιασμένη, ἀκράτητη ἢ ἀνθρώπινη πλημμύρα,
 Σὰν νᾶθε νὰ τὸν καταπιῇ. Ἀπάνω του ἐχτυποῦσαν
 Φοβέrais καὶ περίελα. Ἐγρούζανε, ἀλυχτοῦσαν
 Οἱ σκύλοι μὲς ἔς τὰ πόδια του κ' αἰμάτοναν τὸ δόντι
 Εἰς τῆ σκληρῇ τῆ σάρκα του. Καὶ συριγμοὶ καὶ βρόντοι
 Σὰν ναῦραν ἀγριογούρουνο, ποῦ μέσ' ἀπ' τῆ μονιά του
 Δὲν ἤθελε νὰ πεταχτῇ. Τ' ἄχαρο φόρεμά του
 ῥεῦει κομμάτια κατὰ γῆς. Τ' ἄλογα χλημιτοῦσαν
 Κι' ἀπάνου ἔς τὰσπρα του μαλλιά βραστοὺς ἀφροὺς σκορποῦσαν
 Κ' ἐδέρναν μὲ τῆ γλῶσσά τους τὸ χαλινὸ ἔς τὸ στόμα
 Κ' ἐφρύμαζάνε κ' ἔσκαφταν τοῦ χωραφιοῦ τὸ χῶμα.
 Ἔμεν' ὁ γέροντας βουβός. Τὸ φλογερό του μάτι
 Ἔγεινε μόνου τῆς ψυχῆς ἀπόκρυφο παλάτι
 Κ' ἐκεῖθ' ἀστράφτει ὄλ' ἢ φωτιά, ποῦ καίει τὰ σωθικά του.
 Λὲς κ' ἔβλεπε τὸ Γένος του μ' ὄλη τῆ δυστυχία του,
 Τῆ φτώχεια, τὰ γεράματα, τὴν καταφρόνησά του
 Ὅλορθο ν' ἀντρεῖσεται καὶ μὲ τῆ δύναμή του
 Τῆ μαγική, τὴν ἀμετρον, γυμνὸ, κατακομμένο
 Νὰ δείχνῃ πάντ' ἀνίκητο τὸ μέτωπο ἔς τὸν ξένο.

. . . . .

Μ' αὐτὸν τὸν ἥλιον ἔλαμπε κι' αὐτὸς ὁ ἑβδομηντάρης!

. . . . .

Μέσ' ἀπ' τῆ μαύρῃ καταχνιά βγαίνει ἓνας καθβαλλάρης
Καὶ τ' ἄλογό του σταματᾷ ἐμπρὸς 'ς τὸ ζευγολάτῃ . . .

. . . . .

— Ἐσύ μοῦ πετροβόλῃδες, παληόγερε, χωριάτῃ,
Τὰ δυό μου τὰ λαγωνικά;

— Μόνος ἐγὼ κι' ὄχι ἄλλοι.

— Μίλει μου ταπεινότερα . . . Λύγισε τὸ κεφάλι,
Προσκύνα τὸν ἀφέντῃ σου, ξέσκλῃαρῃ, διακονιάρῃ!

. . . . .

Κι' ὁ Φράγκος τᾶσπῃρα του μαλλιᾷ χτυπᾷ μὲ τὸ κοντάρῃ.

. . . . .

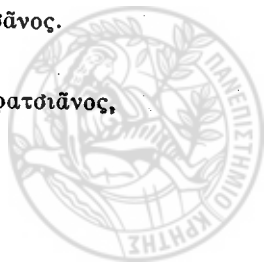
— Κ' ἐγνώριζες ὅτ' ἦτανε 'κεῖνα σκυλιᾷ δικά μου;

— Τὰ γνῶριζα καὶ τᾶδιῶξα μέσ' ἀπὸ τῆ σπορά μου.

— Ποῦθε κατάγεσαι, μωρέ;

— Ἐδῶθε . . . Σφακιῶνος.

Κ' ἐγὼ, σκουλῃκι ἀγνώριστο, ὁ Τζῶρτζης ὁ Γρατσιῶνος,

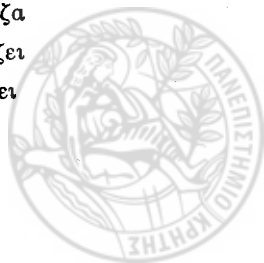
Ἄφέντης σου παντοτεινός, τύραγνος, ἄρχοντάς σου.
 Αὐτὸ τὸ χῶμα, ποῦ πατῶ, ἢ πέτραις, τὰ νερά σου,
 Ἡμερο κ' ἄγριο κλαρί, τ' ἀγέρι σου, ἢ ψυχὴ σου,
 Τὰ ζωντανά σου, τὰ παιδιά, τὸ αἷμά σου, ἢ τιμὴ σου,
 Ὅλα δικά μου, μάθε το. Βουνοῦ καὶ λόγγου ἀγρίμι
 Εἶτ' ἔχει τρίχα, εἶτε φτερό, σιχαμερὸ ψοφῆμι,
 Τὸ διαβατάρικο πουλὶ 'ς ἐμὲ μονάχ' ἀνήκει
 Κι' ἀξίζει τὸ κεφάλι σου λαγόπουλο ἢ περδίκι.
 Γι' αὐτ' ὅθε θέλω θὰ περνῶ κ' ἐγὼ καὶ τὰ σκυλιά μου,
 Τίποτε δὲν ὀρίζετε κ' εἶναι κι' αὐτὴ σπορά μου.
 Κι' οὔτ' ἄλλην τύχην ἀξίζετε. Γενεῖά καταραμένη,
 Δειλὴ, κακογεράματν, 'ς τὸν κόσμον ἀκόμα μένει
 Γιὰ νὰ πομπεύῃ τῶνομα καὶ τὴν κληρονομιά της!

. . . . .

Καὶ 'ς τὰ στερνὰ τὰ λόγια του ἔννοιωσε ὁ ζευγολάτης
 Ὅτι ἓνα δάκρυ ἐνότιζε τ' ἀσπράδι τοῦ ματιοῦ του
 Κι' ὀλόρθαις ἀναδεύοντο ἢ τρίχαις τοῦ κορμιοῦ του.

. . . . .

—Ἄν ἐξερῶθην τὸ κλαρί, πάντα χλωρὴ εἶν' ἢ ῥίζα
 Καὶ μένει πάντα ζωντανὸ ἢ ῥῶδι φάγ' ἢ βρίζα
 Αὐτὸ τὸ βόιδι τὸ μανό, πῶσο βαθεῖα ρουχνίζει
 Τόσο εὐκόλα μυγιάζεται κι' ἀνεμοστροβιλίζει

Και ποῦ τὸ κράζουνε Λαό. Θὰ σπάσῃ τὸ καρίκι
 Και θὰ προβάλλῃ μὲ φτερὰ μιὰ μέρα τὸ σκουλιῆκι.
 Τότε, πουλι τὸ σερπετό, ποιὸς ξέρει ποῦ θὰ φτάσῃ!...

— Δεῖξέ μου αὐτὸ τὸ λείψανο, ποῦ θὰ βρυκολακιάσῃ.

— Ἐγώ... ὁ φτωχὸς ὁ Φωτεινός, ὁ γέρος, ὁ ξεσκλήρῃς
 Ποῦ ρίχνω ἐδῶ τὸ σπορό μου γιὰ νὰ μοῦ τόνε πάρῃς,
 Ἐγώ, ποῦ μὲ τὸν ἴδρωτα τὰ χῶματα ζυμώνω
 Γιὰ νὰ τρώγῃ ἄλλος τὸ ψωμί, ποῦ τρέχω καὶ κεντρόνω
 Τὴν ἀγριλίδα τοῦ βουνοῦ καὶ ποῦ δὲν ἔχω λάδι
 Ν' ἀνάψω τὸ καντήλι μου καὶ ζῶ μέσα 'ς τὸν ἄδη.
 Ἐγώ, ποῦ μὲ τὰ νύχια μου ἀναποδογυρίζω
 Τὸ λόγγο καὶ τὰ ριζιμιά γιὰ νὰ σᾶς τὰ στολίζω
 Μὲ κλήματα, ποῦ δὲν τρυγῶ καὶ ποῦ ποτε δὲν ἔχω
 Λίγο κρασί κεφαλιακὸ τῆ γλώσσά μου νὰ βρέχω.
 Ἐγ' ὁ φτωχὸς ὁ μυλωνᾶς, ποῦ ζῶ 'ς αἰώνια ζάλη
 Καὶ παίρνω κέρδο, πληρωμὴ, προσφάγι τὴν πασπάλη·
 Ποῦ δὲν ὀρίζω τὸ παιδί, ποῦ πάντα ζῶ μὲ τρόμο
 Καὶ ποῦ δὲ βρίσκω ἐδῶ 'ς τὴ γῆ γιὰ νὰ μὲ κρίνῃ νόμο.
 Αὐτός, αὐτὸς εἶν' ὁ Λαός. Τ' ἄψυχο τὸ κουφάρι
 Αὐτὸ 'ναι τὸ καματερό, τὸ ψόφιο τὸ κριάρι...
 Μὴ ρίξῃς ἄλλο φῶρτωμα 'ς τὴν ἔρημ του τὴν πλάτη...

— Συμμάζωξε τὴ γλώσσά σου τὴ φειδινή, χωριάτη,

Μὴ μοῦ ξανάψτεϊς τὴ χολή. Γονάτισε ἐμπροστά μου
 Καὶ ζήτησε συχώρεση γιὰ τὰ λαγωνικά μου . . .
 Δὲ θές, ἀντάρτη, δὲν ἀκοῦς;

— Καλλίτερα τὸ βρόχο

Παρὰ τὰ γόνατα 'ς τὴ γῆ . . . Ἄρα κατάρα τῶχω . . .
 Θάψιναν λάκκωμα βαθὺ καὶ θάταν μέγα κρῖμα,
 Τιμὴ νὰ θάψω κι' ὄνομα μέσα 'ς αὐτὸ τὸ μνήμα.

— Τώρα θὰ ἰδῆς, παλληκαρῶ . . . Ἀκοῦστέ με, συντρόφοι,
 Καὶ μὴ θυμῶστε ἂν λυπηθῶ αὐτὸν τὸν ἄγριον ὄφη . . .
 Νὰ μᾶς πλερώσῃ τὰ σκυλιὰ μὲ τὰ καματερά του,
 Καὶ γιὰ τὴ τόλμη, πῶλαβαν τὰ πέντε δάχτυλά του
 Νὰ σφεντονίσουν κατ' ἐμᾶς ἐκεῖ 'ς τὸ χερουλάτη
 Νὰ συντριφτοῦν μὲ τὸ σφυρί . . . Σ' ἀρέσει, ζευγολάτη;

. . . . .

Καὶ δυὸ σκιάδες πάραυτα ὠρμήσανε κι' ἀρπάξαν
 Τὰ βόϊδια, ποῦταν 'ς τὸ ζυγὸ. Δυὸ ἄλλοι τὸν ἀδράξαν
 Κ' ἐδέσανε τὸ χέρι του 'ς τὸ φοβερὸ χεροῦλι
 Μὲ τὴ σφενδόνα πωῦρανε. Ὅστερα μὲ τὴ σκούλη
 Ἄρχισαν τοῦ κοντόσπαθου ἀργὰ νὰ πελεκᾶνε
 Τ' ἀντρειωμένα δάχτυλα καὶ νὰ περιγελᾶνε.

*Όλο τ' ἀλέτρι ἐδάφηκε τὸ μαῦρο τὸ παιδί του
 *Σ τὸ χῶμα δίπλα ἐμούγκριζε σὰν νάβγαине ἡ ψυχὴ του.
 Κ' ἐκειὸς ὁ γέρο δράκοντας χωρὶς οὔτε ν' ἀχνίσῃ
 Ἐκύτταζε τὸ αἷμά του, ποῦ πότιζε σὰ βρούση
 Τὴ γῆ του τὴ ταλαίπωρη, καὶ μέσα 'ς τὴν καρδιά του
 Μὲ μιᾶς ἀστράψαν τὰ παλῆὰ τ' ἀντραγαθίματά του,
 Κ' ἐσπιθοβόλησε 'ς τὸ νοῦ χρυσόφτερ' ἡ ἐλπίδα
 Μὲ τὴ δική του ἐκδίκηση νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα.

. . . . .

Τὸ Φραγκολόγι ἐσκόρπισε βουβὸ κ' ἐντροπισμένον
 Κι' ἀφίνει ἐκεῖ τὸ Φωτεινὸ 'ς τ' ἀλέτρι του δεμένο.

. . . . .

—Παιδί μου, Μῆτρο, ἀπέθανες;... Πῶς σέρνεσαι 'ς τὸ χῶμα;..
 —Πατέρα, οἱ λύκοι ἐφύγανε;... καὶ ζῆς, καὶ ζῆς ἀκόμα;
 —Σίγα καὶ λῦσέ με ἀπ' ἐδῶ. . . Μὴν κλαῖς, ἦταν γραμμένο.

. . . . .

Καὶ τὸ παιδί τὸ δύστηχο, παράλυτο, σκιασμένον
 Ξεδένει τὸν ἀφέντη του, φιλεῖ τὰ δάχτυλά του

Καὶ τὸ δεξιὸν τὸ χεῖρ του κρεμᾶ ἔς τὴν τραχηλιά του
 Μὲ τὴ σφεντόνα, πῶσταζεν αἱματοποτισμένη.

. . . . .

— Μῆτρο, τὸ βλέπεις; Τίποτε, τίποτε δὲ μᾶς μένει,
 Οὔτε ζευγάρι, οὔτε σπορά. Κρέμονται ἔς τὰ λουλούδια,
 Ποῦ παραστέκουν μαρτυριά, τὰ νύχια, τὰ μελούδια,
 Τὸ αἷμα τοῦ πατέρα σου. Καὶ ἔς τὰ γεράματά μου
 Εὐρέθη χεῖρ ἀνθρώπινο νὰ δείρη τὰ μαλλιά μου . . .
 Νοιώθεις βαθεῖα ἔς τὰ σωθικὰ τ' ἄσπλαχν' αὐτὰ περόνια; . . .

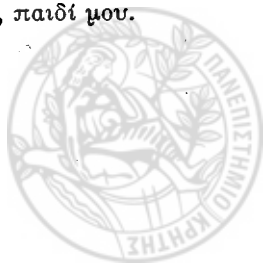
— Δὲ θὰ σδυστοῦν ἀπ' τὴν καρδιά, κ' ἂν ζήσω χίλια χρόνια.

— Τ' ὀρκίζεις μ' ὄλην τὴν ψυχή; . . . Μοῦ τάξεις, τὴ σφεντόνα,
 Ποῦ βράχηκε ἔς τὸ αἷμά μου νὰ τὴ φορῆς εἰκόνα
 Καὶ φυλαχτὸ παντοτεινὸ γιὰ νὰ κρατῆ ἀναμμένο
 Τὸ πάθος μου τ' ἀκοίμητο, πῶχω γιὰ κάθε ξένο; . . .

— Τὸ τάζω . . . Σοῦ τ' ὀρκίζομαι.

— Σοῦ δίνω τὴν εὐχή μου
 Δεμένη μὲ τὴν ἔχτρα μου . . . Πᾶμε ἐπ' ἐδῶ, παιδί μου.

. . . . .

Ἐξόριξε ὁ Μῦτρος τ' ὄρφανὸ τ' ἀλέτρι του ἔς τὸν ὄμο
Σὰν νᾶταν κούφια καλαμιὰ, καὶ τοῦ χωριοῦ τὸ δρόμο
Παίρνει μὲ πάτημα ἐλαφρὸ καὶ μὲ βαρειά τὴ φρένα.
Ἄκολουθοῦσε ὁ Φωτεινός. Μὲ μάτια θερμοασμένα
Κυττάζει γύρου τὰ βουνὰ καὶ λὲς ποῦ ξεθυμαίνει
Θωρῶντας τὴν ἐλάτη του ἢ πύρη, ποῦ τὸν ψένει.

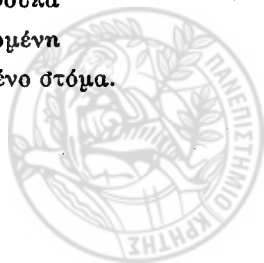
Πόσο ἐμεγάλωσε μὲ μιᾶς! Περονᾷ μὲ τὴ βουκέντρα
Καὶ φαίνεται ψηλότερος ὅτ' εἶναι ἀπὸ τὰ δέντρα.

ΑΙΣΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Φωλιάζουν οι σταυραπτοὶ ἔς τοῦ βράχου τὰ στεφάνια,
Ἐφώλιασε κι' ὁ Φωτεινὸς ἔς τὸν ἐγκρεμὸ τοῦ Κόντρου.
Τέσσαροι τοῖχοι κάτασπροι, ὁ κάτοικας, τ' ἀχοῦρι,
Ἡ μάντρα γιὰ τὰ πρόβατα, μιὰ δεκαριά κυβέρτια,
Πλατύς, καθάριος ὁδορὸς ζωσμένος διπλολίθι
Ὅπου ἐπρασίνιζε πυκνὸς ὁ νύλακας, τὸ μύρτο,
Τ' ἀγιόκλημα, ἡ μελετινή, κι' ὄπου ἄπλωνε ἕνας φράξος
Τὰ δροσερὰ κλωνάρια του σφιχτὰ περιπλεγμένα
Μ' ἕνα φτακοῖλι καρπερὸ καὶ μ' ἕνα βοῖδομμάτη,
Εἶν' τὸ βασίλειο τοῦ φτωχοῦ. Τάρασε πάντα ἐκεῖθε
Νὰ χαιρεταὶ τῇ θάλασσᾳ, πῶσο πλατύτερ' εἶναι
Τόσο σοῦ κλέφτει τὴν καρδιά, τόσο τὸ νοῦ σοῦ πνίγει.
Τὴν ἐβλεπε χίλιαις μορφαῖς ν' ἀλλάζῃ, χίλιαις ὄψαις
Πότε νὰ γλύφῃ τὸ γυαλὸ προσκυνημένῃ δοῦλα
Καὶ πότε νὰ τὸν μάχεται τρελλή, ξεστηθωμένῃ
Μ' ἀνεμοσκόρπιστα μαλλιά καὶ μ' ἀφρισμένο στόμα.

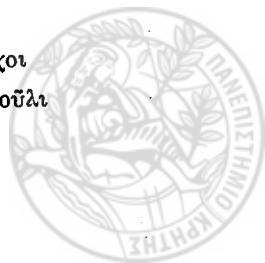
Κ' ἦταν ἡ ἔρμην ἑλληνική. Κ' ὑπόφερνε νὰ νοιώθῃ
 Τὰ φράγκικα τὰ κάτεργα τῆ ῥάχῃ της νὰ ὀργόνουν
 Καὶ νὰ τῆς δέρνη τὰ πλευρὰ μὲ τὰ κουπιὰ του ὁ ξένος!

. . . . .

Ἦρθε 'ς τὴν Κόκκινη Ἐκκλησιὰ ἐξῆντα χρόνους πίσω
 Ἔνας σοφὸς καλόγερος φευγᾶτος ἀπ' τὴν Πόλιν
 Κ' ἔμειν' ἐκεῖ κι' ἀσκήτευε. Τὸν ἔκραζαν Νικήτα.
 Ἦξερε γράμματα πολλὰ κ' ἐγιάτρευε τοῦ κόσμου
 Μὲ ξόρκια καὶ μὲ βότανα τὰ χίλια μύρια πάθῃ.
 Τὸ ῥίμα, τὸ κακὸ σπυρί, τὴ φάγουσα, τὸ λέφα,
 Τὸ μαλαθράκι, τὸ καρφί, τὴ λιόκρισι, τὴ λύσσα.
 Ἐπὶ τὸ πρόσταγμά του τὰ κουφὰ ἐφεύγανε, ἡ ἀκρίδες,
 Ἄπὸ τὰ πρόδατα ὁ χαμός, ἀπὸ τὰ γίδια ὁ ἴσκιος.
 Τὸν ἐλατρεύαν τὰ χωριὰ κι' ὁ Φωτεινός, ὁποῦταν
 Ἐπὶ τὸ μοναστήρι δόκιμος καὶ τὸν ἀκολουθοῦσε
 Ὅταν τὸν ἔστελναν νὰ βγῆ γιὰ διακονίαν τριγύρω,
 Ἔμαθε λίγο διάβασμα κι' ἄκουσε κ' ἱστορίας
 Ἄπὸ τὸν ἅγιον ἀσκητὴ, ποῦ τοῦχανε κεντήσῃ
 Τὸ λογισμό του τὸν ὀκνὸ καὶ τὴ σκουριά ξεπλύναν,
 Ὅπου ἔτρωγε κάθε καρδιά 'ς αὐτὰ τὰ στεῖρα χρόνια.

. . . . .

Ἐκεῖνος τοῦπε μιὰ φορὰ, ποῦ βρέθηκαν μονάχοι
 Νὰ κάθωνται ἀπολείτουργα 'ς τὸ πέτρινο πεζοῦλι

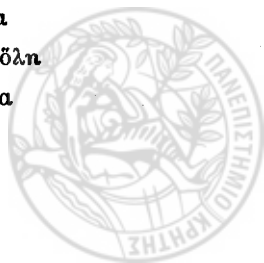

Καὶ τοῦπε πῶς ἐσμίξανε καὶ πῶς κριαρωθῆκαν
 Μέσα ς' αὐτὸ τὸ στένωμα γιὰ τὴ σκλαβιά τοῦ κόσμου
 Δυὸ πολεμάρχοι φοβεροὶ καὶ πῶς ὁ νικημένος
 Ἐπὶ δυὸ λάμψαις, πῶδ' ἔλεπε ν' ἀστράφτουν ἐμπροστὰ του,
 Τῆς Κλεοπάτρας τὴ ματιὰ κ' ἓνα μεγάλο θρόνο,
 Ἐδιάλεξε τὴν ὠμορφιά κ' ἐσδύστηκε μαζί της.
 Καὶ τοῦπε πῶς ὁ νικητὴς γιὰ νὰ φυλάξῃ πάντα
 Τὴ δόξα του ὀλοζώντανη καὶ τὴ χρυσὴ του μοῖρα
 Ἐξεθεμέλιωσε σκληρὰ χώραις, χωριὰ καὶ τάφους
 Κ' ἔχτισε τὴ Νικόπολιν, κουφάρια μὲ κουφάρια,
 Σύντριμμα μὲ συντριμματα, κ' ἦταν σεισμὸς ὁ χτίστης.

Ἐπὶ τὰ τότε ἐσκέπασε κάμπους βουνὰ καὶ κῦμα
 Θαλοῦρα μαύρη καὶ πυκνὴ γιὰ τετρακόσους χρόνους,
 Σαπίλα κ' ἀποκάρωμα. Κάνενας ἄλλος χτύπος
 Τὸν ὕπνο δὲν ἐδιάκοψε ἔς τ' ἀπέραντο τὸ μνημα,
 Παρὰ ῥοχάλισμα βαθὺ καὶ τὰσπλαχνο τοῦ χρόνου
 Τὸ δαγκανάρι, πάλαι τὴ νεκρωμένη πλάση
 Κ' ἐτοίμαζε ἄλλο ζύμμα μὲ τὴν παλαιὰ τὴ σκόνη

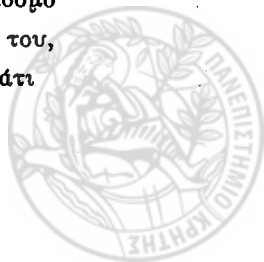
Τοῦπε πῶς ἓνας βασιλεῖας, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος,
 Τὴν πρώτην μέρα πῶδ' ἔραξε ἔς τὰ χέρια τὴν κορῶνα
 Ἐξάνοιξ' ὅτι ἐπάνω της πηχτὴ πηχτὴ δὴν αἶμα
 Τὴν ἐσκοτιδίαζε ἡ σκουριά καὶ θὰ τὴν ἔτρωγε ὅλη
 Ἄν δὲν τῆς ἔδιδε βαφὴ καὶ βάφτισμα καὶ χρίσμα

Τὴ λάμπη τῆς Ἀνατολῆς, τὸ φῶς τοῦ Σταυρωμένου
 Καὶ τοῦ Βοσπόρου τὰ νερά. Καὶ πάραυτα φυτρώνει
 Ἐν τὸ πρόσταγμα τοῦ γίγαντα μέσ' ἀπ' τὰ κύματά μας
 Τὸ Κράτος τὸ Βυζαντινὸ, πῶζησε χίλια χρόνια
 Χωρὶς ἓνα ξανάσασμα, ξεσπαθωμένο πάντα,
 Γιὰ νὰ κρατῇ τὴν ἄδυσσο, ποῦ μούγκριζε νὰ πνίξη
 Τὴν Δύση τὴν ἀχάριστη. Κι' ὡς τόσο μιὰν αὐγὴ
 Φράγκοι φονειάδες Χριστιανοὶ μὲ προδοσίᾳ, μ' ἀπάτη
 Τοῦ φόρεσαν τὰ σίδερα, τοῦ σάλεψαν τὴ ρίζα
 Καὶ τὸ κατάκοψαν σκληρὰ ἔς ἀμέτρηταις λουριδαῖς.

Ὑστερα πάλαι ἀνάζησε κ' ἔρρευε λίγο λίγο
 Σὰν πλάτανος, ποῦ πάληωσε καὶ βλέπει κάθε μέρα
 Κατάξεροι νὰ πέφτουνε οἱ κλώνοί του ἓνας ἓνας
 Μὲ κάθε βαρυχειμωνιά, καὶ ποῦ δὲ συγκρατιέται
 Γιατ' ἔχει κούφια τὴν καρδιά, παρὰ μὲ λίγη φλοῦδα.

Τὰ γνώριζ' ὅλα ὁ Φωτεινὸς κι' ὅταν ἐκεῖθ' ἐπάνου
 Ὀλόγυρά του ἐκύτταζε κι' ἐβλεπ' αὐτοὺς τοὺς τάφους,
 Ὅλον αὐτὸν τὸν ξεπεσμό, ὅλην αὐτὴν τὴν νέκρα
 Ἔμενε σὰν παράλυτος καὶ γιὰ νὰ διώξη ὁ μαῦρος
 Τὴν καταχνιά, ποῦ πλάκονε ἔς τὴν ἀκακὴ ψυχὴ του
 Ἐφευγε τὸν ἀπέραντον, τὸν πεθαμμένον κόσμον
 Κ' ἐγύρευε παρηγοριὰ ἔς τὰ κατορθώματά του,
 Ποῦταν ἀκόμα ζωντανά, κ' ἐσθίλωνε τὸ μάτι

Μ' ανέκφραστη κρυφή χαρά 'ς τοῦ Καλαβροῦ τὰ πλάγια,
 'Σ τὴν λαγκαδιὰ τῆς Μελίσσας, 'ς τὰς Σπαθαριαίς, 'ς τὸν Κάπρο,
 'Σ τὰ χίλια τὰ λημέρια του καὶ τότε ἀναπαμμένος
 'Ἐρρίχνε λίγο κρίθινο ψωμί μέσ' 'ς τὸ σακκοῦλι,
 'Ἐβανε ἐμπρὸς τὰ βόϊδια του κ' ἔτρεχε 'ς τὸ χωράφι.

. . . . .

Μέσα δὲν εἶχε χώρισμα ὁ φτωχικὸς ὁ πύργος
 Κι' ἀπ' ἄκρη 'ς ἄκρη εἶν' ἀνοιχτός. Ὀλόγυρα 'ς τὸν τοῖχο
 Κρέμονται τὰ δοξάρια του, μὲ τὸ σπαθὶ μιὰ ζώστρα
 Ἐνα πελέκι σκαλιστὸ σιδεροστελιασμένο,
 Τ' ἀκοίμπτο κανοῦλι του ἐμπρὸς 'ς ἐμὴν εἰκόνα,
 Πῶδειχνε τὴν Ἀνάσταση, κ' ἔφερεν κρεμασμένη
 Σὰν τάμμα, σὰν προσκύνημα τῆ φοβερῆ σφεντόνα,
 Καὶ σκορπισμένα ἐδῶ κ' ἐκεῖ χίλιων λογιῶν συγύρια
 Ἀρήλογος, πινακωτὴ καὶ πλάστης καὶ δρυμόνι,
 Ἡ ἀνέμη μὲ τὰ γνέματα, τὸ τυλιγάδι, ἡ δροῦγα,
 Ὁ οἶκος μὲ τὰ μάλλινα τὰ παρδαλὰ διπλάρια
 Καὶ μιὰ κρεμάθα μὲ πιτιαὶς σιμὰ 'ς τὸν καπνοδόχο
 Κι' ὁ λυχνοστάτης 'ς τὴ γωνιὰ κι' ἕνας ἀλατολόγος
 Καὶ τοῦ φτωχοῦ τὸ χάλκωμα καὶ λιναροσκουκίδες
 Καὶ τοῦ γιωργοῦ τὰ σύνεργα, βουκέντραις, καρπολόγοι
 Καὶ δικριάνια ἕνα σωρὸ καὶ δέμα μὲ ἀντιφράβδια
 Καὶ δυὸ κουλούφια ἀτάραγα, μὲ γέννημα, ποῦ οἱ φίλοι
 Μαζὶ μὲ δυὸ καματερά 'ς τὸ ζευγολάτν ἐστεῖλαν

Ποῦ θὰ τὴν πιοῦν μ' ἓνα φιλί! Χνοῦδι παρθένου κρίνου
Χαρά, χαρά 'ς τὰ δάχτυλα, ποῦ τὸ μαλάξουν πρῶτα!

. . . . .

— 'Ρίξ' ἓνα ξύλο 'ς τὴ φωτιά νὰ πέσουν δέκα θράκια,
νὰ πυρωθοῦν τὰ πόδια μου κ' ἐξύλιασαν, Θωδοῦλα.
Καλοκαιριὰ τῆς Παπαντῆς, μαρτιάτικος χειμῶνας,
Θυμᾶσαι ποῦ σᾶς τῶλεγα; . . . Σαράντα χρόνους πίσω
Παρόμοια μ' ἤβηκε χιονιά. "Ἡμαστ' ὄχτῶ συντρόφοι
Κρυμμένοι μέσα 'ς τ' Ἄλατρο. Μᾶς πρόδωκ' ἓνας γύφτος
Καὶ μᾶς ἐκλείδαν ἑξαφνα τριάντα τόσοι Φράγκοι.
'Εσκότῳσα τὸν ἀρχηγὸ κ' ἔχασα τὸ Χαρίτο,
Ποῦτανε πύργος ζωντανός. Μὲ τὸ σπαθὶ 'ς τὸ χέρι
Περάσαμ' οἱ ἄλλοι ἀνέγγιχτοι . . . Μᾶς πήρανε ξελάκου,
'Εχλόνιζε πυκνά, πυκνά καὶ τὰ πατήματά μας
'Εσκέπαζαν ἐσπλαχνικὰ τὰ γνέφη κ' ἡ μαυρίλα.
Φτάνω 'ς τὰ Χαραδιάτικα. Μοῦ τᾶχανε πιασμένα.
Περνῶ τὸ Γένη κ' ἔρχομαι ὡς κάτω 'ς τοῦ Δαισῆμου.
'Ἦταν ὁ τόπος ἀνοιχτός . . . Χωρὶς νὰ ξαναδάνω
'Εμπρός, ἐμπρός 'ς τὰ Σύδοτα. Ἐκεῖθε 'ς τ' Ἀλεχτοχῶρι
Καὶ μιὰ καὶ 'ς τὸ Λειψόπτυργο. Ἐ τὴν Εὐγερο ἀναιδαίνω
Καὶ παίρνω ἐκεῖθε τὸ Σκληρό. Περνῶ Μαραντοχῶρι,
Κοντάραινα καὶ Βουρνικά, τρῶμε ψωμί 'ς τὸ Σύδρο.
Εἶχαμε γεινὴ δεκοχτώ. Ποιὸς μὲ κρατοῦσε τότε;
'Ανέβηκα 'ς τὸν Ἄν Λιά κι' ἀπὸ τὸ Λαγινάκι

Μὲς ἔς τὸ Νειοχώρι ῥοβολῶ. Οἱ Φράγκοι μεθυσμένοι
 Ἐ τοῦ Λογοθέτη ἐπλάγιαζαν . . . Κι' ἀπὸ τὰ τότε ἀκόμα,
 Θωδοῦλα, δὲν ἐξύπνησαν . . . Τὰ χιόνια κι' ὁ χειμῶνας
 Μοῦταν, παιδί μου, σύντροφοι καὶ τὰ στοιχεῖα μ' ἐτρέμαν . . .
 Τώρα, ποῦ ὁ λύκος γέρασε, τότε δαγκᾶν οἱ σκύλοι . . .
 Ἡ δὲ μ' ἀκοῦς, Θωδοῦλά μου; . . . Μὴ ῥίχνεις τόσα ξύλα,
 Πίσω εἶν' ἡ μέραις τῆς γρηᾶς...

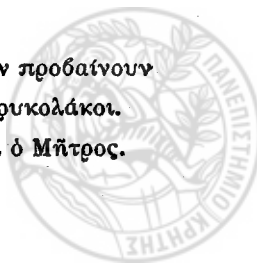
— Βλέπεις φωτιά, πατέρα;

Οὔτε χριστουγεννιάτικη! τὴν πάντρεψες ὁ ἴδιος
 Τὸ βράδυ τὴν παραμονή, τὴν πότισες μὲ λάδι,
 Τὴ ῥάντισες κρασί παλῆό . . . Δὲ λησιμονεῖ τὴ χάρη
 Καὶ τώρα ποῦ τὴν ἐκραξες ἀναγαλλιάζει ἐμπρός σου.
 Τί ξυλοχάλαση εἶν' αὐτή! Ἄν ταῦρηκ' ἡ Τρωάδα
 Τ' ἀχαρα χειλιδόνια μου! . . . Πατέρα, νὰ σ' ἀλλάξω.

— Καταίβασε τὰ λάχανα, Θωδοῦλα, μὴ μοριάσουν
 Καὶ φέρε λίγο ἀνάλατο. Μ' αὐτὸ τ' ἀγριοκαῖρι
 Ἐθύμωσε τὸ χέρι μου καὶ νοιώθω ὅτι μὲ σφάζει . . .
 Τάχα νὰ ξεφεγγάρωσε; . . . Παιδί μου, θάληθ' ἀπόψε
 Ὁ γέρο Φλώρος ὁ Χτενᾶς . . .

— Ἀπόψε δὲν προβαίνουν

Ὅχι ὁ Χτενᾶς, πατέρα μου, ἀλλ' οὔτε οἱ βρυκολάκοι.
 Χαρὰ ἔς ἐκεῖνον, ποῦξερε ποῦ παραδέρνει ὁ Μῆτρος.

—Καὶ γιὰ τὸ Λάμπρο δὲ ῥωτᾶς;... Μοῦ κρύβεται, Θωδοῦλα...

—Ὅχι, πατέρα, μὴν τὸ λές... Γιὰτί νὰ μὲ πικραίνης;
Γιὰ σὲ δὲν ἔχω ἀπόκρυφα κ' εἶδαι πνευματικός μου.

—Μὴ μοῦ χολοταράξεις... Ἐλ' ἀλλάξέ με πρῶτα
Κ' ὕστερα τὰ σὺβάζομε. Θὰ ἰδῆς πῶς λαχταρίζει
Γιὰ σὲ τοῦ γέρου σου ἡ καρδιά... Βλέπεις, μ' αὐτὰ τὰ χιόνια
Πῶς μοῦ φλογίστηκε ἡ πληγὴ; Τώρα μαθαίνω ὅτ' ἔχει
Πατέρα ὁ Χάρος τὸ Βορειᾶ καὶ μάνα του τὴν πάγρα...
Κακὰ ποῦν' τὰ γεράματα! Ἔχομε πέντε μῆνες
Μ' αὐτὰ τὰ παληοδάχτυλα! Ἄλλη φορά θὰ νᾶταν
Λησμονημένα τρεῖς φοραῖς... Μικρότερι μοτάρι
Βάλε 'ς ἐκείνην τὴ σπληνᾶ... Σπρῶξέ το πάρα μέσα,
Θωδοῦλα, μὲ τὸ μῆλι μου... δὲ μοῦ πονεῖ... μὴν τρέμεις...
Καλλίτερο ἀπ' ἄρμὸ 'ς ἄρμὸ νὰ μ' ἴθειλαν συντριψῆ,
Παρὰ τὴν ἄτιμη ξυλιά, ποῦ μῶχει καταφέρῃ
Ἐδῶ, Θωδοῦλα, 'ς τὰ μαλλιά τὸ φράγκικο θρασῆμι...
Τὴ νοιώθω ἐπάνω μου βαρεῖα ὡσὰν τὸ Μέγα Ὅρος
Καὶ τόσο μ' ἐζεμάτισε, τόσο βαθεῖα, παιδί μου,
Ἐσκύλαψε τὴ σάρκα μου, π' ἀκόμα τρομασμένος
Ἐ τὸν ὕπνο μου ὄνειρεύομαι συχνὰ τὸ δοκανίκι,
Πῶδεραι τὸ κεφάλι μου καὶ σὰν ἀστροπελέκι
Τὸ βλέπω πάντοτ' ἔτοιμο νὰ πέσῃ νὰ μὲ κάψῃ.

Δὲ θὰ μὲ λυώσῃ ἡ μαύρη γῆ, ἂν δὲν ξεπλύνω πρῶτα
Αὐτό μου τὸ μελάνωμα . . .

— Πατέρα, θὰ τὸ πλύνῃς.

— Καὶ ποῦθε τῶμαθεσ ἐσύ; . . . Ποῦ τᾶκουσεσ; . . . Πῶσ ξέρεισ; . . .

— Πατέρα, μὴν εἶδ' ἄγριος . . . Μοῦ τῶπεν ἡ καρδιά μου,
Μάρτυρας ἡ σφεντόνα σου . . .

— Κι' ὄχι κάνενας ἄλλος; . . .

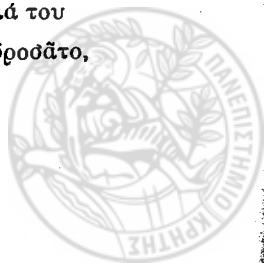
Δὲ σοῦπε ὁ Μῆτροσ τίποτε; Τίποτε κι' ὁ Λαμπράκης;

— Πατέρα μου, δὲ μ' ἀγαπᾷς . . . Τί; σκιάζεσαι ἐδῶ μέσα; . . .

— Μὴν κλαῖς, Θωδοῦλά μου, μὴν κλαῖς. Τὸ ξέρεισ, 'ς τὸ λαιμό μου
Κρεμάστικ' ὄλος ὁ Λαός. . . Ἀλλοτίμονον, παιδί μου,
Ἄν προδοθῇ τὸ μυστικό! . . .

— Πατέρα μου, ἀπὸ μένα; . . .

— Ὅχι, ἀξετίμωτο παιδί. Ἄν μέμφωμαι τὸν ἥλιο,
Ποῦ μοῦ ζεσταίνει τὴν ψυχὴ, τ' ἄκακο χειλιδόνη,
Ποῦ μοῦ γλυκαίνει τὴ ζωὴ μὲ τὸ κελάδημά του
Κ' ἐπάνωθὲ μου στεῖ φωλεῖα, τ' ἀγέρι τὸ δροσάτο.

Θωδοῦλα, τὴν εἰκόνα μου, π' Ἀνάστασιν μοῦ τάζει
 Γιὰ τὸ νεκρὸ τὸ Γένος μου καὶ γιὰ τὸ λείψανό μου,
 Μπορῶ νὰ μέμφωμαι κ' ἐσέ... Μὴν κλαῖς, συμπάθησέ με...

. . . . .

Κι' ὁ γέρος, ποῦ μετάνιωσε, μὲ τὸ ζερβὶ τὸ χέρι
 Ἀνασπκόνει τρυφερὰ τ' ἀγγελικὸ κεφάλι,
 Πούταν γυρμένο 'ς τὴν πληγὴ, 'ς τὴν ἀγκαλιὰ τὸ σφίγγει
 Καὶ τ' ἀνασπάζεται γλυκά... Μὲ δακρυσμένο μάτι
 Ἐκύτταζε τὸν οὐρανὸ καὶ μὲ φωνὴ πνιμμένη
 Ὁ μαῦρος εἶπε σιγαλά... «Θεέ μου, εὐτύχησέ την!»

. . . . .

— Βλέπεις, Θωδοῦλα, δὲν μπορῶ μ' ὅση κι' ἂν ἔχω ζῶρη
 Αὐταῖς ταῖς δυὸ βροχίδαῖς σου μὲ μιᾶς νὰ χερακώσω.
 Ξέρεις γιατί, παιδάκι μου;

— Πατέρα μου, σοῦ μοιάζω.

— Ἡ σχωρεμένη ἡ μάνα σου (νάχωμε τὴν εὐχή της!)
 Τὰ πρῶτα δώκοψε μαλλιά καὶ τάρριξε 'ς τὸ βάτο...

— Στοχάσου τί παράλλαγμα ποῦ θάγεινε, τί σκιάχτρο!

— Κ' ὕστερα μὲ φειδόντυμα σ' ἔτριβε αὐγὴ καὶ βροδῦ...

Σὲ σταύρωσα, Θεοδοῦλά μου, μ' αὐτὸ τὸ ἔρμο χέρι,
 Νάθε κοπῆ καλλίτερα . . . Μὴ μοῦ τὸ παρασφίγγεις.
 Τ' ἀνάλατο μ' ἐγλύκανε . . . Ὡς τότε θὰ περάσῃ . . .

. . . . .

Κ' ἡ περδικούλα τοῦ βουνοῦ μὲ τὴ χαρὰ 'ς τὰ χεῖλα
 Σὰν νάταν ἄγια λείψανα φιλεῖ τὰ λαβωμένα
 Τὰ δάχτυλα τοῦ Φωτεινοῦ, πούχε γιαιτρολογίση
 Καὶ τὰ σταυρόνει τρεῖς φοραῖς . . .

. . . . .

— Πατέρα, θέλεις ἄλλο;

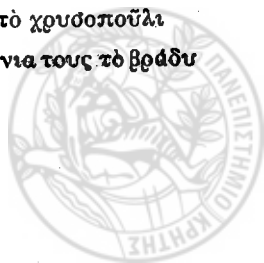
Ἄκοῦς ἡ Λάμα μου ἀληχτᾶ, ζητᾶ κ' ἐκείνη δεῖπνο.

— Σίγα, Θεοδοῦλα, μιὰ στιγμὴ ν' ἀκουρμαστῶ τὴ σκύλα . . .

Δὲ σ' ἀνακράζει γιὰ ψωμί . . . Βαθειὰ περνᾶ διαβάτης
 Ἡ νοιώθει λύκου διάνεμα . . . Κάθισ' ἐδῶ σιμά μου.

— Καλλίτερα γονατιστὴ . . . πρόσταζε . . . τί μ' ὀρίζεις;

— Θεοδοῦλα, ὅταν σωριάζονται τὰ γνέφη 'ς τὴν Ἑλλάτη
 Κι' ἀντίκρου ἀστράφτη ὁ Ζάλογγος κ' ἐρθῆ τὸ χρυσοπούλι
 Καὶ τὰ σπουργίτια ἀνταριαστοῦν 'ς τὴν κόρνια τους τὸ βράδυ

Και βιαστικάς ἢ μέλισσαις ἀφήσουν τὴ βοσκὴ τους,
 Μακρὰ δὲν εἶναι ἡ χειμωνιά. Βουνὸ συγνεφιασμένο
 Εἶμαι κ' ἐγώ, Θωδοῦλά μου. Φωλειάζουν 'ς τὰ μαλλιά μου
 Ἄστροπελέκια φλογερὰ καὶ τῆς καρδιάς μου οἱ χτύποι
 Εἶναι βρονταῖς ἀπόκρυφαις κ' ἐννοιωδες πρὶν ξεσπάσῃ
 Καὶ σύ, γλυκειά μου μέλισσα. Παιδί μου, ἡ ὥρα σφίγγει.
 Θὰ σπκωθοῦμε 'ς τ' ἄρματα κ' ἐγὼ φτωχὸς καὶ γέρος
 Θὰ νὰ πιαστῶ μὲ μιὰ Φραγκιά. Ἄποψε θάρθη ὁ Φλώρος,
 Καὶ τὰ παιδιά, ποῦ λείπουνε, ὡς αὔριο θὰ φτάσουν,
 Θὰ τάκλεισε ὑσφαλτα ἡ χιονιὰ μέσα 'ς τὸ μοναστήρι
 Τ' Ἄν Νικόλα 'ς τὴν Ἡρά. Αὐτὴ ἡ βοή θὰ φέρῃ
 Γοργά, γοργὰ καὶ τὸ σεισμό... Ὁ,τ' εἶπ' ὁ Θεὸς θὰ γείνη! ...
 Θωδοῦλά μου, εἶν' ὁ πόλεμος τοῦ Χάρου τὸ μεθύσι.
 Προβαίνει τότε ὁ θεριστὴς μὲ τὸ τυφλὸ δρεπάνι
 Μὲς 'ς τὴν ἀνθρώπινη σπορὰ κι' ὅσα κι' ἂν δράξῃ στάχυα
 Εἶτε μεστὰ εἶτ' ἄμεστα τὰ κόβει γιὰ ν' ἀρπάξῃ
 Διπλὸ τριπλὸ τὸ γήμορο, ποῦ τοῦ χρωστάει ὁ κόσμος.
 Ποιὸς ξέρει τί μοῦ μέλλεται, τί μέλλεται τοῦ Μἄτρου;
 Θωδοῦλα, ἂν μείνης ὀρφανή;... Μὴν κλαῖς... ἐσύ, παιδί μου,
 Ἐδύζαξες ἀπὸ μικρὴ παρόμοιαις ἱστορίαις ...
 Δὲ θὰ σ' ἀφήσω ξήσκεπν... Θωδοῦλα, ποιόνε θέλεις;

— Πατέρα μου, κάνένανε.

— Ὁ,τ' εἶπα θὰ νὰ γείνη.

— Πατέρα, μὲ βαρέθηκαν;

— Εἶναι μεγάλο κρίμα

Νὰ φαρμακεύης ἄδικα τώρα τὰ ὕστερά μου.

— Πατέρα, μὴ ταράζεσαι . . . Ὅποιοι θελήσῃς δός μου.

— Σ' ἀρέσει . . . ὁ Μῆχος ὁ Ῥιζᾶς;

— Πατέρα, ἀκοῦς τὴ Λάμια;

Νὰ πάω νὰ ἰδῶ τί γένηται;

— Θὰ ρίξῃ δυὸ χαλίκια,

Ἄν ἦν' ὁ Φλώρος πῶρχεται, ἔς αὐτὸ τὸ παραθύρι.

Μὴ βιάζεσαι, ἀποκρίσου μου . . . Θωδοῦλά μου, μὴ θέλεις

Τὸ Φίλην, πῶχει βιὸ πολὺ καὶ γράμματα καὶ γνώση;

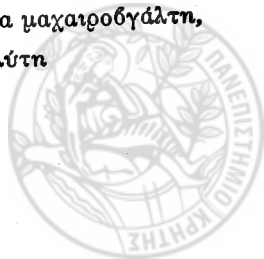
— Ἡ σκύλα τρώει τὰ σίδηρα . . . Ἄλλ' ὄνομα δὲν ἔχεις;

— Σκύψε κρυφὰ νὰ σοῦ τὸ πῶ . . . Θωδοῦλά μου, τὸ Λάμπρο;

— Τὸ Λάμπρο . . . ναί . . . πατέρα μου.

— Ἐνα μαχαιροβγάλτη,

Τοῦ Φλώρου τ' ἀγριόπαιδο, τὸ βραχοκαταλύτη

Ποῦ μ' ἔνα γρόθο ἐσκότωσε τριέτικο δαμάλι
 Γιατ' εἶχ' ἀψὺν τὸν κάματο, ποῦ ξενυχτᾷ 'ς τὸ λόγγο
 Για νὰ σκοτώσῃ ἓνα λαγό, ποῦ κράτησ' ἓνα λύκο
 Μὲ τῶνα χέρι ἀπ' τὴν ὥρὰ καὶ τῶσχισε μὲ τ' ἄλλο
 Πέρα καὶ πέρα τὴν κοιλιά . . . Αὐτὸν τὸ Λάμπρο θέλεις;
 —Ναί . . . ναί . . . πατέρα μου γλυκέ . . . Ἄν ἦν' ἡ βούλησή σου.

—Ὅσ' εἶν' τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ κι' ὁ ἄμμος τοῦ πελάγου
 Τόσαις εὐχαῖς, παιδάκι μου, καὶ τόσαις εὐλογίαις
 Νᾶχετε τοῦ πατέρα σας! . . . Θὰ πολεμήσω τώρα
 Χίλιαις φοραῖς καλλίτερα . . . Εἶναι φτωχὸς ὁ Λάμπρος
 Κι' ἄλλον δὲν ἔχει θησαυρὸ παρὰ τὴ λεβεντιά του
 Καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ Λαοῦ . . . Θωδοῦλά μου, σοῦ πρέπει.
 Ἄκου μιὰ πρώτη λιθαριά . . . Δὲ σοῦπα ὄτ' εἶν' ὁ Φλῶρος;
 Ἐχει γερὸ τὸ κόκκαλο καὶ δὲν ψηφᾷ τὰ χιόνια.
 Ἐννοιώδες καὶ τὴ δεύτερη; . . . Θὰ πάγω ἐγὼ ν' ἀνοιξῶ,
 Αὐτὴν τὴν ὥρὰ τὰ παιδιά δὲ δείχνονται 'ς τὴ θύρα.

Πετάχτηκεν ὁ Φωτεινὸς σὰ σπιθ' ἀπ' τὴ γωνιά του
 Καὶ πιάστηκε ἀπ' τὸ μάνδαλο.

—Ποιὸς εἶσαι καὶ τί φέρνεις;

—'Ο Φλώρος!... τὴ σφεντόνα σου...

. . . . .

Πάραυτ' ἀνοίγ' ἡ θύρα

Τοῦ πολεμάρχου διάπλατη καὶ χιονισμένος πέφτει
 Ἐπὶ τὴν τραχηλιά τοῦ Φωτεινοῦ ὁ νυχτοπεζοδρόμος.
 Ἄγκαλιασμένους, κατάσπρους τοὺς δυὸ παλληγκαράδες
 Δένει σφιχτὰ παμπάλαιη, σιδερωμένη ἀγάπη
 Κ' ἐμπρὸς εἰς τὴν ἀναλαμπή, ποῦ ἐπάνω τοὺς σκορποῦσαν
 Τὰ φλογισμένα τὰ δαυλιά, σοῦ φαίνεται πὼς στέκουν
 Σὰ δυὸ κοτρόνια κλειδωτὰ καὶ θολογυρισμένα
 Ἔτοιμα νὰ κρατήσουνε χωρὶς νὰ ξεχωρίσουν
 Ὅλον τὸ μαῦρο χαλασμό, ποῦ βράζει ὀλόγυρά τους.

. . . . .

—Φλώρο, τὸ ξέρεις, ἔδωκα τὸ Λάμπρο ἔς τὴ Θωδοῦλα...
 Ἔλα, παιδί μου, φίλησε τ' ἀνδρειωμένο χέρι
 Τοῦ δεύτερου πατέρα σου καὶ πάρε τὴν εὐχή του.

—Παίδι μου, καλοῤῥίζικη... Ἦταν δική μου μοῖρα
 Νὰ ἰδῶ μὲς ἔς τὸ καλύδι μου νὰ λάμπη τέτοια ἀχτίδα.

. . . . .

—Θωδοῦλά μου, ἡ κρυφὴ χαρὰ σοῦ κλείδωσε τὸ στόμα

Κ' εἶναι τὰ μάτια σου θολά, πνιμμένα μέσ' ἔς τὸ δάκρυ.
Στρῶσέ μας νὰ δειπνήσουμε καὶ πλάγιασε, παιδί μου.

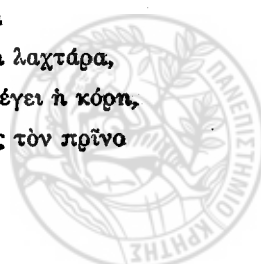
— Εἶν' ἔτοιμο, πατέρα μου . . . Σ' ἀφίνω καλὴ νύχτα.

. . . . .

Κ' ἡ Λάμια ἡ Περατιανή, ποῦχε σκληρὸ τὸ δόντι
Ὅσ' εἶχε πίστη ἀπάτητη, σὰν νάθε καταλάβῃ
Τί λούλουδο ἔξεφύτρονε μέσ' ἀπ' τὰ φυλλοκάρδια
Τῆς κόρης, ποῦ τὴν ἔτρεφε, καὶ ποιά πηγὴ, θαμμένη
Ἐστὸν κόρφο τὸν παρθενικό, ἔδιν' ἐκεῖ τὰ δάκρυα,
Ποῦ ἔς τὰ πυκνά της βλέφαρα ἐλάμπαν κρεμασμένα
Κ' ἐτρέμαν ἐτοιμόρροπα, ἡ Λάμια ἡ δόλια ὀλόρθη
Τὰ μπροστινὰ τὰ πόδια της ἔς τοὺς ὤμους τῆς Θωδοῦλας
Ἐστήλωσε ζερδιά δεξιά καὶ πρὶν δεχτῆ τὴ σφῆνα
Ὅπου τῆς πρόσφερε ἡ κυρὰ ἀπὸ ψωμί καθάριο
Τῆνε φιλεῖ γλυκὰ γλυκὰ καὶ ξελαγανιασμένη
Πιετιέτ' εὐθύς ἔς τὸν ὀδωρό . . . Τί θησαυροὶ κρυμμένοι
Μὲς ἔς τὴ φωλεὶά τὴ φτωχικὴ τοῦ γέρου ζευγολάτῃ!

. . . . .

Ἐμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα της ἡ Θῶδω γονατίζει
Καὶ νοιώθει μέσα ἔς τὴν καρδιὰ κρυφῆ, κρυφῆ λαχτάρα,
Ποῦ ὡς τότε δὲν ἐγνώριζε . . . « Χριστέ μου, λέγει ἡ κόρη,
Ἐσύ, ποῦ δίνεις στοίχειωμα ἔς τὸν πλάτανο, ἔς τὸν πρῖνο

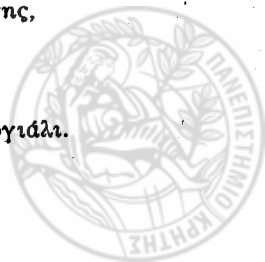

Καὶ τοὺς διατάξεις τὸ θυμὸ τοῦ σίφουνα νὰ σβοῦνε
 Ὅταν ὀρμῆ θεότυφλος ν' ἀρπάξῃ τὰ λουλούδια,
 Π' ὀλόγυρά τους φύτρωσαν, τὸ γέροντά μου βόηθα
 Ἐσύ πατέρα τοῦ φτωχοῦ, καὶ δόσε του ἓνα τρίμμα,
 Χριστὲ δικαιοκρίτη μου, ἀπὸ τῆ δύναμή σου!
 Τὸ δέντρο π' ὀλομόναχο μὲ τὰ πυκνά του φύλλα
 Σκεπάζει τώρα τὰ φτωχὰ τὰ παραβλάστάρά του,
 Ὅταν ξεσπάσῃ ἡ χειμωνιά, Χριστέ μου, μὴ τ' ἀφήσῃς
 Νὰ γονατίσῃ κατὰ γῆς . . . Θὰ συνεπάρῃ τόσους! . . .»

. . . . .

Κ' ἐπλάγιασε πρώτην φορὰ χωρὶς νὰ βασιλέψουν
 Τὰ μάτια της τὰ φωτεινὰ 'ς τὰ βάθη τοῦ πελάγου
 Ποῦ πλημμυρεῖ γλυκὰ γλυκὰ τῆς νειότης τὸ κρεβάτι,
 Καὶ πῶχει κύματα κ' ἀφρούς, ὀνειράτα κ' ἐλπίδες.
 Ὡς τὰ χεῖλη της τὰ δροσερὰ δὲ φαίνεται' ἀπλωμένο
 Τ' ἀκούραστο χαμόγελο, ποῦ στόλιζε τὴ νύχτα
 Τ' ἀγγελικοῦ προσώπου της καθὼς μετὰ τὴ δύση
 Φωτίζ' ἡ λάμψη τοῦ ἡλιοῦ καὶ τ' οὐρανοῦ τὸν ὕπνο.

Ὅσο κ' ἂν κλῆ τὰ βλέφαρα, μονάχ' ἀνοιγοκλοῦνε
 Κι' ὁ κόρφος της ἐσάλευε μὲ τὸν ἀνασασμὸ της,
 Πρῶτη φορὰ ἀνήσυχος ἀπὸ κρυφὸ χειμῶνα
 Ὅπως σαλεύει κάποτε χωρὶς ἀνεμοζάλη
 Ποῦ νὰ τὸ δέρονῃ φανερά, τὸ κῦμα 'ς τ' ἀκρογιάλι.

Μέσα 'ς εκείνην τὴν καρδιά, π' ὡς τότε σφραγισμένη
 Δὲν ἔνοιωθε τὸ κέντημα τοῦ πόνου καὶ τὴν πίκρα,
 Μιὰ μελισσοῦλα παρδαλή, ποῦ τήνε λέν' Ἀγάπη,
 Κι' ἀντὶ τὰ δεντρολίβανα νὰ βόσκη καὶ τὰ ῥόδα
 Βυζαίνει ἀνθρώπιναις ψυχαῖς κ' ἐκεῖθε πίν' ἡ κλέφτρα
 Ὅση ἂν εὐρῆ μωσχοβολιά, ὅση ἂν εὐρῆ γλυκάδα —
 Εἶχε φωλιάσῃ μυστικά κ' εἶχε, ξυπνήσῃ τώρα.
 Κ' ἐν ᾧ τῆς ἐκατάβρεχε τὰ σπλάχνα μὲ τὸ μέλι,
 Π' ἀκούραστη ξεδιάλεγε μέσα 'ς ἐτόσιον κῆπο
 Χωρὶς νὰ θέλῃ κάποτε, 'ς τὴν τρέλλα, 'ς τὸ θυμὸ της
 Τὴ μαύρη τὴν ἐλόχευε σκληρὰ μὲ τὸν ὄσκρό της.

Ἄλλὰ τοῦ Μάν τὸ σύγνεφο φεύγει μὲ μιᾶς καὶ οὐδέται
 Ἄμα τοῦ ἡλίου 'ς τὰ βουνὰ προβάλουν ἡ ἀχτίδαις.
 Ποιὰ λάμψη τάχα τῆς φτωχῆς τὴν καταχνιὰ θὰ διώξῃ; . .
 Τ' ἀνήσυχα τὰ μάτια της σπνλόνει 'ς τὴν εἰκόνα,
 Ποῦ ἐπάνωθὲ της κρέμεται, κυττάζει τὸ κανδῆλι,
 Ποῦ τὴ φωτίζει ἀκοίμπτο, κ' εὐθύς 'ς τὸ μέτωπό της
 Ἀστράφτει πάλ' ἡ ξαστεριά καὶ καταδαίνει ὁ ὕπνος
 Ἐ τὰ βλέφαρά της ἐλαφρός. Τὰ πικραμμένα χεῖλη
 Στολίζει τὸ χαμόγελο καὶ σὰ βυζασταροῦδι
 Μονάχῃ ναναρίζεται οἰγὰ μὲ τὸ τραγοῦδι:

. . . . .

Α'

Σὲ παράμερο λαγκάδι
 Καταιδαίνει μὴν αὐγὴ
 Διψασμένο ἓνα κοπάδι
 Καὶ ξανοίγει μὴ πηγὴ.

Β'

Λὲν ὅτ' ἦταν μαγευμένη
 Κ' εἶχε φίλο ἓνα στοιχειό,
 Ποῦ τὴν ἤθελε κλεισμένη
 Νὰ μὴ βλέπῃ οὔτ' οὐρανό.

Γ'

Μέρα νύχτα ἐκεῖ σιμά της
 Τὴ σκεπάζει μὲ κλαριά
 Δὲν ἀφίνει 'ς τὰ νερά της
 Νὰ βραχοῦν οὔτε πουλιά.

Δ'

Μαραμμένα ὀλόγυρά του
 Ρεύουν ἄνθη καὶ φυτά.
 Ἄλλα χεῖλῶν ἀπ' τὰ δικά του
 Δὲν ἐγλύκαινε ἡ δροσιὰ.

Ε'

Κι' ὅταν εἶδε 'ς τὰ πλευρά του
 Μὲ ρουθούνια τεντωτὰ
 Νὰ φρυμάζουν τὴν κυρά του
 Χίλια τέρατα φριχτά,

Γ'

Νὰ ρεκάζουν λυσσασμένα,
 Τὰ κουδούνια νὰ χτυποῦν,
 Νὰ ζητοῦν δαιμονισμένα
 Τὴν πηγὴ νὰ καταπιοῦν,

Ζ'

Στρέφει ἀνήσυχο τὸ μάτι
 Τὴ βρουσοῦλά του νὰ ἰδῆ
 Ἄν κοιμᾶται 'ς τὸ κρεβάτι,
 Ἄν τρομάζη, ἂν ἀγρυπνῆ.

Η'

Κι' ἀντὶ βλέπει 'ς τὸν καθρέφτη
 Τοῦ νεροῦ κρυφὰ κρυφὰ
 Τὸ βροσκὸ τὸν ψυχοκλέφτη,
 Ποῦ τῆς ἐόριχνε φιλιά.

⊖'

Τὸν ἀνάκραξ' ἀπ' τῆ ῥάχῃ
 Καὶ τοῦ λέει· « Παιδι τρελλό,
 Μὴ μοῦ κρύβεσαι, κι' ἀμάχῃ
 Ἄπο σένα δὲ ζῆτῶ.

I'

Ἔχω κόρη αὐτὴν τῆ βούσῃ,
 Ἢ ἀγαπᾷς τόσον καιρό,
 Ἔλα πῆ νὰ σὲ δροσίση
 Τὸ παρθένο της νερό».

IA'

Τότε ἀπλύνει μέσ' ἔς τὰ βάθη
 Τὸ καλόδουλο στοιχειό,
 Τὸν ἀφρό της παίρνει, πλάθει,
 Δίνει σάρκα ἔς τὸ νερό.

IB'

Κι' ἡ παιδοῦλά του προβαίνει
 Δροσοστάλαχτη ξανθή,
 Φέγγ' ἡ χώρα φωτισμένη
 Ἄπο τέτοι' ἀναλαμπή.

ΙΓ'

Τοῦ βοσκοῦ μὲ μιὰ ἔς τὴν πλάτη
 Σὰν πορφύρα βασιλειᾶ
 Λάμπει ὀλόχρυση ἢ φλοκάτη
 Καὶ σὰ σκῆπτρο ἢ λαγουδιά.

ΙΔ'

Φεύγει τ' ἄγριο τὸ κοπάδι,
 Χίλια δέντρο' ἀνθοβολοῦν,
 Χίλιαις βρύσαις τὸ λαγκάδι
 Τὸ ξερὸ δροσολογοῦν.

ΙΕ'

Ἐλυθήκανε τὰ μάγια!
 Ἐς τὸ πλευρὸ τοῦ βασιλειᾶ
 Ἐκαμάροναν τὰ πλάγια
 Τὴ γλυκειὰ τους τὴν κυρά.

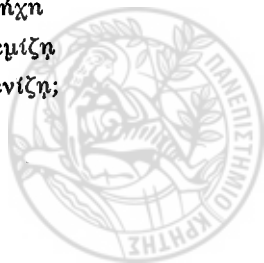

ΑΙΣΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

Δὲν εἶναι κρῖμα ἔς τὸ γιᾶλὸ τοῦ ποταμοῦ ἀπλωμένο
Νὰ σέπεται τὸ κύμα του θολό, χορταριασμένο
Κι' ἀντὶ νὰ στεφανόνεται μὲ τὴν ἀνεμοζάλην
Καὶ νὰ κρατῆ περήφανο τ' ὀλόξανθο κεφάλι,
Νᾶναι καθρέφτης τ' οὐρανοῦ καὶ σὰν ἐλενησοῦνη
Ἐπὶ τὴν ἀρμυρὴ τῆ θάλασσα τῆ γλύκα του νὰ χύνη,
Δὲν εἶναι κρῖμ' ἀκίνητο ἀπ' τὴν κορφή ἔς τὰ βάθη
Νᾶν' ἐντυμένο νεκρικὰ νεροφακαὶς καὶ ψάθη; . . .

Δὲν εἶναι κρῖμα τ' ἄλογο, π' ἀνήμερο πουλάρι
Μιὰ μάν' ἀνεμοπόδαρη φωτιά μὲ τὸ μαστάρι
Τὸ πότισε ἔς τὴν ἔρημο, ποῦ τῶδαψε τὸ νύχι
Ἐπὶ τὸν ἄμμο τὸν ἀράπικο καὶ τῶδωσ' ἕναν πῆχην
Βαθειὰ τῆ χαίτη ἔς τὸ λαιμὸ γιὰ νὰ τὴν ἀνεμίζη
Κ' ἐλεύθερο, ἀνυπόταχτο νὰ φεύγη, ν' ἀρμενίζη;

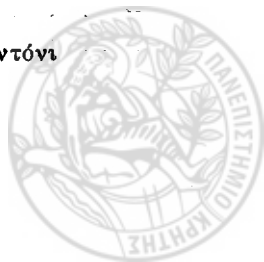

Δέν είναι κρῖμα γέρικο νὰ ρεύη σὲ μιὰ σοῦδα
Καὶ νὰ τοῦ βόσκη τὰ πλευρὰ ἢ κίσσα, ἢ καλιακούδα; . .

Τοῦ λόγγου τ' ἀγριοδάμαλο, πῶμαθε νὰ πληγόνῃ
Τὰ δέντρα μὲ τὰ κέρατα καὶ νάχη τὸ πλατόνι
Καὶ τὸ καπρὶ γιὰ σύντροφο, τὴν ἐρημιὰ κρεδδάτι
Τὸ Λοῦρο, τ' Ἀσπροπόταμο κορύτο, νεροκράτη,
Νὰ βρέχη τὰ ρουθούνια του καὶ νὰ δροσολογιέται,
Δέν είναι κρῖμα λιγδερό 'ς τ' ἀχούρι νὰ κοιλιέται,
Ν' ἀναχαράζη βάρυπνο, νὰ τὸ τρυποῦν οἱ ζάθοι
Καὶ νὰ περνᾷ 'ς τὸν κάματο τοῦ λιναριοῦ τὰ πάθη;

Κρῖμα δὲν εἶν' ὁ σταυραπτός, ποῦ 'ς τὰ μικρά του νειῶτα
Συνεΐθιζε μεδουρανὶς τὰ φλογερά του χνώτα,
Τὴ φοδερή του τὴ ματιὰ νὰ σμίγη μὲ τὴν πύρη
Καὶ μὲ τὴ λάμψη τοῦ ἡλιοῦ κι' ὅπου εἶχε πανηγῦρι
Νὰ παίξῃ μὲ τὰ σύγνεφα καὶ μὲ τ' ἀστροπελέκι.
Δέν είναι κρῖμα γέροντας 'ς τὸ βράχο του νὰ στέκη,
Νὰ σέρνῃ τὰ φτερούγια του καὶ νὰ παραμονεύῃ
Πότ' ἓνα φεῖδι θὰ διαβῇ νὰ φάγῃ ὅταν νηστεύῃ; . .

Δέν είναι κρῖμα δυὸ στοιχεῖα, ὁ Φωτεινὸς καὶ ὁ Φλώρος,
Ποῦ πεταχτὰ δρασκέλιζαν ἀπὸ τὸ Μέγα Ὄρος
Ὡς τὴν κορφή τοῦ Σύκαιρου κι' ὅπου εἶχανε σεντόνι
Τὴν νύχτα τὸ δροσόπαγο, προσκέφαλο τὸ χιόνι,

Π' ἄλλην δὲ γνῶριδαν στρωμνὴ παρὰ χλωρὰ γρουπάρια
 Οὐτ' ἄλλην ἐλάβαν σκεπαστὴ παρ' ἄγρια πρινάγια,
 Τώρα νὰ λὲν γιὰ πόλεμο καὶ νὰ μιλοῦν γιὰ νίκη
 Στρωμένοι ἐπάνω 'ς τὴ γωνιά τῶν Σφακιωτῶν οἱ λύκοι;

Γεράματα! Γεράματα! ποιά θέληση, ποῖο χέρι
 Μὲς τὴ λαμπάδα τῆς ζωῆς φυτεύει τ' ἀγιοκέρι
 Καὶ ποιά ποτὲ ζευγάρωσεν ἀγνώριστη θεότης
 Κρυφὰ τὸ νεκρολίθιο μὲ τὸν ἀνθὸ τῆς νεότητος;
 Γιατί τὰ πρῶτα σπάργανα, ποῦ προφυλᾶν τὰ φύτρα,
 Γιατί νᾶναι καὶ σάβανα; Μνήμα γιὰτ' εἶν' ἡ μήτρα; ...
 Αὐτὸς ὁ ἀφαντοῦ τροχός, τ' ἀκοίμητο ἀνεμίδι
 Νᾶναι βαθύ μυστήριον ἢ τυχερὸ παιγνίδι; ...

. . . . .

— Πιέ, Φλώρο, ἀκόμα μιὰ φορά. Μ' αὐτὸ τὸ κεροπάτι
 Θὰ ν' ἀναστρένοντο οἱ νεκροί, ἂν ἔπιναν κομμάτι.
 Δός μου κ' ἐμ' ἓνα δάχτυλο... Χτύπα το... 'Σ τὴν ὑγεία μας...
 Καὶ νᾶναι κολορρίζικα τ' ἄχαρα τὰ παιδιά μας.

— 'Αμὴν ... 'Ο Θεὸς κ' ὁ λόγος σου... ποῦ τοῦχες κλειδωμένο
 Παρόμοιο ἐφτάψυχο θεριό; Γιὰ ἰδές τὸ εὐλογημένο
 'Αναφτεριάζει 'ς τὸ γυαλί . . . Μὰ τὴν ἱερωσύνη
 Καὶ τὴ χρυσῆ του κορωνιά, τὸ πίνω καὶ μὲ πίνει.

— Μάντεψε τὴν πατρίδα του.

— Ἡ Κεχροναῖς κ' ἡ Δάφνη.

Ἔχει πατέρα πατρὶνὸ καὶ μάνα μαυροδάφνη.

— Ἀλήθεια . . . δὲν ἐλάθεψες . . . ἔχεις ψιλὴ τὴ μύτη

Κι' ἀμπελουργὸ 'ς τὸ στόμα σου σοφὸ τὸ σταφυλίτη.

Μὲ τὴ Θωδοῦλα σύχρονο, τοῦχα, Χτενᾶ μου, τάμμα

Ἐ τὸ γάμο της ν' ἀνοίξωμε τὸ μυστικὸ μου ἀνάμα,

Τ' ἀμπέλια. ποῦ μελέτησες, εἶναι προικιὸ δικό της

Καὶ τὸ χωράφι 'ς τὴν Καλὴ, ὁποῦναι μητρικὸ της

Καὶ τὸ λαχίδι 'ς τοῦ Ζαχιά καὶ τ' ἄλλο 'ς τὸ Σπαθᾶρι

Κ' ἐξῆντα γιδοπρόβατα καὶ τῶνα τὸ ζευγάρι

Ἀπὸ τὰ δυό, ποῦ ἐγκαίνιασα, καὶ τρεῖς ἐλθαῖς 'ς τὸ Φάσο

Κι' ὅσο θελήσῃ κινητὸ κι' ὄ,τ' ἄλλο ὡς τότε μάσω

Καὶ τὴν καρδιά μου ὀλάκαιρη . . .

— Φτάνει δὰ τώρα, φτάνει!

Κ' ἐξεζορκιάστηκες μὲ μιᾶς . . . Δὲν τὴ κρατεῖς τὴ στάνη

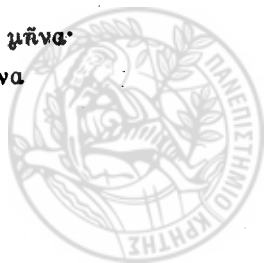
Μὴ τήνε θέλῃ ὁ Μῆτρός σου; . . Ἐχομε . . . δὲ μᾶς μέλει.

— Ὅ,τι θελήσω, Φλώρο, ἐγὼ κι' ὁ Μῆτρός μου τὸ θέλει.

— Καὶ πότε τὸ στεφάνωμα;

— Γλήγορα. . . 'ς ἓνα μῆνα.

Τὴν Κυριακὴ τ' Ἄν Θωμᾶ . . . Ἄν ἐλειπαν ἐκεῖνα

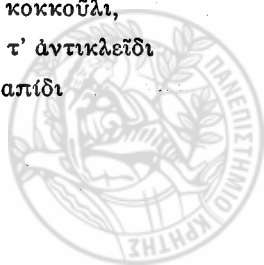

Ποῦ ξέρεις τ' ἀνταριάσματα, θ' ἄφινά τὸ χειμῶνα
 Νὰ γείνη τὸ στεφάνωμα καὶ τώρα ἢ ἀρόραδῶνα . . .
 Μοῦναι βαρὺ, πολὺ βαρὺ ἀπὸ μιὰν ὥρα 'ς ἄλληλ,
 Κι' ὅταν τὸ συλλογίζωμαι, Χτενᾶ, μὲ πιάνει ζάλη,
 Νὰ φύγη ἐδώθε αὐτὸ τὸ φῶς καὶ 'ς τὰ γεράματά μου
 Ἄδρόσιστη κι' ἀφώτιστη νὰ μαραθῆ ἡ καρδιά μου.
 Ἄλλὰ θὰ ζήσωμ' ὡς ἐκεῖ; . . . Τ' ἀγέρι, ποῦ θὰ σείση
 Τοῦ δέντρου, Φλώρο, τὰ κλαριά, δὲν ξέρει νὰ μετρήσῃ
 Πόσοι καρποὶ θὰ ρέψουνε . . . . .

— Τοῦ Χάρου εἶν' ἡ σκοτοῦρα.

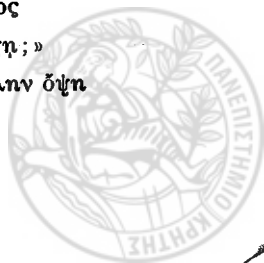
Τὸ πρόβατο δὲν καρτερεῖ παρὰ λεπίδι ἢ κοῦρα.
 Ἄν ἦναι δίκαιος ὁ Θεός, δὲ θὰ μᾶς παραιτήσῃ. . .
 Δός μου νὰ πιῶ μὴ καταψά... Ἐμπρός... κι' ἄς κατακλύσῃ...
 Νὰ ζήσουν τὰ παιδάκια μας! Νάχουνε καλὴ τύχη
 Καὶ νὰ μὴ ἰδοῦνε, Φωτεινέ, βλάψιμο 'ς ἓνα νύχι!

— Καὶ νὰ μὴ ἰδοῦνε βλάψιμο! Καὶ νάχουν καλὴ μοῖρα!
 Ὅταν τὸ Γένος τήκεται, ὅταν ἡ γῆ μας στεῖρα
 Τρώγῃ, χορταίνει λείψανα γιὰ νὰ ξερνᾶ σαπίλα.
 Ρίξε τὸ μάτι ὀλόγυρα! Τύφλα παντοῦ, μαυρίλα.
 Δοῦλοι οἱ πατέρες μας ψοφοῦν, παιδιὰ γεννιῶνται δοῦλοι,
 Σκουλήκια, ποῦ δικάστηκαν θαμμένα 'ς τὸ κοκκοῦλι,
 Νὰ μὴν ἰδοῦν ποτὲ φτερά . . . Ποιὸς θαῦρη τ' ἀντικλεῖδι
 Ν' ἀνοίξῃ τὸ κυδοῦρι μας; . . Σπορὰ μὲ σιναπίδι

Και με σκαθάρι κλίματα, κι' άνθρωποι ποῦ δουλεύουν
 Κ' ἔχουν τὸ ρόζο τοῦ ζυγοῦ, ποτὲ δὲν προστελεύουν . . . .
 Αὐτὴ θὰ νᾶν ἡ μοῖρά τους. Χτενᾶ, μὴν παιδιαρίζεις,
 Μὴ θέλεις μὲ γλυκόλογα νὰ μὲ καλοκαρδίζης.

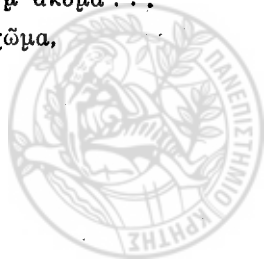
— Ἐγὼ δὲν εἶμαι σὰν ἐσέ. Καὶ μὴν ὁ Θεὸς τὸ δώσῃ
 Αὐτὸ τὸ μοιρολόγι σου ποτὲ νὰ φαρμακώσῃ
 Ἡ τῶν παιδιῶν μας τὴ χαρὰ ἢ τὴν παλῆά μας πίστη.
 Μὲς ᾿ς τὴν καρδιά μου, Φωτεινέ, τὸ νοιώθω, δὲν ἐσδύστη
 Τὸ φῶς, ποῦ μ' ἀναψες ἐσύ, κι' ὄσον καιρὸ κι' ἂν ζήσω
 Τὴν πρώτῃ σου τὴ διδαχὴ δὲ θὰ τὴ λησμονήσω.
 Μῶλεγες τότε, Φωτεινέ, νάρθῶ κ' ἐγὼ μαζί σου
 Ν' ἀκολουθήσω ᾿ς τὰ βουνὰ τὴν τύχη τὴ δική σου
 Καὶ μ' ἔφερες καὶ μ' ὠρκισες εἰς τὴ Φανερωμένῃ
 Νὰ μὴν ἀφήσω τᾶρματα ὡς ὄτου θ' ἀπομένῃ
 Φράγκος ᾿ς αὐτὰ τὰ χῶματα. Τότε κι' ἐγὼ σκιασμένος
 Σοῦπα— « Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ξεσπερμέψῃ ὁ ξένος,
 Ποῦ φύτρονε σὰν κύπερι καὶ σὰν τὴν ἀγριάδα
 Κι' ἀπ' ἄκρη ᾿ς ἄκρη ἀβρύαζε κ' ἐπνιγε τὴν Ἑλλάδα.
 Μ' αὐτὰ τὰ δέκα δάχτυλα καὶ δυὸ παληολεπίδια; »
 Καὶ σὺ μ' ἀπηλογήθηκες μ' ἀγριεμμένα φρύδια
 Καὶ μ' ὠργισμένῃ τὴ φωνή— « Ποιὸς ἄξιος πεζοδρόμος
 Ἐδείλασε πρὶν κινηθῆ, Χτενᾶ; ποιὸς ὀργοτόμος
 Ἐτὸ θέρισμα λογάρισε τὰ στάχυα ποῦ θὰ κόψῃ; »
 Κι' ἐγὼ βουδάθηκα ὁ φτωχός. Πῶς τώρα μ' ἄλλαν ὄψῃ

Θωρεῖς τοῦ Γένους τῆ νυχτιά; Μὴ τώρα δὲν πιστεύεις
 Πῶς θάρθη καὶ ξημέρωμα; Γιατί μὲ μαρτυρεῖς;
 Ποῖος πόνος νὰ σ' ἐμούδιασε τὴν ὥρα, τὴν ἡμέρα,
 Ποῦ πλάκωσ' ἢ ἐχδίκησῃ; . . .

— Ὁ πόνος τοῦ πατέρα.

Μοῦτανε τότε' ἀγνώριστος καὶ τῶρ' αὐτὸ τὸ δῶρο,
 Ποῦ μῶφερ' ἢ Θωδοῦλά μου, τώρα τὸ νοιώθω, Φλῶρο,
 Ὅπου μου ζώνει τὴν καρδιά καὶ ποῦ ζευγαρωμένο
 Μ' ἐκείνο τ' ἄλλο τὸ στοιχειό, τὴν ἐχθρα γιὰ τὸν ξένο,
 Μοῦ σκοτιδιάζει κάποτε, Χτενᾶ, τὸ λογισμό
 Καὶ βλέπω μαῦρα τ' ἄστρα μου, θολὸν τὸν οὐρανό.
 Ἄλλ' εἶμ' ἐκείνος ποῦμουνα! Ὡς ὅτου νὰ γεννήσῃ
 Μικρὸ κυπαρισσόμυλο μεγάλο κυπαρίσσι
 Καὶ τὸ φυτὸ γείνη δεντρὶ καὶ τὸ δεντρὶ κατάρτι,
 Ποῦ νὰ κρατῆ τὸ σίφουνα, Χτενᾶ, σὲ κάθε ξάρτι,
 Πολλαῖς θὰ λυώσουν γενεαῖς. Τὸ ξέρω καὶ πιστεύω
 Ὅτ' ἄλλοι θάρθουν νὰ χαροῦν τὸ σπόρο, ποῦ φυτεύω.
 Τὸ νυχτοπούλι κυνηγᾶ καὶ κλέφτει καὶ σκοτόνει
 Ὅταν ἡ νύχτα ἦναι βαθεῖά . . . Ὁ ἥλιος τὸ θαμπώνει.
 Ἄν παλ' ἀστράψῃ ἢ ἀνατολῇ καὶ φέξῃ πάλ' ἡ μέρα,
 Θὰ νὰ φανοῦν κ' οἱ ἀπτοί . . . Τὸν πόνο τοῦ πατέρα
 Βλέπεις, Χτενᾶ, τὸν ἐπνίξα . . . Βάλε νὰ πιούμ' ἀκόμα . . .
 Κι' αὐτὸ τὸ κεροπάτι μας ἂν βγαίνη ἀπὸ τὸ χῶμα,

Γιατί κι' από τὸ μνήμα μας νὰ μὴ μοσχοβολήσῃ
 Κάποτε ἓνα μνημόσυνο, ποῦ νὰ μᾶς ἀναστήσῃ;
 Ἐμπρὸς κι' ἄς γείνη θάλασσα! Κάτου τὸ Φραγκολόγι! . .

— Ἀμὴν! . . καὶ τὰ κεφάλια τους νὰ ἰδοῦμε κομπολόγι
 Τοῦ φράξου σου νὰ γέρονε κάθε κλαρί καὶ κλώνο!

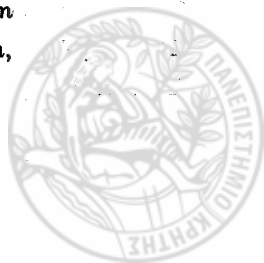
— Ἀμὴν! . . ἀπὸ τὸ στόμα σου καὶ 'ς τοῦ Θεοῦ τὸ θρόνο!
 Κ' ἐκεῖθε πίσω τί καλὰ; Σ' ἐδέχτηκαν οἱ φίλοι
 Καθὼς τὸ συνειθίζανε μὲ τὴν καρδιά 'ς τὰ χεῖλα;
 Πῶς ἄκουσαν τὸ σταύρωμα ποῦ γιάνα μισολάγι
 Μοῦ ἐκάμαν 'ς τὸ χωράφι μου αὐτοὶ οἱ χριστιανοφάγοι
 Καὶ τὴ χτυπιὰ ποῦ μῶδωκαν, κι' αὐτὸ τὸ ἔρμο χέρι,
 Πῶταν ἐκράτει τὸ σπαθὶ ἐπέτα σὰν ξηφτέρα
 Κ' ἔμεινε τώρα κούρβουλο; Μὲ τί ψυχὰ ἐδεχτήκαν
 Τὴν προσβολὴ ποῦ μ' ἔγεινε; Θάρθοῦν ἢ μᾶς ἀφῆκαν
 Μόνους 'ς αὐτὸν τὸν κίνδυνο; Τὰ μπροστινὰ χωριά
 Σὰν νάχαν ὅλα ἓνα κορμὶ καὶ μόνη μιὰ καρδιά
 Βράζουν ἐτοιμοπόλεμα. Θὰ στείλουν τετρακόσους.
 Καὶ Σφακισάνους διαλεχτοὺς θὰ νάχωμ' ἄλλους τόσους.
 Ἦρθαν καὶ μ' ἐχαιρέτησαν οἱ προεστοὶ κ' οἱ νέοι.
 Ὅλ' ἔχουνε μιὰ βούληση, ὅλους μιὰ φλόγα καίει,
 Νὰ φύγῃ ὁ ξένος ἀπ' ἐδῶ. Πές μου, Χτενᾶ, ἐκεῖ πίσω
 Ἐπόνεσαν λίγο γιὰ μέ; Τί δύναμαι νὰ ἐλπίσω;

—“Ο,τι ζητήσης, Φωτεινέ, καὶ κάθε παλληκάρι
 Ὅλον ἐκεῖνον τὸ ζυγὸ τανύζει τὸ δοξάρι
 Κι' ἄλλο δὲν ὄνειρεύεται παρὰ νὰ τὸ προστάξη
 Ὅ γέρο πολεμάρχος του σιμά του νὰ πετάξη . . .
 Ἄν θέλῃς χίλιους, ἔρχονται . . .

— Νὰ ἰδοῦμε τώρα, Φλώρο,

Ποιὰ θάχωμεν ἀπάντησιν κι' ἀπὸ τὸ Νικηφόρο.
 Ἄλλοιὰ ἀπὸ κείνονε, Χτενᾶ, ποῦ ἔς τὴν περίστασίν του
 Βοήθει' ἀπ' ἄλλονε ζητεῖ παρ' ἀπ' τὴ δύναμή του!
 Φτωχός, μικρός, ἀδύνατος, σὰ μονωμένο ἀστάχυ,
 Ποῦ τὸ χτυποῦν οἱ ἀνεμοὶ, γυρεύω τώρα ἀμάχη
 Νὰ πιάσω μ' ἓνα τύραννο, π' ἀμέτρητ' ἄλλοι σκύλοι
 Λυσσομανοῦν τριγύρω του, τοῦ γέροντ' ἀντιστῆλι
 Κι' ἄς εἶν' ἐκεῖνος ψόφιος, ἄς εἶν' ξεγεωμένος.
 Θὰ τὸν χαλάσωμε, Χτενᾶ. Τὸ θέλει ὁ Σταυρωμένος
 Τὸ θέλει καὶ τὸ δίκην μας. Ἄλλὰ τὴν ἄλλην μέρα
 Πῶς θαύρεθοῦμε μοναχοί, παιδιὰ χωρὶς πατέρα;
 Τοῦ Νικηφόρου τὸ σπαθὶ μπορεῖ νὰ μᾶς σκεπάσῃ.
 Εἶναι παιδί, παλληκαρᾶς, κ' ἡ μάνα, πῶχει πλάσῃ
 Τ' ἀνδρειωμένο του κορμί, ἡ Παλαιολογίνα,
 Τὸν κέντρωσ' αἶμα βασιλειᾶ καὶ δὲν τὸν τρώγ' ἡ πείνα
 Ὅπως αὐτὰ τὰ κνώδαλα, ποῦ κάθε ἀνεμοζάλη
 Ἀνέλπιστα ἔς τὸ ἔρπον μας ξερνᾶ τὸ περιγιάλι,

Και πῶχουνε τὸ στόμα τους γιὰ τὴν κακὴ μας μοῖρα
 Πλατύ, βαθύ κι' ἀχόρταγο σὰν τὸν καταποτῆρα.
 Ἄς φύγη ἐδῶθ' ἡ φράγκικη κατελωμένη λύμα
 Κι' ἂν ἦν' γραμμένο νὰ χαθῶ, καλλίτερα τὸ κύμα
 Παρὰ θολὴ νεροσυρμὴ, Χτενᾶ μου, νὰ μὲ πνίξη,
 Καλλίτερα ἕνας δράκοντας μὲ μᾶς νὰ μὲ ρουφήξη
 Παρὰ τὸ δόντι τῆς ὀχιάς τὴ φλέδα μου νὰ σχίξη
 Καὶ θάνατο κάθε στιγμὴ σκληρὰ νὰ μὲ ποτίξη.

—Τὸ παραδέχομαι κι' ἐγώ . . . Κι' ἂν ὅμως μετανιώσῃ ; . . .

—Τότε, Χτενᾶ μου, μοναχοί, καὶ θὰ μᾶς δυναμώσῃ
 Ἐκεῖνος, πῶλα δύναται, καὶ μὲ τὴν ἀπαλάμη
 Γέρνει τὸν πλάτανο 'ς τὴ γῆ κι' ὑψώνει τὸ καλάμι.
 Ἀπόψε θάρθουν τὰ παιδιά. Θὰ νάρθουνε, δὲ σφάλλω,
 Τὰ πρόσμενε 'ς τὴ Λιβαθό, τὸν νύραν χωρὶς ἄλλο
 Καὶ θὰ μᾶς ποῦν τὴν τύχη μας. Ὅσ' ὁ καιρὸς πλακόνει,
 Τόσο θεριεύει κ' ἡ ψυχὴ. Γιὰ τοῦτο τώρα μόνοι
 Τὰ βρόχι' ἄς πλέξωμε, Χτενᾶ, ποῦ ἐδῶ 'ς τὰ πλάγια ἐπάνω
 Ἀδόλετα θὰ πιάσουνε τὸ Τζώρτζη τὸ Γρατσιᾶνο.
 Μὴν πίνεις ἄλλο . . . προσοχὴ κ' ἔχομε τῶρ' ἀνάγκη
 Ἀπ' ὅλα μας τὰ λογικά. Ἀλαφιασμέν' οἱ Φράγκοι
 Παραμονεύουνε κρυφὰ τὸ κάθε πάτημά μας,
 Σὰν νᾶξεραι τί κερανοὶ βροντοῦν μὲς 'ς τὴν καρδιά μας.

Ἡ μᾶς ἐπρόδωκαν, Χτενᾶ, ἢ θὰ τοὺς τρώῃ τὸ αἷμα
 Καὶ πρέπει νὰ ταχύνωμε. Κρέμεται 'ς ἓνα γνέμα
 Ὅλ' ἡ ζωὴ κ' ἡ ψύχη μας, κ' ἐγὼ δὲ θέλ' ὁ ξένος
 Νὰ μοῦ χτυπᾶ τὰ βύσαλα . . . δὲν εἶμαι μαθημένος.
 Ὁ Τζώρτζης δυναμόνεται κ' εἶναι, Χτενᾶ μου, ἀλήθεια
 Ὅτι τοῦ τάξει φανερὰ κ' ὁ Μοίραρχος βοήθεια.
 Δουλεύουν 'ς τὴν Ἐπισκοπή, τὴ ζώνουν μὲ χαντάκι
 Κ' ἔστειλ' ἐκεῖ τ' ἀδέλφι του προχτὲς τὸ Νικολάκη,
 Ὅπουρθε τώρα σύντομα καὶ τῶφere καὶ πλούτη
 Μὲ ξένη δύναμη πολλή καὶ μ' ἓναν Ἀρναούτη,
 Χριστιανομάχο φοβερόν καὶ πρῶτο παλληκάρι.

— Καὶ ποῦθε τᾶμαθες αὐτά;

— Τᾶμαθ' ἀπ' ἓνα Φλάρη,

Ποῦ βγαίνει τάχα διακονιὰ καὶ ποῦ τὸν τρώγ' ἡ ζήλεια,
 Γιατὶ τοῦ μαύρου τῶταξαν λαγούς μὲ πετραχήλια.
 Τὸν μέθυσαν μ' ὑπόσχεσais καὶ γιὰ τὸ δεσποτᾶτο
 Κ' ἔπειτα τὸν ἐγέλασαν. Εἶναι σκυλὶ μονᾶτο,
 Ἐλύσσαξε γιὰ ἐκδίκηση καὶ δὲ θὰ νὰ ἡσυχάσῃ,
 Ἄν πρῶτα τὸν ψωράρχοντα τοῦ τόπου δὲ δαγκάσῃ.
 Κι' ὀρκίζεται κ' ὑπόσχεται ἂν ἐρθ' ἐκεῖν' ἢ μέρα,
 Νὰ πῆ ὅτ' ἐγεννήθηκε μονάχ' ἀπ' τὸν Πατέρα
 Τὸ Πνεῦμα τ' Ἅγιο, Χτενᾶ, ὁ Πάπας ὅτι σφάλλει
 Κι' ὅτι εἶν' ὁ Πατριάρχης μας ψηλότερο κεφάλι . . .

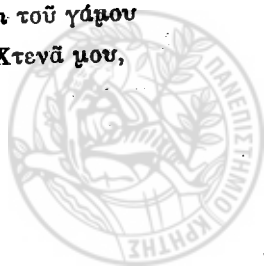
— Μὴ μᾶς προδίνει, Φωτεινέ;

— Δὲν τοῦ πουλῶ, γοράζω,

Καὶ δὲ λαθεύομαι εὐκόλα ὅταν στυλὰ κυττάζω.
 Ἄπο τοῦ πάτερ Σίλβεστρου τ' ἀγιασμένο στόμα
 Ἔμαθα κι' ἄλλαις εἰδησαίς. Ἔμαθα, Φλώρο, ἀκόμα
 Ὅτ' ὅσοι 'ς τὴν Ἐπισκοπὴν βρίσκονται ἀποκλεισμένοι
 Βαρέθηκαν τὴ μοῖρά τους κ' εἶν' ἀποφασισμένοι
 Γιὰ νὰ μᾶς κλέψουν πρόβατα, γυναῖκες κι' ὄ,τι λάχρη,
 Νὰ φέρουν γύρα τὰ χωριά, νὰ μὴν ἀφήσουν ῥάχη.
 Ντρέπονται, λέν', οἱ ἄτιμοι, νὰ βλέπουν 'ς ἓνα ζάρκο
 Μὲ τ' ἄγριο τὸ λειοντάρι τοῦ κλειστὸν τὸν Ἄν Μάρκο.

— Δυστυχισμένοι! νάχανε πατέρα, ἀδέρφι, μάνα
 Νὰ τοὺς μοιρολογούσανε! Ἡ γῆ μου ἡ Σφακισάνα,
 Ποῦναι κυρὰ φιλόξενη, τὸν κόρφο της θ' ἀνοίξη
 Καὶ μὲ τὸ αἱμὰ τους σφιχτὰ τὴ σάρκα της θὰ σμίξη!

— Τὸ χιόνι αὐτὸ μᾶς ἔσωσε! Καὶ τώρα ὡσότου λυώσῃ
 Θάρθῃ μεγαλοδόμαδο, τὸ Πάσχα θὰ πλακώσῃ·
 Θὰ βγεῖν μόνον ἀπόλαμπρα, καὶ τότε ἔρχεται πρώτη
 Ἡ Κυριακὴ τοῦ Ἄν Θωμᾶ... Ἄχ! νειότη, ποῦσαι, νειότη!...
 Δὲ θὰ νὰ πρόσμενα ὡς ἐκεῖ!... Τὴ μέρα αὐτὴ τοῦ γάμου
 Θὰ μᾶς χτυπήσουν ἀφευκτα, καρτέρει τους, Χτενᾶ μου,

Κι' ἂν δὲν τὸ βάλουν κατὰ νοῦ, ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
 Ἄν δὲν τοὺς σπρώξῃ ἐπάνω μας τὸ δάχτυλο τοῦ Φλάρῃ.
 Δύσκολο τῶχω, ἀδύνατο, τόσ' ἄνθη ἐκεῖ νὰ νοιώσουν
 Τριγύρω 'ς τὴ Θωδοῦλά μου κι' αὐτοὶ νὰ μὴν ἀπλώσουν!

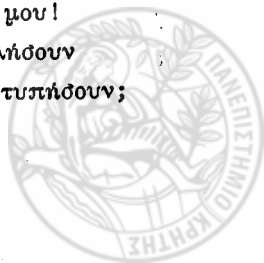
—Καταλαβαίνω, Φωτεινέ!

—Ἵπομονή, μὴν τρέχεις...

Ἐμπρός τους τότε θᾶμ' ἐγώ, καὶ σύ, Χτενᾶ, θὰ νᾶχῃς
 Τρακόσους φίλους διαλεχτούς κρυφὰ 'ς τὸ Σπανοχώρι.
 Θὰ πολεμήσω δυνατὰ καὶ μ' ὄλη μου τὴ ζῶρη
 Δεξὰ πρὸς τὸ Βαθύλακκο, Χτενᾶ, θὰ προσπαθήσω
 Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ, νὰ τοὺς ποδοκυλίσω.
 Κι' ἂν ἐπιτύχω μόνος μου, χωρὶς ν' ἀργοπορήσῃς
 Τρεχᾶτα τὴν Ἐπισκοπὴ νὰ πᾶς νὰ μοῦ χτυπήσῃς.
 Ἄν πάλαι ἰδῆς πῶς δὲν μπορῶ νὰ τοὺς καταχερίσω,
 Ῥοδόλα πάνου 'ς τὰ σκυλιά, πελέκα τα ἀπὸ πίσω.
 Κι' ἀφ' οὗ τοὺς ἀναπάψωμε, ἀνταγωμένοι πᾶμε
 Κι' ἀρπάξωμε τὸν πύργο τους...

—Αὐτὸ τὸ θᾶμμα κάμε,

Κυρὰ Φανερωμένη μου, νὰ δῶ 'ς τὸ πρόσωπό μου
 Κι' ἄς τὸ πλερώσῃ τὸ φτωχὸ τὸ παλνοκέφαλό μου!
 Ἄν ὅμως, πὲς μου, Φωτεινέ, οἱ Φράγκοι δὲ θελήσουν
 Τὴν Κυριακὴ τ' Ἄν Θωμᾶ νὰ βγοῦν νὰ μᾶς χτυπήσουν;

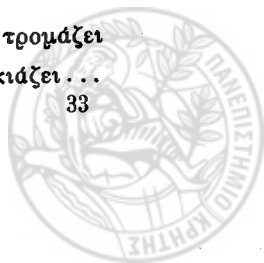

—Θὰ μείν' ἢ νύφην 'ς τὸ βουνὸ κι' ἐπάνω τους θὰ πέσω
 Μῶσιν κι' ἂν ἔχω δύναμιν, Χτενᾶ, νὰ τοὺς βαρέσω . . .
 Ἄπόψε ἂν ἔρθουν τὰ παιδιὰ, ὅσο μπορεῖς ἐνῶρο
 Ἐστὸν πίσω πάλαι τὸ ζυγὸ νὰ τρέξης πρέπει, Φλῶρο,
 Ἐστὸ γάμο τοὺς συντρόφους μας νὰ τοὺς καλέσης ὅλους.
 Καὶ πές τους τόσοι ποῦμαστε μὲ τρόχαλους καὶ βώλους
 Μποροῦμε νὰ τοὺς θάψωμε. Νὰ μὴ μὲ παραιτήσουν
 Καὶ νᾶρθουν τὴν πατρίδα τους κ' ἐμένα νὰ τιμῆσουν . . .
 Πάρε τὸ Λάμπρο σου μαζί . . . Νὰ μείνη ἐδῶ δὲν πρέπει,
 Ἄφοῦ τὴ θυγατέρα μου δὲ δύναται νὰ βλέπη,
 Ὅπως τὴν ἔδλεπε προτοῦ. Τὸ μάτι του θὰ πέφτη
 Καθῶς τὸ φύσημα τ' ἀχνοῦ 'ς ἐκεῖνον τὸν καθρέφτη
 Καὶ θὰ θολῶν' ἢ ξαστεριά τ' ἀνέφελ' οὐρανοῦ μου,
 Ἡ παρθενιά τοῦ κρίνου μου, τὸ φῶς τ' Αὐγερνοῦ μου . . .
 Ἐστὰ δῶθε, Φλῶρο, τὰ χωριά τὸ Μῆτρο μου θὰ στείλω
 Τὸ κάλεσμα τ' Ἄν Θωμᾶ νὰ πῆ σὲ κάθε φίλο.

—Ὅλα καλά, περίκαλα! Κι' ἂν ἄλλο δὲ θὰ ποῦμε
 Συμπάθα ἀκόμα μιὰ φορὰ δυὸ δάχτυλα νὰ πιοῦμε . . .
 Καλῶς νὰ σ' εὔρω, Φωτεινέ! . . .

—Χτενᾶ μου, 'ς τὴν ὑγείᾳ μας!
 Σιγὰ μὴν τὴν ξυπνήσωμε . . . Νὰ ζήσουν τὰ παιδιὰ μας!

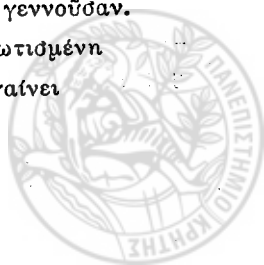
—Βαθεῖα κοιμᾶται πάντα ὁ νηὸς γιὰτὶ δὲν τὸν τρομάζει
 Τοῦ τάφου ὁ ὕπνος ὁ στερνὸς ποῦ κάθε γέρο σκιαζει . . .

— Ὅξ' ἀπὸ μένα, Φλῶρό μου, . . . ἐλάλησε τ' ὄρνιθι . . .
 Ἐσπλώσου ἐπάνω 'ς τὴ γωνιά . . . Σὰν ἓνα παραμῦθι
 Μοῦ κάζοντ' ὄσα θὰ γενοῦν κ' εἶν' ἦσυχ' ἢ καρδιά μου
 Ἀφότου τ' ἀπεφάσιδα . . . Γλυκὰ 'ς τὰ βλέφαρά μου
 Νοιώθω τὸ χέρι τοῦ τυφλοῦ . . . Καλὴ σου νύχτα, Φλῶρο !

— Καλὸ ξημέρωμ' ἀδερφέ! . . . Στάσου! . . . μοῦ δίνεις δῶροσ
 Ἐκεῖνον τὸν περιήφημο ποῦ μοῦipes Ἄρναούτη
 Νὰ πέσω 'ς τὸ βαθύλακκο μαζί του μακροβοῦτι; . . .

. . . . .
 Ἐκοιμηθῆκαν ξέγνοιαστοι καθὼς καὶ 'ς τ' ἀκρογιαλὶ
 Ὅταν περάσῃ ὁ σίφουνας καὶ φύγ' ἢ ἀνεμοζάλη
 Κοιμῶνται καὶ τὰ κύματα. Ξεθυμασμένοι λύκοι
 Αὐτοὶ μέσα 'ς τὴν κάπα τους κ' ἐκεῖνα μὲς 'ς τὰ φύκη.
 Ἀνάμεσό τους ἔλαμπε στενὰ συδδαυλισμένη
 Ἡ ὀλοζώντανη ἢ φωτιά, σὰ μάνα ἀγαπημένη
 Ὅπου θωρεῖ περήφανη νὰ στέκουν 'ς τὰ πλευρὰ της
 Ὡσὰν κι' αὐτὴν ἀδάμαστα τ' ἀνήμερα παιδιὰ της.
 Ὡ τ' αὐλακωμένα μέτωπα ξαπλώνεται καὶ λάμπει
 Ἡ πύρη δεύτερη ψυχὴ κ' οἱ χέρσοι ἐκεῖνοι κάμποι
 Τὴ μυστικὴ της δύναμιν κρυφὰ σιγὰ ῥοφοῦσαν
 Καὶ χίλια μαῦρα ὄνειρατα 'ς τὸν ὕπνο τους γενοῦσαν.
 Ὡ τὴν πέραν ἄκρη τοῦ σπητιοῦ μιὰ κόρη φωτισμένη
 Μὲ τὴν ἀχτίδα τὴ χλωμὴ π' ἀπὸ κανδύλι βγαίνει

Σάν από γλυκοχάραμμα κι' όλόγουρά της χύνει
 Έλπίδαις χουσοφτερυγαις γλυκάδα και γαλήνη,
 Κι' έδώ χολαίς ποῦ βράζουνε και πόλεμος και πάθη
 Έ τοῦ ύπνου τους τ' άμέτρητα τὰ σκοτεινά τὰ βάρη.
 Κ' έχωριζ' άδυσσος πλατειά τὰ κοιμισμένα μάτια
 Ένῶ μιὰ μόνη πιθαμή χωρίζει τὰ κρεβάτια !

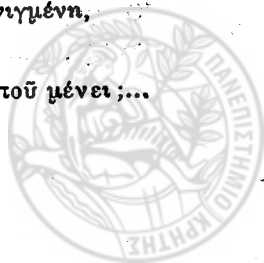
. . . . .

Έκατακάθισ' ό Βοριᾶς και τ' όψημο τὸ χιόνι
 Μὲ τὴ νοτιᾶ ποῦ πιάστηκε γοργὰ γοργ' αναλυώνει.
 Και κάθε μιὰ νεροσυρμή, κάθε φτωχὸ λαγκάδι
 Μὲ τὰ νερὰ ποῦ πλημμυροῦν μουγκρίζει 'ς τὸ σκοτάδι.
 Έγιναν βάλτοι τὰ βουνά, ἡ ῥάχαις έποντιάσαν
 Πελάγωσαν ἡ χωραφιαίς, παντοῦ πηγαις έσκάσαν,
 Άλλὰ Λευκαδιτόπουλα δὲν τὰ κρατοῦν ποτάμια . . .
 Άφτιάστηκα πατήματα κι' άλλήχτησεν ἡ Λάμια . . .

. . . . .

Πετιῶντ' όλόρθοι οι γέροντες. Όρμητικὰ τεντώνουν
 Τὴ θύρα τὴν άτάραγη κι' άφωνα συμμαζώνουν
 Έ τὴν άγκαλιά τους τὰ παιδιά. Άναγαλλιᾶζ' ἡ σκύλα,
 Τὸ κρῦο τ' άγέρι χαιρεται, τοῦ φράξου σεί τὰ φύλλα,
 Βροντᾶ ἡ καρδιὰ τοῦ Φωτεινοῦ και μὲ φωνὴ πνιγμένη,

—Λάμπρο, ῥωτᾶ, τὸν ἴδετε;. . Μᾶς δέχεται;. . . ποῦ μένει;. . .

— Ίσ' ἔνανε μῆνα θάν' ἐδῶ . . . Τὸν πύραμε 'ς τὴ Σάμο.

— Δοιπὸν θὰ νὰ τὸν ἔχωμε τ' Ἄν Θωμᾶ 'ς τὸ γάμο ;
 Χίλιαις φοραῖς καλῆτερα ! Θὰ ἰδῆ πῶς πολεμᾶνε
 Ὅσοι δὲ θέλουν τὸ ζυγὸ τοῦ ξένου νὰ βαστᾶνε.

— Σὲ ποιόνε γάμο τ' Ἄν Θωμᾶ ;...

— Παντρεύω τὴ Θωδοῦλα.

. . . . .

Καὶ σύγχρονα τὰ δυὸ παιδιὰ φωνάξαν . . . « Τὴ Θωδοῦλα » ;...

. . . . .

Ἐχαμογέλα ὁ Φωτεινὸς κι' ὁ Φλῶρος ποῦ θωροῦσε
 Τὸ Λάμπρο του ποῦ σάλευεν ὡσάν νὰ τοῦ χτυποῦσε
 Κρυφὸς σεισμὸς τὰ γόνατα, κι' ἔννοιωθε τὴ πνοά του
 Συχνὴ νὰ βγαίνει ὀλόδραστη ἀπὸ τὰ σωθικά του.

— Σκῦψε, τοῦ λέγει, φίλησε τὸ χέρι ποῦ σοῦ δίνει
 Παντοτεινὴ σου σύντροφο τὴν ἀνοιξὴ νὰ χύνῃ

Ὅλογυρά σου μυρωδιαίς, παρηγοριά, δροσοῦλα . . .

Σκῦψε, παιδί μου, φίλησε . . . Δικὴ σου εἶν' ἡ Θωδοῦλα . . .

. . . . .

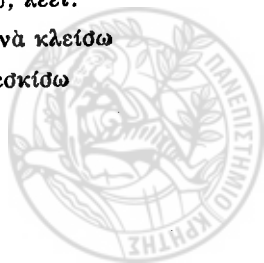

Κι' ὁ Λάμπρος ὁ ἀλύγιστος, ὁ εἰκοσιχρονίτης
 Ὁ δεντροξεθεμελιωτῆς ὁ βραχοκαταλύτης,
 Ὁ νυχτοκόπος πῶσφαζε κουνούπι 'ς τὸ καρτέρι
 Μὲ τὴ σαίτα πεταχτά, τοῦ Φωτεινοῦ τὸ χέρι
 Γονατιστὸς ἀσπάζεται καὶ πέρνει τὴν εὐχή του
 Καὶ τρέμει σὰ νιοφώτιστος εἰς τὴ μεταλαβὴ του.
 Ὁ Μῆτρος τὸν ἀγκάλιαζεν. . . ἡ Λάμα εὐτυχισμένη
 Τρελλὴ πηδᾷ κι' ἀντιπηδᾷ καὶ ξελαχανιασμένη
 Γλύφει, φιλεῖ καὶ σέρνεται μὲ τὴ κοιλιά 'ς τὸ χῶμα . . .
 Τάχα νὰ μὴ τοὺς ἐβλεπε κ' ἡ Θῶδω ἀπὸ τὸ στρῶμα; . . .
 Ποιὸς ὕπνος τὰ ματόκλαδα τόσο σφιχτὰ κλειδώνει
 Μὲ τί σκοτάδι ἀνύπαρχτο ποιά νύχτα τὰ πλακώνει
 Ὡστε τὸ παντοδύναμο τὸ φῶς ποῦ ἡ ἀγάπη στέλλει
 Ἀπὸ τὴν κόρη τοῦ ματιοῦ σὰν ἥλιος ν' ἀνατέλλῃ
 Ὅσο κι' ἂν εἶν' ἀδιάβατο τ' ἀνάμεσό μας χάσμα
 Νὰ μὴν ἐγγίξῃ ἀπὸ μακρὰ τ' ἀγαπημένο πλάσμα
 Ποῦ μᾶς ἐφώλιασε 'ς τὸ νοῦ κι' ἄς μὴν προβαίῃ ἀκόμα; . . .
 Τάχα νὰ μὴν τοὺς ἐβλεπε κ' ἡ κόρη ἀπὸ τὸ στρῶμα; . . .

. . . . .

—Φτάνει παιδιὰ μου, ὁ Φωτεινός, π' ἀπάνωθὲ τους κλαίει
 Σὰν οὐρανὸς μὲ τὴ δροσιά, φτάνει παιδιὰ μου, λέει.
 Μὲς 'ς τὴ φτωχὴ μου τὴν καρδιά δὲ δύναμαι νὰ κλείσω
 Δυὸ τόσο ἀνέλπισταις χαραῖς χωρὶς νὰ τὴν ξεσκίσω

Τὸ ξόδι τῆς Φραγκολογιᾶς καὶ τὴ χαρὰ τοῦ γάμου . . .
 Σιγὰ μὴ τὴν ξυπνήσωμε . . Δὲν πρέπει ἐδῶ παιδιὰ μου
 Νὰ σᾶς εὐρῆ τὸ χάραγμα. Ἔχει χιλιάδες μάτια
 Ὁ ἥλιος ὁ ἀδιάντροπος καὶ τρέχει μονοπάτια
 Πάλλος κάνεις δὲν ἔτρεξε . . . Σὺ, Μῆτρο, θὰ κινήσης
 Ὅλα τὰ δῶθε τὰ χωριὰ νὰ πᾶς νὰ χαιρετήσης
 Κ' ἕναν πρὸς ἕνα φίλο μας θαύρης καὶ θὰ καλέσης
 Νάρθη 'ς τὰ στεφανώματα. Καὶ πρόσεξε νὰ δέσης
 Μ' ὄρκους φριχτοὺς τὸ τάμμα τους... Πάρε καὶ σὺ, Χτενᾶ μου,
 Τὸ Λάμπρο καὶ ξεκίνησε. Θ' ἀναπαυτῆ ἡ καρδιά μου
 Ὅταν ξεκόψετε ἀπ' ἐδῶ . . . ἀκοῦς καὶ τ' ἄλλο ὀρνίθι; . . .

— Τ' ἀκούω καὶ φεύγω, Φωτεινέ . . . Μὲ κούφιο κολοκύθι
 Κακὰ θὰ βγοῦμε ἀναιδατά . . . Ἐμπρὸς τὸ κεροπάτι
 Καὶ τότε ξημερώνωμε, σοῦ τάζω, 'ς τὴν Ἐλάτη.

ΓΛΩΣΣΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΑΙΣΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

«Πάρ' ένα σβῶλο, Μῆτρο,» σελ. 461.

Σβῶλος, βῶλος ἐκ χώματος.

«Ὁ χερουλάτης ἔφαγε τ' ἄχαρα δάχτυλά μου» σ. 461.

Χερουλάτης, τὸ μέρος τοῦ ἄροτρου, τὸ διὰ τῆς χειρὸς κρατούμενον δι' οὗ ὁ γεωργὸς ἐλαύνει τὸ ἄροτρον.

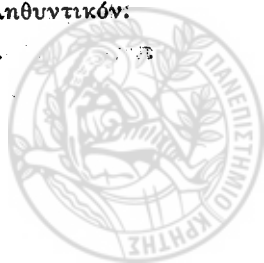
«Καὶ ἔς τὴν ἀλετροπόδα μου ἐλυώσαν τὰ ἥπατά μου» σ. 461.

Ἀλετροπόδα, τὸ μέρος τοῦ ἄροτρου, ἐφ' οὗ ὁ ἀροτριῶν ἐπιθέτει τὸν πόδα, ὅπως ὠθῆ τοῦτο ἐντὸς τῆς γῆς.

Ἡπατα, κοινοτάτης χρήσεως, σημαίνει ἐν γένει τὰς σωματικὰς δυνάμεις, πάντοτε ἐν χρήσει εἰς τὸν πληθυντικόν.

«... ἐσάπῃσα ἔς τὴ νώπῃ» σ. 461.

Νώπῃ, ὑγρασία.

«τί θρωῶς ποῦ γίνεται τί χλαλοή, πατέρα» σ. 462.

Θρωῶς, θόρυθος.

Χλαλοή, ὄχλοδοή.

«Κι' ὁ γέροντας μ' ἀπίδρομο δὴν παλληκᾶρι τρέχει» σ. 462.

Ἄπίδρομο, ὅταν ὀπισθοχωρῇ τις ὅπως ὀρμήση ἢ πηδήση εἶαν.

«Μὲ τὸ σφυρί του ἕνα γουλι τὸ σπαῖ σὲ δυὸ κομμάτια» σ. 462.

* Γουλι καὶ γοῦλος, λίθοι μικροὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥτον σφαιροειδεῖς. Ὑπάρχει καὶ ἡ λέξις γουλιζῶ ἰδιαίτερας χρήσεως παρ' ἀλιεῦσιν = καθιστῶ ἀπαλόν, τρυφερὸν τὸν πολύποδα τρίδων αὐτὸν ἐπὶ πλακὸς λείας, ὀμαλῆς.

«Καὶ τὸ σταφνίζει στὸ καυκί» σ. 462.

Σταφνίζει, τοποθετεῖ μετὰ προσοχηῖς.

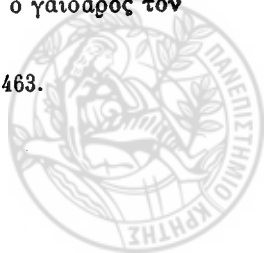
* Καυκί, τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς σφενδόνης ἐνθα τίθεται ὁ βῶλος καὶ τὸ ὁποῖον σχηματίζεται ἀπὸ τὰ κλονιά. Λέγεται δὲ ἡ σφενδόνη τριάρα - τετράρα - πεντάρα κτλ., ὅταν ἔχη τρία τέσσαρα ἢ πέντε κλονιά κτλ.

«Περίδρομος, κεφάλαια,» σ. 463.

Περίδρομος, ὁ διάβολος· ὄθεν «νὰ σὲ πάρη ὁ περίδρομος» καὶ περίδρομος! ἀντὶ τοῦ διῶπα! καὶ «ἠσύχασε περίδρομε!» φράσις συνήθης ἀπευθυνομένη πρὸς τὰ ἀτακτοῦντα παιδιά.

* Κεφάλαια καὶ ὄχι κεφάλαια κατὰ τὸ «εἶπεν ὁ γαῖδαρος τὸν πετεινὸ κεφάλαια».

«Ἐσύ, θελέση, στέκεσαι» κτλ. σ. 463.

«Τοῦ χρόνου τὰσπλαχνο γενὶ . . .» σ. 465.

Γενί, ἡ σιδηρὰ αἰχμὴ τοῦ ἀρότρου· ἴσως ἐκ τοῦ παρ' ἀρ-
χαιοῖς γεννῆς καὶ γένυς σημαίνοντα τὴν ἀκωκὴν τοῦ πελέ-
κως ἢ τῆς ἀξίνης καὶ αὐτὸν τὸν πέλεκυν ἢ τὴν ἀξίνην.

«Ἐτύλλωνε τὴν φλέβα του, . . .» σ. 465.

Ἐτύλλωνε καὶ ὀρθότερον ἐτύλωνε, ἐκ τοῦ τυλῶ, σκληρύν-
ω. Ἐν προκειμένῳ ὑπερεπλήρου τὰς φλέδας ὥστε νὰ καθί-
στανται σκληραί. Λέγεται καὶ περὶ ὑπερεπλήρου ἀσκοῦ, τυ-
λωμένος, καὶ περὶ τῆς κοιλίας τῶν ἀνθρώπων ἢ ζώων ὅταν
φάγωσιν ὑπερβολικά, τὴν ἔχει τυλωμένην, τὴν ἐτύλωσε.

«Τῆς νότης ὄλον τὸ θυμὸ» σ. 465.

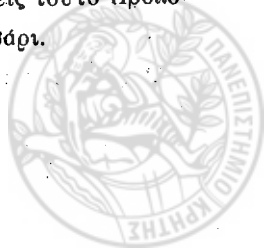
Θυμὸς, εἶνε ἐν χρήσει ὄχι μόνον ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς ὀρ-
γῆς ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀρχικῇ καὶ πρώτῃ σημασίᾳ τῆς ζωῆς.
ζωτικῆς δυνάμεως, ἀκμῆς, ῥώμης. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ
σημασίᾳ εὔρηται ἐνταῦθα καὶ εἶνε κοινοτάτης χρήσεως οὐ
μόνον δὲ ἐπὶ ἀνθρώπων καὶ ζώων ἀλλὰ καὶ ἐπὶ δένδρων ἔτι
κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βλαστήσεως.

«Τὰ Σταυρωτὰ καὶ ἡ Ἐλάτη» σ. 465.

Ἄνόματα δύο ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων ὀρέων τῆς Λευκάδος.

«Τὸ ῥέμμα τοῦ Σαρακηνοῦ, τὰγριο Δημοσάρι» σ. 466.

Ἄποτοιμοὶ καὶ ἀγριαὶ χαράδραι τῆς Λευκάδος διαρρεόμε-
ναι ὑπὸ ὀρμητικῶν χειμάρρων. Ὅρα τὸ ἐν τοῖς Μνημοσύνοις
ποίημα «Τὸ ξερριζωμένο δέντρο» καὶ τὸν εἰς τοῦτο Πρόλο-
γον τοῦ ποιητοῦ ὅπου ἀναφέρεται τὸ Δημοσάρι.

«Κουφή Λαγκάδα και Νεράϊδα» σ. 466.

Τοποθεσία ἐπὶ τῶν ὄρεων τῆς Λευκάδος.

«Ἐτρώγαν ἓνα λειάνωμα . . .» σ. 466.

Λειάνωμα, μικρὸς ἀμνός.

«Κ' ἐζήλεψε χερόβολα κι' ἀθεμωνιαῖς κι' ἀλῶνι» σ. 466.

* Χερόβολα, χερόβολο λέγουσι ὄσους στάχεις δύναται νὰ λάβῃ ὁ θεριστής και νὰ κόψῃ.

«Γαῦρα παντοῦ και λύσσα!» σ. 466.

Γαῦρα και λύσσα, συνήθης φράσις σημαίνουσα κατάστασιν ἀνυπόφορον· γαῦρα σημαίνει κυριολεκτικῶς καμάρωμα ἐπομένως και ὑπερηφάνεια ἐπὶ κακοῦ, ἀλαζονία. Τοῦτο δὲ σημαίνει ἐν τῇ φράσει, ἥτις εἶνε προφανῶς λείψανον ἐποχῆς καταδυναστεύσεως.

«Πέτεται μὲ τὰ σύνεργα, μὲ τὰ καματερά του» σ. 467.

Πέτεται, ὑπερηφανεύεται.

Τὰ καματερά, οἱ ἀροτῆρες βόες

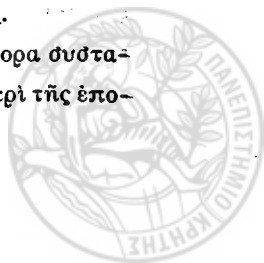
«Ἦθελε βόϊδια κάτασπρα μεγάλα, ταχυλάτα» κτλ. σ. 467.

Ὁ ποιητὴς ἀπαριθμεῖ τὰς ιδιότητες τὰς συναποτελούσας κατὰ τὴν γνώμην τῶν γεωργῶν τῆς Λευκάδος τὸ ἰδεώδες τοῦ καλοῦ ἀροτῆρος βοός· περὶ τοῦ κοιλάτου ὑπάρχει και ἡ δημώδης παροιμία Βόϊδι κοιλάτο

Κι' ἀλογο σπαθάτο.

«Τ' ἀλέτρι σύμμετρο, βαρὺ» κτλ. σ. 467.

Ὁ ποιητὴς ἀπαριθμεῖ ὡς ἐπὶ τῶν βοῶν τὰ διάφορα συστατικά ἀρίστου ἀρότρου ἐν οἷς και τὴν πρόληψιν περὶ τῆς ἐπο-

χῆς καθ' ἣν δέον νὰ κόπτωνται τὰ ξύλα ἐξ ὧν κατασκευάζεται. Τὸ ὀνοματολόγιον τῶν διαφόρων μερῶν ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ ἄροτρον ἔχει ὡς ἐξῆς κατὰ ἰδιόχειρον τοῦ ποιητοῦ σπμείωσιν. Ἀλετροπόδα, γούλα, γενί, κέρος, χερουλάτης, φτερά, ἀσκάλη, σπάθη, κλειδί, ζυγός. ζέδλαις, λουριά, βουκέντρα, τροποτήρες.

«Ἐδῶθε . . . Σφακισᾶνος» σ. 469.

Σφακισᾶνος ἐκ τοῦ χωρίου Σφακιωτῶν τῆς Λευκάδος.

«Εἶτ' ἔχει τρίχα, εἶτε φτερό» κτλ. σ. 469.

Εἶνε ἡ τιμαριωτικὴ γνωστὴ φράσις *poil ou plume*.

«Γιὰ νὰ πομπεύη τῶνομα . . .» σ. 470.

Πομπεύω, διακωμῶδῶ, καταισχύνω· εἶνε γνωστὴ ἡ παροιμία «ἔκατσε ἡ πομπὴ στὸ διάδα καὶ γελᾷει τοὺς διαδάταις».

«Ὅτι ἓνα δάκρυ ἐνότιζε τ' ἀσπράδι τοῦ ματιοῦ του» σ. 470.

Νοτίζω, σημαίνει ὑγραίνω.

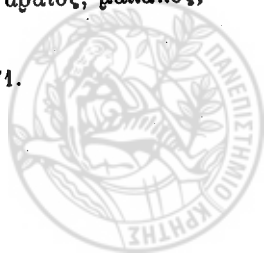
«Καὶ μένει πάντα ζωντανὸ ἢ ῥῶδι φάγ' ἢ βρίζα» σ. 470.

Δηλαδὴ εἶτε καλὴν εἶτε κακὴν τροφὴν φάγει. Τὸ ῥῶδι εἶνε εἶδος ὀσπρίου διδόμενον εἰς τοὺς βόας ὡς ἐκλεκτὴ τροφή, ἐνῶ ἡ βρίζα (βρύον) εἶνε ἀπλοῦν χόρτον

«Αὐτὸ τὸ βόϊδι τὸ μανό, . . .» σ. 470.

Μανός, ἀδρανής, ὀκνηρός, λέγεται περὶ ἀνθρώπων καὶ ζώων, προφανῶς τὸ παρ' ἀρχαίοις μανός = ἀραιός, μαλακός, χαῦνος.

«Θὰ σπάση τὸ καρίκι» σ. 471.

Καρίκι, σκληρόν ἐξωφλόιον ἐν γένει, ἐνταῦθα σημαίνει τὸ ἐξωτερικὸν περίβλημα τοῦ βόμβυκος τοῦ μεταξοσκώληκος.

«Λίγο κρασί κεφαλιακὸ . . .» σ 471.

Κρασί κεφαλιακὸ λέγεται ὁ κυρίως οἶνος, ὁ πρῶτος ἐξαγόμενος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ λάγκερο τὸν κατόπιν ἐξαγόμενον διὰ προσθήκης ὕδατος ἐν τοῖς στεμφύλοις.

«Καὶ παίρων κέρδο, πληρωμὴ, προσφάγι τὴν πασπάλη» σ.471.

Πασπάλη = παιπάλη. Πασπάλη λέγεται ἰδίως ἢ κατὰ τὸ ἄλεσμα ἐκτινασσομένη κόνις.

«Καὶ δύο σκιάδες πάραυτα ὠρμήσανε κι' ἀρπάξαν» σ. 472.

Σκιάδες, sbires. Πιθανὸν ἐκ τοῦ σκαιοῦς, διότι οἱ τοιοῦτοι εἶνε συνήθως βάρβαροι, βάνασοι. Λέγεται ἐν γένει ὑπὸ τοῦ λαοῦ σκιάδας ὁ βάνασος ἄνθρωπος.

«. . . καὶ λὲς ποῦ ξεθυμαίνει

Θωρῶντας τὴν ἐλάτη του ἢ πύρην, ποῦ τὸν ψένει» σ. 475.

Ἡ πύρην, ἢ ἐκ τῆς πυρᾶς θερμότης ἐντεῦθεν λέγεται πύρην καὶ ἢ ἐκ τοῦ πυρετοῦ φλόγῳσις.

Ἐλάτη, κατὰ λάθος ἐν τῷ κειμένῳ ἐλάτη. Ὅρος τῆς Λευκάδος.

ΑΙΣΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

«Ἐφώλιασε καὶ ὁ Φωτεινὸς ἔς τὸν ἐγκρεμὸ τοῦ Κόντρου.» σ. 476.

Ὁ ἐγκρεμὸς τοῦ Κόντρου, ἀπότομος κρημνὸς γνωστῆς τοποθεσίας τοῦ ἐν Λευκάδι χωρίου τῶν Σφακιωτῶν.

«ὁ κάτοικας» σ. 476.

Κάτοικας, ὄρνιθων. Περιεργὸς εἶνε ἡ εἰδίκευσις αὐτῆ τῆς ἐγνοίας τῆς λέξεως κατοικία. Παρατηρεῖται παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἐν ἄλλαις λέξεσι· οὕτω θάλαμν (ἐκ τοῦ θάλαμος ἀναντιρρήτως) καλεῖται εἰδικῶς ἡ φωλεὰ τοῦ πολύποδος.

«... μιὰ δεκαριά κυδέρτια» σ. 476.

Κυδέρτια, αἱ κυψέλαι τῶν μελισσῶν.

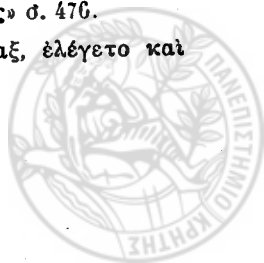
«Πλατύς, καθάριος ὄβορος ζωσμένος διπλολίθι» σ. 476.

Ὁ βορός, αὐλή, διαφέρει ὅμως τῆς κυρίως αὐλῆς, διότι αὕτη εἶνε προσωρισμένη διὰ πλύσιμον καὶ ἄλλας ἐργασίας τῆς οἰκίας, ἐνῶ ἡ χρῆσις τοῦ ὄβορου εἶνε ἀγροτικώτερα, τίθενται ὄρνιθες, κτήνη κτλ.

Διπλολίθι, λιθία διπλῆ, λιθία δὲ λέγεται τὸ ἐκ λίθων ἀλαξεύτων τοιχίον χωρὶς οἱ λίθοι νὰ εἶνε πρὸς ἀλλήλους προσηρμοσμένοι δι' ἀσδέστου.

«Ὅπου ἐπραδίνιζε πυκνὸς ὁ νύλακας» σ. 476.

Νύλακας, θάμνος, ὁ παρ' ἀρχαίοις σμίλαξ, ἐλέγετο καὶ μῖλαξ.

«Τ' ἀγιόκλημα, ἡ μελετινὴ . . . σ. 476.»

Ἄγιόκλημα, τὸ αἰγόκλημα, πιθανῶς τὸ παρ' ἀρχαίοις περικλώμενον caprifolium.

Μελετινὴ, τὸ παρ' ἀρχαίοις ἀδρότονον artemisia abrotanum.

«Ἦρθε ἔς τὴν Κόκκινη Ἐκκλησιά . . .» σ. 477.

Κόκκινη Ἐκκλησιά, ἀρχαία μονὴ τῆς Λευκάδος ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Σκάρων ἢ Κάρων.

«Τὸ ρίμα, τὸ κακὸ σπυρί, τὴ φάγουσα, τὸ λέφα,

» Τὸ μαλαθράκι, τὸ καρφί, τὴ λιόκρισι, τὴ λύσσα.

» Ἐ τὸ πρόσταγμά του τὰ κουφὰ ἐφεύγανε, ἢ ἀκρίδες

» Ἀπὸ τὰ πρόβατα ὁ χαμός, ἀπὸ τὰ γίδια ὁ ἴσκιος.» σ. 477.

* Ῥίμα, εἶδος ἀσθενείας τῶν ὀφθαλμῶν.

Κακὸ σπυρί, ὁ κακοήθης ἀνθραξ.

Φάγουσα, φαγέδαινα

* Λέφα, ἡ αἱματέμεσις.

* Μαλαθράκι, ὑδρωψ.

Καρφί, λέγεται καὶ καρφάκι ἢ παρωνυχίς, ranaris.

Λιόκρισι, ἰκτερος.

Κουφὰ, οἱ ποντικοί.

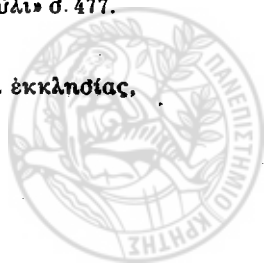
Χαμός, ἀσθένεια ἐπιδημικὴ τῶν προβάτων.

Ἰσκιος, ἐπίσης ἀσθένεια ἐπιδημικὴ τῶν αἰγῶν.

«Νὰ κάθωνται ἀπολείτουργα ἔς τὸ πέτρινο πεζοῦλι» σ. 477.

«Τοῦ Ἄν Λιά ἔς τὴν Ἐγκλουδί, . . .» σ. 478.

Πεζοῦλι, λιθόκτιστον τοιχίον ἐξωθεν οἰκίας ἢ ἐκκλησίας,

χρησιμεῦον καὶ ὡς κάθισμα καὶ ὄπως πεζεύη τις ἐκ τοῦ ἵππου, ἐκ τούτου καὶ πεζοῦλι.

Ἄη Λιάς, ἐκκλησίδιον μεμονωμένον ἐπὶ τινος τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῶν ὄρεων τῆς Λευκάδος ἀνωθεν τοῦ χωρίου τῆς Ἐγκλουδῆς.

«Π' οὔτε δὲν εἶχε ἀνάκαρα κρυφὰ ν' ἀναστενάζη» σ. 478.

Ἄνάκαρα, δύναμις. Δὲν ἔχω ἀνάκαρα νὰ σοῦ κρινῶ = δὲν ἔχω δύναμιν νὰ σοῦ ὁμιλήσω.

«Τ' ἀστάλωτο τὸ λούλουδο» σ. 478.

Ἄστάλωτο, μὴ σταλωμένον, τρυφερόν.

«Τῷδειξ' ἐκεῖ παράμερα τῆ Σάλτεν, τὸν Κόρφο» σ. 479.

Σάλτεν, τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Ἄκτιου.

Κόρφος. Ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος ὀνομάζεται ἀπλῶς ὁ Κόρφος ὑπὸ τῶν κατοικούντων εἰς τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ Ἠπείρου.

«Καὶ τοῦπε πῶς ἐσμίξανε καὶ πῶς κριαρωθῆκαν» σ. 479.

Κριαρωθῆκαν, λέγεται ὅταν δύο παλαιότες κριοὶ συμπλέκωσι τὰ κέρατα αὐτῶν.

«ς τοῦ Καλαβροῦ τὰ πλάγια,

Ἵ τὴν λαγκαδιὰ τῆς Μέλιδος, Ἵ τὰς Σπαθαριαῖς, Ἵ τὸν Κά-

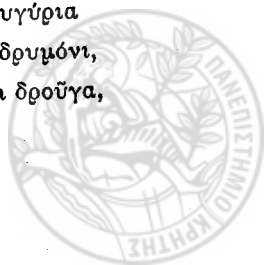
[προ,» σ. 481.

Τοποθεσίαι διάφοροι τῆς Λευκάδος

«χίλιων λογιῶν συγύρια

» Ἀρήλογος, πινακωτὴ καὶ πλάστις καὶ δρυμόνι,

» Ἡ ἀνέμν με τὰ γνέματα, τὸ τυλιγάδι, ἢ δροῦγα,

» Ὁ οἶκος μὲ τὰ μάλλινα τὰ παρδαλά διπλάρια» κτλ. σ. 481.

Συγύρια, διάφορα ἀντικείμενα οικιακῆς χρήσεως.

Ἀρῆλογοσ, τὸ ἀραιὸν κόσκινον δι' οὗ καθαρίζεται ὁ σῖτος ὅπως πίπτωσι τὰ περιττά.

Πινακωτή, λέγεται ἡ σανίς ἐφ' ἧς τίθενται οἱ ἕρτοι ἄμα πλασθῶσιν ἐκ τῆς ζύμης καὶ ἐφ' ἧς μεταφέρονται εἰς τὸν κλίβανον.

Πλάστης, κυλινδρική ῥάβδος ἐκ ξύλου δι' ἧς πλάττονται τὰ φύλλα τῶν πλακούντων.

Δρυμόνι, κόσκινον ἔχον ὅπας διαφόρους τῶν τοῦ ἀρῆλόγου. Δι' αὐτοῦ κοσκινίζεται ἡ σταφίς καὶ τὰ διάφορα ὄσπρια.

Ἀνέμη, λέγεται τὸ ἐργαλεῖον ἐφ' οὗ τίθενται τὰ νήματα (γνέματα) καὶ ὅπερ τεθειμένον ἐπὶ ἄξονος στρέφεται ὅπως ἐκτυλισσομένου τοῦ νήματος τυλίσσεται εἰς τολύπην (κουδάρι).

Τὸ τυλιγάδι, τὸ ἐργαλεῖον περὶ ὃ τυλίσσονται τὰ νήματα ἐκ τῆς ἀτράκτου ἐκτυλισσόμενα.

* Ἡ δροῦγα, εἶδος ἡλακότης δι' ἧς γνέθονται τὰ ἔρια τῶν προβάτων.

Ὁ οἶκος, λέγεται ὁ σωρὸς τῶν μαλλίνων σκεπασμάτων τῆς οἰκίας, ἅτινα συνήθως παρὰ τοῖς χωρικοῖς ἐπισωρεύονται πάντα ὁμοῦ διπλωμένα εἰς τινὰ γωνίαν τῆς οἰκίας.

Διπλάρια, μάλλινα σκεπάσματα.

Κρεμάθα, σανίς ἀνηρητημένη ἐκ τῶν δύο ἄκρων ἀπὸ δο-

κοῦ τῆς στέγης ἐπὶ τῆς ὁποίας τοποθετοῦνται καὶ φυλάσσονται διάφορα ἀντικείμενα.

Ἄλατολόγος, δοχεῖον τοῦ ἄλατος συνήθως ξύλινον ἀνηρημένον εἰς τὸν τεῖχον.

Λιναροσκουλίδες, τολύπαι ἐκ λίνου.

* Καρπολόγος, ἐργαλεῖον γεωργικὸν δι' οὗ σωρεύεται ὁ ἐπὶ τῆς ἄλωνος χωρισθεὶς ἀπὸ τῶν ἀχύρων σῖτος. Ἡ ἐργασία δὲ διὰ τὸν χωρισμὸν τοῦτον λέγεται λιχνίζω, γίνεται δὲ διὰ σαρωμάτων κατασκευαζομένων ἐπὶ τούτῳ ἐκ τινος εἶδους ἀκάνθης ὀνομαζομένης χάλι πληθ. χάλια. Μεταφορικῶς λιχνίζω λέγεται ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ὅταν σφοδρὸς ἄνεμος πνέων ἐπ' αὐτῆς ἀποσπᾷ ψεκάδας ἀφροῦ ἢ ῥανίδας ὕδατος. Λιχνίζει καὶ τὸ ἄλευρον ὅταν σειόμενον ἐν τῷ κοσκίνῳ μετεωρίζεται.

Δικριάνια, δίκρανα.

Ἄντιρράβδια, λέγονται μακροὶ ῥάβδοι ἀλλὰ μικρότεροι τῶν συνήθων (λούρων) δι' ὧν καταρρίπτουσι (τινάζουσι) τὸν ἐλαιοκαρπὸν ἐκ τῶν δένδρων.

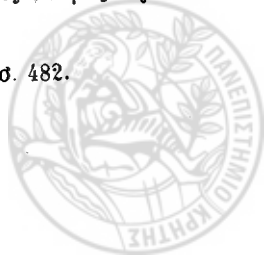
Κουλούφια, μεγάλοι σάκκοι ἐντὸς τῶν ὁποίων οἱ χωρικοὶ ἀποταμεύουσι τὸν σῖτον.

Γένημα, ὁ σῖτος.

«Κ' ἐπάνω 'ς τὰ καταχυτὰ . . .» σ. 482.

Καταχυτὰ, τὸ ὑπόστεγον. Αἱ σανίδες τῆς στέγης ἐφ' ὧν τοποθετοῦνται αἱ κέραμοι.

«Ἡ ὡμορφη Θωδοῦλά του, . . .» σ. 482.

Θωδοῦλα, ὑποκοριστικὸν τοῦ Θεοδώρα.

«Αὐτὴ τοῦ Κόντρου ἡ ἀμάλαγν περιήφανη παιδοῦλα» σ. 482.

Ἄμάλαγν, ἄθικτος, παρθένος.

«Μὲ τὸ τραγοῦδι διάζεται, . . .» σ. 482.

Διάζομαι, ἀπλώνω τὸ στήμονι, ἴτοι τὸν στήμονα ἐτοιμάζων αὐτὸν διὰ τὸν ἴστον (ἀργαλειὸς καὶ ἐργαλειὸς).

«. . . με τοῦ Φρηᾶ τὸ κρύο.

Τὸ κρύο ταῦρετο νερό. . .» σ. 482.

Φρηᾶ, θέσις ἐν τῷ χωρίῳ Σφακιωτῶν τῆς Λευκάδος ἐνθα φρέαρ ἀρίστου καὶ ψυχροτάτου ὕδατος ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὑδρεύεται σχεδὸν ὀλόκληρον τὸ χωρίον

«Παντοῦ ἔς τὸ στειρολόγημα, . . .» σ. 482.

Στειρολόγημα, ἡ ἐργασία δι' ἧς ἀποκόπτονται ἐκ τῶν κλημάτων τῶν ἀμπέλων πολλοὶ βλαστοί, ὅπως ὑπάρξωσι γονιμώτερα καὶ μὴ ἐξασθενήσωσιν.

«— Ῥίξ' ἓνα ξύλο ἔς τὴ φωτιά νὰ πέσουν δέκα θράκια

Νὰ πυρωθοῦν τὰ πόδια μου κ' ἐξύλιασαν, Θωδοῦλα σ. 483.»

Θράκια, ἄνθρακες.

Ἐξύλιασαν, ἐκ τοῦ ψύχους κατέστησαν ἄκαμπτα ὡς ξύλον, συνθησετάτης χρήσεως ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ.

«Καλοκαιρία τῆς Παπαντῆς, μαρτιάτικος χειμῶνας» σ. 483.

Παροιμία τοῦ λαοῦ σημαίνουσα, ὅτι συνθήως ὅταν εἶνε καλὸς καιρὸς κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Ὑπαπαντῆς ὁ χειμὼν εἶνε βαρὺς κατὰ τὸν Μάρτιον.

« Ἄλατρο, Χαραδιάτικα, Εὐγερο, Μαραντοχώρι,
Κοντάραινα, Βουρνικᾶ, Σύδρο, Νποχώρι » σ. 483-484.

Χωρία τῆς Λευκάδος. Πάντα σχεδὸν τὰ χωρία καὶ αἱ τοποθεσίαι τῆς Λευκάδος φέρουσιν ὀνόματα ἑλληνικώτατα, ἀναφέρεται δὲ ὅτι τοῦτο ἐπέσυρε τὸν θαυμασμὸν τοῦ ἀειμνήστου Κοραῆ περιοδεύσαντος ἄλλοτε τὴν νῆσον.

« Γένη, Δαισήμου, Σύδοτα, Λειψόπυργος, Λαγινάκι » σ. 483.

Τοποθεσίαι τῆς Λευκάδος.

« Ἀλεχτοχώρι » σ. 483.

᾿Ωσαύτως τοποθεσία τῆς Λευκάδος, κατὰ τυπογραφικὸν λάθος ἐτυπώθη Ἀλεχτοχώρι ἀντὶ Ἀλεχτῶρι.

« . . . Μᾶς πείρανε ξελάκου » σ. 483.

Κατεδίωξαν κατὰ πόδας.

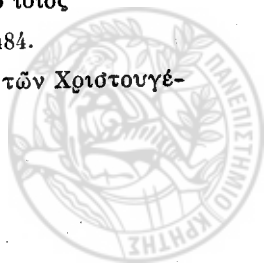
« Πίσω εἶν' ἡ μέραις τῆς γρηᾶς . . . » σ. 484.

Ἡ μέραις τῆς γρηᾶς, αἱ τρεῖς τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Μαρτίου, καθ' ἃς ἐνίοτε ἐπανέρχεται αἰθνίδιος καὶ δριμύς ὁ χειμῶν. Λέγονται δ' οὕτω, διότι καθ' ἃ παρὰ τῷ λαῷ θρυλεῖται γραῖά τις ἀπέθανεν ἐκ τοῦ ψύχους κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, πιστεύσασα ἐκ τῆς ἐπελθούσης κατὰ τὸν Μάρτιον καλοκαιρίας, ὅτι ὁ χειμῶν εἶχε παρέλθει καὶ σπαταλήσασα τὰ πρὸς θέρμανσιν ξύλα. Περὶ τοῦ Μαρτίου ὑπάρχει καὶ ἡ παροιμία « Μάρτης γδάρτης κακὸς παλουκοκάφτης ».

« . . . τὴν πάντρεςες ὁ ἴδιος

Τὸ βράδυ τὴν παραμονή, . . . » σ. 484.

Ἔθιμον τελούμενον κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέ-

νων ἐκ τῶν πολλῶν λειψάνων τῆς ἀρχαίας θρησκείας καὶ τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις σπονδῶν.

«Τί ξυλοχάλασθ' εἶν' αὐτή! Ἄν ταῦρικ' ἢ Τρωάδα» σ. 484.

Ξυλοχάλασθ', δεινὴ τρικυμία.

Τρωάδα, περιεργοτάτη λέξις κοινοτάτης χρήσεως σημαίνει ἐν γένει μεγάλην καταστροφὴν ἀλλὰ εἰδικώτερον καὶ συνηθέστερον γίνεται χρῆσις αὐτῆς πρὸς χαρακτηρισμὸν μεγάλης τρικυμίας.

«Καταίβασε τὰ λάχανα, Θωδοῦλα, μὴ μοριάσουν» σ. 484.

Λάχανα, τὰ χόρτα ἐν γένει καὶ ἰδίως τὰ ἄγρια.

Μὴ μοριάσουν, μὴ ἐνῶ βράζουσι μείνωσι μὲ ὀλίγον ὕδωρ, ὅτε δὲν εἶνε τόσον καλὰ διὰ τὸ φαγητόν.

«Καὶ φέρε λίγο ἀνάλατο, . . .» σ. 484.

Ἄνάλατο, λέγεται τὸ ἐσωτερικὸν λίπος τοῦ χοίρου ὅπερ διατηρεῖται χωρὶς νὰ ἀλατισθῆ· χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς ἀλοιφὴ διὰ τὰς πληγὰς.

«. . . Μ' αὐτὸ τὸ ἀγριοκαῖρι

Ἐθύμωσε τὸ χέρι μου καὶ νοιώθω ὅτι μὲ σφάζει...» σ. 484.

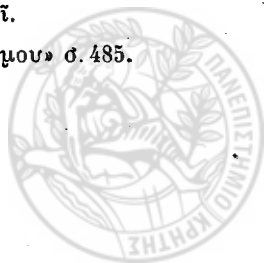
Ἐθύμωσε, λέγεται ἐπὶ πληγῶν ὑπὸ τὴν σημασίαν ὅτι ἐφλογίσθη.

Μὲ σφάζει, αἰσθάνομαι πόνον ὀξύν καὶ διαπεραστικόν.

«Χαρὰ ἔς ἐκεῖνον, ποῦξερε ποῦ παραδέρνει ὁ Μῆτρος» σ. 484.

Παραδέρνει, παραδέρνω τρέχω ἐδῶ καὶ ἐκεῖ.

«Σπρῶξέ το πάρα μέσα, Θωδοῦλα, μὲ τὸ μῆλί μου» σ. 485.

Μῆλι, τὸ σιδηροῦν ἐργαλεῖον δι' οὗ καταμετρεῖται τὸ βᾶθος τῶν πληγῶν.

«Καλλίτερ' ἀπ' ἀρμό 'ς ἀρμό νὰ μ' ἤθελαν συντρίψῃ» σ. 485

Ἄρμος, ἄρθρωσις.

«... τὸ φράγκικο θρασῆμι...» σ. 485.

Θρασῆμι, θρασύδειλος.

«... βαρεία ὡσάν τὸ Μέγα Ὅρος» σ. 485.

Μέγα Ὅρος, ὀνομασία ὄρους τῆς Λευκάδος.

«... ἂν μέμφωμαι τὸν ἥλιοι σ. 486.

Μέμφωμαι, κατηγορῶ· ἐν χρήσει ὁμως καὶ ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τοῦ τεκμαίρομαι, ὑποθέτω.

«Βλέπεις, Θωδοῦλα, δὲν μπορῶ μ' ὅση κ' ἂν ἔχω ζώρη» σ. 487.

Ζώρη, δύναμις.

«Αὐταῖς ταῖς δύο βροχίδες σου μὲ μιᾶς νὰ χερακώσω» σ. 487.

Βροχίδες, βοστρύχους.

Χερακώσω, νὰ συγκρατήσω ἐντὸς τῆς χειρός.

«Στοχάσου τί παράλλαμμα ποῦ θάγεινα, ...» σ. 487.

Παράλλαμμα, ἔκτρωμα, προφανῶς ἀντὶ παράλαγμα.

Θάγεινα, κατὰ λάθος ἐτυπώθη θάγεινε ἀντὶ θάγεινα.

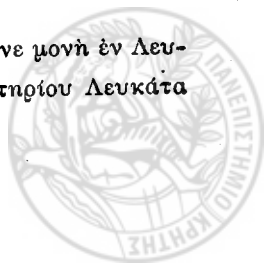
«Σίγα, Θωδοῦλα, μιὰ στιγμή ν' ἀκουρμαστῶ τὴ σκύλα» σ. 488.

Ν' ἀκουρμαστῶ, ἀκουρμαίνομαι=ἀκούω μετὰ προσδοχῆς.

«Θὰ τὰκλεισε ἀσφαλτα ἢ χιονιά μέσα 'ς τὸ μοναστήρι

Τ' Ἄν Νικόλα 'ς τὴν Ἡρά...» σ. 489.

Τὸ μοναστήρι τ' ἄν Νικόλα 'ς τὴν Ἡρά, εἶνε μονὴ ἐν Λευκάδι, ἐπὶ τοῦ ἐναντι τῆς Κεφαλληνίας ἀκρωτηρίου Λευκάτα

λέγεται κοινῶς κάβος τῆς Ἡρᾶς καὶ πήδημα τῆς Σαπφούς, διότι ἀπὸ τοῦ βράχου τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου κατὰ τὰ θρυλούμενα ἐκρημνίσθη ἡ Σαπφώ.

«... γὰρ ν' ἀρπάξῃ

Διπλό, τριπλό τὸ γήμορο . . .» σ. 489.

Γήμορο = γεώμορον, τὸ ὑπὸ τοῦ γεωμόρου ἢ μορτίτου καλλιεργητοῦ καταβαλλόμενον μέρος ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ κτήματος πρὸς τὸν ἰδιοκτῆτην αὐτοῦ.

«Ποιὸς ξέρει τί μοῦ μέλλεται, τί μέλλεται τοῦ Μῆτρου» σ. 489.

Τί μοῦ μέλλεται, φράσις σημαίνουσα ποῖον ἔσεται τὸ μέλλον μου, ἡ τύχη μου.

«Τὸ Φίλην, πῶχει βίῳ πολὺ καὶ γράμματα καὶ γνώση;» σ. 490.

Τὸ βιό, ἡ περιουσία, ὁ πλοῦτος.

«Ἡ σκύλα τρώει τὰ σίδερα . . .» σ. 490.

Τρώει τὰ σίδερα, φράσις = μαίνεται, εἶνε φοβερὰ ἐξαγριωμένη. φοβερὰ ἀνήσυχος. Ἡ φράσις εἶνε κοινοτάτης χρήσεως

«Τοῦ Φλώρου τ' ἀγριόπαιδο, τὸ βραχοκαταλύτην» σ. 490.

* Βραχοκαταλύτης καὶ πετροκαταλύτης, ἄνθρωπος ἀκαταδάμαστος, καταβάλλων πᾶν πρόσκομμα, καταλύων βράχους καὶ πέτρας.

«Ποῦ μ' ἔνα γρόθο ἐσκότωσε τριέτικο δαμάλι» σ. 491.

Δαμάλι, λέγεται συνήθως οὐχὶ ἡ δάμαλις, δηλαδὴ ἡ νέα βοῦς, κατὰ τὴν παρ' ἀρχαίοις σημασίαν, ἀλλ' ὁ νεαρὸς βοῦς.

«Γιατ' εἶχ' ἀψὺν τὸν κάματο . . .» σ. 491.

Ἄψυς = ὄξυς ἐκ τοῦ ἄπτομαι προφανῶς, πέρνω φωτιά· λέγεται περὶ βοῶν, ὅτι ἔχουν ἀψὺν τὸν κάματο, ὅταν δὲν θέλουν νὰ ἡμερέψωσι καὶ νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν διὰ τοῦ ἀρότρου ἐργασίαν. Κάματος λέγεται ἡ ἐργασία τοῦ ἀροτριᾶν ἐξ οὗ καὶ καματερό ὁ ἀροτήρ βοῦς.

«Καὶ πιάστηκε ἀπ' τὸ μάνδαλο» σ. 491.

Μάνδαλο, εἶδος κλειθροῦ ἀρχαϊκοῦ ἐξ οὗ καὶ τὸ ῥῆμα μανδαλόνω = κλείω. Εἶνε γνωστὸν τὸ δημῶδες αἰνίγμα «κλειδόνω μανδαλόνω καὶ τὸν κλέφτη βρῖσκω μέσα» ὅπερ λέγεται περὶ τοῦ ἡλίου, ὡς πανταχοῦ εἰσδύοντος.

«Κ' ἡ Λάμια ἡ Περαιτιανή, ποῦχε σκληρὸ τὸ δόντι σ. 493.»

Λάμια, ὄνομα διδόμενον συχνάκις εἰς τοὺς κύνας καὶ τὰς φορβάδας. Οὕτω ὀνομάζεται ὄρος τῆς Ἀκαρνανίας ἀπέναντι τῆς Λευκάδος.

Περαιτιανή, δηλαδὴ ἐκ τοῦ χωρίου τῆς Περαιτιάς τοῦ ἀπέναντι τῆς Λευκάδος ἐν Ἀκαρνανίᾳ κειμένου. Φημιζονται οἱ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου φύλακες κύνες.

«. . . καὶ πρὶν δεχτῆ τὴ σφῆνα

Ἄποῦ τῆς πρόσφερε ἡ κυρὰ ἀπὸ ψωμί καθάριο» σ. 493.

Σφῆνα = σφῆν, τεμάχιον ἄρτου.

Καθάριο, λέγεται ὁ ἄρτος ὁ ἐκ σίτου μόνον, ἐνῶ σμιγὸ λέγεται ὁ ἀναμιγξ ἐκ κριθῆς καὶ σίτου ἄρτος.

«. . . καὶ ξελαγανιασμένη

πετιέτ' εὐθύς 'ς τὸν ὄβορδ . . .» σ. 493.

Ξελαγανιασμένη, έκπνοος.

«Κ' ἐπλάγιασε πρώτη φορά χωρίς νὰ βασιλέψουν

Τὰ μάτια της τὰ φωτεινά . . .» σ. 494.

Βασιλέψουν, λέγεται περὶ τοῦ ἡλίου, βασιλεύει ὁ ἥλιος ἥτοι δύνει ὁ ἥλιος, κοινοτάτης ὁμως χρήσεως καὶ ἐπὶ ὀφθαλμῶν, ὅταν ἀρχίζωσι νὰ κλείωνται ἐκ τοῦ ὕπνου.

«Τὴ μαύρη τὴν ἐλόχευε σκληρὰ μὲ τὸν ὄσκρό της» σ. 495.

Λοχεύω, προφανῶς ἀντὶ λογχεύω· ἰδίᾳ ἐν χρήσει ἐπὶ κεντήματος μελίσσης.

Ὅσκρος, τὸ κέντρον τῶν μελίσσῶν.

«Νὰ φρυμάζουν τὴν κυρά του» σ. 497.

«Νὰ ῥεκάζουν λυσσασμένα,» σ. 497·

Φρυμάζω καὶ ῥεκάζω, ἀμφότερα ἐν χρήσει πρὸς χαρακτηρισμὸν φωνῆς τῶν ζώων μὴ συνήθους λ. χ. ἐξ ἐρεθισμοῦ, πόνου, ὀργῆς κτλ.

ΑΙΣΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

«Καὶ νὰ τοῦ βόσκη τὰ πλευρὰ ἢ κίσσα, ἢ καλιακούδα» σ. 501.

Καλιακούδα, κορώνη. Καὶ ἡ κίσσα καὶ ἡ κορώνη συνηθίζουσι νὰ επικάθηνται τῆς ῥάχεως τῶν γεγηρακῶτων ἵππων, ὅπως τρώγωσι τὰ ἐπ' αὐτῶν διάφορα ἔντομα.

«καὶ νάχη τὸ πλατόνι» σ. 501.

Πλατόνι, εἶδος ἐλάφου μὲ πλατέα κέρατα· ἴσως τὸ platyceros τοῦ Πλινίου καὶ ἡ εὐρύκερος τοῦ Ἀπιανοῦ.

«Τὸ Λοῦρο, τ' Ἀσπροπόταμο κορύτο, νεροκράτη,» σ. 501.

Λοῦρος, ὁ γνωστὸς ποταμίσκος τῆς Ἠπείρου ὁ ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον.

Ἀσπροπόταμο, ὁ τὴν Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν διαρρέων Ἀχελῷος.

Κορύτος, σκάφη ἐκ κορμοῦ δένδρου ἐσκαμμένου χρησιμεύουσα πρὸς ποτισμὸν τῶν ζώων.

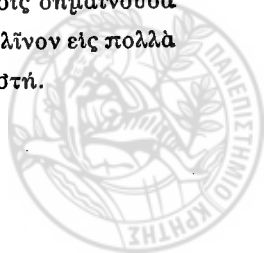
Νεροκράτης, δεξαμενή.

«Ν' ἀναχαράζη βάρυπνο, νὰ τὸ τρυποῦν οἱ ζάθοι» σ. 501.

Ζάθος, παράσιτον ἔντομον ἐμφωλεῦον ὑπὸ τὸ δέρμα τῶν βοῶν καὶ τῶν αἰγῶν.

«Καὶ νὰ περνᾷ ἔς τὸν κάματο τοῦ λιναριοῦ τὰ πάθη» σ. 501.

Τοῦ λιναριοῦ τὰ πάθη, συνήθης ἐκφρασις σημαίνουσα πολλὰς καὶ ποικίλας δοκιμασίας ἐκ τοῦ ὅτι τὸ λίνον εἰς πολλὰ καὶ ποικίλα ὑποβάλλεται μέχρις οὗ γίνῃ κλωστή.

«. . . και να παραμονεύη» σ. 501.

Παραμονεύω, παραφυλάττω κρυπτόμενος.

«Ὡς τὴν κορφή τοῦ Σύκαιρου . . .» σ. 501.

Κορυφή ὄρους τῆς Λευκάδος.

«Πιέ, Φλώρο, ἀκόμη μιὰ φορά. Μ' αὐτὸ τὸ κεροπάτι» σ. 502.

Κεροπάτι, εἶδος οἴνου. Κεροπάτι λέγεται ὁ οἶνος ὅταν ἔλκεται ἅμα πιεσθῶσιν αἱ σταφυλαὶ καὶ δὲν ἀφίνεται νὰ ὑποστῇ τὴν ζύμωσιν μετὰ τῶν στεμφύλων.

«— Ἡ Κεχρυναῖς κ' ἡ Δάφνη·

Ἔχει πατέρα πατρὶνὸ καὶ μάνα μαυροδάφνη.» σ. 503.

Κεχρυναῖς καὶ Δάφνη, τοποθεσίαι σταφυλοφόροι τῆς νήσου Λευκάδος.

Πατρὶνὸ καὶ μαυροδάφνη, εἶδη σταφυλῶν.

«Σ τὸ γάμο της ν' ἀνοίξωμε τὸ μυστικὸ μου ἀνᾶμα» σ. 503.

Ἄνᾶμα (ἀντὶ αἶμα), λέγεται ὁ οἶνος ὁ χρησιμεύων πρὸς τέλεσιν τῆς θείας εὐχαριστίας.

«Τ' ἀμπέλια, ποῦ μελέτησες, . . .» σ. 503.

Μελέτησες, ἀνέφερες· ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ συννηθέστατον.

«Καὶ τὸ λαχίδι 'ς τοῦ Ζαχιά . . .» σ. 503.

Λαχίδι, μικρὸν τμημα χωραφίου.

Ζαχιά ὡς καὶ τὸ Καλὴ καὶ Σπαθάρη εἶνε τοποθεσίαι τῆς νήσου Λευκάδος.

«. . . καὶ ὅ,τι ἄλλο ὡς τότε μάσω» σ. 503.

Μάσω, μαζεύσω.

« . . Σπορά με σιναπίδι

Και με σκαθάρι κλήματα, κ' ἄνθρωποι ποῦ δουλεύουν» σ. 504-5.

Σιναπίδι, λέγεται ἡ λεπτή βροχή τῆς ἀνοίξεως, ἥτις, ἐμφανιζομένου πάλιν τοῦ ἡλίου καὶ θερμαίνοντος τὰ σπαρτὰ προκαλεῖ ἀσθένειαν καταστρεπτικὴν τοῦ στάχυος — πιθανῶς ἢ λεγομένη ἡλίασις τῶν σπαρτῶν — ἐν χρήσει καὶ τὸ ῥῆμα, οὕτω λέγεται ἐσιναπίδιασαν τὰ σπαρτὰ.

Σκαθάρι, ὁ ἄνθραξ· ἡ γνωστὴ τῆς ἀμπέλου νόσος.

« . . ποτὲ δὲν προστελεύουν . . . » σ. 505.

Προστελεύω, προκόπτω.

«Καὶ μ' ἔφερες καὶ μ' ὠρκισες εἰς τὴ Φανερωμένη» σ. 505.

Φανερωμένη, ἡ ἐν Λευκάδι Μονὴ τῆς Πεφανερωμένης ἀπολαύουσα ἰδιάζοντος σεβασμοῦ.

«Κ' ἔμεινε τώρα κούρβουλο; . . . » σ. 507.

Κούρβουλο, ταῦτὸν τῷ κούτζουρο, ἰδίᾳ κούρβουλο λέγεται ὁ ἀποξηρανθεὶς καὶ μὴ βλαστήσας κορμὸς τῆς ἀμπέλου.

« . . ἄς εἶν' ξενεωμένος. » σ. 508.

Ξενεωμένος, ἐξασθενισμένος.

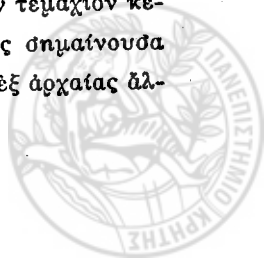
« . . Κρέμεται 'ς ἓνα γνέμα » σ. 510.

Γνέμα, κλωστή.

« . . , κ' ἐγὼ δὲ θέλ' ὁ ξένος

Νᾶ μοῦ χτυπᾶ τὰ βύσαλα . . . » σ. 510.

* Βύσαλο, κέραμος, ἀλλ' εἰδικώτερον μικρὸν τεμάχιον κεράμου. «θὰ σοῦ χτυπήσουν τὰ βύσαλα» φράσις σημαίνουσα θὰ σὲ μυκτηρισώσι. Ἡ ἔννοια αὕτη προέκυψε ἐξ ἀρχαίας ἀλ-

λοτε ὑπαρχούσης συνθηείας διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ ἐκτίθενται εἰς χλευασμὸν οἱ νυμφευθέντες γυναῖκα, ἥτις δὲν εὐρέθη παρθένος. Συνήθης εἶνε καὶ ἡ κατάρα «Νὰ μὴ σοῦ μείνη βύσαλο».

«Ὅτι τοῦ τάξει φανερὰ κι' ὁ Μοίραρχος βοήθεια. σ. 510.»

Μοίραρχος, δηλαδὴ ὁ Μοίραρχος τοῦ Ἑνετικοῦ στόλου. Ὅρα περὶ τούτου τὴν ἐν ἀρχῇ πραγματείαν τοῦ Χόπφ ὡς ἐπίσης καὶ περὶ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος Νικηφόρου.

«. . . καὶ μ' ἕναν Ἄρναούτην» σ. 510.

Ἄρναούτης, Ἄλδανός.

«— Δὲν τοῦ πουλῶ, γοράζω,» σ. 511.

Φράσις σημαίνουσα δὲν μοῦ πέρνει λόγους, ἀλλὰ τοῦ πέρνω ἐγώ.

«Ὅτ' ὄσοι 'ς τὴν Ἐπισκοπὴν βρίσκονται ἀποκλεισμένοι» σ. 511.

Ἐπισκοπὴ, λόφος τοῦ χωρίου τῶν Σφακιωτῶν ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ Φράγκοι εἶχον ἀνεγείρη φρούριον.

«. . . νὰ βλέπουν 'ς ἕνα ζάρκο.»

Ζάρκος, περιπεφραγμένον μέρος ἐν ᾧ κλείονται τὰ ἐρίφια.

«. . . καὶ μ' ὄλην μου τὴ ζώρη» σ. 512.

Ζώρη, δύναμις.

«Καὶ πές τους τόσοι ποῦμαστε μὲ τρόχαλους καὶ βώλους» σ. 513.

Τρόχαλος, λίθος, χάλιξ στρογγύλος καὶ λεῖος.

«. . . Γλυκὰ 'ς τὰ βλέφαρά μου

Νοιώθω τὸ χέρι τοῦ τυφλοῦ . . .» σ. 514.

Τυφλός, ὁ ὑπνος.

Νοιώθω τὸ χέρι τοῦ τυφλοῦ, συνήθης φράσις σημαίνουσα νυστάζω.

«Νὰ πέσω 'ς τὸ Βαθύλακο μαζί του μακροβοῦτι» σ. 514.

Βαθύλακος, τοποθεσία τῆς Λευκάδος.

Μακροβοῦτι, λέγεται ὅταν βυθίζεται τις ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ κολυμβᾷ ἐπὶ τι διάστημα ὑποβρύχιος.

«. . . ἢ ῥάχαις ἐποντιάσαν» σ. 515.

Ἐποντιάσαν, ἐβράχισαν ὑπερβολικά.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

ΤΙΝΩΝ ΕΚ ΤΩΝ ΟΥΣΙΩΔΕΣΤΕΡΩΝ ΣΦΑΛΜΑΤΩΝ

ΤΟΜΟΣ Α'.

Σελ. 827	στίχ. 14	πώρηκα	διορθωτέον	πώρηκε
» 327	» 15	παράπονό μου	»	παράπονόμου.
» 337	» 13	μ' ἐκύτταζες	»	μ' ἐκύτταξες
» 356	» 5	ποῦ τρώγει	»	μοῦ τρώγει
» 357	» 1	Ξεσαρκωμένα	»	Ξεσαρκωμένα
» 360	» 5	τῆς στέλλεις	»	τῆς στέλλει

ΤΟΜΟΣ Β'.

Σελ. 433	στίχ. 6	τούτους τὸ	διορθωτέον	τούτους τὶ
» 433	» 8	τοῦ Βαλαωρίτου, διότι τὸ θέμα κτλ.	διορ-	
		θωτέον τοῦ Βαλαωρίτου, τοπικώτερον,		
		διότι τὸ θέμα κτλ		
» 483	» 18	Ἄλεχτοχώρι	διορθωτέον	Ἄλεχτῶρι
» 487	» 16	θάγεινε	»	θάγεινα

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Κυρά Φροσύνη	Σελ. 1
Ἀφιέρωσις	» 3
Προλεγόμενα	» 5
Ἔσμα Α'. Τὸ μυστήριον	» 35
Ἔσμα Β'. Ἡ μετάνοια	» 64
Ἔσμα Γ'. Ἡμέρα κρίσεως	» 108
Ἔσμα Δ'. Ἡ λιτανεία.	» 130
Σημειώσεις	» 153
Ἀθανάσῃς Διάκος	» 189
Προλεγόμενα	» 193
Ἔσμα Α'. Ἡ παραμονή	» 251
Ἔσμα Β'. Οἱ τρεῖς.	» 257
Ἔσμα Γ'. Ἡ εἰκοστὴ τρίτη Ἀπριλίου.	» 258
Ἔσμα Δ'. Ἀποκάλυψις	» 284
Ἔσμα Ε'. Ὁμὲρ Βριόνης.	» 297
Ἔσμα ς'. Τὸ δακτυλίδι	» 310
Σημειώσεις	» 315
Φωτεινός.	» 427
Προλεγόμενα	» 429
Ἔσμα Α'. Φωτεινὸς ὁ ζευγολάτης.	» 461
Ἔσμα Β'.	» 476
Ἔσμα Γ'.	» 500
Σημειώσεις	» 519

